DAMIAN HUREZEANU GHEORGHE SBÂRNĂ

PARTIDE ŞI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA 1821-1918

PROGRAME ŞI ORIENTĂRI DOCTRINARE

150 de surse originale

Editura şi autorii mulţumesc agenţilor economici care au susţinut financiar această lucrare:

COCPCIA – COMPANIE DE ORGANIZARE, CONSULTANŢĂ, PRODUCŢIE, COMERŢ, INVESTIŢII ŞI AFACERI – Bucureşti

S.C. PANIMORA PROD. S.R.L. – Beclean pe Someş

GASTAR S.R.L. – Bucureşti

DAMIAN HUREZEANU GHEORGHE SBÂRNĂ

PARTIDE SI CURENTE POLITICE ÎN ROMÂNIA

1821-1918

PROGRAME ŞI ORIENTĂRI DOCTRINARE

150 de surse originale

Editura
EFICIENT

Bucureşti 2000

Consilier editorial: dr. Vasile Golban
Tehnoredactare: Anca Vasile
Coperta: Daniel Ţuţunel

DAMIAN HUREZEANU **GHEORGHE SBÂRNĂ**

ISBN 973-9366-33-3

Copyright © 2000 – **Editura EFICIENT**
B-dul Magheru 32-36, Sc. C, Ap. 37, Sector 1, Bucureşti,
Cod 70164,
Tel. 650.56.03; 231.44.28; 659.68.43; Fax: 650.56.03
Director: dr. Ionel Socobeanu

Printed în Romanja

J^ qr upu oraqo prin
fed prinţ sa **o societate Butan Gas** V
B-dul Tudor Vladimirescu. nf. 31, sector 5. Bucureşti. ROMÂNIA
Telefon. 335.93.18; 335.97.47
Fax: 337.33.77

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Centrată pe documentele-program ale partidelor şi curentelor politice din România în epoca modernă, ediţia de faţă extinde această arie de izvoare într-un dublu sens. Ea suie cronologic până la începutul epocii moderne căutând izvoarele poziţi ilor conservatoare şi I iberale în texte semnificative în acest sens încă din deceniul al III-lea al secolului al XIX-lea. Pe de altă parte, culegerea include şi o serie de documente emise de conducătorii statului român (Alexandru loan Cuza, Carol I şi Ferdinand I) reprezentând puncte de reper ale poziţiei statului român în probleme fundamentale de ordin extern şi intern. în sfârşit, culegerea cuprinde actele fondatoare ale unirii Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România.

în felul acesta volumul are o mare complexitate. Cea mai mare parte a documentelor cuprinde însă progresele partidelor politice şi dezbateri de ordin doctrinar menite să pună în valoare concepţiile şi orientările lor.

Complexitatea tematică şi preocuparea pentru a îmbrăţişa totalitatea programelor politice au făcut imposibilă reproducerea lor integrală. Am depus efortul de a oferi tot ceea ce era sesizant în piesele documentare şi de a păstra sensurile definitorii ale textelor.

Aceleaşi obiective ne-au condus şi în ce priveşte documentele cu caracter doctrinar indispensabile totalităţii fenomenului politic.

întocmirea volumului a pus, cum este de înţeles, probleme de ortografie şi punctuaţie.

De-a lungul secolului (care delimitează volumul), scrisul în limba română s-a aflat într-o stare de fluiditate. Ortografia, punctuaţia,

vocabularul, pronunţia cuvintelor prezintă caracteristici specifice de la etapă la etapă.

Evident, am fost puşi în situaţia să realizăm transcrierea textelor respectând formele de limbă şi aplicând regulile ortografiei actuale. Acolo unde anumite texte îngreunau lectura prin prolixitate a trebuit, totuşi să spargem fraze spre a le face inteligibile. (Am făcut-o în cazul âşa-zisei **Constituţii a cărvunarilor – 1822)**

Odată cu anul 1848 Limba română, a înglobat o considerabilă cantitate de neologisme care se regăsesc bineînţeles şi în documentele timpului: exil, restaurare, elite, deliberat, sentinţă etc.

S-au păstrat, bineînţeles, formele uzuale ale cuvintelor chiar dacă există alternanţa în folosirea lor: rigalitatea – regalitate; împlut – umplut; cestiunea – chestiunea; problemul – problema.

Vocalele accentuate (foarte frecvente în deceniile şapte-opt ale secolului trecut) s-au diftongat luând în considerare pronunţarea lor reală: vede – vedea; portă – poartă; tâte – toate; recunoşterea – recunoaşterea, trecă – treacă; ţera – ţara.

De asemenea, grupurile de consoane, sci, dz – s-au transcris aşa cum se pronunţau de fapt şi în epocă; de exemplu: cunosce – cunoaşte; sciinţă – ştiinţă; dzicem – zicem; astădzi – astăzi etc.

S-au păstrat, bineînţeles, toate particularităţile de vorbire, ca şi formele de transcriere a cuvintelor din epocă: influienţă, conces, conferenţă, basa etc.

Punctuaţia s-a adaptat, pe cât era cu putinţă, normelor actuale. S-au corectat tacit erorile tipografice, destul de numeroase în „Dezbaterile parlamentare” şi în broşurile – discurs ale unor miniştri sau parlamentari.

Volumul de faţă nu cuprinde un corp propriu-zis de regeşte. Prin ele am fi extins prea mult textul, fără să fi adăugat elemente substanţiale de înţelegere a documentelor: de exemplu: Toma Stelian, discurs rostit în şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903, sub titlu am înserat esenţa discursului: **Liberalii, proprietatea privată şi ideea naţionalizării pământului –** n.n.

Autorii

CUPRINS

Introducere..... 17

Capitolul I. Aspecte politice şi doctrinare 1821-1866

1. Tudor Vladimirescu: „Cătră tot norodul omenesc din Bucureşti şi din celelalte oraşe şi sate ale Ţării Rumâneşti, multă sănătate (din 23 ianuarie 1821)..... 37
2. Tudor Vladimirescu către Nicolae Văcărescu, scrisoare adresată la 11 februarie 1821 38
3. Proiectul de Constituţie din 1822 (Constituţia „Cărvunarilor" din 13 septembrie 1822 făcută la Iaşi)..... 39
4. Memoriul lui M. Sturdza despre cuvintele pentru care boierii emigranţi au amânat intrarea lor în ţară din 1 februarie 1823..... 46
5. Eufrosin Poteca. Către episcopul Argeşului, scrisoare din 17/29 august 1826.....48
6. Anaforaua pentru pronomiile Moldavei din 9 aprilie 1827.....49
7. I.H. Rădulescu, „înştiinţare", în „Curierul românesc" din 8/20 aprilie 1829..... 51
8. I.H. Rădulescu, „Haracterul epohei noastre", în „Curierul românesc" din 14 februarie 1830 52
9. Pavel Kiselef, Dare de seamă despre administraţia Moldovei şi Valahiei de la 15 noiembrie 1829 până la începutul anului 1834 53
10. Declaraţie de principii a Partidei naţionale din Ţara Românească: Act de unire şi independenţă din 1 noiembrie 1834 57
11. George Bariţiu „Naţionalitate" în „Foaie pentru minte, inimă şi literatură" din 18 decembrie 1844..... 59
1. 2. N. Şuţu „Scurtă privire asupra cauzelor stânjenirii şi stagnării comerţului şi asupra nevoilor economice ale Moldovei" (1838)..... 60
1. 3. Petiţiunea – Proclamaţiune în numele tuturor stărilor Moldovei de la Iaşi din martie 1848 63
14. Punturile naţiunii române din Transilvania votate în Adunarea Naţională de la Blaj din 3/15 – 5/17 mai 1848..... 66
15. Proclamaţia de la Islaz din 9/21 iunie 1848..... 68
1 6. Mihail Kogălniceanu, „Dorinţele Partidei Naţionale în Moldova"

publicat la Cernăuţi în august 1848..... 70
1 7. N. Bălcescu, „Cuvânt preliminariu despre izvoarele istoriei românilor.” 75
18. N. Bălcescu scrisoare către A.C. Golescu la 4 martie 1850..... 77
19. Consideraţii filozofice asupra Unirii principatelor publicat în „Steao Dunării” din 6 septembrie 1856 79
20. Programul unioniştilor din Moldova publicat la Iaşi la 1/13 martie 1857 81
21. .Comitetul Central al Unirii din Bucureşti. Desluşiri asupra celor patru baze din programa naţională publicat în „Concordia din 30 martie 1857.....•..... 82
22. C.A. Rosetti, „Articolul programai «Românului» din „Românul” din 9/21 august 1857..... 84
23. Propunerea deputaţilor săteni în Divanul Ad-hoc din Moldova din 9 noiembrie 1857 87
24. Petiţia deputaţilor săteni din Muntenia din 7 decembrie 1857 90
25. Dezbaterile Adunării Ad-hoc din Moldova din decembrie 1857..... 92
26. Mihail Kogălniceanu „Discurs la alegerea lui Alexandru loan Cuza ca domn al Moldovei” rostit la Iaşi în 5/17 ianuarie 1859..... 95
27. Reformatorii, progres-revoluţiune, publicat în „Românul” din 30 aprilie 1861..... 96
28. Dionisie Pop – Marţian, „Cauza principală a neputinţelor noastre economice şi sociale”, publicat în „Anale economice” nr. 9-12/1862 96
29. Mihail Kogălniceanu, „Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lege rurală al Comisiei Centrale, rostit la 25 mai 1862 101
30. Barbu Catargiu, „Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lage rurală a Comisiei centrale” din 29 mai 1862 106
31. Constituţiuna României, 30 iunie 1866 109
32. Lista cu numărul senatorilor şi deputaţilor împărţiţi pe judeţe.....11 3

Capitolul II. Partidul Naţional Liberal

1. Programa din 1863..... 1 14
2. Programa din 1866..... 118
3. Programa din 1867..... 120
4. Programa coaliţiei liberale din 1875 ..... 1 23
5. Mihail Kogălniceanu „Declaraţie în Adunarea Deputaţilor privind

proclamarea independenţei României, rostit la 9 mai 1877..... 1 26
6. Ion Chica, Liberalii de altădată, noiembrie 1880..... 1 28
7. Ion Chica, „Despre industrie, învăţământ, civilizaţia română la sfârşitul sec. a XIX- lea..... 1 30
8. P.S. Aurelian, Cum se poate fonda industria în România şi industria română faţă cu libertatea comerţului de importaţiune, septembrie 1881 135
9. C.A. Rosetti, Discurs asupra tocmelilor agricole, rostit în şedinţa Camerei la 12 februarie 1882 137
10. Ion Ionescu de la Brad, Dările de seamă către alegătorii colegiului al IV-lea de Roman.....1 38
11. C.A. Rosetti, Răspuns la cuvântarea lui Titu Maiorescu la dezbaterea asupra regimului electoral rostit în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 2 aprilie 1884..... 141
1. .1.C. Brătianu, Cuvântare în Adunarea Deputaţilor rostită la 19 aprilie 1883 144
2. 3.1.C. Brătianu, Cuvântare în Adunarea Deputaţilor rostită la 9 mai 1884.....1 48
14. Programul Partidului Naţional Liberal din 1892 149
15. „Din psihologia partidelor”, articol publicat în „Drapelul” din 7 iunie 1897 ..... 1 58
16. Toma Stelian, Discurs rostit în şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903 160
1 7. „Gândul nostru”, articol publicat în „Votul universal” din 5 februarie 1906..... 162
18 . V.G. Morţun, „Din paginile trecutului”, articol publicat în „Votul Universal” din 5 februarie 1906 165
19.1. G. Duca „Politica Austro-Ungară”, publicat în „Viaţa Românească” din august 1906..... 168
20. Vintilă Brătinau, „Necesitatea şi putinţa unui program”, publicat în 1906 170
21. Programul Partidului Naţional Liberal din 1906 ..... 1 73
21.1. G. Duca, „Execuţia lui Ferrer”, articol publicat în „Universul” din 17 octombrie 1909.....176
23.1. G. Duca, „Boala bugetelor” publicat în „Viaţa Românească”, nr. 6 din iunie 1909..... 1 78
24. Manifestul – program al Partidului Naţional Liberal din ianuarie 1911 1 79

25. Gheorghe Tătărescu, „Regimul electoral şi parlamentar din România”, studiu publicat în 1912..... 1 83
26. E. Costinescu, „încurajarea industriei naţionale, publicat în 1912 1 89
26.1. G. Duca, „Câteva constatări” publicat în „Universul” din august 1913 190
26.1.1. C. Brătianu, „Scrisoare către Partidul Naţional – Liberal” din 7 septembrie 1913 192
29.1.1. C. Brătianu, „ Discurs la Congresul Partidului Naţional Liberal” din octombrie 1913 193
30.I.I.C. Brătianu, „Discurs la mesajul Tronului” din 4 martie 1914.....196
29.1.2. C. Brătianu, „Declaraţie rostită în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914.....198
29.1.3. C. Brătianu, „Declaraţie referitoare la proiectul pentru modificarea Constituţiei prezentată în Senat la 6 mai 1917.....199
33.1.1. C. Brătianu, Telegramă adresată lui loan Inculeţ, preşedintele Sfatului ţării cu prilejul proclamării unirii Moldovei de peste Prut cu vechiul Regat, publicată în „Mişcarea” din 29 martie 1918..... 201

Capitolul III. Partidul Conservator

1. Th. Rosetti, „Direcţia progresului nostru” publicat în „Convorbiri literare”, voi. VIII 1874..... 202
2. Programul Partidului Conservator, 1880.....205
3. Mihai Eminescu.....211
   a) în numărul său de azi.....211
   b) Nici pentru ţara noastră.....21 2
   c) A generaliza o aserţiune.....21 3
   d) Răul de căpetenie.....21 4
   e) Banca de scont şi circulaţiune.....21 5
   g) Calumniare audacter.....21 6
4. P.P. Carp, Discurs rostit în şedinţa Camerei din 13 martie 1881....219
5. P.P. Carp, Discurs rostite în şedinţele Camerei din 14 şi 18 martie 1882 220
6. P.P. Carp, Era nouă, Discurs rostit în Cameră la 30 martie 1881 221
7. Titu Maiorescu, Discurs rostit în Cameră în sesiunea extraordinară la şedinţa din 2 aprilie 1884.....225
8. Titu Maiorescu, Discurs rostit în şedinţa Camerei din 14 decembrie 1889 230
9. Titu Maiorescu, Introducerea istorică la volumul al IV-lea al

Discursurilor parlamentare 1892 232
10. N. Filipescu, Discurs la întrunirea conservatoare de la Iaşi din 1896 235
11. C. Dissescu, Discurs la înrunirea conservatoare de la Iaşi din 1896238
1. 2.Take Ionescu, Discurs la întrunirea conservatoare de la Iaşi din 1896 239
13. Titu Maiorescu, Discurs ţinut la întrunirea publică a Partidului Conservator din Brăila la 14 octombrie 1901.....241
14. C. Rădulescu Motru, „Rolul doctrinei în politică" publicat în „Studii filozofice" – IV, Bucureşti, 1901 243
15. G. Gr. Cantacuzino, Discurs rostit la întrunirea de la Iaşi din 16/29 ianuarie 1905.....'.....248
16. Ion N. Lahovari, Chestie agrară în România", 1907..... 250
17. A P.P.Carp, Discurs pe marginea raportului privind „Legea învoielilor 8 dec. 1907..... 252
18. Take Ionescu, Discurs ţinut la întrunirea de la Iaşi la 2 martie 1908 254
19. Take Ionescu, Discurs ţinut la întrunirea de la Ploieşti la 9 martie 1908 255
21. Take Ionescu, Discurs rostit la întrunirea Partidului Conservator Democrat la Roman în ziua de 30 martie 1908.....2 5 6
22. Programul Partidului Conservator din 1913.....258
23. N. Filipescu, Cuvântare rostită la întrunirea de la „Dacia" a „Acţiunii Naţionale" la 23 noiembrie 1914.....263
1. .1.N. Lahovari, „Către toţi conservatorii", 191 5.....264

Capitolul IV. Partidul Naţional Român din Transilvania

2. Pronunciamentul din Blaj, mai 1868.....265
3. Scrisoarea lui Alexandru Macsonyi din ianuarie 1869.....266
4. Adunarea naţională din Timişoara din ianuarie 1869.....271
5. Conferinţa naţională de la Mercurea din 23 februarie/7 martie 1869.....273
6. Actele conferinţei de la Mercurea.....275
7. Organizarea Partidului Naţional Român în mai 1881 278
8. Memorandumul românilor din Transilvania şi Ungaria către împăratul de la Viena din martie 1892.....283
9. Hotărârile Conferinţei naţionale a Partidului Naţional Român ■ de la Sibiu din 10 ianuarie 1905 296
10. Iuliu Maniu, „Discurs rostit în Camera Deputaţilor din Ungaria" în

şedinţa din 29 mai 1906..... 298
11. Vasile Goldiş, „O părere individuală” publicat în „Românul” din 30 ianuarie/12 februarie 1911 302
12. Octavian Coga, „Războiul din Balcani şi durerile noastre – o nouă biruinţă a principiului naţional”, publicat în „Românul din 29 noiembrie/ 12 decembrie 1912.....304
13. Octavian Goga, „Izolarea noastră”, publicat în „Românul” din 23 iunie/6 iulie 1913.....306
14. De la Comitetul Naţional, comunicat publicat de ziarul „Românul” din 1/14 octombrie 1913.....309
15. Declaraţia Comitetului executiv al Partidului Naţional Român de la 12 octombrie 1918, publicată în „Adevărul” (Budapesta) din 14/27 octombrie 1918.....310

Capitolul V. Partidul Social-Democrat din România

1. C.Dobrogeanu-Gherea, „Ce vor socialiştii români?” publicat în „Revista socială” în 1866.....311
2. Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, publicat în „Munca” din 11 aprilie 1893.....312
3. „Volkswille” („Voinţa poporului”) apărută la Timişoara la 1 mai 1893. .’ 317
4. Al. Ionescu „Sântem şi rămânem!...”, publicată în „Lumea nouă” din 28 martie 1899.....318
5. „Către fraţii noştri” publicat în „Adevărul” („Clasul poporului”) din 13 septembrie 1903 320
6. „Muncitorii şi lupta politică” publicat în „România muncitoare” din 20 noiembrie 1905.....321
7. Lucrările primului congres social-democrat român din Transilvania, prezentare a dezbaterilor în ziarul „Adevărul” („Galsul poporului”) din 1 ianuarie 1906.....322
8. „Destul” articol publicat în „România muncitoare” din 11 martie 1907 324
9. M. Gheorghiu – Bujor „Răscoalele ţărăneşti” publicat în „România muncitoare” din 4-11 martie 1907.....326
10. Apel către muncitorimea română din Ungaria publicat în „Adevărul” din 18 februarie 1910 327
11. Programul Partidului Social-Democrat din România, adoptat la Congresul din 1910.....328
12. Program de acţiune imediată cuprins în dezbaterile

Congresului de constituire a Partidului Social-democrat şi ale Congresului sindicat, ţinut în zilele de 31 ianuarie,
1 şi 2 februarie 1910 la Bucureşti 334
1 3.C. Dobrogeanu – Gherea, „Instituţiile liberalo-burgheze în ţara noastră” 335
14. Chestiunea agrară prezentată la Congresul al lll-lea al P.S.D.R din 6-8 aprilie 1914 şi publicată în „România muncitoare” din 15 aprilie 1914.....343
15. Al VIII – lea Congres social-democrat român din Ungaria ale cărui documente au fost publicate în „Adevărul” din 31 octombrie 1913……345

Capitolul VI. Alte partide. Curente de idei. Texte doctrinare

1. Programul Democrat – Radical, publicat în 1890..... 347
2. Gheorghe Panu, „Sufragiul universal”, 1893.....350
3. Programul Partidului Naţional Român din Bucovina publicat la 2. 14 mai 1891 în primul număr al „Gazetei Bucovinei”.....351
4. Manifestul Comitetului naţional al românilor ardeleni şi bucovineni din 6 octombrie 1918.....353
5. Declaraţia Consiliului Naţional Român din Bucovina, din 27 octombrie 1918, publicat în „Glasul Bucovinei”.....354
6. Dezbaterile Consiliului naţional; Şedinţa primă din 27 octombrie 1918 356
7. Partidul Naţional-Român, „ Câteva puncte din programul nostru” publicate în ziarul „Basarabia” în 1905 357
8. Partidul Naţional Român din Basarabia, „Părerea noastră” publicată în ziarul „Basarabia” în 1905.....360
9. Chemare către studenţii moldoveni, publicată în ziarul „Cuvânt Moldovenesc” din 19 aprilie 1917.....362
10. Două apeluri ale Partidului Naţional Moldovenesc, publicate de „Cuvântul moldovenesc” în mai 1917.....362
11. Hotărârile sfatului ostaşilor moldoveni, ofiţeri şi soldaţi din Odesa, publicată de „Cuvânt moldovenesc” din 9 iulie 1917.....363
12. Congresul ostăşesc moldovenesc, publicat în „Cuvânt moldovenesc” din 1917.....363
1. 3. Despre moldovenii de peste Nistru, publicată în „Cuvânt moldovenesc” din 1917.....364
14. Programul Partidei Ţărăneşti din România din 1895 365
15. C. Dobrescu – Argeş, „Partida ţărănească şi partidele noastre politice” publicat în „Gazeta ţăranilor” din 16 octombrie 1894..... 370
16. Vasile M. Kogălniceanu, „Către săteni”. Apel votat la Congresul ţărănesc din 6 septembrie 1906.....371
17. C. Stere, „Socialdemocratism sau poporanism?”, studiu publicat în mai multe numere ale revistei „Viaţa Românească” din anii 1907 şi 1908 3 74
18. N. Iorga, „La mormântul lui Kogălniceanu” publicat în „Neamul Românesc” din 29 iunie 1906.....384
19. N. Iorga, „Ascundeţi ţeranii!” publicat în „Neamul Românesc” din 1 octombrie 1906..... 386
20. N. Iorga, „O veste bună din Basarabia” publicat în „Neamul

Românesc" din 5 noimebrie 1906.....386
21. C. Stere, Cronica internă. Discuţiile din Cameră – analizate şi publicate în „Viaţa Românească" din decembrie 1907.....387
22. A.C. Cuza, N. lorga, Programul naţionalist-democrat, publicat în aprilie 1910.....393
23. N. lorga „Ceasul ..." publicat la 21 august 1916.....396

Capitolul VII. Mesaje, Cuvântări programatice ale conducătorilor statului român în epoca modernă

1. Alexandru loan Cuza, „Mesajul către deputaţi" prezentat la 6 decembrie 1859".....398
2. Alexandru loan Cuza, „Discurs în faţa parlamentului unit la 24 ianuarie 1862 406
3. Alexandru loan Cuza, „Proclamaţia domnitorului către sătenii clăcaşi" 408
4. Alexandru loan Cuza, „Mesajul pentru deschiderea Corpurilor Legiuitoare pe 1865/66.....410
5. Carol I, Proclamaţia din 11/23 mai 1866.....411
6. Carol I, Mesaj către Adunarea Constituantă din 30 iunie/ 12 iulie 1866 41 2
7. Carol I, Manifest către ţară în timpul războiului pentru independenţă 27 august/8 septembrie 1877.....413
8. Carol I, Mesaj la deschiderea Corpurilor Legiuitoare din 15/27 noiembrie 1881 415
9. Ferdinand I, Proclamaţia la declararea războiului pentru întregirea neamului din 15 august 1916.....41 7
10. Ferdinand I, Proclamaţia către poporul românesc, din 14 august 1917 419
11. Ferdinand I, „Cuvântarea la masa solemnă din ziua intrării triumfale în Bucureşti din 18 noiembrie 1918.....420
12. Ferdinand I, Cuvântare la masa din ziua înmânării actului de unire de la Alba-lulia din 1 decembrie 1918.....422

«80 KW;.

Capitolul VIII. Actele fundamentale ale Unităţii Naţionale din 1918

1. Convenţia politică încheiată între România, Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia (Bucureşti 4/1 7 august 1916).....423
2. Declaraţia de război a României către Austro-Ungaria (14/27 august 1916).....425

3. Declaraţia privind unirea Basarabiei cu România (27 noastre/9 aprilie 1918)..... 428
4. Decretul – regal cu privire la hotărârea Sfatului ţării..... 429
5. Declaraţia privind unirea Bucovinei cu România (15/28 noiembrie 1918) 429
6. Rezoluţia privind unirea Transilvaniei cu România, adoptată de Adunarea Naţională de la Alba-lulia (18 noiembrie/1 decembrie 1918). 431

INTRODUCERE

întocmirea culegerii de faţă porneşte de la o premisă motivată prioritar de considerente de ordin didactic: a pune la îndemâna studenţilor, cadrelor didactice şi chiar a unui public mai larg, un instrument de informare rapidă şi pe cât posibil sistematic asupra unor piese documentare de referinţă care caracterizează gândirea, ideologia şi obiectele partidelor politice din România, tactica şi reperele lor strategice, felul în care se concep pe sine şi în care se raportează la societate, în care îşi descifrează temeiurile legitimităţii. Documentele exprimă, aşadar, fizionomia politică a partidelor şi refac linia lor evolutivă în planul ideilor şi al principiilor de care le călăuzesc. Substanţa acestor principii se regăseşte – sau ar trebui să se regăsească – în programele sau în platformele electorale, în declaraţiile sau în apelurile care exteriorizează date esenţiale din viaţa partidelor, momentele lor fondatoare, sau care redefinesc viziunea acestora atunci când intervin reorientări practice şi doctrinare.

Partidele politice sunt organisme vii; ele răsfrâng problemele societăţii prin prisma unor grupuri de interese pe care le sublimează şi caută să le proiecteze ca interese de ordin general. Dârele nu numai dau formă generalizată anumitor interese de grup sau de clasă; ele pot să joace în anumite momente un rol catalizator al intereselor de ordin general naţional. Aşa încât, dincolo de sfera condiţiei nemijlocite a partidelor, a faptelor şi acţiunilor acestora, activitatea lor face trimitere la întreaga sferă a istoriei societăţii. Dealtfel, în documentele cheie, partidele politice nu se explică exclusiv pe sine. Ele se pun în raport cu problemele societăţii, caută să se

definească pe fondul acestora, să-şi configureze determinaţiile prin felul în care percep şi răsfrâng aspectele multiple ale realităţii sociale.

Sigur, o colecţie documentară nu este şi nu are cum să fie o istorie a faptelor şi evenimentelor acestor partide. Desfăşurarea concretă a acţiunii partidelor ţine de istoria politică în forma ei descriptivă, expozitivă. Documentele pe care le elaborează partidele ajută să înţelegem seria evenimentelor, să descifrăm sensuri dincolo de faptul brut, de comportamentul sau atitudinea adoptată de un partid sau de altul într-o situaţie sau alta. Pare imcomplet orice demers asupra manifestărilor concrete ale unui partid dacă nu urmăreşti şi felul în care aceste manifestări intră în rezonanţă cu principiile călăuzitoare ale formaţiunii politice respective. Ele reprezintă fundalul de unde se transmit semnalele şi prin care devin inteligibile acţiunile partidelor, mişcarea lor în zarea „duratelor scurte". De aici nevoia de a cunoaşte documentele de bază ale partidelor, actele care explicitează obiectivele, trăsăturile şi apelurile lor. Este nevoia, bineînţeles, de a privi nu numai imaginea lor răsfrântă în propria conştiinţă, dar şi de a percepe ce era mimat şi trucat în această imagine, de a sesiza raportul dintre vorbe şi fapte, de a descifra, cu alte cuvinte, veracitatea ideilor în lumina faptelor. Aşadar, componenta documentară de principiu a partidelor politice este un domeniu vital al cunoaşterii vieţii politice.

Culegerea de faţă caută să contribuie la efortul de a pătrunde în acest domeniu, de a-i descifra trăsăturile configuratoare în epoca modernă 1821-1918. Demersul este reclamat, după opinia noastră, cu atât mai mult cu cât în istoriografia consacrată acestei epoci lipsesc atât colecţii de documente cuprinzătoare, cât şi culegeri selective tematice de acest gen. în această situaţie, nu este de mirare că realitatea surselor este înlocuită, nu o dată, cu aproximaţii vagi, cuoprecieri care deformează lucrurile sau poziţiile unor lideri politici, care opacizează sensul unor fapte şi idei. Supralicitările, acreditarea unor judecăţi care distorsionează conţinutul unor procese sau fenomene, tendinţa de a oferi interpretări dincolo de conţinutul propriu al scenariilor istoriei, sau de orientările forţelor politice, toate acestea se cultivă mai ales în presa culturală de interpreţi ai istoriei şi civilizaţiei române. Asemenea procedee sunt vizibile chiar în discursul unor specialişti.

Este timpul să se revină la surse şi la interpretarea lor cu acurateţe şi răspundere. Celebra sintagmă a lui Miron Costin: „Eu voi da seama de ale mele, câte scriu" e actuală, ca şi acum trei secole.

Dacă osatura acestei culegeri o constituie documentele provenind de la partidele politice ale epocii, s-au impus aproape de la sine o serie de alte texte cu valoare de document care îşi găsesc locul firesc în cadrul volumului.

Programele, proclamţiile sau platformele electorale suferă de un anumit schematism, de o anumită ermetizare a ideii. Textul oscilează între formula seacă şi declaraţia patetică. Pe scurt, programele, platformele sau declaraţiile de principii nu sunt modele de gândire sau de inspiraţie. Nici nu pot să fie aşa pentru că trebuie să se supună, volens-nolens, unor canoane: să fie simple, limpezi şi fără echivoc. Enunţurile generale, constatările comune contribuie prea puţin la punerea în relief a identităţii, a determinărilor specifice ale partidelor. Ele sunt, bineînţeles, indispensabile studierii vieţii politice şi, într-un fel, privilegiate într-un volum cu caracter documentar. Nu sunt însă suficiente pentru a oferi o panoramă cuprinzătoare a politicului, iată de ce am inclus în această secţiune numeroase texte ale fruntaşilor vieţii politice, revelatoare pentru convingerile şi principiile pe care le îmbrăţişează, pentru felul în care înţeleg doctrinele pe care le îmbrăţişează, ideologia pe care o profesează şi obiectivele pe care le promovează. Am putea, de pildă, înţelege profilul liberalismului român fără să recurgem la textele lui I.C.Brătianu şi C.A. Rosetti, Ion Chica sau Mihail Kogălniceanu, I.I.C. Brătianu sau alţi corifei ai liberalismului român? Mai mult, am putea înţelege evoluţia mişcării şi a Partidului Liberal fără impulsurile inovatoare ale tineretului liberal grupat în jurul gazetei „Votul Universal”? Şi am putea înţelege ideea conservatoare şi configuraţia conservatorismului în România fără să apelăm la textele lui Barbu Catargiu, Petre Carp, Nicolae Filipescu, C. Dissescu, Titu Maiorescu, iar mai târziu, fără să observăm încercările de renovare a conservatorismului prin Take Ionescu? Observaţia este valabilă pentru Partidul Naţional din Transilvania, ca şi pentru Partidul Social Democrat al Muncitorilor din România, etc.

Mai mult. întâlnim texte revelatoare care descifrează caracteristicile ideii liberale sau conservatoare aparţinând nu unor oameni de partid sau figuri politice, ci unor gânditori sociali. Aceştia abordează fenomenele într-un dublu plan: în plan general teoretic, descifrând principiile doctrinei, ca atare, şi în acel care face referire la manifestarea acţiunii şi practicii conservatoare sau liberale în ţara noastră, în contextul socio-istoric dat al acesteia. Se înţelege că şi asemenea texte trebuie recuperate. Bineînţeles,

în marginile permise de volumul culegerii noastre şi de scopul căreia îi este destinată, lată un exemplu: am putea discuta despre latura doctrinară a Partidului Conservator fără să apelăm la broşura lui C. Rădulescu-Motru: *Doctrina conservatoare?*

Culegerea de faţă nu poate să pătrundă mai adânc în câmpul dezbaterilor de idei asupra realităţii româneşti. Ea are, cum s-a mai spus, centrul de greutate în zona politicului, a partidelor şi curentelor politice. Pentru înfăţişarea acestor
dezbateri ar trebui culegeri de documentare distincte dispunând de un spaţiu adecvat. Ştim că pe acest teren s-au desfăşurat cele mai ample discuţii, s-au expus teze de mare revelanţă cognitivă, s-au construit teorii originale. Ele au alimentat atmosfera intelectuală a vremii, i-au dat o notă pasională, iradiind în toate sferele vieţii noastre spirituale. Aceste dezbateri sunt, bineînţeles, tangente (dacă nu se intersectează) cu aspectele vieţii şi activităţii partidelor politice, cu structurile socio-economice, cu universul politic, social, economic şi cultural al realităţii româneşti, lată de ce am inclus în culegere texte care nu provin din cercuri conducătoare ale partidelor politice, dar care proiectează o lumină puternică asupra fenomenelor româneşti; avem în vedere doctrine cu o mare pondere în gândirea noastră sociologică (aşa cum sunt scrierile lui Constantin Stere) sau probează idei care pornesc din tulpina unor principii afine unor mari mişcări politice (de pildă conservatorismul, în cazul lui Mihai Eminescu) dar care includ în substanţa lor şi alte aluviuni ce se topesc în pasta unor concepţii originale şi de mare revelanţă teoretică.

Aşa stând lucrurile, culegerea îşi extinde evantaiul articulaţiilor sale nu doar la sfera partidelor şi a liderilor politici. Ea caută să dea şi o idee despre curentele doctrinare în legătură cu fenomentul politic, dar şi cu cel social şi economic.

Există, de asemenea o problemă care a stat înaintea autorilor volumului de faţă. El nu se limitează doar la cadrul cronologic al vieţii moderne de partid în România. Am găsit necesar să pornim culegerea cu anul 1821 şi să punctăm printr-o serie de documente cu semnificaţie politică şi doctrinară, aspecte semnificative care oglindesc mişcarea de idei din deceniile III-IV ale secolului al XIX-lea, frământările epocii exteriorizate în ideile vremii, în documente fundamentale cum sunt cele privitoare la revoluţia de la 1848, în texte care reflectă stări de spirit semnificative, atitudini politice şi culturale relevante.

în sfârşit, o culegere menită să oglindească documentar viaţa politică şi problemele ei, nu poate omite pe cei aflaţi în fruntea ţării, declaraţiile monarhilor României. Măcar câteva din acestea, câteva puncte de vedere şi idei exprimate în momentele cheie ale istoriei ţării, în situaţii care consfinţesc împrejurări şi evenimente deosebite. Am apelat numai la asemenea declaraţii sau discursuri ale prinţului Alexandru Ioan Cuza, regilor Carol I şi Ferdinand I. Este puţin în raport cu marea masă a materialelor documentare care a fost valorificată în colecţii documentare: ceva mai vechi pentru Alexandru Ioan Cuza şi în numeroase volume recente pentru regii Carol I şi Ferdinand I. Tocmai ţinând seama de această împrejurare am selectat doar câteva texte.

Privită în ansamblu, culegerea înmănunchează un vast evantai documentar, implicând, bineînţeles, mai întâi cunoaşterea surselor, a documentelor de acest gen şi necesitatea unei selectări atente de natură să înfăţişeze aspecte reprezentative ale poziţiei liderilor politici, să surprindă, pe cât este posibil, ipostaze caracteristice ale viziunii lor, să-i exprime în ceea ce au propriu şi caracteristic.

Pe cât ne-a permis cunoaşterea surselor, stăpânirea problemelor istoriei moderne şi posibilitatea integrării unor documente practic neincluseîn circuitele cercetării – necum în sfera de interes a categoriilor mai largi de cititori – am căutat să realizăm aceasta prin culegerea de faţă.

Culegerea este, desigur, selectivă. într-un dublu sens: a trebuit să selectăm din masa surselor pe acelea pe care le-am considerat caracteristice şi relevante. Atât cât am putut să răspundem acestui criteriu, cât aprecierea şi judecata noastră ne-a apropiat de adevăr şi obiectivitate.

în al doilea rând, din piesele documentare selectate am decupat ce ni s-a părut mai semnificativ, ceea ce prezintă valoare ca idee, ceea ce constituie nucleul punctelor programatice ale documentelor de partid, al reflecţiilor figurilor politice, al modului lor în a se raporta la problemele societăţii, al viziunii lor socio-politice.

A trebuit să operăm în documente reduceri masive, să ne rezumăm la ceea ce este esenţial. întotdeauna am ţinut însă seama de faptul ca părţile pentru care am optat să nu altereze poziţiile şi judecăţile care se degajă din ansamblul textelor din care am făcut selecţia, iar pe de altă parte, ceea ce am reţinut să aibă relevanţă, să fie demn de interes, să se constituie într-un instrument de informare şi de cunoaştere.

Şi aceasta nu numai pentru studenţi sau cadre didactice, dar pentru toţi

cititorii interesaţi de istorie, pentru cei dornici să se afle în contact cu conţinutul autentic al manifestărilor fenomenului politic românesc şi cu palpitul viu al documentelor.

Intr-un text introductiv cum este cel de faţă este inutil să procedăm la un comentariu de fond al documentelor. Extins, acest comentariu riscă să se transforme într-un fel de istorie politică. Sarcina este tentantă, dar nu e locul de a realiza în cadrul de faţă un asemenea demers.

Credem nimerit să atragem luarea aminte asupra unor aspecte pe care cititorului cât de cât avizat le va observa de atlfel cu uşurinţă.

Astfel, documentele confirmă faptul că ideea conservatoare în Ţările Române şi apoi în România a fost intim legată de interesele marii proprietăţi
funciare, de rolul şi funcţia acesteia. împrejurarea a fost relevată de A.D.Xenopol care a dat în Istoria partidelor politice o valoroasă interpretare a genezei curentelor politice moderne din România.

Un document revelator pentru ideea conservatoare în contextul evenimentelor imediat următoare mişcării revoluţionare a lui Tudor Vladimirescu este Memoriul lui Mihail Sturdza din februarie 1823 adresat consulului rus Minciaky.

Semnificaţia lui constă, dincolo de consideraţiile subiacente, în definirea a însuşi principiului conservator: reluctanţa faţă de inovare politică sau socială, considerarea ordinii sociale ca imuabilă. Schimbarea semnifică un atentat la legitimitate, la tradiţie, la raporturile consacrate de acestea. „Orice schimbare operată în principiul unui guvernământ – scrise el în acest memoriu – este privită ca o inovare. Şi orice modificare a acestor principii subminează aproape întotdeauna instituţiile consacrate de legitimitate şi cărora succesiunea secolelor le-a imprimat un caracter indelebil. „

Formula conservatoare exprimată de Mihail Sturdza are o nuanţă categorică, radicală. Este formula unui mare boier beneficiind de toate avantajele condiţiei privilegiate şi apărându-le prin inovarea ideii de legitimitate, de tradiţie, de consacrare istorică. Sursa privilegiilor se afla în proprietatea de tip feudal şi în raporturi clădite pe ea. Mihail Sturdza nu le invocă, dar se subînţeleg. (Ele se regăsesc formulate punctual în *Anaforaua pentru pronomiile Moldovei* adresată Domnitorului de o grupare de boieri din clasa l-a).

în mod nemijlocit pledoaria lui Mihail Sturdza era îndreptată împotriva Constituţiei cărvunarilor prin care reprezentanţii micii boierimi, urmărind egalitatea de tratament în viaţa politică cu mare boierime, puneau în

discuţie un şir întreg de idei şi deziderate care semnificau o breşă în ordinea politică şi constutuţională a societăţii. Se enunţa egalitatea de tratament „înaintea pravilei”, accesul la slujbe pe bază de merit, respectarea libertăţii persoanei, introducerea unor reguli în sistemul obligaţiilor ţărănimii, etc. Se enunţa ideea folosului de obşte – deci al interesului general, în opoziţie cu exclusivismul privilegiului, etc.

Din această Constituţie, din alte documente afine celor „77 de ponturi”, răzbate spiritul încă timid, firav exprimat, dar de netăgăduit, al liberalismului. El va germina în curentele liberale şi naţionale din perioada următoare, culminând cu mişcarea de idei, cu acţiunea şi programele revoluţiei de la 1848.

O lectură atentă a documentelor inserate în culegerea de faţă atestă legătura dintre ideea naţională şi cea liberală, faptul că promotorii afirmării naţiunii,
^j«AaBnBBBaaaaaanBaBaaHBBUBMKWK«aiix»»at liderii mişcării naţionale erau şi adepţii valorilor liberalismului, ai modernizării societăţii. Acest aspect fundamental pentru istoria modernă a României este pus în relief mai ales de marile momente istorice ale secolului al XIX-lea: revoluţia de la 1848; Unirea din 1859 şi crearea statului modern român, obţinerea independenţei de stat la 1877.

La rândul lor, toate documentele programatice ale curentelor liberale de după unire şi apoi (din 1875) ale Partidului Naţional Liberal definesc momentul naţional ca unul constitutiv al identităţii lor. Partidul îşi asumă o misiune naţională, iar pe de altă parte se consideră purtătorul intereselor generale ale naţiunii. Această misiune o concepe în perspectiva progresului societăţii. De aici deschiderea partidului faţă de propăşirea economică, de reforme înscrise în linia de mişcare a societăţii, de promovare a intereselor păturilor mijlocii prin intermediul dezvoltării comerţului, industriei, al unor organisme de credit financiar-bancare.

În acelaşi timp, Partidul Liberal nu a fost niciodată, până în perioada care a urmat frământărilor de după 1907, adeptul unor transformări mai profunde ale sistemului agrar. S-a păstrat în linia rezultată din configuraţia structurilor agrare generate de reforma din 1864, exprimând, în felul său, interesele blocului istoric constituit pe terenul transformărilor din 1859-1866. De aici o anumită contradicţie între declaraţiile de principii, mai ales între acele obiective aşezate în perimetrul idealului şi practica politică concretă a liberalismului român.

În plan politic, momentul cel mai ascuţit şi mai delicat din activitatea

partidului a fost cel marcat de dezbaterea modificării sistemului electoral din 1884. Documentele pe care le inserăm în volumul de faţă stau mărturie în acest sens. Se distinge, pe de o parte, acordul „de principiu" al şefului Partidului Liberal şi prim-ministru al ţării, I.C. Brătianu, cu ideea lărgirii dreptului de vot până la introducerea votului universal, iar pe de altă parte, deschiderea minoră pe care o acceptă în practică: reducerea de la patru la trei a colegiilor electorale. Pe de altă parte, se relevă poziţia lui C.A. Rosetti şi a grupării care îl susţine în sensul realizării unei reforme reale în sistemul electoral, prin constituirea unui singur colegiu, cel al ştiutorilor de carte. Reforma propusă de C.A. Rosetti ar fi marcat o deschidere efectivă în sistemul electoral şi în viaţa publică din România, ar fi creat condiţii mai largi de afirmare a ţărănimii în viaţa politică şi ar fi ameliorat ideea civismului şi atmosfera generală a exerciţiului public.

în opoziţie cu aceasta, Partidul Conservator invoca, pe temeiul păstrării în cadrele organice statuate de Constituţia din 1866, perpetuarea sistemului electoral, atunci în funcţiune. Este semnificativă în acest sens pledoaria lui Titu

®5»«s>aMMMW®I^*S«W®'»·®--«i=S «TiS«aaMa»S»W'S3««B»»:-

Maiorescu în polemica sa cu C.A. Rosetti în parlament, în primăvara anului 1884.

După 1892 şi până la 1906, în practica şi cugetarea Partidului Liberal se observă o anumită secetă de idei, de preocupări pentru înnoire. Programul din 1892 este pompos în partea introductivă care doreşte să puncteze rolul luminos al partidului pe fondul întunecat al istorie ţării, dar atunci când trece loa construcţia pozitivă pe care şi-o fixează ca obiectiv de viitor el proclamă domnia legilor, libertatea alegerilor, eventuala împroprietărire a ţăranilor (declaraţie formală din moment ce nu avea caracteristicile unui program concret), deziderate niciodată onorate din plin în domeniul învăţământului, şi declararea votului obştesc drept... ideal de viitor.

Programul era învăluit în promisiuni, dar avea grijă să fie suficient de vag, de neangajat spre a nu obliga la acţiuni reformatoare efective. Nici programul din 1906 nu depăşea ca viziune, ca proiect modelator al societăţii, cadrul programului din 1892. Or, trecuseră nu mai puţin de 14 ani de la unul la celălalt! În această vreme, în interioarul partidului au apărut curente novatoare exprimate mai ales deţinerii liberali. Ideile lor, mai cu seamă în privinţa votului universal sunt exprimate în gazeta cu acest nume, prezentă în paginile volumului.

Suflul primenirii se pregătea şi la vârf, în special după răscoala din 1907 şi după preluarea şefiei partidului de Ion I.C. Brătianu. Statura impunătoare a figurii sale politice se relevă convingător în aşa-zisa „eră a reformelor" din 1913-1914, cu participarea sa hotărâtoare, apoi în timpul primului război mondial când a condus statul şi destinele ţării în volbura evenimentelor din 1916-1919.

într-un discurs din aprilie 1883 I.C. Brătianu tatăl spunea: „da, noi Românii, avem să facem fapte mari; avem să creăm condiţiunile societăţii moderne româneşti". O formulă care dezvăluie integral sensul liberalismului în România. Peste circa trei decenii şi jumătate, într-o *Declaraţie,* din 12 iunie 1917 Ion Brătianu – fiul spunea: „aceste reforme (este vorba de reforma agrară şi cea electorală – n.n.) nu sunt altceva decât dezvoltarea, tot mai puternică a temeliei democratice a României moderne". Există între aceste declaraţii o legătură de aspiraţii, o unitate de viziune.

Programele Partidului Naţional Liberal, articole, cuvântări, discursuri parlamentare ale unor figuri reprezentative ale liberalismului român: I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu, C.A. Rosetti, Ion Ghica, P.S. Aurelian, I.I.C. Brătianu, Vintilă Brătianu, I.G. Duca, Gh. Tătărăscu, extrase din publicaţii – toate
conturează o imagine în documnete şi izvoare a P.N.L. şi a liberalismului în România. Ea sugurează structura şi caracteristicile acestuia printr-un set de documente în care partea reflectă, pe cât posibil, întregul.

Liberalismul român a dominat viaţa politică antebelică a României în tandem cu Partidul Consevator. Am amintit anterior faptul că în România acest partid a fost grefat pe interesele aristocraţiei nobiliare, ale moşierimii, ale marii proprietăţi. Această linie se poate urmări începând cu acel memoriu al lui Mihail Sturdza, cu prevederile Regulamentului Organic în partea care statuează raporturile social-agrare, în comportamentul reprezentanţilor boierimii din Comisia proprietăţii la 1848 în Ţara Românească, în dezbaterile din Adunarea ad-hoc din octombrie – decembrie 1857 (în special cele generate de petiţia depusă la 16 decembrie în Divanul Ad hoc al Moldovei de deputăţii pontaşi), în dezbaterile angajate în jurul realizării reformei agrare, interes doctrinar prezentând în special discursul lui Barbu Catargiu din 29 mai 1862.

Ulterior, doctrina conservatoare a dobândit contur doctrinar prin programele Partidului Conservator şi prin setul de idei şi de principii

exprimate mai ales de reprezentanţii aripii junimiste a conservatorilor, în special P.P. Carp şi Titu Maiorescu. Mişcarea şi doctrina conservatoare a căutat să valorifice o serie de idei, de repere comportamentale specifice conservatorismului în genere: ataşamentul la tradiţie înţeleasă ca normă comportamentală, reliefarea ideii de organicitate ca mişcare firească, graduală a societăţii, deci ca perpetuare a formelor de existenţă conservată de istorie, preferinţa pentru solidaritatea de tip comunitar, de colectivităţi clădite pe relaţii consacrate de datină, de cultură, de ceea ce ţine de rutină şi tradiţie. De aici se desprindea pledoaria conservatorilor pentru o societate bine ordonată, construită ierarhic, ferită de tentaţia schimbărilor, având un simţ dezvoltat al autorităţii, o stare de spirit elitară, sceptică dacă nu refractară fenomenelor mobilităţii sociale, dinamismului lumii moderne: „mobilităţii instituţiilor şi persoanelor, prin care partidul liberal a creat adesea că va realiza progresul – sublinia Programul din 1880 al Partidului Conservator – opunem stabilitatea instituţiilor şi a persoanelor şi progresul măsurat, dar continuu” .

Conservatorii îşi refuzau entuziasmul proiectelor transformatoare în organismul social al ţării şi stăruiau în a-şi construi o imagine de formaţie politică lucidă, probă, serioasă. Decât promovarea formelor „deasupra civilizaţiei” – spunea Nicolae Filipescu într-un discurs din 1896 – conservatorii veneau în numele „acelor sentimente mari ca patriotismul” ... ca sentimentul estetic care a născut forma de civilizaţie rafinată, ca sentimentul religios care a

«■MmiMHHMSHMKMWVWKiWSieMWIKKWKMt^^

produs curente uimitoare de propăşire”. Conservatorii invocau obiectivitatea şi tratau spiritul novator drept un entuziasm facil. De aici cultivarea spiritului critic în evaluarea fenomenului românesc modelat după conservatori, de ideologia şi politica liberală. „Formelor seci şi frazelor goale, fiinţa adevărului!” – se releva în programul din 1880. Spiritul critic ca diagnoză a societăţii care a surprins numeroase tare şi disfuncţiuni ale societăţii noastre, semnifica în subtext o terapie e excesului de prudenţă, un mod de a contrapune tradiţia mobilităţii, dea prefera tipul de societate tradiţional. Era, prin urmare, o pledoarie pentru valori valorificate de timp, de istorie şi de experienţă, dar neadaptate mobilităţii, formelor dinamice de dezvoltare. Articulaţia organică a conservatorismului român cu interesele marii proprietăţi s-a dezvăluit cu toată forţa în două momente cheie ale vieţii sociale şi politice româneşti din epoca antebelică: răscoala din 1907,

şi ceva mai atenuat, dar suficient de limpede, în vremea dezbaterilor din 1914 asupra reformei agrare şi electorale. Anume Petre Carp care reuşise să-şi construiască o imagine de „conservator modern" a fost apărătorul cel mai intransigent al intereselor marii proprietăţi, pronunţând faţă de ţăranii răsculaţi un singur remediu: represiunea. Iar în 1914 el respingea aproape integral proiectele de reformă liberale.

În ce priveşte determinaţiile doctrinare ale conservatorismului în genere şi a celui românesc în speţă, ele îşi găsesc expresia cea mai relevantă în broşura lui C. Rădulescu – Motru, *Doctrina conservatoare din* care am preluat câteva extrase în culegerea de faţă.

Sigur, conservatorismul român nu trebuie considerat în antiteză cu liberalismul. Este aproape un loc comun în istoriografia ceva mai veche de a considera cele două partide în registrul unor categorii de clasă. Ele sunt, în adevăr, distincte, sunt diferite, dar nu întemeiate pe deosebiri organice. Liberalii n-au fost niciodată atât de radicali încât să tindă spre a smulge energic din organismul social românesc formele de existenţă tradiţionale, de a cruţa viaţa socială, economică ca şi structurile instituţionale de balastrul elementelor care frânau dezvoltarea liberă a capitalismului, a economiei de piaţă şi a democraţiei politice bazată de participarea activă la viaţă civică a straturilor largi ale poporului. La rândul lor, conservatorii au acceptat formele moderne instituţionale; au căutat să se adapteze acestora. Adaptarea era mărginită însă de protejarea intereselor moşierimii, de constituirea unui tip de modernizare în care moşierimea să-şi găsească un loc şi o pondere substanţială. Aspectul cel mai delicat nu consta în faptul că moşierii deţineau o mare proprietate de proporţii considerabile: nu dimensiunea; în sine, a proprietăţii greva
potenţialului tehnic-productiv al economiei agrare, ci structura raporturilor, cu întregul lor cortegiu de inconveniente economice, sociale şi de ordin tehnic- productiv.

Limita reformatoare a partidului Conservator a fost mărginită, după declaraţiile lor, de reformele înfăptuite între 1860-1866, de spiritul şi prevederile Constituţiei de la 1866, de cadrul instituţiilor organice clădite pe acestea. Odată cu acestea, „era reformelor" era considerată încheiată. între conservatori şi liberali litigiile trebuiau stinse. Identitatea lor nu mai conţinea, după conservatori, tmeiuri de adversitate. Dimpotrivă, erau reuniţi prin consensul asupra acestui cadru care urma să fie conservat, perpetuat şi promovat. Ceea ce urma era o operă de consolidare, de organizare mai intensă, de construire în interiorul cadrului dat. Intr-un

discurs pronunţat la 1881, P.P. Carp exprima în termenii următori această idee: „toate chestiunile de principiu politice au fost rezolvate; lupta are să se facă pe tărâmul organizării sociale. Şi când vă ziceam deunăzi cum că dreapta, cum este astăzi şi stânga, cum este astăzi, nu sunt decât lucruri ale trecutului care se pot menţine în prezent, dar care nu vor mai exista în viitor, cred că am zis un adevăr pe care viitorul se va însărcina a-l demonstra".

După o perioadă de deschidere, acceptând adaptarea la nevoia unor reforme imperios cerute de necesităţile vieţii social-economice, conservatorii îmbracă o armură extrem de rigidă în faţa mâniei dezlănţuite a ţărănimii la 1907, înţelegând să apere poziţiile marii proprietăţi pe calea intransigenţei inflexibile. Petre P.Carp se face purtătorul acestei linii. El preia sarcina apărării *în integram* a destinelor latifundului.

înclinarea de a privi ca normale raporturile social-economice de la sate, în ciuda tensiunilor, uneori dramatice ale acestora, a dus viziunea conservatoare intr-un impas la capătul căruia se profila inevitabila prăbuşire.

O încercare de a promva un conservsatorism mai evoluat, mai în acord cu cerinţele vremii a fost făcută de Take Ionescu, fruntaş conservator şi în acelaşi timp un fel de „oaie neagră" a elitei conservatoare. Prin trecutul, prin poziţia sa socială, ca şi prin unele idei nu tocmai ortodoxe, Take Ionescu nu putea ajunge şef al conservatorilor puri. Locul era destinat celor proveniţi din înalta aristocraţie, „boierilor de viţă", nu unui avocat, fie şi strălucit. Tentativa lui de a face un fel de conservatorism popular nu era agreată de elita partidului. Or, Take Ionescu făcea aceasta nu atât în „interesul partidului". El ştia ca fără o platformă de largă aderenţă nu va însemna prea mult în mişcarea conservatoare din România. Iar în 1908, când s-a rupt de „conservatorii puri" şi a creat

Partidul Conservator Democrat, s-a observat că este, practic, lipsit de un proiect care să propună ceva substanţial nou în raport cu partidul din care se desprinsese. Pedala de fapt pe o singură idee: „avem cu noi tradiţiunea trecutului, cu dorinţa însă de a o reînoi", fără să descifreze în ce constă înnoirea şi cât este ea de inovatoare. Take Ionescu şi Partidul său au reuşit să facă prozeliţi, dar nu a modernizat efectiv conservatorismul român. încercarea lui dea crea un curent de „centru" între liberali şi conservatori era din start sortită eşecului, fiindcă nu exista, în realitate, loc pentru un asemenea „centru".

în întreaga perioadă modernă a României până la primul război mondial, viaţa publică a fost dominată în mod autoritar de cele două partide istorice: Partidul Naţonal Liberal şi Partidul Conservator. Autoritatea şi puterea lor de înrâurire se datora sprijinirii pe singurele forţe politice active care beneficiau de atuurile averii, culturii, tradiţiei, influenţei în mass-media, pregătirii pentru exercitarea funcţiilor publice, înrâuririi asupra opiniei publice, stăpânirea pârghiilor administrativ-instituţionale. Structura socială a societăţii întemeiată pe un clivaj între o elită de avere şi mai puţin de „robă" şi o mare majoritate a populaţiei ţărăneşti, scoasă, practic, prin jocul sistemului electoral cenzitar în afara vieţii politice, analfabetă în mare măsură, împovărată de nevoi materiale, sceptică faţă de tot ce se petrecea la vârf întrucât ea nu intra în jocul disputelor, toate acestea nu numai că au asigurat supremaţia exclusivă a elitelor sociale în viaţa politică, dar au constituit un zăgaz pentru penetrarea din exterior a acestui sistem. Mentalitatea fruntaşilor vieţii politice – mai ales a conservatorilor şi a dreptei liberale – era aceea că ţărănimea, în general poporul de rând, nu este pregătit pentru a participa la viaţa politică datorită lipsei de cultură, de deprinderi civice, şi mai direct, a analfabetismului, a stării de înapoiere în care se afla. Se crea astfel un cerc vicios: lipsa de lumina cărţii îi făcea inapţi pentru exerciţiul politic şi electoral, pentru înţelegerea problemelor politice, iar în acelaşi timp porţile şcolii se deschideau pentru fiii ţăranilor cu o zgârcenie revoltătoare (până la venirea lui Spiru Haret ca ministru a Instrucţiunii Publice) perpetându- se astfel starea de minorat în spaţiul politic. De fapt fondul chestiunii consta în altceva: accesul mai larg al ţărănimii la viaţa politică ar fi însemant schimbarea întregii atmosfere a acesteia, – ar fi bulversat, practic, sistemul şi regimul politic existent. Fenomenul a fost pus în evidenţă după primul război mondial.

în altă ordine de idei, o ascensiune a ţărănimii la viaţa politică ar fi antrenat deschiderea ecluzei sociale a problemei agrare. Tocmai acuitatea acestei probleme ducea la sblocarea unor modificări şi în sistemul politic reprezentativ. Structura raporturilor agrare se îngemănase cu structura sistemului politic dat.

O mişcare politică ţărănească importantă nu s-a putut naşte şi afirma serios în contextul politic dat nu pentru că nu se simţea nevoie de ea. Dimpotrivă. Pentru că nevoia obiectivă se resimţea prea adânc şi pentru că ar fi angajat perturbări în întregul organism social. Or, forţele politice conducătoare căutau să evite o astfel de confruntare. în rezumat, cu cât se resimţea mai puternic nevoia unei astfel de forţe, cu atât şansele ei de afirmare, în

contextul dat, erau mai mici.

De aceea organizaţiile de factură ţărănească sau cele care se considerau ca atare, n-au avut şanse să devină un factor politic cât de cât semnificativ până la 1918. Ceea ce nu înseamnă că încercările care s-au făcut prin Constantin Dobrescu-Argeş, în ultimul deceniu al secolului trecut, prin Alexandru Vălescu şi Vasile Kogălniceanu, la începutul secolului nostru, apoi prin acţiunea energică a lui Ion Mihalache, destinat să ajungă liderul Partidului Ţărănesc, iar mai târziu unul dintre liderii Partidului Naţional-Ţărănesc, nu au avut importanţa lor.

Iniţiativele în vederea creării unor formaţuni de coloratură ţărănească îşi au semnificaţia lor, fie şi numai ca semne prevestitoare ale unui proces care putea fi amânat, dar nicicum anihilat.

Documentele incluse în volumul de faţă atestă orientarea în general democratică a „Partidei ţărăneşti", dar şi eclectismul viziunii şi al obiectivelor sale, Era opera unor oameni ai începutului de drum, căutând o cale proprie de afirmare, îmbinând timiditatea cu curajul, stereotipia unor sloganuri politice curente cu curajul şi prospectarea unor idei. Un document bine articulat sub raport programatic, axat pe principii democratice de ordin social şi politic, este manifestul *Către săteni* lansat în septembrie 1906 la un „Congres ţărănesc". Liderii acestui congres, Vasile Kogălniceanu (fiul marelui om de stat) şi învăţătorul Al. Vălescu, au fost şi iniţiatorii unor „Reuniuni" care trebuiau să joace în viitor rolul de nucleu al unui posibil partid ţărănesc. Apelul *Către săteni a* fost încriminat în 1907 ca document care a înrâurit spiritele în timpul răscoalei în câteva judeţe din Câmpia Munteniei. Vasile Kogălniceanu a şi fost arestat şi implicat într-un proces în vara lui 1907.

Mai înainte însă de a întreprinde încercări de închegare politică a ţărănimii, există o revelatoare atitudine pro-ţărănească în Parlamentul României. Ea este semnificativă în sine şi capătă un îndoit interes pentru că vine din partea luptătorului de la 1848 pentru cauza ţărănimii – Ion Ionescu de la Brad. în nouă *Dări de seamă către alegătorii Colegiului /V* (devenit Colegiul III) Ion Ionescu de la Brad prezintă obiectiv situaţia ţărănimii, se pronunţă ferm pentru
îmbunătăţirea acesteia, pentru scutiri de dări şi impozite, pentru ameliorarea învoielilor şi extinderea pământului aflat în proprietatea sătenilor, pentru necesitatea ca aceştia să trimită în Parlament numai reprezentanţi care se angajează să le apere drepturile. în cuprinsul

culegerii de faţă redăm câteva fragmente din aceste *Dări de seamă.* Spiritul lor îl aşează pe Ion Ionescu de la Brad în linia precursorilor ţărănismului.

În afara partidelor de guvernământ, singurul curent politic care a reuşit să se închege sub aspect organizatoric şi doctrinar, să iniţieze o acţiune practică, dar mai ales să desfăşoare o activitate culturală şi de propangandă, a fost Partidul Social – Democrat al Muncitorilor din România (creat în 1893). El avea antecendente în cercurile şi cluburile muncitorilor încă din 1887, respectiv 1890.

Mişcarea socialistă şi Partidul Social – Democrat a susţinut un nou model al dezvoltării sociale, bazat pe principiile socialismului. De pe această platformă Partidul Social-democrat şi-a construit tactica şi strategia, a conceput, în consecinţă, acţiunea şi s-a raportat la partidele politice guvernamantale faţă de care se considera în opoziţie de principiu. Dincolo de idealul proiectat într-o perspectivă îndelungată, Partidul Social – Democrat a elaborat o platformă de revendicări denumite imediate, în sensul că se puteau realiza chiar în marginile societăţii date, platformă care avea un pronunţat caracter democrat. Socialismul ca mişcare politică şi curent de idei n-a reuşit, în condiţiile României, să-şi formeze o bază socială puternică şi să devină un factor influent al vieţii politice. Lipsa unei platforme industriale evoluate şi a unui proletariat numeros, caracterul dispersat al acestuia, absenţa premiselor obiective pentru constituirea unei conştiinţe active şi vii – precaritatea posibilităţilor de dezvoltare intelectuală, de creare a unor detaşamente bine calificate profesional, nivelul scăzut de trai, absenţa unei legislaţii ocrotitoare a muncii, lipsa unor tradiţii de organizare – toate acestea au constituit impedimente în calea formării unei ample mişcări socialiste şi sindicale. în perioadele de vârf, Partidul Social – Democrat şi sindicatele reuneau în rândurile lor doar 10.000 – 12.000 de muncitori.

Mişcarea socialistă nu a putut să se afirme, în consecinţă, ca o forţă parlamentară. A reuşit numai la sfârşitul secolului al XIX-lea să trimită l-2 deputaţi în parlament. El şi-a păstrat totuşi o influenţă de netăgăduit în rândurile unor categorii de muncitori şi a desfăşurat o activitate de propangandă prin presă, prin adunări şi mitinguri, prin organizarea unor manifestări, mai ales cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai. Conduita generală a Partidului Social – Democrat din România era similară cu orientarea Partidelor socialiste şi muncitoreşti
din Europa central – apuseană. Mişcarea socialistă română sublinia însă

faptul că fiind însufleţită de aceleaşi idealuri îşi propune sarcini mai modeste, potrivite cu dimensiunea şi cu capacitatea sa de a acţiona.

în acelaşi timp, Partidul Social – Democrat a atras atenţia asupra caracteristicilor specifice ale evoluţiei societăţii româneşti şi ale ponderii problemei agrare şi a ţărănimii în acest cadru. Pe acest teren s-a afirmat demersul explorator privind problemele societăţii noastre şi s-a întreprins o analiză ascuţită a fenomenului românesc. Sinteza preocupărilor în acest domeniu s-a materializat în *Neiobăgia* lui Constantin Dobrogeanu – Cherea (apărută în 1910), operă reprezentativă a gândirii sociologice din România. în analiza sa, Dobrogeanu – Cherea a propus şi un model al dezvoltării istoriei generale, centrat pe capacitatea de iradiere a înrâuirii capitalismului apusean în zonele periferice ale economiei mondiale, pe forţa sa modelatoare şi pe ideea de atragerea ţărilor înapoiate în orbita celor înaintate. Teoria sa sugerează tendinţa spre uniformizare a civilizaţiei mondiale, fără să neglijeze tensiunile şi dificultăţile careaparîn cursul acestui proces, în special disfuncţiunile careaparîn interiorul ţărilor înapoiate.

Un aspect care particularizează oarecum mişcarea socialistă din România de altele similare ei constă în preocupările sale de ordin cultural, în implicarea în dezbaterea de idei pe acest plan şi în ecoul pe care l-a trezit în unele cercuri intelectuale, socialismul fiind privit de acestea mai ales ca o aspiraţie de ordin moral, ca formă de exprimare a ideii de justiţie socială. Nu întâmplător s-a vorbit de socialism la sfârşitul secolului al XIX-lea în România ca de o mişcare mai ales culturală. Aceasta ca o compensaţie faţă de posibilităţile sale restrânse de afirmare în viaţa politică.

în culegerea de faţă reproducem părţi din unele piese documentare provenite din mişcarea socialistă din România care sugerează, credem, caracteristicile gândirii şi ale preocupărilor practice concrete ale acesteia.

Am inclus de asemenea în volum şi câteva extrase din studiul lui Constantin Stere, *Social – democratism sau poporanism^,* unul dintre demersurile analitice cele mai pătrunzătoare asupra problemelor societăţii româneşti. C. Stere a argumentat problema spaţiului de mişcare a României în contextul vectorilor de putere mondială a vremii sale, a tratat într-o perspectivă modernă pentru acea vreme conceptul de naţiune, a propus o interpretare proprie a caracteristicilor structurii economiei ţărăneşti, a formulat teza democraţiei rurale, a lăsat observaţii interesante

asupra contradicţiilor societăţii şi civilizaţiei române moderne.

Tezele enunţate de C. Stere au jucat un rol care se cuvine relevat în edificarea osaturii ţărănismului în România. Studiul este pătruns de un suflu radical democrat; în ciuda unor inadvertenţe şi a unui vizionarism romantic, el pledează pentru ridicarea condiţiei materiale şi intelectuale a ţărănimii, pentru transformarea acesteia într-o forţă politică a democraţiei române, pentru schimbarea atmosferei social-politice existente şi constituirea unui alt tip de civilizaţie, cu alte resurse integratoare şi cu alte posibilităţi de ridicare economico-socială şi politică a maselor profunde ale poporului. Că studiul lui Constantin Stere poartă pecetea unor iluzii mic-burgheze, a unui romantism juvenil nejustificat, cine ar putea să o nege? Intenţia sa porneşte însă dintr-o adâncă preocupare pentru ridicarea standardului de viaţă şi de civilizaţie a celor mulţi. Iar sub raport teoretic, studiul său de amplă meditaţie asupra problematicii societăţii româneşti, doct sub raport doctrinar, foieşte de observaţii fine şi pătrunzătoare.

Mai puţin cunoscut, datorită în parte dimensiunii restrânse a formaţiunii politice, cât şi a unor ambiguităţi programatice şi doctrinare, este Partidul Naţionalist – Democrat condus de Nicolae Iorga şi A.C.Cuza. S-a constituit formal la 1910 dar a acţionat ca un curent încă mai devreme, având ca pilon de susţinere gazeta „Neamul românesc” (apărută în 1906). S-a spus despre el că a fost mai mult revelatorul unei stări de spirit, având în consecinţă o coeziune de ordin sufletesc şi nu una programatică şi organizatorică. Curentul (sau Partidul) a găsit audienţă printre studenţi, profesori, preoţi, învăţători, avocaţi, în general în cadrul unor cercuri intelectuale, în inteligenţia ataşată valorilor naţionale, încrezătoare în cuvântul lui Nicolae Iorga. O inteligenţie care căuta căile spre o schimbare în societate, nemulţumită de fenomene pe care le punea pe seama marginalizării micii burghezii româneşti. Ea traducea, într-un fel, dificultăţile acestor pături, insuccesele lor de ordin economic, căutându-le nu odată acolo unde de fapt nu se aflau rădăcinile lor adevărate: în precaritatea condiţiilor generale ale economiei, în structurile inerţiale din societate, în nivelul restrâns al circulaţiei mijloacelor de schimb, în îngustimea operaţiilor de piaţă şi în starea vegetativă a târgurilor şi oraşelor din România, în special ale celor din Moldova.

Există însă un filon în cadrul acestui curent care îi conferă consistenţă: interesul pentru problema agrar-ţărănească, susţinerea necesităţii unor soluţii, sensibilitatea pentru condiţia material culturală a ţărănimii. „Neamul Românesc” şi Partidul Naţionalist-Democrat preia, evident, ceva din

curentul sămănătorist animat de Nicolae Iorga. Un curent şi o mişcare politică nu se puteau însă ^^^ESKS^aBgXaSSSMBiASaQi^aSI^aHMra^i^nMiMSBaBSi^EM^aaK^X&iSk.-^. mărgini la modalitatea preponderent culturală de a ridica ţărănimea, la transfigurarea problemelor ei printr-o asemenea grilă, la pledoarie pentru o nouă stare spirituală, pentru declanşarea unei noi dominante psihologice, ca pârghie a unei noi dezvoltări sociale. De data aceasta Nicolae Iorga apelează mai ales la formule politice – sugerând necesitatea îmbunătăţirii stării materiale a ţărănimii, eventual printr-o împroprietărire, şi lărgirea vieţii democrate până la introducerea votului universal. O suită de alte revendicări situa Partidul Naţionalist Democrat într-o zonă apropiată de curentul ţărănesc din epocă. S-a vorbit chiar de o colaborare cu Partidul Social-Democrat fără ca aceasta să fie tradusă în practică.

Dintre formaţiunile politice situate la stânga eşicherului politic, caracteristic este Partidul Democrat – Radical condus de Cheorghe Panu. Propulsată ca un curent prin gazeta „Lupta" (1884), formaţiunea condusă de Panu a elaborat în 1890 un program de certă orientare democratică. Se inspira din radicalismul francez şi enunţa obiective integrate într-un proiect curinzător în care democraţia politică (introducerea sufragiului universal) se asocia cu cea socială şi economică (o amplă legislaţie muncitorească, realizarea unei largi reforme agrare, dezvoltare sistemului şcolar, etc.). Programul se confunda aproape, în partea revendicărilor imediate, cu cel socialist. Partidul Radical n-a găsit însă audienţa cuvenită în contextul social-politic românesc, iar versatilitatea lui Gheorghe Panu a dus în cele din urmă la dispariţia partidului de pe scena politică. Radicalismul n-a reuşit să croiască un făgaş în întreaga evoluţie a vieţii politice din România. Dincolo de aceste circumstanţe, lipsa unei pături mijlocii cu interese specifice şi a unei tradiţii democratice de genul celei franceze, a făcut din Partidul Democrat-Radical o mişcare politică palidă de dimensiunea unui cerc de simpatizanţi, lipsit de şansa impunerii în viaţa politică.

În epoca modernă desfăşurarea procesului istoric în Principatele Dunărene se deschidea pe de o parte spre afirmarea naţională şi închegarea politică a statului modern pe temeiul unirii Moldovei cu Ţara Românească, apoi a constituirii instituţiilor juridice – administrative moderne, a dobândirii independenţei de stat (1877) şi a demarării formelor moderne de dezvoltarea economică. Pentru celelalte provincii româneşti, aflate în afara statului naţional, se puneau probleme specifice, dominate de obţinerea libertăţii de afirmare a individualităţii lor politice, a identităţii

culturale şi religioase, a înlăturării barierelor discriminatorii din calea afirmării lor ca entităţi colective. Dincolo de aceste obiective imediate, se întrezăresc idealul unirii cu Patria-mamă, ideal care închega şi însufleţea mişcarea în toate articulaţiile sale, definind finalitatea acesteia.

Anul 1848 a marcat un moment crucial în procesul afirmării naţionale a românilor transilvăneni. A creat, de asemenea, un puternic reviriment printre românii bucovineni. Pentru cealaltă provincie românească – Basarabia – vor trebui să treacă mai multe decenii pentru ca spiritul naţional să se poată manifesta, încă şovăielnic. Autocraţia ţaristă ţinea sub carapacea sa anchilozantă societatea şi naţunile asuprite. În Transilvania, în ciuda opreliştilor care veneau pe două căi, de la Viena şi de la Budapesta, în forme şi intensităţi diferite, în funcţie de evoluţia situaţiilor concret – istorice, mişcarea naţională şi-a croit drum neîncetat. Beneficiind de puternice tradiţii culturale şi politice, ea s-a înscris în linia acestor tradiţii, lărgindu-şi făgaşul manifestării, alcătuind organisme politice moderne, desfăşurând o vie activitate culturală şi de presă, formându-şi puncte de sprijin în numeroase centre ale provinciei, închegând un program de acţiune şi o doctrină naţională bine articulară şi angajând dezbateri de mare amploare şi cu ecou în conştiinţa vremii. Revendicările fundamentale ale românilor ardeleni au fost formulare încă în *Pronunciamentul de la Blaj* din 1868. După încheierea Pactului Dualist Austro-Ungar şi încorporarea Transilvaniei în sistemul de stat al Ungariei, mişcarea românilor ardeleni a însemnat o luptă necurmată împotriva măsurilor discriminatorii şi asupritoare în plan politic, cultural şi constituţional, pentru înlăturarea barierelor ridicate împotriva drepturilor populaţiei române, pentru egalitatea de tratament politic, civic şi cultural.

Documentele pe care le reproducem în volumul de faţă reflectă, pe de o parte, drumul constituirii Partidului Naţional din Transilvania ca factor politic reprezentativ al românilor, iar pe de altă parte ele pun în cauză torentul de vexaţiuni şi nedreptăţi la care au fost supuşi românii de politica obtuză şi apăsătoare a organelor de stat ungare, ghidate de ideea „naţiunii politice maghiare”. Această politică a găsit o ripostă dârză şi energică din partea românilor din Transilvania. Un document reprezentativ în acest sens este Memorandumul din 1892 şi mişcarea care i se asociază, începând cu ideea memorandumului, cu fazele redactării lui, cu prezentarea lui solemnă Curţii imperiale de la Viena, în sfârşit, dar nu în ultimul rând, cu procesul memorandiştilor, cu mişcarea şi ecoul pe care le-a generat.

Mişcarea memorandistă a pus într-o lumină vie solidaritatea comunităţii româneşti, forţa de afirmare a sentimentelor sale identitare, maturitatea

conştiinţei naţionale. Etapele ulterioare mişcării memorandiste sunt, după un relativ reflux al acesteia, etape de consolidare, de reorientare tactică spre activismul politic, de sporire a capacităţii de afirmare şi a influenţei în mase a Partidului Naţional Român.
^MMaaBMMna^nBB^MBaaMMHWMBaBBMBaanMasanMHrasKiKiiamH

Declanşarea războaielor balcanice din 1912-1913 a fost receptată ca detonator al unei noi situaţii istorice şi politice care angaja orientarea hotărâtă spre realizarea unităţii naţionale. De acum acest curs se va impune ca o dominantă a mişcării naţionale, fiind potenţată de evenimentele primului război mondial, intrarea României în război sub semnul întregirii naţionale sa conjugat cu eforturile de eliberare şi de unire a românilor din Transilvania, ca şi din celelalte provincii româneşti, generând acea osmoză de voinţă şi de năzuinţe care şi-au găsit împlinirea în Unirea din 1918.

în Bucovina a existat o izbucnire a vieţii naţionale în perioada revoluţiei de la 1848 confirmată de manifestările culturale şi de presă din provincie, de fluidul legăturilor cu revoluţionarii din Moldova şi Transilvania, de programele în care figura ideea autonomiei, a protejării identităţii culturale şi religioase, a propăşirii învăţământului în limba română, a asigurării unor libertăţi politice şi civice. Ulterior, românii bucovineni n-au fost refractari integrării în structurile politico-instituţionale ale monarhiei austriece, dar, în acelaşi timp au căutat să-şi apere dreptul la identitate şi să beneficieze de pârghii culturale, şcolare, religioase şi de organizare politică, apte să asigure solidaritatea şi coeziunea elementului românesc, să permită extinderea legăturilor cu Patria-mamă, să se poată manifesta şi în forme de organizare politică.

Ridicând din rândurile lor intelectuali de valoare, dispunând de un putenic centru religios şi de organe de presă, românii bucovineni s-au organizat şi în plan politic spre sfârşitul secolului al XIX-lea şi la începutul secolului al XX-lea. în culegerea de faţă reproducem câteva mărturii în acest sens.

Basarabia a fost cea mai vitregită parte a arcului istoric românesc. Viaţa naţională, aproape stinsă în exterior datorită logicii autocrate a ţarismului intolerant la orice manifestare a alterităţii, se păstra totuşi vie în afundurile sufleteşti ale românilor basarabeni. Scânteile ei s-au aprins o vreme în anii de intense frământări ai revoluţiei din 1905-1907 din Rusia. Activitatea publicistică, formele de manifestare culturală şi religioasă, închegarea unor tendinţe politice şi unor proiecte de acţiune vădeau că sub

învelişul tăcerii se păstrau vii potenţialităţile unei mişcări apte să asigure resurecţia vieţii naţionale. O idee în acest sens o pot da cele două-trei documente incluse în prezenta culegere.

Un deceniu mai târziu, în volbura evenimentelor din 1917-1918, mişcarea naţională din Basarabia parcurge extrem de rapid etapele resurecţiei naţionale. De la comitetele sovietelor de ţărani, lucrători şi ostaşi din primăvara şi vara anului 191 7, s-a ajuns rapid la constituirea unor organe politice: fracţiunea ţărănească, Blocul moldovenesc etc., la activizarea intelectualilor basarabeni

- avocaţi, medici, preoţi, profesori – a studenţilor reuniţi într-o grupare naţională. în toamna anului 1917 Basarabia şi-a proclamat automonia, apoi, la 24 ianuarie 1918, s-a declarat independentă. Provincia s-a orientat tot mai mult spre România, delegaţii ale fruntaşilor politici basarabeni vizitând în două rânduri guvernul român de la laşi. în primăvara anului 1918 mişcarea de unitate naţională a atins stadiul favorabil creării premiselor unirii. împlinirea actului hotărâtor a avut loc la 27 martie 1918 prin decizia luată de Sfatul ţării, organul reprezentativ al Basarabiei. În culegere inserăm actele fundamentale ale unirii românilor.

înainte de aceasta am inclus însă o suită de documente care cuprind secvenţe din mesaje şi cuvântări cu semnificaţii speciale ale şefilor statului român de la 1859-1918: domnitorul Alexandru loan Cuza, regii Carol I şi Ferdinand I.

Sunt documente investite cu autoritatea deţinătorilor puterii de stat care se raportează la momente importante ale vieţii istorice româneşti în perioada dată. Ele au, ca atare, o semnificaţie politică specială, exprimând poziţia statului nostru, orientarea sa, direcţiile sale de acţiune prin vocile cele mai autorizate.

Fiecare dintre cei trei monarhi, şi în special Carol I care a vut o domnie de 48 ani, a lăsat un vast material documentar, extrem de diversificat după caracterul său: de la scrisori particulare, corespondenţă, amintiri, la acte solemne în situaţii-cheie ale vieţii statului sau cuvântări şi adrese curente generate de nevoia solitărilor la care trebuia să răspundă prin calitatea lor. în afară de aceasta, despre cei trei şefi ai statului nostru s-a scris enorm, încât posteritatea beneficiază de un material imens pentru a-i înţelege, a-i explica şi a le aprecia opera, lumea lor lăuntrică şi semnificaţia faptelor întreprinse, ca şi caracteristicile de ordin psihic, spiritual şi comportamental ale personalităţii lor. Ilustrarea documentară a acestor aspecte nu intră, bineînţeles, în sarcina culegerii de faţă. Aşa cum este concepută, ea poate să puncteze doar câteva momente revelatoare din viaţa statului nostru.

Parcurgând pentru întocmirea volumului de faţă un amplu material documentar, suntem primii conştienţi de faptul că ceea ce se află cuprins în marginile culegerii întocmite de noi reflectă doar parţial, poate fragmentar şi discontinuu, problemele istoriei politice, sau unele aspecte şi mărturii în acte şi documente. Sperăm, totuşi, ca materialul cuprins în acest volum să fi reunit selecţii din piese semnificative şi să ofere repere pentru a putea judeca trăsături esenţiale ale felului în care se exteriorizau în documente mişcările şi formaţiunile politice, precum şi unele curente doctrinare din România în epoca modernă.

Damian Hurezeanu şi Gheorghe Sbârnă

Capitolul I

ASPECTE POLITICE SI DOCTRINARE 1821 -1866

TUDORVLADIMIRESCU

Către tot norodul omenesc din Bucureşti şi din celelalte oraşe şi sate ale Tării Rumâneşti, multă sănătate! (23 ian. 1821)

Fraţilor lăcuitori ai Tării Rumâneşti, veri de ce neam veţi fi!

Nici o pravilă nu opreşte pre om de a întâmpina răul cu rău! Şarpele când iţi iasă înainte, dai cu ciomagul de-l loveşti, ca să-ţi aperi viiaţa, care mai de multe ori nu să primejduieşte din muşcarea lui!

Dar pre bălaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atât cele bisăriceşti, cât şi cele politiceşti, până când să-i suferim a ne suge sângele din noi? Până când să le fim robi?

Dacă răul nu este priimit lui Dumnezău, stricătorii făcătorilor de rău bun lucru fac înaintea lui Dumnezău! Că bun este Dumnezău şi, ca să ne asemănăm lui, trebuie să facem bine! Iar acesta nu să face până nu să strică răul. Până nu vine iarna, primăvară nu să face!

Au vrut Dumnezău să facă lumină? Aceia s-au făcut, dupe ce au lipsit întunerecul!

• Veichilul lui Dumnezău, prea puternicul nostru împărat, voieşte ca noi, ca

nişte credincioşi ai lui, să trăim bine. Dar nu ne lasă răul ce ni-l pun peste cap căpeteniile noastre!

Veniţi dar, fraţilor, cu toţii, cu rău să pierdem pe cei răi, ca să ne fie noaă bine! Si să să aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sânt ai noştri şi cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să le fie şi lor bine, precum ne sânt făgăduiţi!

Nu vă leneviţi, ci siliţi dă veniţi în grabă cu toţii: care veţi avea arme, cu arme; iar care nu veţi avea arme, cu furci de fier şi cu lănci: să vă faceţi degrabă

iaMuoonMMBiaBtBHEDaMamMMnBaaaMMMW şi să veniţi unde veţi auzi ca să află Adunarea cea orânduită pentru binele şi folosul a toată ţara. Şi ceia ce vă va povăţui mai marii Adunării, aceia să urmaţi, şi unde vă vor chema ei, acolo să mergeţi. Că ne ajunge, fraţilor, atâta vreme de când lacrămile du pe obrazăle noastre nu s-au mai uscat!

Şi iar să ştiţi că niminea dintre noi nu este slobod, în vremea aceştii Adunări, obştii folositoare, ca să se atingă măcar de un grăunţi, de binele sau de casa vreunui neguţători, oroşan sau ţăran, sau de al vreunui lăcuitori; decât numai binele şi averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jărtfească: însă al cărora nu vor urma noaă, precum sânt, făgăduiţi, numai al acelora să să ia pentru folosul de obşte!

(Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, voi. I, Documente interne, Bucureşti 1959, p. 207-208)

TUDOR VLADIMIRESCU CĂTRE NICOLAE VACARESCU (11 feb. 1821) (Despre „dreptăţile norodului" – n.n.)

Cu multă plecăciune sărut cinstita mâna dumitalie!

Cinstita scrisoarea dumitali cu multă plecăciune am primit, din care alta nu înţeleg, fără decât văz că toate pornirile cele vrăjmăşeşti ale mai marilor noştri care le-au pornit asupra patrii, le grăinădeşti asupră-mi, ca când eu aş fi făcut sau aş face vre un rău patrii mele. Ci pă semne dumneata pă norod, cu al cărora sânge s-au hrănit şi s-au poleit tot neamul boieresc, îl socoteşti nimic, şi numai pă jăfuitori îi numeri patrie, măcar că eu nici asupra aceştii tagme nu sânt voitor de rău, ci încă mai vârtos le voiesc întregimea şi întărirea privilegiurilor.

Apoi de ce, fără nici un cuvânt al dreptăţii, mă catigorisiţi? Si cum nu socotiţi că pă mine mă catigoriseşte numai tagma jăfuitorilor, iar pe jăfuitori îi catigorisesc toate neamurile!

Văz dar că alta nu este, fără numai Dumnezeu au împietrit inimile mai marilor noştri, precum oarecând pă ale eghiptenilor.

Dar cum nu socotiţi dumneavoastră că patrie să chiamă popolul, iar nu tagma jăfuitorilor! Şi cer ca să-mi arăţi dumneata ce împotrivire arăt eu împotriva popolului. Că eu alta nu sânt decât numai un om luat de cătră tot norodul ţării cel amărât şi dosădit din pricina jăfuitorilor, ca să le fiu chivernisitor în treaba cererii dreptăţilor! Iar tagma jăfuitorilor, căci nu le place una ca aceasta, au rădicat arme de moarte asupra patrii şi a ticălosului norod. O, ce mare jale!

Dar dacă este tagma jăfuitorilor dreaptă şi norodul vinovat, cum de nu trimiteţi dumneavoastră şi pe la învecinatele neamuri ca să vedeţi pă cine catigorisesc: pă norod sau pă dumneavoastră? Şi cu cine voiesc a ţinea: cu dumneavoastră sau cu norodul! Căci aceasta s-au vestit în toate laturile (...)

Si cu multă plecăciune sânt al dumitale plecată slugă, Theodor.

(Documente privind istoria României, Răscoala din 1821, voi. cit., p. 258-259)

PROIECTUL DE CONSTITUŢIE DIN 1822
ÎNTOCMIT SUB TITLUL:

Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obştiei Moldaviei în atocmire cu cele cuprinse prin obşteasca jalbă sa, trimisă către prea înnaltul Devlet şi în temeiul sfântului şi înalt împărătescului ferman ce s-a slobozit la ... ca să fie obşteşte sfinţite aceste cereri, spre a sluji pământeştei ocârmuiri de temelie până se va putea înfiinţa pravila ţârei într-o desăvârşită alcătuire.

Pontul I – Norodul Moldaviei, ca un norod ce din învechime şi până astăzi a avut şi are sfinţit privileghiul slobozeniei şi acela al volniciei de a se oblădui cu ocârmuitoriul său şi cu pravilele ţărei supt umbrirea prea puternicei împărăţii căreia este supusă, cere de a avea şi folosinţa acestui privilegiu întru deplină legiuire cele căzute a dreptăţei şi în păzirei celei datornice a sa supuneri şi a credinţei sale către prea înaltul Devleat, adecă:

2 - Să-şi aibă întru nestrămutare viaţă stăpânitoare a pravoslavnicei credinţe creştineşti a răsăritului, spre a urma cu toată solbozenia după

rânduelele ei cele legiuite şi obicinuite în pământul acesta (...)

Ad.I: Automonia în privirea ocârmuirei prin Domn deosebit, recunoscută prin hatişerifurile (nu tractatele) de închinare şi mai ales prin practica neîncetată. Deşi această autonomie a fost ştirbită înlocuindu-se alegerea Domnului prin numirea lui, şi Domnul naţional prin străini, principiul Domniei deosebite n-a fost odată încălcat. Ţările române n-au fost paşalâcuri. (Xenopol, Istoria Românilor din Dacia Traianâ, II p. 108,195,514 şi 516) '

Ad. 2: Autonomia religioasă, respectată de turci mai mult decât cea politică. Turcii n-au făcut niciodată geamii pe pământul românesc.

4 - Să nu poată fi nimenea oprit de a face cele ce nu vatămă pravilele.

5 - Să nu poată fi nimenea lipsit de vre-o parte din averea sa fără slobodă voinţa sa, afară numai de vre o îmtâmplare când o neaparată obştească trebuinţă pravileşte îndreptăţită o va cere aceasta; dar şi atunci după ce i se va face o despăgubire potrivită cu lucrul ce să va cere a i se lua.

6 - Să nu poată fi nimenea învinovăţit, rădicat la închisoare sau pedepsit decât numai întru întâmplările hotărâte prin pravilă şi după formele pravilei.

7 - Tot acela ce să va chema sau s-a rădica din poruncă după hotărârea pravililor şi a formelor ei să să supuie îndată; iar împotrivirea să fie cunoscută de vinovăţie şi să supuie judecăţei pravileşti [...]

12 - Nici un fel de slujbă obştească, nici de judecătorie, nici de zabetlâc, nici de orice altă trebuinţă să nu se socotească de clironomie sau de chiverniseală, şi nici să se deie vreodinioară subt acest fel de socotinţă.

13 - Lucrarea pământului în tot chipul, meşteşugurile, deschiderea de fabrici de orice trebuinţă, precum şi alcătuitura (sic) de iscusinţi cele nevinovate şi tot felul de negustorie să fie neoprită în pământul Moldovei, slobode fiind productele pământului de orice fel a trece şi peste hotar, afară din ţară, spre folosul alişverişului ţărei, fără să fie supusă vre-unei dări sau altei îndatoriri, afară de cea a vămei legiuită, precum şi înlăuntrul ţărei de a se alişverişui, aceasta fără nici o îndatorire de plată, asemenea slobozenie păzindu-se şi pentru lucrurile trecătoare din părţile străine aicea în ţară, după trebuinţa ce va avea ţara de acest fel de lucruri, ca să fie însărcinată

cu vreo altă plată afară de cea a vămii legiuite. (...)

18 - înaintea pravilei să fie socotiţi toţi deopotrivă şi fără deosebire, avâf^d a fi şi pravila una şi aceiaşi pentru toţi, sau pentru a ocroti, sau pentru a pedepsi. În pravilă nu poate să se hotărească decât ceia ce este drept şi folositor şi nu poate să se oprească decât ceia ce este nedrept şi de stricăciune.

Ad 5: Principiul exproprierei pentru cauză de folos public, introdus pentru întâia oară în aşezămintele românilor.

Ad 6: Un fel de *habeas corpus acta,* principiu iarăşi cu totul necunoscut vremilor mai vechi cari lăsau, nu numai libertatea omului, dar şi viaţa lui, la bunul plac al ocârmuitorului. (Xenopol, op. cit. II p. 151,153 şi III, p.585)

Ad 12: Principiul meritului, recunoscut. După cum obrazul mai inainte scutea de răspundere în faţa legilor, aşa tot el dădea drept la dregătorii. Articolul cere în locu-i destoinicia.

. 7iWjBBW«^^®s«5iMS9SSJsaes!®Ba^w^^',ss<s3Msaaisss«aocaO'SBK»rKiZ®ra»-3><^

' 19 – Norodul, spre a i se ocârmui treburile sale cele din lăuntru în chipul cuviincios, ca să se poată folosi cu dreptăţile vechilor sale privilegiuri, cere ca să i se întărească şi legiuirea aceia a sfatului obştesc ce au avut-o pământul acesta iarăşi din vechime, (...) iar puterea hotărârei să fie pururea în mâna Domnului împreună cu sfatul obştesc.

20 - Spre a se întemeia această legiuire subt o încuviinţată siguripsire cererilor obştiei, este ca sfatul obştesc să se alcătuiască într-acest chip, adecă de mitropolitul ţârei, de amândoi episcopii, a Romanului şi a Huşului, de toate persoanele înfiinţătoare a divanurilor şi a departamenturilor, de câte un boier vechil rânduit de la fieştecare ţinut – şi adunarea sfatului să se facă cu toată slobozenia persoanelor ce o alcătuiesc, sau în domneasca curte sau afară de aceasta într-un loc hotărât; şi să se înfiinţeze şi de sineşi din porunca Domnului, prin ţidulă chemat.

21 - De adunarea sfatului obştesc să atârne toate pravilele acele de obştie privighitoare. (...)

23 - Sfatul obştesc încheind socotinţa sa la orice pricină de abştească trebuinţă, acea cunoştinţă să se facă cunoscută Domnului stăpânilor prin anafora iscălită de toate feţile adunării, în a se întări şi aduce întru-împlinire, dacă se va uni şi gnomia Domnului cu acea socotinţă. Iar dacă

Domnul va avea a da a se gnomie cu vreo deosebire, atunci acea gnomie să o facă cunoscută prin ţidulă gospodarul sfatului obştesc, întorcând înapoi şi; şi dacă acea gnoonie va fi primită întru o covârşitoare socotinţă şi unire de glasuri, atunci anaforaua să se prefacă şi încheindu-se hotărârea pricinei după acea gnomie. Iar dacă nu va fi primită cu această covârşire de unire, atunci Domnul, primind anaforaua iarăşi, să o întărească spre a lua fiinţă de hotărâre şi a se duce întru împlinire.

Ad 18: Principiul egalităţii înaintea legilor, recunoscut şi în chip teoretic: Pravila să fie una şi aceeaşi, pentru a ocroti, şi pentru a pedepsi, pe boieri, şi pe neboieri.

Ad 19-23: Regimul constituţional reprezentativ în hotarele părerilor timpului. Important e că, în caz de conflict între părerea Domnului şi acea a Sfatului obştesc, aceasta din urmă precumpeneşte (art. 23). Reprezentarea stărilor ţărei este, fără îndoială neîndestulătoare, întrucât ea este dală numai clasei boiereşti. Totuşi acest sfat are, în toate măsurile de interes general, putere mai mare decât Domnul. Acesta este deci pus sub lege şi sub autoritatea care-i dă fiinţă: – esenţa principiului constituţional. (Vezi şi art. 74).

Pentru alegerea persoanelor de slujbă.

46 - Toate feţele ce alcătuiesc sfatul obştesc, afară de şasăsprezece boieri vechi vechili a ţinuturilor, toate feţele alcătuitoare a divanului întâiu, a divanului al doile, a departamentului pricinelor străine şi a depart. criminalicesc, toate feţi le ce au a împlini locurile osăbitelor pământeşti dregătorii (...) să se aleagă toţi aceştia după socotinţa Domnului, unită cu a sfatului obştesc, urmându-se alegerea numai după meritul bunelor fapte şi după puterea vredniciei fireşte căruia pentru slujba ce este să se încredinţeze şi după socotinţele cele mai covârşitoare la numărul sfatului obştesc (...)

47 - Spre a lipsi entrigile (sic) şi prigonirile şi spre a putea între (sic) toţi pământenii după meritul al lor (sic) în slujbele pământului, obştia găseşte cu cale ca toate feţile sau persoanele arătate la paragraful patruzeci şi şasă, până la unu, de la mare până la mic, să se schimbe la plinirea fieştecăruia an, purtându-se bine, iar dinpotrivă, pravilicește găsindu-se vinovaţi, să se schimbe şi mai înainte de plinirea anului.

48 - Şasăsprezece boieri vechili de pe la ţinuturi, ce au să fie de

pururea în sfatul obştesc, să fie aleşi după sloboda voinţă şi socotinţa obştiei boierilor ţinuţaşi. (...)

Chipul îndreptării cerut de obştie pentru acele mai jos însemante.

53 - Adetul lăcuitorilor cătră stăpânii moşiilor să se îndrepteze întru o potrivire, ca nici stăpânii moşiilor să nu se pugubească din dreptul ce li s-ar cădea de pe drept pământul lor ce-l dau lăcuitorilor de se hrănesc, dar nici lăcuitorii să nu se asuprească. Iar adeturile târgoveţilor şi mai vârtos a târgurilor,

Ad 46 – 47: Alegerea dregătorilor este dată Domnului şi sfatului obştesc, în înţelesul articolului 19, adecă cu precumpănirea voinţei sfatului în caz de conflict. Sfatul trebuie să hotărască deci cine să ocupe atât dregătoriile divanurilor, cât şi acele mai mici, enumerate în articolul 46. Domnul putea numai face nişte schimbări în atribuţiunile persoanelor alese de sfat, bună-oară să numească în divanul pricinilor străine pe o persoană aleasă de sfat pentru departamentul criminalicesc şi aşa mai departe. Sfatul fiind compus în majoritatea lui din boieri mici (vezi nota la art. 1923), se înţelege toată furia boierilor mari contra acestui proiect de aşezământ al Moldovei.

Ad. 53: Adet = obiceiu; Cnomiile = părerile.

na. **Mt**

ce au fost drepte ale pământului şi le-au înstrăinat Domnii prin danii, să se împuţineze, uşurându-se în cât se poate mai mult, pentru ca să se poată întemeia târgurile, ştiut fiind că ticăloşia târgurilor şi a politiilor aduc (sic) neapărată ticăloşie şi lucrătorilor de pământ şi comerţiei.

54 - Birul ţărei, care până acum n-au avut dreapta lui cumpănire, să se puie întru orânduială, ca acea ce s-ar socoti mai bine şi mai nimerit, pentru ca nici să se asuprească prin el pământenii, dar să lipsască şi toate greutăţile. (...)

Alte cereri de obştească trebuinţă

65 - Spre obştescul folos şi păşire înainte pentru învăţătura neamului moldovenesc, să se aşăze şcoale obşteşti în Eşi (sic) şi pe la toate târgurile din ţară, în rânduiala cea mai bună şi mai cuviincioasă, într-un chip ca acela ca să poată învăţa oricine în limba noastră; gramatică, aritmetică, geometrie, logică şi meşteşugul alcătuitor de scris, acestea fiind cele mai de trebuinţă pentru toată starea de obştie, pe lângă ştiinţa celor

cuviincioasă a legei, a pravilei şi a datoriei obşteşti. (...)

66 - O tipografie obştească în limba patriei, afară de acea ce o avea mitropolia, să se sloboadă a se deschide şi a se alcătui în cea mai bună orânduială,(...)

67 - Pentru a se înconteni înmulţitele chipuri de sărăcie şi bântuielile ce urmează cu principele împresurărilor de moşii, să se rânduiască prin sfatul obştesc câte o comisie înadins de boieri şi cu ingineri pe la toate ţinuturile, ca să hotărască toate moşiile după puterea scrisorilor ce va înfăţoşa fieşte care (...)

68 - Streinii (sic) să nu poată de acum înainte a mai cumpăra moşii şi alte acareturi stăpânitoare de veci în pământul acesta. Iar pentru lucrarea neguţitoriei, să fie slobozi tot felul de străini (sic) de a urma în pământul acesta, fără a putea să se statornicească cu lăcuinţa (sic) în ţară. (...)

70 - Neamul jidovesc fiind ca o sarcină pentru lăcuitorii pământeşti, după chipurile cu care se chivernicesc (sic), nefiind lucrători de pământ, să nu fie îngăduiţi de acum înainte a se mai înmulţi cu venirea din alte părţi şi acei ce

Ad 68: Oprirea străinilor de a cumpăra moşii şi alte acareturi (case în oraşe). În vremile vechi străinii puteau cumpăra moşii. (Xenopol, Istoria Românilor, IV, p. 106). În tratatul lui Cantemir cu Petru -cel- Mare se prevede clauzala ca Ruşii să nu poată cumpăra moşii în Moldova (Ibidem, IV, p. 514 şi 525 530). Străinii au avui în toate timpurile dreptul de a cumpăra case Tn oraşe; Armenii şi pe acela de a cumpăra vii. (ibidem, IV, p. 108 şi VI, p.202)

Ad 70: Oprirea jidovilor de a ţine moşii în arendă, adecă crâşme pe la sate, velni|e şi căsăpii pentru creştini, arată că ei se îndeletniceau cu asemenea daraveri pe la începutul veacului al XIX-lea, deoarece proiectul voieşte să-i oprească de la ele.

sunt să nu fie slobozi a ţinea moţii cu anu sau orânzi pe la sate, sau să locuiască statorniciţi prin sate, precum nici de a face velniţi pre la târguri sau a ţinea căsăpii şi a vinde norodului creştinesc carne, având slobozenie numai pentru dânşii să-şi taie carnea trebuincioasă (...)

72 – Pentru Domnii acestei ţări, rămăind după milostivnica îndurare pre puternicei noastre împărăţii ca să fie din pământeni Domni, atunce alegerea Domnului să fie prin obştesca adunare, alcătuită de mitropolit şi de episcopii ţării şi de toată obştia boierilor, de la logofăt mare şi până la şatrar, alegându- se Domnul numa din pământeni şi pi (sic) acel ce va fi mai cu deplină ispitire, cunoscut şi însemnat pentru faptele sale cele bune, pentru râvna patrioticească, pentru vrednicia cea cuviincioasă unui Domn şi

pentru credinţa sa către pre puternica împărăţie, şi făcându-se alegirea (sic) după socotinţa şi primirea celor mai mulţi, după care, făcându-să cunoscut pre puternicei împărăţii prin obştesc Arz – magzar pentru acel ales, să facă şi rugăminte de a se întări şi a se orândui Domn.

73 - Legiuindu-se privileghiul acesta a sfatului obştesc, ce l-au avut din învechime (sic) pământul, după rugătoarea cerere a se face din parte (sic) obştiei pământului, tot ce se va hotărî de Domn împreună cu sfatul obştesc să fie şi să se cunoască de hotărâre şi voinţă a toată ţara. Acea hotărâre are să fie desăvârşita pravilă, căreia toată obştia norodului este datoare neapărat a se supune.

74 - Pravilelor ţărei şi hotărârilor celor săvârşite şi de Domn unit cu sfatul obştesc este supus însuşi Domnul şi sfatul obştesc, până când nu s-ar anerisi acea hotărâre prin altă pravilicească hotărâre.

75 - Pravila fiind tot temeiul în care stă stavila întregii slobozenii, hotarul puterii celor ce plinesc trebile obşteşti, pravăţul cel povăţuitoriu (sic) spre ocrotirea acestei (sic), a averei şi a drepturilor obşteşti sau în partea fieştecăruia, şi în sfârşit temeiul puterei care plineşte şi face a se plini toate aceste legături soţialiceşti, (...), să înfăţoşaze o pravilă a ţărei în deplină cuprindere şi a pravililor politiceşti şi acele criminaliceşti, precum şi a tuturor orânduelilor celor sfinţite a pământului, care pravă (sic), alcătuindu-seîn limba noastră, să se întărească şi să se dee în cunoştinţa cea de obştie, spre a o avea fieşte cine de pravăţ asupra dreptăţilor şi asupra îndatoririlor sale (...)

Ad 74: Articolul însemnat, care rosteşte pe faţă principiul ce resultă implicit din art. 19-23, anume că Domnul şi Sfatul obştesc trebuie să se supună orânduirilor întocmite de el, până când ele se schimbă; cu alte cuvinte; supunerea autorităţilor ocârmuitoare sub legi, esenţa regimului constituţional.

76 - Sfatul obştesc fiind lucrul cel mai cu dinadinsul ce se cere de către toată obştia pământului şi fiindcă prin acesta, dimpreună şi cu Domnu stăpânitoriu, are să se facă începutul şi pornirea a toată lucrarea privitoare către sfârşitul cereri lor însemante pentru binele patriei, adauge obştia şi această rugătoare ceriri (sic), ca, legiuindu-se privileghiul acesta pământului (sic), acum de odată adunarea sfatului să înfăţoşaze prin însuş ocârmuirea. Ocârmuirea Domniei să facă adecă înadins luminata poruncă domnească către boierii ţinuturilor, ca să-şi aleagă de la fieşte care ţinut câte un boier vechil şi să se trimeată aici la Eşi, să facă iarăşi înadins luminata poroncă domnească către boierii orăşeni din Eşi, ca să să aleagă

doisprezece boieri de toată treapta pentru acest dintâi sfatul (sic) obştesc; şi aceasta făcându-se, apoi, prin alta luminata (sic) poruncă către preosfinţia lor mitropolitul şi episcopii ţărei şi către toţi aleşii boieri vechili de pe la ţinuturi şi acei din boieri orăşeni a Eşului, ca în zi hotărâtă să se adune toţi la un loc socotit, spre a înfiinţa sfatul obştesc, (...)

încheiere

De nu ar fi fost sădită în oameni pricina stăpâniriei de patimi precum mânia, pizma, lăcomia, mândria, ambiţia şi celelate câte le înfăţoşează iubirea cea de sineşi şi enteresul (sic), întru adevăr că nu ar fi trebuit ominirei (sic_ nici un fel de pravilă sau orânduială. Toţi ar fi putut atunce să petreacă întru o liniştită unire şi mulţămire. Omul către om şi norod către norod ar fi avut o firească stavilă, care nu i-ar fi lăsat să jignească nici să vatăme unul pe altul. Pronia însă n-a rânduit ominirii o asemene soartă. Moldova înfăţoşază dovada cea mai vie şi mai luminată că o soţietate de oameni, ce nu se păvăţueşte cu pravila şi cu bunele orânduieli, este starea cea mai ticăloasă şi mai nesuferită ce se poate da pentru om (...)

Scoposul nu priveşte aiure decât la o temelie de siguranţă încât s-ar pute mai atocmită, pentru ca să se ocrotească şi să se întrunească dreptăţile cele de obşte a (sic) norodului şl a fieşte căruia, şi această temelie pământul nu o găseşte a sta în alta decât numai întru alcătuirea de pravilă pământească, îmbrăcată cu toată destoinicia acea cuviincioasă pentru binele cel de obştie.

Ad 76: Lucrul de căpetenie pentru reformatori era înfiinţarea Sfatului obştesc, prin care tocmai se putea îndemna domnia legii în locul arbitrariului. Oricât de rudimentar, era un început de Parlament

w

Intru acest scopos, năzureşteobştia pământului a pune înaintea prea înălţatului stăpânitorului său Domn pre plecatele sale ceriri aceşte (sic), care se întovărăşesc şi cu cea mai adâncă obştească rugăciune de a se primi şi de a se lua acum de odată dreptul temeiu, drept oareşi care lumină de povăţuire în lucrarea pământeştilor noastre trebuinţe, până se va alcătui pravila ţărei, pentru ca să se poată desrădăcina relele cele adânc străbătute a neorânduelei urmate întru atâta delungare de vreme, a stăpânirii Domnilor streini, pentru ca să putem înfiinţa, după tristele

sfărmături a nevoei aceştia, în care am venit, o oareşi care adăpostire de odihnă, (...)

Făcută în EŞI, la anul 1822, sept. 13

(A.D. Xenopol, *Primul proiect de constitufie a Moldovei din 1822.*

Originile partidului conservator fi a celui liberal, Bucurefti, 1898.)

MEMORIUL LUI MICHAIL STURDZA DESPRE CUVINTELE, PENTRU CARI BOIERII EMIGRAŢI AU AMÂNAT INTRAREA LOR ÎN ŢARĂ (1 feb. 1823)

(Ideea conservatoare în contextul dezbaterilor de idei după revoluţia din 1921 – n.n.)

Tout changement operă dans Ies principes d'un gouvernement est regarde comme une innovation. Et toute mutation de ces principes subertit presque toujours Ies institutions consacrees par la legitimi te, et auxquelles la succesion des siecles a imprime un caractere indelebile. Les institutions qui regissent la Moldavie sont basees sur l'autorite des ordonnances emanees du Gouvernement Ottoman, lesquelles n'ont ete qu'une confirmation de l'ancienne administration de la principaute. Toute deviation de ce systeme primordial est une infraction manifeste (a la teneur des traites et) a la volonte de l'autorite supreme. ■

La Sublime Porte en confiant a l'Hospodar l'administration de la Moldavie, lui prescrit en meme temps de se conformer invariablement aux usages et aux coutumes de certe province sans tolerer la moindre atteinte aux attributs qui representent l'autorite de Souverain qui l'investit. En partant de ce principe, l'on ne peut envisager l'obstination des novateurs ă ce que l'Hospodar confirme la constitution qu'ils ont redigee que comme un acheminement a un projet qui tend ă relacher les ressorts du pouvoir legitime, et a convertir le gouvernement de la principaute en un regime representatif.

Le nom seul d'une constitution designe deja un acte attentatoine a l'autorite, et surtout lorsque Ies principes qui y sont ânonces tendent a une desorganisation. La constitution que la classe inferieure a redigee contient en soixante-dix-sept articles des dispositions calqu^es sur de pareils

principes. Pour eviter la prolixite on n'en rapportera que quelques uns:

1. La representation des districts pardeputesqui formeront une assemblee, laquelle s'adjuge des prerogatives plus intensives que celles de l'Hospodar meme. En vertu de cet empietement elle s'arroge le droit de prononcer en definitive sur tous Ies litiges, en soumettant a sa sanction ou abrogation, toute sentence de l'Hospodar.

2. Il est ennonce dans cette constitution que Ies inverstitures de tous Ies emplois se feraient par cette assemblee, et que le prince serait oblige de Ies sanctionner. Il resulte d'un tel reglement une desobeissance formelle ă la volonte de Couvernement Ottoman, qui confere exclusivem a l'Hospodar la făcu It6 de nommer aux places.

3. Cette assemblee s'attribue le droit de connaitredetoutes Ies affaires tant politique que civiles, et dans decideren dernier ressort. Elle s'approprie ainsi le pouvoir judiciaire, legislatif et executif, et elle fait de l'Hospodar un simulacre passif d'autorite.

Quelle autre consequence peut-on deduire de pareils principes, que celle de projets perturbateurs, d'innovation et d'erreurs, qui ont cout£ des torrents de sang aux natons egarees? ...

J'espere que Votre Excellence me pardonnera la libert^ que je prends, et qu'elle voudra bien me donner dans cette occasion une nouvelle preuve de sa bonte.

En adressant mes respectueux hommages a Mme votre epouse, je vous prie d'agreer l'assurance de la plus haute estime, avec laquelle. J'ai l'honneur d'etre.

(Documente privitoare la Istoria Românilor din anii 1802-1849.
Adunate, coordonate şi publicate de D.A. Sturdza – D.C.
Sturdza şi Octavian Lugoşanu, Bucureşti, 1891, voi. IV, p.7-8)

EUFROSIN POTECA
Către Episcopul Argeşului (17 aug. 1826)

(Despre întocmirile clădite pe nedreptate în Tara Românească – n.n.)

„... Ticăloasa inima mea să topeşte de focul în care se frig bieţii români neîncetat. Pă unde am trecut, tot în foc i-am văzut. Si este o lună de când am ieşit din Bucureşti şi până acum nici o înştiinţare de la nimenea n-am avut..."

Aşa, aşa, Bucureştenii sânt mai păcătoşi, pentru că nu vor să plătească dajdie şi să facă vre-o 15 mii de soldaţi, carii cu baionetele să nu lase pe ciumă să treacă Dunărea. Dajdie, zic bucureştenii, să plătească numai ţăranii proşti, iar dumnealor să trăiască fericiţi de-a gata. Oh, Dumnezeu meu, dacă eşti drept şi iubeşti dreptatea, pentru ce nu stingi pre asupritori de pre faţa pământului? Si săracii asupriţi şi să te slăvească! Săracii români, săracii români! Ei, dacă au oi, plătesc pentru ele; dacă porci, plătesc pentru dânşii; dacă stupi, dacă vii, tutun, plăteasc dajdie pentru toate, dau şi dijma şi vamă pentru orice vând, şi apoi pă deasupra plătesc şi altă dajdie neîncetat, supt deosebite chipuri. Iar dumnealor de care vorbesc, de au vii, le lucrează poslujnicii; 20.000 de rumâni aleşi le dă dajdie grea, şi dumnealor îşi poleiesc caleştile fără a face rumânilor cel mai mic folos. Dacă sânt în slujbe politiceşti, au destulă plată şi însă cea mai bună treabă o fac logofeţii şi zapciii; treaba lor este să stoarcă pre rumâni. (...) .

Noi sântem hristiani ortodocşi şi apoi ţinem robi ca în vremea păgânităţii! Dar amar nouă de nu ne vom înţelepţi mărturisind adevărul, lucrând dreptatea şi dobândindu-ne dragostea de la cer şi de la oameni.

Ch. Nicolaescu. „Trei scrisori ale lui Eufrosin Poteca", în „Convorbiri literare", nr. 12, decembrie 1925. Autorul se adresează episcopului Argeşului în calitatea sa de ieromonah apud **Antologia gândirii româneşti,** partea I, Bucureşti, 1967, p. 184-185

ANAFORAUA PENTRU PRONOMIILE* MOLDAVEI. PREA ÎNĂLŢATE DOAMNE, (9 APRIL. 1827)

(Marea boirime susfine integral privilegiile de care se bucură şi caută să le permanentizeze – n.n.)

(...)

2. Lăcuitorii, pre cum s-au zis, sunt datori a da birul lor cel legiuit în ţară şi pentru (ară, dar şi mazilii, ruptaşii, ruptele şi celelalte trepte sunt datoare a păzi legiuitele lor dăjdii, şi amăgirile cele pentru dânşii prin anaforale întemeiate şl prin hrisoave spre neîmpilarea lor, arătându-se ei cu râvnă şi întru săvârşirea slujbelor pământeşti, iar neamul boieresc şi toţi boierii, după dreptăţile cele din început legiuite şi în urmă dobândite de la oînvechime a anilor pentru fire, au fost şi sunt osăbiţi şi în veci vor rămânea supt acest pronomion, de a nu fi nici odinioară supăraţi cu nici un fel de dare şi îndatorire supt orice cuvânt, nume şi închipuire, căci nu numai persoanele lor sunt slobode de toate dările, dar încă şi casele lor şi dobitoacele lor toate, şi viile, şi livezile cu pomăt, n-au să deie ocărmuirii nimic, nici supusă la nici un fel de plată, precum din învechime s-au urmat şi s-au legiuit.

3. Moşiile tuturor de obşte, a mănăstirilor, a boierilor şi a altor pământeni moldoveni, după vechiul obiceiu, nu sunt supuse, şi în veci nu vor fi îndatorite la nici un fel de dare, şi nimenea de pe aceste moşii a pământenilor nu pot să cei, sau să iai măcar un paiu fără voia stăpânului moşiei, ce încă sub tot cuvântul dreptăţii, şi acele ce vor fi supt pământ sunt toate a stăpânului moşiei, atât metalele cât şi tote alte aflări.

De aceea stăpânii moşiilor să fie volnici a se folosi însuşi de dânsele fără amestecarea a ocârmuirii, sau oricui altuia întru nimic în veci (...)

5. Dijmele, sau zăciueala, din toate rodurile ce se fac pe moşiile stăpânilor, atât din lucrarea pământului de către însuşi, cât şi din sămănăturile lăcuitorilor, şi a altora ce să vor învoi a sămăna, sunt toate ale stăpânului moşiei (...)

6. Codrii, pădurile, dumbrăvile, rădiurile, luncile, ce vor fi pe moşiile stăpânilor, nimenea să nu fie volnic a le strica, sau a tăia un lemn măcar după urmarea păzită din învechime subt orice cuvânt şi trebuinţă, fără de învoire cu stăpânul moşiei, păzindu-se şi din partea ocârmuirii cu sfinţenie

* Privilegiile

de atingerea pădurilor până la un lemn. ~

7. Orănzile†, băuturile, de vin, de bere, horilcă, rachiu şi orice altă băutură sunt şi vor fi în veci a stăpânului moşie.(...)

8. În oraşul laşi şi în toate târgurile ţerii, cari sunt slobode, fiind obşteşti oraşe a pământului, după toată slobozenia ce s-au păzit din învechime fieştecare persoană din pământul Moldaviei, acele ce au lăcuit într-însele, au prins locuri, le-au legiuit a lor vechime, au zidit casă, acareturi, dugheni, crâşme, hanuri, subt temeinică şi statornică aşezare, cunoscută şi legiuită în ţară că nu au a da către nimeni nimica, afară din ajutorinţa dughenilor de către acei ce vând mărfuri cari nu are a face cu orănzile (...)

Asăminea prevelighionul avut, şi vor avea şi locurile mănăstirilor, şi zidirile ce vor fi pe acele locuri mănăstireşti nefiind supuse în veci subt nici o îndatorire pentru băutură, dar încă şi locurile ce sunt date de către mănăstiri şi de către alţii în năimire la pământeni moldoveni şi alţi creştini orăşeni şi târgoveţi, tot acest pronomion au a păzi cu nestrămutate pentru zidirile ce vor fi făcut acei ce i-au năimit. (...)

9. Casele din oraş şi târguri şi de la moşiile de aşezări atât a boierilor cât şi a pământenilor stăpâni de moşii să fie pururi slobode de sarcina conacelor supt orice cuvânt şi nesupărat.

10. Judecăţile ce vor fi între boieri, sau jalobe asupra boierilor de la cei mai mici în pâră de judecaţi pentru moşii, şi alte pricini, să vor urma numai după vechiul obiceiu scris, şi rândueala păzită şl până astăzi, la cea mai înaltă judecătorie a Divanului care deapururi au avut urmarea sa (...)

Iar pentru celelalte trepte şi locuitori ai ţării vor merge la judecătoriile isprăvniceşti, care nici într-un chip nu sunt împuternicite a da sfârşit vreunei pricinede moşii (...)

12. Breslaşii, slugile şi poşlugnicii moşiilor, cari în locul vecinilor s-au legiuit boiarilor să-i aibă numai moşiile lor, să se păzească în veci, precum şi dritul scutelnicilorcu oricare sat se va putea învoi, fiind şi în hatişerif pomenire pentru aceste. (...)

16. Averile, mişcătoare şi nemişcătoare, a oricăruia pământean supus la orice învinovăţire criminalicească de cap, rămâne înmoştenitorilor sau îneamului său, fără a putea stăpâni supt nici un cuvânt a o confiscarisi şi a o lua.(...)

† Arenzile

18. Lăcuitorii ce vor fi pe moşiile boiereşti, mănăstireşti şi a altora, nu pot avea voie a să rădica fără voia stăpânului, şi pururea fugarii de acest fel se vor ridica fără voie, să fie aduşi la urmă şi cercetaţi.

19. Boierii, neamurile şi acei cinstiţi pământeni, nu pot fi rădicaţi de zapcii şi trecători, căci casele lor nu pot fi călcate până nu să va dovedi mai întâi de Divan vina lor, şi a să hotărî rădicarea lor. (...)

Prea înălţate Doamne, aceste sunt cele din învechimeşi astăzi legiuri, şi pronomii a principatului Moldaviei, precum sunt bine cunoscute şi de către însuşi înălţimea Ta, pre care supuindu-le cu plecăciune la înţelepciunea Voastră, ne rugăm a fi întărite şi cu sobornicesc hrisov după vechiul obiceiu.

Înălţimii Voastre către Dumnezeu smeriţi rugători, **Veniamin Mitropolit Moldaviei.**

(D.C. Sturdza – Scheeanu, Acte fi legiuiri privitoare la chestiunea ţărănească, voi. I, Bucurefti, 1907 p. 63-69)

I.H. RĂDULESCU
„ÎNŞTIINŢARE" (8 aprilie 1829)

(Explicaţia împrejurărilor care făceau necesară apariţia primului organ de presă în limba română – n.n.)

Acest vestitor de obşte, de atâţia ani cunoscut de neapărata trebuinţă în luminata Europă, a ajuns astăzi a îşi împrăştia vestirile sale şi între neamurile cele mai necunoscute, care încă în turburările şi neodihnirile lor au simţit lipsa şi trebuinţa lui. El astăzi cunoaşte mai toate limbile Europii încă şi ale acelor naţii ce trăiesc supt apărarea şi ocrotirea altor legi, şi foarte trist era pentru noi, iubiţilor români, când el încă până acum nu cunoştea limba noastră şi noi vestirile lui le primeam în limbi străine în vreme ce ne aflăm în pământul nostru şi trăim supt legile şi cârmuirea noastră. Acuma însă aceeaşi putere ce până acum părinteşte ne-au apărat încât să ne bucurăm de aceste drepturi ale pământului nostru, aceeaşi însuşi ne face să simţim şi această bucurie de a ne făli în mâinile noastre cu gazeta patriei noastre şi scrisă chiar în limba noastră. Acuma poate cineva vedea pe simţitorul român curgându-i lacrimi de bucurie, văzând în toate casele bătrâni, tineri, bărbaţi, femei, învăţaţi şi mai de rând îndeletnicindu-se şi petrecând cu gazeta în mână şiînmulţindu-şi ideile, având cunoştinţă şi ţiind un şir de întâmplările lumii. Va putea vedea încă şi pruncii cei mici

lăsându-şi şi jocurile lor cele nevinovate şi adunându-se împrejurul mumelor şi taţilor lor ca să citească ei singuri sau să asculte gazeta.

Folosul gazetei este de obşte şi deopotrivă pentru toată treapta de oameni: într-însa politicul îşi pironeşte ascuţitele şi prevăzătoarele sale căutături şi să adâncească în gândurile şi combinările sale; aci liniştitul literat şi filozof adună şi pune în cumpănă faptele şi întâmplărilor lumii; îndrăzneţul şi neastâmpăratul războinic se desăvârşeşte într-însa povăţuindu-se din norocirile sau greşalele altor războinici. Băgătorul de seamă neguţător dintr-însa îşi îndreptează mai cu îndrăzneală spiculaţiile sale; până când, în sfârşit, şi asudătorul plugar şi el poate afla aceea ce înlesneşte ostenelile sale şi face să umple câmpurile de înbelşugătoarele sale roduri. Nu este nici o treaptă, nu este nici o vârstă care să nu afle plăcere şi folos într-această aflare vrednică şi cuviincioasă cuvântării omului, adică în gazetă. (...)

(„Curierul românesc" nr. 1, 8/20 aprilie 1829, apud ***Antologia gândirii româneşti",*** *partea I Bucureşti, 1967,* ***p.*** *209")*

I.H.RĂDULESCU

„HARACTERUL EPOHEI NOASTRE"

(Revoluţia industrială – fenomen fundamental pentru caracterizarea acestei epoci – n.n.)

De am voi să haracterisim vârsta noastră cu un singur epitet nicidecum nu o vom numi o vârstă eroihă, religioasă, filozofică sau morală; ci o vârstă mehanică, pentru că prin aceasta se deosebeşte de toate celelalte. Vârsta aceasta este vârsta maşinilor, vârsta care cu toate puterile sale adunate la un loc învaţă şi pune în lucrare meşteşugul cel mare de a aduce mijloacele la sfârşitul lor. Toate se fac cu îndemânare şi de-a dreptul, însă prin îmbinări şi întocmiri înţelepte. Pentru cele mai lesne lucrări în ziua de astăzi avem un metod mai prescurt şi oareşicare instrumenturi mai sănătoase şi grabnice la lucrare. Inglița zmulsă din mâinile împletitorului au luat-o nişte degete de fier care îi dă o împingere mai grabnică. Marinarul îşi strânge pânzele, îşi aruncă lopata şi porunceşte numai unui corăbier, a cărui putere este nedeşărtată, ca să-l poarte prin mijlocul mărilor pă aripile sale cele de aburi. Piroscaful de la Birmingham a cercetat locurile cele mai

fantastice ale răsăritului, unde nimica nu a aflat care să se potrivească cu minunile sale şi capul Tampetelor s-a spăimântat de trăznetile cele nouă şi mai aproape decât ale lui Gama. Nimica nu este care să nu se aplece la maşini. Calul şi el însuşi astăzi este despuiat de hamurile sale şi Giurnei (aflătorul trăsurilor cu vapor) înhamă în locul lui un cal de foc; în

scurtă vreme vom izgoni şi cloşca din curţile noastre, căci vom face să scoată pui ouăle prin vapor (aburi).

Triumfăm împotriva tuturor stărilor: îmblânzim mările, strămutăm din loc munţi şi facem şes, şi prin puterea cea nebiruită a instrumentelor noastre ieşim biruitori în toate luptele noastre împotriva naturei.

Puterea neamului omenesc a primit fără îndoială prin mijlocul acesta creşteri pline de minuni şi cu mulţumire ne socotim în ziua de astăzi cu o câtăţime dată de muncă, avem şi sălaş mai bun, îmbrăcăminte mai bună şi hrană mai bună. Dar ce schimbări această nouă putere trebuie să pricinuiască în sisteme soţiale, ce trebuie să iasă din această lucrare urmându-se, care, făcând să crească grămada bogătaşilor, caută să le grămădească şi mai mult tot în aceleaşi mâini şi să mărească distanţa care desparte pe bogat de cel sărac. Acestea sânt întrebări a căror cercetare o lăsăm pe seama economiştilor. Noi ne mulţumim astăzi să privim cu băgare de seamă că geniul (duhul) mehanicii a făcut să se simtă şi în lucrurile care se arată că nicidecum nu au a face cu dânsa nu sânt numai lucrurile cele din afară şi materiale pe care le-a supus puterii sale, ci încă şi lucrurile cele din lăuntru şi înţelegătoare. În lumea cea morală, precum şi în ceialaltă, s-au părăsit metodurile cele vechi şi nimica nu urmează pe drumul său cel firesc şi de bunăvoie. Tot se săvârşeşte prin mihanice gătiri, gătiri complicate şi mai dinainte întocmite. Intr-acest chip şi pentru educaţie avem în ziua de astăzi maşini: precum maşini lancasteriene, hamiltonie, monitori, harţe, embleme (semne). .

(„Curierul românesc" nr. 95,14 februarie 1830) apud,
Antologia gândirii româneşti, p. 210)

Dare de seamă a generarului Kiselef despre administraţia Moldovei şi Valahiei de la 15 noiembrie 1829 până la începutul anului 1834"

Despre esenţa Regulamentului

După dispositiunea tractului de Adrianopole, ca Domn să fie aleşi dintre boierii pământeni, Regulamentul statorniceşte regula acestei alegeri; spre acest sfârşit se stabilesc Adunări extraordinare compuse în Valachia din 190 iar în Moldova din 132 membri şi anume: 1) din Mitropolitul şi Episcopii eparchioţi; 2) din boierii de stare întâia şi a doua, proprietari de averi nemişcătoare; 3) din deputăţii ţinuturilor dintre proprietarii locali; 4) din deputăţii oraşelor din clasa neguţătorilor.

După aceasta se organisează formarea părţii legislative. Spre acest sfârşit se orânduiesc Adunări obişnuite în Valachia din 43, iar în Moldova din 34 membri aleşi dintre înaltul cler, dintre boieri prin alegerea clasei boiereşti şi dintre deputăţii ţinutali aleşi din proprietarii locali. Obşteştile obicinuite Adunări se convoacă la sfârşitul fiecărui an, cercetează şi încuviinţează proiectele de legi noue; verifică compturile osebitelor ramuri ale administraţiunei şi mai ales părtei financiare. Ele cercetează bugetele pe anul viitor şi le supun la întărirea Domnului. În caz când dă peste prevaricaţii, obicinuita Adunare aduce aceasta la cunoştinţa Domnului, spre a trage pe vinovaţi la răspundere. Adunarea mai pote să comunice cererile şi plângerile locuitorilor şi în de obşte despre orice obiecte atingătoare de folosul obştesc.

Partea administrativă se încredinţează la Consilii, sub preşedinţa boierilor declasa întâia, dintre cârmuitorii Departamentelor. Afacerile în curs, în partea executivă, se hotăresc prin compunerea ordinară a Consiliului (Sfatului) din Preşedinte, Vornicul trebilor din lăuntru, Vistierul şi Postelnicul; la împrejurări importante se face o întrunire extraordinară, la care se învită şi cârmuitorii celorlalte departamente, precum logofeţii dreptăţii şi ai trebilor bisericeşti, şeful străjei pământeşti şi marele controlor. Hotărârile Sfatului se aduc la îndeplinire după întărirea Domnilor.

Formarea administraţiei din lăuntru în părţile sale, se hotărăşte în următorul chip:

Departamentul trebilor din lăuntru are în căderea sa: a) poliţia, b) instituţiile apărătoare salubrităţii publice, şi c) partea gospodărească (economică).

Administraţia poliţiei esenţial în partea esecutivă o îndeplinesc în Capitale agii, în ţinuturi ispravnicii, cari au de subordonaţi pe poliţai prin oraşe şl pe subispravnici (privighetori) prin plăşi; partea împlinitoare, coprinzând în sine inspecţiunea închisorilor şi a caselor de corecţiune, este

încredinţată Vornicului de închisori.

Pentru paza liniştei din lăuntru şi a bunei rânduieli. Regulamentul înfiinţează un corp de dorobanţi, care se împărţeşte în câtime analoagă pe la toate posturile poliţienesci şi al administraţia închisorilor.

Instituţiunile pentru paza sănătăţii publice sunt: Comitetele de carantină, cari pe de o parte privilegiază linia carantinelor de pe Dunăre, iar pe de alta se îngrijesc despre buna stare sanitară în ţară, prin mijlocirea administraţiilor medicale şi prin medicii rânduiţi pe la oraşe.

Partea gospodărească (economică) o alcătuesc: 1) Comitetul de construcţiuni care se ocupă de zidirile publice şi de construirea drumurilor şi

a podurilor; 2) Magasiile de reservă pentru asigurarea îndestulării locuitorilor; 3) Cârmuirea orăşenească încredinţată eforiilor, cari în temeiul regulamentelor orăşeneşti, folosindu-se de venituri hotărâte, au în căderea lor rânduiala oraşelor în toate părţile gospodăriei; şi în sfârşit 4) Aşezământul despre ţărani. În această privinţă Regulamentul hotăresce drepturile şi îndatoririle sătenilor către Guvern şi în deosebi către proprietari.!...)

În relaţiunea către proprietarii de moşii, mai nainte de toate se hotărşte liberetatea ţăranilor de a se strămuta de pe o moşie la alta şi chiar la oraşe.

îndatoririle ţăranilor s-au mărginit prin analogie cu câtimea de pământ ce se cuvine fiecărei familii.

Luând în seamă valoarea productelor ce poate resulta de pe partea de pământ ce se dă locuitorului, se socoteşte din aceasta: 1 .Darea către Visterie; 2. întreţinerea ţăranului şi a familiei sale şi nutreţul vitelor sale; restul venitului se hotăraşteîn folosul proprietarului, aşa că ţăranul, în loc de bani, să plătească după analogia muncei, socotond pentru un an câte 12 zile de lucru.

Apoi rânduiala în folosul boierilor de posluşnici şi scutelnici s-a desfiinţat şi oamenii cari alcătuiesc aceste două clase, intrară în sistemul obştesc al contribuabililor. Spre îndemnisare pentru acesta, se rânduieşte proprietarilor acestui drept un fel de pensie care în Moldova se urcă tot până la un milion, iar în Valahia până la un milion şi jumătate lei.

Cârmuirea institutelor de binefacere şi a şcoalelorface obiectul îndatoriei în Valahia a Departamentului trebilor bisericeşti, iar în Moldova a Comitetului Central subordonat logofătului trebilor din lăuntru. (...)

În privinţa Departamentului financelor, Regulamentul statorniceşte mai întâi o nouă sistemă financiară, şi al doilea legile despre comerciu.

1) Legea financiară, desfiinţând toate impositele indirecte după producţiunile satelor şi luărilor în natură, hotărăşte o dare obştească pe cap câte treizeci lei de familie pe an.

Meseriaşii trebuie să plătească pentru patentă: clasa întâia 90 lei şi clasa a doua 50 lei.

Neguţătorii se clasează în trei clase, după întinderea comerciului, şi plătesc patente: clasa întâiu 240 lei, clasa a doua 120 lei, clasa a treia 60 lei pe an.

Mai departe urmează venitul de pe otcupurile: sărei, vămei, pescăriei şi exportaţia productelor.

Cheltuielile seîmpărţesc pe paragrafe şi se hotărăsc prin budgete: a) pentru întreţinerea Domnului; b) pentru administraţia ţării; c) pentru instrucţiuni asigurătoare liniştei obşteşti; d) pentru aşezăminte de binefacere.

Toate veniturile indirecte ale funcţionarilor se desfiinţează. Apoi se hotărăşte modul de perceperea veniturilor şi regule pentru compatibilitatea statului.

2) În obiectul comercîului, toate dările de pe industria satelor în lăuntrul Principatelor se desfiinţează.

Exportaţia productelor peste hotar se lasă liberă, cu o singură îngrădire când Guvernul va găsi de trebuinţă, în cas de nerodire, să oprească exportaţia productelor. (...)

În privinţa părţei judecătoreşti, Regulamentul despărţind-o de partea executivă, înfiinţează trei instanţe.

La cea dintâiu (Tribunalele de judeţe) se încep toate procesele civile, comerciale şi penale, şi hotărârile se aduc la îndeplinire, dacă valoarea causei nu trece peste 1,500 lei.

Căuşele cari trec peste acestă valoare, trec în apel în a doua instanţă: cele civile la Divanul Judecătoresc, cele comerciale la Tribunalul de comerciu şi cele criminale la Departamentul criminalicesc.

A treia instanţă, înaltele Divanuri, hotărăsc căuşele de orice natură definitiv şi supun hotărârile lor prin Logofătul Justiţiei la întărirea Domnului. Domnul, neavând drept de a judeca, are puterea, în cas când s-a făcut nedreptă aplicaţia a legei, să întoarcă afacerea spre revisuire; în Moldova, la Divanul Domnesc, în Valachia, la înaltul Divan de revisuire.

Pricinele, odată hotărâte după formele statornice, nu mai pot fi supuse unei alte cercetări, şi rămân pentru totdeauna neatinse. (...)

O asemenea reformă a principatelor, îmbrăţişând toate părţile administraţiunei lor din lăuntru, toate drepturile personale, de la înaltul Cârmuitor până la ţăran, înfăţişează o transformare generală, pentru care poporul a stăruit din vechi, şi care atât de des s-a reînoit prin răsculări şi prin privelişti sângeroase fără nici un resultat bun. (...)

(Documente privitoare la Istoria Românilor (urmare la Colecţia lui Eudoxiu de Hurmuzaki, Supliment I, voi. IV 1802-1849. Documente adunate coordonate

fi publicate de D.A. Sturdza – D.C. Sturdza fi Octavian Lugofianu

p.453 – 456, Bucurefti 1891)

DECLARAŢIA DE PRINCIPII A PARTIDEI NAŢIONALE DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ

(O expresie a fenomenului reformator nafional-liberal la sfârşitul deceniului IV, sec. XfX – n.n.)

ACT DE UNIRE ŞI INDEPENDENŢĂ

Subt iscăliţii rumâni ai Principatului Valahii, mădulari ai Adunării Naţionale, adunaţi ca să proclame drepturile locului lor şi a expune plângerile, declară dă faţă a toată lumea că nesfiiala cu care înalta Poartă şi Rusia au siluit dă sânt veacuri şi încă siluiesc pă toate zilele cele mai sfinte libertăţi, le pune datoria dă a mântui suveranitatea rumână, dă a întoarce o patrie slobodă şi independentă către toate mădulările răspândite ale neamului lor şi a întrebuinţa toate drepturile păstrate atât prin tractaturile părinţilor cu înalta Poartă, cât şi prin- legile politice ale locului. Roagă pă Dumnezeu ca rumânii Moldavii care suferă asemenea rele şi toţi acei fraţi ai lor care gem acum supt un giug din cele mai despotice şi cele mai barbare să fie depozaţi a-i agiuta, a să însoţi la al lor cuget şi a face împreună cu ei unul şi singur norod oblăduit dă către unul şi acelaş şef şi stăpânit dă aceleaşi legi.

Chemaţi dă către constituţia locului a cerceta dacă legile să urmează, daca fracturile sânt respectate, daca prinţul naţional este ales dă naţie, daca scopul constituţiei este agiuns, daca orânduiala, dreptatea şi economia domnesc în toate ramurile administraţiei, daca magistraţii au socotinţa publică, daca sumile statutului sânt întrebuinţate pentru binele statului, într-un cuvânt daca rumânii sânt fericiţi, jos iscăliţii declară:

1. Că dă un an dă zile mai ales , suverenetatea şi libertăţile locului sânt în primejdie, că Adunarea Naţională nu mai subzistă în faptă, pentru că deliberaţiile ei sânt nelegiuit strâmtorate dă firmanuri, că puterea legiuitoare cu care ea este îmbrăcată s-au entamat, că o putee streină nu numai că au deşchis-o şi a închis-o după a ei bună plăcere, ce încă printr-un ucaz au şi îndrăznit a porunci (în ţară) pune bir, că nu-i mai mult nici siguranţă, nici chezăşie pentru nimenea [...]

2. Că curţile protectriţă şi garantă, care în tractul dă la Adrianopol au recunoscut netăgăduitul drept al rumânilor dă a-şi alege şeful lor, nu avea puterea dă a să abate dă dânsul prin tractul dă la Petersburg şi, încă mai

puţin, cu prelegiul aflării oştirilor ruseşti în prinţipat, dă a orândui un prinţ cu firman, că, aşadar, acest prinţ nu să poate cunoaşte drept voievod legiuit şi naţional.

3. Că şi daca regulamenturile despre cea ce să atinge dă legile fundamentale şi constituţia nu ar fi fost nule fiindcă s-au alcătuit în vremea unii ocupaţii militare ruseşti dă o adunare alcătuită arbitrar, iar nu dă toate mădulările care avea drept a o compune, fiindcă într-însele să află o concluzie şi articole dărăpănătoare a suveranităţii naţii, trebuie să să desfiinţeze orişicum numai pentru căci nişte regulamenturi fie oricât dă bune sânt orânduite printr-a lor natură numai la o stare dă lucruri vremelnică.

Subt iscăliţii sânt bine încredinţaţi:

Că relele dânlăuntru dă carele este îngreoiată Valahia vor înceta îndată ce un român ce s-ar bucura dă încredinţarea publică, cunoscut printr-ale sale virtuţi şi patriotism, va fi chemat la tron ca să izbăvească locul; [...]

Ei cunosc cu toate acestea că, cu un loc împărţit ca al lor şi aşa răsipiţi cum sânt, va fi peste putinţă rumânilor a să împotrivi dă sineşi puternicilor imperiuri care îi încungioară, stăruiesc încă asupra împreunării cei neapărate a populaţiilor române supt un singur schiptru. În sfârşit:

Luând în băgare dă seamă că în starea dă opresie streină şi dă anarhie înlăuntru întru care să află locul este peste putinţă rumânilor a împlini cele mai prinţipale datorii a unei naţii către sineşi, că nu poate mai mult nici priveghia a să conserva, nici a să perfecţiona şi că, cu toate acestea, ca toate naţiile, au îndatorirea a fugi dă orice poate pricinui dărăpănarea lor şi dă orice este împotrivitor perfecţiei lor;

Luând în băgare dă seamă dăosebit dă aceasta că, când dăsfiinţarea statului este neapărată, când fiecare zi dăscoperă prăpădenii nouă, când trebuinţa este straşnică, cetăţenii nu mai sânt datori a respecta legile aşăzate, ci că împotrivă au datorie sfântă dă a lua iniţiativa, dă a să apăra împotriva tiranii, dă a izbăvi patria, căci izbăvirea norodului este cea dintâia lege. Tari de al lor cuget, suptiscăliţii hotărăsc cele următoare:

Art. 1 -iu. Prin siluirea cea dă curând a articolelor trei şi patru din tractatul dă la 1460, legătura care era între rumâni şi Poartă să află ruptă; cu toate acestea, pentru ca să păstreze prietenia ei, să va negocia lângă dânsa răscumpărarea birului şi dajdia ce să va prerădica la acest prilegiu va fi în sarcina tutulor rumânilor fără dă osăbire, după starea şi puterea

fiecăruia.

Art. 2-lea. Un nou trup dă legi politice, publice şi civile să va alcătui pentru populu român slobod şi independent.

Art. 3-lea. Ereditarea va rămânea în familia ce va fi chemată la tron şi să va coborî într-însa din fiu în fiu.

st ; ,.7,:FW-^<™»<»fB«y>,wa»»m«»w,i«m,i^^ -....

Arţ. 4-lea. îndată ce acel rumân care va fi ales a să urca pă tron va giura nu numai a păzi condiţiile acestui act şi acelea ce să vor înscrie în dăosibitul act al numirii ce încă dă a face fericirea rumânilor, a dobândi independenţa, a face aliaţi şi prieteni locului. (De îndată ce va fi depus jurământul, va fi recunoscut dă către suptiscăliţii ca suveranul românilor)

Art. 5-lea. Acest act, în cel mai scurt soroc, să va aduce la cunoştinţa celor mai întâi rumâni ai tutulor locurilor şi mai ales la ai Moldovii şi suptiscăliţii să îndatorează a lucra şi a lupta din toarte puterile lor spre a dobândi împotrivă din parte-le dă aderenţă. (...) -

Art. 7-lea. Suptiscăliţii fiecare în parte giură pă Sfânta Evanghelie şi faţă cu un episcop dă religia lor că vor fi supuşi şi credincioşi la cela dintre rumâni care va fi chemat la tron, că dă astăzi vor jărtfi viaţa şi starea lor la independenţa naţii lor; să îndatorează prin giurământ asupra capului lor că până va sosi ceasul izbăvirii nu vor descoperi niciodată nimic din ceea ce s-a zis, şi făcut în această adunare, nici din ceea ce să coprinde în aceste acturi.

Suptiscăliţii încredinţează că toate acestea sânt adevărate şi că le-au socotit şi scris slobod spre încredinţarea cărora au pus peceţile şi iscăliturile lor.

Făcută la Bucurezşti la întâi dă noiemvrie anul una mie opt sute treizeci şi opt.

(1848 la români. O istorie în date fi mărturii de Cornelia Bodea voi. I,

Bucurefti, 1892; p.118-120)

GEORGE BARITIU - NAŢIONALITATE

(Naţiunea fi unitatea naţională – idei forţă la jumătatea sec. XIX – n.n.)

Popoarele Europei apusene, de la o vreme încoace, se simt însuflate de un prea frumos duh, care le face mare cinste: fiecare din acelea se luptă pentru unire naţională puternică, întru a cărei desfăşurare se întemeiază

tăria şi puterea poporului şi a patriei, cum şi vaza şi cumpănirea ei politică. Unirea naţională este frumoasa deviză ce răsună din toate părţile şi deşteaptă duhurile cu putere multă. Popoarele Europei pricep şi cunosc cum că tăria şi puterea unui popor, baza sa, politica sa de cumpănire, nădejdile sale, prezentul şi viitorul său zac în unirea naţională; ele pricepură că numai naţionalitatea e în stare a încheia legătuinţe care dăinuie mai îndelungat ca oricare alte alianţe politice sau împrestriţate cu trăsuri‡ religioase, alianţe pe care nici o silă rea şi nici o pretenţie
străină şi nedreaptă nu le poate sparge, alianţe care în timp de pace lucrează mai puternic decât oricare alte aşezăminte umanioare', prin stârpirea de prejudeţe, prin învierea iubirii frăţeşte şi prin întărirea simţului moral, iar la ameninţare de vreun război însuflă pe întreaga naţie pentru apărarea libertăţii şi a neatârnării sale. (...)

Unirea şi unimea naţională sânt bunuri mari, importante şi însufleţitoare, care nu cer mai mult decât voinţa tare de a fi şi a rămânea un singur popor: domnitorul, aristocratul, preotul, ostaşul, plugarul, meseriaşul, bărbatul, femeia, bătrânul, junele, pruncul, toţi naţionali, toţi vorbitori ai unei limbi păstrate de străbuni şi veacuri, toţi fii ai unui popor păzitor de legile morale, înflăcărat de libertatea patriei, iubitor al semenului său, suferitor al străinului până unde sufere independenţa naţională. (...) *

(Foaie pentru minte, inimă fi literatură", nr. 51,18 decembrie 1844, p. 399400; apud Gândirea social-politică despre unire (1859), Bucurefti, 1966, p.34-35)

N. SUŢU

Scurtă privire asupra cauzelor stânjenirii şi stagnării comerţului şi asupra nevoilor economice ale Moldovei (1838)

Moldova este o ţară esenţialmente agricolă. Ea nu-şi trage bogăţiile sale decât din produsele agriculturii. Comerţul său de export nu este prea întins; el constă îndeosebi din cereale şi animale. Industria sa manufacturieră este aproape inexistentă.

Moldova dispune de un sol fertil, bogat în păduri, în vii şi în păşuni: un sol virgin, care fără să fie supus unei pregătiri prealabile, abia răsturnat de

‡ Trăsături

brazda cultivatorului, se pretează la toate soiurile de culturi adaptate climatului. (...)

Solul Moldovei este susceptibil de o producţie mult mai importantă; un sistem de asolament mult mai bine aplicat, perfecţionarea instrumentelor agricole, părăsirea sistemului de lăsare a pământului să se odihnească, întrebuinţarea de îngrăşăminte, executarea de asanări de teren, de defrişări, ar putea descătuşa, ca să spunem aşa, recolta ţării.

' Omeneşti.
[2] Prejudecăţi.

Dar nu e de ajuns să se producă bunuri; e nevoie să se producă, înainte de toate, bunuri de schimb sau din acelea care pot fi utile şi care, în consecinţă, pot fi cerute şi schimbate cu alte bunuri.

Capitalurile şi munca omului nu se îndreaptă în mod natural decât înspre acele activităţi din care pot rezulta profituri; din cauza aceasta, pentru a se menţine deasupra concurenţei, fiecare se străduieşte, fie de a întrebuinţa uneltele cele mai expeditive sau mai puţin costisitoare, pentru a micşora cheltuielile de producţie, fie, ceea ce revine la acelaşi lucru, de a produce, cu aceleaşi cheltuieli, o cantitate mai mare de produse sau produse de calitate superioare. Aceasta este baza progresului activităţii productive [...]

Care este raţiunea care, în actuala stare de lucruri, se opune la prosperitatea agriculturii şi care stânjeneşte tranzacţiile şi activitatea cultivatorilor? Acesta este punctul capital; acesta este obiectul pe care trebuie să-l cercetăm, pentru a putea constata cauza suferinţei care apasă dintr-un timp în altul asupra activitţăii productive şi pentru a putea găsi remediul cel mai eficace împotriva unui rău atât de mare. (...)

Dar Moldova, ca toate ţările pur agricole, ca toate ţările în care un s.tadiu superior de civilizaţie n-a introdus încă diviziunea muncii, se găseşte dominată de toate neajunsurile pe care le aduce cu sine-o asemenea starte de lucruri. (...)

Agricultura are o limită peste care nu poate avansa. Produsele sale, limitate de suprafaţa de cultură, sânt de altfel grele şi foarte voluminoase; transportul lor urcă mult cheltuielile. (...)

O ţară care se găseşte în astfel de condiţii are nevoie să-şi dezvolte

industria şi comerţul. Aceste ramuri de activitate contribuie, nu numai la creşterea populaţiei, la plasamentul capitalurilor, la progresul şi creşterea bogăţiei sociale, dar ele sânt debuşeul cel mai natural al produselor agricole şi concură astfel indirect la perfecţionarea agriculturii.

în economia politică este un fapt incontestabil că produsele nu se cumpără decât cu produse; trebuie ca să fii producătorul unei valori oarecare, pentru a o putea schimba cu o altă valoare. Indivizii sau naţiunile care nu produc nimic, nu vor putea cumpăra nimic; bogăţia care nu constă deci decât în producţia de obiecte de schimb, deoarece o naţiune nu este bogată decât prin producţia sa şi nu consumă efectiv decât produsele sale. (...)

încurajarea formării de oraşe sau dezvoltarea celor existente, este un mijloc care, pentru a fi consecvenţi, trebuie să-l considerăm drept una din principalele nevoi ale ţării. Nu e cazul să făgăduim că, într-o împrejurare asemănătoare, nu există consideraţii care pot cântări mai greu, interese stabilite care trebuie
menajate; aceste consideraţii însă sânt treburi ale guvernului şl nu pot intra în subiectul pe care ni l-am propus să-l tratăm.

Oraşele sânt locuite de meşteşugari şi de industriaşi; un oraş cu activităţi productive este cel mai bun debuşeu al produselor agricole; el devine un focar a cărui radiere răspândeşte din ce în ce mai mult viaţa în jurul său. Cu cât un oraş cuprinde mai multe elemente de prosperitate, cu atât ţinuturile înconjurătoare se îmbogăţesc, pentru că profită mai mult. Aceasta e o consecinţă atât de naturală a principiilor expuse mai sus, încât n-are nevoie de o dovadă mai dezvoltată. (...)

CONCLUZIE

în rezumat, este, aşadar, vădit că cultura pământului începe să nu mai despăgubească cultivatorul de sforţările şi avansurile sale, în cea mai mare parte a Moldovei. Preţurile la care s-au ridicat p adusele în anii de secetă, încurajările date agriculturii, au provocat o mişcare de progres foarte accentuată şi au justificat puternica extindere a culturii cerealelor; dar reacţia asupra cultivatorului n-a întârziat să se, facă simţită;, produsele au ajuns să se îngrămădească; pretutindeni,, acolo unde,localităţile au permis, s-a trecut la fabricarea rachiului; cu toate acestea, şi această resursă subsidiară şi parţială n-a întârziat să lipsească; concurenţa a făcut-o puţin lucrativă, iar lucrurile au rămas, pentru cea mai mare parte dintre

cultivatori, în aceeaşi situaţie ca mai înainte. E nevoie deci de o nouă direcţie dată serviciilor productive, de un nou aliment pentru capitaluri, de o nouă destinaţie dată terenurilor care nu mai sânt rentabile, lăsate exploatării rutinare din trecut.

Astfel, crearea de noi debuşee şi, mai ales, deschiderea de căi de comunicaţie expeditive şi economice, introducerea treptată a artelor industriale, sânt pentru Moldova o necesitate reală şi urgentă şi trebuie încurajate prin mijloace capabile să netezească drumul, să înfrângă obstacolele, pentru a uşura mersul progresiv al activităţii productive.

Tineri trimişi în fiecare an spre a studia în mod special procedeele întrebuinţate în fabricile de obiecte utile vor importa într-un scurt interval de timp cunoştinţele generale necesare pentru conducerea stabilimentelor manufacturiere. Aceste procedee, devenind prin aceasta mai puţin costisitoare, vor înlesni crearea de fabrici şi vor răspândi bunăstareea, mărind producţia ţării şi oferind agriculturii debuşee; căile de comunicaţie, îmbunătăţite din zi în zi, se vor preta noilor nevoi ale activităţii productive şi numeroaselor schimburi. (...)

Acei care sânt destinaţi să imprime, printre cei dintâi, activităţii productive indigene această nouă direcţie, acei care prin exemplul lor vor face palpabile fericitele rezultate, vor aduce patriei lor cele mai mari servicii ce pot imagina.

(N. Şuţu, Opere Economice, Bucureşti, 1957, p. 51-63; 75-79).

PETIŢIUNEA-PROCLAMAŢIUNE ÎN NUMELE TUTUROR STĂRILOR MOLDOVEI (1848)

(Programul fruntaşilor mişcării de la 184B în Moldova – n.n.)

Fraţilor,

În preajma dovezilor vederate de suferinţele ce se simt de poporul Moldovei şi a neapăratelor îmbunătăţiri ce cere starea ţării, Ocârmuirea prin organul d- lui Ministru, s-au adresat la câteva persoane din locuitori spre a se da opinia publică în privirea suferinţelor şi a îmbunătăţirii stării poporului ţării Moldovei. Acele persoane, răspunzând d-lui Ministru că nu pot lua asupra lor însărcinarea de a arăta opiniile obştii pânSa tlU O cercetă

în sânul ei, s-au îndatorit a merge în sânul obştii şi a ascultă'gasurile Şale'spre·'a ·Fe'îrripiărtăşi Ocârmuirii. D-l Ministru (Ştefan Catargiu) nu nifmăi că a primit această prdpunere, cunoscând singur boala ţării şi neapărata ei trebuinţă de vindecare, ci a făgăduit să vie însuşi în mijlocul fraţilor săi, ca un om ce, fiind însărcinat a păzi Regulamentul ţării, trebuie să fie însufleţit de dorinţa binelui obştesc.

Deci în 27 martie 1848, seara pe la 7 ceasuri, adunându-se numeroasă obşte alcătuită de toate stările din ţeară, precum şi de străini de toate naţiile ce locuiesc în Moldova, acea obşte au ales un comitet, în care şi-au depus toată încrederea sa şi l-au însărcinat a arăta cârmuirii simţirile şi dorinţele de care este pătruns fiecare.

Comitetul dar, adunându-se astăzi în 28 martie 1848 şi cercetând starea critică de astăzi a societăţii, s-au încredinţat în cuget curat şi nemişcat de patimi, că pentru de a pune Moldova pe o cale de fericire, mijloacele cele mai sigure şi mai neapărat trebuitoare sânt următoarele:

1. Sfânta păzire a Regulamentului în tot cuprinsul său şi fără nici o răstălmăcire.

2. Secarea corupţiei prin pravile înadins făcute şi a abusurilor ce izvorăsc din acea corupţie.

3. Siguranţa personală, adecă nimeni să nu poată fi pedepsit decât pe temeiul legilor şi în urmarea unei hotărâri judecătoreşti.

Fieştecare arestuit să fie înfăţişat în vreme de 24 ceasuri dinaintea tribunalului competinte.

4. Grabnică îmbunătăţire a stării locuitorilor săteni, atât în relaţia lor cu proprietarii moşiilor, cât şi în acelea cu cârmuirea, precum contenirea tuturor beilicurilor sub numirea de plată şi celelalte.

5. Alcătuirea unei noi catagrafii spre a scăpa de împilare pe toţi nenorociţii locuitori care sânt astăzi asupriţi prin măsurile catagrafiei trecute.

6. Mazilii, ruptaşii, ruptele visteriei şi celelalte clasuri privilegiate să fie ocrotiţi potrivit Regulamentului şi să nu mai fie întrebuinţaţi în trebile particulare.

7. Privighetorii să se aleagă, după glăsuirea Regulamentului, fără nici o înrâuire a cârmuirii.

8. Reforma şcoalelor pe o temelie largă şi naţională spre răspândirea luminărilor în tot poporul.

9. Dezarmarea grabnică a arnăuţilor şi a altora ce s-au înarmat de

Ocârmuire şi închezăşluirea lor pentru viitor că nu vor mai fi pricină de turburare publică.

10. Ridicarea pedepselor trupeşi înjositoare caracterului de miliţie naţională, îmbunătăţirea hrănei sale şi mai ales dreapta înaintire în ranguri după merituri persoanle.

11. Militarii cari au slujit patriei şi cari au câştigat recunoştinţa obştească să fie scutiţi de orice dăjdii când vor ieşi din slujbă.

12. Miniştrii să aibă deplină libertate pravilicească în lucrările lor, pentru ca să poarte toată răspunderea acestor lucrări.

13. Desfiinţarea poşlinei, ca una ce este vătămătoare agriculturii şi comerţului ţării.

14. îmbunătăţirea portului Galaţii, ca cel mai mare canal al înfloririi comerţului şi agriculturii ţării.

15. Ridicarea morală şi soţială a clerului.

16. Păzirea cu sfinţenie a legilor pe cari se reazemă creditul public, şi aceasta în privirea tuturor fără osebire, pentru siguranţa relaţiilor comerciale.

17. Formarea unui tribunal de comerţ la iaşi; codul de comerţ al Franţei consfinţit de Regulament, să fie tălmăcit în limba ţării.

18. Banii de rezervă să fie întrebuinţaţi în formarea unei bănci de scont pentru înlesnirea neguţătorilor în înflorirea comerţului.

19. Hrana obştiei de prin târguri să fie subt cea mai de aproape îngrijire a stăpânirii spre a nu se face un mjiloc de îmbogăţire particulară.

20. Aşezarea poliţiei târgurilor pe principii de omenire în privirea nenorociţilor arestuiţi.

21. Libertatea tuturor arestuiţilor în pricini politice atât civile, cât şi militare; reîntoarcerea driturilor politice acelor cărora li s-au ridicat nedrept pentru asemenea pricini.

22. Nestrămutarea din posturi a amploiaţilor vrednici şi cinstiţi şi înaintarea lor în posturi potrivit Regulamentului, precum şi sporirea lefilor lor, spre a le înlesni mijloace de o vieţuire cinstită şi neatârnată.

23. Toţi amploiaţii să fie răspunzători pentru faptele lor în lucrările slujbelor.

24. înfiinţarea unui banc naţional pe cel mai sigur temei.

25. Grabnicele forme de îmbunătăţire ale condicei criminale, ale procedurei şi ale sistemului pedepsitor.

26. împărţirea dreaptă şi potrivit Regulamentului a banilor pensiilor şi

îndreptarea abuzurilor ce s-au introdus în împărţirea acestor bani [...]

28. Seanţele tribunalelor să fie publice.

29. Seanţele Obşteştii Adunări săfie publice. Tinerea rânduielii în sânul ei să atârne de însăşi adunarea, iar nu de vornicia de aprozi, potrivit Regulamentului.

30. Fiecare pământean să aibă dreptul dea adresa jalubă Obşteştii Adunări.

31. Deputăţii să nu poată fi în slujbă, să nu poată primi nici ranguri, nici mulţumire bănească în vremea deputăţiei lor.

32. Chipul ce s-a întrebuinţat la alegerile deputaţilor, fiind înpotriva legilor şi, în urmare, şi Obştească Adunare de astăzi fiind rodul acestui chip, nu insuflă nici o încredere obştie, deci această adunare să se desfiinţeze şi îndată să se înjghebe o nouă Cameră, fără nici o înrâuire asupra alegătorilor din partea Cârmuirii, pentru ca acea Cameră să fie adevărată reprezentaţie a naţiei şi adevărată închezăşluire a fericirii patriei.

33. Pe temeiul art. 57 din Regulament, Camera să aibă dreptul de a face domnului punere înainte a tot felul de lucruri privitoare la folosul obştesc.

34. Ridicarea censurei în privirea tuturor trebilor şi a interselor dinlăuntru! ţării.

35. Informare grabnică a unei garde cetăţeneşti prin toate târgurile ţării, alcătuită atât de români, cât şi de străini proprietari.

(Documente privitoare la anul revolufionar 1848 în Moldova;

Bucureşti 1960, p.200-201)

PUNTURILE NAŢIUNII ROMÂNE TRANSILVANE VOTATE ÎN ADUNAREA NAŢIONALĂ DE LA BLAJ ÎN 15-17 MAI 1848

1. Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, pretinde independenţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său ca naţiune română, să-şi aibă reprezentanţii săi la dieta ţării în proporţiune cu numărul său, să-şi aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătoreşti şi militare în aceeaşi proporţiune, să se servească cu limba sa în toate trebile ce se ating de dânsa, atât în legislaţiune, cât şi în administraţiune. Ea pretinde pe tot anul o adunare naţională generală. La acestea s-au adaos că de aci înainte în lucrările legale ale celorlalte naţiuni transilvane şi în limbile lor românii să se

numească români, iar nu olah, walach şi bloch.

2. Naţiunea română pretinde ca biserica română, fără distincţiune de confesiune, să fie şi să rămână liberă, independentă de la oricare altă biserică, egală în drepturi şi foloase cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere restabilirea mitropoliei române şi a sinodului general anual după vechiul drept, în care sinod să fie deputaţi bisericeşti şi mireneşti. În acelaşi sinod să se aleagă şi episcopii români, liber, prin majoritatea voturilor fără candidaţie: [...]

3. Naţiunea română, ajungând la conştiinţa drepturilor individuale, cere fără întârziere desfiinţarea de iobăgie fără nici o despăgubire din partea ţăranilor iobagi, atât în comitate cât şi districte, scaune şi graniţa militară. Ea cere totdeodată şi desfiinţarea dijmelor ca a unui mijloc de contribuireîmpedecătoriu economiei.

4. Naţiunea română pofteşte libertatea industrială şi comercială cu ridicarea ţehurilorşi a privilegiurilor şi atuturor pedecelorşi stavilelor cu ţările convecine de care se ţine desfiinţarea vămilor la graniţă. [...]

6. Naţiunea română cere desfiinţarea dijmei, adică a zeciuielei (Zehendit) metalelor create în patria aceasta, care zeciuială e o adevărată piedecă pentru lucrarea minelor. La toţi proprietarii de fodine să li se dea acelaşi drept în privinţa măsurei hotarului fodinei.

7. Naţiunea română cere libertatea de a vorbi, de-a scrie, şi a tipări fără nici o censură, prin urmare pretinde libertatea tiparului pentru orice publicare de cărţi, de jurnale şi de altele, fără sarcina cea grea a cauţiunii, care să nu se ceară nici de la jurnalişti, nici de la tipografi.

8. Naţiunea română cere asigurarea libertăţei personale; niminea să nu se poată prinde supt vreun pretest politic. Cu acestea dimpreună cere libertatea adunărilor ca oameni să nu cadă la nici un prepus dacă se adună numai ca să

■MmH **BMt^iiHmi9SEMrMnns«aMnimw.w>**

vorbească şi să se înţeleagă în pace.

9. Naţiunea română cere tribunale de juraţi (Jurye) cu publicitate, în care procesele să se facă verbale.

10. Naţiunea română cere înarmarea poporului sau gardă naţională, spre apărarea ţărei în lăuntru şi din afară. Miliţia română să-'Şi aibă ofiţerii săi români.

11. Naţiunea română cere denumirea unei comisiuni mixte compusă din români şi alte naţiuni transilvane pentru cercetare cauzelor de mezuine

ale moşiilor şi pădurilor, de ocuparea pământului comun şi a sesiunilor colonicale şi alte câte se ţin de categoria aceasta.

12. Naţiunea română cere dotarea clerului român întreg din casa statului, întocma cu cierurile celorlalte naţiuni.

13. Naţiunea română cere înfiinţarea şcoalelor române pe la toate satele şi oraşele, a gimnaziilor române, a institutelor militare şi tehnice şi a seminarelor preoţeşti, precum şi a unei universităţi române dotate din casa statului în proporţiunea poporului contribuent, în dreptul deplin de a-şi alege directori şi profesori şi de a-şi sistemisa învăţăturile după un plan şcolastic şi cu libertate de a învăţa (docere).

14. Naţinea română pretinde purtarea comună a sarcinelor publice după starea şi averea fiecăruia şi ştergerea privilegiurilor.

15. Naţinea română pofteşte ca să se facă o Constituţie nouă pentru Transilvania prin o adunare constituentă din naţiunele ţărei, care Constituţiune să se întemeieze pe principiile dreptăţii, libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, să se lucreze codici nouă de legi civile; criminale, comerciale ş.c.l. după acelea principii.

16. Naţiunea română cere ca conlocuitoarele naţiuni nicidecum să nu ia la dezbatere cauza uniunii Transilvaniei cu Ungaria, până când naţiunea română nu va fi naţiunea constituită şi organizată cu vot deliberativ şi decisiv, prezentată în Camera legislativă; iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuşi a se slobozi la pertractarea aceleaşi uniuni, de noi fără noi, atunci naţiunea română protestează cu solenitate.

(T.V. Păcătian, Cartea de aur, voi. I, p. 330-332 Sibiu, 1902)

PROCLAMAŢIA DE LA ISLAZ

(9 iunie 1848)

în numele poporului român

Respect către proprietate. Respect către persoane

Fraţilor români,

Timpul mântuirii noastre a venit; poporul român se deşteaptă la glasul trâmbiţei îngerului mântuirii şi îşi cunoaşte dreptul său de suveran. Pace vouă, pentru că vi se vesteşte libertate vouă!

Poporul român se scoală, se armează, şi nu spre a se lupta o clasă asupra alteia, nu spre a rumpe legăturile sale de relaţii din afară, ci ca să ţie în frâu şi în respect pe voitorii de rău ai fericirii publice. Strigarea

românilor e strigare de pace, strigare de înfrăţire. La această mare faptă a mântuirii, tot românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu este scos afară; tot românul este un atom al întregii suveranităţi a popolului: sătean, meserian, negruţător, preot, soldat, student, boier, domn, e fiu al patriei şi, după sfânta noastră credinţă, e şi mai mult, e fiu al lui Dumnezeu. Toţi avem acelaşi nume de român. Acesta ne înfrăţeşte şi face să înceteze toate interesele, să se stingă toate urile. Pace dar vouă! Libertatea vouă! (...)

Poporul român leapădă un Regulament care este înpotriva drepturilor sale legislative şi înpotriva tratactelor ce-i recunosc autonomia. Această lepădare este însuşi în folosul înaltei Porţi, ce va fi arbitrară dimpreună cu Franţa, Germania şi Englitera, cărora românii le reclamă judecată şi ajutor la orice asuprire ce li s-ar face. (...)

Pe scurt, popolul român, recapitulând, decretă:

1. independenţa sa administrativă şi legislativă pe temeiul tractelor lui Mircea şi Vlad V., şi neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale.
2. Egalitatea drepturilor politice.
3. Contribuţie generală.
4. Adunanţă generală compusă de reprezentanţi ai tuturor stărilor societăţii.
5. Domn responsabil, ales pe cinci ani, şi căutat în toate stările soţietăţii.
6. împuţinarea listei civile; ardicarea de orice mijloc de corumpere.
7. Responsabilitatea miniştrilor şi a tuturor foncţionarilor în foncţia ce ocupă.
8. Libertatea absolută a tiparului.
9. Orice recompensă să vie de la patrie prin reprezentanţii săi, iar nu de la domn.
10. Dreptul fiecărui judeţ de a-şi alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg a-şi alege domnul.
11. Gvardie naţinală.
12. Emancipaţia mănăstirilor închinate.
13. Emancipaţia clăcaşilor, ce se fac proprietari prin despăgubire.
14. Desrobirea ţiganilor prin despăgubire.
15. Reprezentant al ţării la Constantinopole dintre români.
16. Instrucţie egală şi întreagă pentru românul de amândouă sexele.

17. Desfiinţarea rangurilor titulare ce nu au foncţii.

18. Desfiinţarea pedepsei degrădătoare cu bătaia.

19. Desfiinţarea atât în faptă, cât şi în vorbă a pedepsei cu moartea.

20. Aşezăminte penitenţiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor şi să iasă îmbunătăţiţi.

21. Emancipaţia israeliţilorşi drepturi politice pentru orice compatrioţi de altă credinţă.

22. Convocarea îndată a unei Adunanţe generale estraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile naţiei, care va fi datoare a face Constituţia ţării pe temeiul acestor 21 articole, decretate de popolul român.

Această Adu nanJă va lăsa în moştenire viitorimii Constituţia aceasta şi va fi datoare încă a o încheia printr-o legiuire, prin care neapărat la fiecare 15 ani, din dreptul său, să-şi aleagă popolul deputaţi estraordinari, cari, venind în Adunanţă estraordinară, să introducă reformele cerute de spiritul epohei. Cu aceasta se împedică d-acum înainte vrednica de plâns nevoie de a se cere reforme cu mâna armată şi vor fi feriţi copiii şi strănepoţii noştri de necesitatea în care am aflat astăzi poporul român. (...)

(1848 la români. O istorie în date fi mărturii, de Cornelia Bodea, voi. I,

Bucureşti, 1982, p. 533-538)

MIHAIL KOGĂLNICEANU

Dorinţele Partidei Naţionale în Moldova (aug. 1848)

(Evaluare problemelor şi definirea sarcinilor renovării societăţii româneşti în orizontul evenimentelor de la 1848 – n.n.)

Atât Curţilor Turcei şi Rusiei, cât şi Europei întregi, sânt acum deplin cunoscute întâmplările din luna lui mart trecut. O petiţie în 35 puncturi întemeiate pe prinţipiile Organicescului Reglement, iscălită de mai multe sute de persoane din toate clasele sociale ale Moldovei fu tratată de cătră Domnul Michail Sturza ca o rebelie manifestă şi zugrăvită înanintea Puterilor ca o crimă contra driturilor lor.

Curţile de Constantinopole şi de San-Petersburg, voind a cerceta starea lucrurilor din Principate şi reformele de care au neapărată trebuinţă, au rânduit la faţa locului ca Comisari împărăteşti pe EE. LL. Talaat Efendi şi Duhamel.

De la 1 april şi până acum, sfârşitul lui august, în toate tristele

împrejurări ce au înconjurat ţeara, moldovenii au răbdat cu cea mai mare resignaţie (căci nu putem zice curaj) toate biciurile ce le-au venit şi de la Dumnezeu şi de la oameni. (...)

Aceşti aristocraţi, adică **partida naţională,** clevetiţi şi prigoniţi, opriţi pe la moşii, fugăriţi de către sbirii domnesci, văzându-şi ţeara ocupată cu armii străine, şi prin urmare în neputinţă materială de a se întruni în pace, de a se pune chiar în relaţie cu acei trimişi de către Curţi spre a cerceta nevoinţele ţării, se văd dar siliţi a arăta prin lumina tiparului care sânt planurile lor, care sânt reformele ce le socot mai neapărate pentru ţeară. (...)

Când, la 28 mart, obştea adunată în laşi din toate ţinuturile Moldovei a cerut numai acele 35 puncturi întemeiate pe Reglement, ea prin aceasta n-a arătat că n-ar ave trebuinţă şi de alte reforme mai radicale. însă tânguindu-se numai pentru ilegalităţi, ea vroia a fi reaşezată în legalitate, ca atunci legal să-şi poată da şi alte mai mari îmbunătăţiri. Timpul acesta a venit. Astăzi nu se mai atinge numai de îndreptarea abuzurilor şi de izgonirea săvârşitorului lor. Căderea acestora îi ca şi împlinită. Insă o chestie mult mai mare se iveşte: regeneraţia Moldovei îngenunchiată sub Michail Sturza V.V., înzestrarea ei cu instituţii analoage cu epoha-noastră. În fiinţa a ambelor Curţi ce vroiesc a cunoasce spiritul Principatelor, în fiinţa Europei, care simpatizează cu noi, moldovenii ar fi vinovaţi înaintea lui Dumnezeu, a popoarelor şi a lor însuşi, dacă nu ş-ar declara făţiş, fără sfieală, şi în adevăr: Care sânt dorinţele şl nevoienţele lor, care sânt instituţiile ce le socot neapărate pentru fericirea lor şi fără care nu poate să fie în ţeară nici pace, nici propăşire.

Prin o asemenea solanelă declaraţie, făcută cu vrednicie şi cu unanimitate, moldovenii nu sânt rebeli, nu se pun în luptă cu nimeni. Ei sânt prea slabi spre a lovi driturile altora; dar cer ca şi driturile lor să fie respectate, dacă este ca dreptatea, iar nu puterea, să presideze la soarta lor.

înainte, dar de toate moldovenii protestă despre nestrămutata lor hotărâre de a nu lovi driturile cuiva; însă vroiesc, asemenea, ca şi alţii să nu le jicnească dreptăţile ce le au înfiinţate şi închizăşluite de sute de ani, pre care strămoşii noştri pururea şi cu crude jertve au sciut a le păstra şi pre care şi noi voim a le lăsa întregi strănepoţilor noştri. Cel mai sfânt din aceste drituri este neatârnarea noastră dinlăuntru şl prin urmare autonomia (...)

în puterea dar acestui drit neatrânare dinlăuntru, de autonomie, întemeiat pe titlul Moldovei de stat suveran, pe o întrebuinţare de veacuri şi pe toate tractatele, partida naţională cu întreagă şi plină convicţie arată că

Reglementul organic nu poate nici într-un chip să facă fericirea ţării şi ca puternică dovadă despre aceasta este ispita de şeaptesprezece nenorociţi ani. (...)

. Reglementul dar, nefiind nicidecum expresia voinţei moldovenilor, neräspunzând la nevoinţele ţării, neîntemeiat pe acele legiuiri vechi care, cu toate greutăţile timpurilor şi ale împrejurărilor din afară, sute de ani ne-au păstrat naţionalitatea, nici a putut nici poate să facă fericirea ţării noastre. De aceea dar vroim a ne întoarce la acele instituţii a cărora origine este din pământul nostru, care în timp de cinci veacuri le-am avut, şi pre care vroim numai a le adapta după luminile şi trebuinţele epohei. Pentru că ele au oareşicare asemănare cu constituţiile altor popoare să nu socoată cineva că sânt imitaţii şi împrumutări, un plagiat al propagandei democratice şi socialiste, cum ar vre nota Cabinetului rusesc din 19 iulie să le numească; să nu se iea după forme şi după termine. Instituţiile ce le vroim sânt ale ţării noastre în cea mai mare parte şi aceasta o dovedesc istoria şi acturile publice ale românilor.

Aceste instituţii pe care partida naţională le socoate ca neapărate şi singurile mântuitoare pentru ţeară sânt următoarele: .

1. Neatârnarea administrativă şi legislativă în toate cele dinlăuntru, fără amestec a orice puteri străine. (...)

2. Egalitatea'drepturilor civile şi politice. Prin aceasta moldovenii s-ar întoarce la un vechi şi mântuitor prinţip. (...)

3. Adunarea obştească compusă de reprezentanţii tuturor stărilor. (...) Prin urmare, Adunarea obştească de astăzi (chiar nefiind înrâuită de guvern), neînfăţoşând decât interesele unei stări, adică a boierilor, trebuie modificată într-astfel, ca să fie reprezintate în ea cele de căpetenie interese ale ţării, adecă proprietatea, comerţului, slujbele făcute statuluiu, capacitatea, şi agricultura.

4. Domnul ales din toate stările societăţii, după vechiul obicei. (...)

5. lista civilă proporţională cu veniturile şi mijloacele ţării. (...)

6. Responsabilitatea miniştrilor şi a tutulor funcţionarilor în funcţiile ce ocupă. Acesta este un prinţip prea feritor şi atât în interesul ţării, cât şi al domnului însuşi. (...)

7. Libertatea tiparului. (...)

8. Răsplătirile naţionale date de către naţie prin Adunarea obştească, iar nu prin domn. (...) .

9. Representanţii ţării în tot timpul mandatului lor să nu primească funcţii, cinstiri sau răsplătiri de la guvern. (...)

10. Publicitatea seaţelor Adunării obşteşti şi a tribunalurilor. Prinţip recunoscut şi de către Reglement, art. 327, pe lângă vechiul obicei al ţării, care s-a păstrat şi până astăzi, deşi într-un chip imperfect.

11. Dritul iniţiativşi de petiţie pentru Adunare. Dritul iniţiativ este cunoscut de Reglement, art. 57. Dritul petiţiei este ertat de către obiceiul vechi şi nu este oprit prin nici o lege nouă.

12. Representantul ţării la Constantinopole ales de către Adunare dintre români.(...)

13. Inchezăşluirea libertăţii individuale şi a domiţiliului. Aceste drituri sântînchizăşluitedecrisovul lui loan Sturza, 1 april 1828, şi de Reglement, art. 358 şi 433, însă numai boerilor; dar şi pentru aceştia sânt numai pe hârtie.(...)

14. Instrucţie egală şi gratuită pentru toţi românii. Acest prinţip este cunoscut prin chrisoavele lui Crigore Chica V.V., prin Reglement, anexa F, LXVI şi LXVII şi prin dispoziţiile Departamentului din Lăuntru, în ministeria răpousatului) Logofăt Lupu Balş. Prinţipul însă trebuie dezvoltat şi pus în lucrare. Fieşterare oraş, târg şi sat trebuie să aibă şcoala sa, ca fieştecare român să poată primi instrucţia la care îl chemaă facultăţile sale.

15. întemeierea unei garde urbane şi rurale. (...)

16. intemeierea juriului pentru pricini politice, criminale şi de tipar. (...)

1. 7. Desfiinţarea pedepsei de moarte şi a bătăilor trupeşei. Epoha în care vieţuim face de prisos orice comentar întru aceasta.

18. Intemeiarea unui ordin de advocaţi spre libera apărare atât în cele civile, cât şi în cele criminale. (...)

19. întemeierea ministerului public. Aşezarea advocaţilor cere neapărat şi a procurorilor, care şl există în Teara Românească.

20. Reforma tribunalelor şi inamovilitatea judecătorilor. O mare parte a îngenunchirii ţării se poate atribua tribunalelor. Rău organizate, rău compuse,

sub înrâuirea directă a domnului, în loc de a fi organul şi expresia dreptăţii, ele nu sânt decât instrumentul strâmbătăţii şi al venalităţii şi nu înfăţoşază nici o garanţie impricinaţilor. Reforma lor şi mai ales inamovibilitatea judecătorilor, cerută şi de art. 285 al Reglementului, sânt dar de toată nevoia.

21. Neamestecarea domnitorului în ramul judecătoresc şi aducerea în împlinire a sentenţielor fără întărirea sa. (...)

23. Libertatea culturilor (cultelor). Moldova a avut pururea de fală de a cunoasce libera întrebuinţare a tuturor culturilor. Religiile prigonite în alte ţări au găsit pururea în ţeara noastră un azil singur; şi pământul românesc este singurul carele nu s-a udat cu sânge vărsat în războaie religioase.

24. Ridicarea morală şi socială a clerului ortodox. Formarea clerului şi aducerea sa într-o stare îmbunătăţită şi însufleţitoare de respect este una din cele mai mari şi sfinte îngrijiri ale fieştecărui guvern pătruns de datoriile sale către popor. (...)

25. Organizarea clerului catolic pentru românii de această religie. (...)

26. Drepturi politice pentru orice compatrioţi de orice credinţă creştină. (...)

27. Emancipaţia graduală a israeliţilor moldoveni. Marele număr de israeliţi străini veniţi în Moldova, ignoranţa adâncă în care această stare se află, cere ca guvernul să se ocupe neadormit cu această chestie importantă pentru ţeară. (...) '

28. Intumarea către stat a averilor mănăstirilor închinate la locuri străine. Toate averile de către evlavioşii noştri domni locurilor de jos sânt condiţionate. (...)

30. Desfiinţarea a orice dări asupra exportaţiei productelor naţionale. (...)

I. . întemeierea legilor de poliţie şi a aşezămintelor penitenţiare potrivite cu veacul.(...)

II. înlesnirile comerţului şi libertăţii muncii prin: 1. promulgarea legilor de credit spre a sigura plătirea datoriilor fără excepţie de persoane. 2. întemeierea unei bănci naţionale şi de escontă şi a caselor de păstrare. 3. Aşezarea de şcoli profesionale. 4. Deschiderea canalurilor şi drumurilor de comunicaţie. Regularea tarifurilor şi 6. Mai ales desfiinţarea a orice beilicuri, cărături şi havalele, precum la drumuri publice etc. Toată munca publică trebuind a fi făcută cu bani. Toate aceste îmbunătăţiri practice n-au trebuinţă de un mai departe comentar. (...)

I. A se oborî orice ranguri şi privileghiuri personale sau de nascere (...) Boeria de-abia în timpurile nouă a luat mersul unei nobleţe, nepotrivite şi
contrare cu toate instituţiile ţării. (...) Ele (rangurile şi privileghiile boiereşti) dar astăzi trebuesc oborâte ca nisce rămăşiţe ale timpurilor feudale şi care, odată trecând graniţa, sânt necunoscute întregii Evrope (...)

II. A face parte la îndatoririle, sarcinile şi dările statului, prin urmare a se supune la o contribuţie generală, fieştecare în proporţia facultăţilor şi a averii sale. (...)

Atât dreptatea, cât şi epoha în care vieţuim, nu mai puţin şi chiar interesul bine înţeles al patriei cer dar neapărat ca să ne întoarcem la vechiul şi mântuitorul prinţip al contribuţiei generale. (...)

Obştesc şi adevărat patriotism însă să fie numai acolo unde patria îşi tratează fiii cu deopotrivă dreptate şi dragoste, supuindu-i la aceleaşi îndatoriri şi drituri.

III. A jertfi în folosul statului banii despăgubirii scutelnicilor păstrându-se ca pensie numai acei pentru nevoiaşi, văduve şi orfani. (...)

IV. A se desfiinţa robia de pe pământul românesc, cu despăgubirea numai acelora ce ar cere-o. un stat constituţional cu robi ar fi o monstruositate. (...)

VI. A se oborî boerescul şi a se face proprietari pre toţi gospodarii săteni, dându-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpâni ai pământului. Această despăgubire şi modul ei se vor hotărî de către cea întâi obştească Adunare, aleasă după noul chip arătat la art. 3 al reformelor şi în fericirea mulţumirii, adică a naţiei. O naţieînsă care numără numai trei mii de oameni înzestraţi cu drituri şi averi, singurii adevăraţi cetăţeni, nu meritä acest nume. Moldova însă n-are mai mulţi cetăţeni; căci ceilalţi care peste aceşti trei mii de privilighiaţi şi până la un milion şi jumătate formează populaţia ţării sânt numai nisce locuitori desbrăcaţi de toate driturile, de toată buna stare materială şi intelectuală şi supuşi numai dărilor şi greutăţilor ţării. (...)

Omenia, dreptatea, interesul ţării şi chiar şi chiar interesul proprietarilor de moşii cer dar neapărat îmbunătăţirea radicală a acestei stări prin desfiinţarea boerescului şi prefacerea ţăranilor în mici proprietari, dându-li-se pământurile pre care le-au înrodit cu sudorile lor. (...)

Numai o ţeară ce are mulţi proprietari este tare; căci numai acolo unde este răspândit(ă) iubirea pământului, este răspândit(ă) şi iubirea patriei.

(...)

Pe lângă toate aceste radicale instituţii, singurele care ne pot regenera patria, apoi partida naţională propune una, ca cunună tuturor, ca cheia bolţei, fără care s-ar prăbuşi tot edificiul naţional; aceasta este Unirea Moldovei cu Teara Românească, pe temeiul punctelor de mai sus şi care se vor pute modifica de către Adunarea obştească constituantă a ambelor ţări unite; o

unire, dorită de veacuri de toţi românii cei mai însemanţi, ai amânduror Principatelor, o unire, dorită de veacuri de toţi românii cei mai însemnaţi, ai amânduror. Principatelor, o unire pre care, după spiritul timpurilor, cu armele în mâna au vroit să o săvârşească Ştefan cel Mare şi Michail Viteazul, carele şi ajunsese a se intitula: Cu mila lui Dumnezeu, Domn al Tării Româneşti, al Moldovei şi al Ardealului. Prejudecăţile veacului şi intrigile străinilor până ^cum au stavilat aceşstă unire. Astăzi, însă, împrejurările ne sânt mai favorabile ca să putem realiza aceea ce strămoşilor noştri le-a fost cu putinţă numai de a dori.f...) '

Epoha noastră are de cel întâi caracter triumful dritului asupra tăriei şi se deosebeşte prin aceasta însuşi de timpurile de mai înainte. Este statornic că înaintea unei bune dreptăţi dritul celui mai slab are tot aceeaşi putere ca şi dritul celui mai tare. (...)

Românii nu doresc nimica mai mult decât acele ce vedem cuprinse în rândurile de mai sus. (...)

Prin urmare, prin bărbăţia noastră în nenorocire să ne arătăm vrednici de fericirea şi de libertatea ce Tatăl Cel de Sus, de la întemeierea lumii, a pregătit tuturor popoarelor şi care, prin urmare, curând sau trâziu trebuie să vie şi românilor. Să gândim că cest nume strălucit ce l-am moştenit de la stăpânitorii lumii ne impune mari datorii şi, prinurmare, oricum să ne fie cartea noroculuì, să trăim şi să murim români, aducându-ne aminte de marea îndatorire şi de frumoasa făgăduinţă ce de pe patul său de moarte ne-a lăsat Ştefan cel Mare: „Dacă duşmanul nostru v-ar prescrie condiţii ruşinătoare, atunci mai bine muriţi prin sabia lui decât să fiţi privitorii împilării şi ticăloşiei ţării voastre!”

(„Anul 1848 în Principatele române, tomul IV, Bucureşti 1903, p. 89-137)

NICOLAE BĂLCESCU
„CUVÂNT PRELIMINARIU DESPRE IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR”.

(Istoria – factor structurator şi dinamizator al conştiinţei de sine – n.n.)

Românii au trebuinţă astăzi să se întemeieze în patriotism şi în curaj şi să câştige statotnicie în caracter. Aceste rezultate credem că s-ar dobândi când ei ar avea o bună istorie naţională şi când aceasta ar fi îndestul răspândită, privind

la acel şir de veacuri, în care părinţii noştri au trăit şi la chipul cu care s-au purtat în viaţa lor soţială, noi am căutat să dobândim virtuţile lor şi să ne ferim de greşelile în care au picat. Am părăsi, prin urmare, acel duh de partidă şi de ambiţie mârşavă. Am scăpat de acele temeri de nimic şi d-acele nădejdi deşarte. Am dobândit adevăratele prinţipe care trebue să ne povăţuiască în viaţa noastră soţială ca să ne putem mântui. Istoria încă ne ar arăta că părinţii noştri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în ne care aflăm noi acum.

Căleaţi de la începutul lor de atâtea popoare barbare, goţi, huni, ghepizi, avari, bulgari, pacinaţi, cumani, tătari, încunjuraţi apoi de naţii puternice, cum ungurii, polonii şi turcii, care toate ţintea a-i robi, eiîşi păstrează naţionalitatea lor. O mână providenţială priveghie asupră-le şi îi strecură minunat din toate primejdiile. Aceasta ne va aduce să credem că o naţie care în mijlocul atâtor nevoi şi-a păstrat naţionalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate peri. Această convicţie, apoi, ne va face să avem mai multă încredere în viitor şi să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică şi soţială, care să ne facă vrednici a ne lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a naţiilor europene.

Dar ca o istorie să poată aduce aceste foloase nu trebue să fie numai ca un şir de oarecare întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o coloare, fără nici un adevăr local; nu trebue să se ocupe numai de oarecare persoane privilegiate, dar să ne arate poporul român cu instituţiile, ideile, simtimentle şi obiceiurile lui în deosebite veacuri.

Noi credem că o asemine istorie este cu putinţă. Pentru aceasta soscotim că cei ce se ocupă cu istoria noastră nu trebue a se ţinea numai de ceea ce au lucrat şl au zis istoricii noştri cei moderni, dar, tot într-o vreme, folosindu-se de adevărurile descoperite de dânşii, să meargă mai departe, să alerge la izvoarăle originale, să caute şi să adune toate daturile putincioase, şi atunci vor putea ţese o bună istorie.

(N. Bălcescu – Opere, I, Scrieri istorice, politice fi economice 1844-1847, Bucureşti 1974, p. 95)

NICOIAE BĂLCESCU

către A.C.COLESCU

Paris 4 martie 1850 *(problema revoluţiei şi a emancipării naţionale în istoria românilor – n.n.)*

Am citit, dragă Alexandru, o lungă scrisoare pe care mi-a comunicat-o Ştefan[§]. Am văzut că tu te-ai apucat cu bună credinţă şi în deplină sinceritate să studiezi revoluţia şi pe revoluţionarii noştri; să examinezi ce au făcut şi ce le rămâne de făcut. Ne sugerezi să facem şi noi acelaşi studiu. În starea în care ne aflăm astăzi acest studiu poate că n-ar face decât să animeze animozităţile personale, căci făcând abstracţie de nume proprii, nu am putea să nu punctăm nuanţele de sprijin care divizează revoluţionarii şi să nu ne bazăm pe ele şi să explicăm răul şi binele care a fost făcut. Or, în acest caz, este mai bine să numeşti pe cineva şi să-i faci portretul decât să ne limităm la a-l indica, fără să1 numeşti, lată pentru ce eu am refuzat şi amân să scriu un istoric al revoluţiei noastre în ciuda rugăminţilor şi provocărilor care mi-au fost făcute, mai ales după publicaţiile domnului Eliade. Am răspuns că revoluţia noastră nu s-a terminat pentru a fi judecată; ea a început doar; cei mai mulţi dintre actorii care au figurat în ea nu s-au dezvăluit încă; ei nu şi-au spus ultimul cuvânt, pentru a putea să-i judeci în deplină cunoştinţă şi a le face portretul în mod exact. E mai bine, deci, să te abţii din lipsă de o cunoaştere deplină decât să scrii o istorie ipotetică şi falsă. în aceasta constă datoria marii istorii conştiincioase. Dar dacă este aproape imposibil şi chiar dăunător de a scrie astăzi o istorie a revoluţiei noastre, putem să obţinem un mare avantaj comunicându-ne unul altuia opiniile noastre despre oamenii revoluţiei şi despre revoluţia ca atare, cum ne daţi şi dumneavoastră exemplul, şi pentru acest travaliu ideile noastre se vor rectifica şi noi ne vom pregăti să scriem sau să înţelegem într-o zi istoria noastră, lată pentru ce mă grăbesc să-ţi comunic observaţiile mele asupra tuturor punctelor pe cale le-ai tratatîn scrisoarea ta, punând în aceasta aceeaşi sinceritate ca şl tine.

Sunt în curs de a termina o operă care îmi lasă foarte puţin timp disponibil, de aceea nu pot să dezvolt ceea ce aş dori în această scrisoare. Voi fi deci scurt şi nu voi face decât să trasez jaloanele istoriei revoluţiei noastre, pe care o vei completa şi o vei dezvolta în gândirea ta.

încep cu începutul.

Revoluţia din iunie n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine nici de dumneata, nici de domnul Eliade, nici de vreun alt revoluţionar. Ea nu este

§ **Este vorba de ŞtefanGolescu, fratele lui A.C. Golescu.**

decât dezvoltarea acelui travaliu necontenit şi providenţial, început în societatea noastră, ca în toate societăţile, încă de la originile lor. Ea derivă mai ales şi în mod direct din revoluţia de la 1821. În această epocă, oprimaţi de fanarioţi şi de ciocoi, în numele statului, noi am făcut, împotriva acestor două partide unite, o revoluţie naţională şi democratică. În plus, noi am reclamat faţă de turci respectarea capitulaţiilor noastre. Rezultatul acestei revoluţii a fost acela că noi am dobândit cauza noastră în raport cu turcii; am reuşit astfel revoluţia naţională, adică am fost eliberaţi de fanarioţi. Dar am pierdut însă revoluţia democratică pentru că Regulamentul Organic a fortificat şi mai mult aristocraţia şi poporul în loc să fie oprimat doar de către stat a fost oprimat încă şi în numele proprietăţii.

Care trebuia să fie deci programul revoluţiei de la 1848?

Era dezvoltarea progresivă a revoluţiei de la 1821. Era acela de a organiza democraţia şi de a elibera pe ţăran făcându-l proprietar. Intr-un cuvânt trebuia făcută o revoluţie democratică şi socială. Acesta a fost scopul şi programul de la 1848. Este acelaşi ca şi cel din 1821 minus fanarioţii şi plus chestiunea socială.

Noi n-am făcut o revoluţie nici împotriva turcilor, nici împotriva ruşilor. Dreptul nostru de a face revoluţiei decurge din dreptul nostru de autonomie, care ne-a fost recunoscut de cele două puteri, deşi mascată din timp în timp, şi chiar prin Regulament. Am reclamat respectarea fără să vroim să abolim tratatele. Această revoluţie, odată realizată, ne mai rămânea să facem încă două revoluţii: o revoluţie de unitate naţională şi, mai târziu, de independenţă naţională pentru a face ca naţiunea să-şi intre în plenitudinea drepturilor sale naturale. Este deci evident, pentru toţi cei care înţeleg ceva din progresul şi din dezvoltarea istorică, că revoluţia care va veni nu se va limita să fie democratică şl socială, ci, potrivit tendinţelor actuale de idei din toată Europa şl mai ales printre români, ea va fi şi o revoluţie de unitate naţională. Revoluţia democratică şi socială va servi mai curând ca mijloc decât ca ţel. Unirea Munteniei şi a Moldovei este un fapt recunoscut de toţi, chiar în ochii ruşilor şi nu poate să întârzie a se realiza. Românii din Austria, bazaţi pe Constituţia din 4 martie şi pe promisiunile făcute cer laolaltă şi prin mai multe instanţe de a se constitui într-un singur corp naţional de 3 milioane şi jumătate, şi ei vor sfârşi prin a obţine aceasta. Când deci două mari grupuri de 4 milioane şi de 3 milioane şi jumătate de
români se vor constitui unul lângă altul, cine îi va împiedica să se unească?

România noastră va exista deci. Aceasta e părerea mea intimă. Orb este cine no vede. Ea poate să existe prin şi în avantajul, sau al Turciei, sau al Austriei, în funcţie de cine o va favoriza. Ea poate să existe în ciuda ambelor şi împotriva lor, dacă ele se vor opune. Maghiarii luminaţi nu se vor mai opune şi vor fi bucuroşi ca în acest context să trăiască în confederaţie cu noi. Ei nu vor pierde nimic; vor câştiga, dimpotrivă. Se poate deci să se ivească ocazia în care revoluţia de unitate naţională să fie în acelaşi timp o revoluţie de independenţă.

Se poate ca înainte de a vedea naţiunea noastră intrată în toate drepturile să treacă un secol.

(N. RALCESCU, Opere IV Corespondenţă – Ediţia critică de C. Zâne, ' Bucureşti, 1964 p. 276-278)

CONSIDERAŢII FILOSOFICE ASUPRA UNIRII PRINCIPATELOR
(6 sept. 1856)

După ce am arătat drepturile naţionalităţii române aşa precum ele rezultă din chipul legăturilor ce izvorăsc şi precum au fost recunoscute prin Tratatul de fa Paris, după ce am caracterizat trăsăturile principale ale societăţii române de astăzi şi am cercetat pe care principii trebuie această societate să-şi întemeieze dreptul civil, este nevoie să vedem care va fi temelia viitoarei sale organizări politice.

Dacă firescul curs al lucrurilor este în astfel, dacă neatrânarea ţării noastre nu se va face expresia existenţei unei naţionalităţi, dacă nu vom da acestei existenţe naţionale temelia cea mai largă care ar putea avea, atunci nici stipulaţiile tratatelor, nici neinteresarea megieşilor noştri nu ar fi capabile a susţine pe mult timp un stat ce n-ar avea cuvânt de a exista, lipsit fiind de temeiuri pe care să-şi razime existenţa politică; şl amândouă Principatele, a Moldovei şi a Valahiei, ar ajunge neapărat a fi absorbite de către un stat mai puternic. Pe când dacă ar fi aceste Principate întrunite într-un singur trup în numele identităţii originei, a religiei, a moravelor, a legilor şi a unei soarte comune, îndată ar naşte pentru statul român şi cuvântul de a exista, dacă el ar căpăta acea putere de vieţuitate pe care nici o putere materială nu o poate
desfiinţa, acea putere care susţine fiinţa naţionalităţilor, a celor mai slabe

pe cât şi a celor mai puternice; într-un cuvânt, existenţa acelui stat se va rezema pe un ce mai mult decât pe interesul de o zi care a dictat articolele unui tratat făcut pentru nişte împrejurări trecătoare, seva rezema, zicem, pe interesul puternic ce îndeamnă pe toate naţiile de a apăra pe o altă naţie ameninţată în dreptul său firesc de a exista de la sine şi îndeosebi.

Această întrunire a Principatelor n-ar fi nici cum o combinaţie plăsmuită a diplomaţiei, menită a îndestula un interes provizor; ea ar fi consfinţirea unui fapt istoric carele este: fiinţa unei naţionalităţi române deosebite de naţionalităţile rusească, polonă, ungurească, serbească şi bulgărească, care o înconjură. Tocmai în acest fapt adus în aplicaţie, mult mai mult decât în acel al întrunire! a două puteri materiale, va sta închizăşuirea existenţii noului stat român; şi acesta e negreşit cuvântul principal care a îndemnat pe unele din marile puteri ale Europei de a favoriza Unirea Principatelor, căci Unirea dă acelor puteri o închizăşluire mai mult că pământul Principatelro va fi respectat, şi nu va mai servi în viitor de loc de descălecătoare şi de punct de sprijin unei arme ce ar veni să atace Imperiul otoman. În astă privire dar interesul Europei, precum şi acela al Turciei însuşi cer ca un stat mai puternic să fie aşezat la Dunărea de jos. Este oare nevoie, după aceste, de a se mai întreba dacă interesul nostru se află în potrivire cu acel al Europei şi al Turciei? Nu ni se pare oare că de a întreba pe un român dacă doreşte Unirea Principatelor este de a-l întreba dacă voieşte să asigureze existenţa politică a ţării sale, care nu poate fi întemeiată decât pe acea a naţionalităţii? La o asemenea întrebare nu este decât un singur răspuns de dat, şi acest răspuns ţara îl va da fără a ieşi cât de puţin, din dreptul său, pentru că cel întâi al său drept este de a-şi asigura existenţa, şi fără a jigni drepturile Porţii, pentru că Poarta a recunoscut totdeauna Principatelor o existenţă naţională şi politică deosebită de celelalte părţi ale staturilor sale, şi nu s-a încercat niciodată, chiar când puterea sa avea la noi o lucrare necontrolată de a asemăna ţările noastre cu provinciile imperiului său.

(„ Steao Dunării”, nr. 67,6 *septembrie 1856)*

PROGRAMUL UNIONIŞTILOR DIN MOLDOVA

(13 martie 1857)

Domnilor!

Tratatul de Paris a hotărât că locuitorii Principatelor Române vor fi întrebaţi asupra reorganizării patriei lor.

Firmanul M.S.I. sultanului care cheamă adunările menite a rosti

dorinţele ţărei (divanele ad-hoc) s-a şi publicat.

Comisia europeană ce are a duna aceste dorinţi şi a le supune congresului marilor puteri curând va sosi.

în acest moment plin de atâtea speranţe, datoria tuturor românilor este de a se întruni, de a se lumina, de a se înţelege împreună asupra principiilor pe cari trebuie să se întemeieze rostirea dorinţelor ţărei.

însufleţită de această datorire naţională, „Partida Unirei Principatelor" socoate că a sosit timpul de a organiza şi de a-şi pregăti lucrările pentru viitoarele alegeri.

Ne grăbim dar a vă încunoştinţa că, după, înţelegerea urmată cu o mare parte din amicii noştri politici, subscrişii ne-am întrunit în Comitet electoral al Unirei pentru Iaşi.

Scopul întrunirei noastre este:

a) a ne pune în strânse înţelegeri cu ţinuturile;

b) a lucra în conglăsuire cu ele, pentru ca în toată ţara „Partida Unirei" să se organizeze astfel ca viitoarele alegeri să trimită în sânul divanurilor cât se poate mai mulţi reprezentanţi ai marelui principiu ce predomneşteîn Principate.

Programul „Partidei Unirei" se întemeiază pe înşişi principiile Tratatului de Paris.

Dorim dar şi sprijinim:

1. Unirea Principatelor, cu respectarea drepturilor {naltei Porţi, în cuprinderea vechilor noastre tratate (capitulaţii).

2. Neutralitatea pământului Principatelor Române.

3. Respectarea drepturilor Principatelor, şi îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea aceloraşi tratate.

4. Ereditatea şefului statului. (Domniele şi-au făcut timpul, un regim european trebuie să le succedeze).

5. Puterea legiuitoare încredinţată unei obşteşti adunări care să reprezinte interesele întregei naţii.

6. Supunerea străinilor aflători în Principate la legile pământului.

7. Recunoaşterea dritului Principatelor de a-şi întemeia relaţiile comerciale după interesele lor.

8. Toate acestea sub garanţia colectivă a puterilor ce au subscris Tratatul de la Paris.

Partida Unirei este totodată şi partida progresului. Dorim dar să se introducă şi în ţara noastră toate reformele cari sânt în stare de a ne civiliza societatea şl a ne întări naţia, reforme întemeiate pe principiele

dreptăţii. (...)

(Acte şi documente relative la istoria renaşterii României, voi. IV,

Bucureşti, 1889, p. 40-41)

COMITETUL CENTRAL AL UNIRII DIN BUCUREŞTI DESLUŞIRI ASUPRA CELOR PATRU BAZE DIN PROGRAMA NAŢIONALĂ

De ne-am întoarce cu câteva luni înapoi, când Principatele Române se aflau în tăcerea aşteptării despre punerea la cale a măsurelor hotărâte de puterile contractante la 30 martie (1856) în Paris, ne vom aduce aminte că unii din oameni, partizani ai sistemei vechi, zicea că Unirea Principatelor este o idee a unui mic număr de oameni. Astăzi însă, când puterile cele mari trimit bărbaţi însemnaţi ca să afle care sânt dorinţele românilor, tăcerea se întrerupe şi galsurile celor cu inimă de români se înalţă, şi nimeni nu cutează a zice sau a se îndoi că Unirea n-ar fi ideea generală a locuitorilor amânduror Principatelor. Partitul naţional se concentră în această idee, punându-şi credinţa în acest principiu mântuitor, care are atâta putere şi evidenţă, încât românii cu mulţimea se înşiră sub stindardul său; repeziciunea cu care coprinde inimile românilor nu lasă îndoinţă că peste puţin se va revărsa peste tot tărâmul Principatelor şi se va aşeza cu o autoritate neclintită.

Autoritatea Unirii e puternică, ca una ce umbreşte şi dezvoltă proprietatea, comerţul, industria, profesiunile libere şl partea religioasă, cu-n cuvânt elementele întregi de viaţă a le unei ţări. Programa Unirii a aşezat patru fundamente puternice pe cari să se ridice edificiul organizării sale politice.

I. Chezăşuirea autonomiei şi a drepturilor noastre internaţionale, după cum sânt hotărârile amândouă prin capitulările din anii 1393-1460 şi 1513 încheiate între ţările române şi înalta Poartă, precum şi neutralitatea teritoriului moldo-român.

Autonomia am avut-o şi o avem în drept, iar în fapte s-a călcat. Acest drept nu s-a putut tăgădui cu dinadinsul niciodată românilor nici de puterea suzerană, nici de vreuna din puterile europene. Ba s-a confirmat încă din tractatul de Paris. Este încă de lipsă chezăşuirea dreptului stipulată prin

tractatele noastre cele vechi cu înalta Poartă, cu care numai va putea înceta amestecul străinilor în treburile ţărei, şi prin urmare firmanele.

Comerţul va avea liberă dezvoltarea şl puterea militară va creşte şl se va întemeia după trebuinţele statului. Când cerem chezăşuirea drepturilor noastre internaţionale, cari se coprindîn capitulările noastre cu înalta Poartă suzerană, recunoscute şi de dânsa, noi vom putea prin noi înşine, prin trimişii noştri să reprezintăm interesele noastre lângă puterile celi mari şi să contractăm cu acele puteri legăminte comerciale, întinzând relaţiunile după trebuinţă. În sfârşit, prin neutralitatea teritoriului român, remâind scutiţi de năvăliri străine, vom putea să ne bucurăm în linişte şl în pace, crescând puterile materiale şi dezvoltând pe cele morale, elementele neapărate ale fericirii unei ţări.

II. Unirea ţărilor române şi moldave într-un singur stat şi sub un singur guvern.

Unirea Principatelor aduce cu sine puterea naţională, adică chezăşuirea materială pozitivă a drepturilor noastre politice. Numai prin Unire putem ajunge la stabilitate, putere şi tărie, şi astfel vom putea face a se respecta drepturile din afară şi din întru ale ţărei.

III. Prinţ străin cu moştenirea tronului, ales dintr-o dinastie domnitoare dale Europei, ai cărui moştenitori născuţi în ţară am dori să fie crescuţi în relegiunea ţărei. (...)

IV. Guvern constituţional reprezintativ şi, după datinele cele vechi ale ţărei, o singură Adunare obştească, care va fi întocmită pe o bază electorală largă, încât să reprezinte interesele generale ale populaţiunei române.

Intr-adevăr, cum ar putea fi chezăşuită puterea legilor din întru dacă voia şi puterea guvernului nu va fi mărginită şi răspunzătoare înaintea unei Adunări obşteşi care să facă şi să îmbunătăţească legile ţărei? Această Adunare nu va înfăţişa şi sprijini privilegiile şi interesele unei clase sau ale unei caste, ca în trecut, ci interesele obşteşti, compusă din persoane strâns legate cu interesele cele mari ale ţărei. Această Adunare va fi regulată astfel încât proprietatea, comerţul, capacitatea, ca în toate ţârele, să nu fie călcate de mulţimea numărului.

Aceste sânt fundamentle pe care are a se înălţa edificiul fiinţei noastre politice şi, ca să le putem dobândi, urmează să ne îndatorăm a ne asigura noi alegătorii prin înscris de la aleşii noştri că vor exprima în Divanul ad-hoc dorinţele noastre formulate în cele patru principie fundamentale pe faţă, iar nu cu vot secret. (...)

Dacă avem deplină convingere şi încredere în viitorul ţării, stă în cele patru puncte fundamentale, că în ele se coprinde viaţa şi fericirea naţională; care din noi, cu inima curată şi cu cugetul sincer, n-ar voi să subscrie actul de îndatorire şl n-ar voi să-şi mărturisească în public a sa curăţenie, declarând şi sprijinind pe faţă în Divan dorinţele românilor. (...)

Români! fiţi bărbaţi, fiţi cu luare-aminte. Se apropie acum minutul cel aducător de bine sau de rău, minutul zilei celei însemante, cari ne va atrage respectul şi marea preţuire a Europei civilizate, sau despreţul lor cu ruşinea noastră. Dacă nu vom arăta acum că am meritat simpatia Europei, vom fi părăsiţi şi uitaţi de dânsa şi, prin urmare, peirea, o peire tristă, dar dreaptă, va fi partea noastră în viitor!...

Români! Deviza noastră să fie multă energie însoţită cu multă înţelepciune.

Prezid. C. Creţulescu

Viceprez. A. Golescu

Membri: Gr. Ghica, A. Isvoranu. G. Costaforu, C. Butculescu, A. Orescu, N. Nennovici, N. Hristu, Hr. Polihroniadi, D. Culoglu, N.N. Pîcleanu, C. Racoviţă, I.l. Filipescu, I. Bălăceanu, I. Penescu, E. Predescu, G. loranu, P.l. Cernătescu

(„Concordia", nr. 16,30 martie 1857, apud Gândirea social-politică despre unire (1859), Bucureşti, 1966, p. 114-118)

C.A. ROSETTI
Articolul program al «ROMANULUI»

Hotărât a începe publicarea unui ziar (jurnal), d-l Grant îmi propuse „Concordia" şi onorabilul meu amic d. Creţulescu, mâhnit de feluritele piedici cu care luptă în curs de şase luni, îmi trecu condeiul său pe care îl primii, deşi recunosc că n-am talentul redactorilor „Concordiei" şi mai puţin încă meritele şi ştiinţa directorului ei. Insă tot omul este dator a-şi da tributul său; sânt ore în care sentinelele trebuiesc schimbate, ceea ce-mi lipseşte mi-am zis că voi cere-o de la alţii, colonele „Românului" vor fi deschise tuturor, şi dacă un

cuget curat, o lucrare fără preget şi dorinţa d-a studia, d-a cerceta ş-a căuta neîncetat bunul şi binele pot fi socotite ca un merit, aceasta mă făgăduiesc că-l voi avea.

Cât pentru calea pe care vor merge redactorii „Românului", fi-va oare o pretindere uriaşă din parte-ne de vom zice că noi credem că cele ce ziserăm şi făcurăm în curs de 15 ani de când intrarăm în aria politică pot da chezăşie despre calea pe care vom merge şi în viitor? Dar, spre a nu putea nimeni zice că nu voim sau nu cutezăm a ne mărturisi credinţa şi ca să nu lăsăm loc unor neînţelegeri din care pot ţâşni bănuieli, certuri şi uneori sfâşieri între fraţi cu acelaşi dorinţi şi aceleaşi credinţi, înfăţişăm îndată programul nostru.

Toţi oamenii sânt d-opotrivă, dar nu şi semeni. Toţi avem aceleaşi drepturi şi datorii, însă fiecare om are o însărcinare ş-o îndemânare firească dată lui însuşi de făptuitorul lumii. Astfel fiind, este invederat că cel care împiedecă cugetarea şi lucrarea unui om stinge scânteile ce omul acela era menit a scăpăra între fraţii săi. Această credinţă ne făcu a combate necurmat nu numai pentru reîntruparea şi reînvierea naţiei române, ci şi pentru reîntregirea omului în societateîn toate cadinţele sale. (...)

Ceea ce voirăm cu dinadinsul şi vom cere cu stăruinţă este ca românii să se lumineze, să cunoască ce sânt şi care este însărcinarea ce a pus-o făptuitorul asupră-le ca indivizi şi ca naţie şi să meargă astfel, cu cugetare, cu măsură şi fie cât de încet, numai să meargă neîncetat fără faşe, fără cârji şi fără piedici pe calea ce-i conduce Dumnezeul părinţilor lor. D-aceea zicem românului: „Luminează-te şi vei fi; voieşte şi vei putea'; şi d-aceea cerurăm şi vom cere libertatea, adică sufletul, viaţa, mişcarea propăşindă fără sfârşit în dezvoltarea ei şi imperioasă în măduva şi idealul ei.

Când însă zicem libertate propăşindă fără sfârşit, nu înţelegem prin aceasta desfrânarea, nebunia, deşuchiarea, nesupunerea la legile naturale şi sociale, călcarea datoriilor omului către sine şl către ceilalţi şi ruperea acelor legăminte fără de care societatea, ca şi familia, nu poate trăi. Din contra, când vom vorbi despre libertate, vom arăta că libertatea cea adevărată comandă datorii şi jărtfe, dulci în adevăr, dar mult mai strânse şl mai trainice decât cele impuse de despotism.

Cerând libertatea, se înţelege că vom cere şi ştiinţa şi că vom cere-o ca şi libertatea pentru toţi şi propăşindă în dezvoltarea ei. Pentru acest sfârşit ne vom sili, dacă românii ne vor susţine, ca ziarul acesta să devie o tribună română, dupe care să se răspândească pe toată ziua cunoştinţele

cele mai bune, cele mai adevărate, hrana minţii, fără de care sufletul nu poate trăi, precum moare trupul când îi lipseşte pâinea. (...)

Si fiindcă sântem pentru ştiinţă, pentru luminarea şl libertatea omului şi a naţiei, ne vom sili a smulge din mintea şl conştiinţa oamenilor închinarea la stăpân subt toate formele şi la orice fel de stăpân. Una din ranele societăţii noastre a fost că românii (nu vorbim de escepţii), uitând trecutul lor, însărcinarea lor, datoria şi puterea lor ca naţie, se uită pe sine-le ş-aplecând cerbicele subt jug, adormiră, mutmurând acea zicătoare a scalviei: „Capul plecat de sabie nu e tăiat. (...)

Ne vom sili, dar, a face ca tot omul să se cunoască, să se preţuiască şi să se stime pe sine şi, prin urmare, să preţuiască şi să stime pe semenii săi şi să se silească a dobândi tot prin el însuşi, prin capacitatea (destoinicia) prin munca şi valoarea sa, iar nu prin protecţia străină şi prin mila stăpânului. (...)

Ţinta noastră dar va fi OMUL, şi prin urmare, deşi câţiva se vor zburli asupră-ne, noi o spunem fără sfială că nu vom face ceea ce se numeşte opoziţie şi nu vom combate ca sistem stăpânirea, guvernul sau oricum vor voi să-l numească. După părerea noastră, şeful unei naţii nu poate face mai nimic bun când oamenii sânt neînvăţaţi şi corumpţi şi foarte puţin rău când nu va găsi oameni carii să-i vânză conştiinţa şi Dumnezeul lor. Către om dar vom îndrepta mai adesea cererile, plângerile sau aprobările noastre şl nu vom cere cu stăruinţă de la nici un guvern decât a nu împiedica lucrările şi dezvoltarea minţii ş-a inimii omului.

Vom cerceta treptat şl potrivit cu cererile zilei care sânt legile ce ne trebuiesc în starea de astăzi a lucrurilor. Vom cerceta la timp toate cestiunile politice şi economice, le vom pune în desbaterea tuturor. (...)

Făcând ori de câte ori va fi de lipsă bilanţul stării noastre politice dinăuntrul şi din afară, vom căuta unirea intereselor şi identitatea drepturilor, ş-adesea purtarea inemicilor noştri ne va arăta care trebue să fie a noastră. (...)

Dar să nu crează cineva că, fiindcă sântem pentru o înaintare fără margini, voim a căpăta totul şi deodată. Noi cunoaştem că fiecare vârstă îşi are legile ei şi că fiecare zi îşi are lucrările sale proprii. (...)

A nu lăsa să treacă timpul şi a nu perde ziua, aceasta va fi ţinta noastră.

Restrângându-se dar totdeauna în cercul putinţei, ceea ce vom cere mai ce seamă va fi să nu închidem uşile propăşirei prin nici un privilegiu, prin nici o silă, nici chiar prin nici o lege. Aceasta esteîn scurt calea pe care

vom merge. Cât pentru metoda şi tactica ce vom urma, cum am mai zis, purtarea inemicilor şi întâmplările fiecăreia zi se însărcinează a ni le arăta. (...)

(„Românu;", 1, nr. 9/21 august 1857, apud Antologia gândirii românefti, partea I, p. 424-427)

PROPUNEREA DEPUTAŢILOR SĂTENI ÎN DIVANUL AD-HOC DIN MOLDOVA

(9 *noimebrie 1857)*

În puterea legăturii încheiate de către cele şeapte puteri la scaunul marelui împărat al franţezilor la Paris, noi, trimişii deputaţi săteni din partea lăcuitorilor pontaşi a patrusprezece ţinuturi ale Moldovei, întrunindu-ne ca să rostim dorinţele treptei noastre în privirea noului aşezământ şi a noii rânduieli ce are a se pune în ţeară şi chibzuindu-ne noi în de noi despre nevoile şi durerile a douăsprezece sute de mii de suflete, care ne-au trimes să fim răsunetul gemătului lor la marea Adunare alcătuită din toate treptele ţării, în numele acelora glasul nostru cel slab rădicându-l, adevărul ca înaintea lui Dumnezeu mărturisim.

Că până în ziua de astăzi toate sarcinile cele mai grele numai asupra noastră au fost puse şi noi mai nici de unele bunuri ale ţării nu ne-am îndulcit, iară alţii, fără să fie supuşi la nici o povară, de toată mana ţării s-au bucurat; că noi biruri grele pe cap am plătit, oameni de oaste numai noi am dat; ispravnici, judecători, privighitori şi jandarmi numai noi am ţinut; drumuri, poduri şi şosele numai noi am lucrat; beilicuri, podvezi şi havalele numai noi am făcut; boierescuri, zile de merement numai noi am îndeplinit; clacă de voie şi fără de voie numai noi am dat... băutură scumpă şi otrăvită numai noi am băut; pâne neagră şi amară, udată cu lacrmi, numai noi am mâncat; bătălii şi răzmeriţe, când au fost, tot greul noi l-am dus; oşti, când au venit, noi le-am hrănit, noi le-am slujit, noi le-am purtat; că cel cu putere ţara îşi părăsia, peste hotare trecea; şi când da Dumnezeu de se făcea pace şi linişte şi ţara se îmbelşuga, cu toţii se întorceau de se desfătau, de nevoi nu ştiau; nevoia şi greutatea o duceau cei ce rămâneau la vatra lor. Iarna era grea, oşti multe, cărături multe şi la loc depărtat, căram la Dunărea şi peste Dunărea, boii degerau şi cădeau, alăturea cădea şi omul cu dânşii, acasă copii flămânzeau, că ceea ce nu lua ostaşul la nevoia sa luau zapcii cei de ţară de se îmbogăţeau.

Iară dacă puhoiul oştirilor se scurgea şi furtuna se alina, holdele se semăna, grânele îverzeau, câmpurile înfloreau, că sudoarea noastră le uda.

Tara asta nici băi, (mine – n.n.) nici măiestrii nu are, nici meşteşuguri multe ca alte ţări nu are; toată bogăţia, toată îmbelşugarea, braţele şi sapele noastre o aduc. Câtu-i Dunărea de mare şi de largă curge râul sudorilor noastre, se duce peste mări şi peste hotare, acolo se preface în râuri de aur şi de argint şi curg iarăşi înapoi de se revarsă în ţara noastră; iar noi nici rânduială, nici dreptate nu am avut. Când

WSSfH»^«HS®M«®SimiBira»M^^®i«il<«^KVi5®aj*e«*S'SS»

ne-am jăluit, când ne-am tânguit, păsurile când ne-am spus: ispravnicul ne-a bătut, privighetorul ne-a bătut, jandarmul ne-a bătut, zapciul ne-a bătut, vătăşeul ne-a bătut, vechilul ne-a bătut, posesorul ne-a bătut, boierul de moşie ne-a bătut; cine s-a sculat mai de dimineaţă, cine a fost mai tare, acele era mai mare. Boul şi vaca, munca ostenelelor noastre, nu ştiam de sânt ale noastre; puiul şi găina, laptele de la gura copiilor noştri de multe ori cu nedreptul ni s-a luat.

Boierescul era odinioară şease şi apoi douăsprezece zile de la răsăritul şi până la sfinţitul soarelui. Apoi s-a făcut lege ca să tălmăcească ziua lăsată de Dumnezeu câtu-i de mare, şi boierescul s-a mărit; în urmă iar s-a mai tălmăcit şi boierescul s-a tot îngreuiat. Acum sânt douăsprezece zile de pont, ziua cât luna; lucrăm din primăvară până în toamnă, lucrăm de cum se ia omătul şi până dă îngheţul tot la boieresc. Lucrăm cât zice legea şi mai des şi peste lege, lucrăm şi nu mai mântuim, nu-i nici sărbătoare, nici lucrătoare. (...)

înainte de Reglement, săteanul avea zece, cincisprezece şi peste douăzeci de fălci. (...) Cu Reglementul munca ni s-a împovărat, iar pământurile ni s-au micşorat. Ni s-a dat numai câte patru fălci celor cu doi boi, celor fără de boi li s-au dat şi mai puţin. Tot Reglementul zice că unde boierul de moşie nu va avea pământ de ajuns de dat lăcuitorilor, acolo să aibă a le da două treimi din întregul moşiei; unii dau, alţii nu dau, cine cum vrea. Noi nici la facerea legii aceştia, nici la celelalte nu am fost chemaţi, nici întrebaţi, nici la vreo învoială nu am stătut. Domnia lor boierii de moşii singuri le-au făcut, noi le-am urmat, deşi greu şi amar ne-a picat. Dar fiindcă Dumnezeu şi-a adus aminte şi a dat în gând celor şeapte puteri de s-au îndurat ca de astă dată să fim şi noi întrebaţi despre păsurile şi durerile ce avem, uitat fie şi şters din mintea şi inimile noastre tot trecutul cu chinurile sale, departe fie toată ura, toată vrajba şi toată împărecherea de la sufletul nostru; (...)

Insă, pentru ca în viitor să le lipsească orice prilej de neînţelegere şi de nemulţumire între treapta sătenilor şi între boierii de moşii, în numele preaputernicului Dumnezeu ca să ni se audă:

Pe lângă cele mari dorinţi, care dimpreună cu celelalte trepte le-am arătat în Adunarea obştească a ţării, treapta locuitorilor pontaşi cere ca pe viitorime săteanul să fie şi el pus în rândul oamenilor, să nu mai fie ca până acum asămăluit cu dobitoacele necuvântătoare; bătaia, care atâta amar de timp nea umilit şi ne-a ovilit, biciul şi varga, care de multe ori au batjocorit părul cel alb al părinţilor noştri şi câteodată au făcut pe femeile noastre să-şi piardă pruncii din pântecele lor, să se rădice pentru totdeauna deasupra noastră. Pentru orice vină să ni se puie pedepsi, ca la ceealaltă lume, şi să nu mai fim osândiţi fără judecată.

aEM^«»MHrasK^iraRiH9gmNa3nM*^ismKasnMi

De asemenea, ne rugăm ca pe viitorime toate beilicurile scrise şi nescrise în legi, toate havalele, precum şi birul pe cap, să fie pentru totdeauna oborâte. În locul tuturor acestora să se puie un singur bir pe averea fiecui, fără osebire în ţeară, iar nu ca până acum; căci cei ce nu aveau de unde dau mult, iar cei ce aveau mult dau puţin sau nimic.

Ne mai rugăm iarăşi ca satele să-şi aibă de acum înainte dregătorii alese chiar din sânul lor însuşi, dregătoriile acele să aibă a căuta sub privigherea cârmuirii de toate nevoile satului, precum ţinerea rânduielii în sat, la câmp şi la drumuri, privigherea, hotărârea şi apărarea asupra avutului, venitului dărilor, cheltuielilor, lucrărilor, alcătuirilor şi a tuturor drepturilor săteşti. Să nu mai fie ca până acum, că noi vornicii şi paznicii aleşi de sat i-am avut, dar nici într-o seamă nu su fost; că cutii săteşti încă am avut, bani am tot dat, ar fi să fie mii de mii de lei, dar cutiile au fost ca şi sparte (...) pentru sate nici şcoală, nici vreo altă îmbunătăţire nu s-a făcut.

Apoi suspinul, durerea noastră de toate zilele, dorinţa cea mai mare pentru care ne rugăm zi şi noapte la Dumnezeu să seîndure, este căderea boierescului; de aceea vrem să răscumpărăm boierescul şi toate acelea cu care sântem împovăraţi către boierii de moşii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm boierescul şi toate acelea cu care sântem împovăraţi către boierii de moşii. Vroim să scăpăm, vroim să ne răscumpărăm de robia în care sântem, vroim să ne răscumpărăm, să nu mai fim nimărui, să fim numai ai ţării şi să avem şi noi o ţeară; am îngenuncheat, am îmbrâncit cu toţii; cum sântem, nu o mai putem duce îndelung. Nu voim să jignim drepturile nimănui, dar nici al nostru să nu se întunece.

Din buni şi străbuni noi am avut dreptul de a ne lucra pământul trebuitor pentru hrana noastră şi a vitelor noastre, fără să ne poată niminea alunga de pe dânsul. Toate uricile ţării, toate aşezămintele vechi şi nouă ne

sfinţesc acest drept, precum şi acela de a se da copiilor noştri pământuri până la acoperirea a două treimi din moşie; iar până la Regulament aveam dreptul de a lucra cât vom putea. De asemenea, boierii de moşii au avut dreptul a ne cere boieresc.

Să fie deci o Adunare obştească, unde să avem şi noi oamenii noştri, să se cearnă şi să se dezbată drepturile boierilor şi drepturile noastre, şl ceea ce o ţeară va găsi că sântem datori cu sudorile noastre vom plăti; că omul, ca să scape din robie şi să fie stăpân la casa, vatra şi ogorul său, cu tragere de inimă va kicra şi se va răscumpera. •

Iată plecatele noastre rugăminţi şi cereri. Noi rugăm ca marea Adunare a ţării să ieie aminte la durerile noastre şl la sfânta dreptate, să dezbată întru

înţelepciunea sa ce este sau ce nu este cu cale şi socotinţă şă o trimeată pe lângă cererile noastre la cei şeapte trimişi adunaţi în Bucureşti, carii înfăţoşează chipul celor şapte puteri. (...)

Ele au luat şi ţin sorţii României în puternica lor mână, numai ei pot împlini măreaţa faptă de a scoate un popor din mormântul în care a zăcut până acum. Biruinţele cele mari câştigăte se vor şterge de pe stâlpii cei înalţi pe care sânt scrise, petrile se vor preface iarăşi în năsip; dar învierea României, săpată adânc în inimile tuturor românilor, trecând din strănepoţi în strănepoţi, vor binecuvânta timpurile viitoare numele întemeitorilor unui popor.

(Subscrişi) Ioan Roată, Simion Stanciu, Răducanu Sava, Dănilă Balan, Constantin Ostahi, Toader sân Pavel, Ion a Babei, Dumitru Savin, Pandelachi Croitoriu, Timotei Sacalov, Ioniţă Olariu, Vasile Balaiş, Ioan Levărdă, Ioan Roşea, Vasilie Stan

(Acte şi documente, voi VI, partea I, p. 342,343,344-345,346)

PETIŢIA DEPUTAŢILOR SĂTENI DIN MUNTENIA (7 DEC. 1857)

(Cererea de a avea acces la viaţa politică – n.n.)

Ca rumâni cari am jertfit şi care sântem datori şi gata a jertfi orice interes al nostru în parte pentru păstrarea cu întregime a sfintelor drepturi strămoşeşti ale ţării noastre a tutulor, ca credincioşi şi hotărâţi înfăţişători ai alegătorilor noştri şi ca cetăţeni ţărani cari dorim din tot sufletul nostru pacea, liniştea, buna înţelegere, unirea şi fericirea obştească a tutulor stărilor de rumâni, venim acum cu mare încredere a depune în sânul aceştii onorabile adunări amara suferinţă şi statornica hotărâre a noastră în tristele împrejurări de astăzi ale scumpei şi nenorocitei noastre patrii a tutulor.

În adevăr, domnilor, este de prisos a vă mai arăta noi cu de-amănuntul nemărginitul şi durerosul şir de sugrumătoare suferinţe în care ne-am chinuit şi ne chinuim încă noi ţăranii rumâni plugari, fraţii cei mai adevăraţi ai dumneavoastră, căci inimile dumneavoastră, pline de simţiri omeneşti şi româneşti, credem că le cunoaşte ca şi noi şi că niciodată nu pot fi reci pentru cei ce ne-au dat vii dovezi că vor să fie fierbinţi.

Acum însă, după ce fundamentalele dorinţe politice ale ţării şi actul dezvoltator al lor le-am votat cu dumneavoastră şi cu dumneavoastră toţi şi în urma răspunsului ce l-am dat cu dumneavoastră dimpreună la cele două note ale înaltei comisii internaţionale, ne simţim cu nestrămutare datori ca, potrivit cu mandatul ce îl avem de la alegătorii noştri şi spre împăcarea conştinţei noastre, să aducem aminte în faţa sfântului altar al patriei noastre acestea:

Că în drepturile de autonomie ale ţării are parte fireşte şi rumânii ţăran plugar ca fiecare rumân;

Că cel de astăzi Regulament organic al ţării, care ne-a strivit şi ne striveşte de moarte şi care chiar tractatul de la Paris a hotărât să se schimbe, n-a fost făcut cu ştirea şi voinţa noastră a ţăranilor. Noi nu l-am primit, ci l-am alungat cu chiar primejdia vieţii noastre şi nu ne-am plecat capul în greul jug ce el nea impus decât numai după ce în multe părţi ale ţării am fost zeciuiţi de cortece (străji) şi baionete;

Că oricâte legiuiri s-au mai făcut de la înfiinţarea Regulamentului organic încoace s-au făcut tot fără de noi şl în paguba noastră!

Că cu adâncă durere vedem că, cu cât ţara se îmbunătăţeşte prin munca şi sudoarea noastră, cu atât soarta noastră a ţăranilor se face mai amară şi mai nesuferit.

Că astăzi nu numai nouă rumânilor, ci lumei întregi este cunoscut cât de rău e întocmită această ţară şi cât de apăsat este poporul ei! (...)

Că dacă noi n-am deschis gura spre a arăta omorâtoarea noastră împilare, care este totdeaodată şi rana din năuntrul Tării Române, pricina a fost că am împins în fundul inimilor noastre orice chin al clasei noastre, ca să nu avem înaintea ochilor noştri acum decât numai suferinţele ţării întregi.

Că din această tăcere a noastră însă să nu voiască nimenea a înţelege că noi sântem mulţumiţi cu cea de astăzi stare a noastră din năuntru.

Că noi mai nainte de toate cugetăm acum cu neclintită îngrijire, ca şi dumneavoastră toţi, la apărarea autonomiei patrii noastre a tutulor.

Că pentru noi, rumânii ţărani, de am votat şi stăruim a nu intra acum în cercetarea trebilor dinn năuntrul ţării nu este nepătrundere de ceea ce facem, nici temere că vom pierde noi ţăranii vreun folos al nostru în parte, ci este numai via simţire că nu cumva să se vateme autonomia ţării prin noi înşine;

Că noi, rumânii ţărani, stăruim aici aşteptând hotărârea înaltului Congres de la Paris asupra celor patru dorinţe politice ale ţării, votate de toată această onorabilă Adunare la 9/21 octombrie şl care ţin într-însele viitoare a rumânilor;

Că noi, rumânii ţărani plugari, ca partea cea mai însemnată a unei ţări autonome, avem dreptul netăgăduit d-a lua parte la viitoarele adunări care vor face Constituţia ţării şi legiuirile din năuntru;

Că noi, rumânii ţărani, prin urmare, ne păstrăm dreptul ca în Adunarea ce va face legile din năuntrul ţării să dăm de faţă toate greutăţile la care legile acum în fiinţă ne-au împilat şi să arătăm îndreptările ce trebuie să se facă ca să fie fericire şi pace adevărată într-această ţară.

Că, dacă locul nostru, al rumânilor ţărani plugari, ne-ar fi răpit din Adunările viitoare, noi, printr-aceasta, protestăm dinainte şi facem cunoscut de astăzi că orice legi s-ar face fără de noi vor fi privite de ţară ca nedrepte, şi împilatoare şi nu vor fi primite de noi decât impuse cu sila, ca şi Regulamentul Organic.

În numele dreptăţii dar, cerem cu stăruinţă ca această mărturisire dă credinţă a noastră să se treacă în procesul verbal al şedinţei de astăzi.

Tănase Constantin, loan Roateş, Nicolae Mazîlu, Marin Pîrcălăbescu, Stan Panait, Stroe Ivaşcu, Mircea Mălăeru, Ene Cojocaru, loan Roibu, Stancu Stănică, C. Moglan, Stamate Bodorăscu, Preda Cernat, Tică loan, Teodosie Mugescu, Stoica Cojocaru.

(Documente privind Unirea Principatelor, voi. I, Bucureşti, 1961, p. 657-659)

DEZBATERILE ADUNĂRII AD-HOC DIN MOLDOVA (DEC. 1857)
CUVÂNTUL D-LUI GRIGORIE BALŞ

(Poziţia moşierimii conservatoare fată de Petiţia fărăninii -n.n.)

« Ca raportator al comisiei, daţi-mi voie să vă spun, că eu despart chestia locuitorilor în două chestia de drit şi chestia socială a înbunătăţirii soartei locuitorilor săteni.

« Despre chestia de drit, Domnilor, fără sfială vă spun, că nici odată ţăranii din Moldova n-au visat că ar putea avea cel mai mic drit de proprietate pe pământul care le este dat lor spre hrană.

« Domnilor, proprietatea este valoarea materială a muncii individului, realisarea activităţii sale; cea întâi realisare a activităţii este ocupaţia pământului, pentru aceea şi constituţia agricolă este elementul cel mai esenţial în desvelirea,
tăria şi înflorirea unei ţări. La început proprietatea în adevăr ni se arată ca un product al puterii, iar nu al muncii; această origină a proprietăţii teriană este recunoascută de mai toate statutile; însă o proprietate, oricare ar fi originea ei, trecând într-un chip legat dintr-o mână în alta, într-un timp dat se purifică de păcatul originar. (...)

« De aceea dară, Domnilor, o repetez încă o dată, scriitorii jălbii locuitorilor n-au avut alt scop decât a aţâţa ură şi discordie între proprietară şi locuitori, căci ei nu ne-au presentat chestia ca o chestie socială, ca o chestie de îmbunătăţirea soartei locuitorilor prin împroprietărirea cu despăgubirea dreaptă a proprietăţii; ei au vroit a Insufla locuitorilor idei răsturnătoare a ordinului social, idei condemnate de toată Europa, contestând proprietarilor clasei aceleia, care în toate ţările lumii este apărătoarea ordinului legal, rodul muncii sale şi viitorul copiilor săi, pământul cumpărat şi câştigat prin bună credinţă.

(...) De aceea încheiu, Domnilor, şi zic că comisia n-a putut altminterea face de cât a apăra proprietatea cu toate argumentele putincioase, arătând care este dreptul şi lăsând chestia socială la viitoarea Adunare legiuitoare, care după nişte pătrunzătoare studii, când.va vedea că învoelile de bună-voe nu împlinesc scopul dorit, va face o lege, care fără să atingă dritul proprietăţii, va avea în privire stabilirea şi chipul vieţuirii locuitorilor».

(Acte fi documente relative la Istoria Renaşterii României, publicate de D.A. Struza şi C.Colescu – Vartic, voi. VI, partea I, Bucureşti, 1896, p. 513-515).

CUVÂNTUL D-LUI M. KOGĂLNICEANU

(Poziţia favorabilă ideii împroprietăririi şi emancipării ţăranilor -n.n.)

« Atât în Comitetul proprietarilor mari, cât şi chiar acum la tribună am avut onoare a fi obiectul deselor şi bine-voitoarelor atacuri ale deputatului de Piatra, d-lui Vornicul Crigore Balş. D-lui s-a pogorât până la personalităţi. Aceasta mi-ar da şl mie dreptul dea răspunde în acelaşi simţ; şi atuncea poate că nu i-aş rămânea cu nimic dator. (...)

« Domnilor, de 20 de ani sunt pe câmpul luptei, şl cu pana, şi cu vorba, şi cu fapta. În chestia locuitorilor pontaşi, ca în toate chestiile ce am apărat în această Adunare, sunt consecuent cu mine; tot ce am scris, tot e am zis, tot ce am făcut la vârsta de 20 de ani, la vârsta de 30 de ani le recunosc şi le subscriu

şi astăzi, când am călcat pe pragul al 40-lea an al vieţii mele. Si eu respectez proprietatea, şi eu o apăr, şi eu o iubesc, întâiu ca element, ca basă neapărată a societăţii, şi ai doilea chiar din interes personal, pentru că şi eu sunt proprietar de moşie, pentru că proprietatea mea este drept şi onorabil câştigată, pentru că ea mă hrăneşte. Insă eu gândesc, că tocmai pentru a o asigura trebue să fac concesii; şi aşa socot, că chipul meu de a o apăra este mai nemerit de cât acela al d-lui Balş. Dacă ca răsplătire a strădaniilor mele pentru ţara mea, istoria-mi va păstra două linii, eu sunt singur că ea va fi dreaptă pentru mine, şi că va zice, că răsvrătitor n-am fost niciodată, dar că pururea am vroit şi vroiesc ordinul prin progres. Las dar să cadă incidentul personal şi vin la lucrul principal al discuţiei.

« Domnilor, niciodată în Principate nu s-a înfăţoşat o chestie mai grea şi a căreia deslegare să ceară nu numai patriotism, dar şi tact, dar şi prudenţă, de cât chestia desfiinţării boierescului şl a stabilirii lucrătorilor de pământ. Această chestiede două sute de ani atârnă asupra capului nostru ca spada lui Damocles, căci ea ţine în luptă două interese – cele mai mari şi mai vitale – proprietatea şi populaţia agricolă, într-alte cuvinte, basa societăţii şi soarta naţiei!

« În adevăr, sunt în tot dreptul de a sprijini, că de la deslegarea acestei chestii atârnă însăşi soarta naţiei noastre. Ce ar fi naţia, ce ar fi ţara în simţul său cel nobil – de locuitor al ţării. Departe de la mine încercarea altora dea despreţui această clasă, cea mai numeroasă şi cea mai importantă a societăţii. Ţăranii pentru mine nu sunt nici prinşi pe câmpul bătăliei, nici cumpăraţi cu bani, adecă vecini sau străini, ei sunt însuşi elementul cel mai puternic al naţionalităţii române; ţăranii sunt insuşi ţara, acei cărora suitorii boierilor proprietari de moşii de astăzi le ziceau iubiţii noştri compatrioţi, chiar atuncea când voiau a le spori boierescul, precum dovedeşte cererea boierilor către Domnul Moruz din 1805. Ce ar fi ţara noastră, ce ar fi naţia noastră, o mai adaog, fără ţărani? însuşi această întrebare arată cât soluţia este de grea. Ei bine, eu socot, că totuşi noi am fi putut să tăiem nodul gordian, dacă nu am fi consultat de cât patriotismul nostru. (...)

(Acte şi documente ... p. 409-410)

MIHAIL KOGĂLNICEANU

DISCURS LA ALEGEREA LUI ALEXANDRU IOAN CUZA CA DOMN AL MOLDOVEI (5/17 IANUARIE 1859)

' (O nouă epocă, un mod nou de a înţelege rostul domniei – n.n.)

Măria ta,

După o sută cincizeci şi patru de ani de umilire şi degradare naţională, Moldova a intrat în vechiul său drept consfinţit prin capitulaţiile sale, dreptul de a-şi alege pe capul său, pe Domnul.

Prin înălţarea ta, pe tronul lui Ştefan cel Mare, s-a reînălţat însăşi naţionalitatea română. Alegându-te de capul său, neamul nostru a voit să împlinească o veche datorie către familia ta, a voit să răsplătească sângele strămoşilor tăi, vărsat pentru libertăţile publice.

Alegându-te pre tine Domn în ţara noastră, noi am voit să arătăm lumii aceea ce toată ţara doreşte: la legi nouă, om nou.

O, doamne! mare şi frumoasă ţi-este misiunea! Constituţia din 7/19 august (Convenţia de la Paris – n.n.) ne însemnează o epocă nouă; şl Măria ta eşti chemat să o deschizi. Fii dar omul epocei; fă ca legea să înlocuiască arbitrariul; fă ca legea să fie tare; iar Tu, Măria ta, ca Domn, fii bun şi blând, fii bun, mai ales pentru aceia pentru care mai toţi Domnii trecuţi au fost nepăsători sau răi.

Nu uita că, dacă 50 de deputaţi te-au ales Domn, însă ai să domneşti peste două miloane de oameni.

Fă, dar, ca domnia ta să fie cu totul de pace şi de dreptare; împacă patimile şi urile dintre noi şi reintrodu în mijlocul nostru strămoşeasca frăţie.

Fii simplu, Măria ta, fii bun, fii Domn cetăţean; urechea ta să fie pururea deschisă la adevăr şl închisă la minciună şi linguşire.

Porţi un frumos şi scump nume: numele lui Alexandru cel Bun. Să trăieşti dar mulţi ani!

Ca şi dânsul, fă, o Doamne, ca, prin dreptatea Europei, prin dezvoltarea instituţiunilor noastre, prin simţimintele tale patriotice, să mai putem ajunge la acele timpuri glorioase ale naţiei noastre, când Alexandra cel Bun zicea ambasadorilor împăratului din Bizanţiu că:

România nu are alt ocrotitot de cât pre Dumnezeu şi sabia sa!

Să trăieşti, Măria ta!

(D.A. Sturza, „Acte fi documente relativ la

istoria renaşterii României", voi. VIII, Bucureşti, p. 345)

dMj^MoraBaMMIliaKBaaKMRUaMHBnMBaWMWBBa^BMMBKMaMHaRI

REFORMATORII PROGRES – REVOLUŢIUNE (30 APRILIE 1861)

Acesta este titlul cel nou – sinonim cu acela de revoluţionari – cu care onorabilii bărbaţi de stat de la ziarul „Unirea" ne combat acum, zicând că venim cu teorii otărâte şi, voind a reforma totul şi îndată, aduserăm ţara în starea cea mai de plâns.

Nu vom avea niciodată rândul la pretenţiune a crede că nu putem comite multe greşeli mici, că în ideile noastre politice nu pot fi în multe punturi greşite, şi pentru că n-avurăm şi n-avem o asemenea ridiculă şi rătăcită opiniune, cerurăm şi vrem necontenit libertatea dezbaterilor, libertatea tiparului ş-a întrunirilor ce d-lor ne-au combătut totdeauna, cel puţin pân-acum. Intre onorabilii bărbaţi politici de la „Unirea" şi-ntre noi sânt câteva osebiri de idee, de credinţă, sincere şi, prin urmare, onorabile; interesul public ne-ndatorează dar, şi pe dumnealor şi pe noi, a espune în public şi lămurit ideile şi credinţele noastre ş-a le dezbate cu cea mai deplină sinceritate, ca astfel opiniunea publică, apreciind fiecare idee, să poată adopta şi suţine pe cea care va conţine mai mult adevăr. Cât despre titlul de reformatori ce ni-l dă în derâdere, nepreţuit, onorabilii de la „Unirea", noi nu numai că nu-l lepădăm, precum nu lepădăm nici chiar pe acele de revoluţionari, ci însă dorim a-l merita, pentru că diferim cu totul de onorabilii de la „Unirea" când zic că legile noastre, pentru a fi respectate, nu trebuiesc combătute nicidecum, ci îndreptate pe tăcute în a lor aplicare. Diferim asemenea, şi mai mult de se poate, când zic că relele de care suferă astăzi ţara sânt noi şi că ele provin fiindcă voim multe şi grabnice reforme. Nu ştim cu care din noi este adevărul; se poate ca el să fie esclusiv în posesiunea protivnicilor noştri, şi tocmai de-aceea datorim ambele părţi a epura ideile noastre în public, pentru căci numai când o idee este bine lămurită şi bine înţeleasă ea poate trece din teorie în practică şi da roadele ei cele bune. Această dezbatere ne vom încerca a o face astăzi în cea ce s-atinge de cuvântul reformă, progres, revoluţiune.

întâia lege a omenirii, precum şl tuturor fiinţelor organizate şi vie, este progresul. (...)

Progresul, după noi, constă pentru societate a produce în fiecare moment al esistenţei sale o idee care îmbrăţişează, generalizează şi însumă toate ideile de umanitate, pe care le reproduce neîncetat, dar înavuţite d-un ele-

ment nou şi le redă subt o foffriă mai înaltă. Si cum în societate ideea este totdeauna urmată de faptul care o espune, cum ideea este acelaşi lucru ca şi faptul, urmează că progresul se face deodată şi-n idee şi-n instituţiuni, astfel

încât figura lumii este, cum zice apostolul, în orişcare şi-n necontenită metamorfoză (schimbare).y.)

Progresul este necurmat, aceasta iese din însuşi noţiunea progresului; tot ce se curmă, tot ce stă nu mai poate fi progres, progresul însă nu este uniform; el are epocile sale în care curgerea sa este atât de lină, încât abia se poate zări; acele epoce le-am putea numi iarna vieţii. Are apoi epocile critice, în care mişcarea se găseşte d-odată crescută într-un mod neobişnuit şi care sânt primăvara vieţii. (...)

Acele epoce de grăbire s-au numit revbluţiuni nu fiind că ele sânt mai revoluţionare decât celelalte, ci fiindcă mişcarea este atunci mai simţită, oamenii care n-au deprinderea d-a vedea bine ş-a cugeta îşi închipuiesc că s-au învârtit, când în realitate nu este decât a mergea mai repede, urmând în aceeaşi direcţiune. (...)

Din noţiunea generală a progresului, definirea fazelor sale, pusă de înşii învăţaţi politici de la „Unirea", se deduc condiţiunileoricării revoluliuni, modul său de acţiune, rezistinţele ei.

1. Ea trebuie să fie dreaptă, adică să se dezvolte după principiul ei, în paralel cu ideile şi cu instrucţiunile trecute, făr-a atinge nimic din dreptul ce ele conţineau, dar preschimbându-le şi desfiinţându-le în toate formele lor cele rele şi-n tot ce conţinea nedrept. Intr-un cuvânt, ea trebuie să fie legitimă, adică să decurgă cu consecinţă legitimă din starea din trecut. (...)

2. Ziserăm încă că acţiunea revoluţionarie este întregul mijloacelor prin care o societate pune în lucrare o formulă de mai înainte apropiată de căminul ei de viaţă. Sânt oameni politici foarte onorabili cari nu ţin socoteală d-această situaţiune, de primăvara aceasta a vieţii sociale şi cari, subt cuvânt de-a menţinea tradiţiunile, împiedică cât pot progresul, amână mereu trebuinţele poporului ş-aspirările societăţii, pirotesc ş-adorm în statu-quo. Atunci revoluţiunea vine naturale spre a câştiga timpul pierdut ş-atunci este legitimă şi neapărată, căci o întâiziere mai mult devine periculoasă. Acţiunea revoluţiunii însă nu constă în fapte de acele cum fu, spre exemplu, în Franţa luarea Bastiliei şi la noi cutare sau cutare fapt al atamnului Tudorsau biruinţa de la 11 iunie 1848. Ea este faptul care

traduce cugetarea superioară care i-a dat naştere, legitimitate. Astfel, în Franţa, la 1789 a fost votarea pe cap, iar nu pe clase, desfiinţarea drepturilor feodale din noaptea de la 4 august, împărţirea ţărmului în departamente, ocoluri şi comune, constituţiunea civilă a clerului, dechiararea drepturilor omului, vinderea averilor naţionale, crearea Curţii cei mari a finanţelor etc. La noi, asemenea revoluţiunea d-lui Tudor, precum şi cea de la 1830 şi cea de la
1848 şi cea de la 1859, au fost domni români, alegerea lor de naţiune, desfiinţarea scutelnicilor şi poslujnicilor, reconstituirea adunărilor naţionale, desfiinţarea privilegiilor şl toate celelalte principii coprinse în programa de la 1848 şi în Conveţiune şi din care, la noi nici una încă nu s-a pus în lucrare nici de guvernele, nici de adunările noastre şi pe lângă care să nu uităm a aduce aminte facerea unui buget regulat ce l-a cerut necontenit în adunare şi fără să fie ascultate de maioritatea ei d. Ioan Brătianu, şi organizarea ţării pentru a constitui şi apăra naţionalitatea noastră şi libertăţile publice, ideea cea mare ce „Unirea" ne spune acum, cu drept cuvânt, că este ideea naţională, care se manifestă necontenit de la 1821 şi pân-acum şi care, pentru că n-au fost puse în lucrare, se menţine starea cea de plâns în care am fost, şi generala nemulţumire ce-a fost, este şi va fi până ce se satisface ideea naţionale. (...)

(„Românul", an V, nr. 120 din 30 aprilie 1861. apud C.A. Rosetti, Gânditorul – omul, Studiu, antologie, note de R.Pantazi, Bucureşti, 1969, p. 301-304)

DIONISIE POP – MARŢIAN

Cauza principală a neputinţelor noastre economice şi sociale

(Pledează pentru nevoia de a regândi problemele economiei naţionale şi ale formării cadrelor de specialitate – n.n.)

Şântem ameninţaţi de concurenţă în viitorul nostru economic. În această luptă pacifică, dar serioasă, trebuie să susţinem nu numai onoarea ţării, ci şi inteesele cele mai vitale ale locuitorilor ei. Din nenorocire, misiunea guvernului la noi nu este numai de a dezvolta şi a înlesni

mijloacele de comunicaţiune, de a înmulţi prin libertate şi siguranţă puterea muncitoare. În zadar are industria şi comerţul român libertatea de a zbura, geniul nostru nu se ştie folosi de această binefacere, căci libertatea nu este destulă pentru a lupta cu izbândă în contra concurenţei străine. Pentru a domina atâta materie ce cuprinde largul şi adâncul pământuluin român, trebuiesc puteri lucrătoare cu mult mai mari şi mai inteligente de cum avem. Cauza inferiorităţii noastre economice este numai şl numai neştiinţa de a exploata nenumerabila mulţime a izvoarelor de averi ce posedăm. Sântem prea avuţi pentru inteligenţa ce avem!

Se ştie cum se suplantă străinul în averea acelui care e vestit de neîngrijirea averilor sale. Ca vulturii, când văd agonia unui animal, întocmai aşa lacomile staturi sau industrioasele popoare dau ocol muribundului stat spre a se împărtăşi din corpul lui. În ziua de astăzi, care este a solidarităţii intereselor internaţionale, existenţa unui popor sterp în industrie este precară. În societatea cea mare a popoarelor ce sânt civilizate şi civilizează prin producţiile lor, cel ce nu produce după măsura bunurilor de care dispune nu poate conta pe simpatia şi sprijinul naţiunilor, întocmai precum nu este suferit trântorul între albinele cele muncitoare.

Pentru a transforma materia brută a acestei ţări şi a-i da un aspect industrios, ne trebuiesc economi şi lucrători îndemânateci; pentru a avea lucrători şi economi îndemânateci, trebuie să creăm economi mecanici şi lucrători iscuşiţi, latâ trebuinţele de care trebuie să ţinem seama mai înainte de toate în chestiunea instrucţiunii naţionale. Ne trebuie înainte de toate şcoli profesionale organizate şl răspândite prin judeţe după trebuinţa industriilor locale, iar în capitala României, înainte de universitatea pentru ştiinţe, ne trebuieşte un politehnic, adică o universitate a industriilor.

Bugetul instrucţiunii publice prevede în laşi şi Bucureşti facultăţi pentru teologie, jurisprudenţe, ştiinţe, litere, la care adăugând şi şcoala de medicină din Bucureşti, avem toate elementele pentru două universităţi de ştiinţe. Insă toate aceste instituţii, chiar când vor funcţiona pe deplin, nu sânt decât pentru creşterea acelor clase din societate care se destină pentru ocupaţiile idealistice, care nu produc imediat în economia materială a societăţii. (...)

Puţinul ce am învăţat sânt idei abstracte, speculaţii metafizice; puţin ce vorbim şi ce scriem sânt fraze sonore, programe vagi, maxime sau banalităţi, iar când e vorba să realizăm din materie o idee cât de neînsemnată, în faţa unui butuc de lemn trebuie să ne înclinăm capul toţi ideologii şi să mărturisim neştiinţa de a formula ceva folositor din el.

Cauza este evidentă.

Avem întemeiate o mulţime de şcoli populare, dar nici un cuvânt nu se învaţă în raport cu economia. •

Avem şcoale de frate pe la oraşe, nimic de economia grădinăriei şl de cele mai practice trebuinţe. (...)

Avem gimnazii în care învaţă 14 ani şi se alege cu a traduce din Virgiliu şi Aristofane, cu nişte noţiuni generale de istorie naturală, de istoria

popoarelor, de geografie şl matematică. Spuneţi-mi la ce lucru practic al vieţii este pregătit
acest june. Cât de pierdut este el dacă va avea nenorocirea de a nu putea continua un curs de specialitate! Orice va începe, el e novice ca şi cel neînvăţat. (...)

Avem şcoală de arte; ce meseriaşi a scos ea? S-au trimis stipendiaţi în străinătate pentru meserii. (...)

Avem şcoală de agricultură; unde sânt elevii agriculturii ce ne-a dat? întreabă astăzi în acel institut dacă are o vacă cu lapte; un bou de jug, cum se face caşul, cum se prăsesc caii? Zarzavaturi cumpără din târg, laptele din sat, ouăle de la cămaşi. Şcoală de agricultură fără de economie! Iată aşa sântem noi; cum dar va fi soarta mai bună decât noi? (...)

N-am învăţat şi nu învăţăm decât a trăi (consuma) în eleganţă; nu ne ocupăm decât cu politica de partide şi tot sistemul nostru de instrucţie n-a produs un ce m'ai folositor decât o legiune de advocaţi. De aceea sofistica e în floare între românii ce se zic procopsiţi; pentru aceea la noi negrul nu e negru pentru toţi, albul nu e alb pentru cei ce nu vor să-l ştie alb. Spirit de contradicţie a produs această educaţie, o progenitură de anarhişti autocefali.

Clasa superioară a societăţii noastre din Muntenia nu are nici simţul iniţiativei economice căci nu griji de asemenea natură au preocupat-o până acum. Datoriile în care se află înecată o pun la gânduri; dar, din nenorocire, ea nu se sileşte a se restaura prin mijloacele economiei, ci prin un triumf politic asupra celorlalte clase.

Clasa de mijloc, şl mai ales orăşănimea română, este foarte puţină. Instrucţia profesională ce alimentă şl înmulţeşte această clasă în alte părţi, producând membrii cei mai folositori şl cei mai îndestulaţi, la noi n-a existat în conştiinţă de misiunea sa.

Clasa de jos n-are din nici o parte vreun impuls spre cultura economică. (...)

Apostolul naţionalităţii române în Muntenia, Gheorghe Lazăr, a profesat înadins matematica şi geometria practică, „pentru a scoate ingineri şi arhitecţi români", după expresia proprie a eforturilor de atunci. (.-..)

Sântem popor agricol. Această ocupaţie trebuie să străbată toată sistema noastră de instrucţie publică de sus până jos. (...)

Mens agitat molem![1] Ceea ce noi nu avem în puterea armelor trebuie să ne-o câştigăm în a culturii: să fim un centru de gravitaţiune culturală, căci cultura este cea mai mare putere, cel mai bun mijloc de românizare. Instrucţia

' Virgiliu, „Eneida”: Inteligenţa mişcă materia”

noastră, facultăţile, universităţile şi politehnicul nostru trebuie să devină a rasei române întregi. Liberi noi avem datoria în privinţa tuturor asupriţilor ce ne împresoară. Dacă germanismul a putut spera că-şi va întinde dominaţiunea până la Marea Neagră, cauza este că popoarle pe care le cotropeşte şi cele pe care speră a le submina n-au o clasă de mjiloc puternică, pentru că nu au industrii.

Căutăm capitaluri în străinătate şi cel mai însemant mijloc producător de capitaluri – instrucţia industriilor şi a ştiinţelor reale – ce o putem sădi spre a secera tot felul deîmbelşugări materiale o neglijăm. Pământ avem în abundenţă; braţe vânoase sânt multe, deşi nu destule; astăzi ele se suplinesc prin maşini, iar maşinile le construieşte inteligenţa tehnică. Capitalul culturei ne lipseşte, al culturei reale!

(„Anale economice", nr. 9-12, 1862, apud Antologia gândirii româneşti, partea II, Bucureşti, 1967, p. 483-487)

MIHAIL KOCĂLNICEANU

Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de Lege Rurală al Comisiei Centralei din25 mai 1862

(Dreptatea, legea şi interesul nafional validează, în viziunea lui Kogălniceanu, realizarea reformei agrare prin împroprietărire – n.n.)

Domnilor mei,

Dacă în ţară este o cestiune mare şi grea, negreşit că este cestiunea ce astăzi ni se înfăţişează spre deslegare: vreau să vorbesc de îmbunătăţirea soartei ţăranilor, de îmbunătăţirea prin urmare a însăşi temeliei naţionalităţii noastre. (...) '

Si Adunarea României este astăzi chemată de a hotărî un proces, un proces care, după expresiunea reprezentanţilor. Puterilor garante, întruniţi în Bucureşti în anul 1857, este procesul cel mai mare, cel mai important, ce de două secule se tratează în Principate: Procesul dintre proprietate şi dintre ţărani. (...)

Comisiunea Centrală, acest înalt corp politic întemeiat de şapte suverani pentru a fi păstrătorul şi apărătorul drepturilor şi libertăţilor naţiunii române, acest corp legislativ chemat de a aşterne bazele

îmbunătăţirii soartei ţăranilor,

prin[1] proiectul său de lege rurală, îi isgoneşte din bucăţica de pământ ce le-o recunoscuseră până şi aşezămintele din 1851, făcute fără împreuna lucrare a reprezentaţiunii naţionale, şi promulgate de Sultanul otomanilor, şi aşa osândeşte la lipsă şi la sărăcie şi în curând şi la proletariat trei milioane de ţărani. Si aceasta s-a făcut fără măcar a li se cerceta drepturile şi îndatoririle izvorâte din legile actuale; într-alte cuvinte, ei s-au osândit cu dreptatea în sân!

Dar de la lucrările din 1861 ale secţiilor separate, făcut-am măcar acum vreo îndreptare? Dar de când Adunările separate s-au întrunit în Parlamentul României, cestiunea studiatu-s-a mai bine? Trimisu-s-a proiectul prin secţiuni, potrivit regulamentului nostru? Nu! (...) Si aşa, domnilor, noi am discuta şi am încuviinţat fără prealabilă cercetare un proiect de lege, de la a cărui bună sau rea chibzuire atârnă în mare parte viitorul ţării noastre!

Dar fie şi aşa; să facem în şedinţa plenară şi publică aceea ce n-am făcut în secţiuni; să ne punem dar a studia legiuirile pe care sântem chemaţi a le revedea, prin urmare, să ne punem a cerceta, a vedea ce drepturi şi ce datorii rezultă din aceste legiuiri şi pentru proprietarii de moşii, şi pentru locuitorii de pe dânsele. Nu vă supăraţi domnilor, că zic drepturi pentru locuitori. Acest cuvânt este scris în fruntea legiuirilor noastre. În zadar am protestat în contra acestui cuvânt. El este! Dreptul există! ţăranii nu sânt proletari, nu sânt salahori, nu sânt simpli chiriaşi, pe moşiile noastre. Ei au dreptul de a locui, de a se hrăni pe moşiile noastre. Ei sânt uzufructuari pe anume câtimi de pământ hotărâte de lege; şi isgonindu-i în totul sau chiar şi în parte de pe aceste pământuri lucrate de ei de sute de ani, stropite şi rodite cu sudoarea, ba chiar adesea şi cu sângele lor, am face cea mai mare strâmbătate a secolului, o strâmbătate şi mai mare decât aceea când populaţiunea rurală s-a fost redus la robia rumâniei sau a vecinătăţii.

În zadar, la auzul acestor cuvinte, unii îmi vor striga: comunism, socialism şi Dumnezeu ştie încă ce! Comunism! El nu există decât în imaginaţiunea acelora care sânt surzi la glasul dreptului şi al naţionalităţii, care sânt orbi în faţa reformei ce s-au făcut în toate ţările unde proprietatea este cea mai sacră, în Franţa, în Germania şi sub proprii noştri ochi în Austria şi în Rusia. (...)

Zicând aceste cuvinte, departe de mine ideea, departe de mine

îndrăzneala de a voi a jicni sântul şi mântuitorul pricipiu al proprietăţii. Să se ştie, să ne auză pretutindeni că şi noi iubim şi respectăm proprietatea şi noi o privim ca temelia societăţii, ca agentul cel mai puternic al civilizaţiunii şi al întăririi naţionalităţii, şi noi dar vom apăra-o, când ea va fi atacată.

însă, precum respectăm proprietatea, tot aşa trebuie să respectăm şi adevărul pe care ni-l arată istoria, adevărul că felul, că exerciţiul, că marginile proprietăţii funciare au variat pururea după secoli, după ţări şi după legi. (...)

Cât pentru clacă, ea nu este nicidecum un drit al proprietăţii izvorâtor din acturile de dăruire. Claca şi la noi, ca pretutindenia, este o urmare, un drit al feodalităţii, adusă din ţările occidentale în Ungaria şi în Polonia, şi de acolo în Principatele Române. (...)

Toţi, îmi place a o crede, voim îmbunătăţirea soartei sătenilor noştri, căci îmbunătăţind soarta lor, îmbunătăţim soarta ţării, şi prin urmare şi propria noastră soartă: şi din contră, vai de noi dacă am socoti că soarta ţăranilor fiind rea, soarta ţării, soarta noastră va putea fi şi rămânea bună!

Spre a ajunge însă la această îmbunătăţire, chipul cel mai drept, cel mai practic, cel mai leguit nu este de a lua, ci de a da sau măcar de a păstra. Ţăranii au astăzi în stăpânirea lor legiuitele pogoane sau fălci, date lor spre exploatare, cum zic însuşi aşezămintele rurale din 1851, în măsura întemeiată pe adevărata lor trebuinţă. Tânguirile ţăranilor n-au fost niciodată că li se impune o prea mare întindere de pământ. Aşadar, misiunea noastră nu este de a ne pune a chibzui dacă ţăranul are mult sau puţin pământ. A lua acum de la proprietar o singură prăjină din locurile sale şi a o da locuitorului ar fi o nedreptate ce am face proprietatului; a lua iarăşi de la sătean o singură prăjină din ceea ce el astăzi stăpâneşte şi a o da proprietarului ar fi o nedreptate ce am face ţăranului. Târguirile sătenilor n-au fost şi nu sânt despre munca silită: claca sau boierescul la care ei sânt supuşi, cerând răscupărarea sau plata în bani. (...)

Libertatea proprietăţii, libertatea muncii; liber proprietarul, liber ţăranul: se striga mai ales în Tara Românească, pe la anul 1857! (...) Astăzi toţi, şi conservatori şi liberali, înţeleg că ţăranul nu poate fi smuls din casa sa, din câmpul său şi isgonit pe drumuri în voia lui Dumnezeu. Toţi înţeleg că ţăranul are două drepturi necontestabile: dreptul de locuinţă şi dreptul de hrană pe moşiile noastre. Acest drept nu li s-a putut contesta chiar de către apărătorii proprietăţii absolute din sânul Adunării ad-hoc a Moldaviei, de către majoritatea cornit\etului proprietarilor mari, căci, deşi ei tăgăduiau ţăranilor orice drept, orice şerbire asupra moşiilor noastre, totuşi, în închieerea lor, n- au putut face altminteri decât de a proclama că: Legea (ce va avea Adunarea legiuitoare a face în cea a ei sesiune) va fi întemeiată pe principiul respectului proprietăţii şi totodată va privi şi la

stabilirea şi la chipul vieţuirii locuitorilor săteni, astăzi lucrători de pământ. (...)

După convicţiunea mea, deposedarea ţăranilor de pe acest pământ nu sar putea face în România fără o grozavă catastrofă, căci istoria facturile trecute şi contimporane din pregiurul nostru ne dovedesc că pretutindeni şi în Francia, şi în Germania, şi în Austria, şi în Rusia, ţăranul nu s-a emancipat decât împreună cu pământul ocupat de el.

(...) Nicăiri, nici în ţările latine, nici în ţările germane, nici în ţările slavone, ţăranul de şerb nu s-a prefăcut în lipit pământului, şi din lipit păâmtului, din clăcaş nu s-a prefăcut în cultivator liber decât rămâind stăpân pe păâmtul exploatat de dânsul. (...)

Aşadar, domnilor, din toate cele expuse mai sus, rezultă că cea întâi condiţiune a îmbunătăţirii soartei ţăranilor români este: respectarea posesiunii lor pe pământul ce legile în vigoare le dau spre exploatare. (...)

Si noi, domnilor, legale reprezentaţiune a ţării, ne-am folosit de această autonomie, nu spre a da ţăranilor ceea ce pretutindene li s-a dat, ceea ce însuşi Puterile străine au recunoscut ca singura condiţiune de îmbunătăţire a soartei lor, ci spre a-i reduce la soarta de chiriaşi, ci spre a-i preface în proletari; sau, aceea ce este mai tot una, a le lua din stăpânire mai mult decât două treimi din legiuitele lor părţi de pământ, şi aşa a înăspri, în loc de a îmbunătăţi soarta lor. (...)

Iată domnilor, cauzele care mă fac să combat din toate puterile mele proiectul Comisiunii Centrale şi orice alt proiect care ar ţinti de a lipsi pe ţărani de o singură prăjină de pământ din ceea ce ei astăzi stăpânesc în puterea legilor în vigoare.

Asemenea proiecte sânt în contra dreptăţii, în contra legii, în contra naţionalităţii şi în contra chiar interesului proprietarilor de moşii.

Ele ar fi în contra dreptăţii, pentru că nu este drept să ne folosim de puterea noastră de legiuitori, spre a strâmbătăţi pe cei slabi şi pe cei neîndrituiţi de a ridica glasul aice.

Ele ar fi în contra legii, pentru că ar trage din stăpânirea ţăranilor părticica de pământ ce le-o garantează legile actuale.

Ele ar fi în contra naţionalităţii noastre, pentru că, departe de a dezvolta simţul patriotic în inima gloatelor, fără de care o naţiune niciodată nu este tare, ele n-ar face decât de a deslipi clasa cea mai numeroasă a populaţiunii noastre de la sânul patriei pentru că, nelegând pe ţărani cu nici un interes la apărarea pământului strămoşesc, i-am face străini în

propria lor ţară, şi poate i-am sili, în desnădejdea lor, ori la o pustiitoare emigraţiune peste hotare, ori la o grozavă rezistenţă înlăuntrul ţării! (...)

Voiu combate în sfârşit orice proiect care n-ar îndestula drepturile şi legitimile trebuinţe ale ţăranilor, pentru că un asemenea proiect ar fi menit de a întreţinea neştearsă ura între două clase, care, pentru binele Patriei, trebue să fie pururea în cea mai strânsă legătură de armonie şi de dragoste. (...)

Servindu-mă în fine de expresiunile onorabilelui domnul Brăiloiu, când a combătut în sânul Comisiunii Centrale reforma legii electorale, voiu combate orice proiect care n-ar respecta stăpânirea ţăranilor ca un proiect de despotism şi de desordine.

Si acum, o domnilor, las dreptul deoparte; şi mă voiu adresa numai la inima D-voastră!

Nu voiu mai chema în ajutorul ţăranilor noştri decât umanitatea şi patriotismul dumneavoastră.

O! Fie-vă milă de un milion de ţărani, care cu femeile şi cu pruncii lor, deşi ţinuţi afară şi departe de desbaterile noastre, au ochii ţintiţi asupra dealului Mitropoliei ca asupra soarelui mântuirii, şi vă întind mâinile!

O nu drămuiţi brazda de pământ trebuitoarehranei ţăranilor. Gândiţi la durerile, la patimile, la lipsurile trecutului lor. Gândiţi la originea averilor Dv; gândiţi că cea mai mare parte din ele o datoriţi muncii şi sudoarelor lor. Inchipuiţi-vă că părinţii lor s-au luptat alături cu părinţii noştri pentru salvarea ţării şi a altarului. Gândiţi că, mâne poate, ora pericolului poate iarăşi suna; că fără dânşii nu veţi putea apăra nici Patria, nici averile, nici drepturile voastre, şi că odată ţara căzută nu veţi fi decât slugile străinilor, când astăzi sânteţi în capul României, în capul unei ţări libere şi autonome. (...)

O, de ce nu am elocvenţia trebuitoare pentru ca glasul meu să poată triumfa de ideile egoiste, de fricile neîntemeiate, de interesele meschine, şi aşa să izbutim ca această mare şi naţională cestiune să se hotărască, nu prin lupte, nu prin majoritate, ci prin primirea tutulor, prin unanimitatea Parlamentului român. De s-ar face aceasta, ce mare şi frumoasă zi ar fi pentru România, ce glorie ar fi pentru clasele bogate şi inteligente ale ţării, ce renume pentru Adunarea Legislativă, şi cât de sus am rădica naţiunea noastră în ochii Europei!

Si din contra, ce decadenţă pentru noi, când am dovedi streinilor că nu

avem putinţă de a fi, de a ne ridica la înălţimea misiunii noastre, că în mâinile noastre era să întărim România, şi că noi am îngropat-o de vie; căci, nenorocind trei milioane de ţărani, nenorocită va fi şi ţara noastră; şi moartă va fi România, când în o asemenea cestiune, noi legiuitorii ei, am da pilde strâmbătăţii şi a nelegiuirii!

Si să nu credem, domnilor, că prin un vot al nostru am îneca pentru veci dreptul (ăranilor. Nu, domnilor, dreptatea nu piere (...)

(D.C. Sturza – Şcheeanu. „Acte fi legiuiri privitoare la chestia fărănească",

seria I, voi. II, Bucurefti, 1907, p. 404-452)

BARBU CATARGIU

Discurs cu prilejul dezbaterii proiectului de lege rurală a Comisiei Centrale din 29 mai 1862

(O expresie a ideii conservatoare asupra problemei fi reformei agrare – n.n.)

Domnilor!

D-nu Ministru al Justiţiei, onorabilul meu coleg, v-a anunţat că va vorbi ca deputat; eu am îndrăsneala a vă zice că voiu vorbi şi ca deputat şi ca Ministru.

Aţi auzit, domnilor, discursul d-lui Cogălniceanu. Acel discurs a luat îndestule lovituri grele, s-a sfâşiat în bucăţi de elocuenţii oratori ce au vorbit înaintea mea. Ar fi dar o lipsă de generositate din parte-mi de a căuta să-l mai sfâşii şi eu. Dar în acel discurs s-a citat cele zise de mine: „Totul pentru ţară, nimic pentru noi!"

Când am zis: „totul pentru România şi nimic pentru noi", eu n-am înţeles că România e despărţită în două tabere, în oameni fără avere şi în oameni avuţi, şi că cei dintâiu singuri sunt naţia, iar cei de al doilea nişte paria, nişte fiinţe afară din lege.

Dacă principiile de economie, pe cari se reazimă unii din d-voastră, nu vă dau alt mijloc de a înmulţi averile de cât de a lua de la unii şi a da altora, api sărace sunt acele principii, putrede sunt acele temeiuri, pe cari voiţi a vă sprijini. .

Acum să ne ocupăm de cestiune în amănuntele ei. Această cestiune s-

a pus în desbatere prin discursul d-lui Cogălniceanu, pe care l-au ornat mulţi şi cu talente superioare, fără însă să-l califice, să-l dea o formă. Acea figură i-o voiu da eu. Acel discurs a fost o chimeră, o chimeră ciudată, paradoxală, o chimeră cu capul de porumbiţă, făgăduind multă blândeţe, cu trunchiul de aspidă plin de venin, şi cu coada de şopârlă măglisitoare; căci, după ce ne-a făgăduit înpăcăciunea, abnegaţia de pasiune şi de interese
meschine, apropierea şi înfrăţirea, a stigmatizat proprietatea cu cele mai înveninate cuvinte, cu cele mai degradatoare calomnii, cu un cuvânt a sanctificat principiile lui Proudhon, care zice că proprietatea e o hoţie; în fine, d-sa a încheiat cerând, cu multă umilinţă, a se da ţăranului, cu un fel de milostenie, pământul ce cultivă astăzi. Ţăranii, domnilor, sunt partea cea mare din naţie, şi o naţie nu trăeşte cu milostenia.

Dacă voiţi să faceţi pe ţăran liber, trebue să-l faceţi virtuos, şi, ca să fie virtuos, trebue să-l moralizaţi. (...)

Domnilor, subiectul ce tractăm se împarte în trei. El înfăţişează ocestiune de drept, o cestiune de economie şi în fine o cestiune politică, care, cum veţi vedea, nu are cea mai mică parte în cele ce am a zice.

Vă voiu arăta, domnilor, întâiu că noi, ca proprietari, trebue să ne susţinem drepturile noastre de proprietate şi de naţionalitate, căci, susţinând proprietatea, susţinem naţia. Vă voiu arăta apoi că, dacă e vorba să facem jertfe, vom şti a le face, dar nu luând de la unii şi dând altora, ci ca oameni politici. (...)

Aţi zis că, neînproprietărind pe ţăran, naţia se pierde. (...) Oare cu aceste vorbe Englezii nu s-ar socoti insultaţi? Oare patriotismul se vinde cu cotul de pământ? Nu, domnilor, patriotismul consistă în sentimente morale şi frăţeşti, în legături de interese reciproce, şi eu socotess că nu este un singur român care să zică: „nu sunt român, pentru că am mai puţin de cât altul şi că nu sunt slobod a jefui pe cel ce are mai mult de cât mine.” (...)

Oare Convenţia, zicând înbunătăţire, a avut şi ea în vedere acea economie politică barbară a lua ceea ce e al altuia? Nu. Convenţia a văzut aci la noi o rămăşiţă de barbarie, a găsit lucrul silnic, şi a socotit că, ridicând această instituţlune a veacurilor trecute, va înbunătăţi soarta ţăranilor. Convenţia a văzut restricţii la strămutare ţăranilor, şi a zis: „dându-le libertatea de a-şi căuta aşezarea şi desvoltarea intereselor lor unde vor găsi mai bine, firește se va îmbunătăţi soarta lor.” (...)

Prin urmare, principiul înpărţirii nu se poate susţinerea de cât de cei ce

şi- au hrănit simţul şi judecata cu utopii şi paradoxe. (...)

Voiţi să îmbunătăţiţi soarta ţăranilor şi tremuraţi de a le da libertatea? (...)

Daţi ţăranilor libertatea şi ei vor cumpăra pământul, când vor socoti de trebuinţă, şi când vor şti cum să agonisească averea, mai bine vor şti şi să o păstreze. Punându-i în această poziţie, îi şi moralizaţi, şi atunci nu vor mai pofti averile altora, ci şi le vor crea ei singuri. (...)

Nu vă temeţi de învoirile de bună voie. Dacă asemenea transacţii se fac în alte părţi, unde sunt zece oameni pentru o părticică de pământ, cum vă puteţi teme că nu s-ar face la noi, unde pentru un om sunt zece bucăţi de pământ? (...)

Rămâne acum cestiunea politică. O! pentru această cestiune, d-lor, nu mai sunt apărătorul proprietarilor, ci consiliarul lor, de multe ori chiar şi contrariu. (...) .

Nu e vorba de a unifica averile, nu e vorba de a îmbogăţi pe unii şi a sărăci pe ceilalţi, ci e vorba de a înzestra ţara cu o putere morală, de care are trebuinţă, de a face centruri de unitate, de civilizaţie, de a face nişte şcoale politice, voiu să zic comunele.

Iată ce trebuie să facem, şi atunci fiţi siguri că satele noastre vor deveni ca satele din Germania şi din Italia, oraşe, mai frumoase de cât oraşele noastre de astăzi. Să constituim comunele, însă nu aşa ca să încurajăm lenea, fiindcă cunoaşteţi domnilor, trebuie s-o mărturisim, că poporul român e cam bântuit de lene, şi de aceste viţii nu e el vinovat; viţiul acesta -i vine în parte de la gintea latină, din care se trage, în parte din lipsa de trebuinţe factice, cari sunt cea mai d-ntâiu impulsie a activităţii omeneşti. (...)

De veţi da dar o părticică de păâmt ţăranului, aţi face dintr-însul o fiinţă a cărui viaţă să n-aibă nici un scop. Ce va face el cu acea bucăţică de pământ ce abia i-ar putea asigura hrana vieţii? (...)

De ce vreţi să-l faceţi cu sila proprietar pe un ce, de care vă dovedesc că nu va avea nici un folos, şi să sdrobiţi tot într-o vreme, prin siluire, principiul proprietăţii, temelia cea mai puternică, cheia bolţii tutulor societăţilor civile?

învoiala de bună voie a dat dovezi pipăite de folositoarele sale efecte. (...)

Dar să zicem că am trecut peste toate aceste consideraţiuni şi că nu vedem alt mijloc de îmbunătăţire a soartei ţăranului de cât dându-le o

călăţime de pământ. Câtă vreme aceşti oameni se vor bucura în liniște de această avere aşa căpătată? Câtă vreme vor fi ei fără duşmani? Câtă vreme aceşti oameni nu vor fi ei în ochii altora nişte răpitori? Eu nu le dau nici 50 de ani. Aţi zis că veţi pune majoritatul, şi ce aţi câştiga cu aceasta? (...)

Să facem ca oameni înţelepţi jertfe cari se cuvin, ca să instituim comunele, în intervalul de transiţie, fie şi pe viaţă, măcar că sunt sigur că învoielile de bună voie vor veni mult mai în grabă ca să zădărnicească această măsură transitorie. Am încredere în moderaţia şi înţelepciunea proprietarilor şl nu mă îndoiesfc că ei vor şti a se bucura de dreptul libertăţii şi unii şi alţii, ca nişte oameni demni de dânsa.

La din contră, atât mai rău pentru acei proprietari nesocotiţi, ce vor voi să abuseze de noua lor poziţie. Atunci Guvernul, o mai repet, va fi aci cu partea sa cea colosală de proprietate şi va veni în ajutorul celor apăsaţi.

(Ang. Demetrescu, Discursurile lui Barbu Katargiu (1859 – 1862 iunie 8)

Bucureşti, 1886, p. 440 – 456)

CONSTITUŢIUNEA ROMÂNIEI 30 IUNIE 1866

TITLUL II
DESPRE DREPTURILE ROMÂNILOR

Art. 5 – Românii se bucură de libertatea conştiinţei, de libertatea învăţământului, de libertatea presei, de libertatea întrunirilor.

Art. 6 – Constituţiunea de faţă şi celelalte legi relative la drepturile politice determină cari sunt, osebit de calitatea de Român, condiţlunile necesare pentru exercitarea acestor drepturi.

Art. 7 – *) Diferinţa de credinţe religioase şl confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile şi politice şi a le exercita. (...)

Drepturile până acum câştigate sunt respectate.

Convenţiunile internaţionale astăzi existente rămân în vigoare cu toate clauzele şi termenul cuprinse într-însele.

Art. 8 – împământenirea se dă de puterea legislativă.

Numai împământenirea aseamănă pe străin cu Românul pentru exercitarea drepturilor politice.

Art. 9 – Românul din orice stat, fără privire către locul naşterii sale, dovedind lepădarea sa de protecţiunea străină, poate dobândi de îndată exercitarea drepturilor politice prin un vot al Corpurilor legiuitoare.

Art. 10 – Nu există în stat nici o deosebire de clasă. Toţi Românii sunt egali înaintea legii şi datori a contribui fără osebire la dările şi sarcinile publice.

Ei siguri sunt admisibili în funcţiunile publice, civile şi militare.

Legi speciale vor determina condiţlunile de admisibilitate şi de

înaintare în funcţiunile Statului.

Străinii nu pot fi admişi în funcţiunile publice decât în cazuri excepţionale şi anume statotnicite de legi.

;«KnaaMMaMMHHHnHHawwia9aHBnMa^^

Art. 11 – Toţi străinii aflători pe pământul României se bucură de protecţiunea dată de legi personalelor şi averilor în genere.

Art. 12 – Toate privilegiile, scutirile şi monopolurile de clasă sunt oprite pentru totdeauna în Statul român.

Titlurilr de nobleţă străină, precum: principi, grafi, baroni şi alte asemenea, ca contrarii vechiului aşezământ al ţării, sunt şi rămân neadmise în Statul român. '

Decoraţiunile străine se vor purta de Români numai cu autorizarea Regelui.

Art. 1 3 – Libertatea individuală este garantată.

Nimeni nu poate fi urmărit decât în cazurile prevăzute de legi şi după formele prevăzute de ea.

Nimeni nu poate fi oprit sau arestat, afară de cazul de vină veghiată, decât în puterea unui mandat judecătoresc motivat, şi care trebuie să-i fie comunicat la momentul arestării sau cel mult în 24 ore după arestaţiune.

Art. 14 – Nimeni nu poate fi sustras în contra voinţei sale de la judecătorii ce-i legea. '

Art. 15 – Domiciliul este neviolabil. ■ .

Nici o vizitareia.dPflMciHulMbnUiae poateiface decât în cazurile anume prevăzute de lege şi potriviTformelpr.defea-prescrise.'

Art. 16 – Nici o pedeapsă nu poate fi înfiinţată, nici aplicată decât în puterea unei legi.

Art. 1 7 – Nici o lege nu poate înfiinţă pedeapsa confiscării averilor.

Art. 18 – Pedeapsa morţei nu se va putea reînfiinţa, afară de cazurile prevăzute în codul penal militar în timp de resbel.

Art. 19 – Proprietatea de orice natură, precum şi toate creanţele asupra Statului sunt sacre şi neviolabile.

Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată, şi după o dreaptă şi prealabilă despăgubire.

Prin cauză de utilitate publică urmează a se înţelege numai comunicaţiunea şi salubritatea publică, precum şi lucrările de apărarea ţării.

Legile existente privitoare la aliniarea şi lărgirea stradelor de prin

comune, precum şi la malurile apelor, ce curg prin sau pe lângă ele, rămân în vigoare.

Legi speciale vor regula procedura şi modul expropriaţiunii.

Libera şi neîmpiedicata întrebuinţare a râurilor navigabile şi flotabile, a şoseleleor şi altor căi de comunicare este de domeniul public.

Art. 20 – Proprietatea dată ţăranilor prin legea rurală şi despăgubirea garantată proprietarilor prin acea lege nu vor putea fi nici odată atinse.

Art. 21 – Libertatea conştiinţei este absolută.

Libertatea tuturor cultelor este garantată, întrucât însă celebraţiunea lor nu aduce o atingere ordinei publice sau bunelor moravuri.

Religiunea ortodoxă a Răsăritului este religiunea dominantă a Statului român. ■

Biserica ortodoxă română este şl rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-şi însă unitatea cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privinţa dogmelor.

Afacerile spirituale, canonice şi disciplinare ale Bisericii ortodoxe române se vor regula de o singură autoritate sinodală centrală, conform unei legi speciale.

Mitropoliţii.şi espicopii eparhioţi ai Bisericii ortodoxe române sunt aleşi după modul ce se determină prin o lege specială.

Art. 22 – Actele statului civil sunt de atribuţiunea autorităţii civile.

întocmirea acestor acte va trebui să preceadă în totdeauna benedicţlunea religioasă, care pentru căsătorii va fi obligatorie, afară de cazurile ce se vor prevederea prin anume lege. ' •

Art. 23 – Invăţământu'l este'liber.tibertatea învăţământolui este garantată, întrucât exerciţiul ei nu ar atinge blidele moravuri sau ordinea publică.

Represiunea delictelor este regulată numai prin lege.

Se vor înfiinţa treptat şcoli primare în toate comunele României.

învăţătura în şcolile Statului se dă fără plată.

învăţătura primară va fi obligatoare pentru tinerii români pretutindeni unde se vor afla instituite şcoli primare.

O lege specială va regula tot ce priveşte învăţământul public.

Art. 24 – Constituţlunea garantează tuturor libertatea de a comunica şi publica ideile şi opiniunile lor prin graiu, prin scris şi prin presă, fiecare fiind răspunzător de abuzul acestor libertăţi în cazurile determinate prin codicele penal, care nici într-un caz nu va putea restrîngere dreptul în sine.

Nici o lege excepţională nu se va putea înfiinţa în această materie.

1
2
2

Nici cenzura, nici o altă măsură prevenită pentru apariţiunea, vinderea sau distribuţiunea oricărei publicaţiuni nu se va putea înfiinţa.

Nu este nevoie de autorizaţiunea prealabilă a nici unei autorităţi pentru apariţiunea oricărei publicaţiuni.

Nici o cauţiune nu se va cere de la ziarişti, scriitori, editori, tipografi şi litografi.

Presa nu va fi pusă nici odată sub regimul avertismentlor.

Nici un ziar sau publicaţiune nu va putea fi suspendat sau suprimat.

Autorul este răspunzător de scrierile sale; în lipsa autorului este răspunzător girantul, iar în lipsa acestuia editorul.

Orice ziar trebuie să aibă un girant răspunzător, care să se bucure de drepturile civile şi politice.

Delictele de presă se judecă de juriu, afară de acele cari s-ar comite în contra persoanei Regelui şi a Familiei Regale sau contra Suveranilor Statelor străine. Aceste delicte se vor judeca de tribunalele ordinare după dreptul comun.

Arestul preventiv în materie de presă este interzis.

Art. 25 – Secretul scrisorilor şi al depeşilor telegrafice este neviolabil.

O lege va determina responsabilitatea agentilor guvernului pentru violarea secretului scrisorilor şi depeşilor încredinţate poştei şi Telegrafului.

Art. 26 – Românii au dreptul de a se aduna paşnici şi fără arme, conformându- se legilor cari regulează exercitarea acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni; întru aceasta nu este trebuinţă de autorizaţiune prealabilă.

Această dispoziţlune nu se va aplica şi întrunirilor în loc deschis, cari sunt cu totul supuse legilor poliţieneşti.

Art. 27 – Românii au dreptul a se asocia, conformându-se legilor cari regulează exerciţiul acestui drept.

Art. 28 – Fi ecare are dreptul de a se adresa la autotităţile publice prin petiţluni subscrise de către una sau mai multe persoane, neputând însă petiţioana decât în numele subscrişilor.

Numai autorităţile constituite au dreptul de a adresa peititiuni în urme colectiv.

Art. 29 – Nici o autorizaţiune prealabilă nu este necesară pentru a se exercita urmăriri contra funcţionarilor publici pentru faptele administraţiunii lor de părţi vătămate, rămâind însă neatinse regulile speciale statornicite în privinţa miniştrilor.

Cazurile şi modul urmăririi se vor regula prin anume lege.

Dispoziţluni speciale în codicele penal vor determina palnlităţile prepuitorilor.

Art. 30 – Nici un român, fără autorizaţiunea guvernului, nu poate intra în serviciul unui Stat, fără ca însuş prin aceasta să-şi piază naţionalitatea.

Extrădarea refugiaţilor politici este oprită.

(„Constituţia României”, Bucureşti, 1917

Această ediţie cuprinde textul Constituţiei din anul 1866, cu toate modificările introduse de Adunările Constituante din anii 1879 şi 1884.)

LISTA
DE NUMĂRUL SENATORILOR ŞI DEPUTAŢILOR ÎMPĂRŢIŢI PE JUDEŢE

conform articolelor 62, 70, 73 fi 76, alin. 2 din Constituţie

JUDEŢUL	SENAT			CAMERA			
	— o	= O	_	—		=	
Argeş	**2**	**1**	**3**	**2**	**2**	**1**	**5**
Bacău	**2**	**2**	**4**	**3**	**3**	**2**	**8**
Botoşani	**2**	**2**	**4**	**3**	**3**	**1**	**7**
Brăila	**2**	**2**	**4**	**2**	**3**	**1**	**6**
Buzău	**2**	**2**	**4**	**3**	**2**	**2**	**7**
Covurlui	**2**	**2**	**4**	**2**	**3**	**1**	**6**
Dâmboviţa	**2**	**2**	**4**	**2**	**1**	**1**	**4**
Dolj	**2**	**2**	**4**	**4**	**4**	**2**	**10**
Dorohoi	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Fălciu	**2**	**1**	**3**	**2**	**2**	**1**	**5**
Gorj	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Ialomiţa	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Iaşi	**2**	**3**	**5**	**4**	**6**	**1**	**11**
Ilfov	**2**	**5**	**7**	**5**	**9**	**2**	**16**
Mehedinţi	**2**	**2**	**4**	**3**	**2**	**2**	**7**
Muscel	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Nneamţu	**2**	**2**	**4**	**2**	**1**	**1**	**4**
oit	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Prahova	**2**	**2**	**4**	**3**	**4**	**2**	**9**
Putna	**2**	**2**	**4**	**3**	**3**	**2**	**8**
Roman	**2**	**1**	**3**	**2**	**3**	**1**	**6**
Romanaţi	**2**	**2**	**4**	**2**	**1**	**1**	**4**
Râmnicu-Sărat	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Suceava	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**2**	**5**
Tecuci	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Teleorman	**2**	**2**	**4**	**3**	**3**	**1**	**7**
Tutova	**2**	**2**	**4**	**3**	**3**	**1**	**7**
Vaslui	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Vâlcea	**2**	**1**	**3**	**2**	**1**	**1**	**4**
Vlaşca	**2**	**1**	**3**	**2**	**2**	**1**	**5**
	60	**50**	**110**	**75**	**70**	**38**	**183**
Universităţile	**—**	**—**	**2**	**—**	**—**	**—**	**—**
Mitropoliţii şi Episcopii eparhioţi			**8**	**—**	**—**	**—**	
Total	**60**	**50**	**120**	**75**	**70**	**38**	**183**

Capitolul II
PARTIDUL NAŢIONAL LIBERAL

PROGRAMA DIN 1863

(a Partidului Naţional Liberal – n.n.)

În faţa atâtor lupte sterpe, atâtor felurite uneltiri şi corupţiuni sistematice, ce toate împreună bântuie societatea noastră şi-i mistuie puterile, atât de neapărate pentru reedificarea statului român, în faţa, zicem, unei asemenmea situaţiuni care pune în pericol chiar esistenţa noastră politică, toţi Românii care n-au pierdut niciodată din vedere drepturile ţărei şi destinările ei, cari au salutat cu fericire noua eră, ce ne a deschis tratatul din Paris, care a îmbrăţişat ca o anexă de salvare, principiile liberale de la (19) August 1858 s-au pătruns astăzi că este de cea mai urgentă necesitate; de a se grupa în jurul stindardului pe care este scris: Naţionalitate, Libertate şi Moralitate şi domnii toţi de aceleaşi simţiminte a-şi da mâna cu încredere şi a se pune la lucru cu bărbăţie. (...)

Ca oameni politici şi ca legiuitori, noi ştim că nu se constituie nimic statornic decât prin justiţie; şl pentru noi justiţia este nu numai respectul drepturilor dobândite, dar şi datoria de a concede şi a recunoaşte pe cele ce trebuinţa timpului le cer imperios şi cari singure pot pune pe România în starea celor înalte naţiuni civilizate; într-un cuvânt noi înţelegând influenţa trecutului asupra prezentului nu putem pretinde a transforma radical şi stantaneu starea socială a României, dar putem voi şl voim cu statornicie progresul şi toate reformele ce ne pot înălţa în civilisare şi ajuta la consolidarea naţionalităţei noastre, treptat şi fără zguduire.

Prin poziţiunea noastră, noi suntem posesorii a căii celei mari de

comunicare între occident şi orient. (...)

„'^^^B^BE^^BSSimSMai^HMBHNMBMHNHKaGIISSBHasnHMfieKKâaiiHI

Astfel ele prin tractatul de la Paris, prin Conveţiunea de la 1858 şi prin recunoaşterea deplinei uniri ne puseră sub dreptul ginţilor şi ne deteră cele d-întâiu elemente ca să putem constitui o putere, care să fie în numele Europei, demna gardiană a acestui fluviu.

Pătrunşi de aceste intenţluni ale puterilor garante şi tari de cunoscinţa ce avem de elementele de viaţă ce conţine în sânul său naţiunea română, vom păşi la reedificarea statului român cu curagiul acele ce nu exclude prudenţa: cu statornicia aceia ce o dă conştiinţa îndeplinirei unei mari misiuni. (...)

În privinţa regulării intereselor noastre materiale în faţa acelor interese ale puterilor europene nu putem fi mai bine sfătuiţi de cât de o dreaptă reciprocitate, fără să uităm ceea ce am datori puterilor a căror solicitudine nu ne-ar lipsi la desvoltarea şi întărirea naţionalităţei noastre. (...)

Intru cât priveşte treburile din lăuntru noi voim:

1) Regimul represintativ constituţional, în tot adevărul şi în toată sinceritatea sa

2) Ponderarea puterilor statului, regimul parlamentar în înalta sa independenţă.

3) Puterea executivă limitată şi circumscrisă în atribuţiunile sale constituţionale, de unde să resulte singura garanţie reală pentru libertatea tuturor. O constituţlune bine definită este singurul mijloc de a ajunge la acel rezultat.

Intre reformele de cari suntem mai cu osebire preocupaţi, sunt reforma legei rurale, cea d-ântâiu şi cea mai capitală; reforma electorală şl reforma administrativă.

Reforma rurală

Basele reformei rurale adoptate de noi sunt cele următore:

a) încetarea oricărei reglementari şi amestec administrativ în relaţiunile dintre proprietari şi cultivatori.

b) Transformarea satelor în comune libere, prin răscumpărarea locurilor de casă şi grădine ce au locuitorii în vatra satului.

c) Lăsarea în posesiune locuitorilor a pogoanelor legiuite de arături, de fâneţe şi de păşune, cu dreptul de a putea dispune de dânsele prin testament, sau prin contracte de orice natură, în folosul rudelor lor şi a altor

săteni cultivatori, cu aceleaşi îndatoriri şi condiţiuni cu care le ţin şi dânşii de la proprietari.

d) Desfiinţarea clăcei şi a altor îndatoriri silite şi transformarea lor în dare de bani dupe preţuri, tratările de comisiuni de arbitri şi leguite de Cameră, o dată pentru totdeauna; cu facultatea însă pentru ambele părţi de a putea
preface acele dări prin contracte individuale, pe termen de câte cinci ani, în producte sau chiar ţi în lucru de bună voie.

c) Facultatea acordată guvernului d-a vinde statornic ţi cu titlu de proprietate tutulor sătenilor plugari ce vor voi se cumpere locuri de hrană pe moţiile Statului, aţezămintelor publice ţi monăstiresci.

Reforma electorală

După aceasta se va procede la reforma electorală. Rezultatul ce trebuie să căutăm în reforma electorală este de a apropia osebitele clase de alegători, a ţterge antagonismul ţi diviziunea legală între dânsele, spre a face din colegii electorale corpuri compacte, independente ţi solidare de interese, încât să poată lupta în avantagiul public în contra influenţelor ilegale deorice natură ţi din orice parte ar veni.

Prin urmare, suntem pentru contopirea colegiilor electorale bazate pe un cens care să reprezinte, în contribuţiuni directe, extrema limită de venit din Conveţiune cu condiţiunea însă ca alegătorii să ţtie citi ţi scrie, ceea ce este garanţie pentru sinceritatea voturilor. (...)

Reforma administrativă vine ca un corolar ţi ca o garanţie de vitalitate pentru reforma rurală ţl pentru reforma electorală.

Este încă baza instituţlunelor re'presentative constituţionale ţi chiar un element de putere pentru administraţiunea generală a ţârei.

Administraţiunea generală nu trebuie să fie izolată, ci întemeiată pe o administraţiune districtuală liberă.

Organisaţiunea municipalităţilor este temeiul tutulor instituţlunilor ţi a unei administraţluni liberale de ordinea constituţională.

Centrurile comunale trebuesc constituite ca să poată da satisfacere celei mai mari părţi a intereselor generale ţi particulare.

Legăturile între comune trebuiesc combinate cu instituirea de consilii districtorale, spre a da statului puterea de unitate de care are trebuinţă, încât acesta să poată funcţiona fără d-a micţora sau a încurca acţiunea locală ţi spre a lumina administraţiunea generală în tot ce interesa trebuinţele obţtesci.

Sistema municipaă este cel mai vital instrument al unui regim de

libertate pentru desvoltarea unui popor.

Suntem dar pentru cea mai deplină ţi puternică organisare a regimului municipal.

Libertatea individuală

Libertatea omului fiind cel dintâi drept, noi nu primim intervenirea autorităţilor în exercitarea acestui drept decât pentru a-l protege ţi a-l garanta,

oricând el n-are nimic incompatibil cu ordinea publică, cu garanţia şi cu dreptul altuia. În acest cas a interveni autorităţile conform prescripţiunelor legilor este tot a protege.

Funcţiunile administrative şi judecătorească

Funcţiunile administrative şi judecătoreşti trebuesc neapărat despărţite. (...)

Libertatea presei

Presa nu trebue să atârne de alt tribunal decât de acela al opiniunei publice.(...)

Instrucţiunea publică

Instruclţunea publică trebuie să fie în sarcina comunelor pentru cel dintâi grad (instrucţiunea primară); cea secundară şi superioară va fi în sarcina statului având el datorie a procura ţărei oameni speciali pentru serviciile publice a tuturor gradelor de învăţtură. (...)

Armata

Armata română, dupe posiţlunea noastră geografică şi în raport cu mijloacele noastre neputând fi decât o armată defensivă, trebue organisată, într-un mod aşa încât toţi tinerii să treacă succesiv supt steag, spre a se deprinde cu mânuirea armelor şi cu disciplina militară, ca s-avem întotdeauna contingenţi şi reserve importante pentru apărarea teritoriului. Aplicarea oştirei a construi căile strategige şi porturi ar uşura begetul lucrărilor publice şi oştirea ar deveni îndoit folositoare pentru ţară.

Finanţele ţărei -

Cea d-întâiu lege de economie pentru un guvern este echilibrul reţetelor şi al cheltuielilor. Dacă proprietatea încărcată de ipotece este puţin despusă şl în nepuţinţă de a mai spori impozite, cultivatorului are mai mult a se tângui în contra bugetului.

Reducerea dar de cheltuieli, covârşitoare şi nefolositoare, economia şi ordinea în toate operaţiunele bugetare, stimularea dezvoltării producţiunei

naţionale, că astfel să crească reţetele, fără a se spori contribuţiunile, sunt mijloace proprie d-a pune ordine în finanţele ţărei.

Moşiile monastirelor închinate

În cât primeşte cestiunea moşiilor monestirilor închinate este o cestiune totdeodată naţională şi religioasa pentru români, şi credem că aceste averi trebuie să intre în rândul moşiilor monastirilor neînchinate fără a se lovi dispoiziţiunile testatorilor.

Acestea sunt vederile noastre politice, guvernamentale, administrative şl economice.

„ C.A.Rosetti, Cr. M. Sturdza, Anastase Panu, G.B. Ştirbei, Ştefan Golescu, A.G. Golescu, A.C. Golescu, C.N. Brăiloiu, I. C. Brătianu, G.Adrian, Ion Ghica, (nedescifrabil). Nicolae Golescu, G. Arghiropol, Anton I. Arion, A.S. Petrescu, C.T. Grigorescu.

(Amintiri intorice scrieri adunate şi adnotate de Vintilă C.A. Rosetti şi programele liberale de la 1848 până astăzi), Bucureşti, 1889, p. 154-165)

PROGRAMA DIN 1866

La 5 Octombre 1866, **„Românul”** a publicat, supt formă de propuneri colegiilor electorale, principiile pe cari trebuie să le susţie partida liberală.

Câteva zile în urmă se făcu un comitet electoral, compus de mai multe nuanţe liberale, care publică programa sa în Românul de la 19 Octombre 1866. Acea programă, care conţinea marea parte a reformelor cerute de C.A. Rosetti, fu însă modificată în câteva puncte, făcându-se concesii reciproce.

lată cum comitetul electoral formulă noua programă:

I. Întărirea unităţii şi autonomiei naţionale, precum şi integritatea teritoriului românesc prin rectificarea fruntariilor dupe tratatele şi hotărniciile cele vechi, cari âu fost călcate de câţiva ani, de unele din puterile vecine.

II. Regim constituţional în toată întinderea lui, supt domnia ereditară proclamată de naţiune, în zilele de 8(20) Aprilie şi 1 Maiu 1866.

III. Independenţa bisericei române şi reformarea legilor înjositoare pentru demnitatea ei, făcută de guvernul căzut la 11 februarie.

IV. Garantarea şi dezvoltarea în legi pozitive a libertăţilor coprinse în

Constituţiune, înlăturarea oricăror măsuri ce ar tinde a le nimici, a le restrânge, sau a le supune la buna voie a puterei.

Libertatea este un drept sfânt şi realizabil, al tuturora şi al fiecăruia în parte. Legea trebue dar se lovească cu tărie pe oricine at cerca a o viola.

V. Egalitatea înaintea legilor, a dărilor, şi a funcţiunelor.

Desfiinţarea oricărui privilegiu sau monopol.

Gratuitatea justiţiei şi prin urmare desfiinţarea tuturor taxelor sau dărilor ce ar stabili o inegalitate între cel avut şi sărac, în actul d-a reclama înaintea autorităţilor judiciare s-au administrative. (...)

VI. Echilibrarea bugetelor Statului prin reducerea cheltuelilor la suma efectivă a veniturilor. (...)

VII. Reforma sistemei de impozite, astfel încât cetăţeanul să nu mai fie impus după cap, ci după averea, după producerea sa şi fără ca reducerile să atingă şcoalele.

VIII. Inamovibilitatea proprietăţii de orice natură, fie naţională, fie intlectuală, garantată prin legi pozitive, care să specifice caşurile de expropriere prevăzută de Constituţlune şi să stabilească procedura ce au să urmeze juraţii cari vor pronunţa asupra unităţii şi condiţiunei exproprierei.

IX. Responsabilitatea miniştrilor şi a funcţionarilor publici trebuie să devie o realitate şi legea ce o va regula trebuie să ie expusă şi fără cruţare pentru toţi; căci moralitatea, abuzurile, provocările de tot felul au fost şi sunt consecinţele toleranţei, slăbiciunea ce a existat în legi ca şi în moravuri.

Fiecare cetăţean se cuvine apoi să aibă dreptul a urmări pe funcţionarul ce l-a vătămat în drepturile şi interesele sale. (...)

X. Ridicarea comerciului şi industriei naţionale, prin creare de instituţiuni de credit, de căi de comunicare, şosele şi drumuri de fier, cari să lege diferitele localităţi între ele şi ţara întreagă cu Europa civilizată...

XI. Descentralisare administrativă întinsă, reforma legilor comunale şi judeţene în aşa mod încât diferitelor localităţi să se asigure o viaţă proprie, o putere de acţiune care să le permită a se dezvolta materialiceşte şi moraliceşte.

XII. Reorganisarea judecătorească aşa încât să asigure o bună distribuţie a justiţiei care să facă magistraţilor o poziţlune mai puţin precarie, mai independentă şi apărată de fluctuările politice, de consecinţile schimbărilor miniştrilor, şi să înlesnească astfel guvernului calea d-a dobândi şi desfiinţarea jurisdicţiunei consulare.

XIII. Instrucţiunea publică generală, gratuită şi obligatorie să devie un adevăr.

înfiinţarea de şcoale comunale în toată (ara, înfiinţarea de şcoale de meserii şi de comerciu cât se va putea mai mult. (...)

XIV. Organizarea armatei după sistema care să facă din fiecare român un oştian, să ne dea cu puţine cheltuieli o armată numeroasă şi bine organizată. (...)

(Amintiri istorice, scrieri adunate şi adnotate de Vintilă C.A. Rosetti fi Programele liberale de la 1848 până astăzi, p. 166-172)

PROGRAMA DIN 1867

Când se închise sesiunea din noembre 1866, în care liberalii fură aleşi pe bazele programei precedente, deputăţii diverselor grupuri adresară alegătorilor lor următorul manifest program, care fu votat în întrunirea centrului şi a stângei, la 21 Februarie 1867, câteva zile mai înainte d-a intra Ion Brătianu în minister.

Dupe o sesiune de 3 luni, subscrişii deputaţi represintând deosebite grupe liberale din adunarea legislativă, socotind că este bine, că chiar necesitatea causei ce apăra reclama ca ei să constate, că oricare a fost calea ce au urmat până aci, măsurile ce le-au întrebuinţat, ei n-au avut şi n-au urmărit, de cât unul şi acelaş finit: fondarea în România a unui guvern stabil întemeiat pe instituţiuni egalitare şi liberale, pe instituţiuni democratice.

Acest finit este astăzi dobândit. Prin realizarea marelui principiu proclamat de Adunările naţionale din 1857, prin suirea pe Tronul României a Principelui Carol I şi a dinastii sale, ţara a dobândit un guvern stabil, prin urmare mai presus de ambiţunile şi de intrigile aspiranţilor la domnie.

Prin Constituţiunea sancţionată de Domn în 30 Iulie 1866, România posedă astăzi toate libertăţile, toate garanţiile cetăţeneşti ce alte naţiuni mai puternice, mai înaintate nu le au încă, sau nu le-au dobâdit decât cu preţul unor stăruinţe seculare şi cu vărsare de torenţi de sânge.

A menţine şi consolida regimul constituţional, aceasta trebuie să fie, aceasta este programa partidei liberale din Cameră şi din ţară.

Aplicarea cu bună credinţă a Constituţiunei, dezvoltarea şi îmbunătăţirea pe calea legală a principiilor egalitare şi liberale ce ea le coprinde, adoptarea unei întregi sisteme de reforme în toate în spiritul

regimului nostru constituţional sunt negreşit mijloacele cele mai nemerite spre a face ca naţiunea să iubească şi să binecuvinteze noua ordine de lucruri întemeiată în România prin plebiscitul de la 8(20) Aprilie 1866 şi prin Constituţunea din 30 Iunie.

Spre a dovedi aceasta, spre a asigura Românii calea de egalitate şi de libertate în care a intrat, spre a linişti naţiunea despre fricele ce încep a se simţi că s-ar fi cugetând a o reînapoia în regimele de predomnire a unei singure clase ş-a unei singure categorii de interese, spre a arăta tot deodată miniştrilor cu ce condiţluni, cu păzirea căror principii, în urmarea a cărui drum politic ei pot dobândi, atât în adunare cât şi în ţară concursul leal şi sincer al partidei liberale, venim azi a face profesiunea noastră de credinţă ce nu este de cât însumarea principiilor egalitare şi liberale care – deşi prin

osebite căi – pururea au însufleţit şi au condus partida liberală din România, în curs d-aprope două-zeci de ani, cu începere de la 1848 şi până astăzi.

Naţionalitatea

I. Mai înainte de toate, cu orice preţ şi în orice împrejurare ţinem la apărarea şi dezvoltarea naţionalităţii române. (...) -

Respectând drepturile şi interesele statelor vecine, trebuie să fim şi noi pururea în poziţiune d-a face a se respecta şi drepturile şi interesele României de către ţările streine.

Libertatea conştiinţei

II. Ţinem la libertatea conştiinţei, la toleranţa religioasă ca la o sacră moştenire, ca la legea bătrână a României. Ţinem cu atât mai mult la religiunea părinţilor noştri.

Religiunea ortodoxă a apărat şi a păstrat secoli întregi naţionalitatea română. (...)

Instrucţiunea publică

III. Naţiunea română a căruia orice membru este un cetăţean chiămat a zice cuvântul său în afacerile Statului, judeţului, şi comunei, are mai mult de cât oricare altă trebuinţă de o largă şi îndestulătoare instrucţiune publică. (...)

Instrucţiunea primară este declarată obligatorie şi gratuită.

Ea dar trebuie să devie şl în fapt precum este în lege şi în toate oraşele şi satele, şi fără a cruţa nici un sacrificiu, căci numai prin răspândirea unei instrucţiuni solide şi morale vom putea asigura existenţa libertăţilor publice. (...)

Armata ■

IV. Naţiunile cele mai puternice se ocupă mai mult de cât oricând, de mijloacele lor de atac şi de apărare, de forţele lor armate. România având numai a s-apăra nu simte nevoie de o numeroasă armată permanentă.

Avem trebuinţă numai d-a putea cheama sub arme cu grăbire şi cu mici cheltuieli cel mai mare număr posibil de luptători. Cât mai curând dar cată ca instituţlunea miliţiilor să devie o realitate. (...)

Finanţe, agricultură, industrie, comerciu etc.

V. Crisa noastră financiară în mare parte nu provine atât din lipsa resurselor, cât din lipsa spiritului unei adevărate economii în bugetul cheltuielilor noastre, din reaua şi nedreapta noastră sistemă de imposite, din legile vicioase de percepţiune, din neorganisarea institutelor de credit

din care causa comerciul şi industria ţărei sunt în decădere. România are mari bogăţii naţionale necunoscurte şi nedestupate încă.

O ţară care din 150 milioane venituri, are 37 provenite din domenii, mine, păduri, pescării şi alte ramuri proprii ale sale, numai săracă nu se poate zice. (...)

Fără un comerciu, fără o industrie prosperă, un stat nu poate înainta; fără căi de comunicare, şi institute de credit, acelea nu pot prospera.

A construi dar creditul, a complecta sistema noastră de şosele şi a chema şi ajutorul vapoarelor, spre a grăbi transporturile este mijlocul cel mai bun de a înlesni producerea, de a ieftini esportarea produselor noastre. (...)

Agricultura '

XI. Agricultura este până astăzi singurul şi marele nostru isvor de avuţie naţională. Legea rurală a precurmat pentru totdeauna în România cestiunea socială; acum atârnă numai de o bună administraţiune, de a asigura şi împăca interesele bine înţelese ale proprietarilor mari şi ale proprietarilor mici. (...)

Aceste sunt principiile cele mai esenţiale ale partidei liberale din România. Ele formează programa noastră politică şi ministerul care şi le va însuşi, care le va aplica cu sinceritate şi bună credinţă este sigur că va avea concursul deplin şi leal al deputaţilor ce sunt adunaţi sub acest drapel.

Acest concurs sincer şi neinteresat va avea mai ales acel minister, care pe lângă adoptarea programei noastre va înţelege că după lungi şi felurite lupte, cea dintâiu condiţiune a consilierilor tronului, principelui Carol I, stă în precurmarea prigonirilor, în alinarea pasiunilor şi în întemeierea păcei politice în societate. '

Guvernul ce ne va da această pace, va fi în drept de a conta de mai înainte şi pe recunoştinţa ţârei şi pe sprijinul tuturor bărbaţilor de bine şl de inimă, fără deosebire de partida şi posiţiune.

Preotul N. loachimescu – Ştefan Golescu. – P. Popazu. – C.A. Rosetti – Trandafir Djuvara. – M. Kogălniceanu – Hasnaş. – Grigore Miculescu. – Ion Marghilomam. – Constantin Hristescu. – C.T. Grigorescu. – Voinea David. – P.Arbore. – Alecu C. Golescu. – D. Culoglu. – Mehedinţeanu. – Gr. lorgulescu. – N. Constandache. – G. Teodoru – D-tru. Brătianu. – Ion Filiu. – Gheorghe P. Mantu. – N. Hagi Nicolai – Ion C. Brătianu. – P.l. Cernătescu. – R.S. Cănpinju. – G. Ghiţescu. – Gr. G. Lahovary. -1. Agarici. – A. Vericeanu. – M.l. Vladimirescu. – M. Pleşescu. – G. Cnezeveciu. – P. Filibiliu – N. Fleva şi alţi

deputaţi din stânga şi din centru.

(Amintiri istorice, scrieri adunate şi adnotate de Vintilă C.A. Rosetti şi programele libertale de la 1848 până astăzi, p. 172-185)

PROGRAMA COALIŢIEI LIBERALE DIN 1875

În timpul din urmă al guvernului d-lui Lascar Catargiu, liberalii de diverse nuanţe se uniră cu domnii Manolache Costache Epureanu spre a răsturna guvernul conservator.

-Deputăţii şi senatorii, aparţinând acelor grupări, redactară o programă, care fu în urmă cunoscut supt denumirea de programa de la Mazar – Paşa. Acea programă a fost de atunci şi până în prezent considerată ca crezul politic al partidei naţional – liberale. (...)

Ţara întreagă cunoaşte că regimul constituţional – parlamentar, unul din cele patru puteri adoptate de adunările mame din 1857, ca basa viitorei organisaţiuni a României, a devenit în ultimii ani o ficţiune. În fapt, guvernământul bunului plac a înlocuit instituţiunile noastre representative. (...)

După nouă ani de la promulgarea Constituţiunei, ministerul actual, printr- o monstruoasă interpretare a articolul 5 din legea electorală, a aruncat în colegiul III, ca alegătorii direcţi, rurali nu pot vota de cât prin escepţiuni, profesiunile liberale, comerciul, industria nu-şi mai au mandatari în Camera actuală, astfel reprezentaţiunea oraşelor este acum ucisă, precum de mult este ucisă represintaţlunea populţiunilor rurale.

În zilele destinate pentru alegeri, alegătorii nu s-au găsit faţă cu alegătorii; n-a existat dar între cetăţeni acea luptă pacinică şl legală, care este sufletul guvernământulului constituţional.

Alegătorii – cari au avut curagiul d-a pune mai presus de interesele lor şi chiar de siguranţa personală, datoria lor de cetăţeni – aceşti alegători s-au aflat, mai pretutindeni, în faţă numai cu maşina guvernamentală, care confecţionând şi listele alegătorilor şi listele chematţilor a fi represintanţii naţiunei – spre a ne servi de înseşi espresia Mesagiului – s-a fost transformat în mare şi unic alegător al ţerei.

În asemeni condiţiuni, succesul ministerului era mai dinainte asigurat şi chiar cunoscuţi.

Atfel din Constituţiunea noastră, nu mai avem decât denumirea; garanţiile constituţionale nu mai esistă şi guvernul bunului plac domneşte în România.

Si când s-a făcut aceasta? Intr-o epocă normală, când marele cestiuni naţionale şi sociale sunt resolvate şi ţara, după multe suferinţe, după îndelungate lupte şi comoţiuni de sus şi de jos, se credea ajunsă la acel liman, care face fericirea naţiunilor în presinte, şi pregăteşte mărirea lor în viitor şi care poartă numele de: domnirea legilor.

Esperienţa secolilor a dovedit că guvernul personal, sub masca regimului parlamentar, devine, în privinţa consecinţelor asupra soartei popoarelor, mai desastros şi mai corupător de cât chiar guvernele cele mai despotice. La noi, acest trist adevăr, mai mult de cât în orice altă ţară, a dobândit o teribilă consacraţiune. Resultatele cârmuirei prin bunul plac şi-ale substituirei voinţei miniştrilor, în locul voinţei naţiunei, au adus ţara pe ţărmurile prăpastie! şi fiecare, plin de grije, vede înaintea sa ruina materială şi morală a României. (...)

După patru ani de funcţionare, în cele din urmă regimul n-a mai păstrat din guvernul constituţional de cât formele esterioare. (...)

Acestă domnire a legilor noi o cerem ca singura mântuitore pentru toţi. Ea este atât în interesul naţiunei, cât şi în interesul puterei executive. (...)

De aceia subscrişii deputaţi ai oposiţiunei ministeriale care datorim mandatul nostru numai virtuţei civice şi abnegaţiunii alegătorilor noştri, am uitat desbinările din trecut, am lăsat de o parte desbinările noastre asupra unor cestiuni de ordine secundară, şi, neavând în vedere de cât suferinţele ţărei, ne-am dat mâna spre a urmări cu stăruinţă reînvierea legilor, spre a redobândi independenţa individuală în faţă cu a tot puternicia guvernamentală, spre a face ca Constituţiunea, în general, şi legea electorală, în deosebi, să devie un adevăr respectat şi practicat, atât din cetăţeni, cât şi de puterea executivă.

Acest resultat mântuitor obişnuit, activitatea noastră parlamentară va urmări cu energie realisarea următoarelor principii:

1. Vom stărui ca, în afacerile noastre exterioare, să domnească o politică românească, o politică de pace. (...)

2. În toate Statele europene, guvernele, oricare este natura lor, pun o deosebită îngrijire întru a ocroti bunul traiu, întru a desvolta buna stare a claselor muncitoare, întru a răspândi instrucţiunea în mijlocul lor. Ministerul actual cârmueşte această ţară de un timp mai îndelungat de cât l-au avut toate celelalte ministere, de la 1866 până la 1870. El însă n-a făcut nimic pentru aceste populaţiuni, şi mai cu deosebire pentru cele rurale. Săteanul este astăzi adus la sapă de lemn. (...)

Legea tocmelilor agricole a pus la discreţiunea administraţiunei atât capitalurile proprietarilor şi ale arendaşilor, cât şi braţele cultivatorilor. (...)

Vom reclama imperios ca populaţiunile rurale să reintre în legea comună şi să ajungă a avea şi ele ceia ce le lipseşte astăzi cu totul: justiţia populară.

3. îndatoririle militare au devenit, mai ales pentru populaţiunile rurale, sarcină din cele mai apăsătoare. Legea miliţiilor, aplicată în mod rău-voitor şi
părtinitor în unele părţi aleţerei, reclamă imperios o interpretaţiune legislativă în scop de a ocroti pe cetăţeni de prigoniri. (...)

4. Cu laudele oficiale date îmbunătăţire! finanţelor noastre, laude cari nu pot resista la cea mai uşoară critică, este necontestabil, şi chiar amicii guvernului o recunosc, că sarcinile fiscale ce apasă pe contribuabili au ajuns la nişte proporţiuni atât de zdrobitoare, încât seacă toată avuţia publică şi privată. În nici o ţară aceste sarcini – în scurtul timp de patru ani – n-au ajuns la o asemenea culme. Suntem în drept a afirma că, în acest mic interval, dările s-au urcat în total cu 32 la sută peste ce ele erau în 1869-1870. (...)

7. Magistratura, clerul, corpul profesional sunt astăzi lipsite de orice independenţă în îndeplinirea misiunei lor. Personalul lor lipsit de orice garanţie, este redus la rolul de simplii funcţionari administrativi. (...)

Aceste sunt basele principale ale programului nostru. Ele îşi au consacraţiunea lor în înseşi pactul nostru fundamental. (...)

Strâns uniţi în mijloace şl în scop, noi pentru apărarea acestor principii şi pentru introducerea lor în actele şi deprinderile guvernului, nu vom cruţa nici unul din mijloacele legale pe cari ni le dă Constituţunea din 1866, nici unul din sacrificiile pe cari ni le impune datoria noastră de români.

M. Kostaki, I.C.Brătianu, M.Cogălniceanu, A.C.Golescu, G.Vernescu Anastasiu, N.C.Fussea, A.Candiano-Popescu, A. Stolojan, Gh. Kiţu, C.C. Peşacov, N.C.Furculescu.

În timp de un an de zile şi mai bine au sosit aderări din capitală şi din provincii.

În urma adesiunelor se făcu o întrunire de mai mulţi cetăţeni din partida naţional – liberală care alese un comitet pentru a susţine şl realisa programa acestei partide care s-a subscris de către deputăţii opositiunei.

Acest comitet era compus din 25 membrii şi anume de d-nii:

Arvanezu Vasile, – Berendeiu Dumitru, – Buescu Pană, – Brătianu loan, –

Brătianu Dumitru, – Cariaga Dumitru, Calinderu Nae, – Câmpineanu loan, – Ferichide Miccail, – Fleva Nicolae, – Ghica loan – Grădişteanu Constantin, Gianni Dumitru – Golescu Al.G., – Kogălniceanu Mihail – Costake Manolake, – Lupaşcu Alexandru, – Nacu Constantin, – Opran Remus, – Protopopescu Pake, – Stătescu Eugeniu, – Stolojan Anastase, – Sturza Dumitru, – Rosetti C. A, – Vernescu George.

(Amintiri istorice, scrieri adunte şi adnotate de Vintilă C.A. Rosetti şi programele liberale de la 1848 până astăzi, p. 186-198)

MIHAIL KOGĂLNICEANU
Declaraţia în Adunarea Deputaţilor privind proclamarea independenţei României

Bucureşti, 9 mai 1877

(...) D-lor, şi Camera, şi Senatul, la interpelările d-lor Stolojan şi Fălcoianu, au recunoscut că sântem în stare de rezbel, au recunoscut că sântem dezlegaţi de legăturile noastre cu înalta Poartă şi că acele legături sânt rupte mai întâi de către înalta Poartă. '

(...) În starea de rezbel cu legăturile rupte, ce sântem? Sântem independenţi; sântem naţiune de sine stătătoare (Aplauze). Insă d-lor, aci se opreşte travaliul nostru? Aci se opreşte misiunea noastră? Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, şi mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace? Mai întâi de toate, d-lor, să ne facem întrebare: ce am fost înainte de declararea rezbelului? Fost-am noi independenţi către turci? Fost-am noi provincie turcească? Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o niciodată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Insă era ceva. Erau nişte legături sui- generis, nişte legături care erau slabe când românii erau tari; nişte legături care erau tari când românii erau slabi.

încercările Turciei, pretenţiunile Turciei în contra noastră, dacă în adevăr nu sporeau, cel puţin se repetau necontenit şi mai mult în scris, căci în fapt nu se puteau face, pentru că Turcia slăbea din ce în ce mai mult, şi numai când slăbea socotea de cuviinţă a-şi arăta puterea către noi, pe care ne credea slabi. În acest mod, rezistenţa Turciei ni s-a manifestat mai cu seamă în aceşti din urmă 20 de ani, nevoind să intre în înţelegere cu noi spre a preface acele legături sui-generis, care nu mai sânt ale secolului actual şi care, dacă nu mai erau de folos pentru noi, nu mai erau de folos

nici pentru Turcia. Rezultatul a dovedit aceasta.

D-lor, eu nu voi să fac procesul Turciei; aceasta era treaba oamenilor de stat şi care sânt în guvern, şi care au fost, şi care astăzi iau parte în parlamentul otoman. Ei sânt datori să vadă că au greşit când au răspuns pururea şi într-un mod sistematic *non possumus* la toate cererile noastre. Aceasta este ceea ce ne-a adus pe noi în trista necesitate de a îndrepta armele noastre în contra armelor turceşti îndreptate asupra noastră; aceasta ne-a adus în trista necesitate că, precum pe noi ne pâra Poarta şi ne învinovăţea că am trădat

interesele imperiului, că am rupt buna-credinţă, să declarăm şi noi la rândul nostru că, fiindcă tunul raţionează şi pune în aplicaţiune ameninţările cuprinse în nota din 2 mai a lui Savfet-paşa, asemenea şi noi am făcut recurs la tun şi tunul nostru răspunde tunului otoman (Aplauze). Ne întrebaţi acum ce sântem? Sântem în stare de rezbel cu turcii; legăturile noastre cu înalta Poartă sânt rupte şi când va fi pacea să se facă nu cred că un singur român va mai consimţi ca România să reintre în poziţiunea ei de mai înainte, rău definită, hibridă şi jignitoare (...)

Aşadar, d-lor deputaţi, nu am cea mai mică îndoială şi frică de a declara în faţa reprezentanţei naţionale că noi sântem o naţiune liberă şi independentă (Aplauze îndelung repeţite). Insă, d-lor, acum încep greutăţile, fiindcă noua noastră condiţlune cu definirea independenţei noastre într-un mod mai determinat şi mai absolut trebuie să fie acceptată de Europa. Aci este cestiunea, aci se reclamă patriotismul, aci se reclamă prudenţa, aci se reclamă sânge rece. Eu, cât pentru mine, nu m-am îngrijit de loc de notele lui Savfet-paşa (aplauze); dar foarte mult m-am îngrijit de acele cuvinte zise la tribuna parlamentului din Londra că România face parte integrantă din Imperiul otoman şi că armata otomană poate trece Dunărea. Aceste cuvinte m-au îngrijit. Dar ce să facem? Să stăm morţi? Nu, d-lor, căci morţilor nimeni nu le poate ajuta; nimeni nu comptează cu morţii (Aplauze prelungite). Noi trebuie să dovedim că sântem naţiune vie, trebuie să dovedim că avem conştiinţa misiunii noastre, trebuie să dovedim că sântem în stare să facem şi noi sacrificii pentru ca să păstrăm această ţară şi drepturile ei pentru copiii noştri, şi această misiune în momentele de faţă este încredinţată fraţilor şi fiilor noştri care mor la hotare.

(...) Aşadar, trebuie să dovedim că, dacă voim să fim naţiune liberă şi independentă, nu este pentru ca să neliniştim pe vecinii noştri, nu este

pentru ca să fim popor de îngrijiri pentru dânşii; din contra, şi încă mai mult decât până acum, să arătăm că sântem o naţiune hotărâtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de naţiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea ei, de dezvoltarea bunei stări morale şi materiale, iar nicidecum ca să îngrijim, ca să neliniştim pe cineva. Noi voim să fim bine cu toate puterile, şi cu Rusia, şi cu Austria, şi chiar cu Turcia; şi cu Turcia vom face legături nouă, (...) iar nu să rămânem în acele legături ca până astăzi, care nu mai au raţiunea lor de a fi.

Mă rezum, d-lor: voim să fim independenţi, pentru că voim să trăim cu viaţa noastră proprie, pentru că nu voim să mai pătimim pentru greşelile altora, gentru că voim ca la gurile Dunării de jos să fie un bulevard în contra rezbelului.

jtHag^HaagMMHMWgHHIaai^BmMaMIHBMaHHUMaM

(...) încă o dată, vă declar, d-lor, în numele guvernului că noi ne privim ca în rezbel cu Poarta, că legăturile noastre cu Poarta sânt rupte, că guvernul va face tot ce va fi cu putinţă ca starea noastră de stat independent şi de sine stătător să fie recunoscută de Europa la viitoarea pace, pe care şi guvernul, şi dv., şi ţara întreagă o doreşte să o vadă cu o oră mai înainte.

(„Monitorul oficial", nr. 118 din 27 mai 1877; vezi şi „Pagini din lupta poporului român pentru independenţa naţională, 1877 1878", Bucureşti, 1967, p. 107-110)

ION GHICA
Liberalii de altădată, noiembrie 1880

(...)

Fatuitatea facţioşilor şi a demagogilor, a albilor şi a roşilor este atât de mare şi-i orbeşte pe unii şi pe alţii până într-atâta, încât îşi atribuie lor şi numai lor evenimentele cari au rezultat din cauze mari şi complexe, la cari ei au fost cu totul străini.

Publicul crezător şl uimit se închină când unora, când altora.(...)

Dorinţa ce are fiecare de a face să se crează despre sine că el şi numai el a făcut tot ce este bine, tot ce este mare trage după dânsa necesitatea

de a defăima pe ceilalţi, de a înnegri în ochii naţiunii tot ce nu este el şi a se pune ca singurul capabil, curat şi bun. De-aici s-a născut şcoala calomniei şi a injuriei, care a adus zizania, ura şi dezbinarea, o şcoală a cărei adepţi, pentru a populariza neadevărul şi eroarea, nu-şi cruţă nici un sacrificiu, espresiunile cele mai batjocoritoare curg ca din izvor.

Dacă cineva are nenorocirea de a consilia moderaţiunea şi modestia, de a pomeni de economii în finanţe, de a zice că progresul şi civilizaţiunea nu stă în instituţiuni cari nu au alt scop şi alt rezultat decât de a satisface vanitatea, dacă denunţă vreo abatere sau nu aprobă persecuţiuni nedrepte, conspiraţii inventate, presupuneri şi acuzaţiuni infamante, îndată o sută de condeie şi mii de limbi tăbăresc pe dânsul, îl denunţă opiniunii publice ca vândut străinului. (..)

Credinţa mea este că va veni curând timpul când românii vor înţelege că nici libertatea nu este anarhie, nici legalitatea nu este despotism; şi că autoritatea, cu cât este indispensabilă societăţilor, cu atât ea trebuie să fie mai întărită, făcând-o să derive de la lege, a cărei suveranitate este singurul principiu care poate conduce societăţile moderne şi că libertatea, cu cât este mai necesară, cu atât trebuie să fie subordinată raţiunii şi ştiinţii. (...)

Intr-o societate bine echilibrată, deosebitele ramuri ale trebuinţelor naţionale trebuie să meargă mână în mână, trebuie ca nici politica să nu fie sacrificată comerţului şi industriei, nici literatura şi artele să nu fie sacrificate ambiţiunii politice şi vitejiei. (...)

Lumea occidentală se zvârcoleşte de secule între autoritate şi libertate, luptă necontenit cu principiul autoritar, inimicul jurat al societăţilor libere.

Să nu se înţeleagă iar că a fi liber va să zică a nu face nimic, de teamă să nu aducem supărare semenului nostru, ci din contră a fi liber însemnează a munci, a fi singurul său arbitru de ceea ce face şi de ceea ce nu face; căci libertatea este activitate, este dreptul de întrebuinţare liberă a timpului, alegerea liberă a lucrării şi a muncei noastre; nu este, cum cred unii, trândăvia sau dreptul de a înjura şi a calomnia, sau dreptul de a chema ura şi dispreţul asupra celorlalţi sau asupra guvernului şi a provoca ură şi răzvrătiri. Nimic nu garantează mai bine propriele drepturi ale fiecăruia ca respectul ce trebuie să avem noi înşine pentru drepturile carî le ţin în cumpănă.

Numai cu această condiţiune libertatea se poate stabili la un popor; ea este exigentă şi capricioasă, voieşte să fie înţeleasă, apreciată şi iubită până la moarte. Si când dintr-un concurs oarecare de circumstanţe

libertatea se coboară asupra unei societăţi care nu ştie să o preţuiască şi să o practice, ea se opreşte fîuţin şi dacă vede că nu este respectată şi adorată, zboară, fuge, lăsând un regret lung şi amar, căci nimeni nu simte mai bine lipsa ei decât acei cari au avut-o şi au pierdut-o, neştiind să o păstreze". Voltaire zicea că, pentru a scrie despre libertate, ar voi să fie închis la Bastilie. (...)

Una din condiţiunile cele mai importante pentru libertatea unui popor este ca în clasele de jos să existe spiritul de conservaţiune şi în cele de sus să existe spiritul de inovaţiune şi de progres. Această condiţiune a făcut că în Englitera libertatea a putut înflori mai bine decât în orice alţă ţară. (...)

Pe cât timp nu vom căuta decât ceea ce ne convine personal, fără a ţine seamă de trebuinţele şi de interesele celorlalţi, să tot dorim libertatea, să o tot chemăm toţi cu toţii, buni şi răi, bătrâni şi tineri, ea va rămânea surdă la glasul nostru, va rămânea suspendată în aer ca o simplă aspiraţiune. (...)

Omul, ca să fie liber, trebuie să înţeleagă şi să ştie că ceea ce dă libertate, consideraţlune şi avere este munca, că ele sunt singurul'drum care duce la civilizalţune şi la progres. (...)

Orbirea partidelor merge până a refuza şi a combate binele, când ar veni de la partidul opus, deşi raţiunea ne zice să-l primim ori de unde ne-ar veni şi să fim recunoscători acelor cari în timpuri grele au apărut drepturile ţării. Trecutul de orice dată, ca şi prezentul, îşi are păcatele sale; dar totodată şi unul, şi altul au drepturi netăgăduite la recunoştinţa urmaşilor, când au ştiut să le păstreze o patrie; cu toate acestea, se găsesc mulţi care-l defaimă, îl despreţuiesc şi-l insultă. Această ingratitudine şi lipsă de respect către oameni vine din patimă, din neştiinţă şi din orbire. Mai târziu, când timpul va potoli patimile, atunci vom putea judeca oamenii cu imparţialitate, poate că dreptatea va apărea la mulţi ca o mustrare că n-au ştiut să preţuiască şi să judece în deplină libertate.!...) .

Libertatea şi autoritatea trebuie să se combine în folosul fiecărui membru al societăţii, iar nu să se combată, căci, de va fi luptă între aceste două elememte, societatea se periclitează, şi o libertate care nu recunoaşte autoritate cade de sine prin anarhie, precum autoritatea cade prin abuzul puterii cu care a călcat libertatea.

Societăţile ai căror membri nu-şi înţeleg datoriile ce au unii către alţii îşi dau mai totdeauna libertăţi esagerateşi rău înţelese, cari, mai curând sau mai târziu, produc ciocniri între interesele comune şi particulare; degenerează într-o anarhie, al cărei-singur remediu este despotismul. (...)

(Ion Chica, Scrisori către V. Alecsandri, Bucureşti, 1976, p. 68-91;

117-123)

ION GHICA

(Despre industrie, învăţământ, civilizaţie română la sfârşitul sec. al XIX – lea – n.n.)

(...)

Dacă voiţi, voi tinerii, să aveţi o patrie română, puneţi-vă pe industrie, deveniţi producători; lucraţi împreună; în loc de a conta să câştigaţi cu efecte, cu împrumuturi d-ale statului şi cu agiotagiu, asociaţi capitalul vostru cu munca, deschideţi prăvălii, înfiinţaţi ateliere, formaţi o casă de credit industrial, la care acei cari voiesc să muncească să poată găsi avansuri cu care să- şi poată procura maşinele şi instrumentele de lucru cu un procent drept şi cuviincios; pentru întreprinderile cele mari, să căutăm soluţiunea în asociaţiuni, interesând la beneficii atât capitalul cât şi munca. (...)

au«sH>BBeMsanniBsaiMMtiiisaiiaH8MHtiMCDCiaaaawaa«

La noi, pe de o parte puţina concentrare a populaţiunei prin târguri, gusturile modeste la care era obligată o aristocraţie a cării avere consta în pământuri întinse, dar fără cultivatori şi fără drepturi feodale asupra acelor puţini locuitori ce aveau şi care," la cea mi mică nedreptate, treceau Dunărea şi obligau pe domni a impune boierilor concesiuni, ca să-i înduplece a se întoarce în ţară; pe de altă parte sărăcia şi lipsa de trebuinţe în clasele de jos făceau traiul înlesnicios şi nu a silit pe români a deveni prea laborioşi; prin urmare aţinut salariul meserielor prea suit în comparaţiune cu preţul obiectelor de hrană. (...)

Sunt autori care au susţinut că starea de civilizaţiune a unui popor se poate măsura prin câtimea de sulfur (pucioasă) ce întrebuinţează. Este adevărat că nu este fabricaţiune în care acidul sulfuric (vitriolul) să nu intre ca ingredient sau ca reactiv; dar descoperirile în ştiinţe, în arte şi în meşteşuguri merg aşa de repede, încât agenţii himici şi mecanici se schimbă şi se pot schimba dintr-o zi până-ntr-alta; fierul şi cărbunele care pot da astăzi o idee, putem zice exactă, despre producţiunea unei ţări, mâne n-ar mai putea servi ca termen de comparaţiune, când s-ar găsi

mijlocul de a se întrebuinţa altă putere motrice decât aburul. Cea ce însă a fost şi va fi totdeauna un mijloc sigur de a măsura într-un mod necontestat starea morală şi intlectuală a unei naţiuni a fost şi va fi instrucţiunea publică şi literatura. Cu cât tezaurul adevărurilor morale, politice şi ştiinţifice va fi mai bogat, cu cât cunoştinţele în arte şi meşteşuguri vor fi mai întinse, cu cât vor fi mai mulţi la număr acei care pot să leînţleagă şi să le aplice, şi cu cât simţul binelui şi al frumosului va fi mai dezvoltat, cu atât acel popor va fi mai înaintat în civilizaţie. Cheltuielile cele mari ce am făcut cu armata şi luxul în birocraţie, nu numai că nu ne-au permis să dăm instrucţiune! publice ceea ce i se cuvenea, dar ne-a făcut să nu-i lăsăm nici ceea ce era al ei bună şi dreaptă proprietate, l-am luat cea mai mare parte din veniturile moşiilor şi pădurilor consacrate de moşi-strămoşii noştri şi le-am dat jandarmilor, vameşilor şi linguşitorilor.

Din 22 de milioane franci (socotind pe lângă cele 20.224.819 fr. arenzile anuale şi venitul acelor vândute în sumă de 70 de miloane de lei vechi), numai 8.182.942 franci se întrebuinţează oarecum la destinaţiunea donatorilor, la şcoală şi la biserică; iar celelalte 14 milioane servă a plăti anuităţile barbelor de lână, căciulilor de păr de urs lipit, a îmbogăţi pe cei care ne-au tratat de înşelători şi necinstiţi înaintea Europei, după ce ne-au luat banii din ladă, a plăti artişti electorali ş-a încuraja spionii şi panegirişti dinîntru şi dinafară.

Suma care figurează în bugetul Ministerului cultelor şi Instrucţiune! Publice este la noi de 8.182.942 fr. şi se împarte în modul următor:

3.818.592 franci, pentru clerul înalt şi administraţiune.
4.354.349 franci, pentru instrucţiunea publică.

Această sumă din urmă este distribuită astfel:
444.158 fr(anci), pentru universităţi
376.049 fr(anci), pentru învăţătura specială
762.506 fr(anci), pentru gimnazii
207.180 fr(anci), pentru şcoalele secondare de fete
430.256 fr(anci), pentru seminarii
1.328.200 fr(anci) pentru învăţământul primar urban
816.000 fr(anci), pentru învăţământul primar rural

Pentru învăţământul populaţlunei rurale, care este de aproape patru ori mai numeroasă decât toate celelalte clase împreună, se dă numai 816.000 fr. la care de vom adăoga şi contribuţlunea scolastică a comunelor rurale

1.500.000 fr., ajungem la cifra de 2.316.000 fr. pe an pentru învăţământul primar a 700.000 de familii de plugari sau câte 3 fr. de familie sau 66 de bani de om. De vom adăoga şi acei 1.328.200 fr. acordaţi şcoalelor primare urbane, suma totală întrebuinţată pentru învăţătura primară urbană şi rurală a patru milioane şi jumătate de români este 3.644.200 franci.

Să comparăm acum această sumă cu acea destinată aceluiaşi obiect într- ale ţări:

În Statele Unite ale Americei, serviciul învăţăturei publice este de 105 milioane franci pe an, la care sumă se adaogă şi venitul a 20 de milioane de hectare; peste tot 225 de milioane de franci, sumă de 65 de ori cât a noastră, şi ţiind seama de numărul populaţiunei, care este de 38 milioane sau de opt ori cât a noastră, vedem că acolo se dă de nouă ori cât la noi; 6 franci de suflet, iar numărul copiilor care urmează acele şcoli fiind de 4.500.000 suflete vine câte 50 de franci de copil.

În Prusia, unde organizaţiunea instrucţiune! poporului datează încă din secolul XVI, din timpul margravului Albert de Brandenburg, statistica din 1867, pe când populaţiunea regatului afară de anexe era de 19.675.990 de suflete, sumele destinate învăţăturei primare era de 30 de milioane de franci. (...)

Deosebit de cele 25.634 de şcoli primare de mai sus, Prusia mai are:
906 şcoli primare private cu 1.700 învăţători
600 şcoli de dumineca
şi 457 săli de azil.

Numărul copiilor care urmează aceste deosebite şcoli este de 3.070.299.(...)

De ne vom raporta la cifrele oficiale, numărul copiilor care urmează şcoalele primare la noi este de:
82.145 din care 55.985 în şcoalele primare rurale
26.160 în şcoalele primare urbane
(...)

Cifra pecuniară afectată la noi învăţăturei primare este în adevăr foarte mică Şi solicitudinea guvernului din nenorocire a fost şi mai mică.(...)

După statistica noastră oficială, numărul copiilor care urmează şcolile primare este de 17 la mia de locuitori, dar în realitate nu trece de 7 sau 8. (...)

Trăim într-un secol în care lucrătorul nu mai poate fi un automat, făcând toată viaţa lui numai o minimă lucrare a gămăliilor de ac, nu mai

poate fi un rutiniar, perpetuind din generaţiuneîn generaţiune forma şi cualitatea obiectului ce produce; astăzi uvrierul se cere să fie o maşină inteligentă, i se cere aptitudinea şi capacitatea de a studia, de a perfecţiona şi de a născoci. (...)

Lipsa de şcoli face ca la noi lucrătorii dulgheri, zidari, cavafi, croitori să fie astăzi ceea ce erau acum o sută de ani, dulgherul leagă şi astăzi căprioreala cu piroane, zidarul nu are nici o cunoştinţă despre proprietăţile deosebitelor feluri de var, tabacarul nu are cea mai mică idee de perfecţionările ce a luat industria argăsitului pieilor; cu toate acestea sunt oameni care par a crede că numai cu o lege sau un decret Je protecţionism sau de prohibiţiune am putea vedea înflorind industria românească. (...)

Numărul tinerilor care urmează deosebitele noastre şcoli este, după tabelele statistice, de 88 până la 99 de mii; în acele tabele el creşte pe tot anul cu 5 sau 6 mii. Se împart în modul următor:

51.727 băieţi în şc. primare rurale 1.831 institutori.
4.258 fete cu 1.919 învăţători 78 institutrice.

18.682 băieţi —. ,
7 478 fete -_____In 232 şcoli primare urbane.

224 băieţi în trei şcoli reale.

979 elevi în 15 gimnazii.

1.487 elevi în 6 licee.

1.563 elevi în 8 seminare.

125 elevi în şcoala de medicină şi farmacie.

24 elevi în şcoala macedono-română.

450 eleve în 5 şcoli secondare de fete.

187 eleci în 2 şcoli de comerţ.

197 elevi în 2 şcoli normale.

571 elevi în 2 universităţi.

57 elevi în 2 şcoli de bele-arte.

243 elevi în 2 şcoli de muzică.

88.352

(..)

(Ion Chica, Opere, voi. II, Bucureşti, 1956 p. 146; 152, 210-215)

P.S. AURELIAN

„CUM SE POATE FONDA INDUSTRIA ÎN ROMÂNIA ŞI INDUSTRIA ROMÂNĂ FAŢĂ CU LIBERTATEA COMERŢULUI DE 1MPORTAŢ1UNE”

(septembrie 1881)

PRECUVÂNTARE

Fiecare secol este caracterizat prin creaţiunea ori dezvoltarea oricăror ramuri de activitate. Istoria ne spune că în cutare epocă s-au dezvoltat artele; într-alta, cercetările filozofice; într-o a treia s-au cultivat ştiinţele. Cu privire la secolul al XIX – lea, aceea ce-l deosebeşte de cele trecute este progresul fără precedent al ştiinţelor şi al dezvoltării economice. Descoperirile ştiinţifice, cultivarea cu predilecţiune a diferitelor ramuri ale ştiinţei, împrăştierea şi vulgarizarea cunoştinţelor ştiinţifice vor fi unul dintre titlurile de glorie ale acestei epoci. Alături şi în paralel cu progresul ştiinţelor s-a dezvoltat industria în toate ramurile sale: agricultură, industrie propriu-zisă şi comerţ. Ştiinţa aplicată la aceste trei ramuri de activitate este una din manifestaţiunile cu care se poate făli secolul nostru. Urmarea a fost progresul industrial, o preocupaţiune particulară pentru interesele economice, preocupaţiune care a mers crescând până în zilele noastre şi care nu se va mai opri de acum înainte. În timpul de faţă, îngrijirea despre dezvoltarea intereselor economice a devenit atât de mare, încât a ajuns să ocupe dacă nu cel dintâi, dară cel puţin unul dintre întâiele locuri în politica statelor. (...)

Lucrul nu trebuie să surprindă pe nimeni. După cum individul comerciant industrial ori agricultor, caută a avea câţi mai mulţi muşterii, asemenea şi staturile se silesc a dobândi cât mai numeroasă clientelă

pentru producătorii lor. Afară de aceasta, pentru unele puteri politica economică a devenit un mijloc indirect spre a ajunge pe nesimţite la cuceriri politice şi aceasta dă şi mai mare însemnătate înrâuirilor pe cale economică. În multe împrejurări, istoria este faţă spre a ne spune, cuceririle economice au fost premergătoare cuceririlor politice.

Faţă de această aspiraţiune generală a popoarelor înaintate către dezvoltarea intereselor economice, faţă cu nepregetata stăruinţă a diplomaţiei în scopul înrâuirirei pe cale comercială, ţara noastră nu numai că nu poate fi nepăsătoare, dar nu-i este iertat a sta pe loc. (...)

Mulţumită lui Dumnezeu, poporul român nu este dintre acelea care fug de progres; dimpotrivă, nu cred că altele ar putea să-i stea înainte când este vorba de a se dezvolta şi a merge pe calea civilizaţiunei. împrejurările mai

-.iMMaaB «^KSMHHimaarawiwmwiMKiaaHa^^

presus de puterile sale l-au împiedicat de a fi alături de celelalte neamuri înaintate; nu putea să lupte deodată pentru a-şi apăra fiinţa şi pentru a se dezvolta. Astăzi, după secole de suferinţe, el este liber şi independent. Ajuns în rândul popoarelor înaintate întrucât priveşte situaţiunea sa politică, este de datoria sa să se pună pe lucru pentru ale ajunge şi pe calea economică.)...)

CUM SE POATE FONDA INDUSTRIA IN ROMANIA

De unde acum câţiva ani chestiunile economice erau lăsate într-o absolută părăsire, în timpul de faţă, constatăm cu deosebită mulţumire, tot românul, până şi acela care n-a luat vreodată un manual de economie politică în mână, se interesează într-un mod particular de mişcarea economică a ţării. Fiecare, după cât se pricepe, ţine a spune cuvântul său când se vorbeşte despre lipsurile economice ale României. Mai mult, şi în aceasta vedem un semn de mântuire, astăzi a ajuns în stare de convingere adâncă pentru o parte însemnată a populaţiunei române ideea cum că lipsa unei industrii naţionale este în timpul de faţă o cauză de slăbiciune economică pentru ţară, iar în viitor o ameninţare pentru intersele sale cele mai vitale.(...)

O naţiune a făcut deja un pas mare în calea progresului când ajunge să-şi cunoască şi să-şi simtă lipsurile şi nevoile; a mers înainte când s-a convins că lipsa de industrie naţională este o ameninţare, care mâine poate deveni fapt împlinit, pentru cele mai scumpe ale sale interese.)...)

Aceasta fiind pornirea spiritelor în favoarea unei industrii naţionale, eu unul sânt de părere că nu numai nu avem timp de pierdut, dar că, cu riscul de a compromite realizarea unei idei atât de folositoare pentru întreaga ţară, ca guvern, corpuri legiuitoare şi particulari să ne folosim de această fericită dispoziţiune a românilor şi să nu mai întârziem câtuşi de puţin punerea temeliei industriei în România. Să nu ni se răpsundă că temelia este pusă fiindcă s-au înfiinţat două, trei fabrici de chibrituri, două fabrici de zahăr, o fabrică de postav şi alte câteva stabilimente. Nu este vorba de înfiinţarea a câteva stabilimente, ci despre aşternerea unui program general şi despre măsurile de a-l pune în aplicaţiune treptat. (...)

(P.S.Aurelian – Opere economice, Texte alese, Edit. Academiei, 1967, p. 185-138)

C.A.ROSETTI

Discurs asupra tocmelelor agricole (12 februarie 1882)

Ţăranii dar s-au făcut proprietari; prea bine, aceasta este salvarea ţării. Dar acum întreb: cu ce drept proprietarii cei mari se întrunesc şi dau decrete fără a consulta şi pe proprietarii cei mici? Ba încă şi mai mult, se mândresc şi cred că fac act de patrioţi, zicând: noi numai, proprietari de cei mari, am decis aşa. (...)

Ei bine, d-lor, dar nu ştiţi şi dacă nu ştiţi nu v-a spus ieri d.P.Carp, în momentele sale de om liber, acel mare adevăr că mica proprietate este temeiul proprietăţii celei mari? că mica proprietate scapă proprietatea cea mare?

Prin urmare, din două una: sau că şi acum ca totdeauna aţi crezut în rangurile de boieri, sau că şi acuma ca totdeauna aţi violat, aţi ucis proprietatea, ai căreia vă ziceţi conservatori. Onor proprietarilor mari – şi vă numesc astfel pentru că nu mai puteţi să vă ziceţi vornici şi logofeţi mari –, dacă sânteţi aşa de geloşi a conserva proprietatea, de ce aţi tăcut la Regulamentul Organic? De ce aţi tăcut la ordinele guvernului de la Balta-Liman? De ce aţi tăcut la 1864? De ce? (...)

Ei, d-lor, strigaţi, strigaţi contra proiectului de lege propus de fostul ministru de interne, dar sânteţi oare aşa de simpli încât să fie crezut că îndată ce l-a propus l-a şi pus în lucrare? Ştiu că v-aţi întrunit la Iaşi, dar nu aţi spus nimic în acea întrunire decât că să rămână ceea ce este. Ei bine, ceea ce este credeţi dv. că e asigurarea proprietăţei, asigurarea partidei conservatoare, când toată ţara, tot omul trebuie să ceară să nu mai fie ceea ce este astăzi? (...)

M-aţi acuzat că sânt republican. Negreşit că aţi făcut aceasta din multa amoare ce aveţi pentru monarhia ereditară liberală şi nobilă; v-a fost teamă că eu, republicanul, voi resturna, de astă dată singur, pe un domn fără d-voastră. Iară gelozie de meserie. (...)

Eu voiesc să-mi consolidez naţiunea, şi cât pentru republică, aceasta este treaba copiilor mei şi a copiilor lor.

Eu mă mulţumesc cu titlul de rege şi cu faptul de republică. V-am dovedit- o: în esil, prin scris, noi am susţinut domnul străin; la '59 am dovedit-o, căci am ales pe Cuza. Si cred că, dacă Cuza n-ar fi fost rău consiliat, am fi avut astăzi un rege al românilor născut aci.

Sânt fericit c-acela care este acum a ştiut să probeze poporului că-l înţelege şi că se-ncrede în el. A văzut că dreptate a avut a se-ncrede în acest popor, mai cu seamă în urma resbelului, care â adus rigalitatea şi pe care resbel l-aţi
combătut necurmat. (...)

Cum dar cereţi amânarea supt cuvânt că nu aţi studiat cestiunea? Cum? De la 1866 şi până acum, dv., oameni iluştri, proprietari mari, n-aţi studiat încă legea de la care depinde proprietatea dv., proprietatea ţărei întregi, de la care depinde liniştea şi prosperitateaşi gloria ei? Cum? N-aţi auzit nici un ţipăt până acum? Nu v-a trecut prin minte c-ar fi vro nedreptate pe undeva? (...)

(Discurs asupra tocmelilor agricole, rostit în şedinţa Camerei de la 12 jebruarie 1382, apud C.A. Rosetti, Cânditorul, Omul, p. 323-327)

IOAN IONESCU DE LA BRAD

(Activitatea Parlamentului din perspectiva unui ales al Colegiului IV – 1881; 1884)

Precum Domnul cu miniştri săi responsabili dau sama represintanţilor naţiunei de starea ţerii, asemenea crezu că şi represintanţii naţiunei sunt datori se dea şi ei o sama alegătorilor lor.

Aşa am crezut şi aşa am făcut ca în toţi anii de când m-aţi ales deputat al vostru, aşa fac şi acum pentru anul acesta.

Miniştri cari guvernează, şi au dat sama de starea ţării şi represintanţii naţiunei, cari controlează, au răspuns.

Ce au spus miniştrii şi ce au răspuns represintanţii naţiunei?

Citiţi Monitorul şi veţi vedea.

Veţi vedea că miniştrii spun că pe România o bat toate fericirile, în toate merge bine, măcar că n-au putut, zic dumnealor, a se ocupa şi de administraţlune internă, că veniturile tesaurului public cresc şi se înmulţesc.

Voi cari munciţi şl cu munca voastră ne hrăniţi pe toţi, şi din munca voastră împleţi cu bani visteria ţării, spuneţi voi, răspundeţi voi miniştrilor cum sunteţi şi cum trăiţi şi cât de lesne plătiţi birurile. (...)

În faţa voastră, ca înaintea lui Dumnezeu, vin şi mărturisesc că starea ţării este departe de a fi aceia ce trebuie să fie. Legile făcute pentru binele vostru nu s-au aplicat; pământul hotărât de legea rurale a se da la însurăţei s-au dat numai la unii dar nu la toţi; pământul hotărât de lege a se vinde la ţăranii ce au nevoie să cumpere, nu s-au vândut. Şi apoi când n-aveţi pământul vostru ca să munciţi şi se vă hrăniţi, şi pe noi pe toţi, cum are să vă meargă bine? Legi

¡««w«®®ws»i«MMSM«mt«w«waB»^

sunt făcute ca se ve vânză pământ, ca se aveţi cu ce trăi, dar miniştrii nu le-au pus în lucrare, nu fac nimic pentru binele vostru: de aceea am votat negru la alb. Am votat în contra; pentru că miniştri nu-şi împlinesc datoria lor, nu aplică legile făcute. (...)

Singurul lucru mai important de care s-au ocupat Camera mai înainte de Crăciun au fost recensemântul, a doua catagrafii ce se face pentru aşezarea dărilor. Catagrafia au fost rău făcută, şi mai ales pentru ţeranii cărora le-au îndoit impositul fonciar; de aceea am adresat guvernului interpelarea următoare:

„Am onoarea a ruga pe domnu ministru de finance se binevoiască a ne spune cum s-au procedat la facerea recensământului pentru aşezarea impositului fonciar de au ieşit o lucrare de care toată lumea se plânge, o lucrare ce nu se poate controla, o lucrare cu totul abătută de la principele ştiinţei şi de la practica admisă în facerea unor asemenea importante lucrări statistice. Este dispus d. ministru că se îndrepte lucrarea, se liniştească lumea şi să aşeze impositul fonciar pe dreptate, şi cum crede domnia sa să poată face această îndreptare? (...)

Dreptatea cere ca bogatul se plătească mai mult de cât săracul. Cel ce are mult, mult trebuie se dea, cel ce are puţin, puţin trebuie se dea, cel ce n-are nimic, nu trebuie să dea nimic. Aşa cere dreptatea, aşa caută se facă sciinţa în aşezarea impositelor. Dar unde este sciinţa? Liberalii de astăzi de

la guvern au întărit birul robiei schijnbându-i numele din capaitaţiaîn căi de comunicaţiune, şi apoi cutează a se numi liberali.

Dupe ce s-au pus zilele de beilic a se plăti în bani apoi au pus pe spatele voastre alte zile de beilic în natură, ca nu cumva se rămâneţi liberi de muncile publice, de zilele de beilic, de impositul robiei şi al nedreptăţei. Astfel în loc de şase zile ce făceaţi sub Cuza-Vodă, vă găsiţi astăzi cu 12, din care pe 6 le plătiţi în bani şi pe 6 le faceţi în natură. Vai de steaua voastră!

Dupe vacanţiele Crăciunului au început a ploa cu legi noi, în Cameră, cu legi de tot felul, şi a se vota cu o repeziciune nepomenită. Au fost o zi în care s-au votat zece legi!

Intre mulţimele de legi votate de cameră sunt vre-o două trei cari vă interesează mai cu osebire pe voi despre care cred de a mea datoria a vă spune câteva cuvinte.

Au votat proiectul de lege pentru a se da 2.000 lei noi spre a se face bustul lui Costachi Negri şi a se pune în sala Adunărei, ca unul din cei mai însemnaţi oameni cari au luat parte şi au avut o înrâurire curmătoare în toate reformele politice şi sociale ce s-au făcut în ţară de la 1848 până la 1866 şi cari reforme au produs constituirea de astăzi a statului român.

Când s-au făcut desrobirea Ţiganilor sub Vodă Ghica, Negri, consiliarul şi amicul său intim şi zicea că nu ne putem presinta înaintea Europei cu Ţigani pe suflete, au căutat emanciparea Ţiganilor zicând:

„Sculaţi mai fraţi, din greu somn vă deşteptaţi" şi au sfârşit zicând:

„Dar-ar Domnul toţi se fie cu noi astăzi desrobiţi"

Si pentru ca să fie aceasta, Negri au propus în divanul ad-hoc emanciparea şi împroprietărirea ţăranilor şi au stăruit pe lângă Vodă Cuza de s-au realizat dorinţa lui.

După împroprietărirea ţăranilor, Negri sau retras din viaţa publică la căsuţa sa de lângă Tg. Ocnei, s-au retras serac, având deja jertfă moşia sea Mânjina şi toată averea lui pentru binele ţărei.

Nu se ştie cauza ce l-au făcut a se retrage. Putem presupune.că causa au fost piedicele ce au întâmpinat în relizarea programei ce s-au format în 1848 la Cernăuţi pentru emanciparea şi împroprietărirea ţăranilor; căci zicea că precum s-au desrobit Ţiganii aseminea să se desrobească şi ţeranii, plătind statului recuperarea clăcii şi a dijmei precum au plătit răscumpărarea sufletelor ţigăneşti.

Eată punctele principale ale programei lui Negri care pune asupra statului toată răscumpărarea clăcii.

1. Desfiinţarea boerescului şi a tuturor angarielor;
2. Egalitatea înaintea legilor;
3. Aşezarea dărilor proporţională cu avutul fiecăruia;
4. împroprietărirea ţăranilor cu despăgubire din partea statului;
5. Unirea principatelor într-un singur stat român.

Acum că răsumpărarea clăcii sau făcut luând parte la dânsa şi ţeranii şi statul, adică ţăranii plătind dare din trei părţi şi statul numai a treia parte, să ne aducem aminte cu recunoscinţă de acel C. Negri care, de şi nu au dobândit tot cât au cerut, dar totuşi au dobândit a treia parte, şi pentru aceasta poporul român îi ţine şi îi va ţinea seamă totdeauna. (...)

Fraţi săteni

Eu nu vin să cer voturile voastre la alegerile de faţă, dar tocmai pentru aceasta mă sânt dator către voi toţi membri corpului electoral al ţeranilor, iar mai ales către voi acei cari la alegerile din urmă aţi dăruit într-un nobil curagiu ca se me trimeteţi în adunarea ţărei ca represintante al vostru.

Pe lângă aceasta, o viaţă întreagă ce am consacrat întru apărarea causei voastre şl a interesului celui mare al emancipărei voastre de către robiele ce vă apasă, îmi pune datoria, astăzi mai cu samă, se vă dau un sfat bun.(...)

Voi sunteţi partea cea mai însemantă a puterei ţârei, voi plătiţi dările cele mai însemante; voi daţi mulţimea fiilor voştri pentru oastea ţerei, voi sunteţi cu numărul şi cu puterea de producere cea mai însemantă a avuţiei şi puterei ţărei; iar în faptă chiar şi după legea nouă, aveţi numărul cel mai mic de representanţi în Adunările legiuitore ale ţărei. Chiar în aceste corpuri legiuitoare de aţi trimite toţi represintanţi de ai voştri, tot aţi fi acolo într-o neînsemantă minoritate. Ce va fi oare de voi şi de interesele voastre când aţi trimite ca represintanţi ai voştri tot recomandaţi de prin alte colegiuri şi de comitete înfiinţate pentru acest scop?

Nu mai staţi, fraţilor, la îndoială. Dacă veţi alege ca în trecut, tot în starea de astăzi aveţi să rămâneţi, şi tot ca în trecut aveţi să pătimiţi.

(Dările de seamă către alegătorii colegiului al IV ■ lea de Roman din partea deputatului loan lonescu de la Brad, 1881,1884, laşi 1885, p. 131-137; 192-193)

1
5
4

C.A. ROSETTI

(Răspuns la cuvântarea lui Titu Maiorescu la dezbaterea asupra regimului electoral, rostit în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 2 aprilie 1884)

D-lor, a răspunde, fără un minut de pregătire unui maestru ca D. Maiorescu, este mai mult de cât o cutezanţă, dacă am îndrăsnit însă să o fac, cutezanţa nu vine din încrederea ce am în mine, ci din siguranţa ce am că d. Maiorescu a ştiut, ca un adevărat maestru, să profite de toate greşelele noastre, pentru ca să le adune într-un cocoloş, şi să ne lovească cu el în cap, ca să ne deştepte.

Acest învăţat, onorabil şi maestru bărbat de Stat, a luat lucrurile cu acel şir regulat care ştie să-l aibă un vechiu şi exprimentat profesor, le-a luat încă de la lovirea de Stat.

Si în adevăr, tot ce a spus este adevărat. Lovirea de Stat, ori câte bunuri ar fi adus – şi admit că a adus multe bunuri – am spus-o înainte de a se face, cu ani întregi, şi dupe ce s-a făcut, că, dacă ar veni un om şi să-mi dea tot, dacă Isus, care reînviază Dumineca viitoare, ar bine-voi să mai vină o dată pe pământ şi mi-ar zice: pune degetul în rana cuielor şi crede; şi daca el ar voi să se facă dictator al acestui popor ca să-i dea toate bunurile pe care el le doreşte, eu n-aş primi nici chiar o astfel de dictatură... (Numeroase aplause);

pentru că, dacă astăzi se găseşte un om sânt care ar salva ţara mea, acel om e muritor, şi noi cari ne-am fi desprins să nu mai existăm de cât prin voinţa unui om, am fi o naţiune condemantă peirei.

Acest sentiment îl aveţi toţi, îl are naţinea română. Elita naţiunei române a făcut acea revoluţiune de sus în jos; s-a unit ca să restabilească regimul constituţional; şi aceasta este gloria tututor acelor oameni fără osebire de nuanţe şi caracter, că au dat naţiunei mijlocul de a se desvolta prin ea însăşi, şi mai mult încă, că au oprit de a se perde ţara Românească făcând, ceea ce ne ameninţa D. Lascar, când zicea că drepturile poporului nu se dau, ci se iau. Noi însă toată viaţa noastră am zis şi vom zice, de sus în jos, iar nu de jos în sus.

Eu n-am venit la tribună ca să atac, nici să apăr, am venit să spun ceea ce cred că e drept, precum D. Maiorescu a atacat ceea ce a crezut că nu e drept.

D-sa zice că ceea ce facem acum este o operă de partit, iar nu operă constituţionale; că jumătatea ţârei esteîn contra; că oamenii ca D-nii cutare

şi cutare nu trebue să zică şi ei ceva?

Toate acestea sunt mari şi,ţjrţ>ptf?d^f;ir,i; d^r cjaqăd-lor nu vor să vină, cum putem noi să-i luăm cu sila? Si la rândul meu vă întreb: cum pot eu să merg cu d-lor, dacă cred că d-lor fac rău? Poate mă înşel. Dar cine mă judecă? Naţiunea.

Ei, bine, s-au deschis colegiele electorale; s-au dus şi d-lor acolo, au vorbit şi cred că nu se va fi găsit nimeni care să-i fi oprit de a lua cuvântul în o alegere.

O voce; Ba s-au şi ales unii.

D.C.A. Rosetti: S-au ales vreo câţiva; dar au crezut că esteîn interesul ţărei să demisioneze din Cameră şi să zică: alegerile nu au fost libere, ne retragem dintr-o Cameră care nu este liber aleasă, şi reintrăm în naţiune.

Din ziua aceea, eu de multe ori m-am întrebat şi mă întreb şi astăzi: ce fel au intrat în sânul naţiunei? (...)

Eu, însă, văd, că prin cuvintele şi prin faptele d-lor, nu fac de cât a consfinţi ceea ce am zis eu, că corupţlunea este la basa legei electorale; fiindcă, oricât de rău ar fi acest guvern, ori cât de răi sunt prefecţii săi, oricâte înrâuiri au făcut în alegeri, în justiţie în contra tutulor guvernelor? Oare membrii noului partid liberal-conservator, afară de cei cari făcuseră parte din ministerul d-lui Catargi, toţi ceilalţi membrii ai acestui partid nu au subscris împreună cu noi aceleaşi acusări în contra guvernului Catargi, şi încă mult mai grave şi mai vădite de cât acelea pe cari le aduc guvernului actual? (...)

Prin urmare, nu trebuesă sfârşim odată cu acea corupţiune? Unde se află sorgintea răului, când toţi cei cari au venit la guvern de la 1866, nu au făcut nici unul din acele fapte pe cari Constituţiunea-i îndatora să le facă? (...)

Au zis numai că se duc în mijlocul naţiunei, dar eu nu am văzut pe nici unul să se ducă. 'Mi pare rău că nu s-au dus, şi-mi pare şi mai rău, că nici unul din partidul meu nu se duce de cât numai când sunt alegeri, având pe prefect la braţ. Mă plâng de amicii mei că nu fac întruniri publice, dar nu pot să apăr pe protrivnicii mei, cari au declarat că fug din Cameră, ca să se ducă în naţiune, şi au fugit şi din cameră şi din naţiune.

Mai zicea onor. D. Maiorescu, că guvernul acesta n-a făcut şcole, n-a făcut legi de admisibilitate în funcţiunile administrative, n-a făcut legi de organisare a justiţiei, etc. Va recunoaşte cel puţin d-sa, că eu, ca ideolog, le- am cerut. E adevărat că guvernul nostru e aproape de opt ani la putere

şi e vinovat că n-a făcut toate aceste legi. Dar guvernul, d-lor, a fost necurmat, nu sub aceeaşi firmă, dar toţi din acelaşi partit, şi n-a făcut nimic, şi între duoi vinovaţi, ai noştri tot au făcut ceva. Eu aşi voi să dau jos guvernul acesta, dar pe cine să aduc în locu-i?

Nu-mi dai pe nici undi d-ta şi nîcî etr'hd pot să-ţi dau. Eu nu pot, fiindcă sunt ideolog. (...) ' [illegible] ■ ' [illegible] i:

Eu atribui, în sinceritate, legei noastre elettorale toate relele de cari ne plângem. Le atribui legei electorale, căci nu pot să le atribui tutulor bărbaţilor cari au trecut pe la guvern. De aceea zic: legea electorală e de vină, şi de aceea, pentru că ştiu ce răspundere are cineva când este la guvern, şi pentru ca să nu implic câtuşi de puţin răspunderea nimănui în cestiunea pe care o ridicăm, când am făcut această propunere, am zis: scriu în numele meu şi numai eu singur. N-am vorbit cu nimeni. Acusaţiunea am făcut-o eu singur şi am spus-o îndată şi la început, ca nimeni să nu se înşele, să zică că unii din miniştri mi-au şoptit. Nu m-au crezut. Atât mai rău pentru acei cari nu cred când le spuni adevărul; se vede că se uită în oglindă când nu cred pe alţii.

Am mai cerut reforma legei electorale şi pentru ca să îndeplinesc lipsa de şcoale şi celelalte neajunsuri pe cari cu drept cuvânt le arătaţi, şi să curm orice ură care se naşte adesea între oamenii cari nu se cunosc, orice ură între partite, orice desbinări în naţiune; căci, lucrând la un loc cu toţii, ne cunoaştem mai bine unii pe alţii, ne sfătuim împreună şi câte binefaceri nu pot resulta din asemenea înţelegrri, câte bănuieli şi calomnii nu dispar când lumina se face înaintea tutulor? D-voastrăînsă lăsaţi pe sătean singur pe mâna zapciului şi a primarului; şi-i spuneţi că-i daţi dreptul de vot, când în realitate nu-i daţi
nimic. Apoi nu vedeţi că l-aţi corupt? Si ce aţi corupt? Temelia casei. Nu vedeţi că lăsându-l singur sub bici şi zicându-i că acesta se chiamă a-i da drepturi, îl faceţi să urască aceste drepturi? Săteanului îi trebue lumină şi noi trebue să-l facem să profite de acestă şcoală a votului, care nu este decât un loc de a se lumina: căci, când vei merge d-ta în mijlocul lor şi-i vei lumina, nu vezi că ai căpătat încrederea şi dragostea lor? Si cu acesta ai oprit pe orice anarchistşi nihilist ca mine şi ca fiul meu ca să mergă să-i îndemne la omoruri, încendiuri şi câte şi mai câte scandaluri la cari m-au acusat? Si nu numai că ai oprit ca să mai lucreze anarchiştii şi nihiliştii, dar chiar dacă nu vei reuşi în acesta, cel puţin opreşti poliţia să mai facă raporturi mincinoase. (...)

(Dezbaterile corpurilor legiuitoare, şedinţa din 2 aprilie 1884, p. 2022-

2024)

I.C. BRĂTIANU

Cuvântare în Adunarea Deputaţilor la 19 aprilie 1883

(Probleme cheie ale societăţii româneşti în viziunea fruntaşului liberal) – n.n.

(...) D-lor, ce zice d. Kogălniceanu şi după d-sa toată opoziţiunea? Zice că noi avem să unim două colegii, căci avem de gând să atacăm proprietatea.

Familia a lăsat-o la o parte; cel puţin a avut pudoarea ca de aceasta să nu vorbească nimic.

Cum? Noi care toată viaţa noastră am consacrat-o ca să reînfiinţăm, proprietatea personală, care în secolii din urmă se desfiinţase din România prin servaj şi era numai o proprietate mixtă? Noi care, studiind istoria, am văzut că, pe câtă vreme familia şi proprietatea a fost personală – aşa cum este la rasa greco-latină-numai cu aceasta am putut noi Românii să rezistăm tuturor furtunilor celor mai mari, tuturor Baiazeţilor şi Tamerlanilor?

Căci numai atunci societatea a fost ciuntită, când ţăranul a fost în servaj.

întotdeauna Românii au fost interesaţi să apere moşia cea mare, căci numai când aperi moşia cea mai îţi aperi moşia cea mică şi numai atunci eşti îndoit puternic. (...)

Apoi, d-lor, noi am voit să desfacem devălmăşia care era între clăcaşi şi între proprietarii mari, pentru ca să creem proprietatea occidentală, individuală pentru ca să dăm puteri noi societăţii române; şi noi să venim astăzi să o atăcăm? Ce? Suntem noi oare aşa de ignoranţi, încât să nu ştim că acolo unde

aceste două clase sunt desbinate, unde ura şi lupta e între ele, Statul e în pericol?

Noi, cari am luptat toată viaţa pentru întărirea naţionalităţii române, să

venim şi să băgăm zizania între mica şi marea proprietate?

Apoi, cum am zis şi la Craiova, noi am luptat cu dumnealor pentru Creditul Funciar pe care voiau să-l dea în mâna străinilor.

Cine a făcut banca de scont şi de circulaţie pentru a scădea dobânzile şi- putea proprietatea să ia avânt? Noi, nu ei.

Cine a făcut expoziţiunile agricole, pentru ca toţi proprietarii dintr-un judeţ să se întrunească, să-şi cunoască interesele, să discute între ei şi să devină un adevărat element puternic în ţară? Ei, sau noi?

Cine a făcut Creditul Agricol? ei, sau noi?

Cine a făcut consiliul superior la ministerul domeniilor pentru ca proprietarii să vină din ţara, să se consulte ministrul cu ţara întreagă asupra îmbunătăţirilor de tot felul, pentru ca să ajute agricultura, iar nu numai pe proprietarii? Ei, sau noi?

Ce să vă mai spun? cum ziceam şi la Craiova, că noi am luat vămile din mâinile anteprenorilor. Noi am luat drumurile de fier, spirtoasele, salinele din mâinile exploatatorilor străini ca să le aibe guvernul ţării, care e sub controlul d-voastră, ca toţi amploiaţii să fie români, ca nu amploiaţii români să fie la discreţiunea străinilor ca într-o zi să devină un instrument străin în ţara noastră. (...)

D-lor, a mai aruncat d. Kogălniceanu cuvântul că noi încurajăm socialismul, nihilismul, anarhia, comunismul, etc.

înţeleg să zică aceasta d-lui Schileru, căci el nu ştie ce este socialism sau nihilism.

Eu l-am înâtlnit la gara Craiovei şi i-am zis: „Mă acuză că ai fi inspirat de mine".

El zice: Eu nu fac propagandă socialistă.

Dar ştii d-ta ce e socialismul? – Nu.

Noi însă nu putem să nu ştim ce e socialismul, ce e nihilismul.

D-lor, în România se poate să fie imaginaţiuni care să viseze asemenea condiţiuni sociale; au fost chiar oameni însemanţi în lume ca Fourier, St. Simon, Proudhon.

Dar să creadă cineva că în Tara Românească s-ar putea susţine asemeni idei şi prinde rădăcini!

Apoi, pentru aceasta ar trebui un proletariat. Undee proletariatul nostru?

Era, d-lor, să se facă un proletariat, în Moldova, din foştii clăcaşi cari se împroprietăriseră.

Dar cine a venit de a zis: halt! şi-a pus o pedică de a se ajunge la o asemenea stare de lucruri? Este, întâiu, amicul meu d. Rosetti, care a venit cu legea ca să se întoarcă proprietăţile în mâinile ţăranilor; ş-a venit apoi cu legea tocmelilor agricole.

Dumnealor, însă, n-au văzut pericolul? (...)

Insă, după tratatul de la Adrianopole, după ce s-a deschis Dunărea, a început exportul ş-au început proprietarii să-şi caute moşiile; dar, fiindcă Valachia avea Dunărea de-alungul ei, a putut să exporte mult mai mult decât Moldova care avea numai un judeţ învecinat cu Dunărea, pe când ceilalţi trebuiau să vină cu carele câte 10 şi 12 poşte ca să ducă productele la Dunăre.

De aceea şi acolo s-au făcut velniţele de munte cu care făceau rachiu şi îngrăşau vitele pe cari le duceau la Viena. În Tara Românească, fiindcă cu deschiderea Dunării venitul proprietarilor a crescut, a putut să se formeze o clasă de arendaşi, iar proprietarii au început să locuiască oraşele; şi fiindcă ţăranul era al arendaşului, proprietarul proteja pe ţăran, pe clăcaş, în contra arendaşului, de câte ori arendaşul voia să abuzeze.

În Moldova însă, proprietarii din cauză că nu făcea ca dincoa, au fost siliţi să rămână pe la moşii, căci numai cu mari sacrificii se putea produce şi se putea transporta produsul lor de la Dorohoi sau de la laşi până la Galaţi.

Tot în aceiaşi vreme, odată cu deschiderea Dunării, s-a deschis şi importul mărfurilor străine, adică al productelor de lux; şi fiindcă trebue o educaţie îndelungată pentru ca omul să ştie să-şi măsoare poftele după mijloacele pe care le are şi după producţiunea sa, de aceea şi luxul a pătruns cu înlesnire în Tara Românească şi mai cu seamă în Moldova.

Ei bine, d-lor, când a venit legea rurală, în ce stare a găsit pe ţăranul din România şi cel din Moldova?

În Tara Românească proprietarul făcea cultura cu plugul şi vitele clăcaşilor, iar în Moldova proprietarul care şedea la moşie cumpăra el plugul şi vitele; el avea tot şi ţăranii ajunseseră într-o astfel de stare, încât se duceau iarna la mertic şi la curte şi se treceau la catastih.

Iată de ce acolo ţăranii au fost expuşi de-a fi spoliaţi, de-a rămâne în sapă de lemn, cum zice Românul.

D-lor, odată ce ţăranul şi-a văzut iarăş proprietatea asigurată, odată ce sa făcut legea tocmelilor agricole, odată ce s-au făcut casele de economii, casele de credit agricol, care trebuie să ia o mare întindere la noi, căci până acum au lipsit şi mijloacele îndestule şi personalul; acum când se face

vânzarea proprietăţilor Statului; când avem Dobrogea un poate să încapă un milion de ţărani, cine poate să mai fie ameninţat în această ţară că nu-şi putea găsi proprietate?

De acum înainte, încă 60,70,100 de ani, această temere nu se poate realiza.

Prin urmare, noi nu suntem în pericol de a avea un proletariat ţărănesc, cum eîn Irlanda. (...)

Apoi, d-lor, atârnă de la noi ca să dăm toată osârdia noastră pentru ca să creem o industrie şi să nu mai fim în privinţa aceasta birnicii străinilor. (...)

Noi, d-lor, am avut nenorocirea să rămânem mult înapoi. Cu toate acestea, dacă vom avea oameni, cu toate suferinţele celor ce ne-au precedat, putem privi viitorul cu încredere.

Mai este, d-lor, azi, o nouă descoperire: este puterea motrice nu a vaporului, ci a electricităţii şi astăzi toţi învăţaţii se'silesc d-a o transporta la distanţe mari ori unde vor voi, în cantităţi foarte mici, dar cu mare putere motrice; astfel industria familiei va putea iarăşi să se înfiinţeze prin această forţă motrice, poate mult mai ieftin decât cu vaporul. Prin urmare, noi, deşi avem desavantagiul de a nu avea încă o industrie, avem însă avantagiul că o vom putea creia în condiţlunile în care a fost înainte în Europa; căci, d-lor, fabricile mari nu numai că au creat proletariatul, darau adus şi altă nenorocire: au atins familia. (...)

D-l Kogălniceanu zice: Ce fapte mari aveţi să faceţi? Eu zic: da, noi, Românii avem să facem fapte mari; avem să creem condiţlunile societăţii moderne româneşti.

A lupta pentru independenţă este o idee simplă; a lupta pentru unire este o idee simplă.

Dar a lupta să creezi toate condiţiunile unei societăţi care să se desvolte, să se întărească, să se asigure în contra năvălirilor străine, acelea sunt fapte mari. (...)

(I.C. Brătianu, Acte şi cuvântări, publicate de C. Marinescu şi C. Grecescu, voi. Viii, Bucureşti, 1941, p. 187-193)

Î.C. BRĂTIANU

Cuvântare în Adunarea Deputaţilor în şedinţa din 9 mai 1884

(Dezbaterea asupra regimului electoral – n.n.)

Prin urmare, de la 1857 încoace, suntem o societate cu totul nouă. Dar

tocmai de aceea trebue câtva timp până să luăm încrederea reciprocă unii în alţii. Acea încredere nu există pe deplin astăzi şi de aceea colegiului întâi al senatorilor, adică cel mai tare impuşi, i-a fost frică, că făcându-se una cu colegiul al doilea să nu fie înăbuşit, aşa încât să dispună alţii de soarta lor. (...)

D-lor, spre onoarea noastră, niciodată oricare a fost sorgintea corpurilor electorale, niciodată interesele exclusive ale unei clase nu au fost puse mai presus de interesele generale. (...)

D-lor, eu cred că chiar aşa cum era compus până acum, Senatul nu a fost un corp privilegiat; din contra, eu care eram în contra Senatului, împreună cu d-voastră care aţi fost în Constituantă şi am admis această instituţie numai ca o concesiune împrejurărilor, eu care în urmă, aflându-mă ministru, am întâmpinat în Senat o mare rezistenţă şi opoziţie din partea mai tuturor senatorilor, cu toate acestea, d-lor, vă mărturisesc că am avut trebuinţă de Senat, pentru că legi cari fuseseră votate în Cameră, au ieşit mult mai bine după ce le-a modificat Senatul. (...)

Poate să ajungem odată la o singură Cameră, dar până acum să ne iertaţi pe noi aceştia mai cu seamă răscopţii, ca să nu dăm Senatului aceeaşi origine. (...) Cu toate acestea trebue să recunoaştem că, oricât de reacţionare ar fi fost Camerele noastre, cum le taxaţi d-voastră, tot am mers mai spre bine decât chiar acele ţări, unde a fost sufragiul universal. S-au văzut societăţi cu drepturi electorale foste restrânse, făcând progrese imense. (...)

Dar, d-lor, orice veţi spune d-voastră, nu trebue să pierdeţi din vedere un lucru – şi aci fac complimentele mele pentru d-l Vasile Lascăr, pentru omagiul ce a făcut vechiului nostru sistem electoral – nu trebue să pierdeţi din vedere că societatea noastră, a trecut prin atâtea faze, prin atâtea dificultăţi pe care a ştiut să le învingă şi a ştiut să fie la înălţimea tuturor chestiunilor pe care alte socităţi mult mai civilizate nu le-au putut rezolva, decât cu mari sacrificii de tot felul. De aceea spun că nu trebue să aruncăm piatra acelei stări de lucruri care nu ne-a oprit câtuşi de puţin de-a ne desvolta şi de-a ajunge unde suntem azi.

D-lor, cu modificările făcute acum Constituţiei, am făcut în adevăr un mare pas, mai cu seamă dacă vom lua şi garanţii prin legea electorală şi pentru mine unul, cea mai mare garanţie este secretul votului şi votarea într- o'zi, pentru că toate târgurile se fac noaptea. De aceea, încă odată o spun, cu modificarea făcută Constituţiei şi cu legea electorală, pe aceste

baze avem să mergem şl mai repede de cum am mers până acum.

S-a spus, d-lor, că această reformă nu satisface sentimentele noastre liberale şi democratice. Eu spuneam în sala de dincolo unui amic când a venit şi aşezându-se înaintea mea, mi-a spus că am făcut,, lege reacţionară", că libertăţile sunt compromise, eu i-am spus: „Crezi că d-ta ai un ideal superior idealului meu în chestuni de libertate?

Pentru realizarea lor, făcut-ai dumneata cât am făcut eu? Dar oare suntem noi chemaţi aci, noi, ca guvern şi d-voastră ca reprezentanţi ai ţării să ne realizăm idealul nostru personal? Nu!

D-voastră sunteţi delegaţi ai nalţunii şi noi ai d-voastră şi nu putem decât să propagăm idealul nostru. Dar ca să-l traducem şi în fapt, aceasta nu o putem face, decât numai atunci când va deveni o trebuinţă simţită de naţiune".

(I.C. Brătianu, Acte şi cuvântări publicate de C. Marinescu, voi. IX,

Bucureşti, 1943, p. 277-280)

PROGRAMUL PARTIDULUI NAŢIONAL-LIBERAL
Iaşi, 8 (20) Novembre 1892

Amare şi crude au fost suferinţele românilor, lângă epoca degradării naţionale – timpul Fanarioţilor şi al invasiunilor. Aservirea neamului şi desfiinţarea Statului au fost aproape doi secoli la ordinea zilei.

În acest timp de grea încercare, străini venetici răpise puterile statutului, iar poporul gemea în robie şi umilire. Cei puternici, formând o oligarhie privilegiată, sau nu aveau nici un legământ cu nalţunea, sau pentru a trăi o viaţă ticnită se desbrăcau de datoriile lor către patrie.(...)

În faţa celor puternici sta însă în picioare poporul român, pacinic, îndelung răbdător, mult ertător, dar neamestecat cu cei străini şi înstrănaţi de dânsul. El nu se înveţase a da ascultare intereselor momentane şi poftelor personale şi a nesocoti nevoile şi tendinţele naţiunii şi ale statului. El îşi aducea aminte şi de originea şi de misiunea sa. El simţia viu, că destinele sale nu erau legate de obiceiurile bizantine şi de corupţiunea fanariotă, ci de năzuinţele lumei culte.

La întâia suflare a ideilor liberale, care puse în mişcare Europa, poporul român se redeşteptă «din adânca-i letargie», precum zice poetul Alecsandri, pentru a redeveni la gurile Dunării – representantul şi sentinela civilisaţiunii apusene.

întâia sguduitură ce primi clasa privilegiatilor îi fu dată de un fiu al poporului, de un Oltean neînsemnat şi necunoscut. Domul Tudor făcu de licări pentru întâiaşi dată, după timp îndelungat, o rază de lumină şi de căldură asupra statului român. (...)

Pe mormântul lui Tudor se ridicară între 1830 şi 1840 o legiune de eroi, bărbaţi plini de suflet înalt, de entusiasm fără prihană, de devotament fără margini. În mijlocul apăsării din lăuntru şi din afară, ei au înfipt, în vederea tuturor, spre spaima şi uimirea privilegiaţilor, drapelul pe care sta scris – libertatea poporului şi independenţa naţiunii. (...)

Cetatea privilegiaţilor fu apărată pas cu pas. încet cu încetul zidurile ei fură dărâmate. Finalmente însăşi cetatea fu spulberată.

Aceasta este originea Partidului Naţional – Liberal.

Programe politice – partidul naţional-liberal le-a formulat în România pentru întâiaşi dată. Pentru dânsele el a luptat zecimi de ani, până le-a îndeplinit, până le-a întrecut atât în cestiunile interne cât şi în acele privitoare la posiţiunea politică a statului. Pe dânsele le-a combătut clasa privilegiată necontenit, de la prima lor aparaţlune, declarându-le de utopice, de anarchice, de răsturnătoare ordinii sociale.

Programele de la 1848,1856 şi 1866, ca şi faptele isvorâte din ele, stau mărturii vii şi necontestabile. (...)

Clasa privilegiată nu a putut ţinea pept cu ideile şi năzuinţele moderne, cu ideile democratice şi naţionale, şi nu s-a acomodat lor decât momentan, pentru a se ridica în contra lor mai cu înverşunare la moment propice. A falsifica mai întâiu libertăţile publice, a le restrânge şi a le suprima mai în urmă: aceasta a fost ţinta privilegiaţilor, din ziua în care ei au trebuit să plece capul dinaintea suveranităţii poporului. (...)

Vechii privilegiaţi, botezându-se ca conservatori, se trudesc să ajungă pe o altă cale la scopul lor final. Ei nu s-au bucurat nici odată că puteri noue şi vii eşiau, prin regimul de libertate, din poporul cel nestricat şi sănătos. Ei nu simţiau că, numai cu ajutorul şi munca acestor forţe, statul român se putea regenera şi desvolta, Ei vedeau cu spaimă, că priceperea intereselor ţării pătrunde tot mai adânc în păturile sociale. (...)

Fiecare îşi aduce aminte în ce împrejurări partidul naţional-liberal fu chemat la putere în 1876. Conservatorii, după cinci ani de guvernare nemernică,

care revoltase conştiinţa de sine a ţării, nu mai erau în stare a merge înainte. Eram în ajunul unui mare războiu, care atingea însăşi esistenţa României, şi ei se retrăgeau fără a pricepe ce era de făcut, lăsând finanţele încurcate, ţeara înfundată în grele datorii şi creditul statului ruinat. (...)

A trebuit să fie chemat partidul naţional-liberal la putere, pentru ca focul sacru al devotamentului către patrie să cuprindă întreaga naţiune şi să-i dea energia, puterea şi încrederea de a face acele mari sacrificii morale şi materiale, fără de care nici un popor nu-şi poate întemeia viitorul. (...)

Partidul naţional-liberal nu numai a făcut de a eşit România victorioasă din războiu, ci a creat regatului acea situaţiune prin care l-a înălţat la o posiţlune europeană. Atunci s-a pus pe capul primului Rege al României coroana de oţel, semnul neperilor al gloriei străbune, al gloriei presente, al gloriei viitoare. Atunci s-a aşezat pe temelii puternice rostul regatului român de loan Brătianu, nemuritorul fiu al naţiunii reînviate. Atunci s-a format în ţară şi afară din ţară convingerea, că statul român de la Dunărea-de-jos e o forţă şi că acea forţă e necesară echilibrului politic al Europei. (...)

Când aruncăm o privire la desvoltarea internă, ea este toată şi întreagă fapta partidului naţional-liberal. Conservatorii cu clientela lor nu au avut în această desvoltare altă acţiune, decât de a împedeca reformele şi consecinţele lor. (...)

Emanciparea economică a ţării, pe al cui program a stat ea mai întâi, pe al cui program a rămas ea, şi cine a lucrat mai cu vigoare pentru ca ea să devie reală?

Cine a făcut legi pentru protecţiunea industriei naţionale şi cine aplicat acele legi cu eficacitate? Intrepositele de cereale şi târgurile de vite, cine le-a creat? Comerciul, cine începuse a-l regula? Cine a înfiinţat concursurile şi comiţiile agricole, astăzi desfiinţate? Cine a înfrânat abusul comerciului ambulant?

Cine a făcut ca armata să fie pusă în stare de a lua o parte activă şi însemnată în războiu, de nu iarăşi partidul naţional-liberal?(...)

Regimul vechilor privilegiaţi, ca şi regimul actualilor conservatori, e caracterisat prin un sistem de opresiuni şi de espediente, a căror sorginte erau şi sunt – interesul personal – neîncrederea în puterile vitale ale naţiunii. (...)

Partidul naţional-liberal în jumătate de secol a isbutit a spulbera toată clădirea umilitoare şi apăsătoare a privilegiaţilor, înălţând o clădire nouă,

care este opera proprie a poporului românesc.(...)

Ţara cere astăzi, mai mult încă de cât la 1875, ca guvernul constituţional să nu mai fie – un mijloc de falsificare şi de suprimare a legilor, un mijloc de corupere a conseciinţelor şi a tuturor instituţiunilor ţării. Ţara cere ca guvernul constituţional să fie un adevăr şi să se desvolte cu sinceritate. Ţara cere ca să se închidă odată pentru totdeauna porţile reacţiunii, pentru ca naţiunea să poată din nou, nebântuită şi nefrământată de nimeni, să păşească mai departe pe calea ce ea însăşi şi-a tras-o şi pe care i-o indică geniul său. (...)

. Mari perderi a suferit naţiunea în ultimii ani, când moartea a secerat rând pe rând pe cei mai iluştri, pe cei mai încercaţi bărbaţi ai poporului: – pe fraţii Colesci şi pe Rosetti mai întâiu, pe Alecsandri şi pe Kogălniceanu în urmă, în fine pe fraţii Brătieni.

Dar mare e capitalul moral şi material, pe care ni l-au lăsat aceşti patrioţi în urma lor. Am intrat în această glorioasă moştenire cu consciinţa bine închegată că avem datoria de a o apăra, de a o asigura, de a face ca ea să producă şi în viitor roade binefăcătoare.

Pe urma marilor bărbaţi, cari au fundat regatul român, avem să mergem şi noi înainte, şi precum ei nu s-au desminţit în tot cursul vieţii lor, nici noi nu ne vom desminţi.

Păşim înainte pe calea deschisă de ei – în amintirea sacrificiilor făcute de dânşii şi a victoriilor obţinute.

Vom lupta deci – pentru întărirea şi desvoltarea libertăţilor publice, a ideilor democratice şi a independenţei naţionale. În fiecare zi, în fiecare oră, aceste mari idei vor lumina paşii noştri. Pe basa principiilor liberale, democratice şi naţionale vom deslega, şi în viitor, toate cestiunile, cari vor veni rând pe rând la ordinea zilei.

întâia cestiune de resolvit în mod definitiv este – **Domnia Legilor.**

Tara a fost totdeauna setoasă de Domnirea Legilor pentru a se pune un capăt Regimului Bunului Plac al foştilor privilegiaţi şi al actualilor conservatori. (...)

Libertatea Alegerilor este, dimpreună cu aceea a **Domnirii Legilor,** cestiunea care reclamă toată solicitudinea noastră.

În privirea baselor electorale ale sistemului nostru representativ,

Sufragiul universal cu representaţiunea proporţională este idealul partidului naţional- liberal. Către dânsul ne vom îndruma şi vom tinde a-l realisa prin reforme
treptate, răspândind tot mai mult în toată păturile sociale luminile unei instrucţiuni solide şi sănătoase.

Dar până vom pune în lucrare această reformă binefăcătoare, care singură este în stare a întări consciinţa naţiunii despre afacerile ei, vom lupta din toate puterile pentru ca respectul şi Domnia Legilor să-şi facă începutul în aplicarea onestă şi consciinţioasă a Legei Electorale. (...)

Vom fi conduşi în această privire de îndoita preocupare: – de a restrânge cât mai mult acţiunea autorităţilor administrative, şi – de a lărgi sfera atributelor judecătoresci. (...)

Cestiunea ţărănească reclamă la rândul ei atenţiunea noastră cea mai neadormită.

S-a zis – că ţăranul este talpa casei, adecă fundamentul pe care se ridică edificiul naţional al statului. Esistenţa, siguranţa şi viitorul acestuia depind în mod hotărâtor de buna stare a ţărănimii. Partidul naţional-liberal va continua deci opera începută de dânsul – a îmbunătăţirii şi a întăririi condiţiunilor de bun traiu al ţăranului, şi va urmări necontenit, precum a făcut-o şi până acum, ţelul propus – ca fiecare ţăran să aibă în deplina sa proprietate o bucată de pământ cultivabil, pentru ca să-şi asigure o posiţiune materială independentă şi să se ridice economicesce şi moralicesce. Când fiecare ţăran va fi proprietar, orice încercare de cotropire a regatului se va sdrobi de resistenţa inimoasă şi devotată a sute de mii de patrioţi.

De aceea legea vânzării de pământuri la ţărani trebue să fie şi să rămâe o realitate. Ea trebuie să fie astfel chibzuită, ca să nu devie ilusorie, apăsătoare şi rinătoare pentru ţăran.

Partidul naţional – liberal voesce mai departe, ca să înceteze în România cu desăvârşire robia materială şi morală a ţăranului. (...)

El voeste ca învoielile agricole să aibă la basă echitatea cea mai perfectă, pentru că numai astfel se poate desvolta într-un stat viaţa pacinică şi bunul traiu al tuturor cetăţenilor.

Partidul naţional-liberal va propune, spre acest sfârşit, următoarele măsuri:

1. Fiecare ţăran, care nu posedă în a sa deplină şi reală proprietate un lot de pământ cultivabil de cinci hectare, esteîndeptăţit a reclama pe

domeniile statului un lot de această întindere. Acest drept îl vor avea şi învăţătorii rurali, mărginaşii oraşelor, precum şi preoţii şi servitorii bisericeşti. Acest drept va mai putea fi reclamat de comunele rurale pentru o întindere ce se va fixa de lege.

2. Se vor crea instituţiuni naţionale, cari vor avea de scop:

a) a înlesni ţăranilor cumpărarea de proprietăţi particulare cu bună învoială sau la licitaţie publică prin emiterea de Bonuri funciare, garantate de stat şi plătitoare prin amortisare cu lung temin. (...)

3. Legea învoielilor agricole va avea de ţintă:

- a esclude din transacţiunile dintre proprietari şi muncitorii de pământ o esploatare uşurară a acestora; .

- a împiedeca exploatarea muncitorilor de pământ prin intermediari şi precupeţi;

- a stabili în aceste transacţiuni cea mai perfectă echitate între valoarea productivă a pământului şi preţul muncei, prin mijlocirea unei bune înţelegeri între părţi şi a asociaţiunilor agricole, cari le vor călăuzi şi lumina.

Strâns legată de cestiunea ţărănească este – aceea a **Bisericei** şi a **învăţământului Public.**

Independenţa Bisericei române este opera partidului naţional-liberal. (...)

Desvoltârea învăţământului Public în România şi-a luat un avânt tot prin lucrarea partidului naţional-liberal.

Doue treimi clin şcoalele primare, rurale şi urbane, cele mai multe gimnasii şi licee clasice şi reale, şcoale secundare de fete şi şcoale comerciale, şcoale normale de diferite trepte, Şcoala de Poduri şi Şosele, cele două Universităţi cu institutele legate de dânsele: toate aceste sunt creaţiuni ale partidului naţional-liberal. Sub impulşiunea dată de dânsul au propăşit Academia şi Museele naţionale şi s-a realisat hotărârea de a se clădi localuri şcolare pentru toate gradele de învăţământ. (...)

Un interes superior reclamă dar, ca statul să dea mijloacele necesare, pentru ca mai ales biserica sătească şi şcoala rurală să poată subsiste, pentru ca preotul şi învăţătorul să-şi vadă traiul lor pus la adăpost de orice grijă, spre a-şi consacra timpul şi munca întru îndeplinirea cu sfinţenie a marei lor misiuni. (...)

De aceea partidul nalţonal-liberal va lucra pentru realisarea următoarelor reforme:

1. Clădirea cât mai neîntârziată a tuturor localurilor şcolare – începând cu şcoalele primare rurale şi urbane şi sfârşind cu Universităţile şi institutele de cultură ce se ţin de dânsele.

2. înzestrarea acestor şcoale cu materialul didactic necesar.

3. Organisarea întregului învăţământ de toate gradele astfel, ca toate nevoile poporului şi toate chemările cetăţenilor în orice direcţiune a culturei să fie îndestulate.

4. Egalisarea materiilor de învăţământ în şcoalele primare rurale şi urbane.

5. Pregătirea unui corp didactic, care să asigure naţiunii o instrucţie şi o educaţiune la înălţimea situaţiunii ocupate astăzi de Regat.

6. Asigurarea posiţiunii corpului didactic de toate gradele.

7. Aşezămintele şcolare ale Bisericei să aibă de ţintă a crea un centru de cultură şi de viaţă religioasă, care să respândească lumina sa binefăcătoare asupra României şi a întregului Orient.

8. Venitul pământurilor cari aparţin comunelor rurale, precum şi venitul provenind din dreptul de a închiria cârciumele comunelor rurale, vor servi pentru a întâmpina retribuţiunile preoţilor şi ale servitorilor bisericesci, precum şi cheltuielile de întreţinere şi de material ale bisericilor şi ale şcoalelor din sate.

O cestiune vitală pentru naţiune este – **cestiunea Armatei.f...)**

De aceea partidul naţional-liberal va stărui:

1. Ca administraţiunea ministerului de Răsboiu să fie despărţită de Comandamentul militar.

2. Ca legea posiţiunii oficerilor, desfiinţată de conservatori, să fie reînfiinţată şi completată cu măsuri, cari să garanteze posiţiunile oficerilor şi ale serviciului, puindu-le la adăpostul arbitrariului şi la adăpostul intereselor particulare sau de partid.

3. Codul de justiţie militară să fie supus unei revisiuni, pentru a se lăsa în competinţa tribunalelor militare numai crimele şi delictele curat militare.

Cestiunea Finanţelor şi a **Politicei economice** este de o mare importanţă pentru asigurarea viitorului patriei.(...)

Partidul naţional-liberal va lucra deci pentru:

1. Infrânarea cheltuielilor statului. ,

2. întrebuinţarea escedentelor bugetare la mărirea amortisării anuale a datoriri publice.

3. Desfiinţarea cu desăvârşire a impositului personal.

4. Protecţiunea Agriculturei, Comerciului şi Industriei pe basa principiilor stabilite de partidul naţional-liberal.

Gestiunea Justiţiei este astăzi mai mult decât ori când la ordinea zilei.

În trecut, sub regimul privilegiaţilor, magistratura era o unealtă nu numai a regimului, ci a interesului nesăţios. Nu a fost uşor de a eşi din această situaţiune. De când s-a încăerat lupta între privilegiaţi şi conservatori, de o parte şi partidul naţional-liberal de alta, una din cerinţele cele mai accentuate ale acestuia a fost – neatârnarea cea mai completă a magistraturei, pentru ca justiţiabilii să afle în ea o nepărtinire reală şi necontestată. (...)

O cestiune care preocupă întreaga ţară este – **cestiunea descentralisării administrative.**

Descentralisarea, înscrisă în Constituţlune ca unul din principiile fundamentale aledesvoltării statului român a devenit astăzi şi prin legi şi prin practica guvernamentală o literă moartă. Naţiunea de zecimi de ani cere ca vieaţa comunală şi judeţeană să fie şi să rămâe la noi, cum este în toate ţările civilisate, temelia regimului representativ, sorgintea activităţii cetăţenilor în afacerile publice, mijlocul cel mai eficace al îmbunătăţirii tuturor ramurelor administraţiunii,(...)

Vom stărui deci cu insistenţă asupra următoarelor reforme:

1. Comuna şi judeţul vor avea plenitudinea atribuţlunilor administrative locale.

2. Dreptul de intervenire şi de control al statului în cestiunile cari leagă comuna şi judeţul de interesele generale se va regula prin lege.

3. Validarea alegerilor comunale şi judeţene va fi deferită justiţiei.

Primarii cu ajutoarele lor, preşedinţii şi membrii Comitetului permanent, se vor alege de consiliile respective.

Disolvarea consiliilor comunale şi judeţene şi revocarea Primarilor şi ajutoarelor lor, a preşedinţilor şi membrilor Comitetelor permanente, se va face prin decisiunea puterii judecătoresci.

4. Sub-prefecţii se vor desfiinţa.

5. O lege va regula stabilitatea funcţionarilor statului, judeţului, comunei şi stabilimentelor publice, pentru ca arbitrariul să fie înlăturat de la numirea, ca şi de la destituirea şi suspendarea lor, şi să fie înlocuit prin dispoziţiuni cari să garanteze o numire şi o înaintare regulate şi o suspendare, pedepsire sau hotărâre judecătorească.

6. Se vor lua măsurile cele mai eficace pentru a opri invasiunea în România a elementului evreesc, invasiune pe care o considerăm ca un pericol naţional.

În cestiunea **Politicei esterne –** voim să se urmeze cu sinceritate politica tradiţională a partidului naţional liberal, care a dat în scurt timp Regatului român o posiţiune tare şi respectată.

Voim ca România să fie şi să rămâe – un stat independent în toată puterea cuvântului – un focar de cultură şi de ci vi I isaţiu ne, – un centru de aspiraţiuni sănătoase – un factor necesar al menţinerii păcii europene – o putere bine organisată milităreşte pentru a apăra naţiunea ori-şi-când şi de ori-şi-unde va fi atacată.

Să se scie, că nu voim a turbura pacea nimeni, dar că suntem decişi a ne- o apăra pe a noastră.

O cestiune, în fine, asupra căreia partidul naţional-liberal şi-a îndreptat totdeauna privirile şi activitatea sa a fost – **Desvoltarea oraşelor ţării.**

Sub impulsiunea dată de el, toate oraşele României, începând cu capitala, au căpătat un aspect cu totul nou.

Oraşul însă, căruia regatul datoresce o solicitudine deosebită este Iaşii, vechea capitală a Moldovei, căreia cu drept cuvânt i s-a dat numele de – Leagănul Unirii. (...)

Pe această cale păşind înainte, partidul naţional-liberal va stărui în următoarele puncte:

1. Universitatea din Iaşi să devie un institut de cultură naţională de prima ordine.

2. Legea din 1881 pentru înfiinţarea de dockuri şi intreposite în Iaşi să se esecute în cel mai scurt timp.

3. Statul va veni în ajutorul Iaşilor pentru alimentarea acestui oraş

cu apă.

4. Facultatea de Teologie a regatului, Scaunul Primatului României şi Sinodul sfintei Biserici ortodoxe române vor fi aşezate în Iaşi.

(Programul Partidului Naţional – Liberal din 1892 fi Discursurile preşedintelui consiliului de miniştri D.A. Sturdza din 1895, Bucureşti, 1896)

DIN PSIHOLOGIA PARTIDELOR

(Renovarea P.N.L. – o necesitate în opinia lui Dumitrescu – Iaşi – n.n.)

... Un semn caracteristic şi înbucurător al neamului românesc este tocmai destoinicia cu care şi-a putut transforma viaţa într-un interval de timp foarte scurt; înlesnirea cu care şi-a putut asimila o parte din formele culturii moderne, precum şi năzuinţa sa statornică de a merge **tot mai înainte.**

Marele merit al oamenilor noştri de stat, care au strălucit în timpul de jumătate de veac al regenerării noastre naţionale, a consistat tocmai în aceea că ei s-au identificat cu năzuinţele de propăşire ale poporului românesc. Un curent de influenţare reciprocă s-a stabilit între popor şi dânşii. Ei au aprins scânteia şi căldura pasionată a năzuinţelor populare, i-a împins şi i-a susţinut în mişcarea lor hotărâtă pe calea dezvoltării naţionale.

Cum stăm astăzi?

Cu mai multă căldură şi credinţă în viitor se agită astăzi elementele care se mişcă în curentul ideilor democraţiei şi a socialismului. Dar numărul lor este încă prea restrâns; unele dintre problemele pe care le agită prea mult în contrazicere cu organizaţia actuală a societăţii, aşa că nu poate fi vorba despre înrâurirea lor directă în cârmuirea statului. Democraţia socială la noi e încă în faza propagandei de idei. .

Un semn înbucurător este tendinţa de modernizare a Partidului Consevator, accentuată cu oarecare persistenţă de câtva timp în coace.

Stă în esenţa unui partid conservator să ţină cu ceva mai multă îndărătnicie la vechile alcătuiri. Cu cât însă ideile moderne câştigă mai mult teren printre aderanţii conservatorismului, cu atât şi colţul vechilor alcătuiri îşi pierde din tăria lui. În locul stăruinţei îndărătnice în formele trecutului se iveşte spiritul de cumpănire în reforme.

În această fază de transformare se găseşte actualmente Partidul Conservator de la noi Si, desigur, în interesul ţării trebuie să dorim să stăruiască pe calea pe care a apucat.

Cum stă Partidul Liberal?

învinuirea cea mare adusă partidului liberal de către elementele democratice sincere este că a pierdut entuziasmul cald şi sincer pentru ideile de viitor. Generaţia care a colaborat alături cu un Golescu, un Rosetti, un Brătianu, un Kogălniceanu, se pare că şi-a stors puterile de muncă în concursul ce a dat acelor oameni mari ai ţării. Si astăzi, obosiţi, abia mai găsesc putere să cadă în admiraţie înaintea monumentelor de glorie a trecutului nostru apropiat.

E oare o simplă aparenţă, sau ne aflăm în faţa unei realităţi îngrijorătoare pentru viitor?

Fără îndoială, procesiunile pioase la morminte de eroi sunt o datorie sfântă pentru o ţară care are conştiinţă de sine. Ele sunt în acelaşi timp o îmbărbătare pentru un partid care a avut gloria să numere atâtea ilustraţii în rangurile sale. *

De cât cei care îşi înconvoaie genunchi pe mormântul unui om mare trebuiesc să se ridice înzdrăveniţi. Trecutul glorios trebuie să-i însufleţească, dându-le încredere şi hotărâre de a merge înainte.

Dar tocmai aici stau semnele îngrijorătoare pentru viitor.

Deprinzându-ne a admira trecutul partidului, am ajuns – cel puţin o parte dintre noi – să pierdem încrederea în noi şi vederea limpede a viitorului. Sunt curente în Partidul Liberal, care se mişcă cu multă timiditate, când e vorba de a depăşi orizontul faptelor îndeplinite până acum.

Partidul liberal a trăit studiind nevoile ţării şi înlesnind realizarea acelei părţi din aspiraţlunile sale, pe care împrejurările momentului le-a îngăduit.

El nu poate trăi decât urmând aceeaşi cale. Fiecare moment al vieţii unui popor aduce cu sine probleme noi. Ori suntem în stare să înţelegem nevoile momentului, să găsim modul de a le satisface şi să lucrăm cu stăruinţă pentru realizarea convingerilor noastre, ori legătura dintre popor şi conducătorii partidului se rupe. Pe gloria trecutului nu mai trăiesc astăzi nici indivizi, necum partidele.

Elementele liberale, care simt în ele puterea dea contribui prin munca lor la mersul înainte al ţării, sunt datoare să-şi strângă rândurile şi astfel cu puteri crescute, să îndrumeze acţiunea partidului pe calea spornică a reformelor şi a îmbunătăţirilor cerute de ţară.

Să glorificăm pe oamenii mari ai trecutului; dar să lucrăm pentru a pregăti viitorul ţării.

(„Drapelul”, an I, nr. 22 din 7 iunie 1897)

TOMA STELIAN

Discurs rostit în şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903

(Liberalii, proprietatea privată şi ideea naţionalizării pământului – n.n.)

(...)

Fi-va partidul liberal în stare ca să ceară şi să obţină reînoirea încrederei de la ţară, pentru ca, la rândul lui, să poată da guvernului toată autoritatea de care are trebuinţă, pentru ca să desăvârşească opera de regenerare economică a ţării pe care toţi o dorim?

D-lor, aţi observat poate ca şi mine, că din toate părţile, semne prevestitoare rele ne arată că parlamentarismul, şi mai ales partidele liberale, trec prin o criză grea, care poate fi mortală, Pretutindeni partidele liberale, bântuite de boala descompunerii, sunt reduse într-o pulbere de grupuleţe, cari se sbat în neputinţa de a se reuni, dând spectacolul convulsiunilor urâcioase ale unei agonii lungi şi dureroasă.

Nu este timpul de a cerceta acuma căuşele acestei descompuneri, cause cari par inerente partidelor liberale, de vreme ce sunt aşa de generale; şi mai cu seamă nu este timp de a indica măsurile de îndreptare şi de transformare a liberalismului, pentru a se ridica la nivelul trebuinţelor sociale şi a-l face să reintre în favoarea maselor electorale, transformate şi adânc modificate şi ele,

Mă voiu mărgini, în puţine observaţluni, la partidul nostru liberal, care are o viaţă şi o fisionomie deosebită.

Dacă ne întoarcem cu mintea înapoi, la începutul acestei legislaturi, se părea că, prin o favoare rară, partidul liberal, scăpat de germenii descompunere!, să presinta înaintea ţârei unit şi întărit prin elemente noi şi preţioase.

Vă reamintiţi că elementele de desordine, cari ridicase steagul revoltei contra şefului şi a vechei organisaţiuni a partidului, capitulaseră.

Era, este adevărat, în formele acelei capitulări, ceva, care putea să jignească delicateţa de suflet a oamenilor de elită; erau acele linguşiri, acele tămâieri, a căror exagerare nu era egalată de cât de violenţa cu care altă dată se atacase şeful partidului. Dar aceasta era o cestiune de altă ordine de cât politică, şi cum, din nenorocire, ambiţiunile politice nu merg în totdeauna pe aceeaşi linie cu demnitatea personală, ne-am întors cu toţii ochii de la spectacolul acelor platitudini, pentru a ne îndrepta privirile numai către viitorul pe care îl doream partidului nostru unit.

Dar, alături de acest spectacol, era un altul de natură să umple de bucurie inimile tuturor liberalilor.

Un grup de tineri culţi, iubitori de ţară, punând mai presus chiar de cât convingerile lor, dorul de a o servi în momentele grele, prin care trecea, fără esitare, au intrat în partidul liberal. Era d-lor, de ce să se măgulească mândria legitimă a partidului liberal; era cel mai frumos omagiu ce se putea aduce principiilor liberale, care au făcut în totdeauna crezul nostru politic!

Iată sub ce auspicii fericite am început această legislatură.

Cine ar fi putut crede că, după trei ani, vom da spectacolul pe care-l oferim azi?

Mai întâi d-lor, nu mai recrutăm nimic. Nici un element tânăr, nici un element de valoare nu mai vine la noi; s-ar părea că, cu intrarea tinerilor de cari vă vorbeam, s-a istovit puterea de atracţiune, ce partidul nostru radia, altă dată, cu atâta strălucire.

Inlăuntrul partidului, s-a produs şi din nenorocire să continuă un fenomen, firesc de altmintrelea, dar care nu pote fi semn îmbucurător de unitate în partid. Voi să vorbesc de împărţirea noastră în două – să nu zic grupuri, – dar în două grupări, pentru cari s-a inventat denumiri proprii: cadre vechi şi cadre noui; grupări cari stau faţă în faţă şi se observă – de aci şi necesitatea unui organ de publicitate, însărcinat în special cu acesastă misiune de observare -; grupări cari se observă, – dacă nu cu gelozie, – dar cu oarecare nelinişte.

Fenomen firesc ziceam.

Până la discursul deeri al onoratului nostru coleg, d-l dr. Radovici, credeam că existenţa acestor grupări nu se datoreşte de cât unei simple deosebiri de temperament.

Ştiam bine, şi nu eu aşi fi îndrăsnit vreo dată, să fac tinerilor noştri colegi politici injuria, de a-i crede capabili să fi renunţat pentru totdeauna la aspiraţiunile şi idealurile lor, căci nu se poate d-lor să se renunţe cu uşurinţă, – de azi până mâine – la un ideal care a înfrumuseţat anii cei mai plăcuţi din viaţa omului, – tinereţea.

Nu era deci cu putinţă să cred, că tinerii noştri colegi, vor fi renunţat pentru totdeauna la idealul, la aspiraţiunile lor.

Dar socoteam că, intrând în partidul liberal, au amânat pentru câtva timp realizarea acelui ideal, şi s-au mulţumit cu ceeace liberalii, prin programul lor, puteau să realizeze din aspiraţiunile d-lor. (...)

D-lor nu aşi vrea să risipesc ilusiunile onor nostru coleg dr. Radovici, dar dacă ar fi aşa, cum am înţeles eu cuvântarea d-sale, aceasta ar înseman că, prin proiectul de lege depus să urmărească resolvirea unei mari probleme sociale, adică transformarea marei proprietăţi, colectivisarea ei.

Am auzit vorbindu-se de naţlonalisarea proprietăţei rurale mari.

Dar acest cuvânt are un sens propriu, special în anume şcoli socialiste, în şcoala colectivistă şi socialismul de Stat.

Cine zice naţionalisarea solului zice desfiinţarea proprietăţii individuale, care este basa fundamentală a organisării noastre sociale; naţionalisarea solului însemnează că întreaga proprietate imobiliară să treacă în mâna naţiunei, adică a statului, proprietatea individuală să nu mai fie, să nu mai rămâie de cât o folosinţă provizorie (întreruperi).

Aţi vorbit despre transformarea proprietăţei rurale mari într-o proprietate colectivă, care ar aparţine sătenilor şi pe care ar putea să o dobândească cu înlesnire după proiectul d-lui Take Protopopescu. Dacă aşa ar fi, acest proiect de lege ar fi pentru noi o revelaţiune din două puncte de vedere. Ar fi mai întâiu o revelaţiune, fiindcă, cel puţin unii dintre noi se flatau până acum că cu intrarea D-v. în partidul liberal, partidul liberal a reuşit să vă converteaască la liberalism, şi dacă ar fi exact ceea ce spunea dl. dr. Radovici, am aisita la acest spectacol foarte curios ca dv. să fi convertit la socialism pe dl. Take Protopopescu. (...)

O a doua revelaţiune ar fi, că o asemenea cestiune mare, o aşa problemă însemantă să fie rezolvată prin modestul proect de lege, adică prin adăogirea a două mici alineate la un articol din Procedura civilă. (...)

Ei bine, d-lor, proectul acesta e cât se pote de burghez. întrebuinţez într- adins acest calificativ, întru cât proectul se preocupă de un lucru foarte burghez, şi anume, de a asigura interesele proprietarilor şi ale creditorilor hypotecari, în special ale creditului rural.

(Toma Stelian, Discurs rostit la şedinţa Camerei de la 3 decembrie 1903,

Bucureşti, 1903, p. 10-14)

GÂNDUL NOSTRU

(Un curent liberal în favoarea votului universal la începutul sec XX – n.n.)

1
7
6

E timpul ca să se pună capăt şi în ţara noastră unui regim electoral, care la noi mai mult decât oriunde e o contrazicere flagrantă cu spiritul larg liberal al Constituţiei, şi constituie cel mai caraghios anacronism.

Njci o ţară din lume n-a putut fi înzestrată cu o lege electorală atât de rău întocmită, aât de nedreaptă, atât de lipsă de orice criteriu logic în toate amănuntle sale, ca acea din ţara românească.

De ce, – când Constituţiunea proclamă că „nu există în stat nici o deosebire de clasă" şi că „toţi românii sunt egali înaintea legii şi datori a contribui fără deosebire la dările şi sarcinile publice:, – legea electorală împarte totuşi pe cetăţeni în trei clase, în trei colegii şi proclamă inegalitatea românilor înaintea ei?

De ce colegiul I de Cameră, compus azi din 15.978 de alegători, alege 75 de deputaţi, şi de ce colegiul II, compus dintr-un număr mai mult de cât îndoit de alegători – 31742, – alege numai 70 de deputaţi?

De ce, ambele aceste colegii compuse numai din 50.71 5 alegători aleg 145 de deputaţi, pe când 923.442 alegători ai Colegiului III, dintre care 880.535 sunt indirecţi şi numai 12.907 direcţi, aleg numai 38 de deputaţi? De ce Colegiul I alege un deputat la 21 3 alegători pe când Colegiul II alege tot un deputat la 455 alegători, iar colegiul III de abia alege un deputat la 24.301 alegători şi din care numai 1.129 sunt direcţi.(...)

De ce Colegiul I din Buzău, compus din 749 alegători, alege 3 deputaţi, adică unul la 250 alegători, pe când acelaşi colegiu din Botoşani, unde are numai 291 alegători, alege tot trei deputaţi, adică unul la 97 alegători, iar Suceava alege unul la 83 alegători? De ce colegiul II Buzău alege 2 deputaţi la 1453 alegători (unul la 726), pe când Fălciul cu 314 alegători, alege tot 2, adică unul la 157? (...)

La toate aceste întrebări şi încă la alte o mie constatări de acelaşi fel suntem siguri că nu se vor găsi prea multe glasuri care să răspundă apărând această lege, unică în felul ei.

Si când lucrurile stau aşa, mai este vreun motiv binecuvântat pentru ca sistemul acesta electoral, făurit la 1884 pe calapodul celor patru colegii de la 1866, să mai fie conservat şi transmis şi urmaşilor noştri?

Pornim la luptă fiind siguri că toţi oamenii politici, călăuziţi de un patriotism luminat, sunt convinşi că actuala lege electorală nu mai poate trăi.

Am demonstrat cu cifre că nimeni, nici chiar alegătorii din Colegiul I nu pot susţine că nu-s nedreptăţiţi de actuala organizare electorală.

Dar mai presus de toţi, este nedreptăţită ţara, prin faptul că cei mai

numeroşi fii ai ei, aceia care ne-au păstrat limba şi care cu braţele lor au format statul român, aceia care au cele mai mari interese ca şi cele mai multe sarcini în stat, aceia în sfârşit, fără de care clasele mai mari interese ca şi cele mai multe
sarcini în stat, aceia în sfârşit, fără de care clasele noastre dirigente erau azi înnecate în oceanul de slavi, de unguri sau de turci, şi fără de care statul român nu putea exista – sunt înlăturaţi de la exerciţiul drepturilor lor politice?

începutul acestui veac se ilustrează prin chemarea şi prin expansiunea către viaţa publică a mulţimi producătoare. De jur împrejurul nostru organizarea politică a devenit sau tinde să devină din ce în ce mai democratică. (...)

Partidele noastre politice nu simt oare că însăşi existenţa unui stat mic, în mijlocul atâtor state mari şi lacome, poate fi în discuţie, când baza acestui stat, poporul care munceşte, se luptă, şi plăteşte birurile, este exclus din cetatea politică?

Partidul liberal a dat deja răspunsul său, la aceste întrebări. În fruntea programului de la Iaşi stă scris: Votul universal cu reprezentarea proporţională.

Acest punct din programul liberal este steagul nostru de luptă. Membrii conştienţi ai partidului liberal, noi suntem convinşi că acest partid e singurul în stare a da ţării reformele democratice de care are nevoie şl în fruntea cărora stă: Reforma electorală.

Mai mult: noi suntem convinşi că prin acordarea votului universal partidul liberal îşi va asigura o izbândă definitivă şi durabilă asupra partidului conservator, despre care nu se va mai pomeni decât doar în biblioteci şi prin muzele de antichităţi bizare. Triumful zdrobitor al liberalilor în Anglia este cel mai convigător exemplu.

Opera noastră va fi o operă de studii, de pregătire şi de convingere. Aderările primite de la liberali din toate părţile ţării ne încurajează îri munca noastră. Alăturea de noi să vină toţi luptătorii pentru liberalism şi democraţie. Pornim cu gândul ca să nu încetăm lupta până când reforma votului universal nu va deveni o realitate.

Reacţionarilor care ne-ar obiecta că ţărănimea nu e încă pregătită, răspundem cu dl. Spiru Haret, care în încheierea cărţii sale asupra chestiei ţărăneşti consideră ţărănimea ca „un corp activ şi conştient” şi justifică acest mod de a vedea prin „dovezile de pricepere, de cuminţenie, de

hărnicie, de iniţiativă pe care le-a dat ţărănimea în anii din urmă".

Acelora care ar obiecta că trebuie mai întâi ca poporul să înveţe cum să- şi exercite dreptul de vot şi apoi să-i dăm votul universal, răspundem cu d. V.G. Morţun că nimeni nu poate învăţa să înoate dacă n-are la dispoziţie apa necesară pentru acest exerciţiu şi poporul nu poate să înveţe exerciţul dreptului de vot fără a i se da vâsla necesară: votul universal.

Acelor, în sfârşit, care s-ar mai fi găsit pe ici pe colo obiectând că reforma electorală nu e încă oportună le răspundem prin cuvintele d-lui Ion I.C. Brătianu rostite cu ocazia discuţiei la mesajul regal:

„Am considerat că este o necesitate de stat ca bazele politice ale României să fie pe cât se poate de largi. Am crezut că în această parte agitată a lumii, în care trăim, numai atunci, va fi echilibrul stabil când baza va fi cât se poate de largă, – şi desigur că baza nu va fi definitiv largă, decât atunci când toţi locuitorii români din acest stat vor lua parte cu interes şi cu conştiinţă la cârmuirea statului... Nu cred să fie cuget de om politic şi de om de stat care să-şi închipuie că soluţiunea definitivă a aşezământului nostru politic să fie alta decât sufragiul universal... Credeţi d-voastră – când sufragiul universal e pe cale de a se aşeza la Apus şi la Răsărit, la miază-noapte şi la miază-zi – că noi, Statul Român, vom putea să trăim ca un compartiment izolat, bazat pe un alt sistem decât ar avea şi marele imperiu rusesc, şi regatul Ungariei şi Bulgariei, până şi Muntenegru?"

Acestea spuse, începem lupta, cu încredere că toată ţara liberală şi democratică este alături de noi.

(„Votul Universal", Calaţi, 5 februarie 1906)

V.C. MORŢUN

Din paginile trecutului

(O trecere în revistă a mişcării pentru votul universal în cadruol P.N.L – n.n.)

În vâltoarea mişcării noastre de renaştere, votul universal a avut de puternic sprijinitor pe înfocatul Nicolae Bălcescu, care curând câştiga în partea părerii sale pe Ion C.Brătianu.

Sunt convins că numai împrejurările prin care a trecut alcătuirea

constituţiei noastre şi concesiile ce au fost silite elementele mai înaintate ale partidului liberal să le facă partidului conservator au dat câştig de cauză apărătorilor sistemului censitar.

♦

În anii din urmă alcătuirii constituţiei noastre, mai că nu se mai pomeneşte de nedreptatea făcută celor mici prin răpirea, prin încătuşarea drepturilor de vot. Singur numai Ion Ionescu de la Brad, alesul colegiului al IV-lea din Roman, încearcă din când în când să ridice glasul, atât în adunarea ţării cât şi în sânul alegătorilor lui.

La revizuirea Constituţiei de subt Ion C. Brătianu, partea mai înaintată a partidului liberal nu primea împărţirea actuală în 3 colegii, şi bătrânul Costache Rosetti era să ieie cuvântul împotriva ei.

Printre cei care îl urmau în Cameră se afla un tânăr de mare talent, la începutul cariei sale politice, dar înzestrat cu puterea de convingere, cu focul şi cu îndrăzneala trebuitoare omului politic; acela era Ceorge Panu, hotărât apărător al introducerii „Votului universal".

Intre el şi bătrânul Rosetti urmă o lungă discuţie, şi Rosetti care făcea parte din bătrânii plini de înţelepciune şi de dragoste pentru lupta ideilor, chiar în sânul partidului lui, Rosetti care iubea tinerimea cu inimă de tată, îndemnând- osă intre în luptă, să-şi arate toate aspiraţiile, bătrânul Rosetii care niciodată nu a aruncat priviri invidioase ori bănuieli de neîncredere asupra celor tineri, a lăsat pe G.Panu să vorbească în locul lui împotriva celor 3 colegii.

După ce a vorbit Panu care susţinu introducerea Votului Universal, bătrânul Rosetti se sculă şi strânse mâna tânăruluî, zicându-i: „Nu voi regreta niciodată că te-am lăsat să vorbeşti în locul meu. Ai dreptate!".

Acestea le ştiu chiar din gura lui Costache Rosetti şi îmi fac o datorie să le împrospătez în memoria partidului liberal.

Se împlinesc 20 de ani de când G.Panu, ajuns un strălucit scriitor politic, a publicat în „Lupta" acea frumoasă serie de articole pentru cucerirea votului universal.

Si tot pe atuncea, subt imboldul.frământărilor ce se făceau în favoarea acestei idei de fostul Partid socialist şi de cel radical, Partidul naţional-liberal înscrise din nou, în programul său, introducerea reformei, ca un ideal

îndepărtat al partidului.

De atunci vremea a trecut, depărtările s-au tot scurtat şi împrejurările ne apropie mereu de idealul nostru atât de dorit.

Acum 10 ani în Camera Liberală de la 1895-1899 am avut mulţumirea sufletească să pot strânge, pentru apărarea acestui ideal, un mănunchi de liberali din ce în ce mai mare, din ce în ce mai impunător. Am avut mulţumirea sufletească să am alături pe Vintilă C.A.Rosetti, fiul lui Costache Rosetti, pe Vasile Cogălniceanu, fiul lui Mihail Cogălniceanu ţi toţi aleşii ţărani ai colegiului al lll-lea.

La început mişcarea se mărginea în propunerea unui amendament cu prilejul discuţiei răspunsului la Mesajul (Regal n.n.). Apoi începu să seîntindă în afară de parlament: graţie ziarelor democratice, care pe atunci nu înţelegeau democraţia ca o apărătoare devotată a Partidului conservator, (sic) graţie unei serii de întruniri prin mai toate oraşele ţării, mişcarea prinse rădăcini puternice.

♦♦*

Prin căderea Partidului liberal de la putere şi prin restriştea financiară în care se afla ţara, câţiva ani în şir părtaşii nestrămutaţi ai acestei reforme au fost nevoiţi să se gândească mai întâi la întâmpinarea nevoii imediate, la scăparea ţării de greutăţile bănesti, de groaznicele deficite bugetare, şl numai după aceea să organizeze din nou lupta şi să deie un suprem atac pentru cucerirea votului universal.

În toată această vreme singurele manifestări făcute în favoarea acestei reforme sunt declaraţiile lui Ion I.C. Brătianu, făcute mai întâi pe când era ministru şi repetate acum în urmă ca deputat –, demne şi mândre afirmări ale dragostei ce are partidul naţional – liberal pentru pătura adâncă şi adevărat românească a acestei ţări.

Aţi dat azi semnalul ca lupta din nou să înceapă. La semanlul vostru nu puteam sta rece, nici mut, ci răspund din toată inima, adânc convins că izbânda va fi cu noi şi că, dacă până şi autocrata şi întunecata Rusie e gata săl introducă în organizaţia ei politică, nu poate fi mulţ până ce şi partidul naţional-liberal îşi va vedea îndeplinit „apropiatul" ideal: „Votul universal"!

(„Votul universal", Galaţi. 5 februarie 1906 an I, nr. 1, organ naţional-

liberal)

I.G. DUCA
Politica Austro-Ungară
(Problema naţională în Austro-Ungaria – n.n.)

Naţionalităţile din Orient, care luptă pentru întregirea lor naţională, nu pot să renunţe la această luptă când văd că naţionalităţile din Austria, fără să fie ca ele neatârnate, totuşi luptă neîncetat şi cu o admirabilă energie pentru a-şi apăra drepturile deneam şi pentru a se putea dezvolta în deplinătatea lor etnică. Cum ar putea mai ales să renunţe la luptă acele naţionalităţi din Orient ce au fraţi de-ai lor care suferă sub dominaţiunea Habsburgilor! Si iată cum, rând pe rând, statele balcanice şi naţionalităţile din Austro-Ungaria se influenţează în luptele lor naţionale, şi se stabileşte între ele o comunitate şi o solidaritate de interese şi de luptă. Dar afară de aceasta, ce siguranţă mai poate prezenta pentru Europa o ţară care veşnic clocoteşte şi ameninţă să se rupă în bucăţi, la cea dintâi ciocnire mai puternică a naţionalităţilor ce o formează? În loc să fie elementul de ordine necesar echilibrului european, Austria este azi singurul focar de nelinişte şi de nesiguranţă din centrul Europei.

Prin urmare, dacă Austro-Ungaria nu mai are nici prestigiul din trecut, nici nu mai prezintă pentru Europa acelaşi interes diplomatic ce îi dădea o situaţie strălucită şi o îndrituia să urmărească o politică ambiţioasă, la ce se reduce starea ei actuală, starea după care oamenii ei de stat ar trebui să se călăuzească în ocârnmuirea ei? Dezbrăcată de hainele strălucitoare ce împrejurările istorice îi dăduseră, Austria rămâne o ţară locuită de o mulţime de neamuri deosebite, stăpânite şi asuprite de două naţionalităţi, care fiecare sânt în minoritate faţă de naţionalităţile pe care le domină şi pe care au pretenţia să le asimileze, şi aceasta într-un veac în care conştiinţa naţională este mai vie decât oricând, în care state mari s-au format pe baza principiului naţionalităţilor şi în care nici raţiunea, nici simţămintele nu primesc ideea asupririi unei naţionalităţi prin cealaltă, latâ ce este azi Austro-Ungaria, atât şi nimic mai mult.

Si când la porţile acestui organism politic fictiv, atât de şubred şi atât de slab, suflă în Rusia vijelia puternică a celei mai groaznice revoluţiuni ce istoria va fi cunoscut, a unei revoluţiuni separatiste, care încă o dată vine

să dovedească lumii că nu se pot nesocoti, nici de către o forţă nemărginită ca ţarismul, existenţa şi drepturile naţionalităţilor, nici atunci Austro-Ungaria să nu priceapă că-şi pierde vremea umblând după cucerirea Salonicului şi

■BBmamnnasiKSMxiBinHnMHManBKSBeiaKiNawmiaim după supremaţia în Balcani? E, într-adevăr, de necrezut cum oamenii de stat din Austro-Ungaria nu s-au convins că Austro-Ungaria s-a transformat într-o ţară în care consideraţiunile de politică generală dispar în faţa voinţei hotărâte a naţionalităţilor de a dobândi exerciţiul deplin al drepturilor lor naţionale.

Si ceea ce e mai grav, e că cu cât oamenii politici din Viena şi din Budapesta vor întârzia mai mult să înţeleagă necesităţile urgente ale monarhiei, cu atât şi soluţiunea problemului austro-ungare va fi mai greu de găsit. Singurul mijloc de a se pune capăt crizei naţionale din împărăţia lui Franz Joseph este adoptarea regimului federal. Toate celelalte soluţiuni au fost încercate şl nu pot duce la nici un rezultat, fiindcă ele pornesc toate de la un principiu greşit, de la concepţia că în vremurile noastre statele pot avea drept bază drepturile istorice, adică plămădirile întâmplătoare şi trecătoare ale cuceritilor. Fie că sar da satisfacţie ungurilor, fie că s-ar da satisfacţie cehilor, celelalte naţionalităţi vor rămânea nemulţumite şi vom vedea aceleaşi zbuciumări zadarnice şi aceleaşi frământări pe loc, ce de atâta timp formează trista istorie a monarhiei şi nefericirea atâtor milioane de locuitori, pe care soarta i-a împreunat sub sceptrul Habsburgilor. Insă e lesne de înţeles că cu cât timpul trece, cu atât şi soluţia federaţiunii e mai greu de îndeplinit. Si aceasta pentru mai multe cuvinte. În primul rând, fiindcă cu cât Franz loseph va zăbovi mai mult, cu atât naţionalităţile vor pierde mai mult încrederea lor în Habsburgi, vor-face mai grea adoptarea unei soluţiuni, care deja prin natura ei şi prin împotrivirea ce fatal va întâmpina din partea austriecilor şi mai ales a ungurilor, prezintă destule greutăţi. În al doilea rând, fiindcă cu cât timpul trece, cu aât statele mici din Balcani se organizează, se întăresc şi devin pentru fraţii lor din monarhia Habsburgilor un centru de atracţiune mai puternică decât federaţiunea sub o coroană străină, cu neamuri străine. Si, în sfârşit, fiindcă cu cât înaintăm, cu atât revoluţia rusească, democratizând imperiul ţarilor sau dezmembrându-l cu totul, va face să triumfe mai mult principiul naţionalităţilor şi va aşeza viaţa publică a Europei întregi pe baza raţională a deosebirii şi a unităţii de neam.

Dacă Austro-Ungaria nu va reuşi să se federeze acum, ea va fi împărţită

între naţionalităţile ce o compun şi ce o înconjură, care vor preferi, desigur, mai bine să se grupeze în state neatârnate, legate între ele prin alinaţele sau federaţiunile ce interesele lor le vor dicta, decât să formeze o federaţiune austro-ungară, care la urma urmei este numai o soluţie de conservare a unui stat pe care afară de unguri şi de familia Habsburgilor, nimeni nu va mai avea interes să-l păstreze. (...)

Concepţiunile moderne, după ce au cucerit statele în care s-au născut, au pornit acum la asaltul tuturor statelor. Pretutindeni ele se ciocnesc cu concepţiunile şi cu prejudecăţile vechi. Forţele reacţionare le opun o rezistenţă înverşunată, dar curentul se urcă şi sporeşte. Europa se frământă adânc sub zvârcolirile acestor ciocniri şi în învălmăşeala luptei se poate întrezări deja izbânda definitivă a societăţii moderne asupra ultimelor rămăşiţe şi ultimelor privilegii ale unei lumi ce nu mai este.

(„Viaţa Românească”, 1990, an I, voi. II, nr. 6 *(august), p. 492-497 apud*

I.G.Duca, Lumea la început de veac, Bucureşti, 1994, p. 116-117)

VINTILĂ BRĂTIANU
Necesitatea şi putinţa unui program

Am arătat că în parte cauza răului de care suferă viaţa noastră publică vine din slăbirea funcţionării unuia din factorii constituţionali, voinţa naţională, manifestată prin mijlocirea partidelor politice. Nu există nici o indicaţie că acest factor de la sine ar fi renunţat la rolul ce i s-a fixat prin pactul de la '66, dar că organul normal care îi servea ca mijloc de manifestare, a slăbit în activitatea lui sau nu s-a adaptat îndestul transformării continue ce are orice viaţă. Acestui intermediar revenindu-i mare parte din răspundere, tot lui îi revine prin urmare şi sarcina de a înlătura răul ce constatăm, şi de a redeveni astfel interpretul mereu în acţiune şi destoinic al acelui factor constituţional.

Sfera vieţei publice întinzându-se, natura chestiunilor aduse în discuţie schimbându-se, şi mijloacele de acţiune ale partidelor politice trebue să se adapteze acestei noua stări.

Partidele politice, organizate cu un comitet central şi cu câteva

personalităţi politice în judeţe, puteau menţine contactul cu corpul electoral restrâns de altă dată şi pentru chestiuni cari prin natura lor erau lesne de înţeles.

Numărul celor cari, prin organizaţia Statului nostru, iau parte azi la viaţa publică, complicaţia şi caracterul special al chestiunilor politice, cer nu numai o adevărată organizaţie de luptă şi propagandă, dar impun şi cercetări mai amănunţite ale nevoilor de interes general şi ale soluţiilor de dat. Organizarea şi programele trebuie să formeze acel contact continuu necesar între partidul

de guvernământ şi între voinţa naţională. De câte ori aceste condiţii au fost împlinite organizmul nostru de Stat a funcţionat în mod normal.

Nevoile statelor şi ale popoarelor fiind schimbătoare, programele partidelor politice trebuiesc să se modifice şi ele după aceste trebuinţe. De şi sunt puncte dintr-un program cari cer o vreme mai îndelungată ca să poată să se impue opiniei publice sau să poată să fie aplicate, programele corespund la anumite epoce. O parte din soluţiile ce se propun au fost aplicate; o parte din ele, prin neadmiterea lor sau prin scăderea importanţei lor faţă de fapte ulterioare, se elimineză de sine.

De aceea dacă sunt principii de lungă durată cari dau partidelor directivele pentru stabilirea programelor, acestea din urmă sunt cu aât mai des premenite, cu cât partidul ce le proclamă este un partid de guvernământ, cunoscător al nevoilor fiecărui moment, destoinic în alegerea soluţiilor, puternic prin numărul aderenţilor săi, şi cari, printr-o activitate neobosită, îndeplineşte cât mai bine şi cât mai curând angajamentele ce şi-a luat faţă de ţară.

Si aci situaţia partidului liberal este înlesnită: reformele nouă ce se cer intră prin natura lor în sfera de acţiune a unui partid naţional, liberal şi democratic. De altminterea nevoia precizărei unui program a fost recunoscută de toţi şi a format discuţii serioase în sânul comitetului exercutiv al partidului. Ea este cu atât mai mult în dreptul nostru, cu cât cele mai multe din chestiile puse la ordinea zilei au fost aduse de partidul liberal, ca guvern, sau de unele din personalităţile lui marcante.

Nu numai nevoia unui program este discutată, dar există astăzi elementele îndestulătoare pentru întocmirea lui şl acordul aproape unanim asupra soluţiilor de dat.

După cum s-a spus în comitetul executiv, programul actual trebue să se compună din două părţi:

Unul de îndreptare a măsurilor luate de guvernul în fiinţă şi altul de măsuri nouă pentru îndrumarea viitorului.

Soluţiile celor dintâi sunt mai mult sau mai puţin indicate tocmai de opera vătămătoare a adversarilor noştri'. Sunt mai întâiu măsuri le financiare de luat pentru a nu spori în mod inutil cheltuielile statului şi prin urmare impunerea contribualilor peste mijloacele lor. (...)

[1] E vorba de Partidul Conservator.

Este vreme, cum s-a spus, ca în toate aceste chestiuni, dar mai cu seamă în a magistraturei, opinia publică să cunoască dinainte soluţia ce dăm, şi ca viitorul ministru de justiţie liberal să găsească în ajutorul întregului partid, autoritatea necesară unei modificări atât de radicale cât o impune răul făcut în aceşti din urmă doi ani.

Dar partidele politice nu au numai o operă de îndreptare de făcut, ele trebue să fie călăuze în cercetarea şi rezolvarea intereselor mari ale naţiunei. Ele trebue să le descopere înnainte chiar ca aste nevoi să fie aduse în discuţie sub presiunea din afară; altfel va fi mult mai greu să se dea cu mintea liniştită soluţia necesară. Intr-un cuvânt, un partid politic conştient şi puternic trebue să călăuzească, nu să fie remorcat; cu cât chestiunile sunt mai de căpetenie, cu atât ele trebuie prevăzute mai de departe ca să fie bine diriguite către soluţia cea mai bună ce ele comportă.

Şi în această privinţă există elementele unui program foarte bogat; dacă el nu este încă complect formulat, a fost pus înnainte în cea mai mare parte tot de partidul liberal.

Sunt, în primul rând, de adunat la un loc soluţiile de dat în diferitele ramuri ale chestiunei complexe ţărăneşti.

Această chestiune, pe atât de naţională, pe cât şi socială, formează ea singură stofă necesară pentru un bogat şi complect program de acţiune.

Din ea face mai întâiu parte Casa rurală, pusă în dezbatere de partidul liberal acum zece ani. (...)

Prin chestia ţărănească se înţelege o grijă mai mare şi continuă de nevoile populaţiei rurale. În ea se coprinde, pe lângă dezvoltarea instrucţiei la sate, îmbunătăţirea stării sanitare şi a administraţiei; sarcini proporţionale cu mijloacele; creditul la sate; relaţii echitabile între cultivatorul muncitor, proprietar şi arendaş; apărarea ţăranului faţă de pericolele economice şi sociale ce ne bântue, îndrumarea de dat pentru a interesa mai mult la viaţa publică, sub toate formele ei, masa cea mare a poporului nostru, – într-un cuvânt toate chestiunile ce interesează viaţa la sate.

Din această chestie fac parte unele măsuri aplicate cum e a instrucţiune! rurale şi profesionale, a băncilor populare, a obştilor de arendare, înfiinţarea infirmeriilor şi îmbunătăţirea stării sanitare la sate şi chiar dorinţa manifestată prin legea comunală de a îmbunătăţi administraţia la sate. (...)

Şi tot de această mare operă de îndeplinit este legată chestiunea, pusă de partidul liberal în programul lui cel vechiu, lărgirea dreptului de vot, pentru a ajunge la votul universal. Intr-un cuvânt interesarea masei celei

mari a poporului nostru la viaţa noastră publică.
- Partidul liberal şi în alte direcţiuni are principii cari i-au inspirat opera legislativă. El are o politică financiară bugetară bine hotărâtă. (...)

El are o politică economică reprezintată atât altă dată prin războiul vamal cu Austro-Ungaria, cât şi azi prin tariful cel nou şi convenţia cu Germania.

În ceea ce priveşte administraţia el a arătat, de câte ori ocazia s-a prezentat, că este pentru stabilitatesa funcţionarilor, bazată pe condiţii de admisibilitate.

Dar tocmai varietatea şi importanţa acestor chestiuni impune complectarea, coordonarea şi precizarea lor. Trebue făcută această operă nu numai pentru unitatea vederilor ce trebue să existe în rândurile aceluiaşi partid, dar şi pentru publicul cel mare.

Din înscrierea lor într-un program partidul liberal poate câştiga încă în autoritatea sa. (...)

În chestia votului universal ar trebui să se spue dacă sunt şi care sunt etapele pentru a ajunge acolo. Fiindcă sub cuvântul de sufragiu universal se înţeleg diferite soluţii care este aceea pe care o preconizează partidul liberal, pentru ca îndrumare să fie de pe acum făcută în vederea acestei soluţiuni definitive?

Nu sunt în sfârşit directive de dat în politica noastră naţională?

Din cele ce preced reiese că există elementele unui program în cercul de acţiune a partidului liberal, şi că chestiunile ce ele îmbrăţişează sunt mari şi unele chiar vitale. (...)

(Vintilă Brătianu, Menirea Partidului Naţional-Liberal, Bucureşti, 1906, p. 22-27)

PROGRAMUL DIN 1906

Nestrămutat stă înaintea noastră Programul Partidului Naţional-Liberal din 1892. El zice: – „Tara a fost totdeauna setoasă de domnia legilor pentru a se pune capăt Regimului Bunului Plac al foştilor privilegiati şi actuali conservatori. Pe acest tărâm s-au purtat luptele naţionale şi s-au desăvârşit victoriile poporului. Domnia legilor a fost necontenit periclitată la noi, de câte ori conservatorii au venit la guvern. Cerem ca Domnirea legilor să fie o

realitate, căci numai pe dânsa se întemeiază Regimul Reprezentativ, de care e strâns legată existenţa noastră ca naţiune şi ca Stat. întâia chestiune de rezolvit în mod definitiv este dar Domnirea Legilor."
a

' Această cerere a fost rostită mai întâi cu tărie de adunările unirei din 1857 şi de atunci ea a rămas un punct principal al programului Naţional – Liberal. Ea stă şi astăzi în fruntea programului nostru, ca dovadă vie, cât de greu nea apăsat dezordinea în trecut şi cât de greu dispar obiceurile cele rele.

Cerem dar şi astăzi cu stăruinţă să dispară odată pentru totdeauna nefastul obicei, de a exploata Statul şi concetăţenii, ocolind sau nesocotind legile. A sosit timpul să ne încordăm puterile sufleteşti, pentru ca respectarea scrupuloasă a legilor şi aplicarea lor conştiincioasă şi cinstită să devie starea noastră normală. (...)

În jumătatea de secol am fost adânc sguduiţi de patru crize financiare, produse prin dificite bugetare – de 36 milioane în 1865 – de 32 milioane în 1875 – de 27 milioane în 1895 – de (?) milioane în 1900 -(...)

Patru mari instituţiuni – Şcoala, Armata, Justiţia şi Administraţia – lucrează împreună spre asigura puterea unei ţări. (...)

Atenţiunea Partidului Naţional-Liberal a fost necontenit atrasă în timpul renaşteri noastre asupra Scoalei temelia dezvoltării morale, intelectuale şi economice a oricepopor. Din iniţiativa acestui partid a pornit reforma şcolară cuprinsă în Legile.^ educaţiunii naţionale o îndrumar* p.Wţj^ .răşpţţnzând qţypţlor.şj ^şpjraţiunilor societăţii moderne, de a da direcţiuni sănătoase în toate ramurile activităţii omeneşti. Reforma era susţinută prin creaţiunea unui corp didactic înzestrat cu cunoştinţi ştiinţifice şi pedagogice, şi insuflat de simţimântul înaltei sale datorii.

Din nenorocire, în loc de a consolida resultatele bune obţinute, călcările de legi şi abuzurile au deschis porţile corupţiei şi imoralităţii, stricându-se astfel rostul şcoalelor. (...)

Puterea judecătorească trebuie întronată în poziţiunea ce i se dă de Constituţiune şi de legile, care o consituie, ca una din instituţiunile fundamentale ale Statului. (...)

Administraţia nu poate rămânea, fără pagubă pentru interesele şi moralitatea publică, în serviciul personalităţilor influente. Şi aci interesele generale trebuiesc să predomnească. (...)

Precum se vede, un câmp larg de muncă şi de activitate este deschis

Partidului Naţional-Liberal şi de acum înainte.

În secolul trecut toate puterile naţiunii au fost absorbite de constituirea Statului. Astăzi formăm un Stat, care ne aparţine. Ni se impune prin urmare să îndeplinim lipsurile şi neajunsurile, cari opresc desvoltarea lui regulată şi repede.

Mai ales ţărănimea stă înapoiată. În sate domenşte sărăcia cu toate relele ce o înconjoară. Ţărănimea nu dispune decât de un nutriment prost şi neîndestulător. De aceea pelagra, boala mizeriei, nu dispare, ci se lăţeşte în fiecare an şi răspândeşte jalea în frumoasele câmpii ale ţării şi până în fundul munţilor. îmbrăcămintea săteanului este iarăşi o dovadă vie a strâmtorii în care el trăeşte. Locuinţele nesănătoase şi lipsa unei instalări gospodăreşti cât de modeste precum şi împuţinarea vitelor, menţin pe săteni într-o stare de înapoiere, care nu se potriveşte cu avântul altor trepte sociale.

Aceste suferinţi sunt mărite prin lipsa aproape întreagă de sfat ajutător şi îndreptător în anevoinţele vieţii de toate zilele.

De sănătatea ţăranului nu se poartă grije îndestulătoare. Săteanul nu are la îndemână creditul necesar unei întreprinderi cât de simple, ci din contră el e apăsat de cămătăria cea mai aspră. Pe când sătenii dau zecimi de ani zile de muncă pentru a fi legaţi de căile ferate prin şosele; multe sate zac în aceeaşi lipsă de căi de comunicaţie în cari se aflau înainte de jumătate de scol.

Administraţia, precum e organizată şi practicată nu există pentru ţărănime; iar justiţia nu-şi exercită deplin influenţa ei binefăcătoare asupra acestei clase a cetăţenilor.

Acestea sunt cauzele tăptoKI^mh' Jă^hdaS'că Se prezintă astăzi dinaintea noastră în toată îhtîhdefteâ'£i ?U t6£fe difţţ'ulf^^ om gânditor şi conştiincios nu mai poate sta indiferent dinaintea unei situaţiuni care devine pe fiecare zi atât mai gravă, cu cât ea este exploatată fără scrupul şi pe toate căile de cete de oameni, fără alt rost al vieţii de cât nesaţiul de câştig.

Pentru a rezolva această chestiune economică şi socială, este mai înainte de toate urgent ca legile cari ating interesele ţărăneşti să fie aplicat? în toată întregimea lor. întreaga situaţiune a ţăranilor s-ar îmbunătăţi, când apucăturile şi obiceiurile ilegale ar fi înlocuite cu „Domnia Legilor”.

Acest punct începătornic regulat cât mai neîntârziat, trebue neapărat

să păşim la rezolvirea chestiunilor de amănunt, care de mult timp sunt la ordinea zilei. (...)

Guvernul şi Parlamentul să nu mai piardă nici un minut din vedere, că existenţa statului şi dăruirea naţiunei atârnă de buna stare a ţărănimei, şi că de aceea ea se numeşte din vechime Talpa ţărei. Să nu îngăduim ca Talpa ţărei să putrezească sau să fie surpată.

Punctele expuse mai sus conţin chestiunile cele mai arzătoare, cari trebuesc rezolvite în mod satisfăcător şi fără întârziere, pentru ca Statul Român să fie definitiv înjghebat şi bine asigurat, pentru ca el să poată preîntâmpina şi
învinge furtunile viitoare, pentru ca, îndeplinindu-se dorinţele Adunărilor din 1857 în toată întregimea lor, să se poată aşterne programul muncei noastre proprii în rândul popoarelor culte.

Aşezământul nostru modern s-a înfiinţat prin o generaţiune de bărbaţi însufleţiţi de simţăminte curate şi înalte, dotaţi cu voinţă de a făptui binele, cu energia de a nu şovăi dinaintea dificultăţilor ce se ivesc, cu perseverenţă de a-şi îndeplini în toate împrejurările datoria către neam şi patrie.

În capul acestei generaţiuni creatoare şi întemeetoare stă Regele Carol I.

(Istoricul Partidului Naţional – Liberal de la 1848 fi până astăzi,

Bucureşti, 1923, p. 180-185)

I.G.DUCA
EXECUŢIA LUI FERRER[1]

(Pledoarie pentru valorile umanismului şi democtafiei – n.n.)

Lumea întreagă e în picioare din cauza execuţiunii lui Ferrer[1]. Rareori s-a văzut o manifestaţiune mai măreaţă şi mai impunătoare. Rareori solidaritatea universală, iubirea de dreptate, s-a afirmat cu mai multă putere. De la Lisabona la Petersburg şi de la Stockholm la Milano, toate spiritele liberale, toată conştiinţa lumii civilizate a tresărit de indignare în faţa sentinţei care osândea la moarte pe întemeietorul şcolilor liberale şi pretutindeni atitudinea guvernului Maura şi a regelui Alfons faţă de unul dintre cei mai mari duşmani ai reacţionarismului din Spania a fost vestejită

1
9
1

cu energia cuvenită. Intr-adevăr, totul este odios în execuţiunea lui Ferrer.

Odioasă concepţia guvernului spaniol, care în loc să vază în evenimentele sângeroase din Barcelona izbucnirea unei boli sociale, adânci şi vechi, n-a văzut în ele decât instigaţiunile criminale ale câtorva personalităţi şi îndeosebi ale lui Francesco Ferrer. E odios sistemul întrebuinţat de domnul Maura şi de

' Ferrer Cuardia Francesco (1859-1909), iluminist şi pedagog spaniol; republican mic-burghez. Adept al democratizării Spaniei pe calea culturalizării poporului, în timpul răscoalei din Barcelona 81909) Ferrer, învinuit fără temei, de a fi condus răscoala este arestat şi executat (13 februarie 1909).

colegii lui, care plecând de la această înţelegere îngustă a evenimentelor ce s-au desfăşurat în Catalonia şi-au închipuit că focul şi sabia pot înăbuşi aspiraţiile de libertate ale unui popor ce geme sub cea mai groaznică tiranie clericală. Odioasă e procedura guvernului, care fără dovezi serioase, pe simple presupuneri, pe ipoteze ce îi conveneau şi pe mărturii care se contraziceau, a trimis pe Ferrer la moarte. Odioasă e atitudinea guvernului, după judecată, căci în loc să facă un gest de clemenţă, care în cazul de faţă ar fi fost şi un gest.de înaltă înţelepciune politică, a preferat să se înveşmânteze într-o haină inchizitorială şi cu aceeaşi cruzime cu care fanaticii bisericii catolice ardeau odinioară pe rug pe toţi cei ce cutezau să se împotrivească lor, tot astfel el a pus înaintea gloanţelor plutonului de exerciţiune de la Montjuich pe omul care mai mult decât oricare altul întrupa în Spania alte idei şi alte idealuri sociale decât cele ce reprezintă ocârmuitorii de azi ai regatului spaniol. Trăim în vremuri în care simţul de dreptate a pătruns prea adânc în toate straturile societăţii pentru ca o nedreptate de această natură să rămână nepedepsită.

Persoana lui Ferrer nici nu mai este în joc. Omul care şi-a sacrificat adesea şi viaţa pentru ca să răspândească lumina în rândurile poporului său ţinut de veacuri în întuneric de către o popime interesată să-i sleiască puterile pentru ca să-l poată mai iute domina, trece pe al doilea plan. E ceva mai mult decât de un om, oricât de mare ar fi fost el, e vorba de un principiu. Omenirea de azi nu mai poate admite ca un om să fie omorât pentru ideile lui. Civilizaţiunea socoteşte că cea mai frumoasă din izbânzile ei e că a dat omului dreptul să cugete netulburat şi când lumea întreagă se ridică împotriva tentativelor de înăbuşire a libertăţii de cugetare, ea nu face decât să dezvăluiască un instinct de conservare.

Pentru ca omenirea să producă, pentru ca să fie cu putinţă pe viitor realizarea aceloraşi păsuri gigantice care au făcut gloria vremurilor noastre, trebuie neapărat ca omul să fie stăpân pe gândurile lui. Progresul iese din ciocnirea tuturor ideilor, de la cele mai sublime până la cele mai absurde. Toate deopotrivă sânt necesare creării lui. Iată de ce lumea civilizată de astăzi ia cu atâta înverşunare apărarea lui Ferrer. Ea simte lămurit că dacă cumva ar lăsa nepedepsite asemenea tentative, germenul însuşi al oricărui progres ar fi distrus şi cu dânsul întreaga civilizaţiune ar fi ameninţată în existenţa ei. (...)

(„Universul", 17 octombrie 1909, apud I.G.

Duca, Lumea la început de veac, 1994, p. 189-190)

BOALA BUGETELOR

(Noua paradigmă a echilibrului social în viziunea lui Duca – n.n.)

(...) Problemele sociale joacă un rol mai însemant în viaţa popoarelor şi nimeni nu e în stare să se împotrivească mersului lor. Clasele ocârmuitoare de azi, care ar voi să oprească valul democratic care înaintează mereu, ar fi pur şi simplu măturate. Am ajuns deja la stadiul în care o clasă nu mai poate fi ocârmuitoare decât dacă consimte să îmbrăţişeze interesele păturilor largi şi numeroase ale unei naţiuni. Sub ochii noştri se petrec mari prefaceri. Stratificaţiunea vieţii sociale se schimbă: straturile din adâncime se înalţă, straturile de la suprafaţă se lasă în jos. Prin deplasările lor se pregăteşte o altă aşezare şi lumea se îndreptează către o nouă formulă de echilibru al factorilor sociali pe care nu avem putinţa s-o putem enunţa aci, dar care, în orice caz, va îngădui luminii şi bunei stări materiale să pătrundă mai lesne de la un strat la altul şi nu va mai introduce straturi impermeabile între fericirea celor de sus şi nevoile celor de jos. Să nu ai bani pentru o asemenea politică, e ca şi cum nu ai avea bani ca să trăieşti, lată de ce boala prin care trec azi bugetele Marilor Puteri nu e o boală trecătoare, ci e boală organică, o boală a întregului mecanism social modern. Faptul că ea bântuie cu mai multă tărie tocmai în ţările cele mai mari şi cele mai bogate, adică în ţările în care şi chestiunea socială a intrat într-o fază mai acută, este o nouă dovadă că ea precipită mersul omenirii spre democratizare.

Probabil că ţările care împing azi mai departe spre furia armamentelor vor fi cele dintâi silite să capituleze în faţa chestiunii sociale fiindcă pe acele ţări greutăţile financiare le vor pune mai întâi în dilema dea alege între unele sau altele, iar împrejurările în nevoia de a prefera chestiunea socială, chestiunii înarmărilor. Aceasta va fi răzbunarea democraţiei împotriva scepticismului, cam sarcastic, cu care revedicările ei pacifice sânt întâmpinate de acei cărora le place să ia în râs sau să biciuiască tot ce schimbă ceva din credinţele, sau tulbură ceva din obiceiurile lor.

Poate că tot atunci vor înceta şi criticele cu care a fost săgetat materialismul cel mai prozaic; din cerinţele fără de îngăduinţă ale banului, din consideraţiuni meschine de cifre, din imposibilităţi de echilibrare bugetară, va ieşi pentru omenire o eflorescenţă de fericire mai curată şi

mai ideală.

(„Viata Românească", 1909, an IV, voi. XIII, nr. 6 *(iunie), p. 445-451, apud*

I.C.Duca, Lumea la început de veac, p. 176-177)

MANIFESTU L-PROGRAM AL PARTIDULUI NAŢIONAL-LIBERAL DIN IANUARIE 1911

Cetăţeni alegători,

„Înfăţişându-se înaintea d-vs. Partidul Naţional-Liberal vă cere să-l judecaţi după serviciile ce le-a adus ţării în trecut şi după idealurile ce le urmăreşte în viitor.

Nu mai amintim trecutul glorios, în care istoria renaşterei României se confundă cu aceea a Partidului Naţional-Liberal.

Chemaţi la cârma Statului, în 1907, prin încrederea obştească a ţării, spre a o feri de primejdiile ce o ameninţau până şi în existenţa ei, ne-am îndeplinit misiunea în întregime.

Am restabilit pacea socială şi am realizat reformele făgăduite prin manifestul regal din 12 martie 1907, adăogând şi altele pe care, în timpul guvernării noastre de patru ani, ni le-au impus nevoile Statului şi grija binelui public.

Călăuziţi numai de această grijă, am socotit că, după rezultatele pozitive obţinute, opera noastră mai avea trebuinţă de o ultimă dovadă a binefăcătoriei ei însemnătăţi: respectul adversarilor noştri politici. Am socotit anume că un singur mijloc era de a-i convinge şi pe dânşii de utilitatea naţională şi socială a operei noastre: să-i punem pe ei înşişi în măsură s-o cunoască şi, în faţa înaltelor răspunderi ce vor avea, s-o respecte şi s-o aplice.

Aceasta nu ese însă singura raţiune care ne-a împins să luăm o asmenea hotărâre. O altă grijă ne-a mai preocupat: aceea a zilei de mâine. Pentru completarea operei săvârşite, pentru consolidarea ei trainică, pentru desvoltarea tuturor forţelor României, Partidul Naţional-Liberal are credinţa că"trebuie să se dea o mai mare întindere putinţei tuturor cetăţenilor de a participa, prin exprimarea voinţei lor, la viaţa Statului aşa ca Statul să reprezinte mai adevărat simţimintele şi voinţile tuturor românilor. Numai astfel îi va putea uni pe toţi, într-un singur gând, conştiinţa unei conlucrări şi a unei răspunderi comune a unei solidarităţi care să îmbrăţişeze toate interesele vitale ale ţării, dinăuntru şi din afară.

Spre a atinge însă cât mai curând acest rezultat, se cuvine ca spiritele să fie pe deplin lămurite. Era, prin urmare, firesc ca guvernul liberal, după înfăptuirea reformelor promise prin manifestul regal, să se retragă spre a găsi în contactul direct cu toate straturile poporului puterile necesare pentru realizarea acestei mari reforme.

Partidul Naţional-Liberal dă astfel din nou dovada că, pentru dânsul, prezenţa la guvern e pururea dominată de voinţa şi de puterea de a dezvolta energiile Statului, iar nu de ambiţiunea de a stăpâni sau de pofta de a pune această stăpânire în serviciul unor interese inferioare.

Chestia agrară

Chestia agrară a fost negreşit preocuparea de căpetenie a guvernului liberal. Soluţiile ce s-au dat prin legea învoielilor agricole şi a islazurilor comunale, prin legea împotriva trusturilor arendăşeşti prin legea arendării moşiilor Statului şi aşezămintelor publice, au asigurat raporturi normale între proprietari şi muncitorii de pământ: au trecut, în curs de doi ani, în posesiunea de veci sau vremelnică a ţărănimei aproape 900.000 de hectare şi au chezăşuit, în sfârşit, marei proprietăţi, condiţiunile proprii pentru o dezvoltare sigură şi liniştită.

Ca unii ce nu ne-am îndoit nici o singură clipă că micii cultivatori pot şi trebuie să fie şi dânşii un factor de propăşire al economiei naţionale şi credincioşi principiilor ce ne-au călăuzit în toată opera noastră, vom înlesni şi în viitor sporirea micei proprietăţi de sine stătătoare după normele puse în legea Casei rurale.

Dorim apoi ca, odată cu expirarea inalienabilităţii bunurilor rurale, să asigurăm prin dispoziţiuni conforme principiului deja prevăzut în această lege, o limită sub care proprietatea ţărănească să nu se poată divide şi totdeodată să facem posibilă pe cale de selecţiune naturală, crearea unei proprietăţi mijlocii, care va fi un produs firesc al forţării şi al destoiniciei individuale, iar nu o creaţiune artificială a legiuitorului.

Astfel, preocupaţi de dezvoltarea firească şi liniştită a Statului, am căutat şi vom căuta în totdeauna, prin soluţiunile noastre să desrădăcinăm ideia greşită şi primejdioasă, pe care unele legislaţii agrare şi unele făgăduieli interesate au sădit-o în sufletul ţărănimei, că Statul poate şi trebuie să fie distribuitorul direct şi etern al pământului. (...)

Această activitate nu ne va împiedica însă de a da, ca în trecut, marei agriculturi tot spirjinul nostru pentru dezvoltarea ei, fie încurajând

sindicatele agricole şi creditul necesar, fie înfiinţând Camere de agricultură, care să fie organele de informaţii şi de acţiune ale intereselor agricole.

Credem totodată că prin dezvoltarea căilor de comunicaţiune şi prin mai raţionala organizare a transporturilor şi a creditului asupra cerealelor, depuse în gări şi în porturi, se va da un avânt simţitor întregei noastre agriculturi.

Sănătatea publică

încredinţaţi că progresul în toate direcţiunile, este condiţionat de starea fizică a populaţiunei noastre, am căutat prin legea ce am făcut, ca serviciul sanitar să existe la ţară, nu numai ca o formalitate deşartă, ci ca un adevărat şi puternic instrument de sănătate publică. (...)

Şcoala şi Biserica

Partidul Naţional-Liberal vede în lipsa de lumină a satelor una din cele mai mari primejdii ale Statului. De aceea, a dat întotdeauna cea mai vie atenţiune învăţământului rural, atât prin înmulţirea învăţătorilor cât şi prin clădirea localurilor de şcoală.

Pătruns de rolul naţional şi social al preotului şi al învăţătorului, Partidul Naţional-Liberal s-a împotrivit întodeauna oricărei încercări de a micşora acţiunea lor binefăcătoare sau de a pune o stavilă luminei, fie prin desfiinţarea şcoalelor normale, fie prin lipsa de interes pentru sporirea clădirilor şcolare, fie -în sfârşit – prin discreditul ce s-a încercat să se arunce asupra preoţimei şi a învăţătorimei. (...)

Trebue să ajungem astfel, în cel mai scurt timp şi cu orice sacrificii, ca nici un copil de român să nu fie lipsit de foloasele unei învăţături elementare cât de complecte şi cât mai în legătură, nu numai cu trebuinţele vieţei ţărăneşti, dar şi cu acelea ale întregii vieţi naţionale. (...)

Industria naţională. Soarta lucrătorilor

O ţară, în condiţiunile noastre geografice şi cu bogăţiile ei naturale, nu poate rămâne exclusiv o ţară agricolă; ea trebuie să se dezvolte în toate ramurile de activitate. Un Stat nu poate însă progresa în mod real, decât dacă poporul său participă de fapt la toate aceste ramuri de activitate.

Credincios tradiţiunilor cu care în trecut Partidul Naţional-Liberal a asigurat dezvoltarea puterilor naţionale; încrezător în însuşirile fireşti ale poporului şi, deci, dorind o participare cât mai activă a românilor la industria şi comerţul ţării, Partidul Naţional-Liberal a căutat să încurajeze o

industrie adevărat naţională preocupându-se de a dezvolta în acest sens regimul actual de protecţiune a industriei.

Convinşi de necesitatea armonizării intereselor noastre economice cu interesele internaţionale, avem firească dorinţă ca în această conlucrare, să încurajăm din ce în ce mai mult capitalul şi iniţiativa românească şi să asigurăm elementului naţional o parte legitimă cât mai largă la muncă şi la conducere.

În deosebi, spre a da o îndrumare mai sigură industriei naţionale, pe de o parte vom organiza Creditul industrial, iar pe de alta vom dezvolta şi îmbunătăţi învăţământul technic şi comercial. (...)

Meseriile. Industria casnică

Dacă unele meserii sunt menite să se transforme în faţa industriilor mari, multe se pot însă dezvolta în mod normal prin ocrotirea ce li s-ar da, prin înlesnirea mijloacelor de credit şi prin organizarea temeinică a instrucţiunei profesionale. (...)

Administraţia

Grija unei bune administraţiuni preocupă de mult partidul liberal. El consideră însă înfiinţarea dregătoriilor ca o măsură vătămătoare şi contrară Constituţiunei.

Credincioşi principiilor cuprinse atât în preoctul din 1898 cât şi în cel depus la Senat în ultima legislatură şi convinşi că o descentralizare înţeleaptă se poate realiza astăzi, când prin noua organizare administrativă am trecut reprezentarea intereselor generale ale Statului în competinţa organelor direct dependente de dânsul, vom căuta să dăm preocupărilor de descentralizare administrativă o atenţiune din ce în ce mai mare. (...)

Armata

Armata a fost întotdeauna obiectul solicitudinei Partidului Naţional-Liberal. Socotind-o şi punând-o în totdeauna mai presus de sfera luptelor politice, noi am văzut şi vedem într-nsa imaginea vie a Patriei însăşi. (...)

Reforma electorală

Spre a desăvârşi opera trecutului şi a chezăşui reformele ce propunem, se impune să adaptăm Constituţia noastră noilor necesităţi ale societăţei. În reforma electorală noi vedem mijlocul cel mai eficace de a solidariza toate forţele naţiunei şi de a asigura armonia socială, care ar fi primejduită dacă nu s-ar da revendicărilor populare putinţa exprimărei într-un mod legal.

Partidul Naţional-Liberal, care, prin încrederea în puterile militare ale neamului, a făcut posibilă dobândirea şi asigurarea independenţei; care, prin încrederea în forţele lui economice a stabilit creditul naţional, iar la 1901 a evitat o catastrofă financiară; care, în sfârşit, prin încrederea în vitalitatea naţiunei a restabilit la 1907 pacea socială, va încorona opera sa de organizare

ţi de întărire a Statului prin încrederea ce are în cuminţenia politică a acestui popor.

Cetăţeni alegători, (...)

Adevărata democraţie însemnează cârmuirea poporului prin sine însuşi. Orice democraţie îşi află, de sigur, în fruntaşii săi o călăuză binefăcătoare, dar tot reazămul şi toată nădejdea nu poate s-o aibă decât în propria-i energie. Căutaţi, deci, şi îndemnul, şi puterea de a făptui, în voi înşivă. De veţi face astfel, avem credinţă nestrămutată că hotărârile voastre vor fi cele drepte. Inţelelpciunea neamului, plămădită în cursul veacurilor, nu va putea să se desmintă. (...)

În numele partidului naţional-liberal
ION I.C.BRATIANU
(Istoria Partidului Nafional Liberal de la 1848 fi până astăzi, p. 195-203)

GHEORGHE TĂTÂRESCU
Regimul electoral şi parlamentar din România
(Extrase din teza de doctorat)

Lovitura de stat din 1866 care a dus la căderea prinţului Cuza a avut ca urmare o refacere integrală a organizaţiei de stat.

Convenţia din 1858 era opera unor străini; Constituţia din 1864 a fost a unui om; cea din 1866 era opera naţiunii înseşi şi această origine e suficientă pentru a explica în parte liberalismul ei.

Constituţia din 1866, pe baza căreia se edifica România modernă pune ca fundament al organizării statului principiul suveranităţii naţionale. (...)

Articolul 32 (alineatul 2) suna: „Reprezentarea naţională se împarte în două adunări: Senatul şi Camera deputaţilor."

Care este regimul electoral în virtutea căruia se recrutează aceste două adunări?

Trebuie spus mai întâi că regimul electoral organizat de Constituţia din 1866 a fost uşor modificat, în detalii şi în principiu, în 1884; pentru a evita

repetiţiile şi a vea o imagine clară a acestui sistem noi îl vom înfăţişa pe cel care a fost modificat prin Constituţia din 1884.

Iată care este acest sistem, actualmente încă în vigoare. Camera deputaţilor. Camera este compusă din 183 de deputaţi aleşi pe patru ani. Pentru a fi ales trebuie: a) să fii român din naştere sau să fi obţinut naturalizarea deplină; b) să te bucuri de drepturi civile şi politice; c) să ai domiciliu în România; d) să ai 25 de ani împliniţi.

Corpul electoral este împărţit în trei colegii. Fac parte din primul colegiu toţi cei care îndeplinind condiţiile cerute de lege au un venit funciar de 1200 de lei.

Fac parte'din al doilea colegiu toţi cei care au domiciliul şi reşedinţa în oraşe şi plătesc un impozit anual direct, de orice natură, de cel puţin 200 de lei.

Fac parte din al treilea colegiu toţi cei care nu sunt electori în primele două colegii şi plătesc un impozit oricât de mic. Electorii acestui colegiu care au un venit de cel puţin 300 de lei şi care ştiu să scrie şi să citească, pot să voteze după voie, sau direct pentru deputat în capitala judeţului sau indirect printr-un delegat din comuna lor împreună cu delegaţii care nu ştiu să scrie şi să citească şi cu cei care nu dispun de censul cerut.

50 de electori aleg un delegat.

Fiecare dintre aceste trei colegii votează separat.

Iată sistemul: trebuie adăugat că din 183 de deputaţi care compun Camera, 145 sunt aleşi de primele două colegii şi 38 sunt aleşi de al treilea colegiu.

Circumscripţia electorală pentru Cameră şi chiar pentru Senat este districtul (judeţul) şi numărul deputaţilor care urmează să fie aleşi variază după un district sau altul, astfel ca un elector alege mai mulţi deputaţi deodată.

Numai pentru cel de al doilea colegiu al Camerei circumscripţia este oraşul.

Senatul este compus din 121 de membri din care 9 sunt de drept şi 11 2 aleşi pe opt ani şi reînoit la fiecare patru ani 50% prin tragere la sorţi. (...) Pentru a fi ales senator în afară de condiţiile de a te bucura de drepturile prevăzute pentru deputaţi este necesar: a) să ai 40 de ani; b) să ai un venit oarecare de 9400 de lei. (...)

Corpul electoral ese divizat în fiecare district în două colegii. Primul

colegiu este compus din toţi cei care au un venit funciar sau urban de 2000 de lei. (...)

Cel de al doilea colegiu se compune din toţi cei care au un venit funciar sau urban de cel puţin 800 de lei, ca şi comercianţii şi industriaşii care plătesc o patentă de clasa I-a sau a II-a (...)

Condiţiile comune cerute pentru electorii Camerei şi aceea ai Senatului sunt: sa fii român sau naturalizat, să ai vârsta de 21 de ani şi să te bucuri de drepturi politice şi civile.

Aceasta a fost organizarea a acelora pe care participanţii la Constituanta din 1866 au numit-o „sufragiul universal relaxat"; o lege electorală, votată concomitent, a reglementat chestiunile de detaliu vizând punerea în practică a sistemului.

Putem acum să rezumm sistemul electoral actual în vigoare.

Pentru Senat, corpul electoral este compus exclusiv din aristocraţia funciară; (...) cele câteva elemente străine introduse în cele două colegii (prinţul moştenitor, episcopii şi mitropolitul) sau cei pe care de obicei îi numesc „elita intelectuală" nu schimbă cu nimic caracterul său, căci această elită nu este decât o minoritate înfirmă. Doar pentru colegiul al doilea acest caracter aristocratic funciar este puţin alterat prin prezenţa marilor industriaşi şi a marilor comercianţi, adică prin patentării de clasa I-a şi a II-a. Dar această alterare a avut loc pe o scară foarte redusă şi întrucât, cel puţin până în prezent, marea industrie şi marele comerţ exercitat de românii nativi nu sunt decât la începutul lor. ■

Prin urmare, Senatul este ales de marii proprietari funciari, la care se asociază proprietarii imobilelor urbane; în cadrul acestor două categorii de proprietari predominaă primul electorat. (...) Camera superioară nu este decât o adunare reprezentativă a clasei de mari proprietari rurali. Era dealtfel în intenţia Constituantei de a face o „Adunare Teritorială" (în sens de funciară – n.n) dar această expresie nu este justă decât pe jumătarte căci ea nu reprezintă decât o parte a teritoriului, anume acele pe care îl ocupă marii proprietari, în vreme ce proprietatea mijlocie şi proprietatea mică, care se află în mâinile unei populaţii de 5 milioane de ţărani nu este reprezentată de loc.

Sunt mai avantajaţi cei 5 milioane de ţărani în reprezentarea Camerei?

Pentru Camera deputaţilor, din 183 de membri care o compun, 75 sunt aleşi de elctorii primului colegiu, adică de cei care au un venit funciar mai mare de 1200 lei inclusiv; iată, deci, că proprietarilor funciari cărora le aparţine integral Senatul, le aparţine aproape şi o jumătate din Cameră.

Va fi lăsată măcar cealaltă jumătate electorală naţiunii care reprezintă 85% din populaţia ţării? Nu, pentru că trebuie scăzute cele 70 de locuri care
sunt atribuite colegiul II, colegiu al locuitorilor oraşului. Rămân, deci, doar 3fl de locuri atribuite celui de al treilea colegiu, iar aceşti 38 de deputaţi nu sunt aleşi direct de alegători întrucât doar o infimă parte, aceia care au un venit de 300 de lei, ştiu să citească şi să scrie, se bucură de acest privilegiu; ceilalţi vor vota prin delegaţi şl vom vedea mai jos, „ce reprezintă această alegere prin delegaţi".

Acest sistem este cel care separă clasele. (...)

Acest sistem chiar perfecţionează regimul claselor, amplificându-l, căci în sânul aceleiaşi clase introduce categorii şi fiecare categorie va cântări în balanţa politică atât cât atârnă în balanţa economică.

Exagerearea acestui principiu duce la acest rezultat: din 5 categorii de electori care aleg cele două Adunări, trei (doua la Senat şi una la Cameră) se recrutează exclusiv din proprietarii funciari şi urbani. O categorie se recrutează dintre locuitorii oraşelor şi numai una singură se recrutează din populaţia rurală.

Sub o altă formă situaţia creată este următoarea: sunt 295 de mandatari aleşi de naţiune (183 de deputaţi şi 11 2 de senatori aleşi). Dintre cei 295 de reprezentanţi ai naţiunii 257 sunt aleşi de câteva mii de mari proprietari şi locuitori ai oraşelor, şi nu sunt decât 38 care vor reprezenta 5 milioane de ţărani.

Iată ce înţelegeau membrii Constituantei din 1866 prin „sufragiu universal relaxat"; acest sistem transforma majoritatea ţării în minoritate politică şi formează majoritatea politică din minoritatea ţării. (...)

Ceea ce constituie încă una din caracteristicile acestui sistem, este faptul ca el nu oferă privilegii politice oricărei avuţii, ci numai avuţiei imobiliare. (...)

Odată făcute listele, trebuia să se asigure triumful (reprezentanţilor guvernului – n.n).

Atunci suprefectul chema la sediul plăşilor pe notarii şi primarii comunelor ţinându-le un discurs invariabil acelaşi: „Avem ordin de a alege listele următorilor electori. Sunteţi responsabili de reuşita lor şi insuccesul vă priveşte". Astfel întreaga responsabilitate a alegerilor cade în ultimă instanţă pe aceşti umili funcţionari.

Jandarmii primesc ordine în acelaşi sens cu o diferenţă de procedură:

lor nu li se ţin discursuri; li se spune pur şi simplu că în ce priveşte alegerile, ei trebuie să fie la ordinul subprefecţilor.

Aceşti funcţionari inferiori au deci misiunea de a exercita constrângerea prin vexaţii şi prin intimidări pentru a face să triumfe listele guvernementale.

Spre a ne da seama cât de uşoară este această sarcină este suficient să spunem că nu există un pas pe care ţăranulîl poate face în viaţă fără să se întâlnească cu primarul sau cu secretarul comunei, sau cu jandarmul.(...)

Am văzut cum succesul unei alegeri la colegiul al treilea depinde de alegerea electorilor delegaţi care are loc în fiecare comună. Să presupunem că această etapă a alegerii delegaţilor este terminată. (...)

Există o alta a alegerii deputaţilor care are loc în capitala judeţului; ea constă de asemena într-o manifestare elocventă a separării claselor. Spre prânz unde au loc alegerile sau chiar dimineaţa, toţi funcţionarii rurali, primarii, secretarii comunali, jandarmii sunt foarte agitaţi; este vorba de a aduna pe toţi electorii delegaţi şi pe ceilalţi alegători direcţi – care sunt alegători din oficiu-pentru a-i transporta în grupuri în capitala judeţului. Si aceasta nu este o operaţie simplă.

La primăria fiecărei compune se face mai întâi apelul nominal; se aşteaptă cei întârziaţi care au uitat complet că aceasta este o zi în care trebuiau să meargă la oraş pentru a vota şi că jandarmii au voit să-i anunţe. Odată gruparea fiind completă ea se pune în mişcare. Primarul îmbrăcat ca de sărbătoare deschide marşul urmat de consilierii comunali şi de ceilalţi electori; jandarmii încheiau convoiul.

Prezenţa acestor oficiali ai poliţei judiciare dă un aspect straniu acestui program electoral. Câţiva prefecţi au înţeles dealtfel că ar trebui măcar să se salveze aparenţele şi au interzis ca grupările alegătorilor să fie însoţite de jandarmi, lăsând acest rol pe seama primarului.

Convoiul încadrat asfel se îndreaptă pe picioare spre capitala judeţului; uneori se formează convoaie de căruţe unde se înghesuie cei care trebuie să meargă să voteze iar, dacă din întâmplare există pe aproape o cale ferată, aceştia sunt conduşi la prima staţie şi cu biletele acordate de Ministerul de interne se transportă în oraşul unde au loc operaţiile electorale.

Cu ocazia acestei călătorii pe calea ferată au loc abuzuri regretabile. În cazul insuficienţei vagoanelor, electorii sunt îngrămădiţi în.vagoane murdare lipsite de aer. (...)

Pe scurt, pe picioare, în căruţe sau în vagoane de călători sau de vite, electorii sunt îndreptaţi spre oraş. Acolo ei sunt preluaţi de o armată de funcţionari a căror misiune este de a nu lăsa alegătorii să vină în contact cu agenţii candidatului advers; şi astfel supravergheaţi şi escortaţi de funcţionari, cortegiul se îndreaptă spre hoteluri şi cârciumi reţinute special şi amenajate pentru a-i adăposti. Aici alegătorii primesc vizita prefectului care le dă sfaturi
precise şi severe asupra manierei de vot. Candidatul soseşte deasemenea şi adesea este pentru prima dată când alegătorii văd acest personaj.

În sfârşit, soseşte ora votării, cortegiul se reface şi din nou escortat de funcţionari se îndreaptă spre locul de votare pe căi laterale, spre curiozitatea trecătorilor; pe traseu funcţionarii fac ultimele recomandări fiecărui alegător asupra manierei de votare.

Astfel se cuvine să ne reprezentăm clasa ţăranilor cu cele 38 de locuri în colegiul al treilea al Camerei. Reduse „de jure"la o reprezentare de minoritate insignifiantă „în fapt" dispare şi această posibilitate de a representa o minoritate datorită manierei în care se practică alegerile; fiindcă nu este greu de prevăzut ce vor fi aceşti 38 de reprezentanţi ai clasei ţărăneşti, reprezentanţi care, în cea mai mare parte ignoră complet nevoile alegătorilor şl care au o responsabilitate nu pentru alegători de drept, adică pentru ţărani, ci pentru alegătorii lor de fapt, adică pentru guvern şi agenţii săi.

Consecinţa cea mai însemantă şi gravă a acestor stări de lucru a fost confiscarea forţei politice şi forţei adminisrative de către colegiile restrânse, adică de clasele privilegiate în defavoarea clasei ţărăneşti. (...)

Jos la capătul scării 4.000.000 de ţărani, din care o mică minoritate au conştiinţa existenţei şi libertăţii lor graţie unor circumstanţe istorice; imensa majoritate este compusă din aceia care cu câţiva ani înainte trăiau într-o stare de semiiobăgie şi de complet servaj politic o clasă amorfă, abrutizată de o sclavie seculară căreia istoria i-a atribuit un rol dublu: de a apăra pământul boierilor în timp de'război şi de a le umple hambarele în vreme de pace.

Intre aceste două clase nu există nici o legătură; nici un raport, nimic care ar putea să le apropie, care ar putea să le facă vie ideea că aparţin ambele aceleiaşi naţiuni, că au interese comune, că soarta unora depinde de soarta celeilalte; istoria a creat o largă prăpastie între ele. De o parte vegetează mulţimea acelora care constituie fundamentul naţiunii care nu

poate şi nu înseamnă nimic şi de cealaltă se ridica atotputernici autoritatea celor care au totul şi pot totul..

(George Tatărescu, Le regime electoral et parlamentaire en Roumanie,

Paris, 1912, p. 27-34; 67; 95; 101-104; 106.)

E.COSTINESCU,
încurajarea industriei naţionale

(...)

Domnul Neniţescu, în expunerea sa de motive la proiectul pentru încurajarea industriei naţionale, vorbeşte de legea de încurajare din 1887 şi de tariful vamal protector; d-sa zice: «Sub ocrotirea acestei legi şi a tarifelor vamale, s-au înfiinţarea în România de la 1887 până astăzi 769 fabrici».

De oarece eu sunt autorul şi al legei din 1887şi al tarifului protector din 1904, în urma căruia s-au înfiinţat cele două treimi din fabricile în fiinţă, mă cred dator să-mi spun cuvântul, acum când un partid, care n-a făcut decât să combată şi legea din 1887 şi tariful, voieşte să se atingă de o operă care nu este a sa.

Mă grăbesc să adaug că intenţiile d-lui Neniţescu – conservator de adopţiune – sunt bune; nu propune proiectul său într-un spirit ostil Industriei naţionale, din contra. Dar cei ce-l înconjoară mă nelineştesc; nu pot să pierd din vedere că ei fac din orice o chestiune personală şi de partid, şi nu pot să uit că ei au strigat, nu prea de mult că nu ne trebue industrie, fiindcă ea va ruina agricultura, precum tot ei strigau că Casa rurală va ruina pe proprietari.(...)

Expunerea de motive, după ce exaltează progresele că le-a făcut industria «sub ocrotirea legei şi a tarifului vamal», arătând că în 1910 «fabricile încurajate au produs mărfuri în valoare de 355 milioane lei», apoi arată defectul principal al legei care, împreună cu tariful, a realizat aşa minuni, lată acel defect" «Legea încurajării industriei naţionale din 1887, acordă foloasele sale numai fabricilor cari dovedesc că întrebuinţează maşini mişcate de mijloace tehnice perfecţionate; că dispun de cel puţin 50.000 lei capital şi că întrebuinţează zilnic cel puţin 25 lucrători».

Apoi, după ce enumără câteva cazuri în cari legea nu se aplică, conchide: «sub legea din 1887 industria mijlocie, mică, meseriaşii, industria casnică nu s-au bucurat de nici un sprijin».

Da, este aci un defect; dar el se simte numai de la aplicarea tarifului protector, adică de la 1906 încoace; mai înainte legea, aşa cum este, răspundea unei trebuinţe neapărate. Este însă neexact că legea nu dedea sprijin industriei mijlocii şi mici.

Oare o fabrică înfiinţată cu 50 mii de lei capital, lucrând cu 25 lucrători, se poate numai industrie mare?

Nu se poate numi nici mijlocie, este mică, foarte mică. Deci toată industria, de la cea mai mare până la cea mai mică era protejată. Defectul este adevărat numai pentru meseriaşi şi pentru industria casnică. (...)

Intenţiunea d-lui Neniţescu a fost bună, o repet; dar neavând experienţă şi cunoştinţi personale în această materie, prea a ascultat de mulţi interesaţi şi de advocaţii lor; şi, într-un dedal de cereri şi de rugăminte, n-a parvenit să descurce dreptul din nedrept şi folositorul din vătămător.

Eu sunt unul din industrialii cei mai mari ai ţârei, aflându-mă în capul mai multor industrii importante; plătesc Statului circa 130.000 lei pe an ca taxe vamale, dar nu voiu uşurări, nu voiu scutiri, nici acolo unde pierd astăzi, dacă cei mici, din aceleaşi ramure de industrii nu se pot bucura de aceleaşi foloase.

Eu vorbesc astfel, fiindcă am şi o viaţă politică întreagă în urma mea, care- mi face o datorie de a pune dreptatea şi interesul general mai presus de interesul personal; însă străinii, în mare majoritate în industria noastră, şi chiar românii pe cari preocuparea intersului general nu-i turbură în urmărirea scopului în care au creat o fabrică, caută neapărat mai presus de toate să câştige cât s-ar puteav|rumiHtjahiaKda<!ă<ar sta cât de bine ei doresc şi mai bine. Aceştia au defîlatpedrnaîntead4ciiNerirtescu sau a reprezintantului său cerând mult, cât se vă puteâ măi rhu1t. (...)

(E. *Costinescu, încurajarea industriei naţionale. Bucureşti, 1912, p. 7-9; 26-27)*

I.G. DUCA

Câteva constatări

(Semnificaţiile războaielor balcanice 1912-1913 – n.n.)

Criza balcanică s-a sfârşit. Pe lângă prefacerile politice ce i se datoresc, mai rezultă de pe urma ei şi câteva constatări care sânt demne de toată luarea noastră aminte.

Printre aceste constatări trei se impun cu deosebire atenţiei noastre. În primul rând, că învinuirile aduse concertului european sânt nedrepte; în al doilea rând, că principiul naţionalităţilor se afirmă tot cu mai multă tărie; în fine, că statele ap reuşit să se emancipeze de sub tutela Marilor Puteri.

Oricât de paradoxal ar părea la prima vedere, noi nu ne putem hotărî să recunoaştem că evenimentele din Balcani au discreditat concertul european. Desigur, concertul european ar merita toate criticile şi toate ironiile dacă ar fi fost creat ca să fie un instrument de acţiune şi de iniţiativă, dar el n-a fost creat în acest scop. El a avut exclusiv menirea să asigure pacea generală prin neutralizarea diferitelor forţe opuse.

Dar cine poate nega că acestei chemări el i-a răspuns cu prisosinţă? Cine nu ştie câte sforţări s-au făcut pentru ruperea echilibrului internaţional, cine a uitat uneltirile Austriei şi pornirile războinice ale cercurilor panslaviste? Dacă totuşi n-a izbucnit o conflagraţiune generală, e fiindcă areopagul european a fost destul de elastic ca să-şi păstreze coeziunea chiar sub presiunea celor mai vii agitaţii şi a celor mai violente patimi.

Aşa fiind, de ce să aruncăm concertului european acuzaţii nejustificate? Mai bine să recunoaştem că unii au vrut să-i dea atribuţiuni care ieşeau din cadrul menirii pentru care a fost creat.

Cât despre principiul naţionalităţilor, ce strălucită e izbânda pe care o obţine de peste o sută de ani! Cele mai puternice împărăţii din Europa se străduiau să cucerească Turcia şi.iată ta astăzi ea se împarte între naţionalităţile balcanice. Când privim **acest re2ultâtinu putemcredecă** i^bânzile principiului naţionalităţilor se va opri aci. Fatal aşteptăm să vie rândul şi a celorlalte împărăţii a căror existenţă se întemeiază pe dispreţul acestui principiu şi, mai cu seamă, cum poate să nu treacă prin sufletul popoarelor care n-au ajuns încă la unitatea lor etnică o mare speranţă?

Dacă prefacerile din Balcani n-ar avea decât acest merit de a ne indica în ce direcţie se îndreaptă evoluţia statelor şi să întărească în mintea tuturor credinţa că se apropie ceasul în care hotarele politice se vor confunda cu cele etnice, le datorăm o adâncă recunoştinţă. În viaţa de mizerii şi de deziluzii a ţărilor mici, ele au apărut ca o rază de lumină şi ca

chezăşie sigură a mântuirii viitoare.

Emanciparea statelor mici de sub tutela celor mari este şi ea o constatare îmbucurătoare. Din toată desfăşurarea evenimentelor balcanice a rezultat cu claritate că statele mici, când sânt hotărâte, pot să treacă peste voinţa celor mari. De mult se citea prin tratatele de drept internaţional că este interzis unei ţări să intervie în afacerile interne ale celorlalte. Cu toate acestea, se ştie că acest principiu nu se respectă decât faţă de statele mari. Când e vorba de statele mici, toate îşi însuşeau dreptul de a se amesteca în treburile lor.

Aşa încât putem spune că prin criza balcanică s-a consfinţit majoritatea politică a statelor mici şi s-a făcut dovadă că, unindu-se, ele pot deveni factori care să influenţeze asupra echilibrului internaţional.

Din toate aceste puncte de privire pe care ne-am socotit datori să le constatăm aci, evenimentele din Balcani rămân, pentru state mici ca al nostru întâmplări de fericit augur, adevărat preludiu al vremurilor de mărire către care năzuiesc idealurile noastre.

(„Universul", 25 august 1913, apud I.C.Duca Lumea la început de veac, ' Bucureşti, 1994, p. 251-252)

I.I.C. BRĂTIANU

Scrisoare către Partidul Naţional Liberal (7 septembrie 1913)

(Reformele sociale – la ordinea zilei – n.n.)

Tratatul din Bucureşti sfârşeşte o lungă fază a Chestiunii Orientului şi determină noi îndrumări deosebiţilor ei factori.

Prin sine însăşi, situaţiunea României era atât de dominantă, încât de trei ori împrejurările externe au restabilit poziţunea favorabilă a Regatului, compromisă de conducătorii lui şi, sub presiunea simţimântului general, au obligat, în sfârşit, pe solicitatorul anticamerelor din Londra şi Petersburg să se urce pe fotoliul prezidenţial din Bucureşti.

Onorurile, după deosebite consideraţiuni, au putut fi hărăzite altora; onoarea rămâne acelora cari au dobândit izbânda.*...)

Şi hotărârea războiului, şi purtarea lui, au adus astfel, în strălucită

lumină, covârşitoarea înrâurire a maselor asupra destinelor Statului şi, punând în valoare însuşirile poporului nostru, au făcut proba neînlăturabilei noastre datorii de a proceda cu bărbăţie şi fără întârziere la tot ce e menit să dea puteri noi ţărănimii noastre şi să întărească conştiinţa solidarităţii claselor muncitoare cu Statul şi cu desvoltarea lui.

Desăvârşirea reformelor agrare printr-o intervenţiune a Statului, cu drept de expropriere, unde e nevoie, pentru creşterea proprietăţii ţărăneşti; stabilirea colegiului electoral unic, grabnica înmulţire a tuturor mijloacelor de instrucţiune şi de educaţiune, îndreptarea şi desvoltarea a tot ce trebue să înrâurească buna stare morală, fizică şi economică a claselor muncitoare, se
impun tot atât de imperios ca şi întărirea organizării noastre militare, de a cărei grabnică necesitate nu se poate nimeni îndoi.

În noile situaţiuni internaţionale, neamul nostru se cade să păşească spre noi chemări.

În situaţiunea şi în însuşirile lui stă suprema chezăşie a viitorului său, pe care, peste orice greşală a momentului, el nu poate să nu-l dobândească. (...)

Organ tememinic al vieţii constituţionale, un partid politic conştient este reprezentantul permanent al cerinţelor Statului.

Bărbaţii cari-l compun sau cari-l conduc pot dispare sau se pot schimba; datoriile sale rămân însă vii şi cresc cu aspiraţiunile din care izvorăsc.

Misiunea istorică a partidului naţional-liberal îi dictează o muncă mare şi stăruitoare. Pentru îndeplinirea ei, e nevoie de o consfătuire prin care să reînceapă noile lui realizări. ,

Intr-acest scop, la începutul lui Octombrie se va strânge un congres aL partidului.

Cu acest prilej se va examina, fireşte, şi înrâuirea partidului nostru în ultimele împrejurări; iar întrucât mă priveşte personal, voiu putea trage concluziile răspunderilor pe cale le-am primit.

(„Viitorul", Septembrie 1913)

I.I.C.BRĂTIANU
Discurs la Congesul Partidului Naţional Liberal din 1913

Pentru că opera noastră de reforme porneşte de la un adânc simţimânt al necesităţii de solidarizare generală, am crezut că este bine, am crezut că acum este ven.it mommentul ca ea să se facă; ca colegiile restrânse să ceară colegiul unic, iar d-voastră, prin avere, prin cultură, favorizaţi ai soartei, să cereţi o operă de dreptate în desăvârşirea legilor noastre.

Sunt chestiuni în care, mai mult încă modul de a le înfăptui decât însăşi înfăptuirea lor, arată adevăratele forţe vitale ale unui popor. Când sunt chestiuni de care depinde însăşi desvoltarea şi siguranţa lui, e o zi mare şi frumoasă, una ca aceasta, în care se vede consensul tuturor pentru înfăptuirea lor.

Era demult în sentimentul general, era demult în necesităţile aşezământului nostru politic definitiv, şi prin urmare în programul nostru, că viaţa noastră

politică constituţională trebuie să tindă spre lărgirea colegiilor până la sufragiul universal.

Pentru oamenii politici, dv. şi noi, se punea numai chestiunea să ştim când sună ceasul prielnic pentru realizarea acestei reforme.

Noua viaţă a Orientului european, noua situaţiune europeană, grăbeşte toate măsurile de care poate depinde consolidarea temeliilor Statului nostru.

Iată de ce am crezut că azi nu ne e permis să mai întârziem şi că trebuie să considerăm reforma electorală ca o problemă care trebuie imediat rezolvată.

Credem că necesitatea absolută a unui sănătos temeiu democratic face ca această reformă să se impună şi credem că astăzi trebue să dăm regimului nostru electoral un astfel de caracter, încât de astăzi înainte să nu mai fie nevoie de revizuirea Constituţiei, pentru a se ajunge la desvoltarea luminii şi instrucţiunei publice.

Este bine ca şi pe acest drum să se simtă necesitatea imperioasă a desvoltării instrucţiunilor publice de tot soiul, a instrucţiunei rurale în special.

Credem totodată că prin reprezentarea minorităţilor şi printr-o transformare a Senatului, care să-i lase totuşi caracterul unui corp ponderator, se va face posibilă o reformă largă, fără să se aducă nici o sguduitură în mersul evolutiv al Statului.

Domnilor, odată cu această reformă, am înscris în programul nostru

desăvârşirea reformelor agrare.

Pentru desăvârşirea reformelor agrare, voim să dăm Statului, în anume condiţiuni, dreptul de expropriere pentru mărirea proprietăţii ţărăneşti.

Făcând astfel, avem convingerea că rămânem şi în această chestiune urmaşi credincioşi ai acelora cari ne-au precedat.

Nu este vorba aci de un act de spoliaţiune, căci expropierea se va face cu dreaptă despăgubire, nici de un act de sdruncinarea temeliilor unei societăţi, prin suprimarea dreptului de proprietate.

Dimpotrivă: noi credem că prin măsura propusă, dacă se va scădea întruceva din suprafaţa unor proprietăţi, se va spori însă siguranţa proprietăţilor, prin sporirea siguranţei sociale.

Cum zicea un scump şi regretat amic personal şi politic Alexandru Djuvara: „Proprietatea este astfel cum o îngrădesc legile şi necesităţile Statului care o garantează”. (...)

De sigur că nu e momentul de a intra chiar azi în detaliile unei reforme agrare, deoarece ele implică necesitatea unei revizuiri a Constituţiei şi, prin

însăşi această necesitate, ele impun o procedură, comportând discuţiuni lungi, în cursul cărora vom avea ocaziunea să precizăm aceste detalii.

Este de ajuns să spunem astăzi că nu intră în mintea noastră nici un gând de spoliaţiu'ne şi nici un gând de suprimare a proprietăţii mari. Intră în gândul nostru o accelerare a unei repartiţluni mai bune, a unei măriri mari repezi a proprietăţii ţărăneşti. '

Când zicem: completarea reformelor agrare, noi nu înţelegem numai această reformă constituţională.

Noi credem că o reformă agrară completă cuprinde mijloacele de cultură, de educaţiune şi chiar de regim al proprietăţii ţărăneşti, care va necesita o legiferare complexă.

Nu credem că astfel cum astăzi se stăpânesc şi se moştenesc loturile proprietăţii ţărăneşti, sistemul e menit să ne dea pe acel ţăran proprietar cum îl dorim şi cum suntem datori să-l cerem.

Activitatea noastră, în privinţa chestiunii ţărăneşti, cuprinde un program de muncă cu caracter educativ, caracter pe care înţelegem să-l dăm activităţii noastre în privinţa întregului nostru popor.

Suntem hotărâţi – lărgind baza constituţională – să continuăm munca noastră din trecut şi munca noastră de ieri, a guvernului de la 1907.

Suntem hotărâţi să persistăm în acţiunea noastră pentru îndreptarea moravurilor administrative pentru buna distribuţiune a Justiţiei, pentru însănătoşirea finanţelor, pentru îndrumarea economică prin încurajarea muncii şi capitalurilor româneşti, pentru desvoltarea cooperativelor, pentru avântul industriei şi al comerţului naţional, pentru îmbunătălţirea soartei meseriaşilor prin legea contractului de muncă şi prin modificarea legii asigurărilor.

Suntem, într-un cuvânt, hotărâţi să reluăm un program de activitate generală, care e schiţat în programul nostru electoral de la 1911 şi pe care noi îl considerm ca un program de educaţiune socială.

În toată activitatea noastră vom fi călăuziţi de acest principiu: că numai făcând operă de armonie socială se poate face operă de întărire naţională.

Vom continua, ca şi în trecut, să ne considerăm ca reprezentanţi ai tuturor intereselor şi ai tuturor claselor, să facem apel, cum am făcut astăzi, la cei mari în favoarea celor mici şi la toţi în favoarea dreptăţii.(...)

Se deschid datorii mari înaintea noastră, dar ele sunt luminate de credinţe şi mai mari şi n-am nici o îndoială că România şi noi, ca

reprezentanţi ai ei, vom şti să îndeplinim în întregime marea sa misiune din Orientul Europei.

(„Viitorul'' din 22 ocotmbrie 1913)

I.I.C. BRĂTINAU

Discurs la Mesajul Tronului din 4 martie 1914

(Partidul liberal şi problema reformelor – n.n.)

D-lor, instituţiunile care vor să se menţină, să se desvolte, trebuie să evolueze şi să se armonizeze cu interesel societăţilor în care trăiesc. (...)

Fiindcă văd la tineretul partidului conservator o tendinţă de a accentua într- un sens foarte reacţionar doctrina conservatoare, eu, împins de sentimentele conservatoare care sunt şi în sufletul meu, regret această tendinţă care va reduce din ce în ce la mai mare neputinţă factorii conservatori necesari ţării.

Nu legând ideea conservatoare de interese strâmte, rigide şi în desacord cu desvoltarea generală, poţi să întemeezi puterile conservatoare.

Din contra: ajutând la opera noastră de azi, prin elemente ţărăneşti puternice se vor creia factorii adevăraţi ai societăţii sănătoase.

Proprietatea mare nu trebue să facă mai mult parte din programul conservator decât oricare altă proprietate.

Nu aveţi nevoie să o apăraţi, mai întâiu pentru că nu o atacă nimeni; am arătat că, nu numai ca atitudine politică, dar nici ca interese personale nu putem să fim vrăjmaşi ai marei proprietăţi. Dar v-am arătat totodată că proprietatea, mare sau mică, are drept la acelaşi respect şi că e în interesul nostru, în interesul conservator-naţional,să sporim cât se va putea mai mult, nu întinderea proprietăţilor, ci numărul proprietarilor.

D-lor, este un interes adevărat conservator şi fiindcă este adevărat conservator este împărtăşit şi de noi, ca proprietatea mare nu numai să nu fie distrusă, dar să nu rămână cu un caracter precar.

De sigur că nu este în interesul Statului, nu este în interesul desvoltării economice şi sociale ca proprietatea să aibă acest caracter şi de aceea noi am declarat de la început că exproprierea pe care o credem necesară este o măsură excepţională, care nu se poate face decât cu toate garanţiile şi pe căile lungi şi dificile pe care le impune o revizuire a Constituţiei.

D-lor, găsim de asemenea că este o preocupare legitimă ca exproprierea să nu se poată face decât cu toate garanţiile unei drepte

despăgubiri. (...)

Astfel, d-lor, soluţiunile noastre decurg din simţimântul şi din convingerile noastre; vrem să facem o operă rodnică şi pentru ca să fie astfel, nu poate să fie operă de ură şi de distrugere. Nu am pornit pentru a distruge vreun interes general în această ţară şi, pentru că proprietatea mare reprezintă un interes general, noi nu voim nimicirea ei. Din contră. (...)

Am crezut că este de datoria noastră să invităm tocmai marea proprietate, când ţine încă în mână – chiar prin situaţiunile legilor şi Constituţiuni – puterea cea mare a Statului, să o invităm pe dânsa să facă această reformă, ca în ochii ţărănimii întregi să pară că reforma de astăzi este datorită colegiilor mai restrânse şi că ea nu este lăsată ca operă de mâine a colegiului unic.t...)

D-lor, noi nu credem că prin unificarea colegiilor se egalizează toate influenţele şi se egalizează toate puterile acelora cari fac parte dintr-un colegiu, afară numai dacă ar sta în puterea unui leguitor să egalizeze minţile oamenilor, să egalizeze cultura lor, să egalizeze averea şl activitatea lor.(...) privim la colegiile de astăzi cum priveşte ostaşul la drapelele învechite de care se desparte, însă ale căror cute reamintesc zile frumoase şi chiar tradiţiuni gloriase.

A venit însă momentul să înnoim aceste drapele!

Prin urmare, d-lor, nu contestăm serviciile aduse în trecut de colegiile acestea, care în desvoltarea noastră politică şi-au avut rol mare şi binefăcător, dar care în momentul da faţă nu mai corespunde nevoilor vremii.(..-)

Rămâne numai să se vadă acum cum trebuiesc lărgite colegiile de astăzi.

Unii spun că trebue menţinută separaţiunea de colegii, iar unii, – cari suntem noi, – zicem că trebuie să se facă un unic.

D-lor, noi credem că separaţia, colegiilor oricum ar fi ea implică interese diferite şi, prin urmare, luptă de interese. Colegiul unic impune contopirea de interese şi, prin urmare, conlucrarea înlăuntrul colegiului a intereselor speciale şi armonizarea lor nu poate să se facă decât dacă domină interesele generale.

Iată de ce noi credem că este necesar un colegiu unic. (...)

Deci, care este primejdia de care vă temeţi? La ce s-a redus rezistenţa aceasta a colegiilor, din punct de vedere al mersului constituţional al ţării,

din punct de vedere al intereselor generale? La ce corespunde preocuparea care vă domină? Mai ales când, odată cu reforma constituţională, noi prevedem şi reprezentarea minorităţilor care, în orice caz, va asigura controlul opoziţlunii? Mai ales când, odată cu reforma Adunării Deputaţilor printr-un colegiu unic, noi prevedem şi menţinerea unui Senat, ca un corp ponderator, astfel încât surprizele – dacă ar putea să fie – să nu se producă? Este şi aci un tărâm pe care suntem datori să căutăm toate garanţiile pe care sufletele sincer conservatoare le pot cere.

D-lor, pentru a termina, eu voiu reaminti un cuvânt al d-lui Filipescu. D-sa zicea: „Să dăm pământ, dar cu cât mai puţin sgomot".

Eu zic, d-lor, să facem reforme şi să le facem nu numai cu cât mai puţin sgomot, dar cu cât mai puţină agitaţiune şi, mai ales, fără nici o violenţă. Şi voiu'zice cu toată convingerea că numai într-o atmosferă liniştită se vor face reformele în cele mai bune condiţluni.

Vă spun aceasta, d-lor, fără nici un interes de partid; pentru că, dacă m-aş gândi numai la gloria efemeră a unui triumf, de sigur că ar fi pentru noi mai folositor triumful luat cu lupte şi cu bătălii.

Am convingerea că reformele trebuiesc înfăptuite; am credinţa că suntem în stare să le facem singuri.

Preocuparea unui interes superior şi general, însă mă face să spun tuturor: ori de unde aţi veni, din ori ce partid, daţi şi d-voastră contribuţiunea d-voastră rodnică şi binefăcătoare la efectuarea acestor reforme.

Veţi face un serviciu real şi mare Statului, pentru că veţi crea acea atmosferă de linişte şi vă veţi fi asigurat şi d-voastră un capital moral politic pentru desvoltarea zilei de mâine.

(Dezbaterile Senatului din 12 martie 1914, p. 100-106)

I.I.C. BRĂTIANU

Declaraţie rostită în Consiliul de Coroană de la Sinaia din 3 august 1914

„Noi cerem ca România să rămână neutră. Tratatul, precum s-a arătat, nu ne obligă, dar chiar dacă ne-ar obliga, România nu poate admite ca

aliaţii săi să dispună de soarta ei, fără ca măcar să-şi fi dat osteneala de a ne vesti. Austria şi Germania au pregătit războiul şi l-au declarat. Nu ne-au făcut cinstea să ne comunice să luăm armele alături de ele.

Un Stat ca al nostru, care a intrat în Alianţă ca un Stat suveran şi pe picior de egalitate, nu poate primi să fie tratat în asemenea chip.

Aceasta n-a fost concepţia nici a celor ce acum 30 de ani au legat soarta noastră de a Triplei Alianţe, şi nu poate fi nici gândul celor răspunzători azi de destinele Regatului.

Pe de altă parte, România nu ar putea să admită să ia armele într-un război a cărui cauză este tocmai nimicirea unei naţiuni mici.

Sentimentul public e aproape în unanimitate împotriva războiului.

Chestiunea Românilor din Ardeal domină întregul sentiment public.

Ea a fost pururea punctul negru al Alianţei. În ultima vreme, Austro-Ungaria a făcut totul ca să înăsprească până într-atâta lucrurile încât să rupă cu desăvârşire legătura sufletească a Alianţei.

Soarta Românilor de peste munţi, idealul naţional al Românismului, sunt chestiuni pe care un guvern român nu le poate nesocoti. Dacă în lucrurile mici se poate trece peste simţimântul public, în ceasurile mari ale vieţii naţionale oamenii de Stat trebuie neapărat să ţină seama de voinţa poporului. Nu se poate face un război în vremurile de azi, când acest răsboi nu este înţeles, nu este aprobat de conştiinţa naţională.

Să rămânem deci neutri. E probabil că şi Italia va avea aceeaşi atitudine. Să aşteptăm desfăşurarea evenimentelor.

După toate prevederile, războiu va fi probabil lung. Vom mai avea deci prilejul să ne spunem cuvântul".

(Discursurile lui I.I.C. Brătianu, vol.IV, Bucureşti, 1940, p. 306-307)

I.I.C. BRĂTIANU

Declaraţia referitoare la proiectul pentru modificarea Constituţiei prezentată în Senat în şedinţa din 6 mai 1917

Ion I.C. Brătianu, preşedintele Consiliului: D-lor senatori au trecut trei ani de când naţiunea ne-a încredinţat sarcina de a-i da o nouă alcătuire politică şi o mai dreaptă împărţire a proprietăţii rurale. Aceeastă operă ar fi

fost de mult realizată, dacă în vara anului 1914 nu s-ar fi deslănţuit asupra lumii cel mai formidabil război pe care omenirea l-a cunoscut vreodată.

Nemaipomenita tulburarea avut o îndoită înrâuire asupra operei, pentru realizarea căreia am fost aleşi. Pe de o parte ne-a impus să amânăm desbaterile asupra chestiunilor interne, pe cât timp am trăit în aşteptarea intrării noastre în marele conflict; toţi am simţit că nu era cu putinţă – în vremea în care din zi în zi putea să vină hotărârea cea mai de seamă pe care poporul român a luat- o vreodată – să ne gândim la altceva decât la războiul în care era să se decidă soarta românismului. Pe de altă parte, înfăţişându-se poporului român împrejurarea unică în care el putea cu temeiu să aspire la realizarea unităţii naţionale, câmpul şi soluţlunile reformelor trebuiau neapărat să fie lărgite.

Dacă astăzi'ne hotărâm să vă cerem înscrierea în Constituţie a celor două principii fundamentale ale reformelor: sufragiul universal şi

exproprierea, este că aceste două principii au devenit patrimoniul comun al tuturor şi votarea lor se poate obţine fără discuţii pătimaşe, care să tulbure liniştea sufletească a ţării, înfrăţirea tuturor fiilor patriei, atât de trebuincioase pentru buna şi victorioasa conducere a războiului.

Jertfele consimţite cu atâta eroism şi curăţenie sufletească de către ţărănimea noastră, ne impun să nu aşteptăm până la ceasul în care va fi posibilă rezolvarea completă şi amănunţită a problemelor care ne sunt puse şi să votăm încă de acum aceste două principii fundamentale, ca să rămână câştigate pentru poporul nostru, orice s-ar întâmpla de aci înainte.

Aceasta este datoria de astăzi; aceasta o cerem de la patriotismul d-voastră. Restul va rămâne să fie desbătut şi hotărât tot în formele prevăzute de Constituţie, după ce comisiunile alese de d-voastră vor fi întocmit proiectele relative.

Atât sufragiul universal, cât şi principiul exproprierii, sunt cerute nu numai de spiritul vremurilor în care trăim, dar şl de necesităţile pe care ni le impune întinderea suveranităţii noastre dincolo de Carpaţi.

Realizarea idealului naţional a pus la oridinea zilei şi alte reforme însemnate în organizarea noastră de Stat. Unele din ele vor putea fi votate chiar de actualele Camere de revizuire, altele vor face obiectul Camerelor Constituante, care firește, vor trebui să fie alese în urma înfăptuirii unităţii naţionale. Astfel, în afară de legea electorală şi de legea de expropriere, va trebui să realizăm stabilitatea reală a tuturor funcţionarilor publici, să asigurăm libera expansiune a votului universal şi va trebui să rezolvăm şi

chestia evreiască, care şi-a schimbat înfăţişarea din ceasul în care România s-a hotărât să se jertfească pentru a alipi la trupul ei ţinuturile româneşti vecine, care cuprind supuşi Evrei bucurându-se de drepturile cetăţeneşti.

Pentru realizarea unor reforme menite să schimbe din temelii organizarea Statului nostru, se cere neapărat un mare spirit de abnegaţiune. De sigur, este vorba de jertfele fără precedent în istoria transformărilor pe cale legală a societăţilor omeneşti.

Sunt însă împrejurări care uşurează opera noastră. Ne aflăm în ceasul unic al istoriei neamului românesc, unic şi prin suferinţele pe care le-a îndurat şi le îndură, unic şi prin măreţia scopului de care se vede apropriindu-se.

Sufletele noastre trebuie să fie acum la înălţimi la care în alte vremuri ar fi fost greu să se urce.

Din aceste înălţimi, conştiinţele reprezentanţilor ţării vor privi problemele care li se pun.

(Dezbaterile Senatului din 6 iunie 1917, p. 133-134)

UNIREA BASARABIEI

Iaşi, 27 Martie 1918.

Cu prilejul proclamării unirii Moldovei de peste Prut cu Vechiul Regat, Ion I.C. Brătinau a adresat lui Ion Inculeţ, preşedintele Sfatului ţării, următoare telegramă:

D-lui Inculeţ,

Preşedinţele Sfatului ţării, Chişinău.

Din Chişinău, raze de lumină trainică pătrund în casa noastră, pentru moment aşa crud cernită.

După o lungă despărţire, de când soarta nemiloasă, dar vremelnică, a armatelor făcuse din Prut graniţa dintre fraţi, vocea sângelui, legea firească a neamurilor, care singură clădeşte trainic, vă readuce pentru totdeauna între noi.

În numele partidului naţional-liberal, vă zic: **Bine aţi venit, fraţilor!**

Unirea sufletelor şi a puterilor în zilele de restrişte, ca şi în zile de fericire, va fi pentru poporul nostru cea mai temeinică chezăşie a ţării şi a propăşirii sale.

Ion I.C. Brătianu

(Mişcarea, XII. No. 72/)oi 29 Martie 1918)

Capitolul III
PARTIDUL CONSERVATOR

TH. ROSETTI
Direcţia progresului nostru, 1874
(Modelul junimist al civilizaţiei române moderne: Forme fără fond – n.n.)

(...)

De privim sub acest punct de vedere starea lucrurilor de la noi, nu putem zice altfel, decât că, departe de a fi realizat vre-un progres, suntem în acest punct cu mult înapoia părinţilor noştri. În dorul nemărginit şi nesocotit de a ne însuşi formele civilizaţiei înaintate, de a introduce în viaţa noastră publică instituţiile popoarelor celor mai culte ni s-a rupt cu o mână sacrilejă toate tradiţiile vechi, tot şirul desvoltării istorice. În loc de a desvolta în sens modern datinile şi instituţiile strămoşeşti, în loc de a căuta şi găsi formele sub care ideea modernă a statului s-ar fi putut introduce în conştiinţa poporului, noi am găsit mai lesne de a împlânta „en bloc" şi fără cea mai mică cugetare critică, formele prelucrate de alte ginţi, care oricât de perfecte ar putea fi, nu corespund nici trebuinţelor, nici trecutului, nici simţimintelor intime ale poporului nostru. Crescute în mare parte în străinătate, despăţite din frageda copilărie de tulpina naţională, clasele noastre culte au presupus cu uşurinţă fără de exemplu în istorie, că trebuinţele lor individuale, ca aspiraţiile şi necesităţile pe care le câştigase printr-un trai îndelungat între străini, în contactul superficial cu formele încântătoare ale unei civilizaţii desvoltate, sunt şi trebuinţele a însăşi totalităţii poporului. Nicăeri prăpastia care desparte clasele culte de cele inculte ale unui popor, nu e atât de mare ca la noi. Simţul de identitate natural, de omogeneitate chiar antropologică între ele s-a pierdut.

Precum ţăranul nostru mai nu mai înţelege limba pe care o vorbim, aşa nici noi nu mai înţelegem traiul pe care-l trăeşte. Tendinţele noastre de a-l civiliza nu a condus până acum pentru el decât la o împovărare materială

fără margini pentru el şi pentru noi la simţul că suntem străini pe însuşi pământul nostru strămoşesc. Aşa numitele reforme pe care le-am introdus în cei din urmă douăzeci de ani nu sunt, privite la lumină, nimic alta decât rezultatul unui egoism individual sau de clasă, care pentru satisfacerea unor trebuinţe adeseori deşarte nu s-a îndoit a sacrifica ţelurile cele mai vitale ale poporului. Deprinşi a fi înconjuraţi în tinereţele noastre cu toate îmbunătăţirile mateiale ale unei stări de cultură înaintată, simţim de îndată ce revenim în ţară într-un mod neplăcut şi dureros lipsa lor; şi fără a ţine seama de relativitatea acestor bunuri, fără a reflecta câtuşi de puţin, că ceeace este util şi poate chiar necesar într-o ţară desvoltată şi avută, poate fi de prisos sau chiar stricăcios într-o stare mai primitivă, ne silim a introduce cu orice preţ acele închipuite îmbunătăţiri. Având trebuinţe mai mari şi mai variate decât părinţii noştri şi neputându-le îndestula, din cauza restrânselor noastre mijloace, fără de o muncă la care nu suntem deprinşi, ne-am creat în organismul statului, un supliment de venituri pentru a acoperi trebuinţele individuale mai mult decât un organ, care să corespundă la trebuinţele poporului. Tendinţa generală de a mări şi spori sub tot soiul de forme aparatul administrativ îşi găseşte aici adevărata explicaţie. Emancipând poporul de jos de şerbirea şi iobăgia seculară, l-am supus unei iobăgii de alt soiu, care e cu atât mai apărătoare cu cât atât numărul indivizilor în folosul cărora ea este constituită, cât şi trebuinţele lor s-au sporit cu mult. Si rezultatul acestei tiranii moderne e cu atât mai steril, cu cât nu putem zice că el procedează măcar de la o clasă socială oarecare ce prin însuşi faptul că ar poseda stăpânirea în stat, ar fi condusă a se identifica până la un grad oarecare cu trebuinţele obşteşti. Creşterea pe care am primit-o departe unii de alţii, supuşi unorînrâuiri atât de variate, a desfăcut tot atât de mult ca şi reformele politice, legământul social. Lipsiţi de orice simţ de solidaritate cu cercurile mai strânse sau mai largi în care trăim noi, în loc de a reprezenta o organizare oarecare, nu suntem decât o turmă turbulentă şi incoherentă de indivizi, în care cel mai uricios egoism individul e unicul mobil de acţiune. Rezultatul final al acestei desvoltări îl vedem în indiferentismul cinic cu care în urma urmelor râdem de toţi şi de toate.

Dacă întorcându-ne de la aceste aprecieri generale, la rolul statului faţă cu populaţia, cercetăm care sunt principalele puncte de vedere, din care el e
chemat de a se îngriji pentru acest element constitutiv al său, găsim că

punctele cele mai esențiale sunt: îngrijirea pentru numărul ţi prosperitatea materială ţi apoi îngrijirea pentru desvoltarea intelectuală a poporului. Statul fiind o individualitate colectivă, creată pentru realizarea scopurilor vitale ale unui popor dat, el este chemat a interveni în marginea putinţei, oriunde ţi oricând forţele individuale izolate sau chiar forţele colective ale unui grup de indivizi mai mic, nu ar ajunge pentru a înlătura piedicile ce natura le pune desvoltării omului. Din această misiune a statului se explică cea mai mare parte a atribuţiilor sale administrative; pe ea se întemeiază lăţirea constantă a sferei sale de acţiune, ce observăm în societăţile moderne. Fiind, faţă cu individul, oarecum nesfârţit, numai el poate concepe ţi executa întreprinderi, care trecând cu mult peste sfera vieţii individuale, sunt menite a aduce roadele lor unor generaţii viitoare ţi a asigura astfel desvoltarea succesivă.ți, în teorie cel puţin, nesfârţită a poporului.

Dacă privim din acest punct de vedere ceea ce a făcut până acum statul la noi: 1) pentru desvoltarea fizică ţi 2) pentru cea morală a poporului, trebuie iarăţi să ne zicem că progresul ţi în această privinţă a fost mai mult iluzie decât realitate. Singurul pas deciziv de la 59 încoace a fost emanciparea muncii locuitorilor prin legea rurală. Ridicând piedica cea mai importantă, ce se opunea la desvoltarea economică ţl intelectuală a maselor, eliberând pe agricultorul nostru de lanţurile seculare, recunoscându-i în sfârţit un drept asupra unei părticele din acel pământ, pe care numai munca sa îl făcuse să reprezinte o valoare economică, statul părea că a înţeles toată importanţa ce are pentru dânsul organizarea pe nitte baze reale, a părţii celei mai numeroase a locuitorilor săi. Pe lângă îmbunătăţirea curat materială, ce legea rurală era menită să aducă în soarta muncitorilor noţtri, meritul ei principal consistă în faptul moral că prin ea se înălţau la rangul de om acei lucrători, care în trecut nu figurau decât ca simplu instrument de lucru. Putem zice, că de la acea lege numai cuvântul de popor român a început a avea un sens concret ţi practic. (...)

Pentru ca legea rurală să fi putut avea însă această înrâurire binefăcătoare, ce eram în drept a aţtepta de la dânsa, ar fi trebuit ca odată cu ridicarea tutelei economice, în care până atunci trăise cea mai mare parte a populaţiei noastre, să introducem un sistem administrativ ţi financiar, menit a completa emaciparea claselor de jos. Nu destul că am ridicat sarcinile ce apăsau populaţia din partea claselor privilegiate, trebuia să ne îngrijim ca ele să fie scutite până la consolidarea lor economică ţi

morală, de apăsarea mai grea,
pe care o poate aduce însuşi statul asupra acestor clase. În loc însă de a le permite printr-o reformă administrativă şi mai ales financiară de a căpăta simţul de sine, independenţa economică, pentru care legea rurală nu dăduse prin înlăturarea piedicei principale decât putinţa negativă, reformatorii noştri, anticipând asupra efectelor reformei, scontând oarecum un progres posibil, dar încă nerealizat, s-a grăbit a înlocui sarcinile, pe care le ridicase cu o mână, prin altele, adeseori mai grele. (...)

Prin putinţa dată noilor proprietari de a împărţi în nesfârşit moşiile lor, legiuitorul a nimicit de la început speranţa constituirii unei clase numeroase şi prospere de proprietari mici, acest stâlp al oricărei ţări agricole. Prin introducerea simultană cu legea rurală a unui şir de reforme administrative, care în starea actuală a populaţiei sunt lipsite de orice sens, care însă sunt cu atât mai costisitoare, cu cât nu au nici un folos imediat şi practic, legiuitorul pare că a voit să reducă la starea de proletariat agricol acea populaţie, pe care de abia glasul său puternic o trezise din neantul moral. (...)

(Th. Rosetti, Direcţia progresului nostru în ^Convorbiri literare" voi. VIII, 1874, p. 8-10)

PROGRAMUL
Partidului Conservator 1880

Independenţa, către care a tins cele două din urmă generaţiuni, pentru care a lucrat toate guvernele de la 1859, şi pe care am obţinut-o cu atâtea grele sacrificii, a aşezat România intre statele suverane ale Europei, şi, în această nouă situaţiune, aşteptată cu nerăbdare şi salutată cu bucurie, ţara noastră devine de a dreptul răspunzătoare de faptele guvernanţilor ei către fiecare din puterile cu cari suntem în contact.

De aci datoria pentru noi toţi de a fi mai cu luare aminte şl mai prevăzători, pentru a înlătura pericolele ce poate cuprinde noua noastră situaţiune internaţională şi a trage dintr-însa toate foloasele ce ni le poate da.

De altă parte, starea noastră din lăuntru este menită a inspira şi

inspiră tuturor oamenilor prevăzători cea mai legitimă îngrijire.

Bugetul ţării, cu toate făgăduielile date, la căderea guvernului conservator, de bărbaţii ce sunt astăzi la putere, s-a urcat de la cifra de 87.000.000 a

anului 1877 la cifra de 116.000.000, pentru 1880, adică în trei ani cu 34%. (...)

În faţa acestei situaţiuni economice, nu mai cutezăm a întreba dacă românul se simte fericit de starea de faţă.f...)

Vom întreba încă dacă guvernanţii se pot crede împăcaţi în conştiinţa lor la adăpostul formelor exterioare ale regimului parlamentar.

A da la aceste cestiuni un răspuns afirmativ, ar fi a abuza de ficţiunile constituţionale!

Dar, acestea zise, nu noi vom întrebuinţa arma puţin leală a acelora cari impută relei voinţei sau relei credinţe a câtorva o stare economică întreagă.

Cauza acestei stări de lucruri este şi veche şi adâncă; ea stă în uitarea ideilor fundamentale pe care trebuie să repauze orice societate bine constituită.

S-a pierdut din vedere că conducerea intereselor generale nu este afacere de sentiment, ci constitue o ştiinţă, şi ca bază nestrămutată a acestei ştiinţe este conservarea individualităţii naţionale şi conformarea legilor organice cu gradul de cultură şi cu mijloacele de producţiune ale fiecărui popor.

Si în adevăr, teorii aljişţfa^e*$e* q^rpsQpQl.itjşjpJţpportate de aiurea, s-au împrăştiat pe neşiţnţiţeă! a^h^jl.tjuÂn^tMj $ini|u(ţ^pş^ naţionale, aşa de vioiu şi de puternic altă dată, la români; şi aceste idei, vătămătoare chiar în ţările luminate şi puternice de unde s-au luat, au devenit un adevărat pericol pentru naţiunea noastră şi mică şi slabă.

De altă parte, dorinţele de progres şi de libertate nechibzuite au introdus prea adesea în mecanismul nostru politic fraza goală în locul realităţii.

Se mulţumesc cu formele exterioare ale libertăţilor publice şi cer şi altele chiar dincolo de bazele fundamentale ale constituţiunii ce şi-a dat ţara în 1866.

Se mulţumesc cu etichetele instituţiunilor progresului, fără a căuta dacă acele instituţiuni pot rodi la noi şi cer şi altele mai costisitoare şi mai neroditoare.

Urmările acestor tendinţe erau lesne de prevăzut: instituţiunile cele mai folositoare au devenit numai o sarcină bugetară, şi libertăţile publice folosesc numai la câţiva oameni luminaţi; iar pentru marea majorirate a populaţiunilor, au devenit de o parte o armă de exploatare în mâinile celor mai abili şi mai puţin scrupuloşi, de alta un mijloc de atâţări şi de discordie între proprietari şi muncitori, cei doi factori principali ai avuţiei naţionale.

Pentru că clasele de jos ale societăţii, presupuse luminate din causă că instrucţiunea obligatoare stă scrisă în constituţiune, pe când în realitate lumina numai o plătesc, fără să o dobândească; presupuse libere din causă că avem una din constituţiunile cele mai liberale din Europa, pe când libertatea numai le exploatează, fără ca ele să se bucure de dânsa, aceste clase au fost lăsate fără protecţiune în prada exploatatorilor de pretutindeni şi în faţa concurenţei elementelor străine, strâns legate prin instituţiuni puternice de ajutor mutual şi de protecţiune a fiecăuia de către toţi ceilalţi.

De aceea, meseriaşii români se împuţinează prin oraşe şi sătenii sărăcesc.

Desnaţionalizarea de o parte, sărăcia de alta, eacă urmările apucăturilor ce semnalăm, eacă fructele guvernării unui stat prin politică de înclinări nesocotite, iar nu de ştiinţă.

Este onoarea conservatorilor, ori care a fost steagul sub care a luptat, de a fi denunţat totdeauna aceste tendinţe nesănătoase şi a fi prevăzut totdeauna aceste resultate fatale.

Dar adversarii noştri politici, slabi în principii, s-au aplicat a ne denatura opiniunile şi a ne calomnia intenţiunile:

Când am ridicat glasul contra haosului de legi, liberale în adevăr, dar neînţelese şi neaplicabile, şi.am zis: Libertatea astfel introdusă face rău în loc de bine, – ni s-a răspiihsî'Sunţî^Hbtyi'^ «înteţi reacţionari!

Când am cdrnbättjfîrtsbtUtiWiŢU'jîfb^f^rui','ppri/fb'tare nu aveam nici oameni ca să le organizăm, nici mijloace Ca sileîhteţinem, şi am zis: Aceste aşezăminte frumoase au să ne sărăcească, – ni s-a răspuns: Sunteţi inamici ai progresului, calomniaţi poporul!

Şi, această manoperă, întrebuinţată cu stăruinţă şi cu abilitate, a reuşit să inspire multor oameni, nedeprinşi cu polemica, prevenţiuni puternice contra ideilor celor sănătoase, prin temerea himerică a unei reacţiuni imaginare, şi să atragă pe tinerii cei mai puţin prevăzători, prin aparenţele libertăţii.

Dar, dinaintea tristei realităţi, care s-a precipitat cu atâta repeziciune, mai ales în anii din urmă, este timpul ca toţi să deschidem ochii!

Dinaintea noii situaţiuni internaţionale ce ne este creată, este datoria noastră să demascăm manoperele şi să spunem lămurit ceea ce suntem şi ceea ce vrem!

Suntem Conservatori, şi acest cuvânt, luat în înţelesul lui adevărat, cuprinde întreg programul nostru.

Conservator vrea să zică:

În afară, o politică modestă şi chiar respectuoasă către toate puterile, dar demnă şi stăruitoare, care exclude orice vederi ambiţioase, orice visuri aventuroase, şi ne scuteşte de umlinţe; o politică onestă şi consecuentă, care să ne concilieze bunăvoinţa şi să inspire încrederea.

În întru, cuvântul „Conservator" însemnează:

În faţa abstracţunilor umanitare, ce profesează partidul liberal, ideea desvoltării istorice a individualităţii noastre naţionale, ideea naţionalităţii româneşti!

În contra aspiraţiunilor de a trece dincolo de instituţiunile pe cari şi le a dat ţara, consolidarea acestor instituţiuni şi punerea lor în aplicare, aşa în cât toţi să se poată bucura de dânsele!

În prezenţa dorinţelor nechibzuite de îmbunătăţiri, măsurarea înţeleaptă a dorinţelor noastre după mijloacele de cari dispunem!

Tendinţei adversarilor de a se rezema mai ales pre masele neculte şi neconştiente şi pre elementele parazite şi tulburătoare ale societăţii, adică pre forţa brutală, opunem ideea constituţiunii noastre, care fundează edificiul politic mai ales pre clasele avute şi luminate şi pe elementele muncitoare şi liniştite, adică pre raţiune!

Mobilităţii instituţiunilor şi persoanelor, prin care partidul liberal a crezut adesea că va realiza progresul, opunem stabilitatea instiţiunilor şi a personalului şi progresul măsurat dar continuu!

Formelor seci şi frazelor goale, fiinţa adevărului!

Iacă ceea ce am fost totdeauna şi ceeea ce suntem!

Iacă acum ceea ce credem necesar deocamdată:

Voim ca instrucţiunea obligatorie să se aplice şi ca instrucţiunea publică în genere să primească o direcţiune reală; ca tot săteanul să înveţe a-şi cunoaşte interesele, ca tot orăşanul să inveţe meserie pentru a-şi câştigă hrana!

Şi până vom ajunge la această ţintă dorită credem neapărat:

Ca clasele de jos ale societăţii să fie protejate, prin măsuri priincioase, contra exploatatorilor de pretutindeni şi contra propriei lor neprevederi;

Ca să se restabilească armonia intre proprietari şi muncitorii agricoli: să garantăm pe unii contra intrigilor de jos şi fluctuaţiunilor politice de sus şi pe ceilalţi contra speculaţiunilor cărora sunt expuşi;

Ca propreitatea mică, atât cea creată prin legea rurală cât şi cea moşnenească sau răzăşească, să fie protejată prin legi speciale;

Şi, pentru că uzura de câtva timp a devenit o plagă socială, să se puie din nou în vigoare vechile măsuri legislative cari o stăvileau.

Voim < .1 met anismul noMm administrativ să tie simplific.il aşa inc ât să po.it.) li inţeles şi .iplic .il de personalul de (.ne dispunem, şi c.i .irliilr.irml şi excesul de putere să fie reprimate de o instanţă ferită de lluctuaţiumle politice.

Voim întărire.) inslilu|iunilor noastre militare, în raport însă < u mijloacele tăi li, şi lăiă a lovi c elel.ilte i.imuri ale .i(livilăţii naţionale, lot atăl de neapărate existentei sale.

Credem c ă deocamdată trebuie să inlrănăm orice doririle de îmbunătăţiri şi intieprmderi costisitoare, deoarec e' sporirea imposilelor a ajuns să atingă r luar (oiţele productive ale ţării, şi asemenea dorinţe se traduc neapărat prin noi sare ini. ’

Voim mai ales ca obligaţiunile să lie ştirile, căci numai asllel se va putea naşte industria, şi numai asllel se pol funda instiluţiuni de credit, m cari liecaie român să găsească, < ii condiluni uşoare, capitalul necesar pentru a munc i.

Pentru realizarea ideilor noastre, vom uza numai de armele legale pe c an ni le prezentă liberele noastre instiluţiuni.

Ţaia la 1866 şi-a pus toate speranţele, pentru mărire şi prosperitatea ei, în principiul unei monarhii constituţionale şi în reprezentaţiunea sa din Corpurile legiuitoare numai în consolidarea acestor princ ipii vedem şi astăzi întărirea ţării noastre.

De aceea, cerem mai presus de toate aplicarea corectă a regimului reprczenlaliv şi stabilirea unui control eficace, întemeiat pe independenţa alegătorilor, care singură poate chezăşui libertatea alesului.

împrejurul acestor idei mântuitoare înlrunească-setoţi românii cari caută în politică numai binele ţării. (...)

Se căutăm la fapte, iar nu la vorbe, şi să nu ne lăsăm a fi atraşi prin aparenţele libertăţii acolo unde nu găsim decât golul demagogiei.

Şi cu modul acesta, lăsând certele de vorbe, cari ne au despărţit, şi frazele sunătoare, cari ne au ascuns realitatea şi ne-au rătăcit de la adevărata ţintă ce trebuia să urmărim, să ne convingem că numai prin muncă şi prin adevăr vom face din libertăţile publice o realitate şi din naţionalitatea noastră o tărie c apabilă de a înfrunta pericolele prin cari trecem.

Preşedintele Comitetului, **M.Koslaki.**

STATUTELE .

„CLUBULUI CONSERVATORILOR"

Ari. I.

Spre a aduce o m.ii mare cobesiune intre dileriţi membri cari compun partidul conservator ji a putea ajunge astfel l<i o acţiune comună, s-a <le< is intre semnatari acestor Statute, înfiinţarea unui Club politic sub denumirea de „Clubul Conservalorilor".(...)

Art. III.

Orice persoană care doreşte să Iacă partedin Club, trebuie să fie presinlală de doi membri fondatori sau permanenţi şi după ce va fi aderat în scris l.i programul partidului şi la Statutele de faţă.C..)

Art. IV.

Membrii comitetelor precum şi orice alte persoane din judele cate vor ti aderat la programul partidului şi la Statutele de fală, por deveni membri permanenţi ai Clubului, dacă vor li agreaţi de către comitetul partidului.(...)

Art. VII.

Comitetul Clubului care este lot deodată şi comitetul „Partidului conservator" se compune din:

1 Preşedinte;

I Vice-Preşedinte;

5 Membrii.f...)

Art.X.

Preşedintele comitetului poate convoca Adunarea generală, oii când v<i socoti de cuviinţă.

Treizeci membri fondatori sau permanenţi pot asemenea lua iniţiativa convocărei unei Adunări generale; această convocare se v<i face lotuşi prin comitetul Clubului.!...)

Preşedintele Comitetului, M. KOSTAKI.

(Statutele clubului coiwrvatorilui şl piu^r.Hnul i>,utiilului,

MIHAI EMINESCU
„ÎN NUMĂRUL SĂU DE AZI...”

(Gândirea so< ial-politicâ a lui [minerii şi fenomenul românesc – n.n.)

Iii numărul său se azi „Românul'', hărţuinclu-se cu opiniile opoziţiei, nu se slieşle a formula următoarea dilemă:

„Concluziunile dar a acestor lapte nu pot fi dec ât una din două:

Una: majoritatea naţiunii afirmă că toate acuzările opoziţiunii au fost ţi sânt pe deplin neadevărate.

Alta: majoritatea naţiunii, susţinând un guvern şi un Parlament compus de bădiaţi iniorinţi, hoţi ţi trădători dovedeşte că ea însăşi este pe deplin coruptă.

În cazul dc* intâi naţiunea a declarat şi de< Iară de calomnii acuzările opoziţiunii şi le respinge.

În cazul d-al doilea, dacă opoziţiunea declară că naţiunea este atât de coruptă, ai cui sânt membri opoziţiunii? Şi, dacă ei declară că mama lor este coruptă, ce respect mai poate găsi la străini o asemenea mamă cu nişte asemenea Iii!”

Noi credem din parle-ne că dilema aceasta s-ar putea formula numai în cazul când în adevăr naţiunea ar li totdeauna stăpână pe voinţa ei, când ar putea-o emite clar şi statornic, fără să mai rămâie vreo îndoială asupra intenţiilor ei; dar mai .des atunci s-ar putea stabili când guvernul n-ar dispune de mijloace pentru a falsifica opinia ţării şi pentru a-i stoarce voturile. înainte de a ponce deci o asemenea dilemă ziarul guvernament.il ar trebui să izoleze pe calc' logic ă elementele ce dau Ionul vieţii publice, factorii reali ai mişcării politice, şi să cerceteze mai de-aproape teascul care se aplică asupra acestor elemente.

Se ştie înainte de toate că adevărata naţiune, patru din cinci pâiţi ale poporului nostru, nu ia parte la viaţa publică, a cărei sarcine le poartă însă mai greu dec ât orie ine altul. Aceste patru din cinci părţi sânt sătenii, cari în adevăr n-au nimic comun cu d-nii Giani, Cariagdi, Caracla, C.A.Rosetii, nici măcar originea, necum interesele sau altceva.

Deasupra acestui element, cel mai numeros şi mai nefericit totodată, există ţara legală sau ceea ce „Românul” botează cu numele de „naţiune”, iar paralel cu ţara legală există elemente parazite c ari şi-au făcut din politică o meserie foarte loc ralivă. Aceste clemente parazite, lipsite de

meiit. de avere.

(le ştiinţă, sânt strâns legale intre ele prin comunitate.) nulităţii lor, invidia ii uneşte contra oricărui merit adevărat, sărăcia ii strunesti? şi-i ţine uniţi contra ţării legale, care se zvârcoleşte neputincioasă sub torturile teascului electoral. Miile de funcţii administrative şi sutele de funcţii judecătoreşti, toate amovibile, sânt puse în mişcare într-un singur scop, pentru a stoarce voturile ţării legale. Se înţelege că fiece alegăitor ti) şi are interesele sale materiale. I)e fiecare din aceste interese atârnă câte un tir al maşinii administrative. De o zice alegătorul nu, curentul elec trie al maşinii izbeşte în ai el interes şi i ur ide sâmburele vital, de-o zii e da, (î) şi poate vedea în linişte de treabă. Nu putem aştepta insă de la oameni – şi oameni sântem toţi – ca, pentiu un interes general care nu poate fi priceput decât prin lellecţie, să-şi pună /ilnii în pericol existenţa lor şi a copiilor lor, ca aci ia < ari n-au nimi< de pierdut. Abia o avere foarte întemeiată, care nu poale atârna în nici un chip de nibiiea sau ura administraţiei, (î)l face pe om capabil, în România, de a se opune tăţiş guvernului. Dar acei cari, într-un cbip oii intr-altul, < ată să munceasi â pentru a se ţinea deasupra apei nu-şi vor crea de buna lor voie piedei i zilnice intereselor lor, piecleci personificate în subprefec li viţioşi, maiori cocoşaţi de gardă civică şi alli monştri din regnul organic <il celor ce n-au nimic de pierdut şi totul de câştigat.

Ar mai rămâne».) o cale pentru ca ţara să zvârle cât c olo pe p.ilrioţii c ari o guvernează: o mişcare violentă. Dar aceasta .)r constitui totdeauna un pericol internaţional şi ţara legală e prea patriotică pentru a apuca o asemenea cale. Când elementele roşii sânt în opoziţie, atunci altceva. Dar bală lăzboiul la uşă, dar vie pieirea a doua zi, puţin le pasă palrioţilor de meserie. I)în c onlra, se pun în înţelegere cu străinătatea ca să răstoarne guvernul, căci când dumnealor nu sânt la puleie orice mijloc de-a jiarvem e bun, c hiar ameninţări de asasinare adresate capului stalului.(...)

20 februarie 1881

(Mih,u [.mincsm, (I/HTC, voi. XII, IJu< un'şh. I'MS. p. ~r>-~<>!

„NICI PENTRU ŢARA NOASTRĂ ..."

(...)

Nici pentru ţara noastră n-am gândii vreodată de-a propune cin sistem care să învieze veacul al XVII – lea, epoca lui Matei Hasarab.

2
3
2

Cu toate acestea oricine va voi să definească marele mister .11 existenţei va vedea că el consistă în împrospătarea continuă a ionelului şi păstrarea formelor. Forme vechi, dar spirit pururea nou. Asllel vedem cum Anglia, care

stă în toate c elea în fruntea civilizaţiei, păstrează şi astăzi vechile sale forme istorice, pururea reîmprospătate de spiritul modern, de munca modernă. De aceea o şi vedem rămâind ca granitul, măreaţă şi sigură în valurile adâncelor mişcări sociale de cari statele continentale se cutremură. Un stal mare şi puternic ca Rusia, dar absolutist, se cutremură din temelii de o mişcare soc lală, lot astfel Germania, lot astfel republic ana şi egalitara Franţă. Ua chiar membrii internaţionalei de la noi, ajunşi aci miniştri şi membri la Curtea de Casaţie, sunt siliţi a vota o lege în contra străinilor socialişti de vreme ce indigenii socialişti ocupă funcţii înalte, fi bine, în Anglia sunt organele centrale ale Internaţionalei roşie, trăieşte M.irx, generalisimii partidului şi nici pe guvernul, nic i pe poporul englez nu-i floare capul fie aceasta.

Cu acelaşi sistem oligarhic: vedem Roma devenind imperiu, vedem Veneţia, un oraş, devenjnd putere, adesea de* rangul întâi, m curs de o mic[1] şi mai bine de ani.

Dar se înţelege că nic i prin gând nu ne trece a admite că aristocraţia istorică, substratul oligarhiei, se poale improviza şi c ă pulem scoale din pământ oasele Basarabilor spre a le da o nouă viaţă.

Cu lotul altul e rolul monarhiei în ţara noastră.

I: îndeajuns dacă sub ea se asigură înaintarea meritului şi a muncii şi clacă acestea se pun la adăpost ele escamotarea din partea Caradalelor şi C oslineşlilor. (...)

G mai I BBI

(Opere, co/. V//, />. *IVI IbO)*

„A GENERALIZA O ASERŢIUNE...”

A generaliza o aserţiune susţinută numai în parte e o sofismă din cele mai c omune. f: adevărat că solismele sunt atât de dese în gazele încât mai nu meiilă c .1 cineva să releveze erorile, parte intenţionale, parte neintenţionate, c âte obvin în ele. Un cod al şiretlic ului gazetăresc, al apucăturilor sofistic e a ac eslei bresle ele negustori ele' vorbe, scris popular pentru înţelegerea fiecărui ar merita în adevăr acel nume pe care călugării-l dădeau în evul mediu logic ei lui Arislolel: medicamenlcim

mentis.

În unul din numerele trecute vorbisem ele schimbările din Bulgaria şi găsim că manifestul tânărului principe de Ballehberg avea, abstracţie făcând de oric e alte motive, un sâmbure sănătos. (...)

Alte condiţii de existenţă ca stal are deci a propune Alexandrei Bulgariei sale c a să existe în mod normal; altele cu lotul (î)şi imagina [pureanu pentru

România. Epureanu era liberal şi liberal sincer. Admirator şi cunoscător .il institu|iilor liberale engleze el recunoscuse adevărul că garanţia duratei şi trainicei dezvoltări a unui stat cu instituţiile lui cu tot e împăcarea formelor tradiţionale de existenţă cu cuprinsul lor nou, cu dezvoltarea nouă. Astlel stvjarul, oricât de mic ar fi la început, un vlăstar răsărit din pământ, are acelaşi caracter, aceeaşi formă ca uriaşul secular care a dat naştere unui codru de stejari, care a asimilat cu esenţa (sa) şi a absorbit în formele sale păturі din ce în ce mai adânci ale suprafeţei pământului.*...)

22-23 mai l«B1

IO/K-H-, voi XII. p. IUI IHJI

„RÂUL DE CĂPETENIE...”

Răul de căpetenie al organizării noastre sociale este posibilitatea ie se dă străinilor şi păturei de feneanţi, grecotei, franţuziţi, bonjurişti, demagogi de-a exploata poporul sub o formă ori sub <ilta.

Asta e cheia tuturor relelor şi tuturor suferinţelor, aresta cuvântul cu care se dezleagă cimilitura putrejunii sociale şi politice din România.

Posibilitatea dată unor nulităţi şi unor parveniţi de-a trăi din buget, din întreprinderi, din arenzi, din pJsueli; posibilitatea constituţională dală unor oameni de provenienţă incertă de-a exploata munca poporului tără ni< i o compensaţie, iată răul, incurabil poate, .il organizaţiei noastre.

E evident că averea nu se poate câştiga decât sau prin muncă directă, deci prin întrebuinţare de forţă musculară sau nervoasă, sau prin truc lificarea muncii capitalizate, prin c apital. Când vedem milionari roşii, Stolojan, Carada etc., făcând avere fără muncă şi fără capital nu mai e îndoială c ă ceea ce ei au au pierdut cineva şi au pierdut-o fără compensaţie. *Tertium nou dMw.* Nu există alt izvor de avuţie decât sau muncă, lie actuală, lie capitalizată, sau sustragerea, furtul, fie legal, fie ilegal.

Rolul muncii intelectuale e foarte mare în ordinea economică.*...)

2
3
4

Oare acest popor românesc n-are altă misiune pe pământ, altă raţiune de.-a fi, alt înţeles decât cle-a vota pensii reversibile, de-a plăti clin sudoarea sa milioanele câştigate prin cumpărarea cu 60 la sută <i unor hârtii c e nu făc eau decât 20 la sută, a îmbogăţi pe evrei prin băutura de rac hiu otrăvit, .i plăti lefurile şi diurnele Caradalelor – şi a munci totuşi numai cu plugul lui Radu Negru, incult rămânând ca-n vremea lui Radu Negru, dar mai sărac, mai râu hrănit şi înainte de toate bolnav, ceea ce nu era în vremea lui Radu Negru? Acest popor nu este decât o masă de exploatat, o vacă de muls pentru străinii

de toate soiurile, o vită ele plug pentru a susţine luxul, incuria şi corupţia Caraclalelor, feneantismul şi cocoleria, absenteismul şi morbiditatea unor pături neistorice, superpuse lui fără a-i face; nici un serviciu în schimb?

Iată cestiunea cea gravă, cea mare.

Regimul vec hi, rău ori bun, nu discutăm, avea o c alitate nec onlestabilă, o c ahtale c aie-l justific a în ochii tuturor: el nu c osia nimic sau aproape nimic. (...)

I HB1

' ■ ***(Opere, vel XII, p. 101- (PA!***

BANCA SE SCONT SI CIRCULAŢIUNE

(...)

A avea credit nu va să zică a-şi pune amanet averea şi veniturile pentru »a căpăta bani; credit adevărat arc* numai acela care, prin tranzacţiunile sale corec te, dovedeşte că nu e capabil nici cle-a-şi hazarda averea, nici de-a o risipi pe nimicuri, credit are numai cel economiceşte puternic.(...)

Nimic mai lesne de produs, nimic mai greu de mănţinut ca iluzia economică^ În ziua în care nu vom mai avea nimic de amanetai gestiunea financiară a partidului liberal se va arăta în toată spăimântătoarea ei goliciune, deşi partidul are obiceiul de-a se retrage de la putere când se-nfundă lucrurile şi cle-a lăsa ca alţii să le descurce, alţii să astupe golurile. Cum e problematică răscumpărarea din punt de vedere economic, tot aşa e şi banca de scont şi circulaţiune.

Aşa-numita ariditate a materiilor economice şi financiare consistă în împrejurarea că cesliunile se tratează nu c.i prin viu grai şi în mcxl intuitiv, c i întrebuinţându se abstracţiuni subtilizate, al căror corelat material, <il c

ăror trup oarecum, nu se pune în evidenţă pentru înţelegerea cititorului. Acesta e deci amăgii de perspectivele splendide cari par a reieşi din abstracţiunile pe hârtie şi scapă din vedere principiul suprem că orice teorie, tie spusă în forma cea mai abstrasă posibilă, cală neapărat să poată fi redusă la ceva văzut şi pipăit, cală să poală fi controlată prin realitate; substratul material e piatra de probă a oricărui adevăr. Inclealmintrelea totul se reduce Li o sc amatorii? de vorbe. (...)

În statele agricole munca, prin natura ei, e mărginită şi foarte puţin elastică; ea nu poale produce decât obiecle dc-un număr cert, de-o valoare certă. Dintr-un pogon de pământ se poale scoale maximul cutare ele grâu şi nimic peste acesla. Puterea fizică a omului, care nu poale fi uicată, cu lot eserc iţiul
posibil, decât l<i un maxim oarei are, i' mărginită, ca şi puteiea pământului care, cu toată gunoaiarea, nu ajungi' iar decât la o produi ţiune r erlă ş a în.d Caracterul muncei fizice, în care inteligenţa joacă un rol mic, edeci mărginirea, neaugmentabilitalea, simplitatea, greoi iunea.

Cu totul altfel stă însă cu aila şi industria, l.i cari puterea tizii ă joacă un rol secundar, inteligenţa pe cel principal. Ac olo consumarea nu sta în nu i un raport cu producţiei, căi i se c onsumă o pânză şi câteva colori şi se produi o un tablou, se consumă un loarlece şi se laie planul unei îmbrăi ăminţi a i ârei valoare stă tocmai în croială, se consumă fire de tort şi se fac dantele. Valoarea muncei industriale e deci augmentabilă în mlinit. Munc a agricolă e grea şi fără spor mare, munc a industrială uşoară şi c u un spoi, virtualilei cel puţin, nemărginit.

1 «80

«iperc. voi XI. Hm utopii. l'Hll. f>. I4~[1]

„CALUMNIARE AUDACTER...”

C.ilumni.ire MulM tor seni/HT jliquid h.wrvt. De douăzec i şi patru de ani conservatorii n-au dat decât dovezi c ă sprijină clin inimă orice instituţie liberală care ar asigura progresul afară de exploatarea naţiei de către ignoranţi şi perverşi, de douăzec i şi patru de ani jie de altă |><irte „Românul”, cu toate dovezile de contrariu, işi atribuie sie şi partidului său introduc crea reformelor liberale şi ne taxează de reacţionari. Publicul mare, căruia nu i se definesc exact cuvintele, ajunge astfel a crede că tiu are în faţă-i mai mari inamic i ai libertăţilor decât pe conservatori şi mai mari amici ai progresului clei ât pe roşii, pe când tocmai contrariul e

adevărat.

Conservatorii au comis intr-adevăr o greşeală. În acest sfert de sec ol trecut ei au crezut că purtarea lor francă, mărturisirea adevăratelor lor principii în Parlament ar fi de ajuns pentru a invalida calomnia unor advers<iu cari administrau zilnic prin foaia lor publicului cuvenita doză de minciună, ele ignoranţă, de otravă socială. Ei au lost destul de optimişti cle-a crede că cel ce-şi primejduieşte mintea şi inima citind organe roşii se simte totodată dator de-a controla zisele foii prin cele ce se rosteau şi se votau în Parlament. Li nu aveau idee, se vede, că legea fizică a inerţiei îşi are analogia s,i în lumea morală, în lenea intelectuală a cititorilor de gazete şi c ă oamenii se măgulesc a fi gândit singuri şi a se fi convins când ei n-au fost decât amăgiţi |»e neştiute de către nişte şarlatani politici.

. Am alirmat că instituţiile liberale de azi sânt în cea mai mare parte opera partidului conservator.

„Românul" o < onleslă.

Cel ce afirmă cată să probeze.

Deci vom proba.

Se Jlic că în Moldova nu există roşii, liberalii de acolo s au numii fracţionişti şi au fost apioape totdeauna în opoziţie. Prim ipule lor politic e se- nlemeiază pe ciochinele răposatului Suneon Hainul, iar ac eslea din crimă au drept izvor o adunare eclectică de principii din dreptul roman şi din doc ti inele etice ale filozofiei germane. La dreptul vorbind nu au a tace mc r în clin. mc i în mânecă cu roşii clin Tara Românească, căc i toată seri.i de princ ipn <■ atât de deosebită de-a roşilor pre c ât e de departe Blajul de Cayenne. Alaiă de ac eea în timpul în care reforma c onstiluţională s a aşternut pe hârtie trac ţrunea mar nu exista; ea s-a format cu mult mai târziu. Principiile toate insa ale (oiislililiei ac tuale au fost votate în unanimitate de Adunarea ad boc din Moldova şi au devenit programul inlregei dezvoltări .1 statului lomân.

Să luăm dar pe[1] rând voturile <ic clei Adunări, hotărâtoare pentru întreaga dezvoltare ulterioară.

În şedinţa de la 7 octomvne se votează:

1. Autonomia Principalelor în c uprinderea vec h i lor c apr lu lutii de la I UH I4G0, 1551 şi 164».

2. Unirea Principalelor inh un singur stal sub nume de România.

1. Prinţ străin cu moştenirea tronului, ales dinii o dinastie domniloare

a L.uropei şi ai cărui moştenitori să fie c rescuţi în n-ligia ţâiii.

4. Neutralitatea pământului Princ ipatelor.

5. Puterea legiuitoare încredinţată unei Obşteşti Adunări, în care vă lie reprezentate toate interesele naţiei.

În şedinţa de la 25 octomvrie, acelaşi an, se votează:

6. Religia domnitoare[1] în. România este religia ortodoxă a Răsăritului. Exerciţiul celorlalte culturi recunoscute este liber, insă c u reslrrc ţia pievâzulâ în capii citaţi i.

În şedinţa de la 29 oc tomvrie:

7. Privilegiile de clase[1] vor li desfiinţate în România.

. H. Egalitatea tuturor românilor inamlea legii.

9. Aşezare[1].! dreaptă şi generală a contribuţiilor în piopoiţie or averea liei ăiuia fără deosebire.

11. . Impunerea tuturor la consc rrpţia militară.

12. Accesibilitatea pentru toţi românii la funcţiile stalului.

În şedinţa de la 31 octomvrie:

13. Respectul domiciliului şl al libertăţii individuale.

14. Supunerea fiecăruia numai la judecătorii prevăzuţi prin legi.

15. Comisii sau tribunale escepţionale nu se vor înfiinţa în nici un caz.

în şedinţa din 4 noiemvrie:

16. Recunoaşlerea neatârnării bisericii ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite de orice chiriarhie, păstrându-se insă unitatea credinţei cu biserica ecumenică a Răsăritului în privinţa dogmelor.

17. înfiinţarea unei autorităţi sinodale centrale pentru treburile duhovniceşti, canonice şi disciplinare, unde va ti reprezentată şi preoţimea de mir a fiecării eparhii.

18. Nici odinioară şi nici intr-un chip miiropoiiţii sau episcopii ţării nu vor putea fi aleşi dintre străini sau dintre împământeniţi.

în şedinţa de l.i 6 noiemvrie:

19. Puterea esecutivă şi legiuitoare să lie despărţit»' în România.

20. Străinii petrecâlori în Principate să fie supuşi jurisdicţiei ţării tărâ intervenţia consulatelor.

În şdinţa de la 9 noiemvrie:

21. Puterile garante să recunoască vechiul şi neprescriptibilul drept al Principatelor Unite de a-şi regula ele singure relaţiile lor comerciale cu alte staturi.

În şedinţa din II! noiemvrie:

22. Deplina neatrânare a părţii judecătoreşti de puterea curat administrativă.

23. Inamovibilitatea judecătorilor. Modul se va hotărî prin o lege votată de Adunarea legiuitoare viitoare.

În şedinţa de la 20 noiemvrie:

24. Responsabilitatea miniştrilor înaintea Adunării generale.

25. O lege specială, votată de Adunarea în cea dintâi sesiune, va statornici tribunalul însărcinat cu judecarea miniştrilor puşi în acuzaţie de Adunare.

26. Miniştrii osândiţi în nic i într-un caz nu vor putea fi iertaţi de şeful stalului.

Ş.a.m.d.

Şi cine erau raportorii Adunării acesteia pentru propunerile votate, cine oratorii şi apărătorii reformei constituţionale a României?

Vază-se buletinul adunării: Lascar Catargiu, Epureanu, Petru Mavrogheni, Anastasie Panu (n-a fost nicicând roşu), Dimitrie Ralet, Vasile Strudza, Constantin Hurmuzache.

Ţoale hotărârile acestea se luau, precum am mai spus-o, cu unanimitate ele voturi căci nu existau partizi în Moldova.(...)

11860)

lOpete. voi. XI, p.lbS^iaa

P.P. CARP

Discurs rostit în şedinţa Camerei din 13 martie 1881

(Raportul conservaUtari – liberali trebuie regândit iii alţi termeni ■ n.n.)

(...)

Noi, când am procedat la organizarea noastră politică, n-am priceput că pe lângă organizarea politică trebue să avizăm ţi la reorganizarea noastră socială. Acesta este punctul pe care şi unii şi alţii l-am lăsat în părăsire, şi pentru care nimenea nu a făcut nimica. •

Astăzi, când toată lumea, şi cei cari voiesc libert,ite.i şi cari, nu o voiest, văd consecinţele acestei nepăsări pentru reorganizarea socială a noastră, la care nimenea nu s-a gândit şi nu a pus ,mâna, nu trebuie să ne aruncăm piatra unii altora, ci să venim cu toţii şi să vedem ce este de lăcut; şi dacă va li să fim despărţiţi, cum poale e bine să fim, alunei nu pe tărâmul constituţional să fim despărţiţi, ci pe tărâmul ideilor de reorganizare soc ială!

Libertate avem, D-lor, destulă! Dar ce probează aceasta? Mi-aduc aminte că principele Bismarck zicea înlr-o zi, că un diplomat este un vas a cărui valoare atârnă de conţinutul lui. Dacă un diplomat are instrucţiuni bune, are valoare; dacă are instrucţiuni rele, nu valorează nimica.

Aplicăm aceste cuvinte şi la libertate; libertatea nu este de cât un vas care valorează prin conţinutul său. O dată ce am obţinui Constituţiunea noastră liberală, valoarea ei va atârna de conţinutul ei. Vom pune în ea o organizare socială serioasă? Vom beneficia de dânsa. Nu vom face aceasta, în van veţi proclama principii, ele nu vor da roade. Aceasta vă explică, pentru ce eu nu am primit să intru în organizarea partidului conservator, asltel cum este astăzi.

Pe tărâmul pe care am luptat până acuma, nu mai poale sta nici stânga, nici dreapta. Căci tărâmul de libertate politică este câştigat, şi în această privinţă nu mai e nimic de făcut. Pe tărâmul însă al reorganizării sociale, nu s-a pus nici una din aceste partide, în cât nu ştim, şi nu ştie ţara, ce vor unii şi

ce vor alţii. Ce rezultă de aci? Rezultă fatalmente că, cu voie sau fără voie, avem să procedăm la reorganizarea ţii a dreptei ţii a stângei. Pe tărâmul pe care am luptat până acum, nu mai etse posibilă lupta, fiindcă în această privire, repet, că până astăzi nu s-a gândit nimeni, în mod serios, şi că nimeni nu a pus mâna la Gestiunea socială, pe r are Irebue s-o desbată cu toţii împreună.!...)

Stânga, cum este astăzi, şi dreapta, cum este astăzi, sunt două partide cari nu reprezintă viitorul, tare nu reprezintă trecutul şi tare abia se pot menţine în prezent.!...)

Dar cum voiţi ca să asculte ţara aceasta, când, uniţi pe tărâmul constituţional, D-voaslră sunteţi desbinaţi numai pe tărâmul persoanelor?

Nu vedeţi că atunci ţ<ira aceasta v.i zice: d.ir principii nu există nici în dreapta, nici în stânga; sunt numai nişte grupuri de oameni cari luptă numai pentru putere şi ajunşi acolo, ţara va întoarce spatele şi la unii şi la alţii.!..)

tl'.l'.C'aip. Discursuri, Voi. I 18611-lHHtl, Hucuie^ti, 1^07, p. 2 W-2401

P.P.CARP

Discurs rostit în şedinţele Camerei din 14 ţi 18 martie 1882

(Legea învoielilor agricole e necesar,! deşi iese de suli incidenţa dreptului consum – n.n.)

(...)

Da, D-lor, când combat cu atâta înverşunare dreptul comun, aceasta nu v,i să zică că dreptul comun nu este idealul meu.

Dar aceasta va să zică că eu voiesc treptat să ajungem acolo, eu voiesc încet, încet să împingem pe propriet.iri şi săteni la transformarea modului de cultură la noi în ţară: şi transformările agricole nu se fac prin revoluţiuni, ca acelea ce voiţi să faceţi D-v. astăzi.

Veţi ajunge la dreptul comun, ştiţi când? Când agricultura se va face în Valachia prin mijlocul unei asociaţiuni între ţăran şi proprietar, şi când această asociaţiune, în care stă viitorul agriculturei dincoace de Milcov, se va fi lăţit, când încercările ce fac unii proprietari de aici vor deveni generale; şi când pe de altă parte ne vom deprinde în Moldova a plăti munca în momentul când se face. Atunci să-mi vorbiţi de dreptul comun, căci numai atunci el e posibil.

numai atunci el e bine-1ăcălor.(...) •

Legea care se prezintă astăzi late ea vreun pas în sensul acestei idei? Cred că da. Cred că reducerea de l<i 5 ani l.i un an a tocmelilor agricole pe bani este un pas înainte care permite să încercăm nor deprinderi, tără ca să provocăm o rupere violentă între deprinderile de ieri şi cele de mâine.

D-lor, în noua noastră organizare şi în reformele noastre am < omis marea greşeală de a nu înţelege adâncul adevăr, că nici o reformă nu este roditoare de cât când e o continuare a trecutului, şi dacă noi în loc de «i veni să introducem în ţara noastră toate reformele c e le găsiam aiurea lără să studiem nici trecutul nostru, nici caracterul nostru, nici moravurile noastre, am ti căutat treptat, să îmbunătăţim starea de mai înainte, vă asigur că nivelul civilizaţiunei noastre ar ti mai sus; vă asigur că din punctul de vedere moral şi material am fi ajuns mult m<ii departe de c âl unde suntem astăzi.

iV.V.Caip, I fea ucun. voi. I. p. 2'17)

„Era nouă. Discursuri parlamentare'' 30 martie 1081

(Punctele esențiale de reper ale caracteristicilor uăndii ii sale conservatoare:
proprietate, democrație, imobilism, clasă politică condur ăloare, administrație – n.n.)

(...) ()r-cum vom aprecia, d-lor, nu putem contesta c um c a l.i noi era cu 30 de ani înapoi o situaţiune astfel incât numai un soiu de c etăţeni aveau apanajul esclusiv al înrâuririi politice. Puteţi, de atlfel, să claţi denumirea care o voiţi; faptul e constant şi nimeni nu-l poale tăgădui. Luc rul acesta poale să aibă el părţile lui bune şi părţile lui rele; clar eu susţin că în mod liane desvelirea într-un Slat nu se face decât atunci când reacţiunea în contra ac eslei stări de lucruri nu e resultalul înrâuririlor politice a unui singur om, c i resullatul muncei generale a unei societăţi întregi. Ei bine, nu se poale tăgădui că rezultatele la cari am ajuns noi nu sunt resultate ale munc ii generale a societății noastre, ci numai resultatele succesului câtorva oameni. Care e răul ce isvorăşte din această împrejurare? Răul ştiţi care e? Este c ă nouile elemente sunt în genere elemente bugetare, şi că noua democraţie este o democraţie bugetară, i.ir nu o democraţie a muncii; pentru c ă atunci când înrâurirea
politică numai a unor oameni produce această mare revoluţiune socială, se naşte totdeauna acest fenomen pe care am avut onoarea a vi-l semnala. Fie însă cum va fi, eu cred că un om serios nu poate contesta faptul. Cred că un om serios trebuie să zică că democratizarea stalului român, fie ea făcută pe calea cea bună, lie pe calea cea rea, este azi un ce îndeplinit, pe care Irebue să-l recunoaştem, dar pe care trebue însă să-l regulăm. Şi aci naşte întrebarea odată ce am ajuns la democratizarea Statului român, care e organizarea socială ce voim noi să dăm acestei societăţi şi acestui Stal? Voim noi să procedăm, cum am procedat, cam ca până acum? Voim noi ca tribunul să succedeze tribunului şi succesul efemer succesului efemer? Voim noi să provocăm, cum a zis un ilustru om de Stat, – lot mereu avenirea noilor păturі sociale? Or, odată ce am ajuns la resullalele obţinute, voim noi să căutăm a regula această societate şi a face de azi înainte ceea ce nu am putut face până acum, adică ca democraţia să devie cel puţin de astăzi înainte ţirodusul unei munci serioase, şi ca posiţiunea ce are liecare în statul român să nu o mai aibă din împrejurarea că s-a făcut clientul cutărui sau cutărui om politic, clar din împrejurarea că cu fruntea sus poale* revendic a, conform cu meritele şi munca lui, posiţiunea lui, acesta

e adevăratul democrat, şi a-i produce cât de numeroşi, trebuie şă lip ţi|]ţa ţm^appcşqtgapiU.ţţjppi spciale.C..)

Eu, deşi ani fpsl.tpţţfll dţt .rşyişţionpr, <şy .1^ pqate nici odaia până astăzi nu am avut ocasiunea de a espune pe larg ce cred eu că este bine* de făcut pentru o bună organizaţiune socială la noi, vă declar franc, tară reclamă, că eu unul primesc democratizarea, dar ca resultal al muncei, nu ca resullat al înrâuririlor politice pe tărâmul parlamentar. Ce este de făcut ca să ajungem la acest resultal? Eu cred că mai înainte de toate trebuie a se pune oarecari greutăţi, oarecari st<ivile, uşurinţii cu care un om poale să parvină astăzi în statul român. Până astăzi am văzut în ţara noastră oameni cari au ajuns departe, foarte departe, fără ca ei să justifice prin munca şi capacitatea lor că meritâ posiţiunea pe care au dobândit-o. Pentru ce s-a produs aceasta? Pentru că noi, în setea noastră de democralisare, am deschis toate stavilarele şi am lăsat toate liber l<i dispositiunea fiecărui ambiţios.

Nu ne am gândit că, dând drepturi tuturor trebuie să asigurăm şi pe societate care munceşte în contra acelora cari nu muncesc şi cari nu au alt merit decât de a fi mai indrăsneţi în promisiuni pompoase ce fac poporului înşelat. Cerând însă munca, trebuie să avisăm şi la mijloacele cari garantează acea muncă.

În această privire, trebuie să avem în vedere trei soiuri de clase: clasa ţăranilor, clasa meseriaşilor, în accepţiunea largă a cuvântului, şi clasa >»*M*3V;?^^M**«''<'-''ᴵᴷ ^^MTC*'*•»<<*“/ . < / > ?

guvernanţilor. Ce este de făcut, pentru ca noi, mănţinându-ne sirii I pe tărâmul Conslituţiunei noastre liberale, – de care, o repet, nu admit .1 se atinge cineva, nici în sens restrictiv, nici în sens lărgitor, ce este de făcut pentru ca noi să asigurăm munca acestor diferite clase? Pentru ţărani, eu sunt convins că noi, cari ne dăm aerul de a-i iubi atât de mult, în van venim aci cu poliţtuni ca să le dăm mereu la pământuri, în van vom căuta <1 le acorda or ce soi de favoruri, dacă nu vom căuta ca favorurile pe cari le acordăm să fie permanente.

De nu vom face aceasta, ne vom găsi peste 30 de ani în o situaţlune mai tristă decât astăzi, adică fără clasa de ţărani proprietari >i fără moţai ca să procedăm la o nouă împărţire. Voind să înlătur o asemenea adevărată nenorocire, am avut onoarea de a presinta o lege care garantează proprietatea mică în mâinele ţăranului. Nu mă opun de a se face cât voiţi de inulţi ţărani în ţara aceasta şi de a împărţi toate moşiile Stalului la ţărani, insă < u o condiţiune: ca, odată împărţite acele moşii, să

mă asiguraţi că ele au să rămână pentru totdeauna în manele ţăranilor, căci alllel nu veţi fi decât nişte falşi umanitari şi nişte risipitori ai averii statului, pentru că nu veţi avea în stat niciodată o clasă ţărănească, în mâna coreea să fie asigurată proprietatea ce.i mii ă.(...)

De aceea, aeurb când îirtţ^'Wţirh fnbtj'iile statului la ţărani, acum când am făcut legea rurală, eu ănf veh'ft W oli^âre 'st<ifltl iii.ri Uitată inc artoanele Adunărei, dar care caută să asigure proprietatea ţăranului. N-am pretcnţiunca a fi făcut ceva perfect, sunt lucruri cari pot fi susceptibile ile modificare, sunt poate cuvinte cari vă şochează, d-v. nu aveţi decât să le ştergeţi şi să puneţi în locul lor altele mai bune; însă, ceea ce cer, cer ca să luaţi măsuri de asigurare pentrU-proprietatea cea mică în mâna ţăranului.

Dar, aceasta nu este suficient, d-lor; v-am zis că nu trebue să-l asiguraţi numai în contra celor tari, ci să-l asiguraţi şi contra propriilor lui slăbiciuni, – şi aci nu mă pun pe tărâmul liberului arbitru, nu mă pun pe tărâmul libertăţii absolute, căci aceasta nu este o idee de stat, şi oricine vrea să organizeze intr- un mod serios o stare socială, trebue să se lase de asemenea abstracţiuni filosofice; am adus o altă lege, legea cârciumilor, care apără pe ţăran în contra propriilor lui slăbiciuni, şi care caută să asigure şi starea lui morală, după ce i-a asigurat cea materială. Cer asemenea, il-lor, o reformă .1 legii comunale rurale.f...)

Ei bine, noi comună rurală nu avem. D-v. aţi creeat comuna rurală -şi aci nu acuz nici un partid, căci toţi au făcut lot aşa, aţi luat legile din străinătate, legi cari acolo erau făcute pentru nişte organismuri puternice, în vreme ce noi avem nişte organisme slabe, nişte copii abia născuţi ce nu pot ireşte
decât i(K(inpuMli ilc întreaga niiaslrj solicitudine, D-vu'.ili Lic ut din comună rurală' Aţi făcut din ea ultima instanţă administrativă în Stat, şi rec lamţi de l<> e.i tot pentru Stat, şi nu lăs.iţi absolut nimic pentru ca.<...>

Nu voiesc ac i să prec izez. pentru < ă ştiu c at sunt de gingaşe asemenea luc ruri; asemenea reloime se lac numai c bemând în agilor esperienţa tuturor oamenilor din ţara aceasta, şi lăcându se o lege, care să se alipească în Moldova de deprindeiile Moldovei şi în Val.tc hia de deprinderile Valachiei. Iu < reci că daca vom pune mana la ac este lelorme, vom l.ic e un ce bun şi vom c âşliga mai multe merite pentru clasa ţărănească ă dec ăt .ic eia c ari nu se ocupă decât de piesenlul lor Iară <i le asigura şi viitorul, şi tăcând.aceasta vom asigura un bine nu numai pentiu ţăian dar şi pentru statul român, căci cu <ic casta vom aşe/a baze sănătoase edilii iului întreg.

Trec ac um la < laşa de meseriaşi. Inlruc ăl priveşte ac casta, eu c ied c .1

noi am trebui să garantăm mai mult pe meseriaşi, eu < ied t ă am liebui să lc dăm (acuitatea de a se putea organisa în c orporaţiuni c ari sa le gaianleze munca lor în ţară şi să împiedici'c onc uienţa neleală Li c are sunt astăzi expuşi şl c are a produs fenomenele soc laie dc- c an vă plângeţi c u folii.(...)

Viu <ic um Li clasele guvernante, li[1] înţeleg eu pnn c Lisele guvernante-' f'rin clasă guvernantă înţeleg pe <11 ei oameni c .111. prin menlele şi înMruc ţiunc .1 lor, au misiunea de <1 administra, de a apăra şi de a lac e să c re.isc ă rcsullalele produc ţlunii unei soc ielăţi întregi. <) pailc din .ic easlă clasă guvernantă c-sle magistratura. În privinţa magistraturii, d-loi. ca să ci sustrag de inrâuiiile la c ari este expusă astăzi, să o sustiag de la iniăuirinlc la c .111 poale ti expusă mâine, cer inamovibilitatea ei, c ac 1 num,11 astlel putem avea o magistratură sc utilă de inrâuiririle politice şi de Iluc (naţiunile dc < an am voibil adine.1011 () ţaia în c are averea omului adie ă insultatul inunc ei sale, atârnă de la politic ă. acea ţara va ti în curând în prada anaihiei, sau în prada sliăinului.

( ) altă parte este reprezintală prin administraţiunea unei ţări, şi în ac castă privinţă c er c ondrţunr dc- admisibililale sei ioase, < au să mă asigure < ă omul c are mă administrează are în adevăr ac ea espe-ric-nţă şi ac ea ştiinţă < ed pun în posiţiune de a înlesni iar nu de a nimic i pioduc lumea unei ţări clin munca iui.i...)

În clasa guveinanţâ intră şi aceia cari se dedau la instrucţia publică. În ac easlă privinţă legea noastiă a mslruc ţiei public e gaiantează numai pi- protesoii, i,n nu şl pe şcolaii; şl când ne inlrebăm: şcolarul este- el pentru profesor, sau profesorul pentru şc olar' avem aerul dc- a c rc-clc- c â şcolarul este penhu piolesor, iar nu profesorul pentru şc olar. Slin c ă nu o zic c-m, dar afirm
că o facem. S-a prezentat în această privinţă o lege de către d.Maiorescu. Ea a provocat o coaliţiune teribilă tocmai din partea acelora cari aveau scris pe drapelul îor „instrucţiunea publică”, dar pentru cari instrucţiune nu însemna decât o bună poziţiune pentru profesori. Nu vă cer să readuceţi d-v. acea lege, dar reclam o lege asemănătoare bazată pe principiile cari au dominat atunci şi cari vor fi binefăcătoare pentru stat.

Odată ce vom face toate acestea, ca resultantă vom obţinea şi altceva: vom obţine poate şi o reprezentaţiune naţională, care şi ea face parte din clasa guvernantă, mai conformă poate cu adevăratele cerinţe ale unui regim parlamentar.f...).

Aceasta, d-lor, este tărâmul pe care trebue să ne punem în luptele noastre. Toate cestiunile de principii politice au fost resolvate; lupta are să se facă pe tărâmul organizării sociale. Si când vă zicem deunăzi cum că dreapta cum este azi şi stânga cum este azi, nu sunt decât lucruri ale

trecutului cari se pot mănţine în present, dar cari nu vor mai exista în viitor, cred că am zis un adevăr pe care viitorul se va însărcina a-l demonstra.

întru cât dar partidele de astăzi înainte trebue să se reformeze, constituindu-se din nou pe tărâmul ideilor organizatoare, numească-se ele Stângă sau dreaptă, eu voiu fi alăturea cu acei ce vor procede la reorganizarea noastră socială în sensul în care am avut onoare a vorbi.

N-am avut pretenţlune de a desfăşura un întreg sistem; aceasta nu e resultatul unui singur om şi a unei singure zile. Am arătat însă direcţiunea ce trebue să dăm reformelor noastre în spiritul în care ele trebue să se facă.

(P.P.Carp, Era nouă. Discursuri parlamentare, Bucureşti, 1888, p. 60-75)

TITU MAIORESCU

Cuvântare rostită în şedinţa Camerei din 2 aprilie 1884

(Poziţia fruntaşului junimist faţă de regimul electoral – n.n.)

(...) D-lor, este vorba de reforma electorală. Să-mi daţi voie a nu intra în nici un detaliu din cele atinse de onor, mei preopinenţi, ci vorbind numai asupra luării în consideraţlune. în general, voiu lua cestiunea oare cum mai abstract, în acestă abstracţiune în care o pune regulamentul, şi mă voiu întreba, de ce fel de proiect este vorba aci. Este vorba de o lege esenţial
politică, este vorba de modul de a extrage pentru operaţiunele politice speciale ale Represintaţiunei naţionale numărul şi calitatea membrilor ceruţi în Constituţiune.

D-lor, când vorbeşte cineva de Constituţiune şi de legea electorale, prin care să se facă din poporul întreg extrasul de represintanţi ai lui ceruţi în sistema constituţională, se gândeşte mai întâi de toate la lupta deosebitelor păreri fundamentale, la diferinţa partidelor. Căci, dacă ar fi ca să rămână într- o ţară părerile uniforme adică unisone, atunci nu s-ar fi întrodus sistemul constituţional; atunci un despotism luminat era suficient.

Ceeace este de esenţa constituţionalismului este libere exprimare mai ales a diferenţei părerilor.

Văzându-se adică pe continentul nostru european, că în Anglia, prin constituţionalismul ei, mai bine de cât în alte state, a fost preservată societatea în contra revoluţiunilor, cel puţin în timpii din urmă s-a crezut că acest sistem constituţional este oare cum un ventil de siguranţă în contra sguduirilor revoluţionare şi că este mai bună libertatea parlamentară de a se exprima diferitele păreri, de cât astuparea lor sub presiunea unei singure voinţe. De aceea, propriu vorbind, cine zice sistem constituţional, garanţii constituţionale, garanţii şi în privinţa legii electorale, zice în prima linie, garanţii pentru minorităţi, adică pentru părerile contrare voinţei guvernului. Acesta cred că este indiscutabil, şi veţi fi văzut, de câte ori vorbea onor nostru fost preşedinte, D.C.A. Roseti, în cestiuni de regulament şi chiar în cestiunea acesta de revizuire, unde materia permitea, D-sa se îngrijea mai întâi de paza dreptăţii pentru minorităţi.

O Constituţiune întreagă a ţării, este fără îndoială pentru toate partidele; o reformă parţială aşa de însemană ca o lege electorală, trebuie fără îndoială să fie asemenea pentru toate partidele constituţionale în ţară, căci ele toate au să se servească de ea. Ceea ce este foarte remarcabil şi ceea ce dă o deosebită importanţă Constituţiunei noastre de la 1866, pe care voiţi să o reformaţi acum într-o parte esenţială, este umanitatea cu care acestă primă încercare constituţională a României devenită liberă s-a manifestat şi s-a votat.

Era compromis între partite? Da. Toţi premergătorii majorităţii D-v. de astăzi s-au unit cu conservatorii, cu cuziştii şi cu anti cuziştii, şi au votat în unanimitate pactul de la 1866. Şi D-v ce voiţi să faceţi acum? O simplă operă de partid, ori operă de adevărată reformă constituţională? Ce motiv puternic vă împinge, ca D-voastre, unilateral, când jumătate ţara e în contra idelilor D- voastră de revizuire, să siliţi să primească ţara întreagă punctul de vedere al
D-voastre, când celălalt partid nu voieşte să-l primească? Ce puternică împrejurare a intervenit, ca să facă din ceea ce era fundamentul dreptului politic, primit de toate partidele ţării în momentul când a venit Maiestatea Sa Regele în mijlocul nostru şi s-a întemeiat pe acest fundament, ca să facă, zic, din acest fundament, care era opera tuturor partidelor, o trunchiare unilaterală a unui partid isolat? Ce? Ţara legală e compusă numai din D-voastră? Din noi? Când e vorba de o reformă constituţională, e oare drept să zicem: ţara legală suntem noi acum? Nu. Este şi ţara, peste un an când va veni noua Cameră, peste 4, peste 8, peste 12 ani; e ţara în viitor; e prevederea politică de ceeace va fi în viitor. Şi în această

perspectivă a lucrurilor, care este cea adevărată pentru o reformă constituţională, întrebarea despre celălalt partid devine foarte serioasă. Sau voiţi să ziceţi cu bună cumpănire a lucrurilor, că în ţara aceasta oameni ca Lascar Catargiu, ca Kogălniceanu, ca generalul Florescu, ca Dumitru Brătianu, ca Vernescu, ca Lahovari, ca general Mânu, ca prinţul Ştirbei şi ceilalţi, n-au să mai zică nimic? Nu sunt chemaţi şi ei să aibă în bună primire o reformă constituţională? Când vedeţi, onor. Cameră, că asupra acestui proiect de lege, adică în intervalul de când discutaţi în secţiuni proeictul de reformă electorală, s-a terminat în cealaltă parte gruparea sau fusionarea partidelor, primind numele de liberali-conservatori, atunci sunteţi datori, ca oameni politici de prudenţă, când vorbiţi de reforma constituţională, să luaţi în oarecare considerare noua fusiune formată cu manifestul ei, cu organul ei de publicitate, cu aderenţii ei în ţară. Când aceştia vin şi declară, că nu voiesc reviziunea atunci D-voastră pe ce vă întemeiati ca să pretindeţi a o face singuri? Punctul acesta ar merita din partea D-voastră ceva luare aminte. Căci să ne punem într-o ipostază foarte posibilă: D-voastre votaţi reviziunea legii electorale; se va închide atunci de la sine Camera aceasta, se vor face alegeri noi.(...) dacă, zic, partidul opus, după votarea revizuitei, când veţi publica noile alegşri, va persista în această atitudine de abţinere şi nu va participa la alegeri, ce fel de reformă aţi făcut? O reformă electorală, în care o însemnată parte a ţării (nu voiesc să zic o jumătate, nici a 4-a parte, dar în fine un grup însemant de oameni politici, compus din conservatori şi liberali independenţi), în care această parte a ţării declară, că nu vrea să intre în viaţa publică sub această formă, ce mai însemnează şi ce mai poate însemna? Va însema, că momentul, în care partidul liberal nu va mai fi la guvern, (şi dacă vorbim de sistemul constituţional, trebuie să admiteţi că se va întâmpla şi aceasta; vă doresc să se întâmple cât mai târziu; dar are să se întâmple odată) ei, atunci, în acel moment, noul partid care va veni să
vă înlocuiască, va fi poate obligat să pună în programa sa reformarea pactului fundamental reformat de D-voastră; căci, dacă ar fi vorba ca prin reforma D-v. să se întindă drepturile politice în ţară; dacă aţi da prin această reformă dreptul de votare la mai mu Iţi alegători de cât în trecut, precum face în chiar acest moment Englitera cu reforma ei electorală, atunci nu mi-ar fi teamă de un alt partid mai în urmă; căci aşi zice: o astfel de libertate dată, nu se va mai putea lua înapoi în formă pacinică, constituţională; ar trebui o revoluţiune şi o reacţlune pentru aşa ceva, dar

pe cale constituţională, pacinică, niciodată. Dar D-voastră nu daţi nici un drept mai mult; faceţi numai o reformă, prin careîmpărţiţi pe unii contra altora, luaţi pe unii dintr-un colegiu şi-i băgaţi în alte colegiuri; prin urmare, faceţi o reformă, faţă cu care partidul opus, când va veni să o restoarne, va avea dreptul să zică; nu iau nici un drept public nimeni; din contra, colegiul I, care s-a decapitat de predecesori, îl repun în drepturile lui. Şi atunci se va presinta cestiunea acesta sub forma unei restituiri de drepturi, şl sub acestă formă se poate presinta constituţionalicesc foarte convenabil. Iar resultatul final? Resultatul final ar fi, că atunci s-ar vedea toată ţara aruncată, dintr-o reformă constituţională într-alta şi s-ar săpa din nou abisurile de partide sub pretexte de reformă într-o ţară, care era fericită, că la 66 să şi fundeze pactul său în unanimitate, precum şi, când s-a proclamat Regatul, în unanimitate s-a proclamat. Şi acum primul pas, după regalitatea aclamată de liberali şi conservatori împreună, să fie opera unui singur partid în contra celuilalt? Ertaţi-mă, eu nu pot vedea în acestă procedere nici o înţelepciune, nici o prudenţă politică.f...)

Trec acum la un al doilea argument.

D-lor, pentru ce D-voastră, acei cari susţineţi proiectul, vă puneţi în necesitatea de a face sub asemena împregiurări un asemenea act?

Căci, dacă chiar nu sunteţi de părerea mea în privinţa pericolului cel văd eu din abţinerea partidului opus, trebue să admiteţi totuşi împreună cu mine, că ar fi în orice caz, mai bine când ar participa toate partidele la lucrarea D-voastră, şi că este mai rău, că este păcat, că este un defect al operei de astăzi, că se presintă numai ca o operă de partid şi nu ca operă de colaborare a ţărei întregi. (Aprobări). În această limită văd că mă aprobaţi cu toţii. Aşa dar, D-lor, cu acest defect de ce presintaţi lucrarea? Unde este necesitatea absolută care vă împinge la aceasta? Eu am citit raportul cel foarte desvoltat al D-lui Stolojanu şi se înţelege, că cu cât desvoltă cineva mai mult, cu atât dă mai multă ocasie la critică; dar dacă nu ar fi desvoltat, ar fi fost mai legitimă critica că nu s-a adus un raport aşa cum trebuie pentru o lucrare aşa de însemantă.l...) dacă

D. Rosetti însuşi zice, că nu recunoaşte opera aceasta a majorităţii, apoi noi să o recunoaştem ca resultatul unui curent popular? Dacă ar fi curent, atunci cel puţin acela, care l-a deşteptat, trebuia să-l recunoască, şi daca nici acela nu-l recunoaşte, daţi-mi voie să zic, că nu este curent.

O voce: Nu este acelaşi.

D.T. Maiorescu: Apoi bine, de curent popular mai poate fi vorba în mijlocul acestor păreri schimbătoare? (...)

Dar în fine, curent sau nu curent, aceasta poate părea până la un punct, o simplă discuţlune de cuvinte. Veţi fi zis, poate, nu este curent, dar este o tendinţă de reformă manifestată în partid, şi fiindcă D.Rosetti este un autorisat şi puternic iniţiator de idei în partidul liberal din acestă ţară, tendinţele lui pot să se intindă şi să ajungă până într-o direcţiune, unde noi nu putem şi nu voim să-l urmăm. De tendinţa lui să ţinem semă, să o sprijinim la început, iar discuţiunea finală să rămână în mâna noastră, şi noi să oprim mişcarea, când şi unde voim. E probabil şi e natural, ca aceasta să fi fost cugetarea D-voastre, adică a guvernului.

D. Rosetti **a** publicat scrisori în **Românul** şi a determinat o mişcare, un curent: curentul acesta voim să-l abatem, adică să-l apucăm şi să-l întoarcem într-un sens, pe care să nu-l vrea D-sa, dar să-l vrem noi, adică să profităm de apa de la moara D-sale ca s-o punem în zăgazul de la moara noastră.(...)

Permiteţi-mi dar să termin jpată vorbirea mea, cu o deosebire ce vreau să fac între iniţiatorii de idei, precum într-un mod eminent a fost în acestă ţară D.C.A. Rosetti şi între oamenii practici de stat, cari trebuie să pună în lucrare asemenea idei. Evident că ar fi dacă-mi iertaţi comparaţlunea, prea vulgară, toată viaţa publică un fel de aluat nesărat şi desgustător, dacă nu ar'avea un ferment care să-i dea mişcare şi să-i mărească proporţiunile.

Ar fi o stagnare de moarte într-o societate în care n-ar fi cineva, unii sau mai mulţi, cari prin idei noi să ţină tot corpul în mişcare şi organismul în viaţă.

Este foarte frumoasă, este poate cea mai frumoasă misiunea acestor ideologi sau idealişti. Dar, ori cât de frumoasă ar fi, să-i recunoaştem limitele ei într-un stat constituit pe base reale. Vom constata îndată o deosebire de caracter fundamental. Acel care concepe numai ideile, se arată de regulă foarte nepractic pentru a le realisa, şi un admirabil iniţiator de idei poate să fie un detestabil ministru, şi viceveresa, acel care este mai încet, mai prudent, mai puţin capabil de a concepe idei noi, poate să fie foarte capabil pentru realisarea ideilor.(...)

Aşa dar, la 1866, D-voastră v-aţi unit cu adversarii conservatori şi aţi făcut Constituţiunea aşa cum a compus-o compromisul de atunci; o idee măreaţă; şi, deşi din punctul de vedere al partidului liberal nu vi s-au realisat toate cerinţele în această Constituţiune, dar un lucru foarte mare vi s-a realisat, s-a isbit lovitura de stat, s-a arătat ţării că chiar un principe indigen şi în multe privinţe popular şi mare, precum era Vodă Cuza, când s-a atins de libertăţile publice, nu a mai putut să aibă existenţă solidă; mare triumf al principiilor liberale, şi acest triumf este propria esenţă a

Constituţiunei de la 1866. Dacă este o aşa puternică idee în Constituţia de la 1866, nu-i lăsaţi timp să se pună în lucrare această Constituţiune în întregimea ei? Nu lăsaţi, ca acele idei ale Constituţiunei de la 1866, cari se referă la învăţământul public, la justiţie, la administraţie, să fie întâiu puse în lucrare, înainte de a trece la alte idei? înainte de a fi executat toată opera începută la 1866 prin Constituţiune, veniţi astăzi să ştirbiţi acestă Constituţiune, şi veniţi cu alte idei, cu idei de trei colegii sau cu ideea de un singur colegiu, cum vrea D. Rosetti? Si, după o asemenea procedare pripită, când vom fi în mijlocul lucrărei cu aceste colegiuri reformate, cari numai ele prin ele singure nu o să facă minunea ţării ci vor reclama multe alte lucrări de detaliu, să veniţi cu alte idei şi să întrerupeţi şi acestă lucrare, înainte de a se fi realisat pe deplin?(...)

(Dezbaterile Corpurilor legiuitoare şedinţa din 2 aprilie 1884, 2019-2022)

TITU MAIORESCU

Cuvântare rostită în şedinţa Camerei din 14 decembrie 1889

(Nevoia modernizării ideii conservatoare – n.n.)

(...) Trebuie o conducere hotărâtă de câteva idei, asupra cărora să te pronunţi aşa încât aci să fie acţiunea ta principală. Nu este acţiune principală ca un partid să-şi găsească numai paralelităţi şi lateralităţi, sporind numai sorţii în unele colegii electorale, şi să mai primească când pe cutare, când pe cutare, când cu o idee, când cu ceailaltă, şi aceasta tocmai ocolind discuţia de idei. Căci, negreşit, ideile cele mai importante produc discuţii.

(...) Nu poţi lăsa lucrurile importante învăluite. Hotărât trebuie să mergi în acest sens, şi nu în toate sensurile, numai ca să prinzi mai mulţi aderenţi.

Şi dacă vedeţi că un şef de partid îşi are dispoziţiile lui intelectuale, deprinderile lui, obiceiul vechiu de a merge mai mult cu aranjamente, cu niveluri, cu învăluiri, ca să câştige diferiţi aderenţi fără pronunţarea energică a

ideilor, atunci vine momentul să te întrebi: mai poate să meargă aşa un

partid?

(...) Dar în opoziţie ce avem noi alta de învăţat, noi conservatorii, dacă nu a opune inerţiei guvernului d-lui Brătianu din ultima sa epocă o energică accentuare şi elaborare a ideilor de reformă corespunzătoare cerinţelor timpului, aşa în cât să se simtă că la noi va fi lucru şi apelul ce se va face la partizani să fie făcut mai ales ca să contribuie la efectuarea lui?

Aşa vedeam noi situaţia încă de la 1881. •

(...) Conducerea unui partid? Ea trebue să fie mai energică în sensul ideilor moderne de reformă. Respectul personal pentru d. Lascar Catargi am încercat acum un an să i-l arătăm, şi ne închipuim că d. Catargi, ales prezident de Cameră, va fi găsit în aceasta deferenţa ce puteam să-i arătăm cu toţii. Fără îndoială, dacă i se cuvenea cuiva prezidenţa, i se cuvenea d-sale. N-a fost în partidul liberal cel mai însemnat membru al său, d.C.A. Rosetti, prezidentul Camerei? Nu reprezenta dânsul încrederea partidului şi sfatul partidului? Dar conducerea efectivă a lucrării se lăsase unor mâni, cari erau mai potrivite după felul educaţiei lor pentru aceasta.

Cum? Nu a permis unui conservator să zică în bună credinţă: aşa trebuie să mergem dacă vrem să mai existăm ca partidul cu putere şi cu valoare pentru interesul ţării? Ce vorbiţi d-voastre astăzi prin gazete de transfugi? Am părăsit drapelul? Ce drapel? Ce? Drapelul stă în persoane? Stă în idei, şi pentru realizarea unor idei ce se încearcă în chiar sânul partidului şi cari se potrivesc cu rolul lui, are drept cineva să vorbească de părăsire?(...)

D.L. Catargi. Atât am ţinut de mult să nu se sfărâme partidul conservator.

D.T. Maiorescu. Şi aţi plecat la Golăşei. Atunci noi, pe baza unor idei de reformă, asupra cărora am discutat cu d. Carp care le formulase, cu d-nii, Mânu, Lahovari, Rosetti, Păucescu, Triandafil, Ştirbei, am convenit asupra unei schimbări a conducerii partidului, care să marcheze mai bine **era nouă.** Aceasta însemnează reformare! Evident însă că orice reformă trebue să schimbe ceva şi să aducă alt ceva, dacă nu vrea să rămână tot vechia sistemă; evident că orice reformă se face cu oarecare durere.(...)

(Titu Maiorescu, Discursuri parlamentare, voi IV, Bucureşti, 1904, p. 337-341)

TITU MAIORESCU

Introducere istorică la volumul al IV-lea al Discursurilor parlamentare

(Platforma electorală conservatoare din 1892 – n.n.)

(...)

După exemplu inaugurat de Cabinetul „junimist" în septemvrie 1888, şi Cabinetul conservator Lascar Catargi-Carp publică la 4 Ianuarie 1892, cu o lună înaintea alegerilor, programul său legislativ drept „platformă electorală" prin următorul apel către alegători (probabil redactat de d. Take Ionescu), al cărui sfârşit se potriveşte bine cu trecutul politic al d-lui P.Carp:

Domnilor alegători,

Partidul conservator, ai căruia reprezentanţi în guvern suntem, cerându- vă încrederea d-voastră, se simte dator să vă arate cari sunt principiile ce vor însufleţi activitatea sa.

Dacă nu ar fi acuzaţiunile pe cari partidele politice le asvârlă asupra-ne, am crede de prisos să vă spunem că suntem pe deplin respectuoşi şi sinceri sprijinitori ai libertăţilor publice şi ai instituţiunilor pe care şi le-a dat ţara. Trecutul partidului, partea însemnată pe care el a luat-o la întemeierea şi desvoltarea regimului reprezentativ, sunt dovezi cari nu se pot recuza; şi astăzi partidul conservator, urmărind acelaş ţel, va căuta să producă în instituţlunile noastre toate acele îmbunătăţiri cari sunt menite să asigure şi mai mult libertăţile publice, garanţia cea mai puternică a ordinei, fără de care nu este progres.

În acest scop, guvernul va cere votarea unor proiecte de. legi cari, regulamentând condiţiunile de admisibilitate în funcţiunile publice şi întărind astfel stabilitatea servitorilor statului, va asigura un mers mai regulat în deosebitele administraţiuni publice.

Libertăţile publice, însă nu sunt numai un scop, ele sunt şi un mijloc. La adăpostul lor trebue să urmărim opera de desvoltare organică a Statului pe toate tărâmurile activităţii naţionale.

Fără a tăgădui mersul înainte al ţării în toate timpurile, partidul conservator poate afirma, cu o dreaptă mândrie, că în anii din urmă opera de organizare a Statului a făcut paşi uriaşi.

Continuarea acelei munci va fi misiunea noastră, şi, după cum multe şi deosebite sunt nevoile naţiunii române, tot astfel pe multe şi deosebite căi se va întinde activitatea noastră.

Administralţunea interioară a ţării este cea dintâi care are trebuinţă de o reorganizare completă.(...)

Pentru ca legile însă să aibă o eficacitate serioasă, trebuie ca să existe şi organe de execuţiune. înfiinţarea geandarmeriei va asigura executarea legilor, paza regulamentelor, siguranţa persoanelor şi a averilor. >

O cestiune încă care ne-a preocupat, este starea sanitară a populaţiunii noastre rurale. Modul cum este astăzi organizat acest serviciu este recunoscut ca defectuos. Sistemul medicului ambulant este părăsit în parte şi înlocuit, pe cât se va putea, prin tratamentul în spitale.

Guvernul va stărui dar să înfiinţeze spitale treptat în toate plăşile şi în centrurile de populaţiune mai însemnate.

O bună administraţiune are, însă, drept corolar şi o bună justiţie.

în acest ordin de idei intră continuarea reformei judecătoreşti începută la 1890.

Suntem cei dintâi cari, cel puţin în mare parte, am dat justiţiabililor garanţia inamovibilităţii cerute de toţi şi nerealizată de nimeni. Voim a completa opera noastră, întinzând din ce în ce mai mult această garanţie. (...)

Adânc pătruns de marele adevăr că interesele conservatoare ale statului sunt indisolubil legate de armonia dintre diferitele păturí sociale, partidul conservator a urmărit în totdeauna înălţarea tuturor claselor sociale, şi mai ales a acelor straturi adânci cari reprezintă temelia edificiului naţional.(...)

Aplicarea legii vânzării bunurilor statului, legea creditelor agricole, care va înlesni prin avansuri mijloacele necesare la mutarea noilor proprietari, şi votarea tabelelor de evaluări prevăzute în lege, vor face din 180.000 de agricultori, atâţia gospodari ce vor iubi cu atât mai mult ţara lor, cu cât vor fi mai strâns legaţi de pământul ei.

Legea tocmelilor agricole va căuta să înfrăţească cât se va putea mai mult interesele marei proprietăţi cu buna stare a muncitorilor de pământ şi va corespunde adevărului netăgăduit că marea şi mica proprietate nu constituie decât un tot şi au dreptul la egala noastră solicitudine.

Pe tărâmul culturii practice se impune reforma, de mult aşteptată, a şcoalelor de meserii, de agricultură şi de comerciu.(...)

Pe lângă această reformă, o lege asupra condiţiei meseriaşilor va umple un gol simţit de industria noastră, a cărei desvoltare merge crescând.)...)

Căile noastre de comunicaţiune, cu tot avântul ce li s-a dat în anii din urmă, nu mai corespund cu exigenţele economice ale ţării.

În adevăr, desvoltarea considerabilă luată de căile noastre ferate impune o înmulţire corespunzătoare a şoselelor. Numai cu mijlocul acesta se va putea utiliza toată puterea drumurilor de fier, se va încuraja agricultura în
toate unghiurile ţării, şi seva aduce la adevăratul ei nivel valoarea funciară, în mai multe locuri depreciate din lipsă de şosele.(...)

În fine, am întocmit un proiect de lege asupra apelor. Nu pretindem prin aceasta a deslega problema cea mare a punerii în stare de plutire sau de navigaţiune a râurilor noastre interne, dar înţelegem a pune primele baze ale acestei opere prin reglementarea regimului apelor.(...)

Armata a primit în anii din urmă multe şi serioase îmbunătăţiri. Vom urmări cu stăruinţă terminarea întăririlor menite a da armatei noastre un sprijin puternic. Vom arma infanteria noastră după sistemul cel mai nou şi mai perfecţionat, vom efectua reorganizarea cavaleriei, desvoltând şi producţlunea cailor în ţară; vom da trupelor un cazarmament sănătos şi raţional.(...)

Guvernul conservator, răspunzând unor cerinţe aşa de des repetite, va procede cât mai în grabă, printr-o serie de legi cari vor atinge toate gradele învăţământului, la reforma legii actuale, în îndoitul scop de a pune legislaţiunea în acord cu starea actuală de lucruri şi de a da şcoalei naţionale o direcţiune mai apropiată cu cerinţele vieţei moderne.

În învăţământul primar voim să facem eficace principiul obligativităţii, să fixăm mai bine drepturile şi datoriile membrilor corpului didactic, să îmbunătăţim şi înmulţim şcolile normale de învăţători şi învăţătoare, institutori şi institutoare, şi să asigurăm înzestrarea comunelor cu localuri de şcoale.

În învăţământul secundar vom urmări uşurarea şi, pe cât cu putinţă, unificarea în parte a programelor şcoalelor secundare; în învăţământul superior completarea universităţii prin reorganizarea facultăţii de drept, astfel încât să răspunză varielor nevoi ale Statului, organizarea agregaţiunii şi înzestrarea facultăţilor cu catedrele şi instituţunile pe cari le reclamă progresul ştiinţei moderne.)...)

În raporturi de amiciţie cu toate guvernele streine, România nu poate să aibă altă politică în afară decât aceea care-i garantează independenţa şi integritatea teritoriului său. Dorinţa de pace, care insuflă astăzi toate puterile Europei, este cea dintâi garanţie a acestor mari interese. Pe cea de-a doua ţara noastră o are în buna organizaţiune a armatei şi în

patriotismul naţiunii întregi.(...)

(Titu Maiorescu, Discursuri parlamentare, voi. IV, Bucureşti, 1904, p. 65-76)

N. FILIPESCU

Discurs la întrunirea conservatoare de la Iaşi (1896)

(Cordonatele vieţii politice la sfârşitul sec. al XIX – lea – Convingerea în revirimentul conservator – n.n.)

D-lor, un bărbat politic englez, care era un parlamentar cumpătat, un conservator de baştină, un om de ordine prin excelenţă, zicea că: « cea dintâi datorie a unei opoziţiuni este de a face opoziţie ».

Această primă îndatorire, d-lor, noi, partidul conservator, ne-o îndeplinim, fără a fi permis cuiva să zică că ne îndepărtăm de principiile de ordine cari trebue să călăuzească un partid conservator.(...)

D-lor, dacă nu privim numai greşelile*guvernului actual, dacă nu ne ocupăm numai de activitatea unui singur guvern, ci îmbrăţişăm o serie de guverne, putem vedea d-a lungul alternării în aparenţă, fără legătură, a partidelor politice, un fir conducător. Acest fir conducător îlţine în mână partidul care e dominat în acel timp în acea ţară. Prin partid dominant nu înţeleg pe acela care domneşte mai mult, ci partidul care domină nu numai pe partisanii lui, ci şi pe adversarii lui, nu numai prin ideile lui drepte, ci şi prin credinţele lui greşite şi prin prejudecăţile lui. Acest rol l-a avut la noi mai multă vreme partidul liberal. Până acum 7-8 ani puteam constata că partisani de ai noştri, dintre cei mai convinşi şl mai sinceri, obicinuiau a zice: Eu, sunt liberal, şi dacă merg cu conservatorii este că cred că conservatorii sunt ori mai cinstiţi, ori mai capabili de cât colectiviştii.

În acest înţeles putem zice că timp de 30 – 4Q ani, partidul liberal a fost la noi partidul dominant.

Cred că azi această epocă liberală s-a încheiat, că suflarea generoasă care altă dată a făcut puterea acestui partid s-a stins, că de când s-a simţit aceasta, de şapte-opt ani, ţara a început să-şi puie speranţele în noi, şi că de atunci am intrat într-o epocă de transiţiune. Cred încă că după această perioadă de transiţie un nou curent se va naşte.(...)

Permiteţi-mi, d-lor, să vă demonstrez, ceea ce am stabilit în principiu.

Mai întâi să ne întrebăm care e causa favoarei de care s-a bucurat, atâta timp, partidul liberal la noi în ţară?

Când ne-am emancipat de sub domnia streină, când am ieşit din starea

de amorţeală în care ne adâncise civilisaţia orientală, toate aspiraţiunile, acestei ţări au mers, cum era firesc să fie, spre apusul Europei, şi toţi erau însufleţiţi de
dorul de a ne occidentaliza. Acest curent era general; la noi în (ară el era îmbrăţişat de toate treptele societăţii: liberalii şi conservatorii îl sprijineau deopotrivă.

Acest curent s-a manifestat în viaţa noastră publică, ca şi în viaţa noastră privată. Precum ne-am grăbit să ne lepădăm de anteriu, aşa eram zoriţi să dăm de o aprte legile cele vechi, şl este probabil că cel dintâiu frac şi cel dintâiu joben au fost în aceiaşi ladă care ne-a adus primul text al Constituţiunei belgiene.

Corentul de occidentalizare era general şi sprijinit deopotrivă, de liberali şi de conservatori. Dar liberalii au ghicit că e aci o bună speculă de făcut.

Roşii au simţit pe de o parte gustul publicului nostru pentru formele de civilisaţie ale Apusului, pe de altă parte şi-au dat socoteală că este o parte superficială în civilizaţia apuseană pe care orice naţiune şi-o poate însuşi cu uşurinţă şi cu care să poate lua văzul unui popor tânăr ca al nostru.

Ei au priceput că se poate face o bună negustorie desfăcând tot ce era mai lustruit, dar şi mai calp în civilizaţia occidentală şi astfel şi-au făcut o specialitate din furnisarea acestui soiu de marfă.(...)

Acest comerţ a avut succes multă vreme şi a fost foarte roditor pentru aceia cari l-au întreprins. Azi el este în plin faliment. Şi iată pentru ce.

Mai întâiu, d-lor, ne-am îndestulat de tot ce era mai de seamă ca legislaţiune înaintată. Apoi, dacă mai este ceva lipsă, putem culege tot ce voim în legislaţiunile streine pe cari le putem avea la îndemâna noastră, fără ca să mai avem nevoie să plătim atât de scump samsarlicurile liberalilor. În fine am început să ne dă seama că marfa liberală era de proastă calitate, că etichetele prea erau din cale afară mincinoase, că liberalii ne-au dat numai formele deasupra ale civilisaţiunei.(...)

Oribiţi de câteva forme amăgitoare am sacrificat totul formelor şi aparenţelor şi am neglijat să cultivăm calităţile noastre de rasă de cari atârnă viitorul oricărui neam. Am nesocotit puterea acelor câteva sentimente mari, ca patriotismul care a produs atâtea minuni la vecinii noştri unguri, ca sentimentul estetic care a născut forme de civilasaţie rafinate, ca sentimentul religios care a produs curente uimitoare de propăşire.

Toate acestea le-am neglijat şi singurele sentimente pe cari le-a încuibat, la noi, liberalismul au produs roade deplorabile. Roşii ne-au vorbit de egalitate, dar nu ne-au adus sentimentul de egalitate care înalţă pe om, ci sentimentul.de invidie şi de ură pentru tot ce era superior.

Din această luptă pentru coborârea a tot ce erea radicat, s-au născut instinctele violente ce caracterizează luptele noastre politice.!...)

Partidul liberal a avut în epoca lui de glorie conducători cari ca fraţii Goleşti erau departe de a fi înzestraţi cu calităţi geniale şi totuşi n-au făcut de râs liberalismul.!...)

S-a mai spus acum vreo opt ani că nu liberalismul este de vină, ci Colectivitatea. Eu ved însă un lucru: că de vre-o zece ani se închiagă mereu grupări liberale în opoşiţie şi când este vorba să dea roade la putere fructele ce le culegem sunt cu totul altele din cele ce ni s-au lăudat în opoşiţie.

Semănăm mereu partide liberale şi recoltăm necontenit Colectivitate ori Ocultă.

Aşa se esplică, d-lor decadenţa acestui partid care a pornit aşa de sus şi a căzut aşa de jos.

Pe la 1848, s-a început cu epoca poetică care a încântat pe toţi Românii, căci toţi erau uniţi în acele lupte pentru naţionalitate şi libertate, iar nu pentru liberalism.

După aceea am avut partea eroică a liberalismului, al cărei punct culminat a fost pe la 1878-1879. De aici s-a născut dictatura lui Ion Brătianu cu corupţiunea ei, şi tot cortegiul de neomenii ce însoţesc întotdeauna despotismul, şi în fine la '87-'88 am avut regimul cumplitei corupţiuni.!...)

Deja de când ţara a început să-şi îndepărteze privirile de la acest partid şi să-şi pună speranţe în noi, partidul conversator, ne-a oprit pe clinul decadenţei. Această oprire pe loc constituie epoca de transiţiune de care vă vorbeam. Am speranţa că de aici înainte se va manifesta un nou curent, care ne va ridica din starea de decadenţă în care ne-a confundat partidul liberal şi cred că este menirea partidului conservator de a întrupa acest nou corent.!...)

Dacă este aşa, şi dacă este adevărat că există un antagonism firesc între două curente de idei ce cată să se înlocuiască unul pe altul, e natural ca nouă să ne aparţie de a reprezenta curentul de reacţiune încontra liberalismului. Cred că nimic nu ne lipseşte pentru a juca rolul ce azi

neîncumbă de partid dominant în această ţară, care nu mai are nimic de aşteptat de la liberalism.!...)

Mai cred că pe lângă aceasta că ştiind a distinge cu pătrundere tot ce este fals în corentul liberal, vom şti să punem în loc un principiu de adevăr şi că în superficialitatea formelor liberale vom putea să facem să pătrundă un principiu nou de viaţă.

Imi aduc aminte că Eminescu visa că în formele cele mai moderne, cele mai înaintate ale legislaţiunei să facă să pătrundă « vulturescul avânt al Basarabilor».

Această lucrare de regenerare a inimei naţionale trebuie să ne gândim a o întreprinde dând toată atenţiunea părtei aducative a operei ce vom avea de săvârşit când vom fi la putere.

Această reformă morală va avea în mod firesc drept urmare de a însufleţi atât clasele dirigente cât şi puterile publice cu un spirit de solidaritate şi de bine pentru clasele de jos careva contribui şi laînbunătăţirea soartei materiale a claselor desmoştenite.

În favoarea unei asemenea opere putem face apel nu numai la profesionali politicei dar la toate clasele sănătoase ale societăţei de la conlucrarea cărora trebuie să aşteptăm progresul, iar nu numai de la acţiunea superficială a câtorva legislatori.(...) , .

(întrunirea conservatoare de la laşi. Bucureşti, 1896, p. 13-1'7; 21-22)

C. DISSESCU

Discursul la întrunirea conservatoare de la laşi

(O viziune asupra etapelor liberalismului român; credinţa în resurecţia ideii conservatoare – n.n.)

(...)

Eroii liberalismului de altă dată nu mai sunt. S-au dus, şi în locul lor, cu durere vedem pe epigonii lor. (...)

Aceia cari au făcut acea epocă legendară au putut ca tot omul avea defecte; aveau însă o virtute, aveau o ideie mare: visiunea României ca cea mai frumoasă şi tare ţară. Aveau patriotismul mai presus de tot.

Epigonii au o altă visiune: Banca.

Statul major al liberalilor de azi nu se gândeşte la suferinţele de altă dată, ci la jetoane şi recompense.

Vrei să ştii dacă cineva este liberal de marcă, întreabă-l dacă este la Bancă, la Credit.(...)

Mai este şi o a treia împrejurare.

Masele populare au devenit conştiente. Altădată era lesne ca în numele unor idei noi dar subversive şi periculoase, să produci curente puternice dar greşite. Azi şcoala este pretutindeni – şi veţi spune D-voastră cine a creat mai multe şcoale, amicul meu, ciocoiul şi reacţionarul Take Ionescu sau predecesorii săi? Graţie respândirei culturii, masele populare nu se mai pot conduce ca altă dată. Ele au înţeles că factorii de progres în Stat sunt ele, dar şi ordinea şi inteligenţa. Libertatea nu este demagogia bolnăvicioasă în opoziţie şi abusul de putere la guvern.(...)

(întrunirea conservatoare de la Iaşi, Bucureşti, 1896, p. 32-34)

TAKE IONESCU

Dscurs la întrunirea conservatoare de ta Iaşi

(Sensul alternării la putere în scenariul politic românesc – n.n.)

(...)

A venit 1866, a venit Constituanta. Care a fost în Constituantă munca d-lui Catargiu, a partidului conservator? A fost să dea acestei Dinastii garanţii de viaţă, să-i dea drepturi şi prerogative cu cari să-şi îndelinească menirea ei, menire despre care vă voi vorbi mai în urmă.

Aceasta a fost opera conservatorilor la 1866, şi cu toată opunerea liberalilor, ei au dus-o la bun sfârşit.

Iar la 1871 când liberalii deslănţuiau desordinea pe uliţe, când după ce proclamaseră republici caraghioase, declarau în Parlament că între Tron şi Şară stă un abis, pe umerii cui, peste popularitatea cui s-a zidit pentru a doua oară Dinastia în această ţară?(...)

Iar când s-a inaugurat era nouă, când s-a proclamat regatul,

conservatorii aţâţi câţi erau în Parlament au uitat că liberalii le făcuse necinstea că în vremea primului nostru războiu să fie înlăturaţi şi puşi în judecată ei cari întemeiaseră de a doua oară Dinastia, şi au adus şi ei ce puteau să aducă, glasul lor, glasul lor fără rezervă, glasul de adevăraţi patrioţi, şi au dat acestui act podoaba unanimităţii.(...)

Si mai înainte să ne întrebăm cari sânt condiţiunile fără de cari nu poate trăi nu poate progresa o societate modernă destinată cum sunt toate societăţile, moderne să fie guvernată de partide?

Două sunt aceste condiţiuni şi fără ele nu aveţi guvern posibil, nu aveţi progres posibil. Aceste condiţiuni sunt, că pentru amândouă partidele trebuie să fie loc sub soare, că ele trebuie să alterneze la guvern, dar din alternarea lor nu trebuie să sufere interesele permanente ale Statului, trebuie dinpotrivă ca cu toată alternarea lor să rămână unele lucrui înafară de patimile şi răsbunările lor reciproce.

Aceste două nevoi sunt aceleaşi pretutindeni. Fără ele guvernarea prin partide nu ar fi tolerată de nici o naţiune, ori cât de păcătoasă ar fi ea.(...)

Vă rog, d-lor, să nu faceţi confusiune. Prin alternarea partidelor nu înţeleg o operaţiune pur mecanică, care de exemplu ar hotărî că un guvern trebuie să stea cinci ani, şi din cinci în cinci s-ar schimba; nu, prin alternarea la guvern a partidelor înţeleg înlocuirea partidului când i s-a istovit puterea de lucru, prin partidul care este plin de viaţă şi de putere.

înţeleg o operă de judecată politică, iar nu o simplă socoteală de zile.f...) Alternarea partidelor nu este un scop, ci un mijloc. Scopul este să se facă bine treburile Statului, să meargă înainte naţiunea pe care o cârmuim rând pe rând, unii şi alţii.j...)

D-lor, în viaţa Statelor, pentru a fi progres, este nevoie ca unele lucruri să iasă din sfera schimbărilor pe cari le aduce cu dânsa schimbarea unui guvern. Dintre acestea sunt: raporturile noastre faţă de streinătate, armata, şi în fine justiţia, singura garanţie a vieţii civilisate.f...)

(întrunirea Conservatoare de la laşi, Bucureşti, 1896, p. 55-60)

TITU MAIORESCU

Discurs rostit la întrunirea publică a partidului Conservator din Brăila la 14 octimbrie 1901 -

(Tradiţia fi opera modernă conservatoare; liberalismul temperat al lui I.I.C. Brătianu – n.n.)

(...)

D-lor, viaţa noastră politică modernă începe, cum ştiţi, de la Unirea sub Cuza Vodă, şi viaţa constituţonală mai clară începe după venirea Domnitorului Carol, şi anume de vreo 30 de ani încoace. în primii cinci ani ai domniei sale erau prea dese schimbările ministeriale, în temen mijlociu la câte cinci sau şase luni.

Primul guvern serios, de la care începe în sens propiu viaţa noastră de stat constituţional,este guvernul consevator al lui Lascăr Catargi, de la martie 1871 până la aprilie 1876, prin urmare cu o durată de cinci ani; după el a venit guvernul liberal Brătianu, care a ţinut 12 ani, şi după acesta iarăşi o formaţiune conservatoare de 7 ani, de la martie 1888 în coace, şi mai ales ultima formare Lascăr Catargi – Petre Carp de la 1 891 – 1895.

Va să zică avem de la 1871 până la 1895, împreună luaţi, 12 ani conservatori şi 12 ani liberali ca administraţie publică.

Aşa dar tradiţiunea conservatoare modernă începe de la martie 1871, la marele minister Lascăr Catargi.

Prin urmare aceia din conservatori, cari pot astăzi să vorbească din propria experienţă în numele ideilor de atunci, cari sunt încă persoane reale, exemple vii din ministerul de atunci, aceia reprezintă prima şi cea mai veche fază a tradiţiei partidului conservator, adică tradiţia marelui guvern Lascăr Catargi de la 1871 – 1876.(...)

Slavă Domnului, s-au schimbat şi liberalii de atunci încoace şi sub conducerea, de la o vreme, înţeleaptă a lui Ion Brătianu au devenit un partid de guvern mai cuminte; dar atunci erau încă toate pasiunile deslănţuite, poate şi ideile republicane din Franţa le treceau prin cap, şi după ce la martie 1871 aduseseră pe domnitorul Carol până la abdicare, în 1875 – 1876, în contra guvernului Lascăr Catargi din care făceam parte, se făcuse conspiraţia de la Mazar Paşa, unde d. Dim. Sturdza, şeful de astăzi al liberalilor şi astăzi cel mai devotat supus al M.S. Regelui, voia să răstoarne pe domnitorul Carol şi să aducă în loc pe colonelul Dabija. (...)

Aşa dar, după căderea ministerului Lascăr Catargi la aprilie 1876, vine regimul liberal de 12 ani, cu darea noastră în judecată, cu nefericita revizuire constituţională, dar şi cu marele răsboiu al independenţei şi cu proclamarea Regatului, titlul de glorie al lui Ioan Brătianu şi al partidului liberal. Şi trebuie să ne bucurăm de asemenea fapte şi să le recunoaştem, fie şi la adversari; căci români suntem cu toţii şi cetăţenii aceleiaşi ţări. Mare a fost dar meritul partidului liberal până pe la 1881. Dară cei de

vârsta mea sau puţin mai tineri îşi aduc aminte că după proclamarea regatului şi după sterila reformă constituţională, lâncezea tot guvernul şi tot partidul liberal; nu mai mergea. Nu ştiau ori nu puteau să organizeze nimic în administraţia publică, pritociau – iertaţi-mi expresia familiară - dintr-osesiuneîntr-alta, dar nu rezulta nimic.!...) Căci se realizase idealul naţional al Divanului ad-hoc de la 1857, şi acum, cu independenţa statului, începea şi se-şi declarase **Era nouă** a reorganizării interne. Dar puterile liberalismului erau sleite; schimbarea lui dintr-o ceată de revoluţionari într-un partid de guvern îl consumase. Guvernul Brătianu nu mai făcea nimic în şcoli, nimic la domenii, nimic la justiţie. Şi în acest gol legislativ fireşte că se deslănţuiau cu atât mai tare poftele private ale partizanilor, aşa în cât bietul Ion Brătianu, care era om cinstit, ajunsese nămolit şi desgustat de ai săi.

În vremea aceea au venit elementele conservatoare din Cameră, cu d. Petre Carp în frunte, şi au formulat un şir de cereri de reforme cu indicarea direcţiei lor, şi de atunci încoace datează la noi necesitatea oarecum elementară, ca orice partid politic, care aspiră la guvern şi cu atât mai mult când este la guvern, să expuie înaintea Tării cu precisiune programul său politic, iar nu dorinţe vagi şi declamaţii goale.

Şi astfel, când cade Brătianu la martie 1888 şi vine din nou partidul conservator la guvern, întâi sub sonducerea d-lui Teodor Rosetti, apoi în marele minister de la 1891 la 1895 sub conducerea lui Lascar Catargi cu d. Carp la domenii, cel dintâiu lucru care se observă ca un bun simptom al **Erei noue** este un cinstit program de acţiune.!...)

(Discursul d-lui T.Maiorescu ţinut la întrunirea publică a Partidului Conservator din Brăila în ziua de 14 oct. 1901, Bucureşti, 1901, p. 5-10)

C. RĂDULESCU – MOTRU
I Rolul doctrinei în politică;
II Doctrina liberală şi cea conservatoare

Cuvântările prin cari oratorii partidului conservator au afirmat doctrina conservatoare în aplausele a mii de cetăţeni veniţi să-i asculte în întrunirile publice din octomvrip şi noemvrie 1901, pot fi rezumate în următoarele trei idei fundamentale. .

Adevăratul conservator consideră ca un progres real în politică numai reformele care sunt potrivite cu natura şi dezvoltarea poporului asupra căruia aceste reforme se aplică; legea votată nu are în sine o mare valoare, oricât de just ar fi întocmită, întru cât spiritul ei nu corespunde la moravurile şi educaţia intelectuală a cetăţenilor.

În doctrina conservatoare, libertatea şi egalitatea politică a cetăţeanului nu sunt ridicate la rangul unui ideal, ci ele sunt considerate numai ca simple mijloace de o valoare relativă pentru atingerea unor bunuri superioare intereselor individuale; aceste bunuri sunt indicate şi până la un punct pregătite de trecutul istoric al neamului.

Mijloacele de propagandă a politicii conservatoare trebuiesc ele însăşi să fie o contribuţie la ridicarea morală a ţării, jjn partid conservator nu are menirea să aţâţe poftele cetăţenilor şi să disolve în lupta de clase legăturile sociale existente în scopul de a înlătura rezistenţa acestora faţă de reformele proiectate, – căci reformele dobândite în acest fel în ochii săi n-au nici o valoare, – ci un partid conservator are menirea să răspândească în masa poporului convingerea că adevăratele reforme nu se pot obţine decât prin spiritul de ordine şi prin consolidarea morală a tuturor claselor sociale.

Aceste trei idei formează miezul doctrinei conservatoare. Ele nu constituiesc însă un program de guvern, – şi acel ce este convins de adevărul lor, dacă se găseşte la cârma statului, are nevoie să-şi chibzuiască în afară de dânsele şi un program de reforme practice corespunzătoare cerinţelor imediate ale ţării, şl care program nu decurge oarecum deductiv din ideile expuse mai sus; – dar folosul acestor idei în alte privinţe este netăgăduit. În primul rând ele ţin locul de criteriu pentru alegerea reformelor practice. Acestea din urmă nu se pot prevede în cele mai mici amănunte ale lor, precum nici conştiinţa omului moral nu poate

prevede toate împrejurările care îl vor pune la încercare; dar aceea ce prevede omul moral, şi analog cu el, aceea ce poate prevede omul politic, convins de doctrina conservatoare, este direcţiunea în
care va rezolvi nevoile statului şi această direcţiune învederează tuturor logica activităţei sale. În al doilea rând apoi, şi nu mai puţin important, folosul doctrinei reiese din sprijinul ce ea aduce la alcătuirea şi la întărirea partidului politic. Adesiunile sincere, şi sacrificiile spontane ale membrilor nu se întreţin într-un partid decât prin credinţa cu care se afirmă doctrina. Unde aceasta lipseşte, adesiunile devin mai puţin trainice, iar sacrificiile mai legate de interesele momentului. Aceasta s-a putut constata în deajuns în cursul vieţei noastre politice: – unde într-un timp relativ scurt, s-au văzut totuşi atâtea desidenţe şi fuzionări, fără a mai vorbi de cazurile de ubiquitate politică.

Afirmarea şi cultivarea doctrinei în mod independent de programele de guvernământ, deşi acestea din urmă sunt, negreşit, legătura necesară între convingerea doctrinală şi realitatea practică, trebuie să se menţină apoi şi din alte consideraţiuni. Numai afirmarea doctrinei deschide orizonturi largi luptelor politice şi face în acelaşi timp să colaboreze la succesul unui partid un număr mai însemnat de inteligenţe de elită. Doctrina conservatoare, – şi acelaşi lucru s-ar putea repeta şi despre doctrina adversă ei, acea democratică revoluţionară, – dacă ar fi redusă la litera unui simplu program de reforme practice, atunci ea n-ar determina la o colaborare desinteresată decât un mic număr de specialişti în ale politicii, un cerc restrâns de politicieni; pe când ridicată la înălţimea unui ideal, aşa cum s-a făcutîn timpul din urmă de către oratori conservatori, ea invită să-şi spun/cuvântul lor pe toţi acei ce meditează asupra fenomenelor sociale în genere; ea atrage în cadrul aderenţilor săi pe toţi cetăţenii cari găsesc în ea expresiunea înclinaţiunilor desinteresate ale sufletelor lor. Si dacă pentru alte popoare, rezolvarea acestei alternative în, sensul din urmă ar fi fără mare însemnătate, pentru noi însă ea se prezintă cu totul altfel. La alte popoare rolul educativ al doctrinei, considerată independent de orice plan de guvernământ, este susţinută şi până la un punct înlocuită dealţi factori culturali. La alte popoare opinia publică găseşte în presa zilnică şi în scrierile filosofilor şi sociologilor destule elemente, care să menţină idealul luptelor politice, pe când la noi aceste elemente trebuiesc procurate de însăşi activitatea partidelor politice.

Noi nu avem diferenţiarea muncei, pe care o au alte popoare mai vechi, şi de aceea la noi omul politic are îndatoriri mai grele decât în alte

părţi. Aiurea omul politic este prin excelenţă un bun executor al ideilor altuia, un servitor al poporului; la noi omul politic trebue să fie şi cugetător. El trebue să fie, cum prea bine a zis-o despre sine şeful partidului conservator, d-l P.P.Carp, „un servitor al poporului, dar cu condiţiunea de a fi în acelaşi timp şi educatorul acestuia".

lată dar de ce noi considerăm ca un mare progres în viaţa noastră politică şi în special în viaţa partidului conservator preocupaţiunea arătată de oratorii acestui partid de a da o formulare teoretică doctrinei conservatoare. Şi tot pentru acest cuvânt, deşi partizani ai metodelor obiective în cercetările de ştiinţă socială, aprobăm fără rezervă participarea oamenilor de ştiinţă la mişcarea politică a ţărei.(...)

Doctrinele politice şi liberalismul.

în paginele precedente am opus doctrinei conservatoare numai doctrina democratică socialistă iar nu şi vreuna liberală, cum poate se aşteptau unii din cititorii deprinşi cu denumirea partidelor noastre politice.

Dar această omisiune îşi are îndreptăţirea sa.

în discuţiunile teoretice, cum nu găsim în cazul de faţă, ca doctrine de sine stătătoare nu pot fi considerate, de cât doctrina conservatoare şi doctrina democratică socialistă. Cea dântâi, fundată pe convingerea că drepturile şi datoriile cetăţeneşti sunt determinate de evoluţiunea istorică a tuturor factorilor sociali care au constituit individualitatea statului şi care ajunge la concluzia că o bună politică trebuie să menţină şi pe viitor continuitatea şi sprijinul reciproc al acestor factori; iar a doua doctrină, aceea democrată, fondată pe convingerea că funcţiunea econoibică a omului este singura care crează drepturi şi datorii legale, şi care în consecinţă dă politicii ca principală ţintă rolul de a pregăi organizarea raţională a muncii. Doctrina conservatoare face să depindă viaţa economică a individului de preocupaţiuni mai înalte: de realizarea unităţii şi armoniei culturii, de păstrarea şi întărirea individualităţii neamului în credinţa unei meniri proprii a acestuia pe pământ, şi subordonează acestor preocupaţiuni reformele politice; pe când cealaltă doctrină democrată, reduce toate precupaţiunile de mai sus, la vag sentiment de umanitarism, pe care de altminteri ea îl consideră ca o simplă oglindire subiectivă şi vremelnică a raporturilor economice. Una susţine eficacitatea culturii morale în conflictele dintre clasele sociale; cealaltă găseşte ca singur remediu pentru a îndrepta o stare nenorocită socială: transformarea radicală a organizaţiunii economice. Doctrina conservatoare tinde spre reforme practice, în care se ţine seama de toţi factorii sociali: religie, morală, familie, cultură, etc; pe când doctrina democrată este pentru

reforme radicale, şi când vrea să fie consecinţă cu sine, ea e pentru revoluţiune. Atunci când una şi celelalte se arată în forma lor pură, aşa cum le-a cunoscut civilizaţiunea antică greco- romană, doctrina conservatoare e doctrina oamenilor, cari au de apărut religiunea şi obiceiurile strămoşilor, cultura şi idealurile timpului; pe când doctrina democrată, e doctrina care călăuzeşte instinctul muncitorului robit
la profesiunea sa manuală, şi care râvneşte înainte de toate la o viaţă materială mai bună.

Alături de aceste două doctrine bine lămurite, liberalizmul reprezintă un compromis cerut de împrejurările timpului.

Intervin într-adevăr, în cursul dezvoltărei unei societăţi, momente atât de contrari doctrinei conservatoare, sau doctrinei democratice, şi uneori amândorora, în cât fiecare din ele nu are putinţa să se afirme cu tărie în conştiinţa publică pentru a aduna în jurul său un puternic partid politic.)...)

În asemenea cazuri liberalismul câştigă; lui îi vine apa la moară, cum zice românul toată lumea în momentele aceste, e liberală.

Politica liberalismul este de altfel cea mai potrivită pentru asemenea epoci de tranziţie. Ea promite tuturor fericire, fără a specifică însă prea mult elementele acestei fericiri. De aceea de preferinţă promisiunile sale au un înţeles negativ. Liberalul vrea libertatea, în înţelesul indirect, adică nu vrea asuprirea; egalitatea şi fraternitatea de asemeni, fiindcă nu vrea oligarhia trecutului; e pentru libertatea de conştiinţă în materie de învăţământ şi de credinţă religioasă, fiindcă nu vrea să ea asupră-şi răspunderea unei alegeri; şi tot din aceleaşi motive e pentru libertate desăvârşită în lupta economică a claselor sociale. Dar ce anume vrea liberalul în mod pozitiv, şi pe care elemente sociale se sprijină el, cu greu se poate şti! El e cu tradiţia conservatoare până la un oarecare punct, întru cât această tradiţie nu-i ştirbeşte popularitatea la muncitori; el e şi cu aspiraţiunile păturei muncitoare, dar iarăşi numai întru cât acestea nu ameninţă să slăbească instituţiunile existente ale statului. Este naţionalist înfocat, dinastic, apărător al culturii până chiar şi al clasicismului, dar numai întru cât hainele aceste pe care el le îmbracă sunt sărbătorite de mulţime; în alte ocazii, şi cu acelaşi entuziasm, el va fi socialist, internaţional, republican, şi partizan fără rezervă a învăţământului practic profesional.

Liberalismul nu e o dorinţă, ci e o tactică, un program de oportunitate politică. Lui nu trebuie să-i ceară cineva acea ce el nu vrea şi nu poate să dea; adică un program logic de idei. Această greşeală se face însă prea adeseori.

Succesul partidului liberal oportunist stă în disciplina partizanilor săi şi în abilitatea şefului conducător; gloria lui în fapte, nu în idei.

Aceasta ne învaţă cu deosebire istoria partidului liberal de la noi din ţară.

Constituit într-o epocă de tranziţie, popularitatea lui la început nu cunoscu nici o margine. Natura negativă a principiilor sale, le făcea pe acestea să apară tocmai cu atât mai largi şi cu atât mai împăciuitoare pentru toată lumea. Ele susţineau pe rând toate aspiraţiunile claselor sociale. Fu un timp când fruntaşii partidului liberal treceau drept socialişti republicani; şi veni apoi un
alt timp când ei revendicară pentru ei titlul de adevărati conservatori şi de unici susţiitori ai bolţii statului. Şi cu drept cuvânt în ambele cazuri. Principiile liberalismului sunt atât de generoase, sau atât de elastice, în cât ele se pot acomoda uşor la situaţiuni reale deosebite.

Apoi marile succese ale partidului liberal de la noi fură obţinute tocmai pe timpul când disciplina partizanilor era desăvârşită; când abilitatea şefului era în deosebeşte recunoscută. Cei 12 ani de guvernare a lui I.C. Brătianu sunt anii cei mai glorioşi ai partidului liberal. Şi aceasta iarăşi foarte explicabil. Unde disciplina nu poate să fie impusă prin idei, ea se impune prin prestigiul şefului conducător. într-un partid conservator sau democrat, unde influenţa doctrinei e mai pronunţată, şefii îşi pierd autoritatea când nu mai reprezintă ideea; la liberali din contră, realizarea ideei, cât de măreaţă fie ea, e lăsată la cuminţenia şefului!

De aci, oarecare inferioaritate a partidului liberal faţă de celelalte partide; dar, de altă parte şi oarecari avantagii în favoarea sa. (...)

Partidul conservator

Ne rămâne încă o importantă cestiune de examinat înainte de a termina micul nostru studiu asupra doctrinei conservatoare, anume cestiunea partidului conservator.

în această parte însă metoda noastră de expunere va fi puţin schimbată.

în discuţiunile de până acum, pentru a păstra inducţiunilor făcute un caracter mai obiectiv, np-am referit în generalitatea cazurilor la fondul comun al politicei tuturor popoarelor şi numai accidental la situaţiunea politică a ţării noastre; în cestiunea partidului conservator va trebui însă să avem în vederea în primul rând situaţiunea politică a ţărei în care acest partid îşi are existenţa. Un partid politic e totdeauna al unei ţări, şi al unei epoci de timp, prin urmare nu se poate discuta asupra organizărei lui în genere. Dar schimbând metoda, noi vom stărui cu toate acestea a nu ne

abate câtuşi de puţin de la obiectivitatea ştiinţifică cerută.

Necesitatea organizării partidului conservator pe baza unei **doctrine bine lămurite**[**]**,** cu programul şi idealul său propriu, nu a început **a** fi simţită
în ţară la noi de cât în timpurile cele mai din urmă. Cauza acestei întârzieri trebuie căutată în primul rând, după părerea noastră, în lipsa unui partid democrat.

Dacă partidul liberal ar fi fost mai fidel începuturilor sale democrate-revoluţionare, şi dacă la conducătorii săi ar fi continuat tendinţele împrumutate apusului, atunci negreşit, că încă de mult, s-ar fi trezit în conştiinţa publică a ţării, necesitatea politicei conservatoare. Din fericire însă pentru ţară, – deşi cu regretul conservatorilor militanţi, – partizanii democraţilor de odinioară formară un partid liberal, şi reuşiră să opereze între fruntaşii săi o selecţiune nemeritată, înlăturând elementele democratice reprezentate prin C.A. Rosetti şi dând mână liberă lui I.C. Brătianu. Acesta se îndrumă spre o politică oportunistă şi salvă astfel instituţiunile statului de dezastrul vreunei experienţe nenorocite. Cât timp guvernă I.C. Brătianu raţiunea partidului conservator era greu să se arate. Ca partid de control, această raţiune nu şi-ar fi găsit ecou în masele electorale; iar ca partid de principii ea ar fi găsit o concurenţă prea covârşitoare în generoasa maleabilitate a inteligenţii lui Brătianu. Această situaţiune durează până aproape de 1888. Spre epoca acea începu să se simtă în publicul nostru o reacţiune puternică în contra partidului liberal, dar nu în scopul da a afirma noi principii, cât mai mult în dorinţa de a schimba sistemul liberal de guvernământ. Ultimii ani ai lui I.C.Brătianu grăbiseră într- adevăr transformarea partidului liberal într-o simplă colectivitate.(...)

(C. Rădulescu – Motru, Doctrina conservatoare, în „Studii filosofice" – IV,

Bucureşti, 1901, p.179-181; 192-197)

** Subliniez această specificare, pentru a evita o confuziune regretabilă pe care uşor ar putea-o comite un cetitor distrat. Organizarea partidului conservator, e bine-în|eles, că de fapt şi prin tendinţa sa protivnică liberalizmului, datează de mult; numai organizarea sa pe baza unei doctrine este de dată recentă. A se vedea în această privinţă acele scrise de d. Titu Maiorescu în prefaţa, pag. 12-21, voi. III, din Discursuri Parlamentare.

C. GR.CANTACUZINO

Discurs rostit la întrunirea de la 16/29 ianuarie 1905, în Iaşi

(Liniamentele platformei electorale a Partidului Conservator – n.n.)

Ideia penru care partidul conservator a luptat în cei patru ani din urmă a învins.

Acestă idee o cunoaşteţi. Este existenţa a două partide de guvern, amândouă tari, amândouă stând în cadrul Constituţiunei şi venind rând pe rând la cârma ţării, cu tendinţe deosebite, dar fără o rupere de continuitate care ar face sterilă munca naţională.

Concepţiunea aceasta, care a fost aceea a marii generaţiuni căreia datorim România modernă, este singura care ne poate asigura şi liniştea şi progresul neîntrerupt, două lucruri absolut indispensabile unei vieţi politice sănătoase. Numai în convingerea că câmuirea de astăzi va fi oposiţiunea de mâine, guvernele pot găsi o stavilă la atotputernicia lor, şi, numai cu siguranţă că opositiunea de astăzi se va transforma în cârmuirea de mâine, oposiţiile pot înfrâna ispita hotărârilor pătimaşe şi a făgăduielilor primejdioase.)...)

În politica internă, grija de căpetenie a unui guvern conservator trebuie să fie aţintită către acea parte a populaţiunei care a câştigat mai puţin din repedea transformare prin care a trecut statul român în veacul din urmă, către populaţiunea rurală. .

Neapărat toate îmbunătăţirile ce s-au făcut şi se vor face în Regatul nostru îmbunătăţeşte şi starea celor de la sate, dar sunt măsuri cari ating în chip direct soarta populaţiunei rurale şi cari trebuie să atragă toată solicitudinea noastră.

Actuala stare de neprevedere, care expune populaţiunea noastră rurală la necesitatea de a fi ajutată de stat pentru hrană şi sămânţă după fiecare an de secetă, nu piai poate dăinui.

Un sistem de asigurare permanentă se impune şi vom lua măsurile legislative necesare spre a uşura pe viitor efectele unor asemenea calamităţi.

Partidul conservator a luptat din toate puterile în contra Casei rurale, care era menită să tulbure adânc liniştea ţărei, şi în scurtă vreme s-o sărăcească şi s-o decapiteze. '

Partidul conservator, însă, nu înţelege ca, odată cu vânzarea actualelor

moşii ale statului, să se istovească domeniul statului, care constituie reserva generaţiunilor viitoare.

Vom asigura reînoirea permanentă a domeniului statului prin cumpărarea de moşii şi păduri particulare cari ar fi scoase spre vânzare la licitaţie publică.)...)

Viaţa sufletească a ţărănimei stă legată de şcoală şi biserică.)...)

Şcoala rurală, ca să fie în adevăr folositoare, trebuie transformată astfel în cât să răspundă la adevăratele nevoi ale ţăranului român. De aceea, vom simplifica şi reduce programul cunoştinţelor obligatorii, dând mai multă desvoltare celor necesare unei bune gospodării rurali.)...)

Vom înlesni, pe cât ne va fi posibil, înmulţirea instituţiunilor de credit, şi, pentru a veni şi în ajutorul celor mulţi şi slabi, vom uşura constuirea societăţilor cooperative şi vom crea şi un munte de pietate.

Orice s-ar face în această direcţiune avuţia noastră de căpetenie rămâne tot agricultura.

Vom căuta să dăm agriculturii tot ce putem da.

În prima linie stă sporirea mijloacelor de transport.(...)

 Făcând pe toţi să ştie că violarea legei nu se poate făptui de nimeni, va creşte şi respectul legii la guvernaţi şi tema de răspundere la guvernanţi. Şi societatea română se va asemăna şi mai mult cu societăţile occidentale de la cari s-a inspirat în renaşterea ei.(...)

îmbunătăţirile legislative nu trebue să se oprească de partea stângă a Dunărei.

După 25 de ani de la alipirea provinciei lui Mircea cel Bătrân cu patria mumă, credem că a sosit timpul să împlinim dorinţa Constituantei şi să studiem chipul în care vom putea introduce şi în Dobrogea viaţa politică.

Asimilarea constituţională va veni astfel să complecteze asimilarea deja realisată în aspiraţii şi simţiri.(...)

(Programul Partidului Conservator – Discurs rostit de C.Cr. Cantacuzino la întrunirea de la 16/29 ianuarie 1905 în lăţi,Bucureşti, 1905)

IOAN N. LAHOVARI

Chestia agrară în România (1907)

(O obordare conservatoare a problemei agrare – n.n.)

(...)

Ce scop au urmărit oare organizatorii răscoalelor?

Mijloacele întrebuinţate ne arată în mod lămurit obiectivul acelora cari le-au urzit.

În realitate, a fost în toată ţara o tentativă făcută pentru a sili prin teroare pe proprietari şi pe arendaşi să renunţe la exploatarea moşiilor mari şi să le dea cu arendă asociaţiunilor de ţărani şi Băncilor populare.(...)

Aceasta explică pentru ^e mişcarea despre care se spunea că a fost provocată la început prin ideile antisemite, prin abuzurile trustului din Moldova de Sus, sau prin exigenţele exorbitante ale arendaşilor cari, în urma urcării arenzilor, au agravat la rândul lor condiţiunile în cari sub-arendau ţăranilor, – în loc de a se limita la regiunile ţării şi la proprietăţile unde aceste plângeri puteau să aibă oarecari temeiu, a fost din contra generală şi s-a întins de la Dorohoiu la Mehedinţi, n-a făcut nici o deosebire între proprietar

şi arendaş, între moşiile în cari condiţiunile erau favorabile ţăranilor şi acelea unde ele erau uzurare, sau numai oneroase.(...)

Pare dar că adevărata cauză determinantă a exploziunii revoltelor agrare trebuie să fie căutată acolo şi nu aiurea (...) •

A fost tentativa de a pune mâna prin violenţă şi teroare pe exploataţiunea moşiilor proprietarilor mari.

Or, un lucru asemenea e evident: în ziua, în care de voie sau de nevoie, un proprietar şi-a arendat moşia la o asociaţiune de mai multe sute de săteni, nici odată – zic nici odată – nu vă putea reintra în posesiunea averei sale.t...)

Arendarea la asociaţiuni generalizată, este în scurt timp expropriere fără indemnitate; este, ceva mai mult, în toată ţara, substituirea culturei ţărăneşti la marea cultură care, mai raţională, mai bine înzestrată cu capitaluri, produce mai mult, (15 până la 20 la sută mijlocie) şi dă o calitate superioară (15 la sută ad valorem.(...)

De altă parte, e mai bine, să se suprime pe cât posibil intermediarul între proprietar şi ţăran, de vreme ce unul şi altul profită atunci de partea ce revine intermediarului, lată de ce este de dorit, când nu există pedică majoră, ca proprietarul să-şi caute singur moşia, în loc de a o arenda.(...)

Este evident că dacă – cum o repetă cu prisos nu numai oratorii de la Capşa şi capetele grozave ale elevilor învăţământului universitar şi chiar secundar; dar atâţea publicişti şi oameni politici, unii cu conştiinţa limpede

a scopului pe care-l urmăresc, alţii cu o înconştienţă naivă şi un umanitarism puţin luminat, singura cauză a revoltelor agrare ar ţine de lipsa de pământ de care ar suferi ţăranul şi de impilarea a cărei victimă ar fi, leacul ar fi indicat şi de o simplicitate revoluţionară: să se deposedeze proprietarii marii spre a adoaga la jumătatea posedată de ţărani noştri cealaltă jumătate a pământului României; sau încă, dacă s-ar lăsa să mai existe marile moşii să intervină statul în contractul de muncă între proprietar şi ţăran şi să fixeze un maximum peste care nu s-ar putea trece în condiţiunile în cari proprietarul ar închiria pământul său ţăranilor.

Aci suntem în plin socialism; aceasta tocmai este teza partidelor muncitorilor cari voiesc ca în loc de a se lăsa liberă desbaterea preţului muncii, puterea publică să intervie spre a fixa în favoarea lucrătorului un minimum de salariu.(...)

La drept vorbind, de cât să se admită acest principiu periculos şi care ar face ca proprietarul să se găsească grevat în proprietatea sa de o adevărată servitudineîn folosul lucrătorilor pe cari i-ar întrebuinţa, mai bine aşi vrea ca

marii noştri proprietari să se resemneze încă odată, cu preţul unui indemnităţi, la jertfa unei oarecari fracţiuni a moşiilor lor, pentru a rămâne cel puţin absolut stăpâni pe rest.f...)

După teribila zguduire prin care trecurăm, trebuie mai înainte de toate să luăm măsuri energice pentru ca urzitorii de discordii să ştie că orice nouă încercare de a aprinde ţara, va fi repede înăbuşită.('..)

Ar trebui deci, înainte de toate să organizăm straşnic o numeroasă jandarmerie rurală, din.care o mare parte va trebui să fie călare.*...)

Va mai trebui încă să se împartă armata în diferite puncte ale ţării studiate mai dinainte cu îngrijire în aşa chip, încât să se poată transporta totdeauna în punctele ameninţate şi să sosească la vreme pentru a împiedica catastrofele.

Ar trebui să se întărească în mod considerabil efectivul batalioanelor trupelor permanente şi să se mărească numărul acestor unităţi. Sistemul coloanelor de infanterie călăreaţă care au adus englezilor servicii aşa de mari în timpul războiului Translvaalului ne-ar da, cred, indicaţiuni preţioase.*...)

În acest chip, orice încercare de revoltă ar putea să fie înăbuşită de la început, şi contagiunea exemplului ar fi evitată.*...)

În aceiaşi ordine de idei o lege asupra responsabilităţei colective a

comunelor, în caz de tulburări şi de atentate la persoane sau la proprietăţi, mi se pare necesară.*...)

(Ioan N. Lahovari, Chestia, agrară în România, Bucureşti, 1907, p. 43-52)

P.P.CARP

Discurs pe marginea raportului privind „Legea învoielilor agricole şi a izlazurilor comunale" depus de guvernul liberal la 8 decembrie 1907,

raportor: Al. Djuvara

(Raportul administraţiei – relaţii de proprietate în viziunea lui Carp – n.n.)

„Chestiunea imaşurilor pentru mine, domnule Preşedine (M. Pherekyde) nu este o chestiune de imaş. Pentru mine, şi viitorul o va proba, este o improprietărire pe scară ridicolă, lată adevăratul sens al imaşurilor dumneavoastră, proprietarul vinde şi eu l-aş sfătui să vândă, chiar dacă n-aş avea îndemnul angajamentului luat, pe care îl voi menţine cu toată scrupulozitatea. L-aş sfătui să vândă ca să facă proba necugetării dumneavoastră.

Domnilor, cu to|ii voim sâ stârpim abuzurile, cu toţii, şi liberalii şi conservatorii, dar nu cred că aveţi să ajungeţi la acest rezultat pe calea pe care aţi apucat; nu cred că vom ajunge la acest rezultat, dacă nu vă veţi da seama de un lucru, de care am să vă vorbesc acum.

Că legea, în principalele ei dispoziţuni e rea; că legea, în principalele ei dispoziţiuni nu atinge telul dorit.!...)

Credinţa mea se întemeiază pe faptul următor: că trei sferturi din suferinţele ţăranilor provin din administraţiunea noastră.

Ţăranul este împilat de primar, de notar, de jandarm, de sub-prefect, de toţi agenţii subalterni administrativi şi nu vă puteţi închipui sumele enorme ce se storc de la ţărani pe această cale.!...)

Şi atunci, domnule preşedinte, trebuie să ne întrebăm: cum se face că noi tolerăm, şi conservatorii şi liberalii, o asemenea stare de lucruri? Cum se face, că dacă în privirea împroprietăririi, în privirea şcoalelor tot am făcut ceva, în privirea împilării de care suferea ţăranul din partea administraţiei nu am făcut nimic?

Explicaţiunea e uşoară, dar e foarte tristă: explicaţiunea e că şi Partidul Conservator şi Partidul Liberal au tras profit, ca partide politice, de această stare de arbitragiu şi de corupţiune. Nu am făcut nimic pentru că am avut interes să nu facem nimic. Noi am sustras administraţia de la răspundere pentru că nu i-am cerut niciodată administraţie; am cerut numai talent electoral şi am închis ochii de la toate celelalte cazuri. De îndată ce un primar, un institutor, un subprefect, un prefect era bun agent electoral, el era sacrosant.f...)

De aceea, domnule preşedinte, cu Legea tocmelilor agricole, căreia nu-i dau importanţa pe care i-a dat-o domnul raportor, nu vom face nimic, dar absolut nimic. Chiar cu Legea băncii agrare cu exproprieri, cu ce veţi voi, nu vom face nimic, dacă nu sustragem în această ţară administraţia de sub înrâuirea partidelor politice.!...)

(Dezbaterile Adunării Deputafilor, şedinţa din 14 decembrie 1907, p. 182-183)

TAKE IONESCU

Discurs rostit la întrunirea de la laşi din 2 martie 1908

(Despre identitatea Partidului Conservator Democrat format de Take Ionescu în ianuarie 1908 – n.n.)

(...)

Am dreptul deci să vă spun: avem cu noi tradiţlunea trecutului, cu dorinţa însă se a o reînnoi, de a o înavuţi, de a o adapta la nevoile prezentului şi privind totdeauna înainte la viitor.

Iată, domnilor, unde văd eu garanţia succesului. Dacă am fi o alcătuire de oameni, cari nu şi-au făcut niciodată dovezile, oricât de numeroşi; dacă n-am fi fost încercaţi; dacă după noi ar veni lumea numai cu iluziunea pentru ceeace pot să spere, iar nu şi cu ştiinţa de ceeace am realizat, – n-am putea să avem decât un succes cam ca al generalului Boulanger[1].(...)

Eu, Domnilor, sânt încântat că naţional-liberalii vor să execute ideile noastre, dar nu văd nevoia de a mai alege încă un naţional-liberal, ca să pună în practică ideile noastre şi propunerile noastre cele vechi; sânt poate convertiţii din ultimul ceas.(...)

Este adevărat: existenţa a trei partide încurcă mersul treburilor statului şi fatal unul – acesta, sau celălalt – va trebui să topească pe celălalt, să desfiinţeze pe celălalt. Care este, domnilor, cel menit să reducă, să desfiinţeze pe celălalt? Credeţi d-voastră că partidul, care spune cu dispreţ că nu-i trebuie numărul, poate, într-o societate democratică, să desfiinţeze partidul căruia i se recunoaşte numărul? Credeţi d-voastră că partidul „foştilor" are să desfiinţeze partidul „viitorilor"?

Credeţi d-voastră că partidul cu compartimente are să desfiinţeze partidul ierarhiilor naturale?

Şi credeţi d-voastră că partidul acelora, cari singuri n-au guvernat niciodată, cari în tovărăşie n-au mai guvernat de la 1895, va putea vreodată să desfiinţeze partidul care cu ei a guvernat înainte de 1895 şi care de două

' Boulanger Ceorges (1837 – 1891). între 1886 – 1890 este ministru de război în Franţa. Devine popular în rândurile armatei şi al unor straturi populare, recurgând la demagogie şi populism. Acuzat de tentativă de destabilizare a ordinii republicane şi de conspiraţie s-a exilat la Bruxelles spre a evita arestul. S-a sinucis la 54 de ani din motive sentimentale.

ori a guvernat singur, fiindcă am pretenţiunea că aci se află aproape întreg partidul care a guvernat, şi la 1899, şi la 1904?

Credeţi d-voastră, domnilor, că partidul care nu şi-a descoperit sentimentele lui democratice decât după ce noi ne-am luat titlul de conservatori-democraţi, – care nu a înţeles încă nevoile cele mari ale statului, căci nu a primit să conclucreze cu partidul liberal la reforma agrară, decât după ce refuzase toată vara şi toată toamna şi numai după

ce am luat iniţiativa în secţiunile Camerei şi se găsea aproape în faţa unui fapt împlinit, – credeţi d- voastră, că acest partid va fi în stare să desfiinţeze partidul care cel puţin de un an de zile dă dovada vie că a înţeles şi gravitatea situaţiunii şi a ştiut să se înalţe până la acea gravitate? De sigur, domnilor, nu. (...)

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie – 22 iunie 1908,

Bucureşti, 1908 p. 47-49)

TAKE IONESCU

Discurs ţinut la întrunirea din Ploieşti la 9 martie 1908

(Partidul Conservator Democrat se doreşte o formaţiune de „centru" între liberali şi conservatori – n.n.)

(...)

Eu, domnilor, n-am ridicat acest steag numai pentru a ne face un loc între cei doi, dar pentru ca, prin forţa noastră, să ţinem în strună pe liberali şi, prin mai marea forţă a noastră, să dospim pe ceilalţi. Cine va fi printre dânşii element de muncă şi de valoare, cine va şti să se închine vremurile celor noi, va fi bine primit, chiar dacă mă va fi insultat.(...)

Mai este însă, domnilor, încă un cuvânt pentru care trebuie să învingem, şi cu aceasta încheiu: Nenorocirea a făcut ca de câte ori un element nou, un element democratic s-a distins în partidul conservator prin muncă şi servicii, sfârşitul i-a fost rău. Vasile Boerescu făcuse mari servicii partidului conservator; a fost o vreme în care Vasile Boerescu era sufletul acestui partid. Boerescu a sfârşit amărât şi afară din partid. Păucescu, la un moment dat, fusese sufletul partidului, sufletul tinerimii partidului: Păucescu a isprăvit rău. S-a zis că este o simplă întâmplare. E bine să fie o simplă întâmplare. Dar atunci este datoria mea să dovedesc că nu a fost decât întâmplare, şi că nu este adevărat că în

armata conservatoare, fatal acei cari nu sunt conservatori născuţi nu pot să se suie de cât până la gradul de aghiotanţi ai celor născuţi, căci, dacă ar fi astfel, ar pieri partidul conservator din această ţară: căci noi cei născuţi suntem aşa de mulţi încât i-am strivi numai prirl suflarea noastră. '

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie – 22 iunie 1908,

Bucureşti, 1908, p. 63-64)

TAKE IONESCU

Discurs rostit la întrunirea Palidului Conservator Democrat la Roman

în ziua de 30 martie 1908

(Partidul Conservator Democrat ca posibilă inovare a conservatorismului român – n.n.)

I

(...)

Nu este om cuminte care să nu simtă că societatea noastră românească, transformată cu repeziciune prin setea noastră de a câştiga timpul pierdut în atâţia secoli în cari am stat pe loc, că societatea românească este zbuciumată, este turburată de tot delul de idei anarhice cari sunt şi mai periculoase, când se întâmplă să fie sincere. Aţi văzut în anii din urmă atâtea semne de descompunere socială; aţi văzut, la un moment dat, acum un an şi jumătate,cel dintâi corp al ţării, Universitatea, recurgând la mijlocul lucrătorilor din occident, punându-se în grevă, ca să împiedice crearea a 18 catedre pe cari făuritorii grevei de atunci le-au votat astăzi la Cameră.

Aţi văzut, domnilor, a doua anarhie, atunci când un guvern al nostru îşi făcea cu timiditate, cu execesivă timiditate, datoria contra revoltelor; aţi văzut întrunirile, aţi văzut protestările, aţi citit broşurile oamenilor cari fuseseră oameni de guvern, cari ar fi trebuit să fie oameni cuminţi şi oameni cu răspundere, şi cari strigau că se vor ridica pietrele, dacă ne vom face datoria.

Aţi văzut în urmă, domnilor, ca în unele vedenii apocaliptice, aţi văzut

neştiinţa, barbaria, care stă în sufletul unei mari părţi a populaţiunii noastre – şi dacă ar fi vorba de barbaria vrăjmaşului, îl distrugi sau te depărtezi de dânsul; dar când este barbaria propriului tău frate, când este barbaria oamenilor, cari cu braţele lor cultivă pământul din care te hrăneşti, cari cu piepturile lor vor zidi, în ceas de nevoie, bariera de care să se izbească vrăjmaşul, – nu poţi să priveşti nici cu răutate, nici măcar cu necaz barbaria lor: te cuprinde milă pentru barbaria lor, şi în loc de ură către dânşii, eşti şi mai nenorocit, căci te simţi dator să-i vindeci de barbaria care i-a coprins.

Aţi văzut, domnilor, în urmă, un guvern chemat de noi, căruia i-am dat mai mult decât popriilor noastre guverne, cunoaşteţi toţi tot ajutorul dat – şi nu vorbesc de ajutorul de bile, dar de ajutorul de suflet, căci nu am voit nici să sgândărim nemulţumirile legitime, nici să capitalizăm suferinţele reale -l- aţi văzut alunecând în unele din propunerile lui la idei cari cu vremea vor fi adânc periculoase; i-aţi auzit, mai ales în discursurile lor, aruncând sămânţa acelor adânci turburări sufleteşti cari nu pot să nu aducă roade rele, oricât de inocente le-ar crede autorii lor fantezişti.

Era dar nevoie, este nevoie de organizarea unor forţe cari nu numai să proclame, dar cari să poată să apere ideile conservatoare.

Şi cum se pot apăra, domnilor, ideile conservatare? Un singur mijloc este; nu cunosc altul: deosebind din cerinţele vremii ce este folositor, ce este indispensabil, de ceeace nu este, şi luând, tu conservator, în mâna ta, reformele cele reale, chiar cele cari ar părea cele mai periculoase, dar dospindu-le astfel încât să nu turburi temeliile sociale, să nu trăieşti într-o zi ceea ce alte ţări trăiesc într-un veac, şi să nu-ţi rupi gâtul din vina că ai trăit prea mult într- o zi. Dacă este aşa, atunci eu simt, şi nu pot să nu simt, că îmi stă în cale o invinuire.f...)

Neputinţa de a apăra ideile conservatoare prin direcţiunea fuziunii a fost stabilită prin purtarea partidului de la fuziune până în ianuarie.

Ei bine, am pretenţiunea că ideile conservatoare vor fi apărate mai bine, pot fi apărate mai bine, după această ruptură, care numai temporal este ruptură, adică până când cei mai mulţi de dincolo vor înţelege că trebuie să vie aci, fiindcă altfel sunt condamnaţi să dispară, – după această ruptură care nu este o scădere, ci o întărire,(...)

(Discursurile d-lui Take Ionescu de la 20 ianuarie – 22 iunie 1908,

Bucureşti, 1908, p. 70-72)

PROGRAMUL PARTIDULUI CONSERVATOR DIN 1913

Prin Pacea de la Bucureşti s-a pus capăt crizei balcanice, care fusese până atunci obiectul principal al preocupărilor ţării.

Acum îşi reiau rândul lor cestiunele de ordin intern, în frunte cu cestiunea agrară.

Credincios trecutului său, partidul conservator îşi închină activitatea în cercetarea măsurilor de întărire morală şi materială a clasei ţărăneşti, care a dovedit şi vigoare şi unitate de gândire naţională.

Independent de măsurile pe care le crede indicate, partidul conservator este gata să cerceteze orice aşezământ s-ar propune şi care ar realiza progresul căutat, fără atingerea dreptului de proprietate, punct fundamental în Constituţiune şi în starea noastră socială.

**♦

Respingem ca o utopie primejdioasă formula, că orice sătean muncitor de pământ trebue să fie înzestrat cu pământ.

Materialiceşte, acest lucru este nerealizabil: tot pământul de arătură al întregei Românii nu ar ajunge pentru a încăpută pe toţi capii de familie rurali.

Economiceşte, el este primejdios pentru ţară: generalizarea uniformă a unui mic şi mediocru lot ţărănesc ar fi scăderea, în caliltate şi în cantitate, a producţiunei totale, deci slăbirea ţării şi a creditului ei.

Sănătos este atunci să cauţi a înlesni accesiunea pământului, în loturi destul de întinse, ţăranului harnic şi priceput' care se selecţionează de la sine prin aceste calităţi.

Deci, ca primă măsură, trebue să se desprindă treptat din proprietatea cea mare o porţiune, care să meargă la proprietatea cea mică.

Aceasta, o afirmăm cu tărie, se poate face cu siguranţă şi destul de repede pe cale de evoluţiune, fără mijloace revoluţionare cu totul inutile.

Să cercetăm acest punct mai de aproape:

Sunt mai întâi disponibile, ca proprietate de stat sau de mână moartă, aproximativ 500.000 ha., fără a socoti averea considerată până acum ca

indisponibilă, din vechi clauze testamentare.

Mai sunt în circulaţie – lucru esenţial de notat – anual, peste 100.000 ha, proprietate mare, de la 1000 pogoane în sus, cari se vând voluntar; toate aceste imobile, pe care proprietarul mare le lasă să iasă din mâna lui, ar trebui culese şi adunate pentru a fi transmise micei proprietăţi.

Ar mai fi, în sfârşit, un al treilea izvor de alimentare treptată a micei proprietăţi, în vânzările parţiale pe care proprietarii, fie pentru a stinge o sarcină ipotecară, fie pentru a constitui, ei, loturi ţărăneşti, le-ar face, de sigur voios, dacă ar avea la îndemână un institut de credit, care să le garanteze plata. Noi, la 1908, am cerut ca să poată interveni Casa Rurală când un proprietar voieşte să constituie loturi de la 15 la 50 ha, în favoarea sătenilor. Camera liberală ne-a refuzat această cerere atât de folositoare şi de împăciuitoare între clase.(...)

De aceia credem că Statul este dator să intervină de îndată, cu autoritatea lui, cu mijloacele lui, pentru a îndeplini oficiul de culegător al proprietăţii rurale care se vinde, total sau parţial, pentru a o transmite ţărănimii.

Statul dispune azi de un organ creat şi încercat: Casa Centrală a Băncilor Populare. Ajunge ca această Casă să fie autorizată a emite obligaţiuni garantate de Stat, pentru ca această vastă operaţiune să fie realizabilă. Printr-însa, ea se poate chiar înfăptui în condiţiuni mai avantajoase ţărănimii.(...)

În afară de această sferă de acţiune nemijlocită, Casa Centrală va mai putea face oficiu de Credit funciar pentru mica proprietate rurală, când, peste trei ani, lotul ţărănesc devenind alienabil, se va opera desigur o întreagă transformare în regimul acestei proprietăţi.

Statul va deveni astfel regulatorul operei de prefacere raţională a proprietăţei rurale.

Şi este de o elementară prudenţă, într-o ţară tânără, în care ideile de o ordine fixă nu sunt încă înfipte, ca să lăsăm un timp de aplicaţiune acestui întreg joc economic, înlesnit, dar dirigiuit de stat.

♦♦♦

Nu ajunge să ajutăm pe ţăran să dobândească pământ. Trebuie, mai presus de toate, să-l punem în situaţiune de a-l stăpâni cu folos.

Deci, ca o a doua măsură, trebuie să procurăm clasei ţărăneşti credit ieftin şi să-i facem educaţiunea agrară.

Pentru aceasta, avem obştii le de arendare, care conţin în sâmbure elementele necesare.(...)

Generalizarea acestor metode ne-ar conserva binefacerile unei mari culturi, făcută însă de cultivatori mici.

***

Când vorbim de mica proprietate, trebuie să se ştie că privim, ca protivnică interesului clasei ţărăneşti, împărţirea prin moştenire a lotului rural, sub oarecari margini.

Organizarea creditului funciar ţărănesc prin Băncile Populare, pe care l-am enunţat mai sus, va permite şi îndeplinirea acestei măsuri de prezervaţiune în contra proletariatului agrar.

♦♦♦

Problema agrară nu trebuie privită numai din punctul de vedere al relaţiunei cu pământul.

Starea culturală, viaţa comunală şi moravurile administrative ale unei ţări, pot contribui mult la înălţarea sau la ţinerea pe loc a clasei rurale.

**♦

Instrucţia, la ţară, este absolut neîndestulătoare. Am creat mijloace. Trebuie acuma să avem învăţători adevăraţi, cari pregătiţi în şcoli normale, să poată da fiilor de săteni o cultură în stare de a răspunde trebuinţelor reale ale vieţii lor.(...)

Nimeni nu poate năzui la o schimbare radicală imediată. Credem însă că s-ar face o îndrumare serioasă, dacă s-ar da stabilitate capilor administraţiunii.

Prefecţii, supuşi unor condiţiuni severe de admisibilitate şi de ierarhie, neputând fi mutaţi decât în funcţiuni echivalente şi determinate prin lege, ar deveni, firește, administratori de carieră încercaţi şi prin aceasta chiar feriţi de impunerea exigenţelor electorale.

Atunci, li s-ar putea da mijloacele corespunzătoare rolului lor.

Autoritatea prefectului, întărită ca iniţiativă şi ca execuţiune, s-ar întinde asupra tuturor organelor administrative, afară de Justiţie şi de Armată.

Ar fi înţelept să se aştepte realizarea acestor câştiguri, înainte de a se agita modificarea legei electorale. Cu un ţăran temeiniceşte aşezat, cap al unei gospodării serioase, cu o administraţiune cantonată însfârşit în rolul ei pur administrativ, lărgirea bazelor electorale ar însemna un progres simţitor.

Partidul Conservator nu este însă din principiu ostil, când se caută chiar azi o soluţiune.

PROGRAM

Partidul Conservator are credinţa nestrămutată că, în starea noastră socială şi de cultură, este o necesitate de stat ca proprietatea să rămână garantată de Constituţiune cum se află astăzi.

Marea proprietate este un element indispensabil al tăriei şi propăşirei statului, şi Partidul Conservator nu poate admite ideia că exproprierea silită să devină baza transformărei proprietăţei mari în proprietate mică.

Această transformare începe a se opera în chip normal şi nu are nevoe decât de organizare, pentru a fi mai largă, mai repede şi mai corespunzătoare trebuinţelor sociale.

Transformarea proprietăţei mari trebuie să fie ajutată de stat.

Neaplicarea până azi a două cerinţe de căpetenie ale Constituţiunei noastre: instrucţiunea obligatorie şi descentralizarea administraţiunei, – lăsarea, de la 1864 încoace, într-o stare puţin lămurită, a micii proprietăţi rurale, – îngrădirea ei prin dispoziţiuni, cari au împiedicat jocul natural al forţelor economice, – au pus mica proprietate într-o stare de inferioritate, care impune statului datoria de a interveni cu hotărâre.

Dobândirea pământurilor Instituţiunilor de binefacere şi persoanelor morale, grăbită prin impunerea unei sancţiuni care să o facă efectivă, – cumpărarea, cu drept de preferinţă, a proprietăţei de vânzare şi transmiterea ei la clasa ţărănească, – şi înfăptuirea loturilor ţărăneşti constituite voluntar, trebuie să fie operate de un organism de stat.f...)

Partidul Conservator constată că mulţi mari proprietari sunt gata să înlesnească şi să grăbească împroprietărirea ţăranilor. El sfătuieşte, în acelaşi timp, pe toţi marii proprietari să aducă sacrificiile necesare pentru însemnatul scop.

El declară că, dacă toate înlesnirile propuse nu ar ajunge la rezutatul dorit, este hotărât să propună, la timp, măsurile devenite necesare împreună cu sancţiunea lor.

Pentru ca producţiunea să se menţină, şi chiar să crească, Partidul Conservator crede că indivizibilitatea lotului ţărănesc trebuie în deosebi garantată, iar lotul mărit la mai mult de cinci hectare^astfel ca ţara să poată avea o puternică clasă de ţărani proprietari.

Ţinând seamă de elementele morale, cari contribuie la întărirea clasei ţărăneşti, Partidul Conservator voieşte, înainte de toate, ca şcoala să devie o realitate şi învăţământul ce se dă în aceste şcoli, întemeiat pe simţimântul naţional şi religios, să fie totdeodată îndreptat spre trebuinţele economice şi sanitare ale săteanului.

Partidul Conservator afirmă că viaţa comunală contribuie la adevărata educaţlune politică a poporului şi că trebuie lăsate comunei mijloacele ei şi putinţa de a se cârmui prin ea însăşi.

El doreşte, însfârşit, ca administraţia, reorganizată şi aşezată temeinic prin stabilitate, să fie ferită de fluctuaţiunile politice.

Partidul Conservator, care totdeauna şi anume şi în ultimii trei ani, a contribuit într-un mod aşa de puternic la îndestularea trebuinţelor armatei, e pătruns de necesitatea de a urma mai departe şi fără şovăire pe această cale, recunoscând odată mai mult, însemnătatea misiunei ce o are armata română şi despre care a dat o nouă şi strălucită dovadă în decursul crizei balcanice.

Partidul Conservator crede că actualul sistem electoral nu a împiedicat propăşirea ţării şi că schimbarea lui nu este cerută de vreo necesitate a momentului.

Dealtminteri o reformă constituţională nu trebuie să fie opera unui singur partid, ci rezultatul unei înţelegeri între partide, precum a fost pactul fundamental de la 1866.

(Programul Partidului Conservator, din 1913 Bucureşti, 1913)

NICOLAE FILIPESCU

Cuvântarea rostită la întrunirea de la „Dacia” a „Acţiunii Naţionale” la 23 noiembrie 1914

(Pledoarie pentru intrarea în război alături de Antantă -n.n.)

(...) ,

lată cum ni se înfăţişează situaţia noastră externă, demonstrată în cea mai simplă formă a unei teoreme.

Victoria Franţei, Angliei şi Rusiei însemnează îndeplinirea idealului

nostru naţional, unirea cu 4 jum. milioane de români şi anexarea a 6 milioane de locuitori, dacă punem în socoteală şi anclavele de altă naţionalitate.

Din contră, victoria Austro-Ungariei alături (o regretăm) de Germania, însemnează – fiind chiar dacă România ar sta neutră – îngroparea idelului nostru, desnaţlonalizarea românilor din Austro-Ungaria şi pierderea Regatului român.

Despre această independenţă, Imperiul otoman ne e plidă cum cucerirea economică şi vasalitatea politică au putut merge până acolo, încât Germania să poată declara război în numele Turciei şi fără voia ei.

Iar pretenţiunile Austro-Ungariei din ultimatul ei către Serbia, dovedesc cum înţelege ea independenţa statelor mici şi la ce ne putem aştepta, când ar fi victorioasă.

Dacă acestea sunt adevărate, pot afirma, eretică nici unul din statele beligerante nu are mai mult de câştigat, nici mai mult de pierdut, ca România în războiul actual. '

Totuşi, unii mai cred că am putea noi singuri, printre puterile interesate să rămânem în expectativă.(...)

Nu putem dar fi simpli spectatori, nepăsători încotro sboară victoria.

Va trebui să intrăm în război şi dacă va trebui, nu mai rămâne decât o întrebare: Când?

Eu zic: cu cât mai repede, cu atât mai bine.(...)

(N. Filipescu, Pentru România Mare, Bucureşti, 1925, p. 12-15)

I.N. LAHOVARI

Către toţi conservatorii

(Apel la unirea forţelor conservatoare sub semnul atitudinii favorabile pentru Tripla înţelegere – n.n.)

Trăim zile grele; mâine, vom trăi zile mari.

Uriaşa luptă care de zece luni azvârlă pe unii încontra altora 16 milioane de ostaşi a pus pentru noi românii o problemă de viaţă şi de moarte. Ne-a făcut să vedem cu ochii putinţa realizărei într-un moment apropiat a idealului naţional; pentru cei din generaţia mea acel ideal, părea un vis frumos, abia zărit în întunecimea vremurilor viitoare şi pe care numai generaţii ce vor fi după noi, l-ar fi putut vedea intrând în domeniul realităţilor.

Din ziua dintâi, naţiunea întreagă, cu acel instinct sigur care în momentele istorice luminează conştiinţa popoarelor a înţeles că nu putea România sta inertă şi nepăsătoare, în mijlocul luptelor ce aveau să schimbe faţa Europei, şi a ales fără şovăire, calea cea adevărată, care trebuia s-o ducă la realizarea idealului naţional şi la întregirea neamului.

Partidul conservator în imensa lui majoritate, a fost în aceste împrejurări, ca în totdeauna în strânsă legătură sufletească cu dorinţele, cu voinţa, cu aspiraţiunile poporului. Din ziua dintâi, la Consiliul de Coroană, prin reprezentanţii săi, a opinat clar şi energic, în contra acelora care credeau că România ar fi avut ori o datorie ori un interes de a merge cu Puterile Centrale.(...)

Putem afirma că pentru imensa majoritate a partidului două lucruri erau sigure:

1) Că trebuia să intrăm în acţiune;

2) Că acţiunea noastră trebuie să fie alături cu Puterile Triplei înţelegeri.

Asupra momentului, asupra chestiunilor relative al preparaţiunea diplomatică şi militară au fost păreri opuse. Eu unul am luptat pe faţă contra celor nerăbdători, am susţinut cu energie pe d.Al. Marghiloman, în tot cursul perioadei de aşteptare pe care o credeam că numai la primăvară era să înceteze.(...)

Când şeful a fost pus în minoritate în Comitetul Consultativ, compus din toţi foştii miniştri cari au avut onoarea de a guverna ţara în numele partidului conservator când majoritatea reprezentanţilor partidului în Parlament – acum 26 faţă de 16 – a desaprobat atitudinea sa, când la Comitetul executiv din 20 aprilie, abia cu o majoritate de 5 voturi (32 contra 27) a obţinut o moţiune de încredere; când nici după acest rezultat, cu toate stăruinţele noastre (ale mele

s

în particular) n-a încetat desbinarea în partid, atunci m-am văzut nevoit să-i declar d-lui Maghiloman, că nu mai credeam că un şef contestat, combătut, să aibă puterea d-a reprezenta partidul în aceste momente grave, şi că eu unul nu-l mai puteam susţine înainte.(...) .

(I.N. Lahovari, Către toţi conservatorii Bucureşti, 1915 p. 3-8)

Capitolul IV
PARTIDUL NAŢIONAL ROMÂN DIN TRANSILVANIA

PRONUNCIAMENTUL DIN BLAJ (1868)

„Inteligenţa română, adunată spre a serba aniversarea zilei de 3/15 mai, celei atât de memorabile în analele naţiunii române, pătrunsă de însemnătatea zilei, după terminarea serbării a aflat cu cale a se aduna într-o unire, şi între marginile legii a discuta, atât asupra situaţiunii politice prezentate, în care, în contra voinţei sale, se vedea aruncată, pe sine şi pe naţiunea română, cât şi ca cetăţeni credincioşi augustului monarh şi mare principe, şi ţării, asupra mijloacelor ce le consideră a fi sigur corespunzătoare spre delăturarea nemulţămirilor interne ce domnesc în naţiunea română din Transilvania şi se manifestă pe toată ziua, din toate unghiurile ţării.

Deci, preînştiinţând lucrul la locul competent, s-a întrunit spre scopul preamintit.

întrunirea formată în modul acesta, după dezbatere, precum o cerea momentul obiectului, face următorul pronunciament:

Considerând nemulţămirea generală; considerând pericolul prea învederat, în care ajunse natţpnea română, limba şi confesiunile ei, prin starea prezentă a lucrurilor şi nemulţămirea prevenitoare de aici; considerând că acesta din urmă (pericolul) nu se poate delătura decât punându-seîn viaţă principiile de egalitate, atât naţională cât şi confesională: din dorinţă către patrie şi naţiunea noastră, cari sunt aruncate pe marginea unui abis şi nu se pot mântui decât prin mulţămirea justelor pretensiuni ale naţiunii noastre, care face majoritatea precumpănitoare a locuitorilor Transilvaniei, declarăm a rămâne neclătiţi

pe lângă principiile şi pretensiunile proclamate sărbătoreşte de naţiunea română în adunarea generală şi legală de la 3/15 mai 1848. Iar în special, că:

1. Ne pronunţăm pentru autonomia Transilvaniei, pe baza diplomei leopoldine şi a sancţiunii pragmatice, cu atât mai vârtos, că şi autonomia ţărilor croato-slavone e recunoscută, deşi relaţiunile acelora către Ungaria au fost cu totul diferite de ale Transilvaniei.
2. Ne pronunţăm pentru reactivarea articolilor de lege aduşi în dieta de la Sibiu din anul 1863/4, prin ambii factori competenţi ai legislaţiunii, sancţionaţi de Maiestate, publicaţi şi puşi în viaţă, prin cari articole naţiunea română s-a înarticulat ca naţiune regnicolară, iar limba şi confesiunile ei au fost garantate.
3. Ne pronunţăm pentru redeschiderea dietei transilvane pe baza unei adevărate reprezentaţiuni poporale; după drept şi cuviinţă, în sensul votului dat de minoritatea română în dieta feudală de la Cluj din anul 1865. Dieta pestană noi nu o putem considera de îndreptăţită a face legi valide pentru Transilvania, nioi pe transilvănenii cari poate vor fi şezând într-însa de reprezentanţi legali ai ţării noastre.

Fiindcă între împrejurările prezente nu ne-a rămas alt teren pentru a câştiga încuviinţare şi valoare convincţiunilor noastre politice, ne restrângem la descoperirea lor pe calea publicităţii, ca cel puţin în modul acesta să ne împlinim datorinţa de cetăţeni, nizuind totodată a face şi un serviciu regimului prin descoperirea francă a nemulţămirii prevenitoare din purcederea dânsului în afacerile Transilvaniei. Blaj, 3/15 mai 1868".

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur sau luptele politice naţionale ale românilor de sub coroana ungară, voi. IV, Sibiu, 1906, p. 354-355).

SCRISOAREA LUI ALEXANDRU MOCSONYI

(Atitudinea politică a fruntaşului mişcării naţionale române din Transilvania – n.n.)

Pe când încă nici nu se începuseră bine mişcările electorale în ţară, în scopul trimeterii de deputaţi la dieta ungară de nou convocată, Dr.

Alexandru Macsonyi a adresat publicului cetitor român următoarea scrisoare deschisă, în care se cuprindeau luminoase puncte de orientare, cu privire la atitudinea politică a românilor din statul ungar:

(...)

Intr-adevăr, dacă şi ideile cele mai sublime şi mai salutare, sfinţenia cărora, independentă de împrejurări cauzale, zace pururea în raportul intim al ideilor
cu legile eterne ale progresului omenesc, până ce ele vor fi cuprinse numai de puţini singuratici, şi vor fi nepricepute de mulţime, până atunci apar şi dispar, ca nişte umbre neputincioase. Dar în momentul în care ideea a preocupat mulţimea, atunci numai decât din umbra neputincoasă se naşte o putere generală, tare şi binefăcătoare. Generală, fiindcă lăţirii lor nu pot pune stavilă nici tendinţele castice, nici formulele artificiale ale politicei. Tare, fiindcă pentru timp îndelungat nu i-se poate opune nici o putere omenească. Binefăcătoare, căci înaintează desvoltarea şi progresul omenimei.

Aceasta e natura comună a tuturor ideilor domnitoare în diferite epoce istorice, ale genului omenesc, aceasta e şi natura ideii de naţionalitate, domnitoare în secolul al XIX-lea.

învingerea ei, care are să şteargă dreptul celui mai tare, are să şteargă titlul forţei majore din vocabularul dreptului internaţional, este o binefacere pentru toate popoarele, iar pentru noi condiţiune de vieaţă.(...)

Situaţiunea noastră'de faţă e foarte serioasă, şi o privire scurtă în trecutul cel mai nou nu poate face decât impresiune foarte tristă asupra noastră. Partidei domnitoare, şi anume majorităţii dietale din Pesta, i-a succes să desfidă toate aşteptările, chiar şi cele mai modeste, câte la început se îndreptaseră spre dânsa şi spre activitatea ei, şi cari erau atât de generale, pe cât erau de juste.

Evenimentele triste, cari însă nu erau decât consecinţe fireşti ale neînţelegerii dintre naţiunile surori, destinate a trăi într-o patrie comună, lupta deplorabilă de la 1848/9, al cărei rezultat a fost începutul unei păci şi mai deplorabile, absolutismul, care drepturile înăscute omului nimicindu-le, a ţintită desrădăcina din inimă chiar şi simţul libertăţii, şi căruia un deceniu i-a fost de-ajuns pentru ruinarea stării noastre materiale, – acestea păreau a fi o şcoală bună pentru a învăţa, că scutul cel mai puternic, dar şi unic al unei constituţiuni, este garantarea intereselor celor mai sfinte a tuturor cetăţenilor, cum că toate desbinările civile nu sunt decât desbinări

necesare atunci, când sfântul principiu de egală îndreptăţire e vătămat prin lege.

Aceste experienţe dureroase şi pline de învăţătură păreau a fi tot atâtea garanţe, că îngrijirea pentru existenţa şi viitorul patriei, pentru întărirea şi asigurarea libertăţii comune va fi mai puternică decât aspiraţiunile morboase la o eghemonie artificioasă a unei naţiuni din patrie asupra celorlalte.

Faptele însă ne-au convins despre contrarul. Majoritatea dietei, în loc de a căuta fundamentul cel mai solid al dreptului public într-o alianţă firească cu naţiunile Ungariei, pe baza egalei îndreptăţiri naţionale, şi-a început activitatea cu votarea legilor de aşa numita împăcăciune, şi a crezut că va putea asigura
viitorul patriei prin o alianţă atât de nenaturală, pe cât de cu mari sacrificii împreunată, o alianţă între elementul maghiar de dincoace şi elementul german de dincolo de Leitha, – o alianţă, a cărei idee fundamentală este o supremaţie dublă, al cărei ascuţiş este îndreptat în contra celorlalte naţiuni, o alianţă, care mulţămită simţului comun de dreptate şi de libertate, nu e în stare a se înrădăcina deplin şi peste tot, nici chiar la naţiunea maghiară şi germană.

Dacă alianţa aceasta n-a lipsit a slăbi încrederea şi a provoca opoziţiunea naţiunilor nemaghiare, ea mai departe e calificată de a deştepta îngrijirile cele mai serioase pentru existenţa monarhiei la tot insul, care cunoaşte starea ei actuală, care cunoaşte puterea ideii de naţionalitate şi ştie, că arta politică, chiar şi cea mai rafinată, nu e în stare a găsi un expedient, o formulă politică, care ar putea îndupleca naţiunile vii *săabzică de vieaţă, să renunţe la existenţa lor politică,* în favorul unei combinaţiuni artificiale şi nenaturale. Temerile cari după aceasta se iscară la deputăţii naţionali, în privinţa intenţiunilor adevărate ale majorităţii dietale faţă cu celelalte naţiuni, crescând pe zi ce merge prin amânarea sistematică a chestiunii de naţionalitate, deveniră tristă realitate, pericole reale, prin modul după care s-au deslegat cele mai momentuoase chestiuni interne, precum: chestiunea croată, chestiunea de naţionalitate şi chestiunea uniunei între Ungaria şi Transilvania.

Ştim toţi ce procedură s-a urmat faţă de partida naţională din Croaţia, şi ne putem închipui impresiunea, ce legea adusă în cauza croată a trebuit să facă asupra poporului croat.

Legea votată în chestiunea naţionalităţilor e negaţiunea directă a acelor principii, cari, bazându-se pe drepturile nealienabile ale naţiunilor,

pe ideia egalei îndreptăţiri şi pe concretele relaţiuni etnice ale ţării, sunt formulate în proiectul de lege subşternut dietei de către deputăţii naţionali, proiect de lege, pe care şi D-voastră, prin adresele susamintite, binevoind a ne onora cu preţuita- vă încredere, l-aţi declarat de program al D-voastră.

Legea votată în cauza naţionalităţilor, negând existenţa legală a naţiunilor nemaghiare, negând sfântul principiu al egalei îndreptăţiri naţionale, recunoaşte existenţa numai a unei naţiuni politice, a naţiunii maghiare, şi asigurând naţiunii maghiare supremaţia, întememeiată, nu pe însuşirile faptice ale ei, ci răzimată pe clauzele legale, invoalvă pentru celelalte naţiuni o subjugare prin lege, va să zică, o imposibilitate morală. Această imposibilitate morală a fost ce a împins pe deputăţii naţionali în situaţiunea abnormală de a nu participa chiar la aducerea legii celei mai adânc ţăetoareîn interesele noastre vitale, neputând dânşii împăca cu onoarea naţiunilor nemaghiare acea imposibilitate morală, şi cu conştiinţa lor acea responsabilitate grea.

Legea aceasta e deci făcută fără conlucrarea deputaţilor naţionali, în contra voinţei lor şi în contra intereselor vitale ale naţiunilor nemaghiare.

Legea votată în cauza uniunei Transilvaniei e efluxul consecvent tot al acelei politice exclusiv naţionale maghiare, care caracterizează peste tot activitatea majorităţii maghiare din dietă. Legea aceasta, care ţinteşte de o parte la o fuziune completă între ţările surori, de altă parte, – deşi în contrazicere cu sine însăşi cu principiile recunoscute astăzi în toate ţările civilizate, ba chiar şi cu recerinţele exprese ale strictei legalităţi, prin care ar fi să se justifice procedura aceasta a dietei faţă de autonomia şi drepturile naturale ale poporului transilvan, – susţine pentru Transilvania o lege electorală cu baze feudale din secolul trecut, şi aceasta cu scopul invederat de a împiedica până şi pe calea cea atât de strâmbă, dar legală, a constituţunii comune, prin mijloace artificioase, desvoltarea naţională a poporului român.

Deputăţii naţionali, faţă cu proiectul de legeîn cauza uniunei, care bazându- se pe literile moarte ale unor concluze istorice, şi ignorând factorii reali ai Transilvaniei de astăzi, supune dreptul inalienabil de existenţă şi de desvoltare naţională al poporului român aspiraţiunilor eghemonistice maghiare, – şi-au ţinut de datorinţă a propune dietei un proiect de rezoluţiune care, cu respectarea tuturor intereselor îndreptăţite, împărţind competenţa de a decide aceasta cauză între reprezentanţele legale ale ambelor ţări, ar fi putut servi de o bază durabilă pentru a uniune priincioasă între ţările surori.!...)

N-aş putea încheia această epistolă, deşi ea şi până aci este cam prea lungă, fără a fi atins şi chestiunea aceasta de mare însemnătate.

Regimul constituţional este, după esenţa sa intimă, o luptă neîntreruptă a miilor de interese divergente, cari prezentându-se acuşi toate deodată, acuşi unele după altele pe scena vieţii politice, dispun mult puţin de puterile existente în popor, încât chiar şi în statele unde regimul constituţional este încă încărcat cu multe defecte absolutistice, lupta va fi în adevăr cu mult mai puţin naturală, învingerea momentană a intereselor neîndreptăţite o victorie artificioasă, – dar ea, acea luptă, va începe îndată, căci zace în existenţa constituţionalismului, prin urmare este neîncunjurabilă, şi va înceta numai cu încetarea regimului constituţional, ori cu satisfacerea postulatelor îndreptăţite.

Lupta aceasta, care se înţelege de sine, nu poate fi decât legală, departe de a fi o umbră a constituţionalismului, e tocmai aceea ce dă constituţionalismului valoarea sa cea mare. '

Din aceasta rezultă două Adevăruri, regule naturale ale constituţionalismului: 1. că numai acele interese pot conta să fie respectate, cari bazându-se pe puterile
existente în popor, sunt în starea se ridică la valoarea unui factor politic; 2. că învingerea intereselor acestora va fi cu atât mai uşoară şi mai deplină, cu cât factorul acesta politic posede o putere mai intensivă, va să zică, cu cât mai multe puteri sunt întrunite în acest factor şi cu cât mai intimă va fi concentrarea puterilor acestora.(...)

Trebuie să recunoaştem, că baza şi condiţiunea sine qua non a politicei noastre naţionale este, ca toţi aceia, cari convinşi de îndreptăţirea ideii de naţionalitate, ţin de datorinţa lor morală realizarea acestei idei, să se constituie pe tot locul unde se află, chiar de n-ar fi mai mulţi decât trei inşi, într-un club politic-naţional, care pe baza programului statorit şi formulat de către deputăţii naţionali în proiectul lor de lege, pentru asigurarea şi regularea naţionalităţilor şi a limbilor patriei, să se pună în coatingere cu asemenea cluburi din alte locuri, şi cu un club central, şi aşa să conclucre la formarea unui program întreg pentru toate chesiunile politice, adecă să stabilească un mod de păşire pentru întreaga partidă politică naţională.*...)

Deci organizarea cât mai perfectă a puterilor naţionale cu naţiunile nemaghiare, pe baza solidarităţii, ca să devină un factor politic, menit a influenţa cu cunoştinţă deplină a intereselor noastre naţionale evenimentele politice ale patriei, – sunt postulatele politicei noastre

naţionale, cari recunoscute de mult prin majoritatea deputaţilor naţionali de la dieta trecută, aşteaptă a fi acum recunoscute şi din partea poporului.

Naţiunea română poate aproba ori reproba opiniunea aceasta a deputaţilor naţionali de la dieta trecută, dar nu va fi în stare a abroga nicicând legea naturală eternă, după care, numai naţiunea care ştie să lupte pentru libertatea sa, o va poseda întreagă.

Alexandru Mocsonyi m.p.

(...)

ADUNAREA NAŢIONALĂ ÎN TIMIŞOARA

Cu datul 20 ianuarie n. 1869, Antoniu de Mocsonyi, fost prezident al clubului parlamentar naţional român în sesiunea premergătoare a dietei ungare, a adresat inteligenţei române din părţile Ungariei şi ale Banatului următorul apel:

«Mişcările pentru alegeri la dieta viitoare s-au început şi decurg pretutindenea cu o interesare serioasă şi generală. Vedem toate partidele prin toate părţile adunându-se în dese conferenţe, organizându-se şi desfăşurându-şi toată activitatea pentru o întrecere, o luptă nobilă, constituţională. Numai partida naţionalităţilor din patrie, şi anume, partida noastră naţională nu s-a servit încă de acest drept constituţional, nu s-a organizat încă, şi nu a început încă a-şi desfăşura activitatea solidară, omnilaterală, măcar că abia poate să existe partidă de interese, de aspiraţiuni şi de lipse atât de mari şi legitime, ca şi ale ei.(...)

Ca programă recomand din parte-mi: 1. Constituirea adunării prin alegerea unui preşedinte şi a unui notar sau raportor. 2. Comunicarea de păreri întru interesul cuzei naţionale şi despre mijloacele de a-l apăra şi înainta la ocaziunea alegerilor pentru dietă. 3. Combinări şi aducerea de deciziuni în ambele părţi (direcţiuni). (...)

După o desbatere lungă şi animată, la care au luat parte şi sârbii, conferenţa naţională română din Timişoara votează următoarele rezoluţiuni:

1. « Conferenţa naţională generală din Timişoara exprimă mulţămită domnului Antoniu de Mocsonyi pentru convocarea confşrenţei. Totodată se

declară recunoştinţă tuturor membrilor ilustrei familii de Mocsonyi pentru trecut şi încredere pentru viitor, cu ruga rea, ca dânşii, sau câte unul dintr-înşii, şi de aci înainte pururea, de câteori va cere trebuinţa, să-şi ridice vocea şi să adune şi sfătuiască şi să conducă inteligenţa poporului în lupta pentru naţionalitate.

2. Se respică vot de încredere şi recunoştinţă publică deputaţilor naţionali de la dieta trecută, cari votară pentru proiectul de lege combinat în cauza naţionalităţilor între deputăţii români şi sârbi. Acel proiect de lege se declară de al conferenţei, şi el se va susţinea şi apăra şi mai departe, cu toate mijloacele legale.

3. Se recunoaşte de un mijloc legal eficace şi se va înfiinţa o partidă politică naţională de sine stătătoare, ai cărei membri să nu stee în legătură şi în solidaritate cu altă careva partidă politică.

4. Se statoreşte următoarea programă pentru partida politică naţională de sine stătătoare:

a) Solidaritate cu naţiunile partidei de asemenea interes;

b) În cauza naţionalităţilor ţinerea la proiectul de lege al deputaţilor români şi sârbi din dieta trecută;

c) În cauza Transilvaniei ţinerea la cunoscutul proiect de rezoluţiune al deputaţilor români.

d) Fiindcă după experienţele de până acum n-a putută nu fi observat un fel de nex intern între art. de lege XII din 1867 şi între negaţiunea egalităţii de drept pentru naţiunile nemaghiare: din cauza aceasta este datorinţa partidei naţionale a privi acest articol de lege şi din acest punct de vedere şi a-l combate cu toate mijloacele legale.

e) Spriginirea programului naţional al croaţilor, în privinţa autonomiei ţării lor.

f) Regularea muncipiilor pe baza cea mai largă a democraţiei şi autonomiei.

g) Adoptarea principiilor liberalismului şi democraţiei în toate sferele organismului vieţii publice.(...)

(Teodor V. Păcăfian, Cartea de aur..., voi. V, Sibiu, 1909, p. 26-46)

CONFERENŢA NAŢIONALĂ DE LA MERCUREA

Românii din Ungaria şi Banat şi-au croit linia de conduită politică în conferenţa naţională din Timişoara. Mai aveau deci să şi-o croiască românii din Ardeal. În scopul acesta, în 22 februarie n. 1869 a fost adresat inteligenţei române din Transilvania următorul apel:

« Deşi meetingurile sau adunările de partide sunt la ordinea zilei în toată Ungaria, Banat şi Transilvania, trebuie totuşi să constatăm cu durere, că dintre toate clasele de popor, românii din Transilvania s-au folosit până acuma mai puţin de unul dintre cele mai frumoase drepturi sancţionate de mult prin praxa constituţională: de dreptul consfătuirii în privinţa ţinutei proprii şi a aplicării mijloacelor legale pentru apărarea intereselor lor de vieaţă.

Delăturarea acestui rău nu se mai poate nici decum amâna fără o şi mai mare periclitare a celor mai sfinte interese ale noastre, patriotice şi naţionale. De aceea, atât din presa noastră naţională, cum şi din descoperirile tuturor bărbaţilor noştri bine simţitori se vede, că necezitatea unei adunanţe a inteligenţei noastre n-a fost nici când mai simţită ca astăzi.

Consideratele premise, cum şi apropierea timpului de alegeri la dieta din Pesta, mă determinară a urma provocărilor ce mi se făcură din multe părţi şi a- mi lua libertatea să învit prin aceasta pe mult stimata noastră inteligenţă română din Transilvania la o conferenţă frăţească, în opidul Mercurea, pe ziua de 23 februarie v. (7 martie n.) a.c.

Scopul acestei conterenţe va fi: 1. Constituirea partidei naţionale române din Transilvania, după exemplul altor partide şi cluburi constituţionale, deja de mult organizate în ţară. 2. Statorirea unui mod de procedere solidară în privinţa alegerilor viitoare şi a dietei din Pesta, cum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice.

Sper, că fiecare inteligent al naţiunei noastre va fi pătruns de importanţa lucrului, se va sili în orice mod şi cu orice sacrificii a-şi împlini în urmarea acestei învitări frăţeşti o frumoasă datorinţă cătră patria şi naţiunea sa, şi că prin urmare, conferenţa convocată va fi cât mai număroasă. Mercurea! 0/22 februarie 1869.

Elie Măcelariu m.p.»

Despre cele hotărâte în conferenţa aceasta ne dă lămuriri:

„Protocolul conferenţei inteligenţei române din Transilvania,

ţinută în 7 şi 8 martie st. n. 1869 în opidul Mercurea, – care e următorul:

Şedinţa I din 7 martie n.

1. În urma apelului domnului consilier guvernial în pensiune, Elia Măcelariu, din 10/22 Februarie 1869, publicat în ziarele naţionale şi adus la acest protocol sub A), inteligenţa naţiunei române din Transilvania s-a adunat astăzi în opidul Mercurea, în număr de 400, pentru constituirea partidei naţionale române din Transilvania şi pentru statorirea unui mod de procedere solidară în privinţa alegerilor viitoare dietale şi în privinţa dietei din Pesta, precum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patriotice.

La 9 oare dimineaţa toţi membrii conferenţei se află în sala de şedinţe. Domnul Convocator, Elia Măcelariu, ia cuvântul şi în o vorbire, pe cât de simţită şi măduoasă, pe atât şi de inspirată de cele mai nobile simţăminte naţionale, desfăşură motivele, cari i-au dat impuls a convoca inteligenţa naţională la aceasta conferenţă, precum şi scopul ce şi l-a prefipt pentru agendele ei. (...)

După ce conferenţa s-a declarat în principiu pentru pasivitate şi, după ce aceasta s-ar putea înţelegem mai multe moduri, adecă, aşa, ca alegătorii să iee parte la alegerea de deputaţi, dar aceştia să nu între în dietă, sau, că în cercurile unde alegătorii noştri sunt în majoritate, să aleagă, şi unde nu sunt, să nu aleagă: conferenţa să se respice într-un înţeles, care să delăture toată dubietatea.

Domnul Axente Severu motivează necesitatea acestei respicări, şi este pentru propunerea preşedintelui.

Domnul Visarion Roman este de părere, că pasivitatea absolută cuprinde în sine explicare destul de clară, dar pentru că a mai venit lucrul înainte,

propune, ca acea pasivitate să se ieeîn sensul, ca românii ardeleni să se abţină absolut în tot locul de la orice participare la actul de alegere pentru dieta din Pesta. Aşadar nici să aleagă, nici să meargă acolo.

Această propunere e sprijinită din toate părţile şi se primeşte de întreaga adunare.

11. Preşedintele pune la ordinea zilei punctul 2 din program: constituirea partidei naţionale române din Transilvania. Domnul Aron Densuşian face în acel obiect o propunere din 8 puncte, pe care însă, după ce domnul preşedinte pune pe masa adunării un proiect de memorand de

acelaş sens şi-o retrage.

Domnul preşedinte crede, că acel punct s-ar deslega de astădată mai bine prin alegerea unui comitet naţional central.(...)

Adunarea decide cu unanimitate, că reşedinţa comitetului să fie, ca şi în trecut, Sibiul, şi că comitetul să constea din 25 membri, împreună cu preşedintele.

Adunarea proclamă de membri ai comitetului naţional central pe domnii: Elia Măcelariu, George Bariţiu, loan Hania, Iacob Bologa, Nicolae Popea, loan Antonelli, Elia Vlassa, Dr. loan Raţiu, loan Bran de Lemenyi, Visarion Roman, Dr. Nicolae Stoica, Dr. loan Nemeşiu, loan M. Moldovan, loan G. loan, loan Russu, protopresbiter, Augustin Munteanu, Gavriil Mânu, Simeon Balint, Axente Severu, loan Pamfiliu, Dr. Avram Tincu, Aron Densuşian, Nicolae Gaetan, loachim Mureşan şi Demetriu luga.

13. La propunerea domnului vicariu Petru Pop, adunarea proclamă unanim de preşedinte al acestui comitet pe domnul Elia Măcelariu.(...)

ACTELE CONFERENŢEI DE LA MERCUREA

Convocarea conferenţei naţionale pe 7 martie n. 1869 la Mercurea, în înţelesul apelului adresat inteligenţei române din Transilvania, din partea fnjntaşului român Elie Măcelariu, a fost adusă şi la cunoştinţa comisarului regesc din Ardeal, Pechy Mano, căruia Măcelariu i-a adresat următoarea scrisoare:

« Excelenţă! Oriîncătr-o privim în Ungaria şi Transilvania, pretutindenea vedem adunându-se partidele, cari profitând de dreptul sancţionat prin praxa constituţională, defig procedura ce au să-o urmeze la deslegarea chestiunilor zilei.

S-a servit de acest frumos drept partida lui Deak, s-a servit şi partida stângei, la a cărei conferenţă generală luară parte toate nuanţele opoziţlunei ungureşti. În fine s-au servit de acest drept şi românii şi sârbii din Ungaria.f...)

Ne înţeleserăm mai mulţi, ca să convocăm pe 7 martie a.c. inteligenţa română din Transilvania la o conferenţă în Mercurea, al cărei scop să fie:

1. Constituirea partidei naţionale române din Transilvania, după

exemplul altor partide sau cluburi constituţionale, de mult existente în ţară.

2. Statorirea unui mod de procedere solidară în privinţa alegerilor pentru dieta viitoare, precum şi peste tot în privinţa intereselor noastre naţionale şi patrioticei...)

Conferenţă naţională din Mercurea a fost deschisă cu următoarea cuvântare, rostită din partea convocatorului Elie Măcelariu.

(...) Primiţi, vă rog, aceasta salutare frăţească, primiţi expresiunea recunoştinţei, a stimei şi iubirei mele, condus de aceste simţeminte, şi cu acea ferbinte dorinţă, ca rezultatul desbaterilor noastre să ne îndreptăţească pe toţi a putea exclama, că conferenţă inteligenţei române din Mercurea s-a convins despre nedisputabilul adevăr, că Românul numai în patria lui şi numai ca Român poate fi fericit! Rezultatul conferenţei de astăzi dee cerul să fie acela, ca să putem zice, că am venit la acel adevăr istoric, că puterea naţională numai unită, numai solidară va mântui onoarea naţiunii şi va învinge pe inimicii libertăţii sale.

Prin aceasta declar conferenţă naţională a Românilor din Transilvania de deschisă».

(...) Urmează Dr. Ioan Raţiu. Vorbeşte pentru pasivitate următoarele:

« Domnilor! La statorirea unui program naţional, la statorirea unui program de purcedere, cu deosebire în obiectul de faţă, ca şi în toate obiectele momentuoase şi însemnate, eu înainte de toate iau în considerare demnitatea naţiunei mele, şi folosul care poate rezulta pentru ea din activitate sau pasivitate. Numai acolo voiu fi activ, sau acolo voiu fi pasiv, unde-mi va concede demnitatea naţiunei mele. Numai acolo voiu apăra naţiunea pe terenul activităţii, unde voiu şti, că aduc folos pentru naţiune. Nu însă atunci, când vedem contrariul.

Să ne întoarcem la 1848. Să vedem cum au fost remunerate faptele noastre şi cum ne-am împlinit noi datorinţa noastră. Românii au sângerat atunci şi au perdut până la 40.000 de suflete pentru apărarea şi susţinerea existenţei imperiului, care se clătina. A venit absolutimsul de fier. Şi ce credeţi, cu cine au umplut temniţele? Sau nu chiar cu acei luptători români? Cine a fost apăsat mai
tare? Oare nu noi? Si pe când domnilor, noi chiar şl cu acel absolutism fieros eram muljămiji pe când noi eram buni bucuroşi dacă primeam câte o bucătură de pâne, ca din graţie, alţii săpau la fundamentul putred al edificiului! lată, domnilor, faptele noastre au fost pedepsite, iar ale altora

remunerate!

A ţinut acest absolutism fieros până la anul 1861, şi drept răsplată pentru sacrificiile noastre cele mari, ne-a apăsat mereu. Atunci vedem Introdus deodată iarăşi terenul antemarţial. Ce luptă mare rie-a costat, să scăpăm de acea luptă! Ne-am luptat, şi aşa a venit anul 1863 şi 1864, şi s-a conchemat dieta din Sibiu. În dieta aceasta au fost doi factori, cari trebue să fie în o dietă constituţională. S-au adus legi şi acele legi s-au sancţionat. Dar ce a urmat? A urmat aceea, că legile acelea s-au şters în mod unilateral? Ne e aci vătămată demnitatea naţiunei, când noi ne-am plecat capul, când o minoritate a naţiunei, care nu voia să ştie de vătămarea autorilor acelor legi, a primit acea vătămare, numai pentru ca să arate în faptă, că românul ştie apăra mai mult decât ale sale interesele altora, de la cari aşteptăm şi noi să ni le apere?

Şi ce a urmat? S-au nimicit domnilor acele legi! În 1865 ne chiamă la o dietă feudală în Cluj. La Sibiu ne-am dus, fa Viena ne-am dus, era deci mai mult ca posibil, că vom intra şi în dieta feudală din Cluj. Unii au făcut vot separat faţă cu acea dietă, în înţelesul căruia nu mai era iertat nici unui român din Transilvania a intra în dieta din Pesta. Că toate acestea, a venit conchemarea pentru aceasta dietă. Dar aci ni s-a conces ca să mergem, prin urmare, ni s-a lăsat în voia liberă, să mergem ori ba? Noi ne-am dus! Si ce am isprăvit?

(...) Nu ne-aţi putut arăta un singur folos, doar paguba cea mai mare, de care se ruşinează chiar şi contrarii noştri politici. A conchema o dietă după două legi electorale deosebite, aici feudală, acolo în Ungaria liberală! Dacă nici atâta n-aţi putut scoate la cale în trei ani de zile în dieta din Pesta, ca să se şteargă cea feudală, şi ca lumea să nu mai aibă spectacolul acela deosebit, de a vedea conchemată o dietă pe baza a două legi electorale deosebite, atunci ce mai vreţi?

Această lege avea lipsă de reformă, pe care o aşteptau chiar şi contrarii noştri politici. Dar să luăm şi partea dreptului. Vedem, că de la 1848 încoace, la fiecare act pe care l-am făcut noi până astăzi, mai totdeauna cu vătămarea demnităţii noastre naţionale l-am făcut. Am avut totdeauna folosul cel mai mic, şi alţii au devenit remuneraţi.

După ce ni s-a conces a merge la dieta de încoronare, şi după ce noi n-am fost chemaţi acolo după toate formele, ar urma dară acuma, ca noi să nu mai mergem la Pesta. Prin participarea la alegeri noi am sancţiona de nou toate

actele şi faptele ce s-au făcut în acea dietă în contra demnităţii naţiunei noastre.(...)

Dacă noi sancţionăm faptele dietei din Pesta, şi aceea o facem prin participarea la alegeri şi la afaceri ei, atunci noi am rezignat pe cale a dreptului public a le mai recâştiga. Din aceasta considerantă sunt în contra activităţii.(...) *(Teodor V. Păcăfian, Cartea de aur ..., voi. V, Sibiu, 1909, p. 61-66; 74-95)*

ORGANIZAREA PARTIDULUI NAŢIONAL ROMÂN

Anul 1881 formează piatra demarcaţională în politica românilor din statul ungar, începutul unei epoce noue în lupele purtate pentru revendicările lor naţionale. în anul acesta s-a făcut pasul însemnat şi hotărâtor spre întărirea forţelor naţionale, spre unirea tuturor energiilor, spre închegarea rândurilor tuturor celor ce îh bună armonie şi sub un singur steag au să lupte, cu arme legale, pentru binele şi fericirea poporului român din statul ungar. În anul acesta s-a făcut organizarea partidului naţional român, într-un mod, care între împrejurările date poate fi numit cel mai norocos, cel mai desăvârşit, pentru că s-a făcut pe temeiul celei mai stricte solidarităţi naţionale între toţi românii din statul ungar şi cu acceptarea principiului, ca în conferenţele naţionale, chemate să stabilească linia de conduită politică a românilor să fie reprezentaţi totalitatea alegătorilor români, prin delegaţi anume trimişi din partea lor în această corporaţiune. S-a fost combinat şi înfiinţat un mic parlament naţional, în care să nu poată intra, cine vrea şi cine poate, ci numai cei aleşi din partea poporului, ca reprezentanţi ai intereselor sale şi provăzuţi cu litere credenţionale din partea sa. S-a combinat şi stabilit acest mod de organizare politică din motivul, ca să nu se mai poată spune, că numai câţiva nemulţămiţi şi ambiţioşi fac politică naţionalistă română, – poporul român de la ţară e mulţămit cu soartea sa şi nu dă nici o ascultare acestor apostoli, – ci în viitor să se poată spune cu toată tăria şi cu toată hotărârea, că politica naţionalistă română e politica poporului întreg românesc din statul ungar, că glasul conferenţei politice naţionale române e glasul totalităţii românilor din patrie, iar hotărârile conferenţei sunt obligatoare pentru toţi românii din statul ungar.

Tot în anul aceasta s-a combinat şi stabilit şi programul politic al partidului naţional român, astfel, ca în el să fie trecute durerile şi dorinţele, aspiraţiunile şi

postulatele românilor de pretutindenea: din Transilvania, Ungaria şi Banat, – luând toţi angajamentul de a lupta împreună pentru realizarea lor.(...)

CONFERENŢA PRIMĂ NAŢIONALĂ DIN SIBIU

în 1 martie n. 1881 comitetul central electoral din Sibiu, ales de către conferenţa generală electorală din 1878, convoacă adunarea generală a alegătorilor români din Transilvania pe 12 mai n. orele 10 a.m. la Sibiu, astfel, ca la ea fiecare cerc electoral să fie reprezentat prin doi delegaţi. Ca obiect al conferenţei a fost indigetată: stabilirea atitudine! alegătorilor români faţă cu alegerile proxime dietale.f...)

La ordinea zilei au fost puse din partea comitetului de şapte obiectele următoare: a) Statorirea atitudine! alegătorilor români faţă de alegerile proxime dietale. b) Organizarea partidei naţionale pe baza legi lor existente, c) Statorirea unei programe de acţiune comună a românilor din Ungaria şi Transilvania pentru eluptarea, pe cale legală, adecă pe baza legilor existente, sau prin stăruinţa de legi noue, a poziţunii politice naţionale ce se cuvine unui popor autohton de peste două şi jumătate milioane suflete din patria comună.(...)

Şedinţa a treia avea să se ţină în 13 mai, la orele 10 dimineaţa, dar din pricina, că comisiunea nu şi-a putut termina lucrările, s-a ţinut numai în 14 mai, la orele 10 şi jumătate. După mântuirea formalităţilor se dă cuvântul raportorului comisiunii de 30, lui Vincenţiu Babeş, care de la tribună rosteşte vorbirea următoare.(...)

De unde vine, că în această patrie comună a noastră, unde noi, românii numărăm aproape trei milioane de suflete şi formăm după maghiari cel mai compact popor, un popor ce are atâtea merite pentru tron şi patrie, întreaga sistemă politică şi întreaga administraţiune publică astfel este combinată şi executată, încât ori n-avem nici un drept, ori că unde avem câtuş de puţin, n- avem nici un scut, nici o garanţă în Contra abuzurilor de sus?

De unde vine, că constituţiunea ţării şi legile suplimentare astfel sunt întocmite, încât românul ca atare să nu poată avea nici o infleunţă la regularea afacerilor ţării, nici o parte la beneficiile publice, încât de la bugetul ţării, prin care pentru statul comun se dispun pe an cheltuieli până

la 280 şi 290 milioane floreni, cele trei milioane de români să nu poată dispune de un cruceriu; încât

la regularea celor mai vitale chestiuni prin lege, pentru sine, votul lor să nu cumpănească, să nu decidă; încât acest factor însemnat şi cu conştiinţa de sine, să fie dat pe deplin în discreţiunea d-lor maghiari; încât chiar acei puţini adevăraţi fii ai poporului român, cari faţă de această politică domnească se străcoară câte-odată ca prin urechile acului în dieta ţării, când îşi ridică aci vocea, ca să arete relele de cari sufere naţiunea română în această patrie a sa, suntîntîmpinaţi de către domnii maghiari cu cele mai grele atacuri, sunt insultaţi, respinşi şi declaraţi de «răi patrioţi», de «mâncători de maghiari», până şi de «inimici ai statului şi tronului»?

Nu încape îndoială, că răul acesta există şi că el este mare şi este latent, şi numai apariţiunile îi sunt invederate.

Nu încape îndoială, că atunci, când un factor al statului, factorul de la putere, toate le combină şi le execută în contra unui alt factor, în sine asemenea îndreptăţit şi după trecutul său şi ţinuta sa tot asemenea iubitor patriei şi credincios tronului, trebuie să existe, oricât de afund în inima acelui factor domnitor, un greu motiv pentru care o face aceasta, şi că acel motiv, cu cât este mai neîntemeiat şi nemoral, cu atât trebuie să fie mai bine ascuns dinaintea lumii şi mascat prin fel de fel de argumente false, pentru de a seduce şi amăgi lumea.ţ...)

Domnii de la putere, domnii maghiari, în conştiinţa lor de slăbiciunea naţiunii maghiare, prin neînsemnătatea numărului ei, între elemente străine, şi-au format ideia fixă, că vieaţa şi desvoltarea şi bunăstarea poporului român din patrie este împedecarea desvoltării şi bunăstării, este chiar moartera elementului maghiar, firește, bazaţi pe presupunerea, că elementul, că naţiunea maghiară, nu poate să existe şi să se desvolte, decât pe contra altor elemente, stăpânindu-le şi exploatându-le pe acestea, şi prin urmare împedecându-le sistematicamente desvoltarea şi libertatea naţională şi constrângându-le a se renega, a se preface în maghiare!

Aceasta şi numai aceasta este cheia enigmei, este morbul, este motivul nefericitei politice a domnilor maghiari, din care curg ca dintr-un izvor înveninat toate, toate relele de cari suferim noi românii şi sufere ţara întreagă, chiar şi fraţii maghiari, cari sacrifică toate, chiar şi dreptatea, pentru o ideie fixă!

1^i^g

Pe cât ţine această ideie fixă, acest morb în capetele domnilor, nu poate fi speranţă de îndreptare, şi aci se concentrează îngrij iri le noastre, temerile noastre, pericolul cel mare pentru prezent şi viitor.

Dar cum să-i vindecăm noi pe domnii maghiari de acel greu morb, de acea ideie fixă? Cum să-i luminăm, cum să le dovedim noi, că greşită este credinţa

'îomMna»saHitaMnwHiMn«maMH9K^araMaHBMS lor, că existenţa şi prosperarea elementului maghiar nu este condiţonată de subjugarea, dripirea şi nimicirea popoarelor conlocuitoare, anume a românilor, cari şi ei sunt izolaţi între popoare străine, cu tendinţe uneori contrare desvoltării lor, întocmai ca şi maghiari? Iată chestiunea cea mare, ce a preocupat comsiunea noastră şi trebuie să ne preocupe pe toţi, câţi ne iubim patria şi naţiunea.

Constat la acest loc, că între toţi membrii comisiunei D-voastre unul nu sa aflat, care să nu recunoască, sau chiar să nege greşita politică de sus şi relele ce produce aceea pentru noi şi pentru ţară. Dar merg încă mai departe şi constat, că chiar ţara întreagă, aşa zicând opiniunea publică a tuturor popoarelor, cu cel maghiar împreună, recunoaşte aceasta şi o profesează prin jurnale şi prin toate adunările. Si de aceea cred, că nime nu va fi surprins, dacă românii, conform simţului şi dorinţei lor naţionale şi patriotice, află sosit timpul, ca să-şi facă datorinţa, manifestându-seîn faţa lumii, prin toată ţinuta lor şi faţă de alegeri, ca adevăraţi patrioţi, sinceramente devotaţi tronului şi aspirători la frăţietate şi solidaritate cu toate popoarele patriei, şi mai vârtos cu naţiunea maghiară, cea de o soarte cu noi.(...)

Programa partidei naţionale române din Ungaria şi Transilvania, statorită în conferenţa electorală din Sibiu în 12-14 Maiu 1881.

Partida naţională va lucra pe teren legal pentru exoperarea următoarelor drepturi:

1. încât priveşte Transilvania, recâştigarea autonomiei sale.

2. Introducerea ex lege a uzului limbei române în toate ţinuturilr locuite de români, atât la administraţie, cât şi la justiţie.

3. în ţinuturile locuite de români aplicarea de funcţionari români, iar dintre neromâni numai de aceia, cari ştiu vorbi şf scrie româneşte şi cari cunosc moravurile poporului român, şi delăturarea uzului de astăzi, de a se aplica ca amploiaţi indivizi necunoscuţi şi necunoscători de popor.

4. Reviziunea legei despre egala îndreptăţire a naţionalităţilor în favoarea acestora, loiala şi reala executare a tuturor legilor.

5. Eluptarea şi susţinerea autonomiei bisericilor şi şcoalelor confesionale, ca a unorchestuni curat de naţionaitate. Provedereadin visteria statului a şcoalelor române şi a altor institute de cultură naţională în proporţiune cu sacrificiile de sânge şi avere ce le aduce naţionalitatea română pentru patrie, având de a se delătura legile şi ordinaţiunile, cari se contrariează desvoltării naţionale.

6. Crearea unei legi electorale pe baza sufragiului universal, sau cel puţin ca fiecare cetăţean, care e supus la dare directă, să fie învestit cu drept de alegere.

7. Fiindcă prosperitatea statului e condiţionată de la mulţămirea tuturor civilor săi, iar prin protejarea,unei naţionalităţi şi suprimarea celorlalte se provoacă nemulţămire, se turbură liniştea civilor de stat şi se nutreşte ură reciprocă: partida naţională va lupta contra tuturor tendinţelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă şi indirectă, ca în contra unor fapte nepatriotice.

8. în chestiunile libertăţilor publice peste tot, precum şi a reformelor necesare în administraţiunea publică, şi mai ales în situaţiunea economică financiară, respective în privinţa sarcinilor publice, devenite ne mai suportabile, partida naţională va conlucra frăţeşte cu toţi aceia, cari mai vârtos vor ţinea cont de interesele şi bunăstarea poporului peste tot.

9. Chestiunea dualismului nefiind astăzi la ordinea zilei, partida naţională îşi rezervă a se pronunţa asupra ei la timpul său.

Proiectul de program se primeşte cu unanimitate şi fără discuţie. Conferenţa alege apoi un comitet electoral permanent central, compus din următoarele persoane: Vincenţiu Babeş, Cheorghe Bariţiu, Parteniu Cosma, Diamandi Manole, Nicolae Popea, George Pop, Dr. loan Raţiu, Visarion Roman, George Secula, Mircea B. Stănescu şi Anania Trombiţaş.

(Teodor v. Păcătian, Cartea de aur sau luptele politice nafionale ale românilor de sub coroana ungară, voi. VII, Sibiu, 1913, p. 3-34)

MEMORANDUL ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA ŞI UNGARIA CĂTRĂ MAIESTATEA SA IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ FRANCISC IOSIF I.,
ÎMPARAT AL AUSTRIEI REGE APOSTOLIC AL UNGARIEI, REGE AL BOEMIEI,
DALMAŢIEI, CROAŢIEI, SLOVENIEI, GALIŢIEI, LODOMERIEI ŞI ILIRIEI, ARHIDUCE AL AUSTRIEI, MARE DUCE AL CRACOVIEI, DUCE AL LORENEI,
DUCE AL SALISBURGULUI, STIRIEI, CARINTIEI, CARNEOLEI,

BUCOVINEI,
SILESIEI-SUPERIOARE ŞI INFERIOARE, MARE PRINCIPE AL TRANSILVANIEI,
MARGRAV AL MORAVIEI, COMITE PRINCIAR AL HABSBURGULUI ŞI TIROLULUI ETC. ETC. ETC.
MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ!
PREAGRAŢIOASE DOAMNE!

Reprezentanţii alegătorilor români din ţările coroanei ungare a Maiestăţii Voastre, întrunindu-se pe zilele de 20 şi 21 ianuarie ale anului curgător la Sibiu, în conferinţă electorală, au constatat că comitenţii lor, nemulţumiţi cu situaţiunea politică creată de sistemul de guvernământ inaugurat în anii 18661868 şi cu întreaga dezvoltare a vieţii noastre publice de atunci şi până acum, nu mai au, după tristele experienţe pe care le-au făcut, nici o încredere în dieta din Budapesta şi în guvernul maghiar, şi după lungi şi mature cumpăniri au căzut şi de astă dată cu toţii de acord că e o chesiune de prudenţă patriotică ca românii să nu mai facă încercarea de a se folosi de dreptul lor de a alege deputaţi, ci să se considere ca nefiind reprezentaţi în dieta ţării lor.

Din însărcinarea acelei conferinţe în care au fost reprezentaţi toţi românii din Cisleithania, ne prezentăm cu omagială supunere la treptele gloriosului Tron al Maiestăţii Voastre, ca să tragem părintească luare aminte a Maiesăţii Voastre asupra primejdiilor ce rezultă pentru patria comună din actuala politică de stat şi să aducem la cunoştinţă Maiestăţii Voastre faptele, în urma cărora românii, cei mai credincioşi şi mai răbdători dintre cetăţenii monarhiei, s-au văzut siliţi a renunţa deocamdată la exercitarea celor mai mari dintre drepturile pe care le au din îndurarea Maiestăţii Voastre, drept răsplată pentru jertfele de avere şi de sânge pe care le-au adus întru gloria Casei Domnitoare şi pentru Monarhie.

în anii 1866-1868, dorind o mai fericită împreună vieţuire a popoarelor adunate sub ocrotirea Maiestăţii Voastre. V-aţi îndurat Maiestatea Voastră preagraţiosa consimţi ca guvernarea Monarhiei să fie aşezată pe bazele dualismului.

Românii au îmtâmpinat cu îngrijire această reformă radicală a sistemului de guvernare, deoarece pregătirile făcute pentru această nouă organizare indicau înclinarea spre o politică internă greşită şi primejdioasă.*...)

Românii, popor iubitor de ordine şi plin de încredere în părinteasca privighere a Maiestăţii Voastre, au primit cu supunere noua stare de lucruri.

Prea în curând însă ei au trebuit să se încredinţeze că pretutindenea în cercurile conducătoare e încurajată tendinţa de a face, prin o falsă aplicare a formelor constituţionale, iluzorii drepturile sancţionate de Maiestatea Voastră din plină putere monarhică.

În ciuda solemnelor promisiuni de a mulţumi toate naţionalităţile prin respectarea drepturilor odată câştigate, deodată cu noul sistem de guvernământ s-a înaugurat în regatul ungar şi dominaţiunea de rasă', hegemonia naţională măiestrită.

Silinţele de a asigura această hegemonie naţională au predominat întreaga noastră viaţă constituţională în timpul celor din urmă 25 ani.

Această politică de stat e diametral opusă cu dezvoltarea întreagă a vieţii noastre politice şi istorice de peste o mie de ani, opusă cu aspiraţiunile politice tradiţionale ale poporului român şi cu interesele politice tradiţionale ale poporului român şi cu interesele lui de existenţă naţională, opusă şi cu cerinţele organizaţiunilor constituţionale ale statelor moderne.

Istoria ni-e mărturie că în viaţa milenară a statului nostru şi în dezvoltarea lui istorică relaţiunile de popor cuceritor şi cucerit, ca principiu de drept public, n-au existat niciodată, n-a existat dar nici dominaţiune politică naţională.

Toate frecările care au ieşit la iveală în viaţa socială şi în relaţiunile vieţii legislative a statului se reduc la acţiunea pornită pe la anii 1790-1791 şi la reacţiunea provocată de acea acţiune, şi se prezintă ca o fază a luptei pentru existenţa şi asigurarea naţională la popoarele ce compun acest regat.

Poporul român, atunci, ca mai înainte, şi ca de atunci încoace în toate timpurile, pe baza dreptului său istoric milenar şi în virtutea importanţei ce i se

' Prin cuvântul „rasă", textul Memorandului denumeşte naţiunea, astfel încât prin expresii ca: „dominaţiune de rasă", „interesele de rasă", „luptă de rasă" etc. se desemnau de fapt naţiunile dominante, interesele îngust naţionale şi

lupta dintre naţiunile asuprite şi cele asupritoare, ca şi politica de învrăjbire naţională practică de clasele exploatatoare.
cuvine din punctul de vedere al numărului fiilor săi, al poziţiunii sale etnice şi geografice, precum şi al calităţilor sale, a năzuit spre validitatea drepturilor sale naţionale, la care n-a renunţat niciodată.(...)

Dreptul istoric, întocmai ca dreptul public al Transilvaniei, legile fundamentale, „Pragmatica Sancţiune", asigurează autonomia Transilvaniei într-o formă inatacabilă; şi poporul român, mai ales după proclamarea egalei îndreptăţiri la 1848 şi după dezvoltarea făcută în anii 1863-1865 în dreptul public, avea în acest act preţios suprema garanţie pentru viaţa naţională română pe viitor, şi aspiraţiunile lui naţionale culminau în această autonomie.

Contra vederilor politice dominate într-un şir de secoli, autonomia a fost, prin uniune, nimicită într-o injustă, contrară dreptului public şi drepturilor elementelor libere care constituiesc Transilvania şi fără considerare la poziţiunea etnică şi geografică şi la dezvoltarea ei specifică, care toate reclamă cu insistenţă această autonomie. (...)

Uniunea şi inaugurarea ei prin Art. de lege 43:1868 sunt desconsiderarea făţişă a tuturor drepturilor poporului român ca element care compune în absolută majoritate vechea Transilvanie, precum şi a tuturor legilor fundamentale care asigurează autonomia acestui principat, sunt înlăturarea totală a elementului român şi o nedreptate atât din punctul de vedere legislariv şi juridic, cât şi din cel politic.

Ajungând, prin sistemul dualist şi prin uniune puterea statului în mâinile elementului maghiar, acesta nesocotind interesele comune, generale şi mari ale statului, a urmărit numai asigurarea hegemoniei sale şi unificarea naţională maghiară, şi toate legile create de atunci şi până astăzi, precum şi executarea lor, adeveresc mersul regretabil spre acest povârniş.(...)

După toate volniciile petrecute de la inaugurarea dualismului, românii sunt cuprinşi de o nemulţimire atât de adâncă, încât participarea în mase a alegătorilor români la alegerile falsificate ar putea să suscite chiar scene revoluţionare, a căror întindere nu se poate prevedea într-o ţară în care asupriţii sunt atât de mulţi şi asupritorii atât de puţini şi de nechibzuiţi ca în Transilvania. Cuprinşi dar de simţământul că, pentru români, câtă vreme se menţin legile nedrepte şi procedurile de violentare arătate mai sus, nu e loc în cadrul vieţii constituţionale s statului ungar, nici scaun în dieta ţării, alegătorii români din Transilvania şi din Ungaria au decretat a rămâne în

rezistenţă pasivă faţă cu dieta din Budapesta.

MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ!

Românii totdeauna au dorit şi doresc şi acum să ieie parte la viaţa publică a patriei lor, care ajunge în dieta ţării la cea mai înaltă expresiune, ba au pretins şi pretind chiar dreptul la această participare, precum pretind să fie recunoscuţi ca factor în cadrul dreptului public din statul ungar, nu aşteptă dar nici acum decât să li se deie putinţa de a lua parte la viaţa publică potrivit cu demnitatea lor şi cu dreptul constituţional reprezentativ, fără de care participare cele mai de căpetenie criterii ale dezvoltării lor naţionale politice şi culturale sunt încătuşate. În împrejurările create dinadins prin legi nedrepte şi prin aplicarea lor ilegală şi lipsită de bună credinţă e imposibilă participarea aceasta; ne mângâiem dar cu gândul că Maiestatea Voastră va fi primit convingerea că rezistenţa pasivă a românilor e justificată, impusă contra propriei lor mai bune voinţe şi contra tuturor postulatelor de drept.

E durerors adevărul că peste 3 milioane dintre supuşii Maiestăţii Voastre nu sunt şi nu se consideră reprezentaţi în dieta ţării lor şi că de un pătrar de secol toate legile se creează fără de participarea acestui factor politic, cu desconsiderarea intereselor lui şi contra marilor interese ale Monarhiei. Românii însă, orişicât de grele ar fi fost timpurile trecute, n-au renunţat niciodată la individualitatea lor naţională, n-au încetat niciodată a pretinde resepctarea dreptului lor de liberă dezvoltare culturală şi au astăzi faţă cu părinţii, bunii şi străbunii lor datoria de a nu contribui la consolidarea unui stat condus cu tendinţa mărturisită de a face peste putinţă orişice dezvoltare naţională română în Transilvania şi în Ungaria.

B. Legea pentru egala îndreptăţire a naţionalităţilor, deşi defectuoasă, ar fi putut, dacă ar fi fost aplicată cu bună-credinţă, ar fi putut să-i îndemne pe români a contribui la consolidarea statului ungar.

Românii totdeauna s-au luptat pentru păstrarea individualităţii lor naţionale. În cele mai grele timpuri ei au conservat limba, datinile şi moravurile, şi în contra tuturor uneltirilor făcute spre a-i deznaţionaliza ei nu s-au contopit în vreun alt popor. Nimic dar pentru dânşii nu e mai presus de dreptul liberei dezvoltări culturale şi toate pretenţiunile lor naţionale se reduc la principiul asigurării legale a existenţei şi liberei dezvoltări.(...)

Scrutând însă dispoziţiunile legii pentru egala îndreptăţire, ne încredinţăm că atunci când s-a creat legea aceasta, nu se urmărea scopul acesta, deoarece legiuitorii nu numai că nu au asigurat prin lege existenţa naţională şi libera dezvoltare culturală
a naţlonalitâplor ce constituiesc statul ungar şi îndeosebi a românilor, ci, din contră, ignorând individualităţile naţionale, contopesc naţionalităţile într-un corp naţional şi sub masca etnică şi politică a înţelesului limbii maghiare, cu scopul învederat de a pune baza legală a unificării naţiunii maghiare.

Purcedând legislaţiunea ţării din aceste vederi greşite, e lucru firesc că, afară de titlu, întreaga lege n-a mai putut cuprinde măreaţa idee a egalei îndreptăţirii...)

Prin această intenţionată confundare a noţiunii de naţiune politică cu noţiunea etnică a naţiunii, legea, chiar în prima ei frază, neagă existenţa noastră ca factor politici...)

Noi, românii, am făcut în timpul celor din urmă câteva decenii mari opintiri şi am adus mari fertfe, ca să propagăm cultura în masele poporului şi să scoatem din ele oameni calificaţi pe la înaltele aşezăminte de învăţământ ale Apusului, şi sunt azi între noi mii de oameni cu cultură apuseană, înzestraţi cu diplome, în toate ramurile de ştiinţă şi pentru toate specialităţile. Actualii consilieri ungari ai Maiestăţii Voastre însă, cunoscând nemulţumirea de care sunt agitaţi românii, se feresc de a aplica români în funcţiunile publice; iar românii cu calificaţiune, văzând silinţele guvernului de a înăbuşi aspiraţiunile culturale ale românilor, se văd nevoiţi a se retrage din viaţa publică a patriei lor. Unii dintre dânşii se susţin prin întreprinderi private ori ca avocaţi, iar cei cu desăvârşire mulţi au părăsit patria lor, în care sunt progoniţi, şi trăiesc azi în alte ţări. Astfel, din zi în zi, românii tot mai mult au trebuit să simtă că ei sunt trataţi ca străini în ţara lor.(...)

Stăpânit de oameni care-l consideră ca străin şi pe care el îi consideră străini, românul nici în justiţie, nici în administraţiune, nici în celelalte sfere ale vieţii publice nu e primit cu bunăvoinţa cuvenită şi nu află la nimeni mângâiere, nicăieri dreptate.

Iar aceasta mai ales pentru că, cu toate dispoziţiunile permisive ale legii pentru egala îndreptăţire, nu se (ine în viaţa publică seamă de limba poporului, dacă el nu e maghiar.*...)

2-12 ai art. de lege XLIV din 1868 acordă naţionalităţilor din statul

ungar dreptul de a se folosi de limba maternă atât în afacerile oficiale comitatense şi comunale, cât şi în discuţiunile congregaţiunilor, şi recunosc orişicărui cetăţean dreptul de a se folosi de limba lui înaintea oficiilor şi tribunalelor. Cu toate aceste, limba maghiară a fost impusă pentru toate afacerile publice şi judiciare, ba chiar şi pentru instituţiunile private. Pentru ca să nu se poată ivi cazurile prevăzute în p. 5 oficialii nu se aleg dintre români, iar notarilor comunali care

—■ i,iu mi i ■—nimiin niiiMiii.iiini.iiiiiiiiHiMuiHmii ■aririirt ■MMIIIHIIIIWIIII IUI[1] i au rămas din timpul provizoriului ori s-au strecurat mai târziu în administraţiune, le este interzis a se folosi în oficiul lor de limba poporului.(---)

C. Articolul de lege privind la organizarea municipiilor e creat şi el în vederea excluderii românilor din viaţa publică. Temeiul lui suntdispoziţiunjile nedrepte ale legii electorale, deoarece acea parte a consilierilor municipali care intră în congregaţiune în virtutea încrederi i publice e aleasă tot de elementele care aleg şi deputăţii în dietă. Tot pentru motivele pentru care românii nu sunt reprezentaţi în dietă, ei nu pot să fie reprezentaţi potrivit cu numărul şi importanţa lor nici în congregaţiunile comitatelor ori ale districtelor, în care ei sunt în majoritatea precumpănitoare şi în aceeaşi proporţiune posed pământul şi poartă sarcinile publice.!...)

D. Biserica şi şcoala au rămas singurele sfere ale vieţii comune în care, graţie părinteştii purtări de grijă a Maiestăţii voastre, românii îşi mai credeau ocrotită libertatea lor de dezvoltare naţională.

Articolul XLII din legile anului 1868, p. 14, asigurează autonomia bisericească, precum şi competenţa forurilor bisericeşti autonome în materia de religiune şi de instrucţiune.

în aceste autonomii e cuprins şi dreptul de a organiza şi conduce învăţământul în şcoalele poporale confesionale şi în cele medii înfiinţate şi susţinute de confesiuni.

Legislaţiunea maghiară, confirmând prin crearea acestei legi o parte din drepturile de liberă dezvoltare culturală, pe care poporul român le avuse mai înainte din îndurarea Maiestăţii Voastre, nu putea să vază cu ochi buni foloasele culturale pe care le trăgeau românii din exercitarea acestor drepturi. După puţini ani s-au pus dar în discuţiune proiecte de legi care aveau de scop numai ştirbirea acestor autonomii şi mărginirea lor la nişte cadre în care avântul cultural e peste putinţă, ci totodată şi silirea prin lege ca fiii oricărei naţionalităţi, în şcoalele confesionale, să înveţe limba maghiară. În vederea acestui scop, lucru nemaipomenit în lumea aceasta, s-a dispus prin lege ca învăţătorii şcoalelor confesionale să fie obligaţi în termene defipte (fixate – n.n.) a învăţa limba maghiară, dacă ţin să nu fie scoşi din oficiu.(...)

Noi, românii, o poporaţiune completă de peste 3 milioane de suflete, contribuim cu sângele şi cu averea noastră pentru susţinerea statului, nu avem însă pentru înaintarea noastră culturală nici un aşezământ susţinut

de stat. Nu avem universitate, ba nici catedre paralele, după cum s-a fost proiectat în anii 1865-1866 şi ni s-a pus în perspectivă cu ocaziunea înfiinţării universităţii din Cluj. Am ajuns atât de departe încât nici pentru catedra de limba şi literatura
română nu mai este iertată propunerea în limba genetică, ba la Universitatea din Cluj, prevederea acelei catedre e considerată ca o insultă adusă poporului român şi învăţământului superior.

Din banii plătiţi de noi statul nu susţine pentru dezvoltarea noastră naţională nici un gimnaziu, nici o şcoală medie, fie comercială ori economică, fie barem o şcoală pedagogică. Ba nu ni se mai dă nici autorizaţiunea de a înfiinţa noi înşine, din.propriile noastre mijloace, şcoale secundare.!...)

La Arad şi la Carabsebeş, românii au stăruit în mai multe rânduri să li se deie autorizaţiunea de a înfiinţa din propria lor avere câte un gimnaziu: guvernul a refuzat autorizaţiunea sub pretext de nimic şi cu învederată intenţiune de a sili pe românii să-şi trimită copiii numai la şcoalele maghiare.!...)

Maiestatea Voastră! Românii şi-au păstrat naţionalitatea în cele mai grele timpuri şi o vor păstra şi în lupta cu actualul sistem de guvernământ. Lupta aceasta însă îi opreşte în dezvoltarea lor firească, îi umple de amărăciune şi-i înstrăinează din ce în ce mai mult de concetăţenii lor maghiari, care, seduşi şi preocupaţi de idealuri nerealizabile, au pierdut simţământul comunităţii de interese care leagă de popoarele adunate sub ocrotirea Maiestăţii Voastre, şi risipesc puterile statului în zadarnice opintiri pentru anihilarea a tot ce nu e maghiar în statul ungar. A fost şi este o datorie cetăţenească să protestăm contra acestor opintiri, şi avem conştiinţa de a ne fi făcut în toate împrejurările datoria aceasta.!...)

Guvernul însă a luat cele mai aspre măsuri pentru ca glasul să fie înăbuşit, ori cel puţin să nu străbată.

E. Legea de presă a fost croită anume în vederea acestui scop.

Deoarece în Transilvania românii sunt în majoritate precumpănitoare, guvernul a ţinut să aibă pentru Transilvania o mai liberă dispunere în ceea ce priveşte presa, pentru ca să poată înăbuşi cu mai multă înlesnire exprimarea convingerilor.

Transilvania are dar nu numai o deosebită lege electorală, ci totodată şi o deosebită lege de presă, mai aspră şi contrară liberalismului.!...)

Pe când dar în tot decursul celor 25 ani de guvernare constituţională un singur ziar politic maghiar n-a fost tras la răspundere pentru combaterea guvernului ori pentru tulburarea bunei înţelegeri între popoarele

conlocuitoare, deşi ziarele maghiare sunt zilnic pline de cele mai violente atacuri, ziarele române în decursul aceluiaşi timp au fost mereu trase înaintea juriului, care na lipsit a pronunţa verdictul de condamnare. Astfel, ziarele româneşti „Federaţiunea", „Albina", „Observatorul", „Gazeta Transilvaniei", „Tribuna", „Romanische Revue", au fost trase în judecată şi condamnate fie pentru că au
dezaprobat proceduri ilegale, fie pentru că au reprodus şi combătut articole nepatriotice din ziare maghiare. Ba i s-a făcut proces de presă până chiar şi unei persoane apărate prin imunitatea de deputat, pentru un manifest către alegătorii săi, care nu conţinea decât cea mai fidelă exprimare a îngrijirilor patriotice împărtăşite de toţi românii.

într-un singur an, 1888, s-au pertractat 7 deosebite procese contra ziarelor române, şi autorii ori redactorii au fost osândiţi la pedepse grele, pentru că au avut curajul civic de a exprim^ convingerile românilor în ceea ce priveşte grava situaţiune a ţării.f...)

Prigonirile însă n-au putut să-i oprească pe românii de a-şi face datoria patriotică, şi astfel în anul 1890 a urmat o nouă serie de procese de presă, pornite contra ziarelor române. De astă dată mai mulţi ziarişti români au fost condamnaţi, între care un corespondent al „Tribunei" chiar la închisoare de un an şi jumătate, pentru că a dezaprobat cultul kossuthist' al ziarelor maghiare.f...)

F. Politica agrară a guvernului a fost condusă şi ea în vederea acestui scop.

Ţinând seamă de importanţa relaţiunilor agrare pentru întreaga dezvoltare socială şi voind a asigura paşnica lucrare a marilor mase de agricultori, Maiestatea Voastră V-aţi îndurat Preagraţios a lua în patentele de la 1853 şi 1854 un şir de dispoziţluni favorabile foştilor iobagi.

Explicări şi reexplicări ale acestor patente, precum şi ale legilor aduse în cauza aceasta au favorizat în practica judecătorească elementul posesoratului[2] contra intereselor şi dreptului neîndoios al poporaţiunii rurale până la marginea insuportabilităţii. Numeroase comune române au făcut din cauza aceasta plângeri la înaltul tron al Maiestăţii voastre; iar jurisconsulţii români au adresat dietei, în anul 1880, un memoriu contra proiectului de lege prezentat de guvern în materie agrară, care a fost ridicat cu toate acestea la valoare de lege ca art. XLV din anul 1880.

Ne mărginim dar aici a aduce la cunoştinţa Maiestăţii Voastre, că şi astăzi, 44 ani după ştergerea robotelor, referinţele urbariale ale statului stau în mare parte nerezolvate şi o numeroasă serie de procese între foştii

posesori şi iobagi sunt în curgere.(...)

' Cultul eroului naţional care a încercat în 1848 să refacă Ungaria medievală, fără să ţină seama că maghiarii nu formau majoritatea populaţiei.

Dreptul de proprietate feudală, invocat de nobili cu ocazia proceselor urbiale.

SaiBBfWîWMWjmsraaWmîWSÎBBBBSmMiaEWWSSM*

Pentru ca românii, în greuaua situaţiune ce li s-a creat, să nu se poată ajuta nici ei între ei, guvernul şi legislaţiunea maghiară nici până astăzi, după o viaţă constituţională de 25 ani, n-au crezut de cuviinţă a crea o lege privitoare la reuniuni şi întruniri publice, ci a rămas ca guvernul să ieie în privinţa aceasata dispoziţiunile lui potrivit cu cerinţele politicii maghiare militante. Astfel, sub pretexte de nimic, guvernul a refuzat românilor încuvinţarea cerută de dânşii spre a înfiinţa reuniuni agricole ori culturale. Ba chiar femeilor române li s-a interzis întrunirea în reuniune pur culturală. În acelaşi timp reuniuni de maghiarizare, deci asociaţiuni cu cel mai agresiv scop, s-au organizat şi lucrează sub protecţiunea autorităţilor publice şi întreţin lupta de rasă între deosebitele popoare ale ţării.

Maiestate! Noi, românii, nu dorim decât să putem trăi în bună înţelegere cu toţi concetăţenii noştri şi să putem urma în pace lucrarea culturală şi economică. Pătrunşi de conştiinţa trăiniciei şi a incoruptibilităţii neamului nostru, noi am râde de silinţele zadarnice pe care guvernul ţării noastre şi societatea maghiară încurajată de dânsul şi le dau spre a ne duce la decadenţă culturală şi economică, pentru ca să ne facă accesibil pentru renegarea naţională.

Acţiunea guvernului însă şi a societăţii maghiare produce în mod firesc o reacţiune, care se manifestă în toate sferele vieţii, şi astfel atât monarhia, cât şi patria noastră mai restrânsă e ţinută în continuă frământare.

Suntem chibzuiţi, Maiestatea Voastră, suntem iubitori de ordine, leali şi îndelung răbdători, dar suntem oameni şi nu se poate să rămânem neatinşi când în fieştecare zi suntem provocaţi, insultaţi fără de sfială, loviţi în interesele noastre culturale şi în cele economice, ameninţaţi în existenţa noastră naţională.(...)

Preşedintele consiliului de miniştri consideră deci ca străine toate limbile afară de cea maghiară, şi nu caută în viaţa statului decât cel mai potrivit mod pentru asimilarea cetăţenilor ce vorbesc în acele limbi străine.

În vederea acestei asimilări au să fie create şi executate legile, pentru ca să se obţină mulţumirea indivizilor, iar nu a individualităţilor naţionale, care au să fie ignorate.(...)

MAIESTATEA VOASTRĂ IMPERIALĂ ŞI REGALĂ APOSTOLICĂ!

Prima datorie a cetăţeanului e sinceritatea faţă cu Monarhul şi faţă cu concetăţenii săi, şi românii au împlinit totdeauna datoria aceasta.

În consecinţa marilor interese de dezvoltare şi de exsitenţă care leagă pe poporul român de monarhie, şi din devotament către Maiestatea Voastră, românii au primit cu supunere situaţiunea creată prin dualism, ca pe una care nu poate să fie decât trecătoare, şi au suferit cu îndelungă răbdare nedreptăţile ce li s-au făcut în timp de un pătrar de secol. Ei însă n-au încetat niciodată aşi da silinţa să oprească pe conducătorii statului din calea primejdioasă pe care au apucat.

Având în vedere că „Volenti non, fit injuria" „, românii au protestat totdeauna, fără de sfială, contra orişicărei călcări de drepturi odată câştigate şi şi-au rezervat în faţa ţării şi în faţa lumii dreptul de revendicare pe timpuri mai priincioase pentru dezvoltarea internă a monarhiei.

Toate silinţele paşnice şi toate protestările lor leale au rămas însă zadarnicei...) '

MAIESTATEA VOASTRĂ!

În timpul de la 1849 până la 1866, românii au câştigat, întocmai ca celelalte popoare mai înainte asuprite ale monarhiei, un întreg şir de drepturi şi de garanţii pentru dezvoltarea lor naţională. Deşi în pactaţiunile dualiste s-a stabilit respectarea acestor drepturi şi asigurarea lor prin legi create în formă constituţională, experienţele făcute în timpul unei vieţi constituţionale de douăzeci şi cinci de ani au produs în inimile românilor convingerea că elementele ridicate prin falsa aplicare a formelor constituţionale în fruntea statului nu se ţin de angajamentele luate, nu respectază drepturile acordate de Maiestatea Voastră din plină putere monarhică şi în conformitate cu adevăratele interese de fortificare ale monarhiei, ci consideră drept o chestiune de ambiţiune naţională de a face

ca statul ungar constituţional să ieie prin legiferare şi executare constituţională tot ceea ce ni s-a dat din partea monarhiei austriece unitare. Călcarea angajamentelor supărătoare, ascunderea adevărului asupra relaţiunilor interne, reaua-credinţă în formularea legilor şi în aplicarea lor, violentarea în jos şi ameninţarea în sus au fost proclamte drept axiome de stat în patria noastră restrânsă, şi de aceea aici, în ţările coroanei ungare, aşezămintele constituţionale nu servesc spre asigurarea liberului exerciţiu al drepturilor şi spre înaintarea paşnicei dezvoltări, ci dau numai unei minorităţi

„Nu se face nedreptate aceluia care consimte".

violente şi lărmuitoare putinţa de a asupri majoritatea compusă din elemente muncitoare şi gata întotdeauna să subordoneze interesele lor particulare, marilor interese ale monarhiei.

Puşi în faţa acestei situaţiuni, delegaţii trimişi de alegătorii români la conferinţa electorală ţinută la Sibiu în zilele de 20 şi 21 ianuarie a.c. s-au văzut siliţi a lua în unanimitate şi următorul conclus:

„Oricât de indispensabil trebuie să apară pentru fiecare patriot nepreocupat o schimbare salutară/totuşi conferinţa faţă cu dezvoltarea ce o iau lucrurile, se simte constrânsă la dureroasa mărturisire c?nu numai faţă cu regimul, ci şi faţă cu toţi factorii parlamentari şi-a pierdut încrederea. Ea crede că sanarea răului ţara nu-l poate aştepta decât numai de la o intervenţiune corespunzătoare a celuilalt factor, a factorului suprem, de fapt a Coroanei, care în poziţiunea sa înaltă stând peste orice particularism şi ca adevărat reprezentant al intereselor celor mai înalte ale statului are chemarea constituţională de a se întrepune cu sacra sa autoritate şi plenitudine a puterii sale, ori de câte ori statul ajunge într- o stare în care organismul său este ameninţat chiar în structura sa cea mai internă. Conferinţa susţine deci cu deplină încredere în gloriosul ei purtător, Preagraţiosul nostru Monarh, conclusul conferinţelor trecute cu privire la subşternerea unui memorand la Tron, şi decide ca acest memorand să se prezenteze fără amânare".

Maiestatea Voastră Imperială şi regală Apostolică! Preagraţioase Stăpâne! împlinind însărcinarea cu care am fost onoraţi din partea oamenilor de încredere ai concetăţenilor noştri români, ne simţim datori a pune în vederea Maiestăţii Voastre că comitenţii noştri, românii nu

sunt numai ei singuri în starea nesuferită asupra căreia am atras prin acest memoriu părinteasca luare aminte a Maiestăţii Voastre. '

De la Porţile de Fier şi până în Leitha, din Marea Adriatică şi până în culmile Carpaţilorgaliţieni, ţara e frământată de continuie agitaţiuni şi cuprinsă de adâncă nemulţmumire. Chiar concetăţenii noştri maghiari, văzând zădărnicia silinţelor lor utopice, sunt cei mai agitaţi şi mai nemulţumiţi şi împing mereu spre zguduiri violente.(...)

Singură înfăţişarea sinceră şi întemeiată pe respetarea reciprocă a intereselor de existenţă şi de dezvoltare naţională poate să ducă spre consolidarea internă şi spre fortificarea de la care atârnă exsitenţa Iul în grele timpuri prin care trecem.

Regatul ungar, afară de Croaţia, care se bucură de autonomia ei, are o poporaţiune de vrea 13.200.000 suflete.

Aproape a patra parte din această poporaţiune, vreo trei milioane de suflete, sunt români aşezaţi în mase compacte în vechea Transilvanie, în Banat, în Arad, Bihor, Sălaj, Sătmar şi Maramureş, adică la hotarele orientale ale Monarhiei, pe ţărmul stâng al râului Tisa, în triunghiul dintre Tisa şi Mureş şi între munţii mărginaşi ai Transilvaniei, pe un teritoriu de vreo 134.630,54 km , unde ei fac 60-95% din întreaga poporaţiune. E adevăr neîndoios că ei se află aici şi că stăpânesc ca proprietate privată ori comunală, în aproapre aceeaşi proporţiune, pământul ţării. E adevăr neîndoios că muncesc pământul acesta şi jertfesc din roadele muncii lor, plătind fel de fel de dări, pentru susţinerea statului. E adevăr neîndoios că dau, ca oşteni, jertfă de sânge pentru apărarea ţării. E adevăr neîndoios, dovedit prin miile de şcoale pe care le-au înfiinţat şi le susţin din propriile lor mijloace că ei au conştiinţă naţională şi nu vor să fie luaţi drept nişte indivizi, ci se impun ca popor deosebit, care are aspiraţiunile sale culturale.
. E adevăr dovedit prin luptele pe care le-au purtat în timpul secolelor trecute fără de răgaz Şi prin silinţele ce şi-au dat să-şi creeze o clasă conducătoare, că ei au conştiinţă despre importanţa lor etnică, geografică şi politică, îşi cunosc drepturile şi ţin să fie trataţi întru toate deopotrivă cu celelalte popoare conlocuitoare, îndeosebi şi deopotrivă cu poporul maghiar.

A nega aceste adevăruri, a le trece cu vederea, a le nesocoti a nu voi să le ştii când ele se impun, este o gravă abatere de la cele mai elementare rezoane de stat.

Chiar dacă românii n-ar avea nici un trecut istoric şi astfel nici o bază legitimă luată din trecutul milenar al statului pentru pretenţiunile lor, chiar şi numai faptul că ei sunt, voiesc cu toată hotărârea şi pot mult în anumite împrejurări, e destul motiv politic spre a determina pe orişicare guvern să ţină seamă de interesele lor legitime. (...)

Văzând nemulţumirea generală, de care sunt cuprinse toate straturile societăţii, şi greutăţile mari ale timpului, românii au ţinut să caute mângâiere şi îmbărbătare la Maiestatea Voastră, făcându-şi datoria de supuşi leali şi sinceri.

Azi, ca totdeauna, convinşi că numai prin o sinceră înfrăţire a popoarelor se poate asigura paşnica dezvoltarea a patriei noastre, românii stăruie în dorinţa ca, în formă legală, şi prin concursul factorilor

competenţi, sistemul de guvernare să fie reformat în patria noastră, astfel ca să se asigure drepturile odată câştigate şi să se ţină seamă de interesele legitime ale tuturor popoarelor ce compun statul ungar poliglot.t...)

Unitatea monarhiei şi rezoanele de stat care militează pentru această unitate, precum şi adevăratele interese ale regatului ungar cer imperios ca toate elementele compunătoare de stat să se simtă mulţumite şi dispuse a da sângele şi avutul lor pentru întărirea şi apărarea patriei comune, iar aceasta nu e cu putinţă câtă vreme drepturile naţionale nu sunt legal recunoscute şi respectate în practica executivă.

încercarea de a ajunge la consolidarea statului ungar prin asigurarea dominaţiunii exclusive a poporului maghiar s-a dovedit zadarnică şi după opintiri făcute în timp de un pătrar de secol.(...)

Salutea" Monarhiei, a patriei noastre mai restrânsă şi chiar a poporului maghiar îndeosebi cere să se pună capăt acestei stări de lucruri şi să se ieie cât mai curând iniţiativa pentru asocierea internă a popoarelor, pentru ca, adunaţi cu iubire şi cu încredere împrejurul Tronului, să emulăm cu toţii întru consolidarea şi fortificarea patriei comune.

Astăzi, după ce popoarele au fost învrăjbite prin o politică nesocotită şi îndărătnică, numai de la fireasca mijlocire a Maiestăţii Voastre se mai poate aştepta o asemenea schimbare salutată în viaţa noastră comună.f...)

Ai Maiestăţii Voastre cei mai credincioşi supuşi.

Comitetul designat de adunarea generală a reprezentanţilor tuturor alegătorilor români din Transilvania şi Ungaria pentru aşternerea memorandului.

Sibiu, 26 martie 1892

Dr. loan Raţiu m.p. preşedinte

George Pop de Băseşti m.p. vicepreşedinte

Dr. Vasile Lucaciu m.p. secretar general

Eugen Brote m.p. vicepreşedinte

Septimiu Albini m.p. secretar

(Teodor V. PăcSţian, Cartea de aur ..., voi. VII, Sibiu, 1913 p. 513-546)

HOTĂRÂRILE CONFERINŢEI NAŢIONALE A PARTIDULUI NAŢIONAL ROMÂN DE LA SIBIU DIN 10 IANUARIE 1905

« Delegaţii români ai cercurilor electorale din ţările de sub coroana sf. Ştefan, întruniţi în conferenţa de azi, află că împrejurările extrem de grave nu permit să ne atingem de programul partidului naţional român, ci din contră, justifică susţinerea neatinsă a acestuia în întregitatea sa, aşa cum a fost alcătuit în anul 1881 şi susţinut în anii 1884, 1887, 1890 şi 1892, admiţând în faţa evoluţiunilor actuale politice posibilitatea unei revizuiri în sens de desvoltare şi amplificare, cu scopul deplinei asigurări a existenţii şi libertăţii noastre naţionale.

Fideli programului naţional, în considerarea exigenţelor situaţiunei politice, conferenţa enunţă şi accentuează din nou următoarele:

1. Pretindem neclintit recunoaşterea poporului român de individualitate politică alcătuitoare de stat şi asigurarea desvoltării sale etnice şi constituţionale prin instituţiuni de drept public, pe lângă susţinerea intactă a întregităţii statului ţărilor coroanei sfântului Ştefan. Totodată dorim realizarea acelor postulate şi pentru celelalte popoare cari toate împreună constituesc statul ungar.

2. în interesul bine priceput al patriei insistăm pe lângă susţinerea neştirbită a unităţii armatei comune, în conducere, administraţiuni şi limbă de comandă, dar cerem de alta parte respectarea şi uzul mai intensiv al limbei fiecărui regiment. Pretindem scăriţarea (scurtarea – n.n.) timpului de serviciu de la 3 la 2 ani şi curmarea tendinţelor de maghiarizare şi în armată.

3. Nu numai că pretindem din nou, conform programului naţional, punerea în deplină vigoare şi respectarea legii despre egala îndreptăţire, ci pretindem revizuirea şi conformarea tuturor acelor legi ulterioare, a căror dispoziţie taie în principiile acelei legi fundamentale. În consecinţă pretindem, ca în administraţie, justiţie şi instrucţiune, uzul limbilor popoarelor din patrie prin lege să fie asigurat, în aşa măsură şi în aşa chip, ca fiecare popor din patrie să fie judecat, administrat şi instruit în limba sa proprie, drept ce funcţionarii publici în fiecare ţinut să fie aleşi ori numiţi dintre fiii poporului care îl locueşte, iar dacă n-ar sta la dispoziţie atari, la tot cazul funcţionarii publici să cunoască în graiu şi scris limbile acelor popoare în mijlocul cărora sunt aplicaţi.

4. Pretindem autonomie deplină pentru toate confesiunile şi cerem, ca

tuturor confesiunilor, în proporţiune cu numărul sufletelor de credincioşi, din visteria statului să li se pună la dispoziţie mijloacele materiale, cari sunt de

lipsă pentru administrarea bisericilor, dotarea preoţilor şi susţinerea şcoalelor confesionale, astfel, ca în ţara întreagă instrucţiunea elementară să fie absolut gratuită.(...) „

5. Pretindem autonomia deplină a comunelor şi a cercurilor administrative şi arondarea lor cu deosebită considerare la limitele de limbă a popoarelor din ţară. Pretindem alegerea funcţionarilor administrativi din popor, cu eschiderea dreptului de candidare, şi desfiinţarea instituţiunei virilistilor.

6. Cerem lege electorală pe baza sufragiului universal şi arondarea cercurilor, cu număr egal al alegătorilor, votare secretă în sediile notariale, înaintea unei comisii ambulante, şi reprezentarea minorităţilor în parlamentul ţării.

Pretindem să se garanteze prin lege dreptul de întrunire şi asociere, fără nici o restricţiune, pretindem votarea deplinei libertăţi, a presei, nelimitate în afacerile publice.

7. Cerem străformarea (reformarea – n.n.) radicală a sistemului de dare, reducerea dării de pământ, peste tot întroducerea contribuţiei progresive, scutirea de sub contribuţie a minimului de existenţă şi desfiinţarea dării de cosum pentru articlii indispensabili de alimentare.

8. Pretindem desfiinţarea fidei-comiselor, împroprietărirea în măsură corăspunzătoare a agricultorilor prin vinderea în parţele sub condiţii favorabile a moşiilor statului. Cerem inalienabilitatea şi indivizibilitatea minimului de proprietate şi pretindem, ca în ţinutul locuit de români colonizările să se facă numai cu populaţiune română. Păşunatul în pădurile statului să fie pe lângă taxă mică dat în arândă direct poporului, iar legea referitoare la păduri să fie schimbată mai spre uşurarea poporului. Interesele muncitoarilor să fie scutite în mod echitabil în raport cu munca lor, făcându-se imposibilă exploatarea lor din partea întreprinzătorilor. Prin institut de stat să se introducă asigurarea obligatorie a muncitorilor pentru cazul de boală şi bătrâneţe, având să contribuie în acest scop statul, întreprinzătorii, precum şi aceia, cari aplică muncitori. Nu mai puţin pretindem statificarea higienei publice, medic şi medicamente pentru săraci.

Pentru eluptarea postulatelor dupuse în programul naţional, în hotărârile conferenţelor naţionale şi în cele de mai sus, poporul român se va folosi de toate mijloacele constituţionale, căutând a delătura toate pedecile artificiale ce i-se pun în cale.

îndeosebi asupra participării ori neparticipării naţiunei române la vieaţa parlamentară, conferenţa se simte necezitată a declara, că câtă vreme nu vor fi scoase din vigoare legile electorale actuale, artificial aşa întocmite, ca să fie
exchise naţionalităţile nemaghiare de la înrâuire faptică în conducerea afacerilor ţării, – poporul român din ţările coroanei Sf. Ştefan, nedreptăţile prin aceste legi, nici că poate fi reprezentat în parlamentul ţării în chip demn de importanţa sa politică, ce o are ca după număr a doua naţionalitate din ţară.(...)

Cu toate acestea însă, considerând, că concluzul conferenţei naţionale de la Sibiu din 1881, prin care s-a declarat pasivitatea şi li s-a impus conducătorilor politici ai poporului român îndatorirea să se îngrijească, ca «această rezistenţă pasivă să devină serioasă şi reală», nu se mai poate executa în mod corăspunzător; considerând, că între stările actuale bine cumpănite, executarea pasivităţii reale întâmpină greutăţi neînvincibile, iar a susţinea şi mai departe, că păstrăm pasivitatea, când un număr foarte însemnat al alegătorilor români nu o vor observa, ar trece de sinamăgire deşartă; (...) considerând, că numai astfel se poate desminţi în mod real în faţa lumii întregi falsul susţinut de actualii guvernanţi, că poporul românesc n-ar consimţi cu scopurile politice ale conducătorilor săi, ci în marea sa majoritate ar aproba nedreptăţile ce i se fac; şi considerând în fine, că numai aşa se va delătura piedeca, care nelegal şi voinicește s-a pus în calea organizării temeinice a partidului nostru naţional, cum şi în calea funcţionării libere a acestui partid:

Conferenţa delegaţilor români ai cercurilor electorale a ţărilor de sub coroana Sf. Ştefan decretează prin aceasta Intrarea în activitatea parlamentară a alegătorilor români, pentru toate cercurile electorale».

(Teodor V. Păcăţian, Cartea de aur ..., voi. VIII, p. 169-172)

IULIUMANIU

Discurs rostit în Camera Deputaţilor din Ungaria în şedinţa din 29 mai 1906

(Poziţia Partidului Naţional Român din Transilvania faţă de guvernul prezidat de Wekerle – n.n.)

- Onorată Casă! Fiind obicei parlamentar, ca diferitele partide, prin oratorii lor să-şi lămurească ţinuta faţă cu programul guvernului, îndrăznesc şi eu să- mi spun cuvântul, în numele partidului naţionaliştilor, din care fac parte. (Mare sgomot între kossuthişti şi la mijloc: Nu există partid naţionalist! Cine spune aşa ceva e trădător de patrie!)

D-voastră tăgăduiţi fiinţa partidului nostru, cu toate că avem program, cu toate că suntem aci noi, cari suntem membrii acestui partid: cu toate că avem,

organizaţie de partid, şi aşa înaintea oricărui om cu mintea treză ne înfăţişem ca partid organizat. .

Dar cu toate că D-voastră tăgăduiţi fiinţa partidului nostru ... (Zgomot, un glas dintre naţionalişti: Atunci şi noi făgăduim pe a Dumneavoastră! Mişcări generale. Strigate în stânga: Trădători!)

- Noi susţinem, că ezistinţa partidelor nu se poate discuta, şi nu se poate discuta nici dreptul lor de a se validita. Noi aici vă vom dovedi nu numai cu argumente, ci şi prin faptele noastre, că existăm ca partid şi ca atare nu vom înceta a munci pentru binele naţiunilor noastre şi a patriei (Zgomot îndelung. Strigăte: numai o naţiune ezistă în patria aceasta. Trădători!)

Prezidentul: Vă rog să fiţi în linişte! Eu până aci nu am auzit nici un cuvânt al oratorului. Aşa zgomot faceţi domnilor deputaţi că prezidentul nu poate urmări, după datorinţă, vorbirea oratorului. Prima datorinţă o avem deci, ca să ascultăm oratorii în linişte.

(...)

Mărturisesc, că am aşteptat cu multă nerăbdare acest program, ce a binevoit a ni-l desfăşura d-nul ministru prezident. Cele spuse m-au dezamăgit; şi m-au dezamăgit, pentru că cunoscând caracterul de tranziţie al guvernului acestuia şi cunoscând şi chemarea lui, am fi putut aştepta, cu tot dreptul, să ne vorbească mai lămurit şi mai pe larg despre modul, cum are de gând să-şi împlinească această chemare.

Guvernul de acum, pe lângă sarcina de-a acoperi trebuinţele statului, i s-a dat şi sarcina de a pregăti proiectul de lege pentru întroducerea votului universal. Guvernul a primit să deschidă şanţurile constituţiei pentru păturile largi ale poporului, dar domnul prim-ministru tocmai desfăşurarea acestei îndatori însemante a lăsat-o în vălul întunerecului.

E aproape un an de când s-a pornit această luptă, care n-a avut alt sfârşit decât că chestiunea votului universal a ajuns la suprafaţa tuturor

celorlalte chestiuni. Sub deviza votului universal se înţeleg însă diferite lucruri, şi pentru rezolvirea acestei chestiuni se propun diferite modalităţi. Intre astfel de împrejurări ar fi corect, şi cred, că este datorinţa d-lui ministru-preşedinte, să desfăşure înaintea noastră, că din diferitele concepţiuni ce să profesează sub ideia votului universal, cari sunt acelea, pe cari dânsul le acceptează şi pe cari dintre ele voieşte să le ducă la îndeplinire? Când domnul ministru-preşedinte a declarat, că proiectul de lege despre votul universal voieşte să-l întroducă pe baza ideilor democratice, şi noi l-am aprobat; dar când dl. ministru a mai spus – dacă am înţeles bine, – că voieşte să deschidă şanţurile constituţiei numai pentru aceia, cari au destulă pricepere pentru asta ... ţi pe cari guvernul îi află pricepu(i: atunci guvernul să gândească la un vot universal [ărmuit, pe care noi nu-l putem primi ţi care ne-a îndemnat să revocăm aprobarea noastră. Nu putem avea, deci, încredere faţă de guvern, pentru că, noi, naţionaliţtii, ţtim prea bine că la întroducerea în viaţa practică a principiilor – de altcum binevenite ţi democratice – tocmai principiile generale au fost date de minciună.

Afară de aceasta mai e o împrejurare care mă îndeamnă să fiu cu neîncredere faţă de programul înaintat, ţi anume împrejurarea, că dl ministru- preţedinte n-a amintit nici cu un cuvânt, că va împlini cu dreptate ţi nepărtinire legile fundamentale ale ţării.

Da, fireţte, s-ar înţelege de sine, dacă legile ţării ar fi întradevăr îndeplinite. – Dar, durere, noi ne-am obicinuit să vedem, că legile nu se îndeplinesc. (Miţcare ţi zgomot în stânga. Deputatul Sumegi Vilmos mereu întrerupe.)

Preşedintele: (sună): Tăcere d-lor! pe domnul deputat Sumegi îl provoc să asculte în liniţte pe orator.

- Onorată Casă! Domnul ministru-preţedinte a aflat de bine să spună, el va ţinea legile fundamentale ale Croaţiei. Dacă domnul ministru a aflat de bine să spună deschilinit aceasta, atuncia ţi noi putem să aţteptăm cu drept cuvânt... (Zgomot mare în toată casa strigăte: **Pe cine înţelegi subt» ţi noi « ?)**

Preşedintele: Onorată Casă! (Zgomot. **Să auzim!)** Aţa se vede, că dl deputat- vorbitor nu eîn curat cu legile fundamentale ale ţării. (Strigăte. **Aşa-i!)** Si crede, că naţionalităţile de aici sunt în aceleaţ relaţiuni cu Ungaria, ca ţi Croaţia faţă de Ungaria. (Zgomot mare ţi protestări din partea naţionalităţilor.) Cer să nu întrerupeţi cuvintele preţedintelui.

Aceasta e prima condiţiune, căci în caz contrar voiu fi silit să aplic regulamentul casei faţă de aceia, cari nici pe preţedintele nu vreau să-l asculte.

Eu rog deci pe domnul deputat, să se ţină de legile noastre fundamentale ţi să nu peardă dinaintea ochilor acestea legi nici în cursul vorbirii sale.

Iuliu Markos: România-mare, până la Tisa, le-ar trebui ăstora!

- Bine ţtiu, că nu-mi este permis să comentez zisele d-lui preţedinte, tocmai pentru aceia mă acomodez ţi vreau să constat numai, că n-am confundat instituţiunile de drept public ale ţării...

- ... Cunosc bine legile, cari statoresc relaţiunea noastră cu Croaţia, ţi cunosc ţi celelalte legi fundamentale ale ţării, cari au fost ţi sunt chemate a asigura întărirea ţării aceştia, dară ţtim, că acestea din urmă nu s-au îndeplinit. Eu am zis ţi o spun neclintit ţi acuma, că precum a aflat domnul preţedinte de lipsă, ca să asigure îndeplinirea legilor fundamentale referitoare la Croaţi, tot
aşa – cred eu, avea datorinţa să se declare şi în ce priveşte o altă lege fundamentală legea referitoare la egala îndreptăţire a naţionalităţilor cuprinsă în articolul de lege 44 din 1868 ...

Prezidentul: Rog linişte! Poftească continuă!

-... şi să declare, că şi aceasta lege o va îndeplini conştienţios. (Mişcare.) Noi nu avem încredere (mare sgomot) faţă de acest guvern, pentru că vedem, **că acest guvern stă în slujba aceluiaşi sistem de guvernare, care de la 1867 încoace ţine încătuşată şi împiedică validitarea acelor puteri fireşti, cari întradevăr susţin ţara aceasta.** (Zgomot mare.) Pentru că slujeşte acelaş sistem de guvernare, care de la 1867 conduce destinele ţării acesteia spre nefericirea ei, şi care nu se poate numi altfel decât: dominaţiunea esclusivizmului de rasă şi de clasă. (Mare zgomot. Vii aprobări între naţionalişti.)

Fiindcă domnul ministru prezident chiar şi atunci, când promite proiectul de lege referitor la votul universal, care ar trebui să stee în slujba principiilor celor mai democratice, declară, că această lege asemenea va sluji caracterului naţional al acestui stat; fiindcă din trecut ştim, că ceînsamnă caracterul naţional statului.. (Zgomot mare. Strigăte la kossuthişti: înseamnă unitatea naţională!)

Bela Kelemen: Aici nu există decât naţiune unitară maghiară!

- ... fiindcă noi ştim din tristeţe pătanii ale trecutului, că această lozincă înseamnă încercarea de a ne contopi în rasa maghiară ... (Mare şi nesfârşit

zgomot. Deputatul Sumegi Vilmos întrerupe mereu.)

Prezidentul: Rog liniște! (Mare zgomot. Strigăte: Să auzim pe prezidentul!) Pe deputatul Sumegi îl rog de nou să nu conturbe pe orator cu continue întreruperi.

-... fiindcă, durere, din trecutul nu prea îndepărtat ştim şi aceea, că subt lozinca statului naţional maghiar voiţi să împedecaţi fiinţa naţionalităţilor nemaghiare; şi fiindcă din fiecare părticică a vorbirei de program a d-lui ministru prezident răsună această lozinică, noi deşi vedem unele bune gânduri în părţile mai neînsemnate ale programului lustruita! guvernului, nu putem fi cu încredere faţă de acest guvern în deosebi nici pentru aceea pentru că din programul cultural al său se vede lămurit dorinţa de-a maghiariza, tendinţă, care împedecă fericirea adevărată a ţării şi înaintarea dreaptă a popoarălor ei. (Mare zgomot. Vii aprobări între naţionalişti. întreruperi dese la kosuthişti. **Asta nu-i strică nimic guvernului!)**

Noi o spunem hotărât că nu suntem pentru guvern aici, ci pentru binele poporului. (Mare zgomot).

(Dr. Iuliu Maniu, Discursurile parlamentare 29 mai – 31 iulie 1906, Blaj, 1906, p. 5-10)

VASILEGOLDIŞ

O părere individuală

(Percepţia fruntaşului Partidului Naţional Român asupra activismului politic – n.n.)

După memorandul din 1892 puterea politică a statului s-a năpustit cu toată furia asupra Partidului Naţional Român şi a făcut aproape imposibilă orice manifestare, orice lucrare politică a acestui partid. Cea mai mică mişcare a aderenţilor partidului era urmărită pe cale criminală, mai ales însă pe cea administrativă. Eram în primejdia necesităţii de a duce lupta politică a poporului românesc pentru aspiraţiile sale naţionale pe terenul... publicităţii. Intre aceste sinistre împrejurări am fost cel dintâi care am avut curajul să arunc în discuţia publică ideea activităţii parlamentare, care dealtcum trebuie să recunosc, era acceptată deja în convorbiri particulare de o parte însemnată a aderenţilor partidului.

Am scris multe articole întru sprijinirea convingerii mele, că adică numai activitatea parlamentară ne poate izbăvi din impasul în care ajunsese activitatea politică a partidului naţional în urma mişcării memorandiste. Am avut satisfacţia mulţumitoare de a vedea în curând aproape întreaga tinerime naţionalistă arborând steagul activităţii parlamentare şi am

sprijinit din toate puterile mele iniţiativa bărbătească a d-lui Aurel Vlad , care a cutezat mai întâi să pună în practică principiul activităţii. A fost însă totdeauna deosebire între felul cum am înţeles eu rostul activităţii parlamentare şi între chipul cum s-a pus acea activitate în aplicare. Eu ţineam activitatea parlamentară trebuincioasă în scopul ca prin ea să ne putem reconstitui partidul şi să ne putem crea organele de lipsă pentru conducerea şi reprezentarea partidului. Afară de acest scop, mai mult formal, activitatea parlamentară am socotit-o totdeauna ca mijlocul cel mai potrivit şi aproape singur posibil, pentru a face în masele mari ale poporului nostru propaganda politicii naţionale, pentru a profunda tot mai mult în aceste mase conştiinţa naţională şi de a întemeia raporturi tot masi strânse între popor şi intelectualii români. Aş putea reproduce toate articolele mele scrise în această materie şi din scrisele mele de atunci orişicine se poate convinge că am susţinut cu bogată argumentaţie teza: din însăşi activitatea noastră în parlament nu

' Aurel Vlad (1875-1953), fruntaş al luptei românilor pentru drepturi naţionale. A susţinut politica de „activitate", fiind ales în 1903 deputat în dietă.

putem spera o îmbunătăţire a situaţiei politice a poporului nostru. Am susţinut că activitatea parlamentară nu de aceea ne trebuieşte, fiindcă am nădăjduit ca prin lupta noastră în parlament am fi în stare să determinăm factorii decisivi în conducerea statului la concesiuni de oarecare preţ pentru îmbunătăţirea sorţii poporului nostru, ci pentru aceea, ca să deşteptăm conştiinţa naţională, să mişcăm masele, să ducem viaţă în popor, să-l apropiem de conducătorii săi şi să-l determinăm la muncă mai intensivă în cele sociale, economice şi culturale, în consecinţa acestui fel de a vedea am militat totdeauna pentru activitatea parlamentară ideală. Să nu intrăm în luptele electorale cu gândul de a izbuti la alegeri, cel puţin deocamdată şi pentru câteva cicluri parlamentare. Tot în consecinţa acestui fel de a vedea am susţinut totdeauna părerea că trebuie să punem candidaţi în toate cercurile electorale unde se află alegători români, fie cât de puţini, iar la alegeri absolut să nu facem cheltuieli, ci să lăsăm ca fiecare alegător român, care s-a convins despre adevărul politicii naţionale, să vină la urnă cu cheltuiala sa, având credinţa că votul ce-l dă, pentru sine îl dă, cheltuiala ce o face, pentru sine o face.

în chipul acesta n-am fi avut, poate, nici până astăzi nici un deputat naţional, dar am avea o puternică tabără de bărbaţi convinşi, ideea naţională ar fi pătruns mai temeinic în masele populare şi aceşti alegători ideali ar reprezenta o forţă mai considerabilă în ochii factorilor politici decizători, decât întreg clubul deputaţilor naţionalişti în parlament.

Am zis totdeauna că şi după intrarea în activitatea parlamentară greul muncii noastre politice trebuie să fie desfăşurat în mijlocul poporului, că în parlament este a se fixa numai punctul nostru de vedere faţă de politica oficială de guvernare, iar deputăţii vor avea să dezvolte adevărata lor muncă naţională între alegătorii lor. Aceste idei ale mele însă n-au avut darul de a convinge şi luptele electorale de la început s-au dat nu în scopul exclusiv de propagandă, ci în scopul de a izbuti la alegeri cu orice preţ. De aici au urmat mari şi multe neajunsuri. Ne le voi revela acum, dar ţin totuşi să constat că am intrat în activitatea parlamentară fără a ne da bine seama de fiinţa adevărată a acestei activităţi. Căci dacă am fi stabilit de la început principiul că intrăm în lupta parlamentară cu scopul de a izbuti la alegeri cu orice preţ, atunci consecinţa logică a acestui principiu era să punem candidaţi numai în acele cercuri unde putem avea şanse sigure de izbândă şi asupra acestor cercuri ar fi trebuit concentrată toată puterea partidului, iar în cercurile nesigure, ori trebuia să se susţină pasivitatea, ori să se dea numai în lupta ideală atinsă în şirile de mai sus, fără a angaja pentru aceste cercuri partea mai însemantă din forţele mo-

rale şi materiale ale partidului. Experienţa celor opt ani de activitate parlamentară m-a întărit în convingerile mele referitoare la ceea ce trebuie să fie pentru noi luptele electorale şi mă voi strădui din nou să conving în viitor şi pe alţii despre temeinicia convingerilor mele. Le scriu acestea din prijejul alegerilor iminente de la Cisnădia şi de la Şimleu. Sunt de părere că fraţii noştri din cercul Cisnădiei au făcut rău când au renunţat la candidatura naţională în acel cerc, căci şi prilejul acesta trebuia folosit pentru propaganda naţională şi pentru aprofundarea conştiinţei naţionale şi politice la românii din acel cerc. Tot aşa cred că fraţii noştri din cercul Şimleului ar face corect dacă lupta electorară care-i aşteptă ar duce-o în sensul ideal propagat de mine, din motive de mare greutate, pe care fără îndoială vor avea ocaziune a le supune judecăţi fraţilor mei când va trebui să pregătim acţiunea electorală a ciclului următor.

(„Românul" din 30 ianuarie/12 februarie 1911, p. I-2, apud Ziarul „Românul şi Marea Unire", Bucureşti, 1988, p. 94-96)

OCTAVIAN GOCA

Războiul din Balcani şi durerile noastre – o nouă biruinţă a principiului naţional

Ceea ce se petrece în Balcani, consolidarea unor state pe ruinele imperiului otoman, nu e pentru un spirit înţelegător decât desfăşurarea firească a unui proces de evoluţie politică care determină toate schimbările de hartă în istoria timpului mai nou. E biruinţa principiului naţional această proaspătă consolidare de puteri: o nouă etapă într-un lanţ progresiv al istoriei universale. Poate surprinde numai prin felul dezlegării repezi dar nu poate decât să întărească concluziile logice ale unui proces de dezvoltare normală în istoria modernă a omenirii. Principiul naţional de orânduire a vieţii de stat îşi are rădăcinile adânci în însăşi firea omenească, a fost aruncat însă pe terenul de luptă la vieţii moderne deodată cu lozincile marii revoluţii franceze. Pe urma acestui vifor de primeniri a valorilor morale şi a preceptelor de gândire învechită, deodată cu dezlegarea spriritului din cătuşele scolasticismului răsuflat deodată cu învierea literaturii naţionale a prins mai mare putere şi tendinţa firească a popoartelor de a-şi aranja

graniţele politice în conformitate cu graniţele etnice, întreg veacul al nouăsprezecelea răsună de strigătele acestei lozinci de luptă care pătrunde toate fibrele gândirii moderne. Şi simţim chemarea pe câmpul

de bătaie şi-i desluşim fulgerele din cântecul poeţilor. Alcătuiri vechi se dărâmă şi împărăţii neputincioase cad în faţa acestui potop ... Aşa merge pas de pas, triumf de triumf principiul libertăţii naţionale, care e primit de popoare şi dus la izbândă în măsura dezvoltărilor culturale şi politice. În drumul lui cuceritor el a găsit răsunet şi în neamul românesc. Din vâltoarea evului '48 s-a desprins ca un tunet imnul lui Mureşanu, din îndemnurile vremii s-au înfiripat strofele răsunătoare ale lui Alecsandri şi s-au închegat într-un singur trup oropsitele Principate dunărene, care prin chiotul de triumf al dorobanţilor de la Plevna au pregătit intrarea glorioasă a României în istoria universală. Cu noi ceşti din dincoace de Carpaţi, justiţia istoriei a fost mai vitregă, neschimbând aproape nimic din alcătuirile unei vieţi de oprimare tradiţională. în suflete s-a trezit însă o mişcare de primenire, s-au ivit, cele dintâi licăriri de regenerare a conştiinţei noastre politice ... Popoarele din Balcani s-au desfăcut pas de pas din obezile unei servituţi de veacuri, mutând tot mai spre sud graniţa imperiului turcoman, care se întemeia pe forţa armată, nu pe unitatea etnică. Crescând din ce în ce în expansiunea lor, împinşi de impulsurile unui ideal politic conştient, folosindu- se de slăbiciunile momentane ale asupritorului de veacuri, slavii din Balcani au smuls cu o oră mai curând biruinţa principiului naţional la ei acasă, pregătind astfel o nouă verigă în lanţul de evoluţie normală a istoriei omeneşti. Pe harta Europei, după modificările mai recente, nu mai rămâne acum decât o singură mare putere susţinută de elemente etnice eterogene: Austro-Ungaria. învăţămintele războiului din Balcani privesc deci direct monarhia noastră. Strigătul de biruinţă din vecini răsună la noi: introduce un ferment în masele populare, pune în mişcare aparatul de judecată simplistă a mulţimii, care văzând bucuria celui vindecat, simte mai intens durerea ranelor proprii. Soluţia elementară care e scoasă la suprafaţă cu tăria unei axiome implacabile se pune aşa: sau va fi în stare monarhia noastră să rezolve problemele amintitului proces de desfăşurare firească a acestui principiu biruitor, ducându-l la triumf în cadrele ei teritoriale, pe care le-ar întări în acest chip, sau susţinând mai departe nemulţumirile actuale, menajează în mod fatal tendinţele centrifugale care îi surpă exitenţa. În orice caz starea de asuprire a prezentului în care găsim noi neamurile nemaghiare din Ungaria, devine după învăţămintele din Balcani

un strigător anacronism istoric. (...)

De la felul cum vor înţelege factorii conducători ai monarhiei acest adevăr elementar depinde consolidarea ei din viitor. Dacă vor urma linia lor de conduită care ne-a adus în starea intolerabilă de astăzi, atunci pe viitor Austro-Ungaria, consumată de frământările interne îşi va slăbi zi de zi rostul ei în echilibru
internaţional, va fi un teritoriu în care se aşteaptă de cei asupriţi un act de dreptate a istoriei şi se va putea numi cu drept cuvânt: marele bolnav al Europei!...

("Românul" din 29 noiembrie/12 decembrie 1912, p. I-2;
apud Ziarul "Românul" fi Marea Unire, p. 217-219)

OCTAVIAN GOCA

Izolarea noastră

(Pledoarie pentru o politică distinctă fi independentă a Partidului Naţional Român în contextul vieţii politice din Ungaria – n.n.)

Alegerea de la Arad a scos la suprafaţă între altele şi o problemă de mare importanţă pentru orientarea noastră politică ... Cum se ştie în recenta agitaţie electorală amândouă părţile beligerante, atât guvernul, cât şi opoziţia şi-au îndreptat privirea asupra electorilor români şi le-au solicitat votul. Răspunsul cunoscut al conducătorilor noştri locali a fost: noi rămânem pasivi ...

Pe urma acestei declaraţii s-a pornit ca de obicei un potop de injurii şi bănuieli asupra noastră. Opoziţia ne-a învinuit că pe la spate am făcut pact cu guvernul, iar guvernul la rândul său s-a lepădat de noi ... Au urmat, fireşte, acuzaţiuni, scrisori, combinaţii fanteziste. Toate astea nu interesează, rămâne, însă de discutat chestiunea de ordin principal, întrucât a fost justificată pasivitatea noastră.

Pe lângă lămurirea noastră internă problema câştigă în interes şi pentru atenţia ce i s-a dat de către un eminent om de litere al Ungariei, d. Oscar Jaszi, ale cărui opinii trebuie învrednicite totdeauna de-o menţiune specială în publicistica românească.

întrucât priveşte atitudinea noastră faţă de formaţiile de partid ale vieţii politice maghiare, aceasta se poate limpezi uşor şi fără multă bătaie de

cap. Partidele istorice ungureşti îşi au trecutul lor cu linia de conduită fixată faţă de poporul românesc şi din acest trecut se răsfrânge totdeauna răspunsul nostru de câte ori politicianismul lor strâmtorat ne cere mână de ajutor şi ne adoarme cu făgăduinţi.

Cartea deschisă a suferinţelor noastre vorbeşte limpede. Vedem că în desfăşurarea vieţii politice a Ungariei de-o jumătate de veac încoace n-a fost

un singur moment când vreunul din partidele care s-au perindat să fi adoptat o formulă de împăcare a stărilor de la noi.f...)

Reprezentanţii oficiali ai poporului maghiar sunt îndrumaţi până astăzi, încă în toate faptele lor de reflexele spiritului de feudalism tradiţional care veacuri de-a rândul a otrăvit sufletele în Ungaria. Psihologia lor e simplistă şi- o desluşeşti la tot pasul. Oamenii aceştia văd şi acum în noi pe iobagii de odinioară, mentalitatea lor e cea a ciocoiului reacţionar cu idei limitate. Pe toată linia distingi aceeaşi ridicolă trufie deplasată, aceleaşi porniri anticulturale vechiul regim de teroare şi corupţie nemeşească. Numai faţada s-a schimbat, restul a rămas neatins.(...) .

Fiind acesta spiritul care îndrumă politica tradiţională ungurească, ce poate fi mai firesc decât cea mai înverşunată opoziţie a noastră faţă de reprezentanţii partidelor istorice maghiare? În tot locul şi la toată ocazia noi suntem datori să le opunem credinţele noastre, să luptăm pentru izbânda lor. Din principiu e exclusă deci orice colaborare.(...)

Nici măcar motive de oportunitate trecătoare nu se puteau invoca în favoarea unui legământ. Doar ştiu cu toţii că partidul din care deunăzi prin rostul contelui Karolyi ni s-a cerut mâna prietenească, a fost pe vremea coaliţiei la guvern, ca să închidă şcolile româneşti, iar guvernul actual cu loviturile lui de-acum nu face altceva decât să desăvârşească o operă de destrucţiune metodică. Care putea fi deci răspunsul nostru?

Din acest caz izolat deci se poate trage concluzia de ordin principal că în împrejurările actuale politica Partidului Naţional Român fiind diametral opusă credinţelor profesate de partidele istorice maghiare cu care nu are nici un punct de atingere, orice colaborare cu ele e inadmisibilă. Aceasta o reclamă interesele superioare ale neamului.

Opinia publică a compatrioţilor noştri maghiari a început în timpul din urmă să prezinte şi fenomenele unor fluctuaţii de idei schimbate ... Sub confluenţa unor idei culturale imporante au început să se modifice cu încetul valorile morale şi să mai slăbească anumite prejudecăţi. Intre altele

s-ar părea că şi grandoarea unei Ungarii unitare s-a mai atenuat făcând loc altor orientări politice mai apropiate de realitate. Suntem puşi în faţa unei prefaceri sociale şi culturale din care va răsări probabil o concepţie politică schimbată. Aceste apariţii însă sunt răzleţe încă şi nu s-au putut închega într-o tabără organizată, care în politica actuală a Ungariei să poată avea un cuvânt hotărâtor.(...)

Sunt o seamă de intelectuali ale căror cercetări sociologice au aşezat în lumina adevărurilor ştiinţifice mai multe probleme care privesc stările culturale, politice şi economice din ţara noastră. În fruntea lor e cunoscutul publicist, domnul Oscar Jaszi, a cărui activitate lăudabilă poartă incontestabil marca
unui spirit occidental cu toate atribuţiile lui. Cuvântul lor e subliniat în frământarea politicii curente, cu deosebire de partidul socialist... Acest partid de care se ţin oarecum la distanţă corifeii curentului de criticism amintit e alcătuit din elemente mult-puţin inconştiente şi e la discreţia unor şefi care nu pot inspira un capital deosebit de încredere politică.(...)

Colaborările sincere cu puterea de dăruire se pot înfăptui numai între grupări cu oarecare puncte de înrudire sufletească. Pe noi însă ne desparte o prăpastie ... Visul nostru noi nu ni l-am văzut încă, idealul ne pluteşte în umbră. Noi suntem precursorii unei redeşteptări naţionale ... Şi vrem să dezrobim cu lupta noastră un colţ de umanitate, dar voim să conservăm toate atribuţiile particulare ale acestui petec de pământ.(...)

Vom privi deci firește cu simpatie mişcarea inaugurată de domnul Jaszi pentru înlocuirea spiritului feudal cu un regim democratic care cadrează perfect cu principiile noastre, vom rămânea însă şi pe mai departe moştenitorii multor credinţe şi impulsuri tradiţionale care la noi îşi au semnificaţia superioară a unor remedii de conservare naţională. Din acest punct de vedere colaborarea noastră e imposibilă şi nu poate face parte din preocupările noastre politice curente. Desigur nu e exclusă în viitorul depărtat când ţara trecând prin marile prefaceri ale unor schimbări politice şi culturale, cetăţenii ei, cu idealul naţional împlinit vor putea să asculte chemarea unor lozinci umanitare care îi vor înfrăţi în lupta pentru adevăr. Dar din nenorocire, domnule Jaszi, aceasta e muzica viitorului numai şi acordurile ei armonioase se pierd în haosul actual.

Astăzi programul noastru de viaţă nu poate fi decât: izolarea. Trebuie să ridicăm stavilă între noi şi străini, să ne îngrădim politiceşte, să ne desăvârşim pe toată linia izolarea socială şi culturală. Desfăcuţi de orice legătură cu alte neamuri, trăind cu visul nostru şi cu nevoile noastre,

detestând orice notă de oportunitate politică, exaltând sentimentul iubirii de neam, noi trebuie să rămânem singuri. Această solitudine are să ne susţieîn marea de străini, ca pe- o insulă cu flora ei particulară.

Câtă vreme deci spiritul public maghiar va fi îmbinat de ideea dominaţiei de rasă, noi trebuie să-i opunem drept contrapond credinţele care izvorăsc din sentimentul de unitate sufletească a marelui corp naţional romînesc de pretutindeni. Pe acest drum trebuie să apuce educaţia noastră politică în aceste zile când imperii cu temelii putrede se prăbuşesc şi pe ruinele lor fâlfâie biruitor steagul aspiraţiilor naţionale împlinite.

(„Românul", 23 iunie/6 iulie 1913, p. I-2., apud Ziarul "Românul şi Marea Unire, p. 235-238)

DE LA COMITETUL NAŢIONAL

(Comunicat, privind acţiunile pe care le ar întreprinde Partidul Naţional Român împotriva politicii discriminatorii a guvernului maghiar – n.n.)

Comitetul Central Executiv al Partidului Naţional Român s-a întrunit în 1112 l.c. sub preşedinţia d-lui Gh. Pop de Băseşti în şedinţa plenară la care au luat parte aproape toţi membrii comitetului. În această şedinţă au avut loc discuţii asupra situaţiei politice în general, precum şi asupra mijloacelor şi programul de acţiune în viitorul cel mai apropiat. S-a constatat că situaţia politică sub guvernul actual este continuarea aceluiaşi sistem politic de opresiune faţă de care şi în trecut comitetul a fost silit a observa opoziţia cea mai hotărâtă. În scopul de a manifesta nemulţumirea poporului românesc şi a motiva pretenţiile noastre în faţa politicii actuale de stat s-a decis publicarea unui memoriu informativ pentru opinia publică asupra nelegiuirilor ce le îndurăm pe toate terenele vieţii publice. S-au luat măsuri pentru ţinerea mai multor adunări populare şi în fine, pentru desăvârşirea organizării partidului, precum şi mai ales pentru îndeplinirea lucrărilor referitoare la stabilirea listelor electorale în baza legii celei noi, s-a decis angajarea unei puteri de muncă, care va sta exclusiv în serviciul comitetului.

Comitetul a luat la cunoştinţă mulţumitoarea activitate parlamentară a deputaţilor noştri naţionali şi i-a împuternicit ca la proiectele ce sunt a se aduce în discuţie în parlament, să apere cu energie punctul de vedere al Partidului Naţional Român. în faţa svonurilor răspândite în mod tendenţios despre pretinsele tratative cu factorii politici hotărâtori în viaţa publică a statului nostru, comitetul constată că de la eşuarea tratativelor din iarna trecută între acest comitet şi între guvernul ţării, absolut nu au avut loc, nici

un fel de tratative. Comitetul naţional însă de sine înţeles, se simte dator a discuta cu oricare factor decisiv în viaţa politică a statului nostru asupra condiţiilor de existenţă naţională şi dezvoltare culturală şi economică a neamului nostru şi a arăta şi acestora, cu orice ocazie, adevărurile pe care se bazează politica Partidului Naţional Român, singur în drept de a conduce viaţa politică a poporului românesc din Ungaria şi Transilvania.
(„Românul'', 1/14 octombrie, p. 1. apud ziarul "Românul fi Marea Unire, p. 247)

DECLARAŢIE

Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Ardeal şi Ungaria a ţinut o şedinţă la 12 octombrie, la Oradea Mare sub prezidiul d-lui deputat dr. Teodor Mihali, în care după o dezbatere şi cumpănire temeinică a situaţiei politice interne şi externe, a hotărât în mod unanim şi în deplin acord să facă următoarea declaraţie.

Comitetul executiv al Partidului Naţional Român din Ardeal şi Ungaria ca organ politic al naţiunii române din Ardeal şi Ungaria constată că urmările războiului îndreptăţesc pretenţiunile de veacuri ale naţiunei române la deplina libertate naţională. Pe temeiul dreptului firesc că fiecare naţiune poate dispune, hotărî singură şi liberă de soarta ei – un drept care este acum recunoscut şi de către guvernul ungar prin propunerea de armistiţiu a monarhiei – naţiunea română din Ungaria şi Ardeal doreşte să se folosească de acest drept şi reclamă (pretinde) în consecinţă şi pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrâuire străină, să hotărască singură plasarea ei (aşezarea ei) printre naţiunile libere, precum şi stabilirea legăturei de coordonare a ei cu celelalte naţiuni libere. Organul naţional al naţiunei române din Ungaria şi Ardeal nu recunoaşte îndreptăţirea acestui parlament şi acestui guvern să se considere ca reprezentante ale naţiunei române, ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele naţiunei române din Ungaria şi Ardeal –, căci apărarea intereselor ei naţiunea română o poate încredinţa numai unor factori designaţi de propria lor adunare naţională (congres naţional).

Afară de organele delegate de adunarea naţională sau alese din mijlocul său, aşadar afară de Comitetul executiv al Partidului Naţional Român, nimenea nu poate fi îndreptăţit să trateze şi să hotărască, în treburi care se referă la situaţia politică a naţiunei române. Toate decisiunile şi acordurile (învoielile) care s-ar lua şi s-ar face fără aprobarea acestor organe le

declarăm ca nule şi fără valoare, care nu leagă întru nimic naţiunea română. Naţiunea română care trăieşte în monarhia austro-ungară, aşteaptă şi cere după multe suferinţi de veacuri – afirmarea şi valorizarea drepturilor ei nestrmutate şi inalienabule, la deplină viaţă naţională.

(„Adevărul" (Budapesta), an. XIV, nr. 41 din 14/27 octombrie 1918)

Capitolul V
PARTIDUL SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA

C. DOBROGEANU-GHEREA
Ce vor socialiştii români? (1886)

(...)

lată un şir de cereri politice şi economice care, după părerea noastră, ar putea să fie programul partidei socialiste muncitoare.

Partea politică

1. Votul universal direct (orice cetăţean ori cetăţeană ajungând la 20 de ani să aibă drept de vot).
2. Desfiinţarea armatei permanente şi înarmarea poporului.
3. Autonimia comunală. Comuna stăpână absolută pe toate treburile ei.
4. Libertate desăvârşită: pentru presă, întruniri, asociaţii, inviolabilitatea domiciliului, „habeas corpus".
5. Desfiinţarea bugetului cultelor.
6. învăţământul liber şi fără plată. Lângă toate şcolile să se întememieze instituţii în care copiii săraci, în tot timpul învăţăturii, să primească mâncare, haine, cărţi.
7. Alegerea magistraţilor de către popor. Justiţia fără plată la toate instanţele şi în toate privinţele.
8. înlocuirea penitenciarelor prin case de corecţie.
9. Egalitatea femeii.

Partea economică

1. Trecerea proprietăţilor statului în stăpânirea comunelor.

2. Răscumpărarea treptată a proprietăţilor mari şi trecerea lor la comune.

snaoffiEKcraasaamBHnsMaHMmsHMBMasnaKwtiMnMMaaBicaKansBB

3. Desfiinţarea tuturor dărilor indirecte şi înlocuirea lor printr-un impozit progresiv (cetăţenii al căror venit nu va trece peste 2000 de lei pe an să fie scutiţi de orice impozit).

4. Moştenirile care trec peste 1000 de lei să fie supuse la următoarele taxe: cele colaterale la 50%, cele în linie dreaptă la 30%; dacă o moştenire ar fi mai mare de 100.000 de lei tot cât trece peste această sumă să rămână în folosul naţiunii.

5. Deschidere de credit tuturor societăţilor de lucrători care s-ar forma pentru întreprinderi industriale.

6. Deschideri de credit comunelor rurale pentru a-şi cumpăra unelte perfecţionate de muncă, seminţe bune etc.

7. Toate lucrările statului să fie date la grupurile de muncitori când vor fi constituite.

8. Comunele rurale şi cele urbane să ia asupră-le pregătirea ori aducerea lucrurilor numaidecât trebuitoare, cum este pâinea, carnea, apa şi luminatul, cu scop de a înlătura specula şi scumpetea.

9. Comunele să răscumpere casele de închiriat şi să le închirieze cu preţuri care să nu treacă peste cheltuielile de ţinere în bunăstare şi zidire din nou. (...)

(C. Dobrogeanu-Gherea, Ce vor socialiştii români,

„în Revista socială", 1885-1886)

PROGRAMUL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT AL MUNCITORILOR DIN ROMÂNIA (1893)

Dezvoltarea economico-socială a societăţilor burghezo-capitaliste moderne are o tendinţă neapărată şi neînlăturată de a concentra, de a monopoliza toate mijloacele de producţie în mâinile unei clase, a clasei capitaliste.

Prin această concentrare şi monopolizare, societatea burghezo-capitalistă desparte pe producători de mijloacele de producţie, desparte pe meseriaşi de unelte, pe micii agricultori ţărani, de pământ, prefăcându-i în proletari ce n-au nici un drept asupra produsului muncii lor; iar capitaliştii prin faptul monopolizării mijloacelor de producere, ajung ei, care nu muncesc, stăpâni pe productul muncitorilor.

Mână în mână cu această expropriere a micilor producători merge întrunirea producţiunii în mic, în organizaţii uriaşe de producere, merge prefacerea uneltei în maşină, merge o creştere uriaşă a rodniciei muncii omeneşti.

Dar mijloacele de producere fiind monopolizate de clasa capitalistă, marile foloase ale acestor transformări sânt şi ele monopolizate de capitalişti şi de proprietarii mari de pământ. Pentru proletari, pentru micii producători, pentru clasele de mijloc, care ,merg stingându-se, această dezvoltare însemnează creşterea nesiguranţei vieţii, creşterea sărăciei, robiei, înjosirii, despoierii, nenorocirilor de tot felul.

Numai prefacerea mijloacelor de producţie cum sânt: pământul, fabricile, atelierele, minele etc., din proprietate privată a unei clase, în proprietate socială a societăţii întregi şi prefacerea producţiei de mărfuri în producţie socialistă, condusă pentru societate şi prin societate, numai această prefacere poate face ca producţiuneaîn mare şi rodnicia din ce în ce mai marea muncii să fie în loc de izvor de sărăcie, de apăsare, de nesiguranţă, de înjosire, un izvor de bunăstare şi dezvoltarea armonică în toate privinţele.

Societatea actuală burghezo-capitalistă în dezvoltarea ei, pregăteşte ea însăşi toate condiţiunile necesare pentru această prefacere socialistă.

Mai întâi, chiar dezvoltarea uriaşă a producţiunii moderne, începe să se împace din ce în ce mai puţin cu bazele capitaliste pe care se face această producţiune, adică producerea de mărfuri şi cu regulatorul anarhic, care e libera concurenţă.

Această nepotrivire se manifestează prin crize din ce în ce mai mari, prin colosala nesiguranţă a vieţii de azi, astfel încât însăşi dezvoltarea tot mai mare a producţiunii capitaliste cere un alt regulator în locul anarhiei liberei concurenţe, şi acest alt regulator nu va fi decât societatea, care va regula producţiunea după un plan anumit, cu mijloacele de producţie care vor fi proprietatea ei colectivă, ceea ce şi însemnează producţie socialistă.

Apoi, societatea capitalistă dezvoltă tot mai mult antagonismul şi lupta de clasă, mai ales între clasa producătorilor muncitori şi neproducătorilor – capitaliştii. Şi această luptă, neînlăturată pe cât timp durează societatea de azi poate lua sfârşit numai o dată cu căderea acestei societăţi.

Afară de aceasta, concentrând mijloacele de producţie tot în mai puţine mâini, societatea capitalistă face mai uşoară prefacere acestor mijloace de producere în proprietate colectivă a societăţii întregi.

Concentrând mase mari de lucrători, care lucrează colectiv în fabrici, moşii întinse etc., societatea de azi disciplinează ea singură armatelemuncitoare pentru producerea socialistă. Şi în general întreaga dezvoltare economico- socială, dezvoltarea comunicaţiilor între oameni, drumuri de fier, telegraful, înmulţirea populaţiei, concentrarea locuitorilor în oraşe, toate au aceeaşi tendinţă spre colectivizarea societăţii.

Şi totdeodată societatea modernă burghezo-capitalistă creează ea singură acea clasă a cărei menire istorică e realizarea societăţii socialiste. Această clasă e clasa proletară, proletariatul. (...)

Socialismul e reprezentantul teoretic al acestei clase; social-democraţia e avangarda conştientă şi organizatoare.

Datoria dar a social-democraţiei lumii întregi este de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor, de a-l face conştient de menirea lui istorică şi de lupta pe care trebuie să o ducă. Social-democraţia trebuie să lupte pentru ridicarea puterii materiale şi intelectuale a poporului muncitor, deci, şi a puterii lui de luptă spre victoria finală. (...)

Partidul social-democrat român va lupta acuma pentru aducerea la îndeplinire a următoarelor puncte:

1. Vot universal, egal şi direct pentru toţi supuşii României, ce au trecut vârsta de 20 de ani, fără deosebire de sex, de religie şi de rasă.

Fixarea tuturor alegerilor şi votărilor în zilele legale de repaus.

Reprezentarea proproţională.

2. O întinsă descentralizare şi autonomie comunală.

3. Prefacerea armatei permanente în naţiune înarmată. Desfiinţarea tribunalelor militare. Până la realizarea prefacerii armatei, reducerea serviciului militar, egal pentru toţi, la un an şi trecerea în rezervă după acest an.

4. Despărţirea bisericii de stat.

5. Egalizarea condiţiilor juridice şi politice ale femeilor cu ale bărbaţilor.

6. Desfiinţarea legilor care pun pe servitori într-o inferioritate politică sau juridică.

7. Laicizarea tuturor şcolilor.

Organizarea învăţământului gratuit, obligatoriu şi integral pentru toţi copiii muncitorilor, fără deosebire de naţionalitate şi religie. Dezvoltarea şcolilor profesionale şi argicole. Cantine şcolare. Copiii săraci vor primi ia şcoală haine,, cărţi şi hrană.

Obligativitatea instrucţiei până la 14 ani.

Garantarea independenţei corpului de învăţământ. Inamovibilitatea învăţătorilor, institutorilor şi profesorilor.

8. Electivitatea magistraturii. Taxe proporţionale cu importanţa bănească a proceselor. •

Despăgubirea celor osândiţi pe nedrept, precum şi celor arestaţi fără vină.

9. Luarea de măsuri riguroase pentru a face ca legile să fie aplicate şi ca egalitatea înaintea legilor să ajungă o realitate.

10. Garantarea dreptului nemărginit de întruniri, asociaţii, greve în oraşe şi în sate.

11. Impozitul treptat progresiv asupra veniturilor – luându-se în seamă felul venitului şi mărimea lui – şi asupra moştenirilor, luându-se în seamă felul şi mărimea, pentru a face faţă cheltuielilor publice.

Desfiinţarea dărilor indirecte.

Venitul trebuitor pentru trai să fie scutit de orice dare.

12. Impozarea capitalului neproductiv.

13. Proteguirea industriei prin vămi, întrucât acestea nu vatămă interesele consumatorilor muncitori.

14. Electivitatea tuturor funcţionarilor. Depărtarea ori destituirea funcţionarilor nu poate fi făcută decât în urma unei hotărâri judecătoreşti.

15. Desfiinţarea Senatului.

16. întoarcerea domeniilor coroanei la stat. Restrângerea prerogativelor regale şi mai ales a dreptului de a schimba ministerele şi de a disloca şi proroga toate Corpurile alese.

17. Aziluri de infirmi şi sanatorii pentru copii.

18. Delictele de presă de orice natură să meargă înaintea juraţilor. Reforma codicelui penal, în sensul de a se îndulci pedepsele.

19. Revizuirea Constituţiei în toate punctele necesitate de prezentul program.

Până la revizuirea Constituţiei, abrogarea tuturor legilor şi măsurilor de excepţie şi mai cu seamă abrogarea legii asupra străinilor din 7 aprilie 1881

Pentru proteguirea clasei muncitoare industriale, social-democraţia română cere:

1. Fixarea zilei de muncă la 8 ceasuri.

Desfiinţarea lucrului cu bucata în toate fabricile şi atelierele.

■2. Copiii mai mici de 14 ani să nu fie primiţi la muncă.

' Legea asupra străinilor din 7 aprilie 1881 acorda dreptul expulzării celor urmăriţi din motive politice.

3. Munca de noapte să se desfiinţeze, afară de acele industrii, care prin natura lor – din pricina tehnicii sau al folosului public – cer muncă de noapte.

4. Repaus complet de duminică, adică de exact 36 de ore, în toate ramurile de muncă, în comerţ, industrie, agricultură. Inspecţia sanitară a condiţiilor în care se face munca. Regulamentarea muncii femeilor.

5. Asigurarea împotriva accidentelor şi asigurarea pentru vremea bătrâneţelor. La administrarea asigurărilor să participe ţi lucrători.

6. Toate diferendele între lucrători şi patroni să fie supuse unui juriu compus din delegaţi în număr egal de patroni şi lucrători. întemeierea de burse ale muncii.

Obligarea patronilor de a da certificate de capacitate ucenicilor, îndată ce aceştia au ajuns lucrători.

Pentru clasa muncitorilor agricoli, social-democraţia română propune:

1. Răscumpărarea treptată a pământurilor particulare, şi acelea ale aşezămintelor publice să formeze un domeniu inalienabil. Darea în arendă a acestor pământuri lucrătorilor agricoli, preferându-se sindicatele de muncitori agricoli.

Recunoaşterea acestor sindicate ca persoane juridice.

Darea maşinilor agricole, seminţelor, la comune, care le vor plăti prin anuităţi şi le vor dâ ţăranilor pe preţul de cost.

Creditele agricole să aibă însărcinarea în primul loc de a înlesni dobândirea maşinilor perfecţionate, seminţelor bune etc. de către comunele rurale.

2. Reforma creditului agricol în aşa fel ca dobânzile pe care le plătesc comunele şi ţăranii, să fie egale cu dobânzile pe care le plătesc proprietarii

la banca funciară rurală, şi creditul să fie dat în primul loc comunelor şi ţăranilor săraci pentru cumpărarea de vite, plug, seminţe etc.

3. Fixarea în fiecare comună a unui islaz cu totul îndestulător. În caz când comuna nu va avea destul sau deloc pământ pentru islaz, statul va răscumpăra de la proprietarul local sau vecin bucata de pământ necesară. (...)

4. Stabilirea drumurilor necesare ţăranilor pentru agricultura pământurilor şi adăparea vitelor.

Pământul necesar pentru aceste drumuri se va răscumpăra după aceiaşi lege, după care se rescumpăra pentru cauza de utilitate publică.

5. Desfiinţarea zilelor de prestaţie.

6. O lege pentru tocmelile agricole, spre a garanta pe muncitori contra despoierii arendaşilor şi proprietarilor.

7. Desfiinţarea tuturor învoieli lor în natură, rămăşiţe ale iobăgiei, cum sânt dijma, zile de prestaţie, căratul, ruşfeturile, obiecte de hrană, etc. Toate învoielile agricole să fie făcute numai în bani. Desfiinţarea taxelor de podărit, de adăpat vitele, etc.

Nici o învoială să nu fie făcută cu bucata -falcea, pogonul, etc. – ci toate să fie făcute pe ziua de lucru.

Să se întărească încă odată ţăranilor din Muntenia şi celor din ţinuturile de munte din Moldova, dreptul de a lua lemne de foc şi de lucru din pădurile statului şi din cele private. Să se dea acelaşi drept şi ţăranilor din ţinuturile câmpene din Moldova.

în aceasta să se observe regulile forestiere ştiinţifice.

8. Obligaţia arendaşilor şi a proprietarilor dea ţine registre în regulă pentru înregistrarea tuturor contractelor şi conturilor dintre arendaşi şi proprietari de o parte şi ţărani de altă parte.

9. întocmirea unor comisiuni compuse din ţărani şi proprietari, în număr egal, pentru revizuirea datoriilor contractate de ţărani până acum. (...)

În ceea ce priveşte politica externă, social-democraţia română este potrivnică politicii ţariste şi solidară cu tactica social-democraţiei internaţionale.

(„Munca" din 11 aprilie 1893)

„VOLKSWILLE”
(„Voința poporului”)
Timişoara, 1893
(Prezentarea publicaţiei – n.n.)

La 1 mai 1893 apare la Timişoara gazeta săptămânală socialistă „Volkswille”. Gazeta a fost scoasă de organizaţia din Timişoara a P.S.D. într-un tiraj de 500 de exemplare.

De la apariţia primului număr, redacţia gazetei „Volkswille” ţinea să sublinieze că întreaga ei activitate va reflecta programul enunţat de Partidul social-democratîn „Declaraţia de principii”. În articolul redacţional „prin luptă la victorie”, apărut în nr. 2 al gazetei, redacţia lămurea cititorilor necesitatea apariţiei gazetei şi sarcinile sale. „Am desfăşurat drapelul social-democraţiei internaţionale – se arată în acest articol – program. Cu înfiinţarea ziarului

«Volkswille» a intrat în rânduri un nou luptător pentru libertate, pentru dreptatea celor oprimaţi, o nouă verigă se adaugă la lanţul organelor luptei proletare". După ce arăta că „de la prima anunţare a apariţiei sale", „Volkswille" „a fost întâmpinat cu salut răsunător de bun venit din partea păturilor populare". (...)

Aşadar, de la început se distinge rolul important pe care socialiştii din Timişoara îl acordau gazetei în munca de organizare profesioahală şi politică a muncitorilor, în răspândirea ideilor marxiste, în educarea multilaterală a clasei muncitoare. Intr-adevăr, gazeta „Volkswille", în anii 1893-1900, a reflectat puternic în coloanele sale activitatea prodigioasă depusă de organizaţia so- cial-democratică din Timişoara. Găsim în gazetă articole care descriu situaţia mase-lor muncitoare de la oraşe şi sate, exploatarea lor cruntă, sub diferite forme, articole care se ocupă de situaţia organizatorică din mişcarea muncitorească, de preocuparea continuă a muncitorilor pentru crearea de asociaţii profesionale pe ramuri de producţie,şi de întărirea organizaţiilor politice locale. Găsim, de asemenea, articole de popularizare a socialismului ştiinţific. Gazeta „Volkswille" a reflectat pe larg frământările muncitorilor, nemulţumirile lor, mişcarea grevistă din acei ani, acţiunile proletariatului industrial şi agricol cu ocazia sărbătoririi zilei de 1 Mai, precum şi cu alte ocazii.

Totodată, gazeta „Volkswille" şi-a informat cititorii despre activitatea socialiştilor din alte oraşe ale Transilvaniei.(...)

("Volkswille" din 16 februarie 1894, după Presa muncitorească fi socialistă din România, p. 373-374)

AL. IONESCU
SÂNTEM ŞI RĂMÂNEM!...

Un curent nenorocit s-a format, de câţiva ani, în rândurile unora din prietenii noştri, şi în special a acelora din pătura cultă. Acest curent e ca membrii partidului socialist să treacă în partidul liberal pentru a forma o aşa zisă stângă liberală, care să împingă, zic ei, partidul liberal pe calea reformelor, cu ajutorul cărora social-democraţia să se poată în urmă dezvolta.

Pentru mine, reprezentanţii acestui curent,îmi fac impresiunea unor politicieni, sau naivi, sau de rea credinţă. Naivi, prin cuvântul că un partid socialist reprezintă interesele unei clase, ale muncitorimii, ale cărei interese – economice, mai ales, – nu se pot confunda cu interesele burgheziei.

în ce priveşte interesele politice de asemenea nu se poate pune temei pe reforme serioase, mai ales în ţara noastră, unde o mare parte din oamenii politici se servesc de puterea politică a clasei lor pentru a trage foloase materiale.f...)

E cu totul alta calea de smuls reforme de la burghezie şi aceasta prin ajutorul unei organizaţii puternice a clasei muncitoare.

Am spus că asemena propovăduitori pot fi de rea credinţă, căci în timpul din urmă s-au văzut unii d-ai noştri trecând în partidele burgheze, în schimbul a cine ştie ce foloase politice sau materiale; iar alţii care nu îndrăznesc a trece în condiţii ruşinoase, recurg la sofismele trecerii la stângă liberală, făcând pe politicienii şmecheri sub cuvântul că au să tragă burghezia pe sfoară!

Cu aceste gânduri ei în realitate îşi pregătesc dezertarea.ţ...)

înţeleg ca membrii păturii culte, care s-au săturat de politica platonică şi sânt nerăbdători de a putea ajunge ceva, să depună armele şi să treacă la duşman, pentru a le satisface capriciile, dar ce rol pot avea muncitorii în partidul liberal?(...)

Nu cred că muncitorimea conştientă ar putea primi aceasta.

Noi nu putem să renunţăm la partidul şi la idealul nostru. Sântem muncitori socialişti şi vroim să rămânem ca atare, căci interesele noastre şi politice şi economice nu ne îngăduiesc să fim altfel.

Iar dacă multora le pare că idealul nostru e prea îndepărtat, nu pot aştepta să vadă răsărind razele frumoase şi strălucitoare ale soarelui ideal, se pot duce, se pot reîntoarce la matca lor.

Noi sântem şi rămânem soldaţi credincioşi ai steagului roşu al proletariatului internaţional şi în această direcţie vom lupta pentru ca elementele care împing pe căi nesănătoase muncitorimea, să le arătăm fie naivitatea lor politică, fie reaua lor credinţă!... .

(„Lumea nouă" din 28 martie 1899.)

CĂTRE FRAŢII NOŞTRI

(Mesajul ziarului socialist "Adevărul" adresat păturilor muncitoare româneşti din Transilvania – n.n.)

Deja de cinci săptămâni luptă tânăra foaie a partidei social-democrate, „Adevărul". Şi în aceste cinci săptămâni n-a fost tipărită nici o literă în foaia asta care să nu fi fost în slujba social-democraţiei, în slujba poporului apăsat ţi jefuit din toate părţile.

Dar nici nu se putea altcum. „Adevărul" este o foaie social-democrată. Asta-i programul foaiei, de la care nu se abate, fiindcă întemeietorii acestei foi jurământ sfânt au pus că numai social-democraţia adevărată va fi tămâiată de ea şi, prin urmare, numai una are înaintea ochilor: a lupta pentru scăparea din jug a poporului român apăsat din Ungaria.

Căci – durere! – mulţi sânt cei apăsaţi în ţara noastră! Proprietarii mari, capitaliştii, băncile şi ceilalţi duşmani ai poporului îl ţin pe român în jug greu.

Şi poporul român până acum a răbdat cu nepăsare chinurile cele mai crunte. Dar trebuie să se facă capăt acestor stări de lucruri. Trebuie să se schimbe această lume nedreaptă, în care sânt avuţi şi săraci, apăsători şi apăsaţi.

Astăzi nu acela are cinste care lucră cu omenire şi cinsteşte pe confratele său, ci acela care ştie trage şapte piei de pe spatele muncitorului şi înşală lumea şi în dreapta şi în stânga. O altă lume ne trebuie nouă, muncitorilor!

Voim să se cinstească munca. Să fie egalitate. Lucrul să fie plătit după merit. Şi să nu se facă deschilinire între om şi om.

Pentru acestea luptă social-democraţia.

Se înţelege că toate acestea nu se vor îndeplini nici azi, nici mâine.(...)

Să ne unim toţi sub steagul social-democraţiei.

Şi dacă nu ne putem aduna la un loc să ne sfătuim că ce o să facem, iată în „Adevărul" ne putem sfătui. Fiecare poate scrie părerea sa şi cu plăcere va fi publicată. Noi voim să învăţăm unul de la celălalt.

Şi chiar din pricina asta fiecare frate să caute a răspândi foaia noastră.

Să nu mai fie comună românească unde „Adevărul" să nu fie citit. Căci din „Adevărul" vor învăţa fraţii ce-i social-democraţia şi ce-i de făcut pentru înaintare.

„Adevărul” („Clasul poporului”), anul 1, nr.5, din 13 septembrie 1903

MUNCITORII ŞI LUPTA POLITICĂ

De multe ori am auzit lucrători pretinşi inteligenţi care să condamne lupta politică dusă alături de cea economică pentru îmbunătăţirea soartei clasei muncitoare. E foarte curioasă credinţa cu care se nutresc o parte din muncitori că luptele politice nu pot fi de mare folos şi că mai bine ar fi să ne ocupăm exclusiv numai de cele economice.

Greşesc mult muncitorii ce susţin această idee, fiindcă, dacă ar cunoaşte cât de puţin mişcarea muncitorilor din Apus, ar vedea foarte clar că luptele economice alături de cele politice au dat întotdeauna rezultate strălucite, contribuind într-o mare măsură la dobândirea de reforme folositoare pentru muncitorii ce au ştiut să facă uz de puterea lor politică şi economică.

Cu toată restricţiunea dreptului de vot, sânt ţări unde muncitorii conştienţi de însemnătatea lor politică şi oţeliţi în lupte au reuşit a face ca glasul lor să fie ţinut în seamă, iar aleşii lor au forţat pe stăpânitori să vie cu legi ocrotitoare pentru clasa dezmoşteniţilor.

Nu putem trece cu vederea puterea politică de care se bucură proletariatul din Germania şi câte transformări radicale pe terenul economic n-au realizat muncitorii de acolo graţie modului lor inteligent de organizare politică şi conducere a luptelor.

Lupta politică în actuala formă de guvernământ e unul din mijloacele cele mai puternice pentru cucerirea reformelor de care au absolută nevoie şi muncitorii din ţara noastră. Dacă cea mai mare parte din luptele economice dintre capitalişti şi muncitori sfârşesc prin completa îngenunchere a celor din urmă, apoi aceasta nu se datoreşte decât neînsemnătăţii politice de care se bucură muncitorii.

Când muncitorii noştri vor pricepe marea lor însemnătate şi puterea de care dispun, să fim siguri că în scurtă vreme am vedea operându-se schimbări simţitoare în mersul îmbunătăţirii soartei lor. Când ei vor vedea că reprezintă o forţă puternică, incontestabil că dorinţele lor trebuie să se transforme în legi.(...)

Deşteptarea conştiinţei politice a muncitorilor e o operă care nu trebuie să întârzie multă vreme. Salvarea lor economică, scăparea definitivă de sub robia capitalului e, fără îndoială, revoluţia socială. Nu-i mai puţin adevărat

însă că până să pregăteşti această revoluţie e nevoie să li se facă educaţia politică în sensul de a îndulci oarecum mizeriile prezente şi în modul acesta îi vom avea preparaţi pentru marea operă de regenerare socială.

Idealul nostru este fără îndoială lupta politică alături de cea economică. (...)

Lupta politică cu cea economică ne vor conduce la rezultate îmbucurătoare şi de aceea o propagandă în speranţa că şi muncitorii din Jara noastră nu vor întârzia a o îmbrăţişa cu inimă şi cu convingere că nu va fi decât spre marele lor folos. [...]

Un tipograf socialist

(" România muncitore „, anul I, seria a ll-a, nr. 38 din 20 noiembrie 1905)

LUCRĂRILE PRIMULUI CONGRES SOCIAL-DEMOCRAT DIN TRANSILVANIA DIN 24-25 DECEMBRIE 1905/6-7 IANUARIE 1906

PRIMUL NOSTRU CONGRES,

ţinut în Lugoj în zilele de 24 şi 25 decembrie 1905.

Raport special

Congresul se deschide la orele 10 dimineaţa. Se alege o comisiune de verificare în număr de 5 persoane, care constată că sânt reprezentate 40 comune, 9 organizaţii cu 78 de delegaţi.

Preşedintele de onoare a fost ales tovarăşul Ştefan Miheli, reprezentantul organizaţiunii din Lugoj. Preşedintele de şedinţă a fost ales tovarăşul Petru Marincu (Berini), iar secretari tovarăşii loan Creţu (Sibiu) şi Lazăr Bogorin (Orăştie).

Tovarăşul Miheli salută congresul în numele organizaţiunei din Lugoj; zice că numai strânşi şi uniţi sub steagul social-democraţiei internaţionale este scăparea întregului popor muncitor de sub jurul apăsării, presimte că nu va trece mult timp şi vor înţelege şi sătenii şi muncitorii români că numai uniţi şi puternic organizaţi cu fraţii lor de suferinţă de alte naţionalităţi din această ţară îşi vor putea cuceri drepturile nesocotite şi călcate în picioare de capitalişti şi demagogi. Sfârşeşte zicând că doreşte un mare succes primului congres so- cial-democrat român.

Tovarăşul Gustav Auerbach (Budapesta) salută congresul în numele Comitetului Central şi-şi, exprimă bucuria că vede pe muncitorii români strânşi la sfat ca să se chibzuiască asupra îmbunătăţirii soartei lor cea mare în care zace de sute de ani. Arată cum partidul social-democrat şi-a făcut datoria spre a alarma şi pe fraţii români, spre a se organiza şi a lupta

împreună cu fraţii de suferinţă de alte naţionalităţi contra duşmanului comun, contra capitalismului, contra stăpânilor de azi care ne apasă şi ne jefuiesc.

Arată cum muncitorii de alte naţionalităţi au ţinut deja multe congrese şi organizaţii puternic în partidul de clasă, duc luptă pentru cucerirea votului universal şi arată hotărârea partidului cu care să ne ţinem şi noi sfatul con-

greşului în limba noastră maternă, ca să ne înţelegem unul pe altul şi să luăm hotărâri cum să ne organizăm şi cum să ducem lupta contra asupritorilor noştri. Doreşte ca succesul primului congres social-democrat român să fie mare şi să aducă roade folositoare poporului muncitor din aceasră ţară.

Tovarăşul Creţu (Sibiu) salută congresul şi zice că, dacă nu sântem mai mulţi, să nu credem că nu sântem putere; trebuie să ne gândim că noi reprezentăm multe mii de tovarăşi.(...)

Tovarăşul Lazăr Bogorin (Orăştie) salută congresul în numele muncitorilor din Orăştie şi doreşte izbândă mare cauzei sfinte a muncitorilor.

Tovarăşul Roca Vasile (Cărăşeu, corn. Sătmar) salută congresul în numele muncitorilor din corn. Sătmar.

Tovarăşul Nicolae Purceluş (Berini) salută congresul şi zice că numai strânşi şi uniţi laolaltă ne putem croi soarta.

Preşedintele închide şedinţa la orele 12 şi roagă pe delegaţi ca după-amiază la orele 2 să fie toţi de faţă spre a intra în discuţia programului.

După-amiază

Preşedintele deschide şedinţa la orele 2 şi jumătate şi predă cuvântul tovarăşului Auerbach (spre) a refera asupra punctului 1, Lupta pentru votul universal, care prin date statistice arată cum după legile actuale sântem eschişi (excluşi-n.n) de la drepturile ce ni se cuvin ca oameni producători ai bogăţiilor de care noi, poporul muncitor, nu ne putem folosi de ele. Arată cum partidul social-democrat duce lupta pentru votul universal şi cum muncitorimea organizată dă asalt pentru cucerirea acestui drept. Vorbeşte despre proiectul de lege al ministrului Kristoffy şi arată că acest proiect este un pas spre înaintare; cu toate că primim acest drept de vot, totuşi vom lupta mai departe pentru cucerirea adevăratului vot universal şi secret. După ce au mai vorbit la acest punct tovarăşii Creţu, Roca, Marincu, Purceluş şi alşii, s-a primit următoarea

Rezoluţie

Congresul social-democrat român, ţinut în Lugoj în zilele de 24 şi 25 decembrie, hotărăşte că lupta pentru votul universal şi secret să o ducă cu mai mare putere ca până acum. în toate oraşele şi comunele ţării să se ţină adunări pentru cucerirea dreptului de vot universal şi secret. Datoria

fiecărui delegat este să propage în toate locurile votul universal şi să lumineze pe fraţi în privinţa aceasta, să-i îndemne la luptă pentru acest drept că cât mai în grabă să fie adus la îndeplinire.

Punctul 2, Presa partidului, este referat de tovarăşul Auerbach, care arată însemnătatea presei şi a tiparului, care este de mare importanţă pentru noi
românii. Arată cum tovarăşii de alte limbi au foi care apar zilnic, pe când foaia noastră a românilor „Adevărul" („Glasul poporului"), apare numai o dată pe lună. Prin foi ne putem deştepta şi lumina. în vorbirea sa arată cum foaia noastră a fost urmărită de autorităţi, de câte ori a fost confiscată pentru că a scris adevărul, pentru că luptă pentru drepturile milioanelor poporului muncitor. Dar, amar, tovarăşii şi fraţii noştri nu ne-au dat sprijinul cuvenit. Dar, cu toate astea, sântem hotărăţi a scoate în cel mai scurt timp foaia „Adevărul" iarăşi în toată săptămâna dacă fraţii noştri de suferinţă ne vor da sprijinul. Declară mai departe că foaia „Adevărul" se va strămuta la Lugoj.

Tovarăşul Creţu arată că peste 40 foi româneşti, apar în Ungaria, dar nici una nu se ocupă cu starea de mizerie în care se află poporul. Citind aceste foi, gândim că trăim pe altă lume. Aceste foi nici nu vorbesc de neajunsul în care se află poporul. Ne arată duşmanul unde nu este, ca să poată acoperi nedreptăţile pe care le comit ei. Pentru a putea să scăpăm şi noi de robia economică şi politică, termină cu speranţa că nu va trece mult timp şi aceşti găinari nu vor putea să mai prostească poporul. Roagă congresul să răspândească foaia „Adevărul" ca să o putem scoate cât mai în grabă săptămânală.*...)

„Adevărul" ("Clasul Poporului") anul IV, nr. 1, din 1 ianuarie 1906.

DESTUL!

(Mişcarea socialistă fafă de represiunea răscoalei din 1907-n.n.)

Ceea ce se petrece acum la sate e groaznic, e neînchipuit. Sub aparenţa de linişte şi de ordine trâmbiţate de rapoartele oficiale, cele mai josnice, mai crude şi mai degradatoare fapte zguduie ţărănimea întreagă.

De la un capăt la altul al ţării, acum, pe întinsul câmpiilor, deasupra

satelor umilite şi sărace, din care nu mai se ridică nici chiotele de veselie ale oamenilor, nici cântecul păsărilor de curte, deasupra acestei jăli ce-ţi strânge inima şi-ţi face impresia unui asândit ce nu mai are nici dreptul de a plânge şi care-şi stăpâneşte durerea în sughiţuri mocnite deasupra tuturor o singură putere aspră şi neîndestulătoare domneşte; puterea represiunii militare. Iar această putere de represiune se simbolizează în aceleaşi semne ale urgiei şi brutalităţii; în bici, cravaşă, centiron.

În toate satele aceeaşi istorie se repetă, istorie jalnică şi revoltătoare; autoritatea militară, singura autoritate în fiinţă, arestează rând pe rând în grupuri pe săteni, sub cuvântul că sânt instigatori şi îi aduce la târgul mai apropiat, la închisoarea mai apropiată, unde începe apoi barbara instrucţie sumară: pumnii şi palmele, înjurăturile nelipsite, dezbrăcarea şi bătaia pe pielea goală cu cravaşa, cu centironul sau cu biciul, până ce mojicul sub grozăvia loviturilor, leşină, şi este dat cu piciorul la o parte. Satul acum este un câmp de luptă căzut în stăpânirea învingătorului; învingătorul este militarul înarmat şi crud, învinsul e veşnicul învins de astăzi şi de ieri: ţăranul. învingătorii se poartă întocmai ca într-o ţară cucerită; nici o consideraţie, nici o milă, pici o păsare faţă de nimeni şi de nimic: vinovat şi nevinovat, simplu muncitor, învăţător sau preot, toţi împărtăşesc aceeaşi soartă, căci toţi au acea mare vină: sânt ţărani.(...)

Atâta cruzime, atâta batjocură, atâta furie sălbatică în reprimarea răscoalelor, înspăimântă şi uimesc ţărănimea întreagă. Fiecare se întreabă până unde va merge aceasta?!...)

E spăimântător, într-adevăr!

Urgia aceasta, urgie a stăpânilor şi nu a lui D-zeu, trebuie însă să înceteze. Trebuie să înceteze chinuitoarea privelişte ce ni se ridică înaintea ochilor noştri: un popor întreg trântit la pământ şi bătut. Nu se gândesc guvernanţii noştri că toate acestea nu se vor uita şi că mai târziu, când ţăranii vor deveni o forţă conştientă şi organizată şi o forţă politică vor căuta să-i tragă la răspundere şi amarnică le va putea fi pedeapsa?

Dar mai presus de toate în numele civilizaţiei, în numele muncii desconsiderate, în numele demnităţii omeneşti, în numele solidarităţii umane, în numele acelor milioane suferinde şi batjocorite strigăm indignaţi guvernanţilor noştri:destul!

(“România muncitoare” din 11 martie 1907).

M.GH.BUJOR
Răscoalele țărănești

Marele suferind care a fost învățat să rabde și să muncească în trăcere pentru belșugul altora, începe acuma să se trezească din letargia sa. Obiditul și împilatul țăran, pentru care nu se cheltuiesc decât doar vorbele goale și cartușele pline, adus la marginea răbdării sale, ridică fruntea. în toate județele țării țărănimea e în fierbere. De la Tr. Severin până la Dorohoi, un curent de nemulțumire adâncă, fiorul unei răni dureroase și netămăduite, străbate această masă compactă de oameni, robi ai pământului și ai boierilor, ai natu-rii și ai întocmirilor sociale.

Răscoalele din județele Iași, Botoșani și Suceava nu sânt prin urmare, izbucnirea unei nemulțumiri locale sau fructul unorîmboldiri individuale. Ele sânt, dimpotrivă, încoronarea sistemului crud de exploatare de astăzi a țărănimii, rodul neînlăturabil al dominației destrăbălate și jefuitoare a burgheziei și boierimii românești.

Lipsa de hrană, lipsa de pământ, lipsa de orice siguranță a vieții de toate zilele, traiul de câine desconsiderat și bătut, toate acestea sânt pricini puternice și generale de nemulțumire și de revoltă. Și toate aceste pricini se găsesc cu prisosință în mijlocul țărănimii noastre.

Iar această stare de decădere materială și morală este urmarea firească a vieții noastre sociale, în care o mână de mari boieri și mari capitaliști dețin în mâinile lor „puterea" țării, stăpânesc în adevăratul înțeles al cuvântului, taie și spânzură. Lupta surdă dintre țăranul muncitor și sărăcit și boierul ce se îmbogățește din exploatarea țăranului a trebuit să aducă și aci, ca și în orașe, vântul nemilos al revoltei.

Desigur, deșteptarea țărănimii împilată se apropie. Toate nemulțumirile, toate relele, toate suferințele, toate netrebnicile apăsări de biruri, de administrație, de cultură, de jefuire boierească sau arendășească, toate îi vor deschide ochii în cele din urmă și-i vor arăta că în „patrioții" ei stăpâni ea nu întâlnește decât dușmani și că toți acei care atârnă – români sau străini –, toți se aruncă asupra muncii sale cu lăcomia corbului pe hoitul părăsit. Și atunci opera de închegare a forțelor țărănești, de uhire și întrunire a lor, de pregătire pentru luptă va veni de la sine.

Până atunci, se înțelege, politicienii vor mai putea face discursuri pe tema „chestiei țărănești", antisemiții și naționaliștii de orice calibru vor mai profita de

nepriceperea şi suferinţa ţărănimii. însă ei nu ştiu că înseşi uneltirile lor vor săpa în cele din urmă edificiul de nedreptăţi şi minciuni pe care îl clădesc şi care seva prăbuşi odată cu toată înlănţuirea lor de intrigi şi vrăjbiri de neamuri.

Şi ziua aceea, desigur, nu e departe.

(“România muncitoare” din 4-11 martie 1907).

APEL CĂTRE MUNCITORIMEA ROMÂNĂ DIN UNGARIA

Muncitori, tovarăşi,

Acest apel călduros îl facem atât către muncitorimea industrială, cât şi către muncitorimea agrară. Si ce ne-a îndemnat pe noi de a lansa acest apel muncitorimii române din Ungaria?

Multe cauze. Mulţi zeci, ba putem spune sute de ani au trecut de când muncitorimea română suferă încontinuu cele mai grele suferinţe din partea celor ce au stat şi stau încă şi azi la cârmuirea statului, precum şi din partea tuturor explotatorilor săi atât din trecut, cât şi din prezent.

Şi noi acestor suferinţe voim să le punem capăt odată. Cum, cum nu, însă trebuie să-i găsim modul.

Datorinţe avem, însă drepturi nu. însă drepturile trebuie să le câştigăm.

în momentul de faţă, întreaga ţară, muncitorimea întregii ţări e în fierbere, nu de azi, ci de mai mult, pentru cucerirea votului universal, egal, direct şi ' secret. Pentru că ştim că în urma cuceririi acestui drept vom ajunge la cucerirea şi altor drepturi ce ni se cuvin. (...)

Afară de astea, am mai avea încă o sumedenie de lucruri de înşirat care ne- ar cuprinde zeci de pagini, însă le lăsăm la o parte şi ne punem întrebarea: ce avem de făcut? Cum trebuie să ne cucerim drepturile?

Muncitori români industriaşi,

Fraţi ţărani,

Dacă există în voi energie, dacă există în voi voinţă şi dor după cucerirea drepturilor voastre, atunci ne ascultaţi glasul şi ne urmaţi (...)

Tovarăşi, fraţi ţărani,

Dacă astfel veţi gândi, dacă astfel veţi vorbi, atunci din lupta decisivă

ce o vom avea, azi sau mâine, cu siguranţă vom ieşi învingători. Votul universal,
egal, direct şi secret va trebui să-l realizeze contariul lui, dacă nu de voie, de levoie. însă acel drept trebuie să vină, trebuie să se realizeze.

Dacă acesta seva realiza, atunci la mult bine veţi putea ajunge în urma lui. Paramentul de clasă de azi se va transforma în parlamentul poporului, în care vor lua parte şi adevăraţii reprezentanţi ai poporului din această ţară, care vor duce apoi lupte decisive nu în afară de parlament, ci în parlement.

Vor căuta ca să facă să domnească adevărul, vor căuta ca poporul să fie cruţat de legile nelalocul lor, de dările cele mari, care astăzi sânt împărţite şi prefăcute în cel mai murdar mod. (...)

Nu mult timp are să ne despartă de noile alegeri ce au să se facă pentru Camera ungară, şi la aceste alegeri şi noi vom lua parte. Partidul Social-Demo- crat va candida în mai multe cercuri româneşti, unde credem şi sântem convinşi că tovarăşii alegători vor şti acum cui să deie votul, nu ca în trecut, aceluia care a dat mai mult. Astăzi, credem, că s-au deschis ochii şi tovarăşilor noştri români şi-au văzut duşmanii, căci până azi nu li s-a adus nici un bine, dar rău şi sarcini au primit destule.

Muncitori români de la sate şi oraşe,

Urmaţi sfaturile bune, urmaţi drumul drept, care duce cu siguranţă la dezrobirea întregii omenimi. ,

La luptă dar pentru cucerirea drepturilor noastre.

Cu frăţietate

Comitetul regnicolar român al Partidului
Social-Democrat din Ungaria
(„ADEVĂRUL", din 18 februarie 1910)

PROGRAMUL PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT DIN ROMÂNIA

I. Program politic:

1. Votul universal,egal, direct şi secret, atât pentru Cameră, cât şi pentru Consilii judeţene şi comunale, pentru toţi locuitorii ţării, de la vârsta de 20 de ani în sus, fără deosebire de neam, religie şi sex, care nu se bucura de nici o protecţie străină, cât şi pentru acei care au trăit în ţară 10 ani de când s-au lepădat de protecţia străină.

2. Reprezentarea proporţională.

Sistemul electoral în vigoare la noi este Sistemul majoritar, adică numai majoritatea într-o localitate este reprezentată.

3. Facerea alegerilor într-o zi de repaus legal. .

4. Indemnizare pentru cei aleşi.

5. Suprimarea Senatului.

6. Legiferarea directă a poporului prin dreptul ce trebuie să-l aibă de a propune legi şi confirma sau respinge pe cele votate de Cameră.

7. A înfiinţa descentralizarea administrativă şi autonomia comunală.

8. Desfiinţarea legii expulzărilor şi a tuturor legiuirilor excepţionale.

9. Desăvâşita egalizare a drepturilor dobrogenilor cu ale locuitorilor din restul ţării.

10. Desăvârşita egalizare a israeliţilor pământeni în ce priveşte exerciţiul drepturilor civile şi politice cu cetăţenii români.

11. Restabilirea drepturilor politice şi cetăţeneşti ale funcţionarilor, meseriaşilor şi muncitorilor statului, judeţelor şi stabijimentelor publice.

12. Căutarea paternităţii. A se da posibilitatea unui copil nelegitim a dovedi cine-i tatăl lui.

13. Egalizarea condiţiilor juridice şi politice ale femeilor cu ale bărbaţilor.

14. Votarea unei legi care să facă responsabil în faţa tribunalelor ordinare pe orice funcţionar al Statului pentru atingerea drepturilor politice ale cetăţenilor şi pentru orice abuz de încredere.

15. Asigurarea unei justiţii cinstite, drepte şi independente. Gratuitatea procedurii şi judecării. Asistenţa juridiciară.

16. înscrierea în Constituţie a contenciosului administrativ şi întinderea lui la toţi salariaţii Statului, judeţelor, comunelor şi stabilimentelor publice, precum şi asupra actelor ilegale administrative. .

17. Reorganizarea învăţământului popular, gratuit, obligatoriu şi integral pentru toţi copiii fără deosebire de naţionalitate şi religie cu respectarea limbii grupurilor etnice. Laicizarea învăţământului. Unificarea învăţământului rural cu cel urban şi egalizarea învăţătorilor cu institutorii. Dezvoltarea şcolilor profesionale şi agricole. Obligativitatea instrucţiei până la 14 ani. Generalizarea cantinelor şcolare. Hrană, îmbrăcăminte şi mateial didactic gratuit pentru elevii lipsiţi de mijloace din şcoli primare, medii şi

profesionale, elementare. Procurarea de mijloace elevilor săraci şi merituoşi pentru a continua învăţătura în şcolile secundare şi superioare. Reorganizarea sistematică a coloniilor şcolare.

18. Desfiinţarea treptată a dărilor indirecte şi înlocuirea lor prin impozitul direct, proporţional şi progresiv, cu declaraţiunea obligatorie şi exactă a averii asupra veniturilor şi moştenirilor, luându-seîn seamă felul şi mărimea. Venitul până la trei mii de lei anual să fie scutit de orice taxă.

19. Despărţirea bisericii de stat, lăsând administrarea şi conducerea ei în seama credincioşilor.

20. Inamovibilitatea şi stabilitatea funcţionarilor şi a tuturor salariaţilor statului, judeţelor şi comunelor.

21. Considerând armata numai ca un mijloc de apărarea ţării, iar nu ca un mijloc de represiune a clasei muncitoare în luptele ei de emancipare, cerem prefacerea armatei permanente în miliţie naţională, iar până atunci reducerea serviciului miliar la un an şi trecerea în rezerva după acest termen. Desfiinţarea justiţiei militare şi introducerea învăţământului obligatoriu în cazarmă.

II. Program economic

1. Desfiinţarea legilor cari restrâng dreptul de asociare şi de grevă a funcţionarilor şi salariaţilor de orice natură ocupaţi în întreprinderile statului, judeţelor, comunelor şi sabilimentelor publice.

2. Recunoaşterea sindicatelor ca persoane juridice.

Asta înseamnă ca sindicatele să aibă drept să poseadă imobile şi mobile pe numele lor, să primească donaţie, să se prezinte în faţa justiţiei ş.a.m.d.

3. Introducerea contractului colectiv. Stabilirea condiţiunilor de muncă şi angajarea muncitorilor numai prin sindicat.

4. Ziua de muncă de 8 ore.

5. Interzicerea muncii de noapte cu excepţie numai pentru acele industrii, în care condiţiunile tehnice nu permit. În ce priveşte femeile şi minorii, interzicerea trebuie să fie absolută.

6. Deplin repaos duminical sau săptămânal de o durată minimă de 36 ore pentru toţi salariaţii, fără excepţie, cu introducerea sistemului rotativ în industriile unde aceasta se impune.

7. Interzicerea absolută a muncii pentru copiii mai mici de 14 ani.

8. Legi ocrotitoare pentru ucenici şi muncitori minori. învăţământul profesional gratuit prin şcoli sau cursuri libere.

9. Interzicerea deplină a muncii pentru femei şi minori în industriile vătămătoare.

10. Interzicerea muncii cu bucata, în acord şi la domiciliu. Aceste prescripţii trebuie să se aplice în toate ramurile activităţii economice (industria mare,
mică, transport şi comunicaţie, meserii comerţ, industria casnică, agricultură, pescuit, industria forestieră etc.).

11. Desfiinţarea legei meseriilor. ■

12. Responsabilitatea necondiţionată şi nelimitată a patronului în caz de accidente şi boli profesionale; despăgubire, pentru aceste cazuri, sub formă de pensiune, care să echivaleze cu salariul integral. Pensiuni pentru văduvele şi orfanii victimelor acestor accidente şi boli profesionale, egale cu 75% din salariul defunctului. în acest scop să se creeze o casă generală de pensiuni, susţinută de patroni, supravegheată de stat, sub conducerea şi controlul unui personal ales direct de sindicatele muncitoreşti.

13. Crearea unei case generale de ajutor pentru boală, invaliditate, lipsă de lucru, pensiuni la bătrâneţe, alimentată din cotizaţiile lucrătorilor, patronilor şi statului, administrată de lucrători şi patroni, aleşi prin vot universal.

14. Crearea inspectoratului muncii. Controlul direct al muncitorilor prin alegeri de inspectori şi inspectoare direct de sindicatele muncitoreşti.

15. Sancţiuni severe pentru garantarea executării îndatoririlor de către patroni din legile proteguitoare ale muncii.

16. Fixarea minimului de salar.

17. Suprimarea amenzilor şi Cantinelor patronale. Interzicerea plăţilor în natură sau cu fişe.

18. Participarea muncitorilor la alcătuirea regulamentelor pe ateliere, uzine, magazine, birouri, etc., prin delegaţiunea sindicatelor. Obligaţia pentru patron de a ţine seamă de toate cerinţele lucrătorilor în ceea ce priveşte salubritatea şi higiena atelierului, precum şi instalaţiile necesare pentru prevenirea accidentelor şi boalelor profesionale.

19. Reorganizarea muncii în închisori, mănăstiri, şcoli profesionale şi de meserii, care nu trebuie să concureze munca privată.

20. La aceiaşi muncă, salariu egal pentru muncitorii de ambele sexe.

21. Crearea de instanţe judiciare profesionale din care să facă parte şi muncitori.

22. Introducerea în lucrările statului şi ale comunelor şi în caietele de sarcini, de clauze stabilind aplicarea reformelor de mai sus (ziua de 8 ore, minim de salar, igiena şi siguranţa muncii, desfiinţarea lucrului cu bucata,

etc.)

23. Interdicţiunea carnetelor sau brevetelor de muncă.

24. Punerea pe picior de egalitate în toate privinţele a servitorilor cu lucrătorii.

25. Salariile lucrătorilor din stabilimentele private să nu poată fi urmărite decât pentru datoriile ce provin din alimente sau mijloace de subzistenţa şi nici în acest caz pentru mai mult de 1/4 din salariu.

26. Abrogarea art. 1472 din Codul Civil, care sună astfel:

„Patronul se crede pe cuvântul său:

„Pentru câtimea salariului.

„Pentru plata salariului anului expirat şi pentru aconturile date pe anul curgător".

111. Program agrar

1. Desfiinţarea tuturor rămăşiţelor feudale şi iobăgiste din raporturile de producţie agrară.

2. Desfiinţarea învoielilor în natură, rămăşiţe ale iobăgiei, cum sunt: dijma, zilele de prestaţie, căratul, ruşfturile şi a tuturor formelor făţişe sau ascunse de servitute. Toate învoielile agricole să fie făcute în bani, bani gata pe muncă gata- ,

3. Răscupărarea silită pe cât va fi trebuinţă a unei părţi cât mai întinse din proprietatea mare.

4. Toate pământurile răscumpărate să formeze un fond funciar naţional, administrat de comune sub supravegherea statului. Din acest fond se va acorda ţăranilor lipsiţi de pământ sau asociaţilor ţărăneşti, loturi în mărimea necesară unei mici gospodării ţărăneşti, şi pe termene care nu pot fi mai mici de 50 de ani. Dreptul de înoire a contractului de arendare aparţine şi soţiei sau copiilor şi altor moştenitori majoritari ai ţăranului. Ţăranul să fie liber a-şi trece contractul de arendare la o a lll-a persoană, cu condiţia expresă însă ca aceasta să fie agricultor care-şi lucrează singur pământul său.

5. Preţurile de arendare să fie hotărâte de o comisiune de ţărani şi proprietari aleasă astfel ca interesele muncitorilor ţărani să fie pe deplin garantate. Aceste preţuri vor fi obligatorii şi pentru proprietarii care îşi arendează pământurile.

6. Venitul acestui fond naţional va fi împărţit în două: o parte va servi pentru plata dobânzilor şi amortizărilor capitalului întrebuinţat în operaţiunea de răscumpărare; a doua parte, după ce vor fi scoase din ea

cheltuielile de administraţie centrală, va fi împărţită între toate comunele ţării, care nu vor putea întrebuinţa acest venit de arendare decât pentru scopuri de asistenţă publică, îmbunătăţirea culturii agricole şi mărirea domeniului său.

7. Crearea unei legislaţiuni speciale pentru înlesnirea formării asociaţiunilor ţărăneşti, cu obligaţiunea statului şi comunei de a le veni în ajutor prin pro-
curarea de seminţe, îngrăşăminte şi maşini necesare unei culturi raţionale a pământului.

8. Organizarea unui credit agricol care, pe baza atât a averei mişcătoare şi nemişcătoare a ţăranilor, cât şi a contractelor lor de arendare, a numărului braţelor de muncă şi produselor lor agricole, să facă împrumuturi la ţărani, cu dobânzi mici.(...)

9. Realizarea islazurilor comunale inalienabile din pământurile fondului funciar naţional sau a proprietăţilor particulare. Preţurile de răscumpărare vor fi statornicite după regulile prevăzute mai sus.

10. Interzicerea cu desăvârşire a vânzării la particulari a pământurilor sau a pădurilor din proprietăţile statului sau comunelor. Această prescripţie trebuie să se întindă şi asupra tuturor bogăţiilor naturale: căderi de apă, râuri, mine etc.

11. Cultura pământului şi creşterea vitelor să fie încurajată de către stat şi comune prin toate mijloacele posibile, ca: instructori ambulanţi, staţiuni agronomice de experienţă, – pentru a se da putinţă ţăranilor să se folosească de toate metodele şi descoperirile tehnice cele mai moderne.

12. Instrucţiunea agronomică practică, atât prin creerea de şcoli speciale, cât şi prin introducerea ei în învăţământul primar rural.

în acest din urmă caz, însă, trebuie luate toate măsurile ca ea să nu se predea în dauna instrucţiunii generale, iar productul ei să folosească elevilor.

13. Regularea râurilor, crearea de canaluri pentru irigarea pământurilor, drenarea şi uscarea bălţilor, crearea de puţuri artesianeîn localităţile secetoase (Bărăganul, Dobrogea, etc.)

Construcţia de şosele între sate şi de drumuri de fier de interes local, împăduririle artificiale.*...)

16. Stabilirea minimului de salariu, prin comisiuni atât pentru lucrătorii cu ziua cât şi pentru cei cu anul (văcari, slujitori, ciobani, etc.).

17. întinderea protecţiunii muncii proletariatului industrial asupra

proletariatului agricol ţinând seama de condiţiile speciale ale acestuia.

18. Reducerea la maximum a preţurilor de călătorie pe drumurile de fier, pentru muncitorii agricoli, mai ales în timpul muncii agricole, astfel ca muncitorii să se poată transporta cu uşurinţă în locurile unde condiţiile de muncă le vor fi mai avantajoase.

19. Suprimarea impozitului funciar pentru ţăranii careîşi cultivă pământul singuri.

20. Scăderea taxelor de transport pentru îngrăşăminte, maşini şi produse agricole.

21. Libertatea vânatului şi a pescuitului, fără altă îngrădire decât cea trebuitoare pentru păstrarea vânatului şi a peştelui, precum şi ferirea recoltelor de stricăciuni; interzicerea vânaturilor rezervate şi a goanelor (afară de goanele de animale sălbatice).

(Programul Partidului Social Democrat din România, Bucureşti, 1910, p. 5-45)

PROGRAMUL DE ACŢIUNE IMEDIATĂ

Considerând că din punctele programului Partidului social-democrat sânt unele de o realizare imediată, iar altele de o realizare mai îndepărtată;

Că realizarea acestora din urmă depinde de întărirea şi creşterea mişcării şi că la această întărire se va putea ajunge prin dobândirea punctelor mai uşor realizabile;

Că, în sfârşit, dezvoltarea clasei muncitoare şi însăşi dezvoltarea condiţiilor economice şi politice ale ţării vor fi enorm uşurate prin aplicarea legilor existente, respectarea drepturilor, care, deşi înscrise în Constituţie, sânt apanajul claselor de sus, cum este libertatea presei, a întrunirilor, secretul corespondenţei, inviolabilitatea domiciliului, drepturile politice, drepturile de asociaţie etc.,

Congresul decide următorul program minim de acţiune imediată:

1) votul universal;
2) legislaţia ocrotitoare pentru muncitori;
3) domnia legilor;
4) dreptul de asociaţie şi de grevă;
5) abrogarea legilor de excepţie;

6) desfiinţarea corporaţiilor;
7) reforme agrare.

Tactica electorală

Având în vedere că menirea Partidului social-democrat este de a scoate la iveală duşmănia adâncă ce există între clasele stăpânitoare şi clasa muncitoare şi a transporta lupta de clasă din viaţa economică în viaţa politică, el va căuta să se folosească în acest scop de alegerile pentru parlament, judeţ şi comună, punând peste tot locul undeva fi posibil candidaţi! lui de clasă, independent de celelalte partide politice;

Având în vedere că, paralel cu lupta sa împotriva tuturor partidelor burgheze pentru prefacerea radicală a societăţii, Partidul social-democrat luptă şi pentru reforme politice şi sociale, ca şi pentru păstrarea şi lărgirea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti şi care reforme pot figura şi în programul unor partide burgheze, Partidul social-democrat îi e îngăduit ca să le dea voturile, dar aceasta numai la alegerea de balotaj şi după ce candidaţi! socialişti şi-au făcut datoria la primul scrutin.(...)

(“DEZBATERILE CONGRESULUI DE CONSTITUIRE A PARTIDULUI SOCIAL-DEMOCRAT ŞI ALE CONGRESULUI SINDICAL, ŢINUT IN ZILELE DE 31 IANUARIE, 1 ŞI 2 FEBRUARIE 1910 LA BUCUREŞTI”, CERCUL DE EDITURĂ SOCIALISTĂ, BUCUREŞTI, 1910, P. 145-149)

C. DOBROGEANU GHEREA

Instituţiile liberalo-burgheze în ţara noastră

(Punctul de vedere al fruntaşului socialist român-n.n.)

Am dat o foarte mică schemă a dezvoltării societăţilor civilizate, de la care am împrumutat şi noi instituţiile noastre politico şi juridico-sociale. Fireşte, această schemă e cât se poate de scurtă şi poate chiar confuză tocmai din cauza scurtimii ei. în câteva pagini nu putem da o schemă clară, amănunţită şi cuprinzătoare a dezvoltării societăţilor civilizate în legătură cu instituţiile lor. Dar, aşa cum e, credem că ne va fi de ajuns pentru dezvoltările noastre ulterioare.

Şi înainte de toate se vede, destul de clar, chiar din schema asta atât de scurtă, că în ţara noastră nu numai că n-am avut o dezvoltare organică-socială din care să fie rezultat necesarmente instituţiile occidentale ce am

introdus, dar n-am avut nici împrejurări, nici condiţii sociale, fie obiective, fie subiective, în sensul celor arătate mai sus pentru introducerea lor.

Astfel, dacă privim ţara noastră la începutul veacului trecut, găsim la ţară, în sat, un nivel de producţie economică şi relaţii sociale ca în evul mediu. Ţăranul produce în casă toate necesarele vieţii lui, boierul primeşte servituţi-le mai mult în natură – cereale, legume, ţesături, miere, fructe, pui etc. – şi în zile de muncă; gospodăria este în mare parte naturală. Această stare economică nu numai că nu se aseamănă cu cea capitalisto-burgheză, dar e mult mai înapoiată chiar decât cea din timpul monarhiei absolute feudale.

Oraşele constituie un început mai serios de gospodărie bănească; acolo găsim ateliere, mici corporaţii medievale de breslaşi şi negustori caracteristice cel mult regimului feudal monarhic absolut la începutul existenţei, nu în timpul dezvoltării lui.

Nu e vorba însă de o puternică producţie economică, întovărăşită de o enormă împărţire a muncii, după cum nu e vorba nici de un schimb vast care să cuprindă toate colţurile ţării şi să se întindă peste mări-şi ţări. Nu vedem capitaluri imense sub toate formele lor, după cum nu vedem nici clase puternice – burghezime mare şi mică şi proletariat muncitor –, nici cultură puternică izvorâtă dintr-o asemenea bogată viaţă economică şi nici o clasă cultă numeroasă pusă în serviciul burghezimii.

De toate aceste puteri obiective şi subiective, sufocându-se în atmosfera întocmirilor feudale şi zbătându-se cu puterea unor forţe elementare pentru a rupe zăgazurile şi a porni ca un şuvoi spre altă viată bazată pe alte întocmiri sociale, de toate astea nici pomeneală.

Repet, nu erau în ţară nici condiţiile obiective, nici cele subiective pentru întocmirea politico-socială a capitalismului: nici forţele economice Care să necesiteze o asemenea transformare, nici clasele producătoare, numeroase şi importante, care s-o reclame.

Se înţelege, era o clasă producătoare, numeroasă şi importantă, care gemea sub iobăgie: era ţărănimea. Dar ţărănimea dorea şi reclama nu introducerea instituţiilor liberalo-burgheze, ci desfiinţarea iobăgiei; ea s-ar fi mulţumit mai curând cu monarhia absolută a unui vodă care ar fi eliberat-o din iobăgie.

Şi, totuşi, instituţiile caracteristice capitalismului s-au introdus, şi nu numai la noi, ci şi în alte state înapoiate, care se găseau în condiţii mai mult ori mai puţin similare, cum sânt, de pildă, Serbia şi Bulgaria. Şi atunci (se)

naşte întrebarea: care sânt acele însemnate puteri oculte care au făcut să se introducă noua întocmire? Căci trebuie să fie puteri mari şi însemnate acelea care sânt în stare să impună o întreagă transformare socială în ţări care n-au în ele însele condiţiile obiective şi subiective proprii pentru o asemenea transformare.

Aşa ar fi trebuit pusă chestia de vechii conservatori, iară nu cum au_pus-o ei: o mână de bonjurişti, o mână de tineri care au învăţat ori au petrecut la Paris, văzând cultura, bogăţia, civilizaţia incomparabilă a Franţei, şi-au închipuit că toate acestea sânt produse numai de instituţiile ei şi atunci le-au introdus şi în ţara lor, unde se potriveau ca nuca în perete; aceste instituţii au folosit foarte mult, materialmente şi politiceşte, celor ce le-au introdus şi clientelei lor, în schimb au fost dezastruoase pentru ţară.

Aceasta e, în câteva cuvinte, felul criticii făcute de conservatorii vechi întocmirii politico-sociale burgheze şi celor care au introdus-o. Şi e o parte de adevăr în această critică, şi anume că noi n-am avut antecedente sociale lăuntrice asemănătoare cu cele din Occident care să fi necesitat introducerea noii întocmiri şi e iarăşi adevărat că liberalii vechi au dat o importanţă exagerată instituţiilor, socotind că ele produc civilizaţia, şi nu viceversa. Fetişismul instituţiilor şi legilor a rămas şi la urmaşii lor într-o măsură atât de mare încât a fost destul ca tinerimea generoasă să intre în partidul liberal ca să se molipsească şi dânsa de acelaşi fetişism şi să piardă clara pătrundere a lucrurilor pe care o avusese altădată.

Dar, dacă această parte a criticii e adevărată, în schimb concepţia asta că transformarea politico-socială, de atunci se datora numai tinerimii revoluţionare, care n-a priceput nepotrivirea ei pentru ţara noastră şi deci, dacă ar fi priceput-o, transformarea nu s-ar fi făcut, întreagă această concepţie e sufer- ficială, greşită, lamentabilă.f...)

Dacă vechii conservatori, şi mai ales junimiştii, care au numărat printre ei inteligenţe şi talente briliante, în loc de a se opri la suprafaţă, ar fi căutat adâncile forţe sociale care au impus transformarea, ei ar fi înţeles că tinerimea liberală de la '48 a fost numai exprimatoare şi mijlocitoarea acestor forţe; dacă ar fi priceput aceasta şi ar fi pus astfel problema, critica, făcută de ei instituţiilor noastre liberale ar fi fost altfel, rodnică. Dar aşa, după mulţime şi mulţime de peregrinaţii, după critica aprigă a unui Costaforu, după imprecaţiile vehemente ale lui Eminescu, după râscul sarcastic al lui Caragiale, după glumele necruţătoare ale d-lui Carp, junimiştii formează partidul constituţional, al adevăraţilor constituţionali. Apoi dacă era ca junimismul să ajungă aici, nu mai trebuia atâta critică.

După această digresiune cam lungă, să vedem noi care sânt acele puteri sociale adânci care au făcut posibilă şi chiar au necesitat transformarea noastră liberalo-burgheză.

În articolul **„Cuvinte uitate”** le-am rezumat în trei vorbe: **epoca istorică capitalistă.** Această epocă necesită transformarea ţări lor înapoiate în ţări liberalo- burgheze. Şi afirmarea asta am desluşit-o prin următoarele cuvinte': „Ţările rămase în urmă intră în orbita ţărilor capitaliste înaintate; ele se mişcă în orbita acelor ţări şi întreaga lor viaţă,

dezvoltare şi mişcare socială e determinată de
viaţa şi mişcarea ţărilor înaintate, e determinată de epoca istorică în care trăim, de epoca burghezo-capitalistă. Şi această determinaţiune a vieţii şi mişcării sociale a ţărilor înapoiate prin cele înaintate le este însăşi condiţie necesară de viaţă".

Dar, ca să vedem mai de aproape aceste puteri transformatoare, să luăm ca pildă ţara noastră de la începutul veacului trecut, pronind de la comuna ei rurală.

Aici, cum ziceam, domnea încă gospodăria naturală, se producea în mare parte pentru consumarea proprie, nu pentru schimb, se produceau valori de întrebuinţare, nu valori de schimb.(...)

Dar iată, intervine un fapt care revoluţionează toată această viaţă patriarhală, feudală. Occidentul capitalist, după marea revoluţie franceză şi dobândirea instituţiilor prielnice, în puternica lui expansiune industrială are nevoie de pieţe de desfacere pentru mărfurile sale şi are nevoie de produse agricole pentru hrana populaţiei sale. Şi iată că negustorul occidental sau reprezentantul lui din ţară, vine şi aduce bani sunători cu care cumpără din sat grâu, porumb, iară pentru a-şi lua îndărăt banii aduşi occidentalul trimite încoace mărfurile sale atât de variate, atât de ispititoare şi atât de uimitor de ieftine.

Tranzacţiile se repetă, iară după tratatul din Adrianopol, care face Marea Neagră liberă pentru comerţul european, ele devin o regulă. Prin Calaţi şi Brăila se duce grâul românesc ca marfă, iar în schimb vin alte mărfuri; şi ele vin şi pe uscat din Lipsea şi Braşov cu harabalele, iar mai târziu cu drumul de fier din toată lumea.

Faptul intrării în relaţii de schimb cu Occidentul european, capitalist, are consecinţe incalculabile pentru ţară. Mai întâi ea începe să devină o ţară producătoare de mărfuri şi, din ţară cu gospodărie naturală, începe să devină o ţară cu gospodărie bănească. Această schimbare, care în Occident a necesitat veacuri de dezvoltare, de creştere organică socială, la noi s-a făcut într-un timp extrem de scurt. Dar prin aceasta ţara nu intră numai în simple relaţii cu capitalismul şi civilizaţia burgheză occidentală, ci ea devine un membru necesar al marii diviziuni mondiale a muncii, devine părtaşa civilizaţiei capitaliste: ea trimite Occidentului de-ale mâncării şi primeşte de la el mărfurile industriale şi culturale. într-o anumită măsură putem zice că nici capitalismul nu mai poate fără ţara noastră, nici ea fără dânsul.

Participarea la civilizaţia Apusului foloseşte la început numai claselor superioare; celor producătoare le face mai mult rău. în special ţărănimea n-

are de ce să se bucure. în adevăr, cât timp am fost în gospodărie naturală şi boierii

îşi încasau redevenţele în natură, exploatarea era limitată. Boierul lua din produsele ţăranului numai cât îi trebuia pentru satisfacerea nevoilor lui şi ale curţii sale, cu o cantitate mai mare n-ar fi avut ce face. Când însă vine noua formă de gospodărie, gospodăria bănească, şi grâul, devenit marfă, se vinde pe ban^ nu mai există limită pentru exploatare, afară numai de limita pusă de însăşi natura puterilor iobagului. Dar tocmai această împrejurare face, între altele, necesară liberarea iobagilor din iobăgie.

A doua urmare importantă care decurge pentru ţărănime din faptul începutului relaţiilor de schimb cu părţile capitaliste este nimicirea industriei casnice, ţărăneşti.

Mărfurile aduse din Apus, atât de variate, mult mai frumoase în aparenţă, decât cele naţionale şi având şi farmecul noutăţii, sânt şi uimitor de ieftine; oricât de puţin ar socoti ţăranul munca familiei sale din scurtele zile şi lungile nopţi de iarnă, produsele lui tot îi apar prea scumpe faţă de ieftinătatea mărfurilor străine.

Faptul că familia ţărănească devine lucrătoare numai timp de 4-5 luni de vară, cât ţine sezonul agricol, şi restul e supusă unui chomage forţat, iară drumurile de fier, luându-i cărăuşia, desăvârşesc acest proces, pe de altă parte prefacerea produsului ţărănesc în marfă şi dispariţia industriei casnice, toate acestea au o foarte mare influenţă dizolvantă asupra întregii vieţi materiale şi asupra moravurilor din sânul familiei patriarhale ţărăneşti.!...)

Şi această influenţă şi această revoluţie au fost şi mai mari în oraşe, devenite, ca şi în Apus, centre de schimb şi de aprovizionare şi pentru sate. Fireşte, produsele primitive ale corporaţiilor noastre semifeudale n-au putut deloc concura cu mărfurile străine, produse ale unei tehnici superioare, rezultat al unei dezvoltări de sute de ani. Banii străini năvăliţi în oraşe se întorc deci tot în străinătate, iar produsele naţionale sânt măturate de pe suprafaţa pământului românesc şi împreună cu ele şi instituţiile corporative medievale. (...)

învinuirea pe care doctrinarii conservatorismului nostru o aduceau liberalilor şi instituţiilor liberale că lor se datoreşte desfiinţarea corporaţiilor, această învinuire şi cererea de a se reînfiinţa corporaţiile arată până la ce grad suprinzător lipseşte în ţară la noi priceperea celor mai elementare adevăruri din ştiinţa economică. Felul de producere şi împărţire a bogăţiilor în societatea modernă face imposibilă existenţa corporaţiilor medievale şi, într-o societate bazată pe libera concurenţă, corporaţiile sânt tot aşa de imposibile ca şi iobăgia sau sclavajul. Şi cât de puţin au de împărţit cu aceasta instituţiile liberale arată,

spre pildă, Rusia, care – slavă Domnului! – na avut aceste instituţii şi unde totuşi corporaţiile medievale au dispărut ca şi la noi şi din aceleaşi cauze.

Felul comerţului depinde de felul producerii, şi comerţului, care se ocupă cu circularea şi cu împărţirea produselor, fie a celor produse în străinătate, fie a celor produse în ţară pe baze capitaliste, trebuie să se facă, la rândul lui, pe baze corespunzătoare. Organizaţia medievală de corporaţii negustoreşti dispare, comerţul e liber, el se face pe baza liberei concurenţe; preţurile mărfurilor şi cantitatea lor depind de aceeaşi lege şi de legea liberă a ofertei şi cererii, tranzacţiile economice sânt deci libere, schimbul de asemenea. Toate relaţiile economice se revoluţionează şi, într-o ţară înapoiată, începem să avem categoriile economice,- relaţii economice ca şi în ţările capitaliste, unde ele, după cum am văzut, au necesitat introducerea instituţiilor liberalo-burgheze. (...)

Şi astfel, intrând în relaţii cu Occidentul capitalisto-burghez, devenind părtaşi la civilizaţia lui înaintată, el ne modifică toate procesele de viaţă, ne revoluţionează toate raporturile sociale, economice şi, împreună cu ele, moravurile de altădată. Şi întru cât ne impune acelaşi categorii economice, aceleaşi relaţii capitaliste, întru atât ne impune acelaşi instituţii politico-sociale şi aceleaşi relaţii de drept.

Şi ... să nu uităm că mai este o marfă, o marfă sui generis, pe care ne-o trimite Occidentul capitalist: e marfa intelectuală, e cartea, cultura, care desăvârşeşte procesul, care, la revoluţia produsă în viaţă şi raporturile materiale şi economice, adaugă o altă revoluţie, produsă în capete.

Ştiu, această revoluţie e departe de a fi atât de perfectă pe cât s-ar părea la suprafaţă. Relaţiile economice libere sânt încărcate încă de resturi feudale, şi încă de ce resturi! Moravurile, desigur au fost revoluţionate, dar sânt foarte departe de a fi ajuns la înălţimea ţărilor civilizate, sânt pline încă de caractere orientale. Cultura e, în adevăr plină, apuseană, însă cât de superficială!

Dar, în special şi mai cu seamă şi înainte de orice, noi n-avem acea bază materială largă pe care sânt aşezate instituţiile, moravurile, cultura Occidentului şi fără de care acestea, mai mult ori mai puţin, atârnă în aer. Noi n-avem acel imens utiliaj industrial şi acea superbă industrie, acea minunată agricultură intensivă, acele enorme capitaluri fixate în fabrici, în ateliere, în agricultură. N- avem această înălţime de producţie, această bază materială, şi ăsta e un fapt principal. Cultura intelectuală se capătă ea prin învăţătură, numai mijloace să aibă omul; moravurile se schimbă mai greu, desigur, dar în condiţiile prielnice schimbarea lor se face relativ destul

de lesne; în sfârşit, instituţii politico- sociale, mai ales când e să rămână pe hârtie, se pot introduce cât de uşor. Dar a căpătat această bază însăşi a instituţiilor, a moravurilor, a culturii occidentale; asta e greu, o cât de greu!

Pentru aceasta trebuie sacrificii, lupte, muncă grea, tenace, pentru acesata trebuie generaţii.

Dar, dacă n-avem baza însăşi a unei societăţi capitaliste dezvoltate, trebuie să lucrăm, să muncim ca s-o realizăm; dacă relaţiile noastre economice, dacă moravurile noastre sânt încărcate de felurite resturi feudale care ne împiedică dezvoltarea, trebuie să lucrăm ca să le nimicim. Şi atunci, în această muncă de descotorosire de resturile feudale, în această muncă lungă şi grea de realizare a unei vaste baze pentru viaţa noastră economico-socială şi culturală, în această evoluţie către un stat sau o societate capitalistă, pe baza căror instituţii politico-sociale, pe baza căror relaţii de drept trebuie să mergem: pe a celor medievale, monarho-absolutiste, sau a celor occidentale, capitaliste, liberalo- burgheze?

Bineînţeles că răspunsul nu poate fi îndoielnic.(...)

Este iarăşi de ultima evidenţă că, tocmai pentru această înaintare şi pentru această sfărâmare a resturilor feudale, ne trebuie instituţii liberalo-burgheze care ajută la sfărâmarea resturilor de feudalism şi care ajută înaintarea noastră, progresul nostru economic.

În acest sens, după cum am zis în articolul citat, pentru ţările înapoiate, semicapitaliste, instituţiile liberale au o importanţă deosebită, pe care n-au avut-o pentru ţările occidentale. Acolo capitalismul s-a dezvoltat sub instituţiile feudale şi în luptă cu ele. Când burghezia a învins şi a distrus feudalismul şi şi- a creat propriile ei instituţii, capitalismul era acum dezvoltat, iar instituţiile noi au contribuit numai la înflorirea lui ulterioară. Acolo deci, dacă putem să ne exprimăm astfel, instituţiile burghezo-liberale au mers la coada capitalismului; pe când în ţările înapoiate, semicapitaliste, ele merg în fruntea lui, deschizându- i şi curăţându-i drumul.

Aşadar, în rezumat: o societate înapoiată intrând în relaţii cu capitalismul occidental; aceasta îi modifică procesul de viaţă socială, îi revoluţionează toate raporturile economico-sociale şi morale, îi produce adânci modificări culturale: toate acestea nu numai justifică, dar necesită instituţii liberalo- burgheze, după cum le necesită şi propăşirea ulterioară a acelei societăţi.

Au fost însă şi alte condiţii foarte importante care au necesitat introducerea instituţiilor liberalo-burgheze. Aşa e chiar independenţa

noastră naţională, însăşi crearea şi existenţa statului român.

Ţara românească a avut marea neşansă istorică să fie înconjurată de trei state puternice, care o strângeau ca într-un cerc de fier şi dintre care unul se socotea stăpânul ei de drept (Turcia), altul stăpân de fapt (Rusia) şi al treilea
căuta să devină şi una şi alta (Austria). Fireşte că aceste state au opus o rezistenţă înverşunată la crearea statului român independent. Pe ce dar şi pe cine, pe al cui sprijin putea să conteze ţara împotriva unor adeversari atât de puternici? Acest sprijin n-avea de unde să-l capete decât de la Occidentul liberalo- burghez. Dar nu putea să-l capete o ţară înapoiată care s-ar fi încăpăţânat să rămână iobăgisto-medievală, ci numai una care ar fi ţintit să se transforme într- o ţară capitalistă şi liberalo-burgheză.

Şi nu numai consideraţii morale, simpatii politico-sociale joacă aici un rol hotărâtor, ci mai ales interesul material. Ţările capitaliste atragîn orbita mişcării lor pe cele înapoiate nu din interese ideale, ci mai cu seamă din interese foarte materiale, ca să le poată trimite mărfuri, ca să le prefacă în debuşeu pentru produsele industriale de care gem.(...)

Aşadar, instituţiile liberale au fost necesare pentru viaţa ţării ca stat independent. Şi într-un fel ele au fost necesare chiar pentru conservarea neamului românesc ca atare.

Dintre cei trei vecini pomeniţi, cel mai periculos pentru existenţa însăşi a neamului e, desigur, Rusia. în cazul unui dezastru al statului român, în cazul acaparării ţărilor române de către Rusia, nu numai statul român ar fi fost distrus, dar însuşi neamul românesc ar fi fost în pericol de nimicire.Vedem doar ce a păţit Basarabia. într-o vreme atât de scurtă toţi aceşti Cruşevani, Puricikievici (Purice), Seladini, Krupenski etc. au devenit cei mai abjecţi servitori ai ţarismului muscălesc, au devenit o pacoste nu numai pentru Basarabia, dar şi pentru însăşi Rusia, iară ţărănimea a fost atât de abrutizată încât nici nu se gândeşte la neam. Această soartă o aştepta şi pe Moldova, şi pe Muntenia.

în schimb, presupunând acelaşi dezastru – acapararea ţărilor – din partea Austriei, statul independent ar fi fost de asemenea nimicit, dar ar fi putut să fie măcar vorba de distrugerea neamului? Zece milioane de români în Austria poliglotă ar fi rămas un neam puternic şi, poate, în unele privinţe chiar preponderent. E deci vădit că cel mai mare pericol pentru însăşi existenţa neamului rămâne tot Rusia.

Or, pe la mijlocul veacului trecut, Rusia se şi simţea în ţară la noi ca la ea acasă; consulii ei de fapt stăpâneau ţara. Similitudinea de religie, de organizaţie economică, de instituţii şi mai ales similitudinea de clase

conducătoare, toate acestea au făcut ca Rusia să socotească provinciile moldo-valahe ca o

Aluzie la conducătorii revoluţiei turce izbucnite în 1908, care a dus la căderea sultanului Abdul-Hamid.

pradă uşoară. Introducând instituţiile liberale şi încă liberale înaintate, care nu aveau nici o asemănare cu cele ruseşti, chemând la viaţă o clasă conducătoare (burghezimea) aşa de puţin asemănătoare cu boierimea rusească, România nu numai că a pus o stavilă între ea şi Rusia, dar a săpat o prăpastie. A fost o lovitură abilă, genială, asemănătoare cu cea de acum a junilor turci. Aşadar, şi condiţiile economice sociale rezultate din legăturile cu Occidentul european; şi relaţiile culturale; şi necesităţile dezvoltării capitaliste ulterioare; şi interesele conservării statului, independenţei naţionale şi a neamului însuşi, toate reclamau introducerea instituţiilor liberalo-burgheze. Desigur, e greu ca nişte instituţii să se bazeze pe necesităţi mai mari.

(C. Dobrogeanu – Cherea, Opere complete, voi. 4, Bucureşti, 1977, p. 31-41)

CHESTIUNEA AGRARĂ

(Punctul de vedere al socialiştilor români în legătură cu reformele iniţiate de liberali în 1914-n.n.)

Raportul tov. M.Gh. Bujor la Congresul al lll-lea al P.S.D.R. din 6-8 aprilie 1914

La noi şi aiurea

Chestiunea agrară are la noi, relativ vorbind, o importanţă mai mare decât aceeaşi chestiune în ţările apusene, capitaliste. Acolo ţărănimea reprezintă un procent din ce în ce mai scăzut din populaţiunea ţării faţă de muncitorimea orăşenească, proletariatul industrial, care creşte mereu în importanţă numerică, economică şi socială. La noi, ţărănimea reprezintă, dimpotrivă, un procent enorm faţă de o muncitorime puţin organizată şi la începutul dezvoltării sale.

Apoi regimul nostru agrar se deosebeşte de acela din ţările înaintate capitaliste. Acolo găsim raporturile şi categoriile sociale burghezo-

capitaliste introduse în regimul agrar: un proletariat agricol, al cărui număr scade de altfel, asemănător celui industrial, o mică proprietate ţărănească de sine stătătoare şi o mare proprietate, redusă mult, şi care întrebuinţează în raporturile ei cu proletariatul agricol sau mica proprietate mijloace de producere, de luptă hotărât burgheze.

La noi, proletariatul agricol, între 500.000 – 700.000, nu se bucură de toate libertăţile şi foloasele muncii libere; e plătit cele mai deseori în natură, e

stingherit în mişcările lui prin legi şi dispoziţiuni autoritare, rămăşiţe din vechea iobăgie. Mica proprietate e în cea mai mare parte o proprietate aparentă, fiindcă nefiind îndestulătoare, trăieşte în atârnare permanentă de proprietatea mare. Iar proprietatea mare, dezvoltată peste măsură, anormal, este o proprietate latifundiară, care trăieşte din exploatarea muncii micului proprietar şi a ţăranului fără pământ în mod primitiv, cu uneltele şi inventarul ţăranului, în raporturi de supunere şi autoritate cu adevărat sclavagiste.

Toate legiuirile şi reglementările introduse la ţară – legile de învoieli, armata şi autorităţile la îndemâna proprietarilor pentru executarea ţăranilor, jandarmeria rurală etc. – au întărit acest regim.

Libertăţile decretate au rămas pe hârtie.

Astfel, în regimul nostru agrar am ajuns să nu avem nici proprietate mare propriu-zisă, nici proletariat agricol, nici ţărănime proprietară de sine stătătoare. Acest regim, în care găsim urme puternice de iobăgie, a fost numit cu drept cuvânt de tov. Dobrogeanu Cherea regim neiobag.

Partidul nostru fi ţărănimea

Situaţia de plâns, imposibilă, exploatarea neomenească sălbatică în care trăiesc muncitorii de pământ, ca şi marea majoritate a micii proprietăţi, trebuie să intereseze de aproape pe partidul nostru. Este un motiv de dreptate şi un interes de clasă care îi impun aceasta.

Pe de altă parte, regimul nostru agrar, privind cea mai mare parte din populaţia şi din producţia ţării, are o înrâuire covârşitoare asupra întregii noastre vieţi economice, politice, sociale, morale. Neiobăgia de la ţară domneşte şi în oraşe unde libertăţile, drepturile, neatârnarea păturilor nevoiaşe şi producătoare sânt de fapt suprimate şi unde domneşte aceeaşi apăsare şi tiranie orientală. Din cauza aceasta, dezvoltarea însăşi a ţării este ţinută pe loc.

Dar un asemenea regim, înapoiat, plin de arbitrar, este o piedică pentru însuşi progresul socialismului, întrucât social-democraţia nu poate propăşi

decât într-un regim pronunţat şi curat capitalist.

Propăşirea social-democraţiei, dezvoltarea societăţii pe care socialismul o are întotdeauna în vedere, dezrobirea ţărănimii, iată consideraţiuni variate şi puternice care impun partidului nostru să se preocupe de aproape de chestiunea ţărănească.

Ce *trebuie să facem?*

Fără îndoială trebuie să luptăm pentru înlăturarea acestui regim pierzător.f...) *(România muncitoare" din 15 aprilie 1914)*

AL VIII-LEACONGRES SOCIAL-DEMOCRAT ROMÂN DIN UNGARIA

Duminică 26 octombrie st. n. s-a ţinut al VIII-lea Congres social-democrat român din Ungaria, la Arad, în casa muncitorilor.

Au luat parte 26 delegaţi din 15 localităţi. împrejurările economice au împiedicat pe mulţi tovarăşi a lua parte, care numai prin scrisori şi telegrame s-au alăturat de hotărârile congresului. (...)

(RAPORTUL PRIVIND ORGANIZAREA POLITICĂ ŞI ECONOMICĂ

RAPORTOR: IOSIF CISER)

Cum stăm?

începe prin a arăta starea apăsătoare în care este poporul român. „Sântem mai mult un popor agrar, un popor de ţărani săraci şi neştiutor, apăsat ca clasă, apăsat ca neam. Politica tuturor guvernelor de până acum a împins ţărănimea la sapă de lemn. Dările mari, scumpetea generală, lipsa de şcoli şi acolo unde este maghiarizare cu sila, ţăranii care muncesc pe moşiile mari ale grofilor, dacă cer o plată mai bună, fac greve, sânt băgaţi pe câte 30-60 de zile la închisoare. Degeaba se duc la oraşe după muncă, nu găsesc; nefiind industria dezvoltată, nu sânt fabrici unde ar lucra, şi-n acele puţine care sânt plata e aşa de mică, că moare de foame lucrând. La sate îl omoară neştiinţa, darea, jandarul, solgăbirăul şi banca. La oraş degeaba se duce iarna să muncească, că nu se ajută cu nimic. Aşa stând lucrurile, uşor putem înţelege pentru ce ţăranii noştri, cu toată predica şi povaţa făţarnică a popilor care îi spun să rămână aci să muncească mai mult, să nu se înstrăineze, el totuşi, silit de nevoia de a trăi, îşi ia desagii la spinare şi se duce la America, Rusia şi România, munceşte acolo ca să-şi poată întrucâtva uşura viaţa lui şi a celor de acasă.

La oraşe de-abia acum începem să pătrundem în industrie, în mase mai mari ca lucrători în fabrici şi ateliere. Partea cea mai mare stăm în oraşele mici; acolo câştigul e aşa de mic, viaţa e încă medievală, curentul de

progres şi cultură e foarte slab. Dacă toate astea sânt adevărate la întreaga muncitorime din provincie, cu atât sânt mai adevărate la noi, românii, deoarece de-abia ieri am ieşit din sat, păstrând încă judecata şi felul de a fi (al) sufletului ţăranului picat la oraş. Cea mai mare parte a lucrătorilor români fug de organizaţie (de sindicat), deci urmează că, fiind singuri, fără încredere în puterile lor, sântplătiţi mai prost, exploataţi mai tare ca lucrătorii unguri organizaţi; al doilea rău ce urmează e că lucrătorii români, fugind de organizaţie, fug de singurele cetăţi de cultură care sânt azi în oraşele de provincie, pierd economiceşte şi pierd culturaliceşte, trăiesc în nepăsare şi risipiţi sau se fac sprijinitorii popilor, uneltelor maieştrilorTomâni,
care îi duc în „reuniunile meseriaşilor", unde îi storc să dea pentru biserica cutare, pentru fondul văduvelor, fondul orfanilor, fondul fetelor nemăritate încă şi alte o mulţime de fonduri, care nu se împart niciodată şi unde se dă o educaţie clericalistă, şovinistă, ură împotriva altor naţiuni.

Politica partidului naţional

Se impune întrebarea de la cine poate aştepta poporul român ridicarea sa economică şi culturală? Partidul naţional român, credincios tradiţiilor bătrâne, urmează a-şi duce politica sa de îmbogăţire personală a şefilor, popilor, advocaţilor. Poporul român însă e lăsat la buna plăcere a tuturor jefuitorilor, a solgăbirăilor şi a tuturor guvernelor. (...)

Priviţi numai politica sa social-economică, băncile lor, care se zice că sânt înfiinţate pentru a sprijini ţăranul sărac român şi care astăzi iau 14-16 şi 20 la sută camătă, băncile acelea care, dacă ţăranul român nu poate plăti punctual, îi vinde şi cenuşa din vatră, lăsându-l cerşitor pe drumuri. Uitaţi-vă la politica sa culturală. Şcolile sânt în mâna popilor, învăţătorul nu e aceea ce ar trebui să fie. (...)

Sântem astăzi stăpâniţi de un guvern reacţionar panamist, care are o singură ţintă: asigurarea domniei feudale pe un timp cât mai lung.

Pentru aceasta a călcat în picioare parlamentarismul, a îndopat militarismul ca să aibă pe ce se sprijini. Toate naţionalităţile le-a călcat în picioare. (...)

Ce *trebuie să facem noi?*

(...) Noi avem datoria să pătrundem la sate, să luminăm poporul şi, în toate părţile unde e posibil, să-l organizăm în Uniunea muncitorilor de pământ. Odată organizat, va avea un cerc unde să se cultive, unde să facă cunoştinţă directă cu luptele celorlalte naţiuni, va putea să-şi apere interesele sale economie; odată organizat, se va simţi o putere şi va putea

să ocupe o poziţie serioasă în politica comunală şi parlamentară.

{„Adevărul" din 31 octombrie 1913)

Capitolul VI

ALTE PARTIDE POLITICE – CURENTE DE IDEI, TEXTE DOCTRINARE

PROGRAMUL DEMOCRAT-RADICAL
PARTEA ECONOMICA

Soluţiunea agrară

1. Revizuirea legii de împroprietărire de la 1864 şi 1882, a legii pentru vânzarea în loturi a bunurilor statului, precum şi a legii tocmelilor agricole în următorul mod:

în ceea ce priveşte modificarea celor dintâi trei legi;

Darea de pământ arabil, păşunabil etc. suficient ţăranilor, ajunşi la majoritate, completarea porţiunii de pământ necesară tuturor împroprietăriţilor de la 1864 şi a fiilor precum şi a însurăţeilor. Această împroprietărire făcută de stat va fi continuă şi permanentă iar nu periodică, până ce moşiile statului se vor epuiza. După aceea, statul va cumpăra cu bună învoire stocuri de moşii particulare pentru ca să poată face faţă tuturor cererilor pentru mulţi ani. Aceasta în mod provizoriu, până când un alt sistem mai complet şi mai conform cu legile progresului va putea funcţiona, în scop de a răspunde la necesităţile claselor rurale în viitor. Această împroprietărire continuă se va face în cele mai folositoare condiţii pentru ţărani.

2. Darea de instrumente agricole şi tot ce este necesar pentru instalarea unei exploataţi! rurale ţăranilor ce vor avea nevoie, sumele necesare vor face parte din aceleaşi anuităţi ca şi cele privitoare la pământul cedat.

Acestea ca reforme fundametale.

în ceea ce priveşte legea tocmelilor agricole:

3. Fixarea maximului preţului arendei unui pogon.f...)

4. Determinarea maximului dijmei pe pogon. Efectuarea dijmuirii de către comisiuni comunale la date potrivite.(...)

5. Obligaţia din partea proprietarilor şi a arendaşilor de a da, din pământul arabil, numărul de pogoane necesare tuturor ţăranilor care nu au pământ sau au pământ insuficient, în condiţiile de mai sus.(...)
8. Fixarea preţului minimal al zilei de muncă agricolă cu braţele, cu carul etc. Fixarea preţului minimal pentru munca cu bucata.
9. Fixarea maximului orelor de lucru dintr-o zi pentru tot felul de muncă la câmp, la pădure, în sat etc.
10. Să se dea ţăranilor dreptul de a lua din pădurile statului lemnele pentru trebuinţele casnice şi de a pescui.(...)

Serviciul sanitar

1. Prevederea în bugetul statului a unui fond destinat pentru secarea apelor stătătoare din sate şi din împrejurimile lor.
2. Interzicerea prin aspre pedepse a vânzării de porumb stricat şi confiscarea lui oriunde s-ar găsi, după indicaţiunea medicului plăşii. De asemenea, interzicerea vânzării opincilor neargăsite, nedubite (prin al căror intermediu se pot propaga maladiile infecţioase la animale ca pesta bovină etc.) şi confiscarea lor oriunde s-ar găsi după indicaţiunile medicului veterinar al judeţului sau plăşii.
3. Crearea de spitale rurale prevăzute cu farmacii.(...)

Impozitele

Impozitul progresiv asupra capitalului. Prin capital se înţeleg imobilele agricole, uzine, fabrici, instrumente, maşini, obiecte mobile, minele, utilajul, trăsurile, animalele etc. Se exceptează imobilele urbane destinate închirierii, comerţului şi industriei, care vor fi supuse la alt regim. Acest impozit va avea de bază valoarea venală a obiectelor.(...)
4. Impozitul funciar progresiv. Acest impozit să va preleva asupra tuturor fondurilor pădurilor etc. exploatate sau nu.
5. Impozitul asupra succesiunilor de toate felurile, fixat cu un cuantum astfel încât el să poată aduce fondului social o parte măcar din averile acumulate de părinţi, de rude etc.(...)

Partea industrială

Principiul care trebuie să domineze această materie este următorul: de a face pe capitalişti să participe la muncă, iar pe muncitori la capital:

Iată prin ce mijloace:

1. Fixarea unui minimum de salarii pentru muncitorii de toate felurile de la fabrici, uzine, exploatări industriale, întreprinderi, societăţi etc. Acest

minimum se va fixa având în vedere deosebitele întrebuinţări ale braţelor şi ale inteligenţei muncitorilor etc.

2. Pe lângă acest salariu minimum, participarea muncitorilor la beneficiul net al exploatărilor, în proporţie cu munca şi cu salariul lor.

3. Formarea de case pentru asigurarea lucrătorilor în caz de boală, de bătrâneţe, de lipsă de lucru, de incapacitate de lucru etc. Pentru crearea unor astfel de fonduri patronii, întreprinzătorii etc., vor contribui cu două părţi, muncitorii cu una din salariile lor, iar statul cu a patra parte.

4. Răspunderea patronilor în caz de accidente.

5. Formarea unui fond, prelevat asupra părţii de beneficiu a lucrătorilor, în scop ca să poată cu timpul deveni părtaşi şi ei la proprietatea fabricilor, utilajelor etc. Participarea lucrărilor în acest mod să fie obligatorie pentru patroni şi capitalişti.

6. Interdicţia de a se întrebuinţa în fabrici etc. copii care ar avea mai puţin de 12 ani. Combinarea orelor de lucru aşa ca copiii să aibă timpul liber pentru a frecventa şcolile.

7. Reglementarea muncii femeilor şi a adolescenţilor.

8. Fixarea prin lege a unei zile normale pentru adulţii de ambele sexe la 9 ore de lucru.(...)

PARTEA POLITICA

Grupul democratic-radical va persista în urmărirea unui număr de reforme pe tărâmul politic, pe acela al instrucţiei, al armatei, justiţiei etc., din care cele mai însemanate sânt următoarele:

1n materia constituţională

1. Desfiinţarea colegiilor actuale electorale şi introducerea sufragiului universal, aşa cum există el în Franţa, Germania etc.

2. îngrădirea şi restrângerea prerogativelor şi atribuţiilor regelui, precum desfiinţarea puterii de a sancţiona legile şi de a fi şeful armatei etc. etc.

3. Stabilirea din nou a jurisdicţiei juraţilor în toate delictele de presă de orice natură ar fi ele.

4. Toate libertăţile proclamate în Constituţie serios lăsate în deplinul exerciţiu şi lărgite, precum dreptul cetăţenilor de a se întruni în mod paşnic chiar şi sub cerul liber, iar nu numai sub acoperământul unei clădiri.

5. Dreptul de rezistenţă la măsurile ilegale luate de autorităţi şi judecarea diferendelor de această natură de juriu.

6. Intrarea Dobrogei sub regimul constituţional.

7. Garantarea poziţiunii funcţionarilor publici. înaintarea în funcţiuni pe baza concursului.(...)

în ceea ce priveşte armata

1. Reducerea serviciului militar în armata activă de la 3 ani, la 1 an şi mărirea efectivului până la garantarea siguranţei statului.
2. Reducerea serviciului militar de la 5 la 2 ani în armata teritorială. (...)

în ce priveşte instrucţia

1. Instrucţia gratuită, obligatorie şi integrală a tuturor copiilor din oraşe şi de la ţară; întreţinerea celor lipsiţi de mijloace de către stat, comună etc., cu hrană, îmbrăcăminte etc. completarea acestei instrucţii prin cursuri de adulţi.
2. Inamovibilitatea învăţătorilor şi învăţătoarelor rurali ca şi a celorlalţi membri au corpului didactic.
3. Statul să vie în ajutorul comunelor rurale care nu au fonduri îndestulătoare pentru a putea construi localuri şcolare.(...)
7. Crearea de şcoli profesionale care să ia locul ucenicitului în ateliere. Aceste şcoli îmbrăţişând studiul tuturor meseriilor, vor fi puse sub privegherea sindicatelor profesionale de lucrători.
8. înfiinţarea de şcoli agricole regionalei...)

Politica externă

1. Unitatea naţională şi confederaţiunea statelor balcanice.

(Programul democrat-radical, Bucureşti, 1890)

GHEORGHE PANU
Sufragiu universal (1893)

AVEREA ŞI PATRIOTISMUL

Când consideri ce reprezintă dreptul de a participa la afacerile statului şi cum clasa dirigentă îl faşifică, rămâi indignat de atâta rea-credinţă. în adevăr, ce reprezintă ideea de alegător? Ea nu poate nici trebuie să reprezinte decât un lucru, anume: dreptul oricui cetăţean de a zice şi cuvântul său în chestuiunile care îl privesc, precum şi acele de impozit, de instrucţie, de legi economice, de justiţie, administraţie, precum şi cele care regulează raporturile

lui sociale. Acest drept este absolut şi independent de orişice alte împrejurări. O singură condiţie ajunge: să aibă cetăţeanul capacitatea de vârstă cerută. Toate celelalte sânt secundare.

Aşa, întrucât faptul că un cetăţean plăteşte un impozit mic, de vreme ce toată lumea plăteşte cel puţin căile de comunicaţie, îl face impropriu de a fi alegător sau îi ştirbeşte o parte din prerogativele sale elective? întrucât faptul că un alegător are un venit mai mic decât altul îl poate pune într-o situaţie inferioară politică? Care poate fi motivul? Unde este raţiunea şi dreptatea?

la să discutăm chestia mai strâns. Niminea nu poate pretinde că un cetăţean mai sărac este mai puţin legat prin interese, tradiţii, iubire de ţară decât unul bogat, încât să justifice inferioritatea politică a unuia şi suprioaritatea celuilalt prin faptul că celui întâi îi pasă mai puţin de binele public decât celui de-al doilea. Această glumă proastă cum că cei bogaţi iubesc mai mult ţara decât cei săraci a ieşit din modă.f...)

Cred că am arătat că, dacă este vorba de a înlătura pe cei ce nu posed avere pe cuvântul că nu prezintă destule garanţii că se interesează de ţară, apoi aceasta este o absurditate şi o injurie crudă, infligeată (impusă – n.n) de cei bogaţi, şi că toată această manoperă nu tinde decât a îndepărta de la drepturile politice pe cei mulţi în folosul celor puţini.

(George Panu „Sufragiul universal", Bucureşti, 1893, apud Antologia gândirii româneşti, partea II, Bucureşti, 1967, p. 575-581)

PROGRAMUL PARTIDULUI NAŢIONAL DIN BUCOVINA PROGRAMUL ACTUAL

Totalitatea chestiunilor româneşti ar fi natural să o găsim oglindită în programul Partidului Naţional-Român din Bucovina[1]

'Ziua în care s-a constituit Partidul Naţional din Bucovina este 7 Martie 1 892; de aici vorba despre »memorabila« zi de 7 Martie. Atunci s-a luat următoarea resoluţiune:

» Adunarea generală a reprezentanţilor alegătorilor români din Bucovina:

»1 proclamă din nou solidaritatea tuturor românilor din Bucovina în afaceri

politice, naţionale şi bisericeşti şi organisarea lor într-un partid naţional compact representat prin societatea politică »Concordia«.

Programul acesta apărut în 2/14 Maiu 1891, în primul număr al «Gazetei Bucovinei», este următorul (punctele sunt numerotate de mine).

1. Programul „Gazetei Bucovinei" ca atare (!) nu se va deosebi de programul originar (!) al societăţii politice »Concordia« şi cuprinde în sine tot ceea-ce se găseşte adânc cioplit în inima fiecărui român adevărat din Bucovina.

2. în privinţa politică românii ţin înainte de toate cu credinţă neclintită la împăratul lor, la împărăţie şi la dinastie. Prin urmare organul nostru va inteveni **în** toate chestiunile pentru tot ceea-ce ridică puterea şi forţele glorioasei noastre patrii şi contribuie în general (!) la întărirea şi oţelirea monarhiei habsburgice.

3. Organul nostru va aspira (!) la menţinerea autonomiei Bucovinei şi al păstrarea individualităţii sale istorice-politice, garantate atât prin diploma împărătească din 9 decemvrie 1862, cât şi prin legile fundamentale ale statului.

4. Noi stăm înainte de toate pe terenul constituţiei astăzi în valoare de la 21 Decemvrie 1867, deoarece în legile fundamentale ale statului găsim o deplină garanţie pentru respectarea tuturor drepturilor noastre politice, cetăţeneşti, bisericeşti şi naţionale. Drept aceea organul nostru va şi pretinde totdeauna executarea conştienţioasă a acestor legi, precum şi aplicarea strictă a spiritului lor şi faţă cu poporul românesc din Bucovina.

5. Deoare-ce românii bucovineni doresc o soluţiune mulţumitoare a tuturor chestiunilor naţionale în patrie drept un postulat esenţial al întărirei şi oţelirei monarhiei unitare, «Gazeta Bucovinei» îşi va da toată silinţa, de a promova buna înţelegere între poporul românesc şi cealaltă poporaţiune indigenă a ţării!

6. **în priviaţă** morală (!) şi religioasă românii din Bucovina sunt fii **credincioşii şi** supuşi ai bisericii ortodoxe – răsăritene şi în urmarea acesteia nu **vomînfcţpune** şi noi pentru dobândirea autonimiei şi a organisării bisericii noartBe.

»2. însărcinează cu conducerea alegerilor din întreaga ţară un comitet electoral central, care se va compune din toţi membrii comitetului societăţii politice » Concordia« din membrii români ai camerei şi ai dietei trecute şi din alţi bărbaţi de încredere don ţară.

»3. recunoaşte de representanţi ai românilor numai acei candidaţi români

care vor fi recomandaţi de către comitetul electoral mai sus numit.

»4. impune aleşilor românilor oblegămenlul de a forma în dieta ţării un club naţional deosebit.

7. Gazeta Bucovinei« va avea totdeauna în vedere desvoltarea culturală- naţională a poporului românesc bucovinean şi astfel ea va stărui pentru prosperarea învăţământului în limba română, în special pentru lărgirea şi înmulţirea şcoalelor primare, precum şi pentru întrebuinţarea limbei poporului în toate afacerile sale cu autorităţiule administrative şi judecătoreşti.

8. Noi vom ave mai departe în vedere'prosperarea economică a ţării, şi după-ce (!) ţara noastră e mai ales o ţară agricolă, acest ziar va tinde îndeosebi la ridicarea temeliei forţelor noastre economice; la ridicarea economieie rurale.

9. Conforma programului nostru, noi vom sprijini guvernul, care susţine autonomia ţărilor din această monarhie şi care va da dovezi de o egală bunăvoinţă faţă cu toate naţionalităţile din stat.

10. Una dintre misiunile noastre importante, pe care le avem în cadrul acestui program este şi organizarea poporului nostru românesc din Bucovina. Cu ajutorul organului nostru vom lucra deci pentru formarea unui partid naţional compact, şi vom combate din răsputeri spiritul de clică, ce s-ar încerca să se încuibe în sânul poporului şi al partidului naţional. în această gazetă răul se va scoate la iveală ori-unde s-ar ivi el, şi vor fi combătuţi toţi cei-ce vor contribui la răspândirea lui.(...)

11. în privinţa literară ziarul nostru se va nisui a ţine pas cu direcţiunea literară urmată de toţi Românii, care pentru desvoltarea gustului de cetire la popor şi pentru cultivarea acestuia va scoate în fiecare lună câte un suplement sub numele »Foaia Săteanului«, în care se vor tracta materii ce interesează mai ales poporaţiunea de la ţară.(...)

(George Bogdan – Duică, Bucovina. Notiţe asupra situaţiei, Sibiu, 1895, p. 217-220)

MANIFESTUL COMITETULUI NAŢIONAL AL ROMÂNILOR ARDELENI ŞI BUCOVINENI... DIN 6 OCTOMBRIE 1918.

în 6 Octombrie 1918 „Comitetul naţional al românilor ardeleni şi bucovineni aflători în Moldova şi Basarabia şi al corpului ofiţeresc şi de voluntari" trimiseră Majestăţei Sale Regelui României, următorul manifest:

„Românii ardeleni şi bucovineni aflători pe teritoriul român, în numele lor şi al fraţilor subjugaţi de acasă, a căror conştiinţă e siluită şi terorizată şi deci în imposibilitatea de a se manifesta liberi, declară cele ce urmează:

1. Cerem să fim liberaţi de sub jugul monarhiei austro-ungare şi suntem ferm hotărât să luptăm pe toate căile şi prin toate mijloacele, ca elementul românesc în întregimea lui să fie constituit într-un singur stat naţional liber sub domnia dinastiei române. Răsboiul între noi şi monarhia austro-ungară nu se va sfârşi până când nu vom întrupa idealul naţional integral.

2. Nu recunoaştem monarhiei austro-ungare drepturi de a se ocupa de soarta Românilor din Ardeal şi Bucovina, deoarece dânsa veacuri dearândul ne-a ţinut în cea mai neagră şi ruşinoasă robie. Toateîncercările de federalizare ale Casei din Habsburg sunt gesturi desperate ale unei împărăţii osândite să se descompună şi să piară.

Starea românilor din monarhia vecină ova decide biruinţa oştirei române şi voinţa întregului popor românesc pe care o va consfinţi hotărârea congresului de pace generală la care vor lua parte şi reprezentanţii oficiali ai României eliberatoare.

3. Cerem ca întreg teritoriul locuit de majorităţi covârşitoare româneşti din monarhia habsburgică să fie eliberat şi anexat Regatului român aşa cum este prevăzut în tratatul de alianţă a României cu puterile înţelegerei.

4. Toate declaraţiunile românilor din Ardeal şi Bucovina contrarii acestor aspiraţiuni naţionale le consideră ca stoarse de autorităţile duşmane cu forţa şi declară ca aceste declaraţiuni nu trebue să ducă în eroare opinia lumii care cere dreptate şi libertate pentru toate neamurile".

(Acţiunea refugiaţilor bucovineni în timpul războiului în Ion. I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noimebrie 1918. Studii şi documente, Bucureşti, 1928, p. 29-30).

DECLARAŢIA CONSILIULUI NAŢIONAL ROMÂN DIN BUCOVINA DIN 27 OCTOMBRIE 1918.

Un grup de intelectuali aderenţi convinşi ai curentului naţional în frunte cu profesorul Sextil Puşcaşiu s-au întrunit în ziua de 11 octombrie 1918 pentru a cădea la înţelege asupra măsurilor ce trebuiau luate în faţa

situaţiei politice ce se crease prin descompunerea Austriei. După desbaterile amănunţite cei prezenţi căzură de acord să scoată un nou organ de publicitate care să fie „Clasul Bucovinei", o adevărată expresie a gândurilor şi năzuinţelor politice şi naţionale ale acestei provincii. Programul nouei grupări se rezuma

în următoarele dedaraţiuni de principii, pe care le găsim în numărul prim al „Clasului Bucovinei" din 22 Octombrie 1918. La întrebarea: „Ce vrem"? semnatarii programului răspundeau în modul următor:

„Vrem: să rămânem români pe pământul nostru strămoşesc şi să ne ocârmuim singuri precum o cer interesele noastre româneşti.

Nu mai vrem: să cerşim de la nimeni drepturile care ni se cuvin, ci în schimbul jertfelor de sânge aduse în acest răsboi – jertfe mai dureroase decât ale altor popoare -.

Pretindem: ca împreună cu fraţii noştri din Transilvania şi Ungaria, cu care ne găsim în aceiaşi situaţie, să ne plăsmuim viitorul care ne convine nouă în cadrul românismului.

Cerem: să putem aduce la congresul de pace aceste postulate ale noastre prin reprezentanţi aleşi de noi înşine din mijlocul naţiunei noastre.

Evenimentele politice în monarhia habsburgică se precipitau, astfel că problema Bucovinei trebuia şi dânsa să-şi găsească o soluţie grabnică. În scopul acesta reprezentanţii românilor Bucovinei, şi spre cinstea lor trebuie să zicem că vechile divergenţe politice dispărură dintre ei, ţinând mai multe sfaturi la Cernăuţi, se hotărâră în sfârşit să convoace pentru ziua de 27 Octombrie, orele 3 p.m. în „Palatul Naţional" din Cernăuţi o adunare politică, la care să participe deputăţii români din parlamentul din Viena, foştii deputaţi din dieta Bucovinei şi primarii români din întreaga provincie. La acestă adunare avură acces şi alţi intelectuali români, care ar fi dorit să ia parte activă la această importantă manifestaţie. Convocarea adunării s-a făcut în baza art. 2 din legea austriacă pentru întruniri. Scopul adunării era de a se proclama constituanta, şi de a alege un consiliu naţional ca organ reprezentativ al românilor bucovineni, care avea să intre imediat în legătură cu românii din Transilvania şi Ungaria.

Sala „Palatului Naţional" era arhiplină de reprezentanţi ai românilor veniţi din toate colţurile Bucovinei, când părintele Dionisie Bejan deschise adunarea pentru a propune pe lancu Flondor preşedinte al accestei adunări. Luând presidiul adunării, lancu Flondor rosti următoarea cuvântare: „Domnilor, o iobăgie naţională de aproape un secol şi jumătate, pe cât de

dureroasă pe atât de ruşinoasă, e pe sfârşite. Poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge şi a lepăda lanţul care i-a ferecat sufletul. Liberi, în puterea suveranităţei naţionale, d-voastră veţi hotărâ astăzi, ce veţi afla de bine pentru un viitor fericit şi falnic al neamului românesc din Bucovina. Dar să nu uităm, d-lor, că
acest moment înălţător s-a născut din suferinţe grele şi adâncă jale şi e sfinţit cu sângele abundent al eroilor noştri. Vă provoc să vă sculaţi în picioare ca semn de juruinţă că nu-i vom uita nici odată şi că ne vom arăta întotdeauna demni de sacrificiul lor. închei cu răgămintea ferbinte: „Dea Dumnezeu la momentul acesta mare şi acele care vor urma să afle în rândurile noastre numai sulflete mari". -

Sub impresia acestei scurte şi bine simţite cuvântări, adunarea proclamându-se constituantă, votă următoarea moţiune:

1. „ Reprezentanţii poporului din Bucovina, întruniţi astăzi în ziua de 27 Octombrie 1918 în capitala Bucovinei se declară, în puterea suveranităţei naţionale, constituantă a acestei ţări româneşti.
2. Constituanta hotărăşte unirea Bucovinei integrale cu celelalte ţări româneşti într-un stat naţional independent şi va purcede spre acest scop în deplină solidaritate cu românii din Transilvania şi Ungaria.
3. Spre a conduce poporul român din Bucovina şi a-i apăra drepturile şi spre a stabili o legătură strânsă între toţi românii, constituanta instituie un consiliu naţional de 50 membrii. Acest consiliu ne va reprezenta prin mandatari şi la conferinţa de pace, şi în afară de el nu recunoaştem nimănui dreptul de a hotărâ sau trata asupra poporului român din Bucovina.
4. Constituanta respinge cu hotărâre orice încercare ce ar ţinti la ştirbirea Bucovinei, doreşte însă să se înţeleagă cu popoarele conlocuitoare".

("Glasul Bucovinei din 29 octombrie 1918 apud Ion I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noiembrie 1918. Studii fi documente, p. 35-38)

DESBATERILE CONSILIULUI NAŢIONAL

Şedinţa primă din 27 Octombrie 1918

Şedinţa s-a deschis la orele 4 d.m.

D-l Doctor Iancu Flondor salută pe membrii Consiliului naţional şi roagă să se facă alegerea prezidiului.

Se aleg prin aclamaţiune: D-l Doctor Iancu Flondor ca preşedinte,

Dionisie Bejan, Dr. Dori Popovici şi Sextil Puşcariu ca vice-preşedinţi şi D-nii Dr. V. Bodnărescu, Dr. R. Sbiera şi L. Tomoioagă ca secretari.

D-l Dr. Iancu Flondor mulţumind pentru încrederea, ce i se aduce, declară că, primind prezidenţia, este gata să jertfească totul pentru înfăptuirea voinţei poporului român din Bucovina.

D-l Dr. Ştefan Saghin roagă pe deputăţii din camera imperială să binevoiască a da, lămuriri cu privire la raportul momentan al Bucovinei cu guvernul din Viena.

D-l Dr. Iancu Flondor răspunde că nici o singură naţiune din Austria nu mai recunoaşte guvernul austriac şi că consiliile naţionale ale diferitelor naţiuni înlocuiesc guvernul.

D-l Gheorghe Grigorovici spune, că depinde de noi şi nu de guvernul din Viena, care va fi viitorul naţiunei române şi al ţârei noastre. Cu cât mai curând şi mai bine ne vom constitui cu atât mai mari drepturi ne vom asigura. Cu ucrainienii şi cu celelalte naţiuni conlocuitoare trebuie să neînţelem într- un mod oarecare. Dar, organizându-ne astăzi şi luând conducerea şi afacerile ţârei asupra noastră, grija noastră cea mai mare trebue să fie aprovizionarea, pe care vom, înlesni-o, căutând să intrăm în strânsă legătură comercială cu România şi cu Basarabia. Declară ca democrat socialist, că intră în consiliul naţional şi e gata să conlucreze, dar nu va depune drepturile sale de deputat al muncitorimii, pe care va reprezentat-o şi aci ca ori şi unde. D-sa voieşte o Românie Mare, care să cuprindă toate teritoriile româneşti, dar o Românie cinstită şi dreaptă, căci D-sa mai are pe lângă sentimentele sale naţionale încă şi alte sentimente, adică cele umane care, după părerea D-sale, stau mai pre sus de toate. Crede că nu vom lua pildă de la maghiari, ci vom căuta să facem dreptate egală, prin care vom alipi mai uşor şi mai curând pe cei străini.

(Ion I. Nistor, Unirea Bucovinei 28 noiembrie 1918.

Studii fi documente, p. 86-87)

PARTIDUL NAŢIONAL ROMÂN (BASARABIA)

Câteva puncte din programul nostru

Mişcarea revoluţionară din Rusia a trezit toate straturile societăţii şi

toate neamurile; s-au făcut acum o mulţime de partide noi şi partidele dinainte făcute dar care până acum erau silite să lucreze în ascuns au ieşit la lumina zilei luptând pentru ideile lor; toţi arată pentru ce luptă şi ce vor; credem că e şi datoria noastră să lămurim mai amănunţit pe cititorii noştri şi pe cei din jurul nostru de ce vroim.

Basarabeni suntem şi vroim să rămânem moldoveni, aceasta este baza programului nostru şi despre aceasta am vorbit deja; dar să nu uităm că fiind moldoveni ca neam, în acelaşi timp, ca strat social nu suntem decât ţărani. Boierimea noastră veche s-a împăcat bine cu stăpânirea rusească, care le-a dat tot ce ei au vrut şi toţi boierii noştri s-au făcut ruşi, iar copiii şi nepoţii lor nici nu mai ştiu să vorbească limba noastră. Negustorimea noastră s-a rusit şi ea ca să capete bunătăţi de la stăpânitorii ruşi de până acum. Preoţimea noastră a învăţat la şcoli ruseşti şi de-abia venind la noi în sate am învăţat-o din nou moldoveneşte. Învăţaţii din neamul nostru de aici din Basarabia s-au dus în târgurile Ruseşti, unde învaţă pe ruşi sau pe alte neamuri în limba rusească, acei puţini care s-au gândit şi au luptat pentru noi – au înfundat temniţele; aşa că aici în Basarabia am rămas moldoveni numai noi ţăranii.

Ar părea, că fiind moldoveni – adică români, noi am dori să ne unim cu fraţii noştri de peste Prut. N-ar fi nimic straniu în această dorinţă a noastră: suntem de acelaşi neam, avem aceeaşi limbă, aceeaşi lege şi obiceiuri. Dar pe lângă că această unire nu se poate face, nici nu ne vine la socoteală nouă moldovenilor din Basarabia. Ce am câştiga noi? E adevărat ca am sta împreună ca într-o casă, dar dacă casa e rece şi n-are pâine, dacă în acea casă noi ţăranii din Basarabia am sta tot aşa se rău cum stau şi ţăranii din România, de ce folos le-am fi şi noi lor şi ei nouă? Adică dacă ne-am uni cu România – n- am plăti biruri mai mari şi mai grele şi mai nedrepte decât plătim acum? Nu – căci ţăranii din România plătesc şi ei biruri multe şi nedrepte. Adică am scăpa noi de oştire? Nu – căci ţăranii din România fac şi ei oştire; am avea noi libertatea cuvântului? Nu – căci ţăranii din România au libertatea cuvântului numai pe lege, pe hârtie, iar când e vorba la adică nu o au; am avea noi libertatea adunării? Nu – căci ţăranii din România, când se adună, stăpânirea lor, boierii lor, spun că se răscoală şi îi împuşcă; am scăpa noi de posesorii şi boierii de la sate, care ne iau câte şapte piei? Nu – căci şi fraţii ţărani din România tot de posesori şi boieri suferă şi nimeni nu sare să-i scape; unindu- ne cu ţăranii din România liberă am scăpa noi de dregătorii necinstiţi, răi şi răpitori, am scăpa noi de judecători făţarnici şi înşelători? Nu! căci şi ţăranii din ţara românească tot aşa fel de dregători şi judecători au puşi de boierimea de acolo, ca să-i fure şi să-i înşele. Am avea noi dreptul fiecare ţăran să alegem de-a dreptul şi deopotrivă cu lucrătorii, meşteşugarii, negustorii şi boierii din târguri pe aleşii noştri, care să ne facă nouă ţăranilor legi bune? Nu, – căci şi ţăranii şi lucrătorii din ţara

Românească n-au acest drept, acolo numai bogătaşii şi boierii au dreptul să aleagă şi aleg deputaţi, care fac legi nu
pentru binele ţăranului, ci pentru folosul târgoveţilor şi boierimii de toate neamurile şi felurile. Dovada cea mai bună că ţăranii din România liberă n-au nici un drept este că ei sunt mai săraci decât noi, boierii lor i-au jupuit mai dihai ca pe noi. Iar dovada că oştirea lor e grea sunt acei soldaţi care fug de la ei şi vin la noi şi ne povestesc cum îl bate pe ţăranul soldat – ofiţerul sălbatec boier – ca un rus.

Iată ce de noi ţăranii moldoveni din Basarabia dorind fraţilor noştri ţărani românilor şi ţăranilor de toate neamurile izbânda în lupta cu vrăjmaşii lor, dorind şi primind cu bucurie ajutorul lor şi la nevoie gata a-i ajuta, unindu-ne cu ei în gânduri şi lupta pentru scăpare de sub jugurile care ne apasă, nu ne putem uni cu ei politiceşte.

Ni se sfâşie inima de durere scriind cele de mai sus, dar: „amicus Plato, sed magis amicus veritas", şi nici nu se cuvine în lupta dreaptă pentru ţărănimea moldovenească din Basarabia să ne apucăm de la început cu cuvinte de sentimente şi politeţe să ascundem adevărurile crude şi realitatea.

Noi ţăranii moldoveni din Basarabia nu suntem cum se zice în limba învăţaţilor iredentişti; noi vroim să luptăm pentru dezrobirea noastră ca moldoveni şi ţărani cetăţeni ai statului Rus.

Am lămurit un punct greu din programul nostru şi ţinem ca toată lumea să ţină seama de declaraţiunile noastre care constituie baza programului nostru: 1) suntem moldoveni; 2) suntem ţărani şi 3) nu suntem iredentişti, adică vroim să luptăm ca cetăţeni în statul Rus.

Ca moldoveni mai cerem ca Basarabia să aibă autonomia ei administrativă.ţ...)

Noi cerem ca în administraţia din Basarabia să nu fie nici un dregător care să nu ştie şi să nu vorbească în limba moldovenească.

Noi cerem ca justiţia în Basarabia să se facă în limba celor a cui este Basarabia – adică în limba moldovenilor şi toţi judecătorii şi scriitorii să ştie şi să vorbească moldoveneşte.

Noi cerem ca şcolile în Basarabia să fie şcoli în limba moldovenească şi ca fiecare copil de la vârsta de 8 până la vârsta de 14 ani să fie dator a învăţa la şcoala moldovenească. Ne ajunge nouă că am stat aproape o sută de ani fără şcoală, fără lumină – socotim că unul din punctele cele mai de nevoie cât mai repede de împlinit – punctul acesta.

Noi cerem ca fiecare om să fie liber a crede cum vrea; iar pentru noi moldovenii ţărani din Basarabia, cerem ca preoţii şi arhiereii noştri să fie moldoveni şi să facă slujbele moldoveneşte.

Noi cerem să avem libertatea cuvântului scris şi vorbit în moldoveneşte ca şi celelalte limbi fără nici o oprire cât de mică.

Noi cerem să nu poată fi închis nici un om fără să fie prins asupra faptului şi fără o hotărâre judecătorească.

Noi cerem dreptul de alegere universal direct şi secret, adică dreptul ca fiecare cetăţean bărbat sau femeie de la vârsta de 21 de ani în sus să aleagă pe cei pe care îi vor crede ei buni, pentru a se aduna şi controla treburile stăpânii, a hotărâ birurile, şi a face legi. Noi cerem să nu fie legi decât făcute de aleşii poporului. Noi cerem ca toţi moldovenii din Basarabia să facă oştirea în Basarabia.

Acestea sunt punctele principale din programul nostru politic.

Ca moldoveni şi ca ţărani noi cerem ca pământul Basarabiei al ţăranilor să fie, cu alte cuvinte întregul pământ al Basarabiei, fie acel ce stăpânesc boierii, fie acel ce stăpânesc mănăstirile, fie acel dăruit de împăraţii ruşi generalilor săi şi coconilor de la curte să se întoarcă, răscumpărat de casa hrănească sau de către popor, care cu mâinile sale îl munceşte şi îl va munci.

Precum soarele ce luminează pământul, văzduhul ce înconjoară îmântul, aşa şi ţărâna a nimănui să fie, şi acela ce munceşte acest pământ . mâinile sale şi cât munceşte, atât să stăpânească până ce-l munceşte el şi fiii lui, şi nepoţii şi strănepoţii lui.

Acesta este programul nostru economic.

(“Basarabia”, organ al Partidului Naţional Român din Basarabia, Chişinău, 1905)

PARTIDUL NAŢIONAL ROMÂN DIN BASARABIA
„PĂREREA NOASTRĂ”

Parerea noastră este, că noi moldoveni din Basarabia, ca şi romanii din antichitate, avem dreptul veşnic în contra celor cari au cotropit ţara noastră şi stăpânesc peste noi:

Adversus hostem aeterna auctoritas esto!

Părerea noastră este că aşa trebui să fie, şi aşa este!

Mintea omenească şi istoria sânt de acord asupra acestui punct.

Uneori, fireşte poporul asuprit renunţă la acest drept în contra cotropitorului; având chiar puterea de a-l goni, poporul nu-l goneşte.f...)

Cele 93 ani de când nenorocita Basarabie a căzut sub jugul greu a muscalului, ne arată, că şi în Istoria noastră, a moldovenilor, acelaşi eveniment istoric se repetă.

Cotropitorul barbar a călcat în picioare toate drepturile noastre de neam; a desfiinţat şcolile ce au existat, a distrus şi pustiit mănăstirile, a transformat biserica noastră autocefală într-una wsă necanonică, a prigonit limba românească, a oprit orice carte românească de a se aduce în (ară, şi-a bătut joc de tot ce e român, adoptând în limba sa barbară numele de «maldovan» drept un cuvânt de ocară!

Dar sună ora desceptărei! Toate popoarele înlănţuite de Rusia – polonii, finlandezii, lituanieni, ucrainieni, georgieni, armeni, tătari, chirchezi etc, se redică şi cer fiecare dreptul gintei, călcat de barbarul cotropitor.

La rândul nostru, noi moldovenii, ne ridicăm şi cerem, împreună cu cei robiţi de Rusia: ~

Dreptul de a avea şcolile româneşti.

Căci noi, moldovenii, am dat Rusiei pe întemeiatorii literaturei ruse, pe Cantemir, pe Herascov (Herescu).

Dreptul de a avea biserica română!

Căci noi, moldovenii, am dat Rusiei pe Petru Movilă, întemeietorul Academiei din Kiev, creatorul literaturei bisericeşti pe Ţamblac, pe fraţii Salinsa şi multe alte feţe bisericei ruse.

Dreptul la autonomia administrativă!

Căci sub administraţi unea muscălească poporul basarabiei pere de foame şi de boli contagioase.

Cerem în fine dreptul la limba noastră, isgonită din biserici, şcoli, dregătorie.

Cerem ca Basarabia, ţară moldovenească, a moldovenilor să fie, căci ţărâna acestei ţări este inbuibată cu sângele orheienilor şi sorocenilor, cari să luptau aci în contra puhoiului turc şi tătar încă d-atunci, când nici numele de rus n-a fost cunoscut pe faţa pământului.

(“Basarabia” organ al Partidului Naţional Român din Basarabia, Chişinău, 1905)

CHEMAREA CĂTRE STUDENŢII MOLDOVENI

(Mişcarea Naţională din Basarabia în preajma Unirii-n.n)

Fraţilor! în aceste vremuri mari Neamul Moldovenesc aşteaptă de la voi să vă puneţi în slujba lui. Toţi acei care simţiţi în vinele voastre sânge moldovenesc şi care vreţi să fiţi adevăraţi fii ai neamului, veniţi cât mai degrabă aici, ca umăr la umăr cu noi, să lucraţi pentru organizarea moldovenilor.

Veniţi cât mai mulţi, veniţi cu toţii!

Frate moldovene,

Nu uita, ca în aceste vremuri hotărâtoare neamul moldovenesc s-a adunat într-un partid moldovenesc, în care trebuie să intre fiecare fiu al neamului moldovenesc."

("Cuvânt Moldovenesc" din 19 aprilie 1917")

DOUĂ APELURI ALE PARTIDULUI NAŢIONAL MOLDOVENESC

„Fraţi moldoveni! Să ştiţi că numărul acelora care luptă pentru autonomia Basarabiei, creşte văzând cu ochiii.

Zilele din urmă a intrat în rândurile acestora şi preoţimea întreagă din Basarabia, care se adunase la sfat.

Cu ajutorul lui dumnezeu toată suflarea moldovenească se aduna la un loc." *("Cuvântul Moldovenesc Nr. 34/1917)*

„Fraţi moldoveni! Băgaţi de seamă ca în aceste vremuri o mulţime de oameni răi caută să pescuiască în apa tulbure! Mulţi vin printre voi cu fel de fel de vorbe amăgitoare ca să vă atragă în mrejele lor. Partidul Naţional Moldovenesc vă atrage luare aminte, ca să vă păziţi de orice încercări ale străinilor răuvoitori.

Ascultaţi cu toţii la îndrumările pe care vi le dau înainte – stătătorii voştri, urmaţi sfaturile din gazeta noastră şi aşteptaţi cu încredere ceea ce va spune de aici încolo Partidul Naţional Moldovenesc, care e făcut anume pentru binele moldoveanului."

(„Cuvântul Moldovenesc" din 3 mai 1917)

HOTĂRÂRILE SFATULUI OSTAŞILOR MOLDOVENI, OFIŢERI ŞI SOLDAŢI DIN ODESA

„Să se aducă la cunoştinţa Comitetului împlinitor Gubernial din Basarabia, că soldaţii şi ofiţerii moldoveni, în număr de 60 de mii oameni vor ca:

1. Toate şcolile primare, de la începutul anului viitor de învăţătură, adică de la 1 septembrie, să facă învăţătura în limba română.

„Cursurile pregătitoare pentru învăţătorii moldoveni, deschise în Chişinău pentru 300 oameni, Sfatul le găseşte neîndestulătoare.

„Trebuie numai decât şi cât se poate mai degrabă să se deschidă o seminarie moldovenească pentru o pregătire temeinică a învăţătorilor moldoveni.

2. Trebuie să se deschidă câteva şcoli mijlocii, cu învăţătura în limba moldovenească.

3. în toate şcolile duhovniceşti învăţătura trebuie de făcut numai decât în limba moldovenească, deschizându-se totodată clase paralele cu învăţătura în limba rusească şi bulgărească dacă se vor găsi doritori de a învăţa în limbile acestea.

4. Să se ia măsuri hotărâtoare ca să se introducă în Basarabia toţi oamenii învăţaţi, care slujesc în aşezămintele ţării sau obşteşti în afară de Basarabia, dacă ei ştiu limba mildovenească, sunt democraţi şi vor să se întoarcă în Basarabia.

5. Să fie întrodusă limba moldovenească în administraţie, adică în aşezămintele ţării şi cele obşteşti şi în judecată. Slujbaşii rusificatori din aceste aşezământuri să fie înlocuiţi cu oameni care ştiu limjia moldovenească şi celelalte limbi din Basarabia care sunt cunoscuţi ca spirjinitori ai revoluţiei.

6. Numai decât şi îndată să fie luate măsuri spre înfiinţarea pe lângă Universitatea din Odesa a unei catedre deosebită de limba şi istoria moldovenească.

7. Să se facă în Odesa de la toamna viitoare două internate pentru studenţii şi studentele sărace de moldoveni."

(„Cuvântul Moldovenesc" din 9 iulie 1917)

CONGRESUL OSTĂŞESC MOLDOVENESC (20 OCT. 1917)

„Comitetele naţionale ostăşeşti moldoveneşti din Odesa, Chişinău, Iaşi şi Sevastopol – fiind unite – hotărăsc convocarea Congresului militar moldovenesc la Chişinău pe ziua de 20 octombrie 1917. Convocarea a avut

loc după tipul revoluţionar, fără a cere autorizaţia Guvernului provizoriu rus şi nici a Comisarului guvernului din Basarabia.

La Congres s-au prezentat peste 600 de delegaţi, ofiţeri şi soldaţi moldoveni, de pe toate fronturile, plus un număr aproximativ de 500 delegaţi din diferite organizaţii profesionale. Delegaţii militari s-au prezentat în urma unei telegrame a unei delegaţii de 3 persoane, în frunte cu sublocotenentul Ion Paşcăluţă prin care s-a comunicat că Guvernul rus a aprobat participarea delegaţi lor moldoveni la Congresul lor în garnizoana Chişinău şi ca unităţile să înlesnească cu-permisiuni pe soldaţii moldoveni, pentru a putea lua parte la Congres.

în adunarea din 20-22 octombrie Congresul declara autonomia Basarabiei şi alegerea unui birou pentru organizarea Parlamentului local denumit Sfatul Tării precum şi 44 ostaşi din sânul Congresului ca deputaţi în Sfatul Ţării.

DIN REZOLUŢIILE CONGRESULUI OSTĂŞESC MOLDOVENESC DESPRE AUTONOMIA BASARABIEI

Având în vedere cultura naţională a neamului românesc şi trecutul său şi plecând de la principiul revoluţiei, că fiecare norod are dreptul să hotărască singur de soarta sa, Congresul în dorinţa de a uni neamul moldovenesc şi a-i chezăşui drepturile lui naţionale şi propăşirea lui economică şi culturală a hotărât:

„Să declare autonomia teritorială şi politică a Basarabiei. Pentru apărarea drepturilor şi intereselor autonomiei Basarabiei, pe lângă stăpânirea vremelnică să fie un împuternicit al neamului moldovenesc."

("Cuvântul Moldovenesc" nr. 96 *din 1917)*

DESPRE MOLDOVENII DE PESTE NISTRU

Congresul a hotărât: să se propună moldovenilor de peste Nistru 10 locuri în Sfatul Tării şi să dea tot sprijinul organizaţiei lor.

Să se îndrepte către stăpânirea vremelenică şi Rada Ucraineană cu cererea, ca moldovenilor de peste Nistru să li se încuviinţeze aceleaşi drepturi, pe care le au alte neamuri în Basarabia autonomă.

("Cuvânt Moldovenesc" Nr. 96 din 1917 apud Căpitan Ch. Andronachi, Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al nirii." Chişinău – 1933)

PROGRAMUL PARTIDEI ŢĂRĂNEŞTI DIN ROMÂNIA

1. **Idealul naţional şi drepturile politice**

2. Partida ţărănească îmbrăţişează cu entusiasm marele ideal al naţlunei române „până unde grai românesc, până acolo şi viitorul Stat Românesc”.(...)

3. Partida ţărănească, în viaţa politică şi socială internă a ţârei, nu voieşte de cât pace, dreptate şi frăţie, pentru buna stare materială şi intelectuală a naţiunei.

Pentru realizarea acestora partida ţărănească vrea:

4. întărirea constituţiunei ţârei prin garanţii eficace pentru practica reală şi sinceră a drepturilor cetăţeneşti.!...) pentru ca mai cu seamă Camerile legislative să fie expresiunea sinceră a voinţei şi intereselor naţiunei.

5. Representarea în Camerile legislative după marile interese ale naţiunei şi anume:

I. Proprietatea mare rurală representând venit fonciar până la 1200 lei anual.

II. Proprietatea mică rurală de la acest venit în jos, cu vot direct pentru toţi cei ce vor şti a citi şi scrie, fie că ar fi sau nu şi proprietari, şi prin delegaţi, unul la zece, din cei ce nu vor şti citi şi scrie, aleşi numai dintre dânşii.

III. Oraşele.

în toate aceste colegii alegerea va fi pe vot uninominal (individual), iar nu pe scrutin de listă.

5. Votul pentru adunările elective, considerat ca o datorie cetăţenească şi prin urmare obligatoriu.(...)

6. Emanciparea politică a Dobrogei

11. Revendicările relativ la pământ, păşunat, păduri şi servituţi rurale

1. Restatornicirea şi reglementarea dreptului străvechiu al sătenilor români la cele două treimi din pământul ţârei, cu îndatorirea unei Indemnităţi echivalentă vechei dări numită clacă (boierescul) şi celorlalte îndatoriri către marea proprietate, desfiinţate odată pentru totdeauna şi în toată întinderea României prin legea rurală din 14 August 1864.

2. Restatornicirea dreptului la păşunat vitele pe moşiile de orice fel, pentru toţi locuitorii săteni, fără osebire, ctwbligaţie ca pe fiecare moşie să se lase neapărat 1/4 parte pentru islaz.(...)

3. Restatornicirea şi reglementarea dreptului consacrat prin art. 9 al legei rurale din 1864, prin art. 44 al legei muntelui (adecă judeţele Putna, Bacău,

Neamţu şi Suceava) şi prin art. 140/ 4 din legea de la 23 Aprilie 1851 a Principelui Stirbeiu, de a putea lua sătenii uscaturi din păduri, şi de a tăia din crânguri lemenele trebuincioase de foc.(...)

5. Statornicirea vetrelor comunelor, cu un perimetru împrejur de islaz comunal, fixat cel puţin la un sfert de hectar de cap de familie, destinat pentru folosul comunei/...)

7. O lege de tocmeli agricole prin care să se stabilească ca principiu de drept comun arendarea pe parte din producte, trebuind ca dijma să fie din atâtea una, după localităţi, până la maxima din trei una, iar prin învoială particulară neputând trece peste una şi una, chiar şi când sămânţa şi treerişul vor fi procupate de proprietar sau arendaşi; suprimându-se absolut, ca un ce imoral şi contra ordinei publice, orice obligaţie de ruşfeturi, sau alte dări în bani sau muncă obicinuite până acum.(...)

8. înfiinţarea inspectorului muncei rurale pentru:

a) Inspectarea şi controlul tocmelilor agricole;

b) pentru studii, anchete şi pregătirea proiectelor de legi.

111. Regularea micei proprietăţi săteneşti

1. Reformarea legei din 7 Aprilie 1889 pentru înstreinarea bunurilor statului şi rescumpărarea embaticurilor, în sensul preferenţei la cumpărătoare de pământ/...) şi anume: că pe moşiile ce se vând, să fie preferiţi mai întâiu acei locuitori ce se vor afla locuind chiar pe acea moşie, şi acolo unde va rămânea încă pământ disponibil, în urma împroprietărirei locuitorilor de pe acea moşie să se aşeze de preferinţă locuitorii în drept din comunele cele mai apropiate/...)

2. Lege pentru rescumpărarea şi a embaticurilor de pe moşiile „Domeniului Coroanei", instituţiunilor şi stabilimentelor publice de orice fel, cum şi de pe moşiile particulare.

3. Completarea legei din 13 Februarie 1879, pentru menţinerea şi executarea art. 7 din legea rurală, pentru ca sătenii cultivatori-de pământ, ce nu ar avea de loc, s-au ar avea mai puţin de cât suma pogoanelor prevăzute prin art. 1 al acestei legi, (cinci hectare), să poată dobândi sau cumpăra de la alţi împroprietăriţi conform legilor rurale fie ca foşti clăcaşi,

însurăţei sau cumpărători de loturi mari sau mici/..9

4. Dispoziţiunile legilor rurale relativ la neînstreinarea pământurilor rurale, transformate în dispoziţiuni constituţionale perpetui, cu singura restricţiune întru ce priveşte pământurile pentru înfiinţarea stabilimentelor industriale şi

de utilizare a cursului râurilor şi apelor, şi pe măsura strictă a instalaţiunilor şi utlizărei unor asemenea, stabilimente, judecată necesară în urma avisului unei comisiuni ad-hoc, precum şi întru ce priveşte pământurile cuprinse în circumscripţiunea razei comunelor urbane.(...)

6. Lege pentru a împedeca îmbucătăţirea peste măsură a pământurilor rurale, prin modificarea drepturilor existente relativ mai ales la moşteniri, însă în nici un caz prin nerespectarea drepturilor locuitorilor români ce ar voi să locuiască în sate de a putea avea sau dobândi pământ în întindere hotărâtă în cuprinsul vetrei satelor.(...)

7. Legiuire pentru ca prin societăţi de construcţiuni să se clădească locuinţe higienice şi comode sătenilor, plătibile cu anuităţi şi amortisment în 40 de ani.(...)

V. Economia rurală

1. înfiinţarea unei mari bănci subvenţionată de Stat pentru cumpărătoarea tuturor moşiilor posedate de străini, şi a moşiilor mari posedate de românii cari ar voi să le vândă, pentru ca toate aceste moşii să se revândă în loturi mari şi mici către locuitorii săteni, şi către cei ce ar voi să se retragă la sate pentru a se ocupa cu agricultura sau pentru înfiinţarea de aşezăminte industriale, regulându-se, pe asemenia moşii, vatra comunei.(...)

2. Arendarea moşiilor în genere, a veniturilor şi a iazurilor comunale numai către cetăţenii români, şi legiferare în scopul de a încuraja şi facilita formarea de societăţi particulare dintre români pentru luarea în arendă a unor asemenea moşii sau exploatarea pădurilor de pe dânsele.

3. Reglementarea regimului apelor şi rectificarea cursului râurilor pentru înlesnirea intereselor comerciale şi industriale ale cetăţenilor şi pentru irigaţiuni.

4. Măsuri legislative pentru reţinerea şi desvotarea micilor capitaluri în sate prin: încuragiarea şi înlesnirea din partea statului şi a comunei pentru întemeierea de tovarăşii cooperative, de sindicate agricole, cu caracter de personalitate juridică, pentru a-şi putea locuitorii săteni procupa înlesniri şi

îmbunătăţiri în privinţa locuinţei, a vieţei, a creditului, a economiei şi înflorirea industriilor şi meseriilor rurale şi casnice.

5. Reorganizarea comiţiilor agricole, reînfinţarea expoziţiunilor şi a concursurilor agricole.(...)

VI. Creditul rural .

Descentralisarea creditului agricol pe comunele rurale. Răspunderea sau plata împrumuturilor prin anuităţi, cu termen lung şi gradat, iar nu la termen fix şi prin sume exigibile.

înlesnirea sătenilor de a depune la credit prin acţiuni economiile lor.

Rescumpărarea fondului creditului cu timpul de către comune pentru a rămânea un credit comunal.

VII. Proprietatea moşneană (răzăşească)

I. Asigurarea micei propreităţi moşnene (răzeşeşti) în mâinile proprietarilor lor, împiedecându-se cotropirile arbitrare prin determinarea cu precizie şi formal a porţiunilor ce s-ar vinde, închiria sau transmite în orice alt chip.

VIII. Măsuri legislative pentru împiedicarea şi stârpirea cametei la sate isvorâtă din tocmeli agricole.

1. Verificarea tuturor datoriilor de acum a locuitorilor săteni din contractele de învoieli agricole; reglementarea acestor verificări pentru viitor, . spre a se asigura despre nedreptăţirea acestor locuitori.(...)

IX. Pentru comerţ

(...)

2. Favori cât mai largi pentru încurajarea creaţiunei industriilor şi a exportului nostru de cereale şi produse agricole, prin protecţiunea, distincţiunea şi recompensarea fabricanţilor indigeni de ori ce fel, şi a exporturilor de cereale şi produse agricole.

3. Libertatea absolută a comerciului şi industriei, cu garanţii eficace contra fraudei şi speculei neoneste, reservându-se pe seama numai a cetăţenilor români comeciul de băuturi spirtoase în comunele rurale.

4. Măsuri eficace pentru întărirea şi prosperarea creditului comercial şi industrial, prin înfiinţarea de bănci populare de credit, spre a-l face accesibil şi micilor comercianţi şi industriaşi.(...)

X. în administraţie

1. Desfiinţarea actualei organizaţii a sub-prefecţilor şi înlocuirea lor prin

o delegaţie aleasă de consilierii judeţeni dintre ei.

2. îmbunătăţirea soartei slujbaşilor de stat, judeţ sau comună prin garantarea posiţiunei lor contra oricăror ingerinţe, şi de a nu putea fi înlocuiţi

sau daţi afară din serviciu de cât pentru incapacitate, imoralitate sau abateri grave.(...)

XIII. Instrucţiunea publică

1. Un impozit fonciar asupra proprietăţilor din comunele sau cătunele pe cari nu se vor afla clădite localuri de şcoli sau clădite neîndestulător, care să fie afectat special pentru asemenea clădiri, care impozit să fie mai mare dacă moşia se va afla arendată şi mai mare dacă proprietarul locuieşte în streinătate, sau este strein.(...)

2. înzestrarea tutulor şcoalelor rurale cu până la 10 hectare pământ prin cumpărarea sau altfel, pentru practica agricolă a elevilor.(...)

3. îmulţirea personalului didactic rural după normele avute în vedere pentru şcoala primară urbană. Creşterea remunerariului învăţătorilor până la egalarea cu remunerarea salariului institutorilor.(...)

Ajutoare de stat copiilor de săteni diligenţi pe cât cu putinţă mai în fiecare comună rurală pentru instrucţiunea secundară şi superioară, pentru cultura specială de arte, meserii şi ştiinţă agricolă, comercială şi industrială. (...)

7. Cultivarea în mod obligatoriu a simţimântului religios şi a avântului naţional prin obligaţia impusă ca elevii şcoalelor primare şi secundare să se iniţieze în formarea de coruri musicale pentru exerciţiul serviciului religios în zile de sărbători, şi pentru cultivarea poesiei, ce îmbrăţişează cultul gloriei mărirei naţionale a poporului român.(...)

XIV. Sistema dăjdiilor

1) Imposite în general

1. Statornicirea unui sistem de impozite numai în raport cu venitul real de orice fel, fixându-se şi o limită de vârstă întru ce priveşte dările sau prestaţiunile personale, precum şi un minimum, neimposabil.(...)

2) Căile de comunicaţiune

1. Darea pentru şosele se va stabili în raport cu venitul averei fiecăruia. Măsuri eficace pentru împedecarea nedreptăţitei Locuitorilor, cari prestează munca în natură.(...)

XV. Serviciul militar

1. Naţiunea armată sau înfiinţarea în fiecare comună a unei garde civice potrivit numărului locuitorilor ei, înarmată cu puşti şi material ca şi armata permanentă sau teritorială.

B^;^!1!ffinRSB0CKMSaMa3RB9nMRfaBaeBnRafflHB^^^

2. Exerciţiul militar obligatoi în şcoalele publice, şi pentru tinerimea de la sate, în zile de sărbători, la chiar reşedinţa fiecărei comune.t...)

XVI. Serviciul sanitar.

1. Reforme şi măsuri de stat pentru îmbunătăţirea hranei şi locuinţei locuitorilor săteni, precum şi pentru îmbunătăţirea stării igienice a satelor. (...)

3. Imulţirea spitalelor rurale, prevăzute cu farmacii complete pentru a putea vinde în acelaş timp medicamente pentru boalele ce bântuie satele.f...) *(Programul Partidei Ţărăneşti din România, Bucureşti, 1895)*

C. DOBRESCU-ARGEŞ
PARTIDA ŢĂRĂNEASCĂ ŞI PARTIDELE NOASTRE POLITICE

Ciudat pare oricui auzind la noi în România vorbindu-se d-o partidă ţărănească. Şi cu toate acestea eu nu cred că trebuie să existe astăzi altă partidă mai trebuincioasă, mai însemnată, mai mare şi mai legitimă decât o partidă înfăţişând interesele ţăranilor. ’

Căci, ce va să zică partidă dacă nu o reunire de cetăţeni hotărâţi a lucra pe calea constutiţională şi dreaptă pentru a duce ţara la un ideal, la o ţintă de propăşire şi la o stare mai bună. O partidă cere o clasă sau mai multe pe care să se sprijine; clase care au nevoi obşteşti de îndeplinit, drepturi de câştigat, progres de făcut. •

De aceea, o partidă, având în spatele său anume clase, ca – partidă – trebuie să aibă neapărat programă de reformele ce trebuie să aducă pentru a împăca clasele în capul cărora partida s-a pus.

Şi atunci, partida este un stat-major, o armată care luptă contra altor clase ce ţin puterea şi nu dau reformele, trebuie să lupte izbutind ca binele şi uşurarea să dea claselor sale.

Vasăzică, partida are răspundere neînlăturată. Ea este angajată în bătaie, trebuie să triumfe sau să se dea.

Şi dacă aşa este, noi întrebăm: există în Tara românească o clasă mai mare, mai nemulţumită, mai coleşitoare decât clasa ţărănească? Nu! Cine reprezintă la noi clasa ţărănească? Unde e partida sa? Unde este un program? Unde statul său major? Unde sunt bărbaţii politici care luptă şi se sacrifică zilnic pentru dânsa? Unde sunt luptătorii săi, ziariştii săi, deputăţii săi, apărătorii săi? Unde cluburile, societăţile, mitingurile sale? Unde? (...)

,.;; ;ş..;B*sM»«şi«M«rewmM««HiBKSBfi«®SB!«Miw<^saM

Deci,'dar, singură partida ţărănească are cuvânt d-a fi, d-a exista, d-a exista, d-a lucra sacrificii. Ce de probleme nu are calea sa! Ce de chestiuni mari de deslegat! Ce de interese de împăcat, ce de suferinţe de liniştit! Ce de lumină a revărsa! Ce dezrobiri a face!(...)

Partida ţărănească, partida democraţiei rurale fi va marea şi legitima partidă a viitorului; ea va îndeplini toate nădejdile românismului şi pentru întemeierea şi aşezarea sa pe temelii largi să lucrăm. Şi eac va fi – căci poporul nostru are credinţă şi face minuni.

(„Gazeta ţăranilor" din 16 octombrie 1894)

VASILE M. KOGĂLNICEANU
- CĂTRE SĂTENI ,
(încercare de organizare şi program ţărănesc la 1906-n.n)

MOTTO:
Sculaţi oameni buni şi ridicaţi-vă până la înălţimea datoriei voastre.
Atunci vă veţi uimi singuri de puterea voastră.
Elisaveta
(Regina României)
Sinaia, 1 August 1906

Chestiunea ţărnănească este cea mai însemnată în (ara noastră. întreg viitorul nemului românesc atârnă de ea, pentru că cei mai mulţi locuitori, – aproape 5 milioane, – sunt plugari, şi ţara toată trăieşte mai numai din ceea ce produce munca acestor plugari.

Până acum nu s-a dat însă destulă băgare de seamă acestei mari chestiuni. Măsurile cari s-au luat din când în când pentru a se veni în ajutorul

ţăranilor au fost sau pripite sau neîndestulătoare. Urmarea e că azi starea ţăranilor noştri este din cale afară de rea.

Cei mai mulţi ţărani nu au pământ sau îl au într-o întindere prea mică; învoielile agricole au ajuns înfricoşător de apăsătoare şi neomeneşti; ţăranul e lipsit de drepturi politice: el nu votează la fel cu ceilalţi locuitori; nu are şcoli atâta cât îi trebuie; nu are învăţătură agricolă pentru a şti cum să se folosească

mai bine de munca şi de pământul lui; nu trăieşte ca lumea fiindcă nu are case cum se cade; nu cunoaşte măsurile ce trebuie să ia tot omul pentru a se feri de boli şi, chiar de le-ar cunoaşte, nu ar avea mijloace ca să ţie seamă de ele; cu un cuvânt, întreaga lui viaţă este aşezată pe o temelie şubredă şi are neapărată nevoie de îndreptare.

Drept aceasta, ne-am adunat câţiva prieteni sinceri ai ţărănimei şi ne-am gândit cu multă şi mare îngrijire la nevoile şi chipurile de îndreptare ale acestei stări de lucruri.(...)

Pentru a ajunge aci, noi credem că tara ar trebui să ia următoarele măsuri:

(...) '

împroprietărirea ţăranilor pe moşiile statului, ale aşezămintelor de binefacere, ale societăţilor financiare şi ale acelor particulari cari vor voi să le vânză.

împroprietăririle să fie continue şi prin ajutorul unei case sau al unei bănci care să dea proprietarilor moşiilor obligaţiuni în schimbul pământului dat la ţărani. Aceştia vor achita datoriile lor pentru pământul căpătat în rate anuale şi pe un termen lung.

(...)

2. Un al doilea rând de măsuri mari ar trebui să schimbe cu totul felul muncei în dijmă şi în bani, adecă felul în care ţăranul e robit de proprietar şi arendaş prin ajutorul învoelilor agricole.

învoielile aceste trebuiesc neapărat schimbate, fiindcă ele sunt un isvor nesecat de asupriri pe capul ţăranului.t...)

învoielile trebuiesc deci schimbate. Trebuiesc luate măsuri straşnice prin lege ca tocmelile să fie păzite cu sfinţenie, ca dijma să nu fie prea grea, ca ţăranii să nu mai facă ruşfet; ca să aibă câteva zile pe săptămână pentru lucrările pe pământul lor; ca să nu mai fieîntârziaţi nici la dijmuit, nici la zile; ca preţurile zilelor de muncă să fie bine hotărâte şi ca să nu mai poată fi nimeni încărcat la socoteli şi scos cu datorii.

Şi deoarece erbăritul este o pricină mare a robiei ţăranilor, căci ţăranii nu au islazuri şi sunt nevoiţi să plătească cu muncă şi bani preţurile neasămuit de mari ce se pun pe fiecare cap de vită, este de trebuinţă ca pricina aceasta de robire să înceteze de a mai fi şi drept aceea noi credem că ar trebui să se voteze o lege prin care să se hotărască:

înfiinţarea de islazuri comunale. Fie ce comună să-şi aibă islazul ei, pe care toţi locuitorii să-şi poată paşte vitele, după un regulament ce se va hotărî la urmă. [1]

Tot de odată va trebui să se voteze:

O nouă lege a tocmelilor agricole prin care să se împedice apăsările de tot felul şi să se ia măsuri ca ţăranul să nu fie înşelat nici la măsuratul pământului, nici la dijmuit, nici la socotirea zilelor. Noua lege va trebui să arate chipul prin care se vor hotărî prejurile de muncă, prin care se vor împiedica rapelurile şi taxele, prin care se vor da ţăranului anumite zile din săptămână pentru a-şi lucra pământul lui şi prin care va putea lua pământ în dijmă pe mai mulţi ani şi pământ de calitate bună.

3. Dar chiar de se va vota o atare lege, întrebarea este: se va aduce ea oare la îndeplinire?

(..J

Ţăranul nu are putere politică, fiindcă el nu poate trimete în Cameră decât 38 de deputaţi şi încă nici pe aceştia. Neavând putere politică, deoarece votează abia indirect la colegiul III, el nu poate supraveghea trebile publice şi nici adm inistraţiune. Numai când ţăranul va avea drept de vot egal cu ceilalţi, numai atunci va fi o putere şi va putea să asigure, împreună cu domnia legilor, şi îndeplinirea legilor economice decari atârnă viaţa lui. De aceea noi credem că ţăranii ar trebui să ceară:

Votul universal, egal, direct şi secret

(...)

Nici un cătun să nu rămâie fără de şcoala lui.

Afară de aceasta să se caute a se răspândi prin toate chipurile: **învăţământul agricol**

în afară de şcoală, să se caute a se înfiinţa la sate de către învăţători, preoţi, studenţi, institutori, profesori etc.: **Scoli de adulţi, şezătoare literare, conferinţi, biblioteci, teatre sătesti, etc.**

Mână în mână cu aceste aşezăminte folositoare, ar trebui să meargă şi îmbunătăţirea soartei învăţătorilor şi a preoţilor.

îndreptărtile cele mai de seamă de cari are nevoie neapărată ţărănimea noastră după socoteala noastră, pentru a putea eşi din sărăcie la bunăstare

şi lumină, sunt deci.:

Pământ, învoieli bune, islazuri comunale, votul universal, şcoală.

(...)

Acest Apel a fost votat în unanimitate de către Congresul Ţărănesc care a avut loc în Bucureşti, Sala Oppler, 5 Septemvrie 1906; după care s-a ales un comitet însărcinat cu conducerea mişcărei. Comitetul ales este compus din d-nii:

Vasile M. Kogălniceanu
Alexandru Vălescu, Muşăteşti (Argeş)
Iconom Ilie Roşioga (Corj)
Simeon C. Crădinaru, Mărginenii-Munteni (Bacău), iar ca Secretar a fost ales d-l Vasile M. Kogălniceanu.
Bucureşti, 6 Septembrie 1906

(Vasile M. Kogălniceanu, Către săteni. Apel votat la Congresul ţărănesc", Bucureşti, 1906,

C. STERE
SOCIALDEMOCRATISM SAU POPORANISM?

(Analiza problemelor societăţii româneşti în perspectiva poporanismului-n.n)

Voiu încerca, în seria de articole ce urmează, afirmând punctul de vedere al „Vieţii Româneşti", pe care l-am numit poporanist, să cercetez obiectiv, *sine ira et studio,* întrucât se poate justifica, din punctul de vedere al împrejurărilor concrete ale vieţii noastre sociale, şi chiar în lumina concepţiunii socialiste, organizaţiunea şi activitatea unui partid social-democratic în România.

Fiindcă trebuie să deosebim cu îngrijire concepţia filosofică asupra lumii şi vieţii, care formează baza pur teoretică şi pur abstractă a socialismului, şi întruparea ei concretă într-un program politic şi într-un partid politic determinat.

Nu vreau să vorbesc aici despre deosebirile atât de mari în practica socialistă din ţările totuşi atât de asâmănătoare între ele, ca împrejurări materiale ale vieţii sociale, cum sânt Anglia, Franţa sau Germania, nici măcar despre divergenţile adânci, cari despart adesea pe socialiştii aceleiaşi ţări, – în ce priveşte politica concretă de urmărit – cum.de pildă sânt deosebirile de idei între un Guesde, Vaillant, Jaures, Viviani, Briand sau Millerandîn Franţa, între social-democraţi, social-revoluţionari sau socialiştii poporali în Rusia, ori chiar întreun K. Kautsky şi Ed. Bernstein în ortodoxa social-democraţie germană.

Că aceştia cu toţii sânt socialişti, cu toată prăpastia ce adesea îi

desparte, din punctul de vedere al practicei politice, mi se pare, nimene încă nu s-a îndoit.

Dar situaţia social-democraţilor de astăzi e cu totul alta decât acea a părinţilor lor intelectuali din epoca „Manifestului comunist”.

în toată literatura social-democratică, ţăranul e caracterizat când ca „mic burghez”, cu toate tendinţile sociale ale burgheziei, cum am văzut de atâtea ori în citaţiile ce am făcut când însă ca „aproape proletar”, sau chiar e identificat cu proletarii.

(...)

Ţăranul, privit din punctul de vedere al proprietăţii private asupra mijloacelor de producţie, e considerat astfel ca mic burghez şi acelaşi ţăran, din punctul de vedere al exploatării de către clasele superioare, apare în acelaşi timp ca proletar.

Acest dualism în aprecierea caracterului social al ţărănimii nu este una din cele mai neînsemnate cauze, cari au întunecat pentru doctrina social-democratică şi rolul social al ţărănimii, şi a dus-o în „impasul” lui Kautsky.

E uşor de văzut, că ţăranul, în realitate, nu este nici proletar, nici burghez, ci o categorie socială distinctă, pe spinarea căreia s-au ridicat toate celelalte clase sociale, neexceptând în mare parte, nici proletariatul industrial.)...)

Ţăranul nu este proletar, nu numai fiindcă este un adevărat proprietar, oricât de exploatat ar fi, dar şi mai ales, fiindcă el nu este exploatat necesar în însuşi procesul producţiunii la care participă, ci din alte împrejurări.

Şi nu este „burghez”, diindcă el, cu familia lui, singur reprezintă munca în procesul de, producţlune, şi nu exploatează pe nimeni dar nu reprezintă numai munca.

(...)

Care, deci e caracterul lui social, şi ce împrejurări pot determina aceste deosebiri în soarta lui?

Am spus mai sus, că într-o gospodărie ţărănească nu s-a născut încă diferenţiarea elementelor de producţiune, încât ea se prezintă ca o formaţiune socială deosebită. Aici e cheia chestiunii întregi.

(...)

Aşa dar, am avut dreptul să afirm că ţărănimea, ca baza nediferenţiată a societăţii, contrinuie o categorie socială deosebită, pe spinarea căreia s-au ridicat toate celelalte clase sociale, neexceptând şi proletariatul industrial. (...)

„Viaţa Românească” voi. VI, nr. 7-9/ 1907, p. 171; 323; 333-335; 338

(...)

Nici un popor, oricât de bogat şi de puternic ar fi, nu eîn stare să desvolte armonios toate însuşirile şi caracterele spiritului omenesc, -*armonia şi

plenitudinea desvoltării sufleteşti a omenirii nu se poate asigura decât prin colaborarea mai multor individualităţi naţionale, cât mai puternice şi originale.

De aceea un popor vrednic de acest nume ţine la caracterul său propriu naţional mai presus de toate, şi luptând pentru el, luptă nu numai pentru dreptul său la libertate, la viaţa culturală proprie, la propăşirea naţională, dar luptă pentru condiţiunile indispensabile ale civilizaţiunii omeneşti. Un popor subjugat altei culturi, e numai un material pasiv în istoria lumii, şi e nu numai silit la o imitaţiune moartă care îi ucide puterea decreaţiune, – dar el înseamnă totdeauna o pierdere nepreţuită pentru civilitatiunea omenească în genere.

(...) ' '

Internaţionalismul socialiştilor europeni, nu e dar antinaţionalist, el nu cuprinde decât solidaritatea claselor muncitoare din toate ţările în lupta lor economică, analoagă solidarităţii şi altor categorii sociale în aceste vremuri, când raporturile economice între diferite ţări sânt aşa de strânse, şi când această solidaritate se manifestă în naşterea atâtor asociaţiuni internaţionale de tot felul, – începând cu „trusturile" internaţionale pentru diferite ramuri ale industriei şi ale comerţului, şi sfârşind cu societăţile literare.

Dacă în diferite scrieri de luptă, în „Manifestul comunist" de pildă, găsim vorbe ca „lucrătorii n-au patrie", în ele nu se cuprinde de cât o critică amară, şi justificată de atâtea ori, a unei stări de fapt, în care lucrătorilor adesa li se refuză în ţara lor ocrotirea intereselor celor mai însemante.

(...)

Civilizaţiunea, cum am spus la început, nu există pentru un popor întrucât ea nu i seînfăţişează în forme asimilabile pentru el, în formele lui naţionale: altfel ea er fi ca o bibliotecă cu cărţi foarte frumoase, dar de la care s-a pierdut cheia ...

Astfel, numai literatura naţională introduce un popor în familia popoarelor civilizate şi îi asigură putinţa de a contribui şi el, în formele geniului său propriu, la mersul spre progres al lumii întregi.

Dar literatura naţională nu se poate naşte şi desvolta fără o clasă mijlocie naţională, puternică şi bogată.

„Elita socială", din vârful piramidei, e prea puţin numeroasă, îi sânt prea uşor accesibile creaţiunile literare străine, o atrag prea puţin începuturile unei literaturi naţionale, totdeauna slabe şi imitative, – dar fără un „început" nu poate fi nici o desvoltare. E ridicul să facem încriminări. Constatăm o

situaţiune, firească în asemenea împrejurări.

Pe de altă parte poporul de jos e încă prea sărac, prea întunecat, prea înglodat în nevoi şi în luptă zilnică grea, pentru a avea gustul de literatură, şi **HS9«SSUBMH«MMMKi£9gBHHMtHWansramgaraaMMiitigHBi^** pentru a avea răgazul, putinţa de a da un loc însemnat preocupărilor de ordin literar, şi în genere cultural.

Numai o clasă mijlocie poate avea destul răgaz şi mijloacele necesare pentru a forma un câmp destul de larg pentru răspândirea literaturii, şi în acelaşi timp, atât din cauza situaţiunii ei materiale, cât şi a contactului fatal, restrâns cu cultura străină, pentru ea nu poate fi accesibilă producţiunea literară străină, care de atfel nici nu ar putea să o satisfacă nici prin turnura spiritului, cu mult mai îndepărtat pentru clasa ce nu a rupt încă „firul ombilical" ce o leagă cu straturile de jos, din cari abia a ieşit.

(...)

Când în sânul unui popor clasa mijlocie e formată dintr-o populaţiune străină, prin aceasta se sdruncină tot echilibrul elemenelor sociale.

în zilele noastre, într-o constituire socială-normală, de la baza societăţii până la vârfurile ei trecerea se face prin o gradaţie nesimţită, prin nuanţări uşoare în situaţia materială şi socială a diferitelor elemente.

În aceste condiţii, clasa mijlocie poate servi de rezervor din care se ridică elementele cele mai bine înzestrate de natură, ca fruntaşi şi conducători ai ţării în diferitele ramuri de activitate; apoi această clasă apare, pe de o parte, ca un receptacol firesc al elementelor slăbite, dintr-o cauză sau alta, din stratul superior al societăţii, asigurându-le posibilitatea unei alte vieţi, mai modeste dar independente, – iar pe de altă parte ea pompează din stratul de jos toate elementele mai viguroase, dându-le putinţa, în mod normal, a unei ascensiuni ulterioare: un negustor, ieşit el singur de la ţară, aduce de acolo, când îi permit mijloacele, depildă pe un nepot, băiat de talent etc., – din ei se pot recruta meseriaşii şi alte profesiuni, etc.

Pe lângă aceasta, clasa mijlocie serveşte, indirect, ca un conduct de cultură pentru clasele inferioarei...)

Dar doctrinele şi caracterul partidelor politice pot fi determinate, vădit, şi de situaţia politică, în sensul strict al cuvântului, de problemele puse la ordinea zilei de împrejurările politice propriu zise, externe şi interne, ale unei ţări determinate.

Nici unei doctrine politice, ca şi nici unui partid vrednic de acest nume, nu le este iertat să nesocotească şi aceste împrejurări speciale ţării, în sânul

căreia partidul e menit să-şi desfăşoare acţiunea şi în vederea căreia e zidit întreg edificiul său doctrina!.

Sântem deci datori de a elucida problema şi din acest punct de vedere.

Şi aici, de la început, trebuie să constatăm o situaţiune, cu totul excepţională, a ţării noastre.

Dacă orice popor, oricât de mare, puternic şi bogat ar fi, oricât de veche ar fi cultura lui, în politica lui internă nu se poate sustrage cu totul înrîuirilor din afară, totuşi nu se poate tăgădui că pentru marile naţiuni înaintaşe ale lumii putem-face abstracţie de aceste înrâuiriri în ce priveşte desvoltarea vieţii lor interne; idealurile urmărite de diferitele partide politice, precum şi doctrinele ce sânt la baza acţiunii lor pot fi considerate ca nişte momente de sine stătătoare ale vieţii lor sociale şi sufleteşti. Aceste naţiuni pot chiar năzui fa rolul de directivă în istoria universală, pot nădăjdui să impună omenirii întregi idealul lor naţional, adică ideile născute în sânul vieţii lor naţionale.*...)

Cât de deosebită e situaţiunea unei ţări ca România, care nu numai a servit veacuri îndelungate de câmp de bătălie pentru toţi vecinii puternici; care nu numai abia a ieşit de sub îndoita tutelă a „înaltelor curţi suzerane şi -. protectoare", sau de sub controlul colectiv al sanhedrinului „marilor puteri"; care nu numai până ieri (dacă nu şi până azi!) intra în sfera savantelor combinaţluni de „compensaţii" între balaurii politicei europene; – dar şi astăzi ea nu e ferită încă, chiar în politica curentă, de amare decepţiuni în ce priveşte realitatea independenţii sale ... Oricât de dureroasă ar fi această constatare pentru noi toţi, indignarea şi protestările ori cât de energie nu pot schimba nimic în această lume, în care, mai ales în sfera raporturilor politice, nimene nu e ascultat decât în măsura forţelor materiale de care poate dispune ...

Dar tocmai aceste împrejurări impun tuturor fiilor ţării anumite îndatoriri, pe cari nu le cunosc sau pe cari le pot nesocoti cetăţenii altor ţări, dar pe cari nu este iertat să le uite, un moment măcar, nici un om de doctrină şi nici un om de acţiune din România, dacă ei nu vor să cadă sub povara unui greu păcat faţă de viitorul neamului; – şi nu le este iertat să uite aceste îndatoriri, oricât i-ar înfiora ticăloşiile vieţii noastre sociale, oricât de adâncă li s-ar părea prăpastia ce desparte realitatea întunecată de înălţimea şi strălucirea idelului până la care s-a ridicat gândirea lor, – oricât de puternic ar simţi ei datoria să lupte pentru realizarea acestui ideal. Nici un ideal nu se poate înălţa pe ruinele, pe surparea condiţiunilor înseşi de viaţă şi de dezvoltare a

poporului, pentru care şi în numele căruia stegarii acestui ideal pornesc la luptă.

Şi, în aceste condiţiuni, vădit, nu numai că este cu desăvârşire exclusă, prin firea însăşi a lucrurilor, orice politică revoluţionară, şi deci, România, din principiu, nu-şi poate permite luxul unui partid revoluţionar (nu putem uita, că până şi evenimentele din martie trecut au putut da naştere zvonurilor

sinistre de posibilitatea intervenţiunii străine ...); dar în situaţiunea descrisă, statul român, în care s-a putut închega pentru viaţa politică abia o jumătate din neamul nostru, în faţa marilor probleme naţionale nedeslegate încă, nu numai nu este pus încă la adăpostul unor dureroase încercări, dar e şi dator să fie gata, la orice eventualitate, să răspundă unor chemări, la cari nu poate renunţa nici un popor vrednic de viaţă.

Nu-mi este îngăduit aici să intru în analiza amănunţită a situaţiunii internaţionale ce, cu toate variaţiunile aparente, rămâne în fond neschimbată perttru noi de mai multe decenii, şi vecinie ameninţătoare cine ştie pentru câtă vreme încă, – situaţiune, care ne impune datoria de a ne încorda în atitudinea de apărare chiar peste puterile noastre reale, şi de a sta nesmintit cu puşca la picior, în faţa tuturor curentelor şi a contra curentelor din „concertul european".

Dar şi cunoştinţi istorice elemetare ajung pentru a vădi marea chemare, la care încă nu a răspuns statul român.

A., îmi dau seama tot aşa de bine ca şi orişicine de toate scădeile şi de toate nemerniciile vieţii noastre de stat, în faţa acestei chemări!... Dacă însă ele ne îndeamnă spre o politică hotărâtă de reforme adânci şi largi, – ele nu ne pot ierta, în împrejurările concrete, o acţiune revoluţionară, care ar atinge la rădăcină puterea însăşi a statului.(...)

Tara noastră nu poate avea pezumţiunea de a deschide cărări nouă în istoria universală.

Nici împrejurările noastre sociale, nici gradul de cultură, nici însuşirile morale ale unui popor, în a cărui ţărănime trăieşte încă sufletul de iobagi, iar în clasa diriguitoare sânt încă vii tradiţii le fanarului, – nu pot îndreptăţi năzuinţa de a ne pune în fruntea omenirii, în ce priveşte premenirea formelor sociale. Să fim fericiţi, dacă ne vom putea ţine nu prea departe în urma înaintaşilor noştri ...

(...)

Viaţa politică nu se poate opri, şi în cadrul acestei vieţi politice sântem datori să luptăm pentru a asigura ţării noastre, până la marginile câmpului deschis puterilor şi năzuinţilor noastre, tot progresul social, politic şi economic, ce-l putem realiza prin noi înşine; şi în aceste condiţiuni, impuse de destinul istoric, sântem datori să întrupăm în viaţa noastră socială binele întreg şi toate aspiraţiunele ideale până la cari ne putem înălţa, nu prin zborul neînfrânat al închipuirii, ci prin o luminată hotărâre, şi bărb^ască, de

a

merge până la ultimul hotar, pe care ni-l pune înnaintea noastră legea supremă a neamurilor omeneşsti, ca şi a oricăror fiinţi vieţuitoare, – legea de conservare.

Si, acestei datorii nu i se poate sustrage nimene, spun fără nici o cruţare, decât prin laşitate, indiferentism sau egoism, fie conştient, fie inconştient, când se îmbracă în hainele strălucitoare ale pozelor... «frumoase şi eroice» ...(...)

Problema, a cărei rezolvire în primul rând se impune generaţiei noastre, se poate rezuma în puţine cuvinte:

Opera generaţiunii de la 1848 a rămas nedesăvârşită.

Introducerii formelor de stat modern n-a urmat democratizarea tuturor instituţiunilor vieţii publice, înrădăcinarea democratismului în viaţa poporului însuşi, în legislaţie, în funcţionarea întregului aparat administrativ şi politic; cu alte cuvinte: masele populare au rămas aproape cu desăvârşire străine vieţii politice; – nu numai că sântem încă departe de guvernarea poporului prin sine însuşi, dar toate „libertăţile" înscrise pe faţada edificiului nostru constituţional n-au pătruns încă nici în realitatea vieţii, în adâncimile ei, nici măcar în conştiinţa poporului.

Democratismul însă nu este numai o formulă abstractă a celui mai perfect guvernământ, nici numai un postulat ideal şi moral al demnităţii omeneşti.

În împrejurările vieţii moderne, el este o condiţiune *sinequa non* a reuşitei în lupta popoarelor pentru existenţă, o condiţiune de conservare naţională, – ca singurul izvor al energiilor individuale neînfrânate, care poate asigura vitalitatea şi sănătatea unui neam, în mijlocul acestui mecanism de necurmate frământări şi ciocniri de interese, în lupta aprigă pentru un loc sub soare, care preface astăzi lumea întreaga într-o singură arenă de răsboiu neîncetat între toate neamurile pământului, chiar în timpuri de pace.(.._)

E adevărat că în Apus, unde democratismul acum în mare parte este un punct câştigat, în broşurile lor de propagandă social-democraţii sânt adesea porniţi spre un scepticism uşor, cristalizat în cunoscuta formulă de «libertate de a muri de foame».

Ar fi însă o naivitate neertată, mai ales într-o ţară atât de înapoiată în această privinţă ca România, dacă, împotriva doctrinei unanime a social-democraţiei (concretizată chiar în numele de partid), am lua în serios

aceste manifestări, – fiindcă democratismul nu este numai o condiţiune indispensabilă pentru conservarea şi propăşirea naţională, dar şi o condiţie tot atât de indispensabilă şi a progresului social însuşi.)...)

Democratismul presupune nu numai un regim constituţional sincer, cu care seamănă foarte puţin parodia lui de astăzi; nu numai desfiinţarea privilegiilor electorale şi lărgirea sistemului electoral, până la votul obştesc, egal şi direct; nu numai adevărata «domnie a legilor», care în situaţia de azi nu poate fi decât o vorbă deşartă, oricât de curate ar fi intenţiile celor ce o aruncă; nu numai respectarea desăvârşită a libertăţilor consituţionale – a libertăţii cuvântului, a tiparului, a dreptului de întruniri şi asociaţiuni, etc.. care astăzi sânt cu totul necunoscute la ţară (încât până şi satele româneşti din Ungaria trăesc în această privinţă sub un regim neasămănat mai liberal: care candidat de opoziţie ar îndrăzni să organizeze la noi întruniri publice la sate, cum fac zilnic deputăţii şi candidaţii români din Ardeal?...); dar şi o participare efectivă şi energică a poporului însuşi la guvernarea ţării, şi mai ales o viaţă cetăţenească reală în adâncimile organizmului de stat, – la sat, la comună, la judeţ.

într-un cuvânt, – pentru România, stat de ţărani, desăvârşirea operei începută de generaţia de la 1848 impune urmăşilor sarcina de a lupta pentru realizarea unei adevărate, puternice şi sănătoase democraţii rurale. (...)

Fiindcă cu istoria ei seculară în spate, – istorie de înjosiri, şi nespusă apăsare, – ţărănimea noastră sărăcită şi întunecată, din nenorocire, încă nu poate, singură, constitui acea forţă politică conştientă, necesară pentru îndeplinirea misiunii, ce am moştenit de la generaţia de la 1848.(...)

Nu putem urmări rezolvirea problemelor politice oricât de însemante şi urgente, decât printr-o acţiune hotărâtă, conştientă şi organizată, – şi această cale din nenorocire, este în mare parte încă închisă ţărănimii noastre.

De aici cade umbra tragică asupra vieţii noastre politice.

Vădit, în sprijinul ţărănimii, în elementele ei mai conştiente şi mai viguroase, trebuie să vină alte elemente sociale: clasele mijlocii, – fruntaşii satelor „mica burghezime" orăşenească, şi mai ales intelectualii, cari în ţara noastră, cu o viaţă industrială şi comercială săracă, formează un element atât de însemanat al claselor noastre mijlocii.

Numai printr-o colaborare strânsă între toate aceste elemente sociale, într-o acţiune şi organizaţiune politică temeinică, în care cu vremea să intre tot mai multe elemente din ţărănime, în măsura în care pentru ea va fi tot

mai accesibilă viaţa politică conştientă şi lupta pacinică şi legală, – numai prin această colaborare se poate asigura rezolvirea problemei ce ni se impune în actuala.fază a desvoltării noastre politice şi sociale.

(...)

Pretutindeni democratismul s-a născut ca rezultat al colaborării, în lupta politică, a claselor mijlocii (intelectualii în frunte) cu masele muncitoare.

(...)

întrucât reorganizarea democratică a instituţiunilor politice, prin firea ei, nici nu tinde la socializarea imediată a mijloacelor de producţiune, e vădit că clasele mijlocii mai culte, mai bogate, mai bine înarmate în lupta pentru traiu, capătă inevitabil o firească preponderenţă în viaţa politică şi socială, iar în sânul societăţii democratice născându-se noi diferenţiări sociale, accentuându-se şi noi antagonisme de interese, cari despart pe luptătorii aliaţi până ieri împotriva vechiului regim, -e tot aşa de firesc ca toate avantajele situaţiunii preponderente să fie utilizate de cei mai favorizaţi de soartă.

Totuşi concepţia menţionată e din rădăcină falsă.

în momentul luptei pentru democraţie, interesele tuturor claselor sociale aliate sânt identice, ele sânt deopotrivă interesate pentru stabilirea unei noi ordine sociale. Clasele ce se află în fruntea mişcării reprezintă nu numai interesele lor egoiste, ci interesele societăţii întregi, care are nevoie de această nouă ordine, sub ameninţare de peire.

(...)

Câtă vreme însă toate elementele sociale pozitive nu şi-au îndeplinit încă misiunea căzută pe umerii lorîn progresul universal, ele reprezintă deopotrivă interesul societăţii întregi, iar colaborarea politică între ele, într-o formă sau alta, apare ca o necesitate istorică şi socială, de la care ele nu se pot abate.(...) ***

Consideraţiunile de mai sus ne dau putinţa să ne orientăm şi mai bine în situaţiunea noastră politică, faţă de marea problemă a momentului.

Dacă este la noi o clasă care suferă adânc de orientalismul vieţii noastre publice, de neînfrânata gospodărie a oligarhiei întemeiată pe privielgiile electorale, de lipsa de legalitate şi dreptate, – aceasta desigur e ţărănimea, care, ea mai ales, poate numai câştiga din democratizarea instituţiunilor noastre politice, legată cu stabilirea, însfârşit, a domniei legilor, a administraţiunii corecte şi a justiţiei neprihănite. Intr-un stat, în care ţărănimea formează peste optzeci la sută din populaţiunea ţării, democratizarea instituţiunilor, vădit ne poate duce numai, cum am spus

mai sus, la realizarea unei adevărate democraţii rurale,-în felul celor pe cari le găsim astăzi, de pildă, în Danemarca, Norvegia sau în unele cantoane ale Elveţiei, – când ţărănimea noastră fatal va ajunge să câştige acea situaţiune precumpănitoare morală, socială şi politică, potrivită cu valoarea ei numerică şi însemnătatea ei economică, cu rolul pe care îl are în procesul naţional de producţiune.(...)

A nădăjdui, în asemenea condiţiuni, ca experienţa seculară să fie demninţită în momentul de faţă tocmai în România, a crede că la noi ţărănimea de rând poate avea, acum de îndată, un rol de iniţiativă şi o organizaţie politică proprie independentă, chiar în lupta ce se impune, fără amânare, pentru democratizarea ţării, – înseamnă a părăsi terenul ipotezelor permise pentru gândirea ştiinţifică, – iar cât pentru minuni, ele nu sânt mai cu putinţă în sfera socială sau politică, ca în sfera fenomenelor fizice.

(...) ’

Iată dar situaţia ce ni se înfăţişează, în urma rezultatelor obţinute în tot cuprinsul acestor studii:

Poporul român, în împrejurările lui excepţionale, nu poate nici urmări vre-o politică revoluţionară, nici năzui la transformarea bazelor înseşi ale ordinei sociale, înaintea popoarelor mai fericite din Apus.

El e silit încă să lupte pentru însăşi fiinţa sa naţională primejduită atât prin situaţia lui internaţională, întrucât e supus la încercări violente de maghiarizare, germanizare, rutenizare sau rustificare, – cât şi prin o altătuire socială anormală în regiuni întinse, care îngreue desvoltarea sănătoasă a claselor mijlocii naţionale, atât de însemante în economia forţelor sociale.

Problema naţională ce se pune astfel înaintea noastră, în aceste condiţiuni, nu e cunoscută de loc popoarelor înaintate ale Apusului.

Pe de altă parte, problema socială arzătoare din Apus, ca rezultat al dezvoltării capitaliste şi al industrializării producţiunii moderne, nu se pune încă înaintea societăţii noastre, sau se pune cu totul sub altă înfăţişare, – şi anume, ca chestie ţărănească în toată varietatea şi lărgimea ei, şi nu ca o chestie a proletariatului, ca în Apus.

De aici rezultă deosebiri fundamentale şi consecinţi incalculabile.

Ne putând avea loc la noi nici desvoltarea capitalistă, nici industrializarea ţării, în formele apusene, – toată evoluţia noastră socială e fatal să seîndrumeze pe alte căi. (...)

(„Viafa Românească” voi. VII, nr. 10-12/1907 p. 180; 184; 197-198,202 voi. VIII, nr. l-3/1908, p. 49-51 ;55-60;62-64;72)

N.IORCA
LA MORMÂNTUL LUI KOGĂLNICEANU

O parte din liberalii din laşi au făcut drumul până la cimitir pentru a se închina amintirii lui Mihai Kogălniceanu.

Odată partiduMăcea «pelerinagii» la mormântul lui Brătianu, al al lui Rosetti. De o bucată de vreme, ele au încetat. Marelui organisator şi om de ispravă, ca şi visătorului cu viaţa cinstită, politicianului fără arginţi, rămas până la capăt puţin poet, nu mai are nimeni să li ceară sfaturi. E bine că măcar mormântul lui Kogălniceanu e privit încă drept un izvor de inspiraţie. Dacă toţi cei ce au mers să-l vadă, s-au apropiat cu inima curată a omului ce vine să se reînnoiască prin pomenirea faptelor însemnate ale unui mai mare decât sine, atunci oracolul venit de peste pragul vieţii a putut spune vorbe ca acestea:

Că nu este un adevărat om politic, patriotic şi binefăcător, înţelegător al timpului său şi pregătitor al viitorului decât acela care, ca Mihail Kogălniceanu, începe întâiu printr-o largă cultură modernă, pe care el, Kogălniceanu, şi-o câştigase în Germania stăpânită de marele idealism de la începutul veacului.

Că a fi liberal sau conservator, ori a se zice numai liberal sau conservator, n-are nici-o însemanătate la un biet popor care se luptă să se ridice din cele mai straşnice adâncuri ale sărăciei şi lipsei de lumină, dar că are o mare însemnătate pentru un om politic calitatea, puterea naţionalismului său, iubirii sale pentru neam. Prin aceasta găseşti de la sine drumuri, pe care nu le poţi descoperi cu felinarul chior şi fumegător al formulei liberale ori cu iasca seacă a datinei conservatoare.

Că nu poate fi un neam trainic acela care se alcătuieşte cu adevărat numai din spuma de sus, care, chiar dacă nu e murdară, se va murdări de tot praful pe care-l mătură de-asupră-i vânturile cele mari ale lumii. Ci un adevărat neam e acel ce cuprinde în sine toată viaţa veşnic mişcată, totdeauna înnoită şi de deplin curată, a mulţimilor muncitoare şi cinstite.

Că nu e un om politic vrednic de acest nume meşterul ce ştie să câştige duşmanii, să ocolească piedecile, să cruţe munca şi să scape de primejdie. Ci este numai acela care, văzând o neclintită şi luminoasă ţintă, merge îndrăzneţ către dânsa, înfruntând duşmanii, mişcând din loc piedecile, primind în piept primejdiile, cu siguranţa că, perind chiar în cale, tot drumul ce a putut să-l facă e câştigat pentru urmaşii ce vor veni neapărat după vitejia lui. Aşa a judecat Kogălniceanu atăcând, în vremi

foarte nesigure şi ameninţătoare,
3,swtmiwmB«»n^»wjmiiaMi«ii<iB»iKW»i®»^^
chestii ca averea de moşii a străinilor din mănăstirile greceşti, şi ca lipsa de ogor şi de neatârnare a ţăranului.

Şi din ce n-a făcut el, acuma, se desface şi această ultimă învăţătură. Că un om politic trebuie să-şi sprijine fapta pe o viaţă personală cu desăvârşire curată, căci altfel va fi învins uşor, strânit şi întrebuinţat de alţii, mai slabi, mai puţin chemaţi decât dânsul, cari însă n-au păcate sau ştiu să le ascundă mai bine. Şi astfel, din nenorocire, o ţară, un neam pierde pe cârmaciul cel mai bun când ar avea mai multă nevoie de dânsul.

Pentru cine poate auzi, – acestea le spune mormântul lui Mihail Kogălniceanu.

(„Neamul Românesc" anul I, Nr. 15 din 29 iunie 1906)

N. IORGA
ASCUNDEŢI ŢĂRANII! .
(Condiţia ţărănimii la începutul veacului al XX-lea-n.n)

La podul de la Cernavodă, trenul Făgărăşenilor a fost oprit o clipă pentru o reparaţie.

De la plugurile cu care întindeau arătura nouă s-au desfăcut atunci ţărani de-ai noştri şi s-au apropiat, miraţi şi sfioşi, de fraţii lor.

- Al cui e câmpul ce lucraţi, întrebă un cleric de dincolo, mirat şi el şi scrâbit de înfăţişarea bieţilor oameni.
- Al boierului.
- Şi ce e boierul?
- Grec.
- Dar voi pământ aveţi?
- N-avem.

Şi, cum stăteau sărmanii înnaintea lui, preotul dădu în lături sumanul peticit, şi se dădu înnapoi, îngrozit, văzând pe pielea aspră a bietului creştin cămaşa neagră ca ţarna.

Adevărat, din vorbă în vorbă.

Ci puneţi la temniţă pe ţăranii din calea «fraţilor» noştri. Nu-i lăsaţi să umble slobozi pentrui a strica prin nespusa lor nenorocire efectul

cuvântărilor înfocate în care triumfă avântul şampaniei plătite de Stat, adecă tot de dânşii robii sălbătăciţi ai brazdei negre!

îngrijiţi-vă, o voi, cuminţi cârmuitori de ţară, şi de drumuri frumoase, pe care să le semănaţi cu femei de la târguri şi cu budgetivori din cancelarii, îmbrăcaţi în haine de gală pentru a juca pe cât se poate mai strălucit rolul de ţărani români. Iar pe vita câmpului răspingeţi-o în pumni, ascundeţi-o în viziuni ca să nu strice bucuria risipei din anul jubiliar. Tăiaţi mâna pelagroasă care scrie pe păreţii auriţi ai şalelor de banchete un nou «Mane, Techel, Fares» de ameninţare.

Surguniţi nenorocirea, Sardanapalilor, aşterneţi văpseală groasă pe obrajii pământii, lezabelelor, iar voi, Potemchini meşteri, decoraţi natura săcătuită şi omul stors, pentru ca feeria să se desfăşure după cuviinţă.

Căci, altfel, uite, dă Dumnezeu că se betejeşte maşina zburătoare, că se opreşte închisoarea trenului care duce pe «fraţi», şi, la un astfel de popas neaşteptat, răsare, ca din fundul unui mormânt adânc şi negru, Avei sângerând, care-şi cere dreptatea în lumea lui Cain.

(„Neamul Românesc", anul I, nr. 42, din 1 oct. 1906)

N. IORGA
O VESTE BUNĂ DIN BASARABIA

(Iniţiative culturale ale românilor din Basarabia în 1906-n.n)

Preuţimea românească din Basarabia şi-a deschis de Sf. Dumitru tipografia de limbă moldovenească. Inaugurarea ei a fost o zi care va rămânea înscrisă în analele culturii noastre, iar pentru Basarabenii înşii o dată din cele mai fericite. S-a şi vorbit româneşte la serbare.

Prieteneşte pentru noi s-a arătat şi Mitropolitul, deşi e rus, şi chiar guvernatorul care nu s-a sfiita recunoaşte fiinţa celor un milion şi jumătate de «moldoveni», în Basarabia şi nevoia ce este a li se da cetire pe limba lor.

Din Bucureşti era de faţă tânărul Sergiu Cujbă, un basarabean şi el, care a vorbit răspicat şi frumos despre foloasele culturii, adăogând că ea nu înteţeşte răscoale şi nu aruncă în aer stăpânirile, ci-şi are – adăugim – drumurile şi metodee şi izbânzile ei (o ce izbânzi minunate, trainice, veşnice!)

Oficialii vorbiau ruseşte, deşi nu cu trufie, dar cinstiţilor preoţi cari au făcut tiparniţa în româneşte, nu li s-a ţinut de rău că au făcut să audă şi ei

ca şi oaspetele de la noi acea limbă, al cărei sunet se va desface din călătoriile harnice ale sloavelor pentru căţile bisericeşti pe înţeles.

Începutul acesta cultural nu e strălucitor, nici pretenţios. Se începe acolo în plin veac al XX-lea, aşa cum s-a început aiurea cu mult timp în urmă, şi de sigur nu fără folos. Şi în alte dăţi, pe alte plaiuri din cartea bisericească pe românește şi-au luat zborul scrisul, şi apoi şi gândul românesc!

Erau de faţă şi redactori ai ziarului «Basarabia». Aceşti tineri crescuţi în şcoli înnalte ruseşti, stăpâniţi de cetirea literaturii ruseşti revoluţionare, înrâuriţi de prieteni ruşi revoluţionari, nu puteau să vadă odată în ochi pe preoţii «înnapoiaţi» ai unei legi de care vremile nouă n-ar mai avea nevoie. Prin popor, scriau ei, şi numai prin popor se poate face mântuirea poporului, pe lângă care grija pentru neam îşi are un rost ceva mai mic. Când li s-a dat aici sfatul de a uni într-un mănunchiu pe toţi românii din toate clasele, s-a sculat cutare basarabean, medic în România şi s-a răstit la mine căzăceşte, cu nagaica.

Acum iată că şi bietul popa foloseşte la ceva. Şi dintre aceşti popi s-a ridicat chiar o urare, din inimă, pentru cel d-intâiu ziar românesc ce iese între prut şi Nistru. S-a mulţămit de redactori, şi „Basarabia” laudă acum neobosit fapta preoţilor.

Aşa e bine.

(“Neamul Românesc”, Anul I, Nr. 52, din 5 noiembrie 1906)

C.STERE

CRONICA INTERNĂ

Discuţiile din Cameră

(Problema agrară şi partidele politice după răscoala din 1907-n.n)

Desigur, în momentul de faţă toate privirile, şi nu numai ale celor din ţară, ci şi ale românilor de pretutindeni, sânt aţintite asupra tribunii parlamentare.

„Viaţa Românească”, în tendinţa ei de a sluji ca o oglindă credincioasă a vieţii sufleteşti a neamului, nu şi-ar îndeplini menirea, dacă nu şi-ar spune cuvântul, rădicându-se peste toate consideraţiile de partid şi de persoane, cu obiectivitatea unui istoric dator să lămurească înlănţuirea de cauze şi de efecte pentru vremuri de mult trecute, – asupra momentelor dramatice prin care trecem.

Oricât de mult patima şi prejudecăţile sânt legate de această fiinţă de lut, îmi voiu face, într-o serie de cronici, ce vor urma începând cu numărul de faţă, toată datoria şi faţă de conştiinţa mea şi faţă de cetitorii noştri.

Nu împărtăşesc vederile d-lui N. Iorga, pe care le-a formulat în discursul său la discuţiunea Mesajului, asupra rostului partidelor politice.

Desigur, viaţa noastră politică e întunecată de multe uriciuni; desigur, partidele noastre politice au multă răspundere pentru situaţia în care am ajuns. Dar toate acestea nu decurg necesar din funcţionarea mecanismului de partide, cum crede d. N. Iorga.

„Partidul", dimpotrivă, e forma necesară de organizare a forţelor sociale pentru orice viaţă politică dezvoltată. Şi chiar în momentul de faţă, dacă n-am avea partide politice, faţă de excluderea ţărănimii din viaţa politică, faţă de starea ei inferioară, şi ca organizare şi ca conştiinţă politică, întru cât ţărănimea, cum am spus în altă parte, nu ştie astăzi să găsească o cale intermediară între o răzvrătire sălbatică şi votul după porunca d-lui sub-prefect, – desigur n-am putea ajunge nici la modestele reforme prezentate de partidul liberal: am văzut pe atâţia „latifundiari" pe care numai disciplina de partid i-a putut sili să primească şi aceste reforme.

Oricât de enormă ar fi forţa socială a ţăranilor, câtă vreme ea nu se va manifesta decât prin erupţiuni vulcanice, va fi totdeauna precumpănită de acţiunea constată a claselor suprapuse, – şi chiar haosul de planuri de reformă, mai mult sau mai puţin ingenioase, apărute cu ocaziunea răscoalelor, ne arată cât de greu am fi ajuns la o acţiune unitară şi pozitivă, fără organizarea şi disciplina de partid.

Nu în firea partidelor politice, ci în baza lor actuală de organizaţie, în sistemul electoral, şi în tot complexul de împrejurări, care determină felul lor de funcţionare, trebue căutată cauza răului. Şi, la urma urmelor, dacă fără partide politice nu poate fi viaţă politică, aice e mai adevărat decât oriunde că fiecare ţară îşi are partidele pe care le merită ... Să nu deplasăm, prin urmare, răspunsurile ...

Totuşi, funcţionarea mecanismului politic la noi e supusă unui anumit convenţionalism, care în adevăr poate irita exaspera prin nepotrivirea cu situaţiunea unui moment istoric determinat.

Şi caracterul discuţiei asupra Mesajului din sesiunea actuală ne poate ilustra de minune această dureroasă nepotrivire, întrucât această discuţie se prezintă ca o manifestare ciudată de amnesie socială.

După normele convenţionalismului nostru parlamentar, ori de câte ori, de pildă, în urma unei guvernări de aproximativ trei sau patru ani, prin

constatarea anticipată a voinţii naţionale un nou guvern e chemat la cârmă, şi după ce ţara legală e fericită şi grăbită de a confirma diagnoza adevăratei sale voinţi, – noul parlament îşi inaugurează lucrările prin acelaş *tournoisde* tribună, prin acelaşi şir de dueluri parlamentare între partizanii guvernului de eri şi ai celui de azi.

Şi un om cu oarecare experienţă parlamentară poate construi de mai nainte tot mersul dezbaterilor... Totul se mărgineşte la probe mai mult sau mai puţin elocvente, că ţara este dusă „la margina prăpastiei" – un cuvânt tehnic! – sau că este „salvată", pentru anumite persoane s-au aşezat pe banca ministerială, iar altele au fost silite să o părăsească spre a urca câteva trepte în incinta Camerei „spre munte", – tot după normele stricte ale convenţionalismului nostru politic. Variază numai numele miniştrilor, prefecţilor sau sub-prefecţilor atacaţi pentru că actele sau circulările lor, titlurile ziarelor citate; variază, bine înţeles, talentul de expunere, variază tonul mai mult sau mai puţin violent şi care e invers proporţional cu siguranţa apropierii unei noi constatări a voinţii naţionale ...(...)

Discursurile, mai cu seamă ale d-lor M. Cantacuzino şi N. Filipescu, din dezbaterile asupra Mesajului din acest an, pot servi, din acest punct de vedere, ca modele de oratorie clasică: ţara e la margina prăpastiei, constituţia e violată, dezordinea e la culme, toţi agenţii statului, de la cel mai umil subprefect până la miniştri, sânt nişte anarhişti şi incendiari, planul de reforme al guvernului e întruparea programului socialist-revoluţionar, pe care şi l-ar putea însuşi şi Bebel ... Acel plan cumpătat, prezentat de guvernul prezidat de un bătrân, care, la vârsta şi în situaţia la cari a ajuns, nu poate avea nici ambiţiuni deşerte, nici dorul zburdalnic de a-şi încheia o carieră de o jumătate de veac în serviciul statului prin extravaganţe revoluţionare!...

După ce am încheiat o sărbătoare, privind în nopţile de martie spre cerul roşit de rugurile conacurilor aprinse, după ce am fost faţă la acele scene de desăvârşit disoluţlune socială, pe care abia avem curajul să le mărturisim, fiindcă se părea că nu numai cârma statului a fost smulsă de furtună, dar însuşi vasul acesta al statului român, – durat cu atâta trudă de nesfârşitele generaţiuni „stinse în nemângâiere' ca să poarte toate nădejdile mute încă, – că vasul acesta însuşi crapă din toate încheieturile, acum să vedem iarăşi acelaş joc vinovat, de gladiatori, pentru galerie, să afectăm credinţa că rădăcina nenorocirilor noastre zace numai în faptul cine a ocupat ieri sau cine ocupă astăzi banca ministerială, sau că numai vre-o nouă mişcare a mecanismului

de constatări anticipate ale voinţii naţionale poate să ne aducă toată tămăduirea!...

Socot că ţara e în drept a cere să fie iertată de această adânc jignitoare, în împrejurările de faţă, parodie a luptelor gladiatorice, de acest veşnic scompt al migraţiunilor eventuale de personaje purtătoare de portofolii.

Ar fi ridicol să fac încriminări personale, fiindcă, în aceste clipe hotărâtoare, e mai adevărat decât oricând acel cuvânt pururea adevărat al cronicarului că bieţii oameni sânt cârmuiţi de vremuri.

Aceasta e adevărat şi pentru un nenorocit din întunericul satelor care, răzbit de durere, caută să o reverse într-o răzvrătire sălbatică; şi pentru marele proprietar care, în dorinţa firească de a-şi mări venitul, îşi părăseşte moşia pe mâinile unui lacom arendaş; şi pentru acest arendaş însuşi, care pentru a putea stoarce arenda tot mai urcată, fatal, învenţează acel groaznic sistem de exploatare; „jocul natural al forţelor economice”!..

Aceasta e adevărat şi pentru oamenii politici. Şi lor situaţia le poate chiar impune atitudini neaşteptate.

Mi-ar fi uşor să subliniez cu maliţiozitate contrastul, de pildă, dintre trecutul d-lui P. Carp, când felicita această ţară veşnic guvernamentală, şi recenta sa atitudine războinică, când, în momentul în care fumega încă sub spuză focul răzvrătirii de la sate, d-sa organiza la oraşe rezistenţa intereselor exasperate, sau când, în Cameră, mânuia formula clasică a Constituţiei violate ...

Da, „nu sânt vremile sub câtma omului, ci bietul om sub vremi”...

Dar cu atât mai puţin se poate înţelege gladiatorismul luptelor noastre parlamentare faţă de felul însuşi al funcţionării regimului constituţional, faţă de acea „constituţie nescrisă”, – cum a numit-o atât de spiritual d. Panu, – care este întotdeauna partea cea mai serioasă şi mai interesantă a oricărui regim constituţional.(...)

Atunci când problema pusă înaintea noastră de desfăşurarea evenimentelor trebue să fie rezolvită de o Cameră care, cum a spus d. Take Ionescu, e „cea mai cenzitară din Europa”, primejdia nu poate veni din partea socialismului sau a anarhismului.

Şi vestitul „acord” între partidele istorice e o patentă dezminţire a tuturor temerilor formulate de d-nii M. Cantacuzino şi N. Filipescu la discuţiunea Mesajului: pentru savgardarea constituţiei s-a dovedit îndestulătoare sacrificarea islazurilor pentru satele răzăşeşti...(...)

Prin urmare, însuşi acordul se prezintă ca o mărturisire preţioasă a

anomaliei situaţiei în care ne aflăm.

Sânt convins că nici un guvern n-ar fi renunţat la sancţiunea unei dispoziţiuni legale de însemanătatea celei privitoare la islazurile comunale, dacă n-ar fi crezut această renunţare indispensabilă, nu atât faţă de adversari, cât faţă de unii partizani.

Şi aci atingem adevăratul tragism al situaţiunii noastre.

Acest tragism constă înfăptui că parlamentul nostru este chemat să judece o cauză în absenţa unuia din împricinaţi. Marele interesat lipseşte, iar experienţa zilnică ne arată că advocaţii *exofficionu* sânt primejdioşi... pentru partea adversă, nici la tribunal nici în parlament...

Şi reala primejdie rezultă numai din aceia că marele interesat nu are educaţia politică elegantă, ca să fim în drept să ne aşteptăm de la el, în caz de o vădită şi strigătoare tăgadă de dreptate, numai la o opoziţie împotriva cărţii de judecată, dată de „Camera cenzitară", – opoziţie investită cu toate formele procedurii politice...

Şi răspunderea întreagă, în faţa istoriei, va cădea asupra celor care au încheiat o transacţiune, în aceste condiţiuni.

Mai ales că istoria nu poate consacra acea filozofie de salon, după care absenţii n-au niciodată dreptate.

Şi în orice caz, ea va cere cel puţin de la cei cari hotărăsc soarta celui absent să-l respecteze, să-i respecte durerile de veacuri nealinate, de care şi noi sântem atât de vinovaţi, să-i respecte munca atotziditoare, de roadele căreia noi mai ales ne bucurăm, să respecte ideia cea mare, de milenii purtată pe umerii lui, şi pentru care odată copiii noştri poate ne vor erta păcatele, uşurinţa şi egoismul feroce ...

Şi acest respect ne impune, înnainte de toate, să nu judecăm un popor întreg ca fiind alcătuit din maniaci, sminţiţi, perverşi sau fiare turbate. *

Şi la aceasta se reduce afirmarea că acest popor, care mai curând poate uimi lumea prin blândeţa lui îndelung răbdătoare, a putut deodată, fără nici o cauză serioasă, să rupă toate zăgăzurile vieţii sociale, să izbucnească de la un capăt la celălalt al ţării într-o erupţieune vulcanică, fără cruţare pentru averea, cinstea şi viaţa semenilor săi.(...)

Pentru ce să luăm, după cuvântul expresiv al d-lui Virgil Arion, paserile vestitoare de tempestă drept cauzele furtunii?

Ce ţară, ce popor am fi, dacă numai de la fantezia celui dintâiu exaltat ar atârna ca de azi pe mâne să dezlănţuiască toate stihiile răzvrătirii de la Dorohoiu până la Mehedinţi?

Când o ţară cade în starea aceasta de depozit de materii explozibile, încât o scântee ajunge pentru a provoca catastrofa, să nu căutăm instigatori, fiindcă

a.BBHa«KassiiaanMMBHBa9KMMsnffiaE9inunMaMMiaB<M scânteia fatală poate veni, în aceste împrejurări, de la cel mai nevinovat joc de artificii.

Iar căutarea instigatorilor pe însăşi banca ministerială e cea mai petentă *reductio ad absurdum* a tezei întregi.

Să vă închipuiţi legiuni de instigatori într-un stat de ţărani cum e Danemarca, – ce răsunet ar putea găsi ei acolo?

Nu, – masa populară şi în deosebi ţărănimea e prin firea ei inertă, conservatoare, şi numai suferinţile peste măsură de arzătoare o pot aduce în starea aceasta de inflamabilitate

***

Cetitorii revistei noastre cunosc îndeajuns, din cronicele subscrisului şi din studiile asupra stării ţărănimii alealtorcolaboratori ai „Vieţii Româneşti", atât mizeria groaznică de la sate, cât şi cauzele ei.

De asemenea îşi pot da seama că scriitorul acestor rânduri nu poate hrăni multe iluzii în privinţa limitelor abnegaţiunii până la care poate merge „Camera cea mai cenzitară din Europa"; de multe ori mi-am formulat categoric convingerea că, în starea actuală de înconştienţă şi lipsă de cultură şi de dezorganizare a ţărănimii, precum şi în condiţiunile de guvernare impuse de sistemul privilegiilor electorale, nu ne putem aştepta la soluţiuni radicale.

Dar sântem în drept să cerem, ca solidaritatea vieţii de stat să impună şi „Camerei cenzitare" sacrificiile necesare pentru a asigura, pentru moment cel puţin, dezvoltarea pacinică a statului,-rezervând viitorului rezolvirea desăvârşită a problemei.

în situaţia actuală, ar trebui să fim mulţumiţi, dacă am putea spune cu conştiinţa împăcată: „ajune pentru fiecare zi răutatea ei"...

Istoria cunoaşte multe cazuri, când o clasă diriguitoare, care a uitat prea mult de solidaritatea ce trebue să lege pe cetăţenii unui stat, a fost chemată la răspundere.(...)

Nu trebue să uităm că generaţia noastră care, după atâtea veacuri de zbuciumate a acestui popor, a avut pentru prima oară putinţa unei dezvoltări mai normale, mulţumită stabilităţii izvorâte din aşezarea unei mari dinastii europene, sustrase vrăjbilor şi veciniciei clocotiri de pofte – destinul vechilor domnii naţionale –, are încă o mare datorie de împlinit.(...)

în incinta Camerei a fost evocată imaginea sinistră a şirurilor de cruci tăcute de la marginea satelor pustiite din Oltenia.

Dacă clasele noastre diriguitoare nu vor avea tăria morală de a-şi impune măcar sacrificiile cele mai neapărate, aceste cruci, în tăcerea

lorînvinuitoare,

»^Stt@H»!^@am9SfflNSc«e<i»^^«^ftM!!WtK»a'#»«fflKa9EaâiaB*S£^v'^UKSS?^ vor înseman şi mormântul conşti în ti i noastre, – în zarea întunecată; vrăstată de aceste siluete tragice, nu va licări măcar nădejdea unor vremi mai bune.

Îmi voiu impune datoria să cercetez, în numele viitoare ale „Vieţii Româneşti", măsurile ce se propun şi situaţia pe care ele o determină, numai din acest punct de vedere, pe care nimeni nu-l poate privi ca exagerat şi, – întrucât ar fi o laşitate de a nu privi adevărul în faţă, îmi voiu spune tot gândul meu fără nici o cruţare.

(„Viaţa Românească", anul II, nr. 12, decembrie 1907)

PROGRAMUL NAŢIONALIST – DEMOCRAT

A. Politica externă

1. O politică externă care, plecând de la conştiinţa unităţii neamului şi a intereselor lui solidare în toate privinţele, să întrebuinţeze cu înţelepciune toate împrejurările potrivite ce se oferă, fără a se angaja în costisitoare şi primejdioase alianţe cu Puterile mari, şi să caute în acelaşi timp şi apropriarea de vecinii României în Peninsula Balcanică, dobândind în această unire locul hotărâtor ce se cuvine de drept şi după toată tradiţia istorică României.

B. Politica internă

Reforme privitoare la clasa ţărănească

2. Revisuirea operei de împroprietărire de la 1864, în sensul de a întregi împroprietărirea acolo unde s-a dat cu lipsă şi de a se înlătura usurpatorii acestor pământuri.

3. Colonisarea pe moşiile Statului cu plugari români aleşi şi întemeierea de ferme – model, cu anexe de industrii agricole.

4. Hrănirea Casei Rurale, prefăcute în Instituţie de Stat, cu execedentul budgetar şi cumpărarea de către această Casă a moşiilor de la Societăţile de asigurare şi Instituţiile de binefacere.

5. Interzicerea dreptului de a se aduce lucrători agricoli străini, întrucât în ţară sânt lucrători români disponibili, şi crearea unui Oficiu permanent al muncii.

6. Desfiinţarea prestaţiei.

7. Desfiinţarea capitaţiei (impositului personal) şi aşezarea unui imposit progresiv pe..venit.

8. Cadastrarea proprietăţii imobiliare.

9. Organisarea administrativă a proprietăţii moşnenilor aflaţi în diviziune şi comasarea proprietăţii individuale.

10. Încurajarea industriei casnice ţărăneşti.

11. Interzicerea dreptului pentru străini de a lua moşii în arendă.

12. Oprirea prin lege a stabilirii evreilor la sate.

13. Restabilirea legăturilor tradiţionale dintre biserică şi şcoala rurală, prin prelungirea cursului primar până la vârsta de 16 ani, introducându-se într-o măsură mai largă învăţământul practic agricol şi religios.

14. Desfiiţarea tutelei statului asupra băncilor populare şi constituirea lor în federaţii independente.

15. Desvoltarea cooperaţiei rurale şi prefacerea obştiilor săteşti la antreprise şi furnituri, faţă cu oricine alţii, la preţuri egale.

16. Ţinerea în seamă a vechiului drept vecinal (protimisis) faţă de sătenii din satele apropiate, la vânzarea de moşii. .

17. Sporirea impositului pentru aceia cari nu-şi caută singuri moşiile.

18. Stabilirea în dreptul succesoral al unui minimum în împărţirea proprietăţii ţărăneşti.

Reforme privitoare la caisa de mijloc.

19. Reformarea în sens practic a şcolilor de comerţ şi meserii şi acordarea prin lege de garanţii şi de ajutorare materiale absolvenţilor români.

20. Crearea de şcoli practice de industrie şi comerţ şi instalarea în regiunile ameninţate de concurenţa străinilor a unor deposite de produse şi mărfuri, pentru vânzarea en-gors a acestor mărfuri la come'rcianţii români.

21. Crearea unui Credit comercial şi industrial, pentru ajutorarea comercianţilor şi industriaţilor români.

22. înlăturarea străinilor de la furnituri şi lucrări şi acordarea lor de preferinţă la asociaţii de meseriaţi români.

23. Scutirea de patentă pe timp de un an de zile a micilor întreprinderi comerciale şi industriale româneşti.

24. Naţionalisarea industriilor care se bucură de favoarea legilor protecţioniste. .

25. Măsuri de înfrânre a falimentelor frauduloase şi înfrânare a

carteluriloŗ şi trusturilor comerciale şi industriale; schimbarea legilor comerciale în sensul înfrânării moratoriilor.

26. Declararea şi verificarea capitalului intiţial al comerciantului începător, de către Camerele de Comerţ.

27. 27. Asigurarea lucrătorilor şi muncitorilor români în contra accidentelor muncii şi bătrâneţelor, cu proteguirea muncii, minorilor şi femeilor în fabrici.

28. Monopolul asigurărilor de către Stat.

29. Organisarea pe nouă base arbitrale a legislaţiei privitoare la conflictele muncii.

30. Transformarea docurilor, făcându-se din ele debuşeuri de căpetenie ale producţiei agricole şi industriale româneşti.

31. înlăturarea tarifelor privilegiate de la C.F.R. pentru societăţile străine.

Reforme privitoare la clasa dirigentă

32. Naţionalisarea învăţământului şi a educaţiei în şcoală, fără a se excepta şcolile particulare.

33. Apropierea Universităţilor de desvoltarea şi nevoile actuale ale neamului şi autonomia lor desăvârşită.

34. Organisarea autonomă a cleiului şi crearea unui fond religionar.

35. Scoli de administraţie, inamovibilitatea administrativă a tuturor funcţionarilor Statului, judeţului şi comunei.

36. îmbunătăţirea situaţiei materiale a Corpului didactic.

37. încurajarea mişcării artistice naţionale.

38. încurajarea unei Academii comerciale în porturile dunărene Calaţi sau Brăila, pentru formarea înnaltei culturi comerciale şi industriale.

Reforme cu caracter general

39. Ridicarea oştirii române până la o putere măcar îndoită faţă de aceia a oricărui Stat balcanic şi educaţia militară a poporului.

40. Scoaterea evreilor din armată.

41. Monopolul alcoolului şi educaţia antialcoolică prin şcoală şi armată.

42. Crearea Casei Spitelelor rurale şi urbane.

43. Crearea de biblioteci populare în toate centrele urbane şi rurale.

44. Incompatibilitatea între funcţiunile publice şi demnităţile politice şi situaţiunea de membri în Comsiliile de Administraţie a socialităţilor străine.

4
3
2

45. Soluţia problemei jidovești prin eliminarea jidanilor, desvoltând puterile productive ale românilor şi proteguind întreprinderile lor.

46. Recunoaşterea dreptului învăţătorilor şi preoţilor de a fi aleşi în Parlament.

47. Mărginirea prin lege, conform Constituţiei, a dreptului scrisului politic la români.

48. Aplicarea eficace a măsurilor penale prevăzute în lege în contra scrierilor pornografice.

49. Votul universal pentru români şi represintarea minorităţilor.

Acest program, conţinând 49 de articole, s-a votat în consfătuirile ţinute în zilele de 23 şi 24 April 1910, şi s-a primit şi semant de toţi cei presenţi la consfătuirea Partidului Naţionalist – Democrat în Bucureşti, 24 Aprilie 1910.

Preşedintele Adunării, Lt- colonel I. Manolescu – Mladian.

Secretar, Geoge Mii. Demetrescu.

Acest program îl vom păstra, răspândi ţi apăra cu toată puterea şi statornicia noastră, privind aceasta ca întâia noastră datorie de cinste.

(A.C. Cuza, N. lorga "Consfătuirea din 23-4 aprilie 1910 a Partidului Naţionalist – Democrat fi întrunirea publică din 25 aprilie 1910.

Programul, Vălenii de Munte, 1910, p. 111-114)

CEASUL...

(Semnificaţia intrării României în războiul de întregire naţională-n.n)

A sosit un ceas pe care-l aşteptăm de peste două veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viaţă naţională, pentru care am muncit şi am scris, am luptat şi am gândit. A sosit ceasul în care cerem şi noi lumiii, cinstit, cu arma în mână, cu jertfa a tot ce avem, ceea ce alte neamuri, mai fericite, au de atâta vreme, unele fără să fi vărsat o picătură de sânge pentru aceasta: dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul ostenelilor noastre.

în miez de noapte au sunat iarăşi şi clopotele, sfintele clopote care simt toate durerile şi bucuriile noastre şi care acum s-au înfiorat de cea mai mare speranţă pe care am avut-o şi la care, cu orice preţ, ţinem. Şi sute de

mii de oameni s-au trezit fără teamă şi fără zburdăciune, liniştit şi sigur, şi în inimile lor a fost un singur răspuns: ştim!

Da, o ştim de mult. Ceas de ceas trecea, urzindu-se pânză de înţelepciune pentru a pregăti şi apăra vitejia gata de luptă. Certele de deasupra nu pătrundeau în adânc. Acolo fiecare zi anunţa o altă zi şi mai grea, şi nimeni
nu cârtea împotriva greutăţilor car se adunau. Ce nu poate râbda omul pentru o aşteptare aşa de sfântă? Ştiau toţi, se dezlipeau toţi de legăturile lor de aici, se făceau liberi, şi sprinteni, şi viteji pentru marea'şi strălucita încercare.

Ea a venit. Pare că s-a făcut în aerul acestei ţări o linişte mare. Un sfânt potir de sânge şi de lacrimi s-a ridicat pentru binecuvântarea cea mai scumpă.

Plaiurile ardelene au băut răscumpărarea robiei. Odihniţi-vă, viteji, în brazda lacomă de mult de acst sânge care plăteşte birul nenorocirilor seculare! Tărani-ostaşi, dormiţi în pământul care aştepta moaştele voastre, ale răbdătorilor şi voinicilor, ca să fie iarăşi al nostru. Niciodată nu se va uita fapta voastră, biruinţa voastră prin moarte. Voievozii cei vechi, dezrobitorii mucenici din zilele bătrâne, cheamă la sine din negura trecutului umbrele voastre, care abia au părăsit carnea lor chinuită de duşmani. Veşnică pomenire vouă, marilor şi fericiţilor!

Iar toţi acei cari au rămas în vechea ţară îngustă nu pot avea decât un singur rost: munca, şi o singură lozincă: unirea. Dumnezeu va ajuta silinţile unui neam întreg, care pentru un drept aşa de firesc nu cruţă nimic din tot ce a putut agonisi, din tot ce se cuprinde în puterile sale!

21 august 1916

(apud, N. lorga. Pagini alese, voi II, Bucureşti, 1965, p. 366-367)

Capitolul VII
MESAJE, CUVÂNTĂRI PROGRAMATICE ALE CONDUCĂTORILOR STATULUI ROMÂN 1859 -1918

ALEXANDRU 1OAN CUZA
MESACIUL CĂTRE DD. DEPUTAŢI, ROSTIT DE D. PREŞEDINTE AL CONSILIULUI MINIŞTRILOR LA 6 DECEMBRIE

Domnilor Deputaji,

V-am adunat în conformitate cu glăsuirea art. 17 din Convenţie şi pentru că a sosit momentul de a face cunoscut ţării programul Guvernului meu în ce priveşte reorganizarea Principatelor – Unite. Mărire fie Domriului! Cu ajutorul binevoitor al Puterilor garante şi al Curţii suzerane, epoca provisoriului şi a turburărilor politice s-a închis. Noi putem de acum înnainte, întru deplinătatea autonomiei noastre, să ne apucăm de lucrările administraţiei dinnăuntru, fără a avea altă preocupare decât aceia a înnaintării şi binelui scumpei noastre patrii.(...)

Este, prin urmare, de datoria Guvernului a se explica lămurit asupra proeictelor sale şi a expune principiile ce va aplica la organisarea fiecării ramure a administraţiei.

' lată acea explicaţie.

FINANŢE

încep prin capitolul Finanţelor, pentru că ele răspund la nevoia noastră cea mai urgentă.

Mulţi ani de turburare, prin care s-a strecurat Tar? noastră, au compromitat greu averea publică; însă, din norocire, mijloacele noastre sânt nemărgenite şi încă fecioare, şi adoptarea de măsuri înţelepte va înlătura grabnic relele trecutului.

Doresc şi ţin ca regula cea mai perfectă şi cumpănirea cea mai dreaptă să se stabileze numai decât între venituri şi cheltuieli. Toate Casele speciale, precum şi acele ale deosebitelor Ministerii şi altele, vor fi destinate spre a se aduna în o singură Casă, adecă a Ministeriului de Finanţe. Prin chipul acesta, complicările de socoteli vor dispărea şi va resulta o mare înlesnire pentru a se aşterne un budget autentic, în care ţara întreagă să poată vedea dintr-o singură ochire starea sa adevărată.

Imposăririlece asigură reţelele (veniturile) Statului, nu vor fi stabilite decât treptat, şi aceasta însă în urma unei studii adânci şi a unui vot al Camerii. Repârţirea lor se va face cu o deplină dreptate între toţi, astfel încât încăsuirea banilor să se poată opera cu înlesnirea tuturor.

Cheltuielile votate asemenea de către Cameră, pe propunerea Miniştrilor, vor fi mărginite în hotarele celei mai stricte economii.)...)

Imposările şi cheltuielile vor fi supuse unei contabilităţi aspre, lămurite şi întemeiate pe documente doveditoare, încât să fie oricărui lesne de a urmări întrarea şi ieşirea celui de pe urmă ban.

O curte de control va fi instituită în scurt timp, pentru ca socotelile Statului, fiind supuse unei înnalte jurisdicţii, să primească pe tot anul sancţionarea unei autorităţi nu mai puţin neatărnate şi respectate ca şi autoritatea Justiţiei. Este de neapărată nevoie ca să ştie acei ce vor mânui bani publici că fiecare din actele lor are să fie supt cea mai strictă privighere şi supt cea mai aspră răspundere.

Fiindcă creşterea averii particulari lor este temelia adevărată a averii statului, Guvernului meu se va preocupa necontenit de chipurile desvoltării sale. Cu ajutorul mijloacelor din afară, pe care avem dreptul de a conta, vom proceda la înfiinţarea Institutelor de credit, precum: Banca de circulare şi Banca fonciară, care stârpind camăta, vor aduce în ţară capitalurile de care ea are nevoie şi vor procura industriei şi agriculturei acel puternic mijloc de propăşire ce se numeşte Credit.(...)

Departe de noi de a împinge ţara pe o cale de împrumuturi nesfârşite. Noi nu ne vom împrumuta decât pentru a putea împinge greutăţile de faţă, lăsate nouă de tristele împrejurări ale trecutului şi mai cu seamă pentru ca Guvernul să poată avea facultatea de a pune în mişcare toate trebile ţării, care se află în cea mai ticăloasă amorţire.

Avem tot de creat: avem a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi şi a sănătăţi oraşele, a lărgi porturile, a înflori comerţul, a încuraja industria, a întări armata, a săpa canaluri,

aîmtinde
linii de drum de fier pe suprafaţa pământului nostru pentru înlesnirea comunicărilor, şi într-un cuvânt a desvolta toate stabiliemtnele publice.

Aceste cheltuieli, când sânt bine făcute, sânt roditoare, căci ele aduc un folos vederat naţiei. Dar, pentru ca să se poată face asemenea cheltuieli folositoare, nevoia cere un împrumut, atunci când imposările nu sânt de ajuns, ca să le acopere, iată mobilul împrumutului nostru al cărui scop unic este de a procura ţării, fără întârziere, îmbunătăţiri de întâiul ordin, îmbunătăţiri ce măresc repede averea obştească şi a căror avantagii ne vor înlesni a scăpa lesne de greutatea datoriilor ce am avea.

Desvoltarea prosperităţii publice este dar mai cu seamă ţelul pe care ni-l propunem şi la care trebuie să ajungem numai decât, căci pe dânsa se razimă adevăratele garanţii ce împrumutătorii sânt în dreptate de a ni cere.

Garanţiile materiale au negreşit importanţa lor, însă cred că onorul nostru reclamă ca să fim în stare de a oferi mai cu preferinţă garanţii morale, căci asemenea garanţii resultă de la buna administrare a averii publice, de la imposări drepte, bine repărţite şi bine adunate, de la cheltuieli inteligente şi roditoare, de la un control aspru şi neîncetat şi de la măsuri financiare care asigurează şi măresc îndestularea şi mulţumirea tuturor locuitorilor.(...)

JUSTIŢIA

Dacă în privinţa intereselor materiale am dat păsuri Finanţelor, nu mi puţin voiu da cel întâiu rang Justiţiei, când se atinge de ordinul moral al societăţii.

Păzitori ai libertăţii, ai onorului şi ai averii fiecării familii, magistraţii îndeplinesc cea mai înnaltă funcţie socială, şi trebuie, prin caracterul lor, să insufle încredere şi respesct.(...)

Ţara are nevoie, mai presus de toate, de magistraţi a căror purtare să fie ferită de cel mai mic prepus şi Guvernul este hotărât a-i da, cu orice preţ, asemenea funcţionari. Lefile acestora vor fi îndestulătoare pentru a li procura un traiu onorabil, şi trebuie să fie privite ele ca partea din budget cea mai bine întrebuinţată. Insă şi ţara va avea dreptul de a cere mult de la ei, şi dacă noi sântem tărăţi a pedepsi cu asprime pe funcţionarul prevaricator, ne vom arăta fără milă pentru judecătorul care şi-ar călca sfinţenia datoriilor sale. Fie dar preveniţi magistraţii că Ministerul Justiţiei va examina în persoană antecedentele lor şi că el va avea însărcinarea de

a constata, nu numai starea averilor, când vor intra în funcţie, dar şi creşterea sau micşorarea ce s-ar întâmpla acestei stări.

•»r!«^;»iaRW»^m#®»iMHaw^^WMS3s»^^

în ce priveşte partea tehnică a organisării judiciare, ea se va uşura, întrebuinţând cu oarecare modificări instanţele de faţă.

Noi vom completa-o introducând: 1. Ministerul public, acest organ al societăţii, care cere în numele acelui slab, precum şi a celui tare, înfrânarea delictelor şi a crimelor; 2. Justiţia de pace, însărcinată de a preveni prin împăcare o mulţime de procesuri, ce sânt numai un izvor de ură şi de ruină pentru familii; 3. Grefierii, cari supt răspunderea lor vor priveghia buna păstrare a actelor judiciare; Uşierii, al căror concurs este neapărat pentru îndeplinirea sentinţelor şi contracturilor.

Justiţia îşi va lua îndărăt partea de atribuţii ce a fost lăsată pe nesimţite poliţiei. Neviolarea domiciliului şi libertatea individuală vor avea fiinţă adevărată atuncea numai când nici un agent nu se va atnge de ele decât în puterea unui mandat judiciar, afară în cazul de flagrant delict.(...)

ADMINISTRAŢIE

Deapartamentul d'innauntru, a cărui atribuţii au să fie foarte exact mărginite spre a împiedica orice amestec în domeniul Justiţiei, va primi însemante modificări. Noi ni propunem în curând a micşora numărul prefecturilor şi a mări îndestul importanţa fiecârii din ele prin întinderea circumscripţiei, prin mărirea lefii şi prin alte avantagii, precum un oţel special în reşedinţa prefectorială, – şi toate acestea cu scopul de a face din asemenea post un obiect de adevărată ambiţie pentru toţi. Totodată, spre a dobândi acelaşi resultat, vom înmulţi numărul subprefecturilor.!...)

Activitatea, privigherea neadormită, energia trebuincioasă acestor funcţii importante sânt condiţii care cer oameni tineri şi disciplinaţi; concursul activ şi inteligent al unor asemenea funcţionari ne va ajuta mult a înlesni, fără zguduire, transformarea viitoare a raporturilor între proprietari şi cultivatori. Ministrul d'Innăuntru va pune cea mai mare îngrijire la constituirea comunelor, căci mai cu seamă prin comună se înrădăcinează în inima locuitorilor iubirea pământului unde se nasc; în ea se personifică simţirea amorului de patrie. De la buna sa organisare va atârna mult isprava măsurilor ce se vor hotărî în chestia proprietăţii. Este dar neapărat ca o adevărată solidaritate să se întemeieze între toţi membrii comunei şi ca aceasta să fie creată pe principiul unui interes de familie colectiv şi comun.(...)

ARMIA

Guvernul meu va şti a se feri de plecarea ce ne-ar conduce a crea o armie permanentă, în disproporţie cu mijloacele noastre de faţă şi cu adevăratele

noastre nevoi. Eu sânt însufleţit, ca oricine, de simţirea patriotismului ce face a sălta inima fiecărui bun român, dar nu găsesc în acea simţire un motiv îndestulător pentru a compromite eveniemntele. Armia va fi dar constituită astfel, încât ţinerea ei să nu aducă pagubă nici finanţelor noastre, nici braţelor agriculturii; dar voiesc totodată ca să fie armia destul de tare pentru a menţinea liniştea publică şi a pedepsi cu energie pe acei ce ar îndrăzni a făptui turburări. Cu ajutorul de buni instructori de toată arma, voiu forma un bun personal comandant de ofiţeri şi de subofiţeri şi voiu îngriji ca, în proporţia creşterilor mijloacelor de care vom dispune, materialul nostru de rezbel să se desvolte şi să ajungă la înnălţimea ştiinţei moderne.ţ...)

LUCRĂRI PUBLICE

Nevoia de comnicaţie de tot soiul, precum drumuri, şosele, pavele, canaluri, drumuri de fier, este atât de urgentă în princiapte, că Guvernul meu nu se va sfii de a aplica la executarea lucrărilor publice o metodă necunoscută până acum în ţara noastră. Calculele făcute de oameni speciali au dovedit că cheltuielile şi întârzierile de transporturi, adăogite pe lângă alte cheltuieli, absorb la noi, în căutarea moşiilor, mai mult de atreia parte din venituri. Pentru o ţară agricolă, ale cării producte sânt mai cu deosebire grele şi grămăditoare, trebuie să înceteze numai decât o asemenea stare de lucruri.(...)

Companii puternice de capitalişti întreprinzători sânt gata de a veni la noi pentru a executa, într-un timp de 5-6 ani, şi cu banii lor, toate podurile, canalurile şi drumurile ce ni sânt trebuincioase, pentru un beneficiu legitim şi desbătut, pentru o dobândă şi o amortisare regulată a sumelor întrebuinţate, acele companii ni vor da toate înlesniri re ce am dori spre a ne plăti de datorii. Se înţelege că lucrurile ce s-ar întreprinde în folosul obştesc se vor executa supt privigherea statului.

Mari şi numeroase avantagii vor resulta pentru ţară din această combinare, în puţini ani, datoriile vor scădea aproape de a treia parte, ceia ce se traduce în realitate prin o egală creştere de venituri, şi, adăogând aceste beneficii pe lângă folosul izvorât din stârpirea cametei, vom pune astfel averea publică în posiţie de a purta mai uşor greutatea imposărilor.

Lucrările publice executate de companii de întreprinzători ni vor da şi

un alt avantagiu: ele vor fi o şcoală practică pentru ai noştri şi ni vor forma o mulţime de arhitecţi, de ingineri şi de constructori pe cari nu vom mai avea nevoie de a-i trimete cu mari cheltuieli în străinătate ca să-şi capete instrucţie.

Buni instructori şi bunele metode la lucru împreună cu un persoanl iscusit prin o lungă practică!

. ,;,(*»ÎWi»SB30K»MB»SI«WWaSMSK8S!aB«Baa8HÎW;3

Afară de aceasta sosirea companiilor va fi semnalul de desvoltare a industriei private ce se va aplica la lucrări mari. Mai multe experienţe au dovedit că industria privată, când este mişcată de propriul ei interes, desăvârşeşte lucrările sale cu mai mare grabă şi economie decât Guvernele. Cercarea a fost făcută, şi este astăzi recunoscută ca un adevăr. Să profităm, dar, de experienţa ce nu ne-a costat nimic; să profităm de ea cu atât mai bucuros, că companiile de întreprinzători vordesvolta la noi spiritul asocierii şi că, după pilda lor, românii negreşit vor ajunge a se sfătui între dânşii ca să întreprinză întinderea, paveluirea şi netezirea oraşelor.ţ...)

INSTRUCŢIA PUBLICĂ

De 27 de ani, de când exsită şcolile noastre, ele nu au realisat nici cum sperările naţiei. Departe de Mine gândul de a învinovăţi pe cineva; îmi place mai bine a da vina sistemului de învăţătură publică ce s-a urmat până acum: Noi am prea căutat a imita aceia ce se petrece în alte ţări, pregătind oameni pentru profesiile liberale. România are şi alte nevoi, ce îi sânt speciale şi la care a sosit timpul ca să ne gândim.

Guvernul Meu va pune toată silinţa pentru ca Instrucţia Publică să fie graduală şi pusă în deosebitele sale graduri la îndămâna tuturor claselor. în educaţia poporului bine condusă se află cele mai bune garanţii de ordine, de progres şi de patriotism luminat. Ea trebuie dar, în fiecare naţie, să răspundă la adevăratele ei nevoi şi al adevărata sa posiţie. Dacă o instrucţie superioară, cuprinzând Facultăţi de înnalt însemnământ, ni este folositoare, instrucţia elementară şi primară ni este neapărată spre a răspândi o viaţă nouă în toată ţara.

. Clerul, care este represintat în fiecare sat prin unul sau mai mulţi preoţi, poate să ajute mult propaganda luminilor în poporaţia câmpenească. Eu ţin numai decât ca fiecare locuitor să ştie în curând a scrie şi a ceti, pentru ca să profite pentru industria sa de informaţiile folositoare ce ar găsi în cărţi bune şi speciale. Doresc ca instrucţia primară şi acea secundară să fie

răspândite pe larg, deşi nu încă cu profusie nesocotită, pentru a prgăti elevi capabili să urmeze însemnământul înnalt; dar, totodată, nu mai puţin aş voi ca sistemul total de învăţătură să fie mai mult şi mai special apropiat trebuinţelor şi naturii românilor, decât imitat fără nici o chibzuire din cutare sau cutare instituţie străină.

Pe lângă însemnământul literelor, Facultăţile de ştiinţi, de Drept, de Medicină, sânt negreşit trebuincioase, dar starea de astăzi a României şi viitorul ei cer numai decât o Facultate de ştiinţă economică şi administrativă, precum şi o Facultate de ştiinţă agronomică, Industrială şi comercială. Administratori, finanţiari, agricultori, industriali, comercianţi, iată oameni de cari avem mai simţită trebuinţă.

în scurt, pentru ca să resum ideile mele asupra acestui obiect: Eu doresc ca, într-un viitor apropiat, un doctor de agronomie să ajungă în ţară la aceiaşi considerare şi avantagii materiale precum ar putea ajunge un doctor în litere.

INDUSTRIE, COMERŢ ŞI AGRICULTURĂ

Cultura pământului este, pot zice, singura noastră industrie şi singurul obiect de comerţ la noi. Prin urmare sântem îndatoriţi a favorisa cât se poate comerţul şi industria în înţelesul lor adevărat, şi mai cu seamă să încurajăm agricultura. în opinia Guvernului meu, serviciul cel mai însemant de făcut acestor trei ramuri ale activităţii omeneşti, care pentru acum se confundă toate în una, este de a le pune supt regimul libertăţii celei mai absolute. Nu înţeleg prin aceasta ca ele să nu fie supuse reglementelor de poliţie şi legilor, însă, dacă ne-am arătat dispuşi de a întrebuinţa pe cât se poate mai mult industria privată, găsesc de cuviinţă ca Guvernul să intervie cât se poate mai puţin în transacţiile particularilor.

în ochii noştri industria privată trebuie să joace un rol temeinic în consolidarea naţionalităţii noastre. Dacă centralisarea guvernamentală arată avantagii, ea cuprinde tot odată şi mari defecte. Cetăţenii, deprinşi de a vedea pe Guvern că-şi iea dreptul de iniţiativă întru toate, se obişnuiesc prin urmare a da toate pe socoteala Statului şi a aşteptat totul de la el.(...)

Noi nu admitem nici un soiu de sistem proteguitor. Să ne socotim fericiţi că pe pământul nostru nu există niciuna din acele industrii artificiale ce nu pot să se ţie decât prin puterea unor legi speciale.(...)

Guvernul voieşte dar libertatea industriilor şi desvoltarea lor, fără întrebuinţarea de mijloace artificiale şi în cât ele vpr şti a răspunde la

adevăratele noastre nevoi. El nu va veni în ajutorul nici uneia, afară însă de două, care cer chiar de la început mari jertfe şi sânt de un interes prea însemnător pentru ţară. Acestea sânt: l-iu, Industria fierului, către care se leagă studiul băilor de fier ji de cărbune de pământ, căci o ţară agricolă nu poate fi fără ele; şi al ll-lea, înfiinţarea de ateliere pentru construirea şi dresul maşinilor agricole, atât de trebuincioase într-o ţară ca a noasatră, care, pe cât de mult e mănoasă, pe atât de puţin e poporată.

Către agricultură se leagă o chestie foarte grea, chestia ţăranilor şi a proprietăţii: ştim că ea preocupă toate spiritele, că tulbură ideile obştii, că

înrâurează asupra tuturor calculelor şi împiedică toate combinările de viitor. Această chestie trebuie dar să fie hotărâtă, şi va fi. Noi voim ca să se iea în serioasă considerare drepturile şi interesle a unora şi a altora, ca dreptatea fiecărui să fie recunoscută şi ca nici o jertfă să nu se ceară de la nimeni fără o dreaptă despăgubire.*...)

Până atunci, îndemn pe proprietari ca să fie cu simţire părintească în privirea ţăranilor, şi tot odată pe ţărani ca să-şi îndeplinească datoriile aşteptând în linişte măsurile ce pregăteşte Guvernul, care, ieşit din sânul naţiei, voieşte numai binele ei.

STRĂINII

Mare număr de străini este stabilit de mulţi ani pe pământul nostru, şi presenţa lor a putut naşte câte odată supărătoare greutăţi, însă mai totdeauna acestea au provenit din nedumerirea regulelor ce sânt de urmat în privirea lor. Să ne ferim, dar, de a arunca asupra altora învinovăţiri pe care noi nu le am primi şi de a li atribui o rea-voinţă sistematică.*...)

Să menţinem cu energie drepturile noastre, dar să nu lăsăm a ne lua înnainte un exces de patriotism, care ne-arîndeman a voi lucruri fără vreme. Vechea ospeţie românească este un dar sfânt de la strămoşi; să-l păstrăm ca unul ce onorează caracterul naţiei şi niciodată să nu-i pară rău străinului că a venit de s-a aşezat la vatra noastră.*...)

MINISTERII

Organizarea Ministeriilor este complementul planului general ce l-am expus.*...)

Eu sperasem că voi găsi în presă un organ puternic pentru răspândirea ideilor practice în ţară. Libertatea de care s-a bucurat presa până acum a fost destul de întinsă pentru ca să-i permită de a aborda toate chestiile.

Eu aşteptam de la dânsa că va şti a se folosi de acea libertate pentru luminarea spiritelor în privirea celor mai bune metode de urmat în chestia reorganisării noastre.

Cu părere de rău însă declar că presa nu a răspuns la toate aşteptările mele. în loc de a se ocupa cu lămurirea chestiilor importante, în loc de a căuta să înlăture ze şi să previe greutăţile, în loc de a ni înlesni lucrarea, prin expunerea de soluţii practice, am văzut pe cel mai multe foi publice umplându- şi coloanele cu atacuri personale şi cu porniri violente, care nu pot să aducă decât o tristă animositate între oameni. Presa va înţelege de la sine, nu mă îndoiesc, că un asemenea sistem nu poate fi primit.*...)

Domnilor Deputaţi,

Deşi a trebuit ca să scurtez, pe cât se poate, această expunere, cred că m- am explicat îndestul asupra fiecării ramure a administraţiei noastre.!...)

Ţelul se poate resuma în aceste cuvinte.

Fiind dată Convenţia de la 1858 ca temelia nestrămutată a dreptului public în România, să organisăm acest stat răpede, puternic, pentru ca fiecare om să se simtă bine guvernat, şi pentru ca averea publică şi acea particulară să se desvolteze astfel încât românii din ambele Principate, păşind împreună pe calea progresului, să cunoască pe toată ziua că Unirea lor se face mai strânsă şi Neatrânarea lor mai deplină.)...)

Lucrul ce avem de îndeplinit este greu, dar totodată este măreţ, căci avem a consolida naţionalitatea noastră.!...)

ALEXANDRU IOAN

(Mesagii, proclamaţii, răspunsuri şi scrisori oficiale ale lui Cuza-Vodă, Vălenii de Munte, 1910, p. 11-33)

DISCURSUL DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZAÎN FAŢA PARLAMENTULUI UNIT LA 24 IANUARIE 1862

Domnilor Deputaţi,

Presenţa Voastră în jurul Meu, în această zi solemnă, Mă pătrunde de o vie mulţumire şi de o legitimă mândrie pentru succesul misiunii ce mi-a încredinţat naţiunea română. Ziua aceasta, în care mandatarii întruniţi ai ambelor Ţări au venit a încunjura tronul comunei noastre Patrii este o zi de serbare pentru un popor întreg, o zi de fericire pentru alesul Vostru.

O viaţă nouă se începe astăzi pentru România. Ea intră, în fine, pe calea care o va conduce către îndeplinirea destinelor sale,

înalta Poartă şi marile Puteri garante au venit a recunoaşte unirea Adunărilor şi a Ministeriilor ambelor Principate. Guvernul meu este însărcinat a vă depune actul prin care s-au statornicit modificaţiile ce noua stare de lucruri trebuia să aducă în unele din stipulaţiile Convenţiunii din 7/19 August 1858.

Eu însă, credincios misiunii ce mi-aţi dat şi cunoscând statornica voinţă a românilor de a rămânea pururea uniţi, am proclamat, atât înnaintea

Domniilor

Voastre, cât şi înnaintea Tării, Unirea definitivă a Principaptelor. V-am zis că ea va fi precum România ova dori şi o va simţi. Nu mă îndoiesc, domnilor, că nici Innalta Poartă, nici Puterile garante nu vor cugeta a desfiinţa în viitor Unirea, ce au recunoscut-o atăt de necesară pentru fericirea Principatelor.!...) Astăzi Statul nostru s-a aşezat pe o temelie mai întinsă. O eră nouă ni s-a deschis. Sosiţi la acest stadiu al viitorului nostru, trebuie să nu pierdem din vedere că consolidarea Unirii cere din partea tuturor o abnegaţie complectă, careva face a înceta fluctuaţiuni prin care am trecut până acum. Să renunţăm dar la însăşi amintirea desbinărilor din trecut, a cărora reînoire ar putea compromite Unirea dobândită cu preţul atâtor necurmate silinţe, şi să punem toată activitatea noastră într-o comună conlucrare pentru desvoltarea morală şi materială a României.

Garanţia libertăţilor publice, spre a se putea consolida, are trebuinţă, pe de o parte, de o dreaptă cumpănire între atribuţiile puterilor Statului, iar, pe de alta, de respectul legilor din partea tuturor locuitorilor ţării.(...)

Pentru a sigura desvoltarea progresivă a instituţiunilor noastre, sânteţi chemaţi, domnilor deputaţi, a vă ocupa cu mai multe proiecte de legi, atingătoare de noua organisare a Statului român.

Nevoile cele mai urgente al Tării, asupra cărora atrag a voastră luare aminte, se pot resuma în următoarele:

întrunirea administraţiunilor ambelor Ţări în mod de a sigura, până la unificarea legilor şi a regulamentelor administrative, aplicaţia celor astăzi în vigoare şi a închezăşui interesele locuitorilor unei părţi a României în momentul când administraţia Tării întregi se concentrează la Bucureştii...)

Organisarea Ministeriilor, în mod de a defini mai bine atribuţiile şi de a da acţiunii administrative o impulsiune mai favorabilă şi o mai mare înlesnire pentru expeduirea lucrărilor. .

Despărţirea bine definită a puterii administrative de cea judecătorească, în mod de a stribui acestei de pe urmă căuşele litigioase în care adeseori administraţia este chemată a se pronunţa.

Proiectul de lege rurală.

Organisarea comunală şi municipală.(...)

Organisarea ramului financiar prin aşezarea definitivă şi unificarea impositelor; înfiinţarea serviciilor de constatare şi de percepţie a dărilor; înfiinţarea unei înnalte instituţii pentru controlul contabilităţii publice; introducerea unui adevărat şi statornic echilibru în budgetul Statului.

Reorganizarea fundamentală a Instrucţiei publice pentru a o aşeza pe nişte base solide, care să garanteze buna creştere morală şi intelctuală a junimii.

O lege de presă, care să asigure libertatea ei şi să împiedice licenţa.

înfiinţarea de căi ferate, atât de strâns legată cu desvoltarea prosperităţii Ţării întregi.(...)

Mai avem încă a complecta unificarea legislaţlunii prin codificarea legilor în ramuriule civile, penale, comerciale şi de procedură.

Vedeţi domnilor, cât de larg e câmpul deschis activităţii voastre. Misiunea aceasta e demnă de a stimula zelul patriotic şi nobila ambiţie a tuturor românilor.

Europa a pus soarta noastră în mâinile noastre. Am toată încrederea că, urmărind cu stăruinţă şi înţelepciune îndeplinirea acestei grele sarcini, procedînd cu liniştea şi maturitatea atât de necesare în discutarea şi resolvarea acestor cestiuni, departe de a compromite instituţiile Ţării şi viitorul ei, vom dobândi adevărata întemeiere a naţionalităţii noastre.

Să ne folosim dar de învăţămintele ce trebuie să decurgă pentru noi din experienţa timpului trecut.(...)

Fiţi singuri, domnilor, că, înfăţişând Europei civilisate o naţiune de cinci milioane de suflete, strâns legate prin solidaritatea de simţiri şi de interese; lucrând cu înţelepciune la consolidarea instituţiunilor noastre şi la aşezarea libertăţilor publice pe temelia singură mântuitoare a ordinii publice, mărgenind acţiunea şi aspiraţiunile noastre în cercul propriilor noastre interese, nu numai că vom garanta prosperitatea şi existenţa României, dar nimeni nu va cugeta a despărţi aceia ce Dumnezeu a lăsat să fie unit.

Dumnezeu să binecuvânteze lucrările domniilor voastre.

Sesiunea adunării unice a Principatelor Române pentru anul 1862 este deschisă.

ALEXANDRU IOAN I.

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamaţii, răspunsuri la scrisori oficiale, p. 65-68)

PROCLAMAŢIA ÎNĂLŢIMII SALE DOMNITORULUI CĂTRE SĂTENII CLĂCAŞI

Sătenilor,

îndelungata voastră aşteptare, marea făgăduinţă dată vouă de Innaltele Puteri ale Europei prin art, 46 al Convenţiei, interesul Patriei, asigurarea proprietăţii fonciare şi dorinţa mea cea mai vie s-au îndeplinit.

»¸eB«»»«ffle^j?»<Ţ^jaîav-^»îwa»n3«3Hri·ţmr:e;®^7®»^w<Kr»^^'«»'ni^^

Claca (boierescul) este desfiinţată pentru de-apururea, şi de astăzi voi sânteţi proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre, în întinderea hotărâtă din legile în fiinţă. /

Mergeţi dar, mai înnainte de toate, la poalele Altarului şi, cu genunchile plecate, mulţămiţi Atotputernicului Dumnezeu, pentru că, prin ajutorul Său, în sfârşit aţi ajuns a vedea această zi frumoasă pentru voi, scumpă inimii mele şi mare pentru viitorul României.

De astăzi, voi sâneţi stăpâni pe braţele voastre; voi aveţi o părticică de pământ, proprietate şi moşie a voastră; de astăzi, voi aveţi o patrie de iubit şi de apărat.

Si, acum, după ce, cu braţul Celui de sus, am putut săvârşi o asemenea mare luptă. Mă întorc către voi, spre a vă da un sfat de Domn şi de Părinte, spre a vă arăta calea pe care trebuie să o urmaţi, de voiţi să ajungeţi la adevărata îmbunătăţire a soartei noastre şi a copiilor voştri.

Claca şi toate celelalte legături silite între voi şi între stăpânii voştri de moşii sânt desfiinţate, prin plata unei drepte despăgubiri.

De acum înnainte, voi nu veţi mai fi cu dânşii în alte legături decât acel ce vor izvorî din interesul şfbuna primire a unora şi altora. Aceste legături însă vor fi pururea neapărate pentru ambele părţi.(...)

Stăpâni liberi pe braţele şi pe ogoarele voastre, nu uitaţi mai înnainte de toate că sânteţi plugari, că sânteţi muncitori de pământ. Nu părăsiţi această frumoasă meserie, care face bogăţia Ţării, şi dovediţi şi în România, ca pretutindenea, că munca liberă produce îndoit decât munca silită. Departe de a vă deda trândăviei, sporiţi încă hărnicia noastră, şi ogoarele noastre îndoit să fie mai bine lucrate, căci de acum aceste ogoare sânt averea voastră şi moşia copiilor voştri.

Ingrijiţi-vă asemena de vetrele satelor noastre, care de astăzi devin comune neatârnate, şi lăcaşuri statornicite ale voastre, din care nimeni nu vă mai poate izgoni. Siliţi-vă dar a le îmbunătăţi şi a le înfrumuseţa; faceţi-vă case bune şi îndestulătoare; încunjuraţi-le cu grădini şi cu pomi roditori. Inzestraţi-vă satele cu aşezăminte folositoare vouă şi urmaşilor voştri. Statorniciţi mai ales şi pretutindenea şcoli, unde copii voştri să dobândească cunoştinţele trebuitoare pentru a fi buni plugari şi buni cetăţeni. Actul din 2 Maiu v-a dat la toţi drepturi; învăţaţi dar pe copii voştri a le preţui şi a le bine întrebuinţa.

Şi, mai presus de toate, fiţi şi în viitor aceia ce aţi fost şi până acum, şi

chiar în timpurile cele mai rele, fiţi bărbaţi de pace şi de bună rânduială; aveţi încredere în Domnul vostru, care vă doreşte tot binele.(...)

ALEXANDRU IOAN

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamaţii, răspunsuri la scrisori oficiale, p. 126-128)

MESAGIUL
M.S. DOMNITORULUI PENTRU DESCHIDEREA CORPURILOR LEGIUITOARE PE 1865-66

Domnilor Senatori,

Domnilor Deputaţi, (...)

Meritul cel mare al epocei noastre este că ea a recunoscut şi a pus în lucrare ideile roditoare de solidaritate şi de înţelegere care leagă toate naţiile lumii prin interesele lor, şi care le vor apropia mai mult în viitorime, prin sentimentele de frăţie şi de stimă reciprocă. De aici vine acest mare concurs de la popor la popor, în care fiecare naţie aduce tributul geniului său, şi care permite tuturor să preţuiască şi să admire progresele neîncetate ale spiritului omenesc.(...)

Demonstraţiile ce am primit de la toate districtele în urma acestor evenimente dovedesc acordul şi încrederea reciprocă a Tronului cu Ţara: Popor şi Domn veghiază cu aceiaşi băgare de seamă asupra drepturilor României şi preţuiesc cu aceiaşi lealitate raporturile seculare care există între România şi Imperiul otoman. Popor şi Domn voiesc triumful ideilor liberale proclamate la 2/14 Maiu; într-un cuvânt poporul român şi Domnul său sânt strâns uniţi într-una şi aceiaşi gândire, liniştea şi prosperitatea scumpei noastre patrii.

împrejurarea aducând a vorbi despre persoana mea, eu vă declar în această ocasiune solemnă că singura mea ambiţie este de a păstra dragostea poporului român, este în adevăr de a fi folositor patriei mele, de a menţinea drepturile ei neatinse.

Fiţi convinşi că eu n-aş vrea o putere care nu s-ar întemeia decât pe forţă. Fie în capul ţării, fie alături cu d-voastră, eu voiu fi totdeauna cu ţara pentru ţară, fără altă ţintă decât voinţa naţională şi marile interese ale României. Eu voiesc să fie bine ştiut că niciodată persoana mea nu va fi o împidecare la orice eveniment care ar permite de a consolida edificiul politic la a cărui aşezare am fost fericit a contribui.

în Alexandru loan I-iu, Domn al Românilor, Românii vor găsi totdeauna pe colonelul Cuza, pe acel colonel Cuza, care a proclamat în Adunarea ad-hoc şi Camera electivă din Moldova marile principii ale Regeneraţiei României, şi care, fiind Domn al Moldovei, declara oficialmente Innaltelor Puteri garante, când primia şi Coroana Valahiei, că el primeşte această îndoită alegere ca

m

expresiunea neîndoilenică şi statornică a voinţei naţionale pentru Unire – însă numai ca un deposit sacru.(...)

ALEXANDRU IOAN

(Cuza Vodă, Mesagii, proclamaţii, răspunsuri la scrisori oficiale, *p. 187-197)*

CAROL I
PROCLAMAŢIA DIN 11(23) MAIU 1866

Români,

în destfnurile omeneşti nu este o datorie mai nobilă decât aceea de a fi chemat a mănţinea drepturile unei naţiuni şi a consolida libertăţile ei.

O misiune aşa deînsemantă M-a decis să părăsesc frără preget o poziţiune independentă, familia şi ţara de cari am fost legat prin legămintele şi suvenirile cele mai sacre, pentru a urma apelului vostru.

Primirea plebiscitului, care a pus pe capul meu Coroana lui Ştefan cel Mare şi a lui Mihai Vitezul, îmi impune o mare răspundere. Sper însă că-mi va fi dat, cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu un întreg devotament, a asigura nouei mele patrii o existenţă fericită şi demnă de trecutul ei.

Români! Sunt al vostru din toată inima şi din tot sufletul. Puteţi să vă întemeiaţi pe Mine în orice timp, precum Eu Mă întemeiez pe voi.

Dată în capitala Noastră,Carol Bucureşti, în 11 Mai, 1866.

(Regele Carol I al României, Cuvântări şi scrisori, voi I, Bucureşti, 1909, p. 17)

Jurământul Domnului pe Constituţie

30 iunie/12 Iulie 1866.

(Constituţia fusese votată în unanimitate la 29 Iunie şi în ziua următoare Domnul a depus jurământul pe ea.)

Jur a păzi Constituţiunea şi legile poporului român, a menţine drepturile lui naţionale şi integritatea teritoriului.

CAROL

DOMNUL CĂTRE ADUNAREA CONSTITUANTĂ

30 Iunie/ 12 Iulie 1866

(După depunerea jurământului pe Constituţie, Domnul relevă importanţa acesteia pentru naţiune şi pentru Sine ca Suveran, în deosebi. Elogiază naţiunea română care a luptat pentru principiul unirii şi al prinţului străin şi trasează un program de activitate în chestiunile interne şi externe ale României, cerând în acelaşi timp unirea tuturor pentru propăşirea patriei.)

Domnule preşedinte, Domnilor Deputăţii

Actul ce s-a îndeplinit este cel mai însemnat în viaţa unui popor. Prin Constituţiunea ce dăm astăzi Statului român realizăm aspiraţiunile legitme ale naţiunii, garantând interesele tuturor stărilor, precum şi toate drepturile ce cetăţeanul trebuie să găsească într-o societate civilizată.

Acest act pentru mine în parte este cel mai solemn al vieţii mele, căci el este pactul definitiv, care mă leagă pentru totdeauna cu destinele nouăi mele patrii, cu România.

Dacă naţiunea română a putut trece peste atâtea secole de suferinţe şi încercări grele, fără a-şi pierde existenţa ei, aceasta o datoreşte nu numdl valorii braţului strămoşilor noştri, dar şi înţelepciunii şi răbdării, care au caracterizat în toate timpurile pe acest popor. El a ştiut să-şi apere ţara şi drepturile, menţinându-şi aspiraţiunile sale în cercul putinţei şi în limitele însemante de poziţiunea sa geografică.

Zdruncinată prin luptele interioare, naţiunea română a alergat la principiul Unirii şi al principelui străin, ca la singurul liman de scăpare, ca la singurul mijloc de consolidare şi prosperitate. Astăzi, când această dorinţă este îndeplinită, prin abnegarea, persistenţa şi prudenţa românilor, precum şi prin solicitudinea Curţii suzerane şi a înaltelor Puteri garante; astăzi, în sfârşit, când prin Constituţiune bazele legilor noastre sunt fixate şi statornicite, trebuie să ne dăm mâna cu toţii şi, strâns uniţi, să menţinem, să desvoltăm şi să întărim aceea ce am dobândit.

Urmând cu linişte şi demnitate pe această cale, vom fi respectaţi din afară şi ne vom atrage bunăvoinţa înaltei Porţi şi a înaltelor Puteri garante.

în afară, ca şi înăuntru, linia noastră de purtare e simplă.(...)

- Nu suntem aliatul nici unei Puteri şi vom pune toate silinţele noastre a nu crea nici o dificultate Puterilor învecinate. Intersul nostru cere a trăi în

cea mai bună armonie cu dânsele.

Ţinta precupaţiunilor şi a lucrărilor naţiunii trebue să fie desvoltarea puterilor ei morale şi materiale.

Ridicarea Bisericii române, restabilind-o pe bazele canoanelor şi întărirea simţimântului religios în inimile noastre, răspândirea învăţământului în toate clasele, o justiţie şi o administra,tiune bună, care să stârpească, prin urmărirea şi pedepsirea culpabililor, toate abuzurile, o ordine şi o economie în finanţe, pentru a face să înceteze strâmtoarea de care sufere astăzi societatea şi pentru a da un nou sbor înavuţirii naţionale, îmbunătăţirea agriculturii, izvorul cel mai mare al bogăţiei noastre, înmulţirea căilor de comunicaţiune şi înfiinţarea institutelor de credit, ca singurele mijloace pentru a da o impulsiune comerţului: iată probleme ce trebue să rezolvăm.

Ţara a intrat într-o stare normală. Un guvern monarhic constituţional este aşezat. Să stăruim dar cu toţii, ca prin leala şi sincera aplicare a principiilor acestei Constituţiuni, ea să poată produce binefăcătoarele ei roade.

Domnilor Deputaţi! Străin la orice lupte, trecutul pentru mine nu consistă decât în faptele cele frumoase ale acestei naţiuni. Cu această sacră avere, toţi întruniţi, vom putea merge cu înlesnire şi siguranţă pe calea ce este deschisă înainte-ne.

Bucureşti, în 30 Iunie 1866

Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914) (Ed. îngrijită de C.C. Ciurescu, voi. I, Bucureşti, 1939 p. 15-17)

MANIFEST CĂTRE ŢARĂ

Poradim, 27 August/8 Septembrie 1877

(Intrând în lupte pe câmpiile Bulgariei, Domnul îndreaptă spre ţară această chemare de mobilizare a conştiinţelor. Arată temeiurile care am împins pe români la război şi rosturile de viitor ale Statului român independent la gurile Dunării.)

CAROL I,

Prin graţia lui Dumnezeu şi voinţa naţională, Domn al Românilor.

La toţi de faţă şi viitori, sănătate.

Români,

După două secole de slăbiciune şi de înjosire naţională, voi astăzi aţi reluat arma în mână.

Oştirile ţării au trecut Dunărea!

Punându-mă în fruntea apărătorilor drepturilor şi independenţei patriei, simt trebuinţă a-mi împărtăşi cugetările şi speranţele cu naţiunea care mi-a încredinţat destinările sale.

Intrând în Bulgaria, noi intrăm în partea activă a unui război pe care nu l-am dorit, nu l-am provocat, pe care cu toţi i am cercat să-l delăturăm, dar pe care, odată fiind nevoiţi a-l primi, vom şti a-l purta cu curajul şi statotnicia unui popor care are conştiinţa drepturilor sale, care are virtutea de a le susţinea.

încă de pe când au început neînţelegerile politice între Imperiul Rusiei şi între Poarta Otomană/...) am stăruit pe lângă toate marile Puteri europene ca ele să afle mijlocul de a chezâşui României, pe timpul marelui conflict, drepturile unei binefăcătoare neutralităţi, pe care tot ele ni le asiguraseră în timpul păcii.

Din nenorocire, stăruinţele noastre au rămas zădărnicite. Marile Puteri nu s-au crezut în poziţiune de a ne feri dânsele de pericolele unui război, pe care noi singuri încă mai puţin îl puteam depărta de la hotarele noastre.

Cu toată prudenţa ce guvern şi naţiune am arătat în aceste îngrijitoare împrejurări/...)

Poarta nu a voit să ţie seama de greutăţile poziţiunii României şi înăăile ei loviri au fost îndreptate în contra noastră/...)

în faţa acestei dureroase stări de lucruri, Corpurile noastre Legiuitoare s-au rostit în unicul mod potrivit cu demnitatea, cu drepturile şi cu interesel ţării. Am rupt vechile legături rău definite cu înalta Poartă, am proclamat independenţa absolută a României/...)

Expuşi a pierde prin pasivitatea noastră chiar şi ceea ce mai posedăm, neavând nici-o garanţie că Turcia ar face o deosebire între războiul defensiv şi între războiul ofensiv, datori a coopera pe lângă armatele imperiale ruse, pentru ca cu orice preţ să grăbim finitul acestui război, acţiunea ne este reclamată de împrejurări, dictate de interesele noastre

naţionale şi economice, imperios impusă de însuşi simţimântul de conservaţiune.

Români,

Această dură extremitate, iar nu ambiţiunea personală, nu pofta de glorie sau de cuceriri, ne scoate din poziţiunea defensivă.

După stăruinţele a trei generaţiuni, după suferinţele şi sacrificiile părinţilor noştri şi mulţumită generoasei protecţiuni a marilor Puteri europene, Statul român s-a format. A sosit acum timpul ca acest Stat să dovedească şi el Europei, prin energia şi abnegaţiunea tuturor claselor societăţii sale, şi mai

ales prin braţul fiilor săi, că România are vitalitate, că ea are forţe proprii ale sale, că ea cu conştiinţa misiunii sale la gurile Dunării, că are bărbăţia de a o putea împlini!

Alături cu drapelul Augustului Imperator al Rusiilor, pe unde stă scris: « Emanciparea popoarelor creştine din Orient», să înălţăm şi noi drapelul nostru, care poartă semnul de viaţă de sine stătător semnul de independenţă al statului român. ■

Iubirea cu care veţi susţinea şi îmbărbăta pe fraţii şi fiii voştri, care au trecut Dunărea spre a afirma vitalitatea şi forţa României, va înzeci avântul şi valoarea lor.

Cu deplină dar încredere în concursul unanim şi necurmat al tuturor claselor naţiunii şi în convingerea că vă veţi îndeplini toţi, cu sfinţenie, de la mic până la mare, şi în orice împrejurare, datoriile voastre către patrie, noi intrăm făţiş în luptă, înălţând vechiul strigăt cu care mai ales au învins părinţii voştri:

«înainte cu Dumnezeu, pentru ţara noastră, pentru legea noastră».

Dat în cartierul Nostru Domnesc, la Poradim, la 27 August 1877.

CAROL

Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914), *voi I, p. 258-263)*

MESAJ LA DESCHIDEREA CORPURILOR LEGIUITOARE 15/27 noemvrie 1881

(...)

Astăzi mai cu seamă credem că vom putea să ne aplicăm cu o stăruinţă şi mai deplină la însemanta lucrare de îmbunătăţire a organizaţiunii noastre; căci împrejurările din afară ne fac să sperăm o epocă de linişte şi de pace. Este destul, în adevăr, să privim stăruinţa egală pusă de fiecare din marile Puteri în rezolvarea chestiunilor ridicate prin Tratatul din Berlin şi care rămăsese în suşpensl apropierea ce în timpii din urmă s-a întărit din nou între Suveranii unora din Statele cele mari, mai ales dintre Statele învecinate cu noi; să privim în fine cordialitatea ce în genere caracterizâ rapoartele marilor Puteri între dănsele, pentru ca să ne încredinţăm c-avem

atâtea dovezi aş putea zice garanţii, că menţinerea păcii e una din preocupările de căpetenie

taawHiHmsffissssiin^gaisRmnwism^AraBasniaciKi^^ a tuturor Statelor mari şi dacă în existenţa Statelor puternice, care prin luptă pot obţine satisfacerea intereselor lor, menţinerea păcii se consideră astăzi ca o condiţiune din ce în ce mai trebuitoare, cu atât mai mult se impune o asemenea condiţiune Statelor mai mici, care nu pot decât să sufere de consecinţele războiului. '

Aşa dar, timpul e bine ales ca să ne ocupăm de completarea şi de îmbunătăţirea legislaţiunii noastre şi să dăm mai cu osebire intereselor noastre economicce o desvoltare potrivită cu rodirea şi cu avuţiile pământului ţării noastre. Aţi văzut că a fost destul să se înlesnească condiţiunile de navigaţiune pe marea cale a Dunării, să construim parte din şoselele şi din căile noastre ferate, să dăm intereselor private asigurarea unei administraţiuni şi a unei justiţii regulate, pentru ca ţara să ia în scurt timp un avânt de prosperitate necunoscută până aci. Aceasta a surprins pe mulţi şi a fost o revelaţiune pentru cei care nu cunoşteau avuţiile pământului nostru şi se îndoiau de activitatea şi aptitudinile poporului român.

Negreşit, ne-am dat mari silinţe pentru a obţine asemena rezultate; acele silinţe trebuesc însă urmate, căci rezultatele dobândite sunt departe de a fi îndestulătoare şi trebuiesc privite numai ca un îndemn la noi sacrificii. Numeroşi paşi înainte sunt încă de făcut, atât în ramura agriculturii cât şi în aceea a industriei miniere, care până astăzi a rămas ascunsă în sânul pământului.

Căile ferate pe care le-aţi votat anul trecut, pentru punerea în legătură a trei din minele noastre de sare cu reţeaua principală sunt acum în lucrare.f...) în ceea ce priveşte agricultura, s-au luat măsuri nemerite pentru a pune productele noastre în stare de a concura, prin calitate şi ieftinătate, cu acele din alte ţări.

Comiţiile agricole şi concursurile de agricultură şi industrie au început a funcţiona regulat în mai multe judeţe şi nu mă îndoiesc că legea ce aţi votat la finele sesiunii trecute va da în curând roadele sale.

Construcţia dockurilor şi intrepozitelor este în studiu; porturile din mai multe oraşe vor fi în curând înzestrate cu cheiuri, ce în multe părţi sunt deja date în construcţiune şi băncile agricole sunt în ajun de a începe a funcţiona.

Pe lângă acestea, Ministrul meu de Lucrări Publice va prezintă diferite proiecte de legi, între care şi unele relative la înfiinţarea unui Minister de

Agricultură, Comerţ, Industrie şi Domenii, la reorganizarea Ministerului Lucrărilor Publice şi a corpului tehnic, la înfiinţarea regulelor privitoare la societăţi anonime şi un proiect relativ la modificarea legii asupra Camerelor de Comerţ.f...)

KMMmWm«MBSSW8MraGW3Km»MSRIHaWHm^^

întins şi roditor este câmpul activităţii d-voastre legislative în actuală sesiune. După ce aţi încheiat limita edificiului nostru politic, o sarcină nouă şi nu mai puţin laborioasă începe de acum pentru d-voastră aceea de a consolida marea operă la care a lucrat un lung şir de generaţiuni spre a funda Statul român, de a îndrepta, prin măsuri înţelepte şi prevăzătoare, aceea ce nestatornicia timpului şi pripa evenimentelor au putut lăsa încă nedesăvârşit. Sunt convins că, şi în această sarcină, reprezentaţiunea naţională va fi, ca întotdeauna, la înălţimea menirii sale şi oricare ar putea fi deosebirile de păreri în privinţa mijloacelor celor mai nemerite spre a ajunge la soluţiunea chestiunilor supuse deliberărilor d-voastre, deosebiri care este firesc să se producă în sânul unor mari corpuri în care se desbat interesele diverse, în care sunt reprezentate forţele vii şi inteligente ale societăţii, sunt bine încredinţat însă şi întregul nostru trecut este spre aceasta cel mai sigur garant, că oricând se va atinge de onoarea şi de drepturile noastre naţionale, aici ca şi pe Tron, ca şi în ţară, nu va mai fi decât un cuget, care va ţine deştepte toate minţile, care va face să bată frăţeşte toate inimile, care va afla gata toate devotamentele, toate bărbăteştile sacrificii: România, pe care pururea Dumnezeu s-o binecuvânteze!

Sesiunea ordinară a Corpurilor Legiuitoare este deschisă.

CAROL

[Cuvântările Regelui Carol I (1866-1914), p. 374-380)

■ FERDINANDI
PROCALAMŢIE LA DECLARAREA RĂZBOIULUI PENTRU ÎNTREGIREA NEAMULUI

Români,

Războiul care de doi ani a încins mai strâns hotarele noastre a sdruncinat adânc vechiul aşezământ al Europei şi a învederat că pe viitor numai pe temeiul naţional se poate asigura viaţa paşnică a popoarelor.

Pentru neamul nostru el a adus ziua aşteptată de veacuri de conştiinţa naţională, ziua unirii lui.

După vremuri îndelungate de nenorociri şi de grele încercări, înaintaşii noştri au reuşit să întemeieze Statul Român prin Unirea Principatelor, prin războiul independenţei, prin munca lor neobosită pentru renaşterea naţională.

Astăzi ne este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceiace Mihai Viteazul a înfăptuit numai pentru o clipă: unirea Românilor de pe cele două părţi ale Carpaţilor.

De noi atârnă astăzi să scăpăm de sub stăpânirea străină pe fraţii noştri de peste munţi şi din plaiurilr Bucovinei, unde Ştefan cel Mare doarme somnul lui de veci.

în noi, în virtuţiule, în virtejia noastră, stă putinţa de a le reda dreptul ca într-o Românie întregită şi liberă de la Tisa până la mare, să propăşnească în pace potrivit datinilor şi aspiraţiunilor gintei noastre.

Români,

însufleţiţi de datoria sfântă ce ni se impune, hotărâţi să înfruntăm cu bărbăţie toate jertfele legate de un crâncen război, pornim la luptă cu avântul puternic al unui popor care are credinţa neclintită în menirea lui.

Ne vor răsplăti roadele glorioase ale isbândei.

Cu Dumnezeu înainte!

Ostaşi,

V-am chemat ca să purtaţi steagurile voastre peste hotarele unde fraţii voştri vă aşteaptă cu nerăbdare şi cu inima plină de nădejde.

Umbrele marilor Voevozi Mihai Vitezul şi Ştefan cel Mare, a căror rămăşiţe zac în pământurile ce veţi desrobi, vă îndeamnă la biruinţă ca vrednici urmaşi ai ostaşilor cari au învins la Răsboieni, la Călugăreni şi la Plevna.

Veţi lupta alături de marile naţiuni cu cari ne-am unit.

O luptă aprigă vă aşteptă. Cu bărbăţie să-i îndurăm însă greutăţile şi cu ajutorul lui Dumnezeu isbânda va fi a noastră.

Arătaţi-vă deci demni de gloria strămună.

Dealungul veacurilor un neam întreg vă va binecuvânta şi vă va slăvi.

Bucureşti, 15 August 1916.

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, Bucureşti, 1922, p. 95-97)

KiVHinHMMMaemmaaMBHRMaMaMMMaMMMtfflKaK' PROCLAMAŢIA

CĂTRE POPORUL ROMÂNESC

Români,

Se încheie anul de când, credincioşi neamului, am declarat război Austro- Ungariei. De atunci ne aflăm în luptă cu Germania şi cu aliafii ei.

Războiul nostru nu porni din dorinţa de cucerire. Viaţa şi roadele muncii voastre ne-au fost prea scumpe ca să ne fi gândit la risipa lor în scopuri de deşartă strălucire.

Războiul nostru este un război sfânt.

A nu-l fi declarat ar fi fost o îndoită trădare: faţă de înaintaşii noştri şi faţă de şirul generaţiunilor cari vor să vie.(...)

Vremi de veacuri nu am avut decât un gând: «veni-va ceasul să fim iarăşi împreună». (...)

Oricât am suferi trebuie să urmăm soarta şi să asigurăm menirea neamului nostru.

Eri şi mai ales azi suntem aliaţi cu aproape toate popoarele de pe faţa pământului,\. Bătându-ne pentru dezrobirea moşiei strămoşeşti, ne batem pentru triumful libertăţii şi al dreptăţii în omenirea întreagă.

Biruinţa este sigură. Nimic şi nimeni nu o poate împiedica.

Aliaţii şi noi vom învinge.

Vom învinge oricare ar fi întâmplările nestatornice şi trecătoare ale acestui război uriaş şi ne vom întoarce într-o patrie preamărită.

în locul României, de ieri vom dobândi România de mâine, aşa cum au mângâiat-o în visurile lor părinţii noştri, aşa cum o vom lăsa moştenire urmaşilor noştri.

Eroismul uimitor al ostaşilor, – admiraţi de lumea toată, – a fost susţinut de bărbăţia voastră, a acelora de acasă. în mijlocul celor mai groaznice încercări aţi rămas statornici în credinţa şi hotărârea voastră de a jertfi tot pentru cinste, pentru drept, pentru biruinţă.

Atacaţi de armata celei mai putenice împărăţii, am fost siliţi să părăsim două treimi din scumpul nostru pământ. Şi soarta a vrut să îndurăm şi vedenia chinurilor cumplite la cari sunt supuşi cei rămaşi sub călcâiul vrăjmaşului.

Şi aşi rămas neclintiţi.

Ş-aţi dat cea mai frumoasă pildă de înălţare sufletească.

Al doilea an de război, începând acum, ne va găsi tot aşa de hotărâţi, tot aşa de neclintiţi.

Prin suferinţele noastre vom câştiga dreptul la viaţa românilor de

pretutindeni, singura viaţă care are preţ pentru noi toţi.

Sus inimile şi strânşi uniţi împrejurul steagului acoperit de glorie prin vitejia ostaşilor, să nu iasă din piepturile noastre decât un singur strigăt: «înainte pentru România Mare».

Iaşi, 14 august 1917.

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 114-116)

CUVÂNTARE LA MASA SOLEMNĂ DIN ZIUA INTRĂRII TRIUMFALE ÎN BUCUREŞTI

Per aspera ad astra', – glăsueşte o veche deviză ce cu drept cuvânt se potriveşte cu vremurile din urmă. Au trecut doi ani de când copleşiţi de forţe mult superioare, am fost siliţi să părăsim. Capitala ţării şl o mare şi bogată parte a teritoriului nostru în mâinile unui vrăjmaş care a vrut să ne pedepsiască pentru că am tras sabia împotriva lui, împinşi de un ideal ce nu putea fi înfăptuit decât prin luptă şi prin sânge.

Am trăit în acest răstimp clipe de mare mulţumire sufletească, când vitejii noştri ostaşi au ţinut piet unui vrăjmaş puternic şi trufaş, când pe munţii Moldovei şi pe malul Şiretului au învăţat pe oştirile teutone, că pe aici nu se trece. Rămaşi singuri, în urma evenimentelor de la vecinul nostru, am fost siliţi şi noi să ne supunem pentru un timp unei forţe mai tari şi a urmat o epocă de durere, de suferinţe şi de chinuri sufleteşti pentru mine şi poporul meu. în aceste timpuri însă am avut o mângâiere din cele mai duioase, care m-a susţinut şi care a oţelit şi inima şi mintea mea, spre a fi mereu credincioos hotărârii ce luasem în august 1916, că nu voi înceta de a mă împotrivi unei situaţii impuse până ce nu vom căpăta ce era dreptul nostru sfânt, ce era înscris în cartea neamului acestuia iubit de Dumnezeu.(...)

Prin luptele crâncene, prin vitejia ostaşului român, armata a bine meritat de la patrie, prin demnitatea lui în zilele de grea încercare, prin încrederea în viitorul ţării, poporul meu a câştigat stima lumii întregi.(...)

[1] „Pe căi aspre către stele."

în aceste momente am câştigat convingerea că talpa ţării, ţăranul

român şi toţi acei cari muncesc şi cari cu braţul şi sângele lor apărau pământul strămoşesc cu vitejia strămoşească, merită o solicitudine deosebită şi că împroprietărirea ţăranului este răsplata binemeritată pentru jertele ce airdepus pe altarul ţării.

Când am luat moştenirea întemeietorului României moderne, am făgăduit înaintea reprezentanţilor naţiunei că voiu fi bun Român. Cred că m-am ţinut de cuvânt. Grele au fost timpurile, mari au fost jertfele, dar strălucită este răsplata, şi astăzi pot spune cu fruntea senină: faţă de Dumnezeu şi faţă de poporul meu, am conştiinţa curată.

Per aspera ad astra. După zilele negre de restriște, după luni de grele încercări, a răsărit soarele asupra zilei de bucurie, când putem culege roadele încrederii noastre în noi înşine şi în trăinicia neamului românesc. Ceeace strămoşii au visat, ideea pentru care generaţiile trecute au suferit şi au lucrat, idealul pentru care toată suflarea românească a nădăjduit, iar ostaşii noştri, şi-au vărsat sângele, azi a devenit un fapt îndeplinit. Azi Mama România poate strânge pe toţi copiii iarăşi la sânul ei. Basarabia şi Bucovina, cele două fiice răpite, s-au întors una după alta în casa părintească, iar Ardealul, frumosul leagăn al poporului român, de unde au descălicat întâii Voevozi ai ţărilor româneşti, au votat azi la «Alba Iulia» unirea cu regatul român. Salutând printre noi pe solii din ţările româneşti, cari ne-au adus din partea fraţilor lor aceste bune vestiri, să-mi fie îngăduit să aduc prinosul meu de adâncă şi neperitoare recunoştinţă poporului meu şi tuturor bărbaţilor cu iubire de neam, cari cu patriotismul lor cald, cu sfatul lor chibzuit, cu voinţa lor nestrămutată, m-au ajutat pe mine şi pe ţară, să putem înfăptui visul nostru secular.

Să unim deci sufletele noastre, să unim toate puterile noastre, închinând toate energiile binelui obştesc, ca să putem face faţă unui viitor strălucit, care se deschide înaintea privirilor noastre, întemeiat pe baze sănătoase şi democratice. Binecuvântarea generaţiunilor viitoare va fi răsplata noastră neperitoare. .

Şi acum, în această zi măreaţă, să unim glasurile noastre şi să strigăm din adâncul sufletului: Trăiască scumpa noastră Românie întregită şi deapurura nedespărţită.

18 noiembrie/ 1 decembrie 1918

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 123-125)

CUVÂNTARE LA MASA DIN ZIUA ÎNMÂNĂRII ACTULUI DE UNIRE DE LA ALBA-IULIA

în această zi plină de cea mai curată bucurie, când venind ca soli din frumosul Ardeal mi-aduceţi hotărârea de la Alba-Iulia, luată de un popor întreg, de a fi unit deapururea cu Regatul Român, vă zic din adâncul sufletului: bine aţi venit în zidurile acestuui Palat care a fost martor celor mai mari evenimente din Istoria modernă română.

Ne-aţi adus nu numai dorul împlinit a câtorva milioane de suflete, ne-aţi adus şi inimile lor, şi în primirea plină de dragoste frăţească ce a-ţi găsit-o între noi, aţi putut simţi pulsul Tărei Mume ce bate în acelaş ritm cu al vostru.

în frmoasa sa cuvântare d. Coldiş a spus astăzi că unirea tuturor Românilor era o necesitate istorică. Această necesitate a fost înţeleasă de toţi oamenii cu inimă patriotică de dincoace şi de dincolo de Carpaţi, de la Nistru până la Tisa; dar dacă aşa fusese scris în destinele neamului românesc, evoluţia istorică avea nevoie de instrumente. Dumnezeu care a ocrotit necontenit în cursul veacurilor poporul românesc, i-a dat bărbaţi cari au ţinut sus stindardul ideii naţionale şi lor le-a dăruit suflet românesc, le-a întărit mintea şi oţelit braţul, ca să ducă barca românismului prin toate vitejiile vremurilor până la limanul dorit, unde după atâtea trude, atâtea suferinţe culegem roadele bine meritate ale unei lupte seculare.

-Azi când vedem înaintea minţii şi înaintea ochilor noştri săvârşită clădirea măreaţă ce Mihai Viteazul începuse şi pe care generaţii întregi apoi au visat-o, aduc prinosul meu de recunoştiinţă tuturor acelor cari în toate colţurile unde sună dulcele graiu românesc au pus sufletul şi puterile lor în serviciul idealului naţional.

După Basarabia, după Bucovina, mai lipsia o piatră din cele mai scumpe: Ardealul cu ţinuturile din Ungaria locuite de Români. Azi ne-aţi adus şi această ultimă piatră a clădirii, care încoronează marea operă de unire.

Putem privi cu încredere în viitor, căci temeliile sunt puternice, bazate pe principii democratice ce sunt o chezăşie pentru desvoltarea firească a unei vieţi sănătoase, ele sunt cimentate prin credinţa nestrămutată a unui şir întreg de generaţii, de apostoli ai idealului naţional, ele sunt şi sfinţite prin sângele vitejilor mei ostaşi cari au luptat şi au murit pentru unire.(...)

1 decembrie 1918

(Cuvântări de Ferdinand I regele României 1889-1922, p. 177-178)

sai.

Capitolul VIII

ACTELE FUNDAMENTALE ALE UNITĂŢII NAŢIONALE DIN 1918

CONVENŢIA POLITICĂ ÎNCHEIATĂ ÎNTRE ROMÂNIA, FRANŢA, MAREA BRITANIE, ITALIA ŞI RUSIA (BUCUREŞTI 4/17 AUGUST 1916)

Exemplarul nr. 5
Convenţie politică
INTRE sebsemnaţii:

1. *Contele Saint-Aulaire,* trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Republicii franceze pe lângă Maiestatea Sa regele României;

2. *Sir Ceorge Barclay,* trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Maiestăţii Sale, regele Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei şi al dominicanelor britanice de peste mări, împărat al Indiei, pe lângă Maiestatea sa regele României;

3. Baron Fasciotti, *trimis extraordinar şi ministru plepontenţiar al Maiestăţii Sale regele Italiei, pe lângă Maiestatea sa regele României;*

Domnul *Stanislas Poklevsky – Koziell,* trimis extraordinar şi ministru plepontenţiar al Maiestăţii Sale, ţarul tuturor Rusiilor, pe lângă Maiestatea sa regele României, special împuterniciţi de guvernele respective, pe de o parte, şi domnul *Ion I.C. Brătinau,* preşedintele Consiliului de Miniştri al României, în numele guvernului român, pe de altă parte, s-au convenit cele ce urmează: Articolul I

Franţa, Marea britanie, Italia şi Rusia garantează integritatea teritorială a Regatului României pe toată întinderea frontierelor sale actuale.

Articolul II

România se angajează să declare război şi să atace Austro-Ungaria în

condiţiile prevăzute de Convenţia militară. România se angajează totodată să

.■tM»»aaH«maKwiB^£^raMoamuNairaimM!sm0i»NHKaro^ ;

înceteze, din momentul declarării războiului, toate relaţiile economice şi schimburile comerciale cu toţi inamicii Aliaţilor.

Articolul III

Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia recunosc României dreptul de a anexa teritoriile monarhiei austro-ungare stipulate şi delimitate de articolul IV.

Articolul IV

Limitele teritoriale menţionate la articolul precedent sunt fixate după cum urmează:

Linia demarcaţiei va începe pe Prut, într-un punct al actualei frontiere, între Rusia şi România, în apropiere de Noua Suliţă, şi va urca din nou de-a lungul acestui fluviu până la frontiera Galiţiei, la confluenţa Prutului cu Ceremuşul. în continuare, ea va urma frontiera Galiţiei şi a Bucovinei şi cea a Galiţiei şi a Ungariei până la punctul Stog, cota 1655; de aici ea va urma linia de separaţie a apelor Tisa şi Vişeu, pentru a atinge Tisa şi satul Trebusa, în amonte de punctul unde ea se uneşte cu Vişeul. Din acest punct, ea va coborî pe talvegul Tisei până la 4 kilometri în aval de confluenţa sa cu Someşul, lăsând satul Vasarosnameny, României. Ea va continua apoi în direcţia sud-vest până la un punct situat la şase kilometri la est de oraşul Debreţin. Din acest punct, ea va atinge Crişul la trei kilometri în aval de confluenţa celor doi afluenţi ai săi (Crişul Alb şi Crişul Repede). Ea se va împreuna apoi cu Tisa la înălţimea satului Algyo, la nord de Seghedin, trecând, la vest de satele Oroshaza şi Bekersamson, la trei kilometri, de care ea va forma o mică curbă, de la Algjo, linia va coborî pe talvegul Tisei până la confleunţa acesteia cu Dunărea şi, în sfârşit, va urma talvegul Dunării până la actuala frontieră a României.

România se angajează să nu ridice fortificaţii în faţa Belgradului, într-o zonă ce urmează a fi determinată ulterior şi să nu menţină în această zonă decât forţele necesare serviciului de poliţie. Guvernul regal român se angajează să despăgubească în termen de doi ani începând cu încheierea păcii, pe sârbii din regiunea Banatului care, abandonându-şi proprietăţile ar dori să emigreze.

Articolul V

Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia pe de o parte, şi România pe de altă parte, se angajează să nu încheie pace separată sau pace generală

decât împreună şi în acelaşi timp.

Franţa, Marea Britanie, Italia şi Rusia se angajează de asemenea, ca la tratativele de pace, teritoriile monarhiei austro-ungare, stipulate la Articolul IV, să fie anexate Coroanei României.

xw>u^iBMtagNaMnMaKsa3i«c>MmgaManK£»BnmKi^t<!£>90c^^^^

Articolul VI

România se va bucura de aceleaşi drepturi ca şi Alia[ii ei, de tot ce are legătură cu preliminariile, cu negocierile păcii, precum şi cu dezbaterea problemelor ce vor fi supuse hotărârilor Conferinţei de pace.

Articolul VII

Puterile contractante se angajează să păstreze secretă prezenta convenţie până la încheierea păcii generale.

încheiat la Bucureşti, la 4/1 7 august 1916, în 5 exemplare.

Ministerul Franţei: semnat – Saint – Aulaire

Ministerul Marii Britanii: semnat – Barclay

Ministrul Italiei: semnat – Fasciotti

Ministrul Rusiei: semnat – Poklevsky

Preşedintele Consiliului de Miniştri al României: semnat – Brătianu

Bucureşti. 4/17 august 1917

Pentru copie conformă: ataşat militar, M. Despres.

(1918 la Români. Documente, voi. I, Bucureşti, 1984, p. 766-767)

DECLARAŢIA DE RĂZBOI A ROMÂNIEI CĂTRE AUSTRO-UNGARIA (14/27 AUGUST 1916)

Alianţa încheiată între Germania, Austro-Ungaria şi Italia nu avea, după .însăşi declaraţiile guvernelor, decât un caracter esenţialmente conservator şi de apărare. Obiectivul său principal era de a asigura ţările aliate împotriva oricărui atac din afară şi de a consolida starea creată prin tratatele anterioare, în dorinţa de a pune de acord politica sa cu aceste tendinţe pacifice, România s-a alăturat acestei Alianţe.

Dedicată operei sale de reconstrucţie internă şi credincioasă hotărârii de a rămâne în regiunea Dunării de Jos un element de ordine şi de echilibru. România nu a încetat de a contribui la menţinerea păcii în

Balcani. Ultimele războaie balcanice distrugând statu-quo-ul, i-au impus o nouă linie de conduită. Intervenţia sa a grăbit pacea şi a restabilit echilibrul; ea s-a mulţumit pentru ea însăşi cu o rectificare a frontierei care îi dădea mai multă siguranţă împotriva unei agresiuni şi care, în acelaşi timp, îndrepta nedreptatea făcută în detrimentul său la Congresul de la Berlin. Dar, în urmărirea acestui scop,

România a avut decepţia să constate că nu a întâlnit la Cabinetul de la Viena atitudinea la care era în drept a se aştepta.

Când a izbucnit actualul război. România, la fel cum a făcut Italia, a refuzat de a se alătura la declaraţia de război a Austro-Ungariei despre care ea nu a fost prevenită de către cabinetul din Viena. În primăvara anului 1915, Italia a declarat război Austro-Ungariei: Tripla Alianţă nu mai exsita. în acelaşi timp au dispărut motivele care au determinat unirea României la acest sistem politic. în locul unei grupări de state căutând prin eforturi comune să lucreze de acord pentru a asigura pacea şi păstrarea situaţiilor de fapt şi de drept create prin tratate, ne-am găsit în faţa unor puteri făcându-şi război exact în scopul de a ajunge la transformarea în întregime a vechilor aranjamente care au servit drept bază tratatului lor de alianţă. Aceste profunde schimbări au fost pentru România o dovadă evidentă că scopul pe care ea l-a urmărit alăturându-se Triplei aleinaţe nu mai putea fi atins şi că ea trebuie să-şi îndrepte privirile şi eforturile spre căi noi; aceasta cu atât mai mult cu cât opera întreprinsă de către Austro-Ungaria a luat un caracter ameninţător pentru interesele esenţiale ale României, ca şi pentru aspiraţiile sale naţionale cele mai legitime.

în prezenţa unei modificări atât de radicale a situaţiei create între Monarhia austro-ungară şi România, aceasta din urmă şi-a reluat libertatea sa de acţiune.

Neutralitatea pe care guvernul regal şi-a impus-o, ca urmare a unei declaraţii de război făcută în afara voinţei sale şi contrarie intereselor sale, a fost adoptată în primul rând în urma asigurărilor date la început de către guvernul imperial şi regal, cât şi de monarhie declarând război Serbiei ea nu a fost mânată de un gând de cucerire şi că ea nu a urmărit în nici un fel acaparări teritoriale. Aceste asigurări nu s-au realizat.

Astăzi noi ne găsim în faţa unei situaţii de fapt de unde pot decurge mari transformări teritoriale şi schimbări politice de natură a constitui o gravă ameninţare pentru securitatea şi viitorul României. Opera de pace pe care România, credincioasă spiritului Triplei Alianţe, a încercat să oîndeplinească, a fost făcută astfel sterilă chiar de către cei care erau

chemaţi să o sprijine şi să o apere.

Aderând în 1883 la grupul de puteri centrale, România, departe de a uita legăturile de sânge care unesc populaţiile din Regatul României şi românii, supuşi ai Monarhiei Au stro-Un ga re, a văzut, în raporturile de prietenie şi alianţă care s-au stabilit între cele trei mari puteri, o garanţie preţioasă pentru liniştea sa internă ca şi pentru îmbunătăţirea soartei românilor din Austro-
Ungaria. De fapt, Germania şi Italia care au reconstituit statele lor pe baza principiului naţionalităţii nu puteau să nu recunoască legitimitatea bazei pe care se fonda propria lor existenţă. Cât priveşte Austro-Ungaria ea a găsit în relaţiile prieteneşti care s-au stabilit între ea şi Regatul României asigurările pentru liniştea sa atât în interior cât şi la frontierele noastre comune; căci ea nu putea să nu ştie la ce punct nemulţumirile populaţiei româneşti se resfrângeau la noi, ameninţând fiecare moment de a tulbura bunele raporturi între cele două state.

Din acest punct de vedere, speranţa pe care noi ne-am făcut-o aderând la Tripla Alianţă, a fost înşelată. în timpul unei perioade de mai mult de treizeci de ani românii din Monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducându- se o reformă de natură a le da chiar o aparentă satisfacţie, dar, dimpotrivă, ei au fost trataţi ca o rasă inferioară şi condamnaţi să sufere opresiunea din partea unui element străin care nu constituie decât o minoritate în mijlocul diverselor naţionalităţi din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptăţile suferite de fraţii noştri au întreţinut între ţara noastră şi Monarhie un element continuu de animozitate pe care guvernele Regatului nu au ajuns să-l potolească decât cu preţul unor mari greutăţi şi a numeroase sacrificii.

Când a izbucnit actualul război, se putea spera că guvernul austro-ungar, cel puţin în ultimul ceas, va sfârşi prin a se convinge de necesitatea urgentă de a face să înceteze această nedreptate care punea în pericol nu numai relaţiile de prietenie, dar chiar raporturile normale care trebuiau să existe între state vecine.

Doi ani de război, în timpul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne putând să facă mai bună viaţa popoarelor pe care le guvernează, s-a arătat la fel de promptă în a le sacrifica, ca şi neputincioasă a le apăra împotriva atacurilor din afară.

Războiul la care ia parte aproape întreaga Europă pune în discuţie cele mai grave probleme cu privire la dezvoltarea naţională şi chiar a existenţei statelor; România, mânată de dorinţa de a contribui la grăbirea sfârşitului conflictului şi sub imperiul necesităţii de a pune la adăpost interesele sale

de rasă, se vede silită de a intra în linie, alături de cei care îi pot asigura realizarea unităţii sale naţionale.

Pentru aceste motive ea se consideră, începând din acest moment, în stare de război cu Austro-Ungaria.

Em. Porumbaru

Ministrul Afacerilor Străine

(România Tn războiul mondial 1916-1919, voi. I,

Bucureşti, 1934, Documente – Anexe)

DECLARAŢIA PRIVIND UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA (27 MARTIE/9 APRILIE 1918)

în numele poporului Basarabiei, Sfatul Ţării decalră:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră şi vechile graniţe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric şi a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama ei România.

Această unire se face pe următoarele baze:

I. Sfatul Ţării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea şi realizarea reformei agrare, după nevoile şi cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaşte de guvernul român. 2. Basarabia îşi păstrează autonomia provincială, având un Sfat al Ţării (Dietă), ales pe viitor prin vot universal, egal, direct şi secret, cu un organ împlinitor şi administraţie proprie. 3. Competenţa Sfatului Ţării este: a) votarea bugetelor locale; b) controlul organelor zemstvelor şi oraşelor; c) numirea tuturor funcţionarilor administraţiei locale prin organul împlinitor, iar funcţionarii înalţi sunt întăriţi de guvern, ş) Recrutarea armatei se va face, în principiu, pe baze teritoriale. 5. Legile în vigoare şi organizaţia locală (zemstve, oraşe) rămân în putere şi vor putea fi schimbate de parlamentul român numai după ce vor lua parte la lucrările lui şi reprezentanţii Basarabiei. 6. Respectarea drepturilor minorităţilor din Basarabia. 7. Doi reprezentanţi ai Basarabiei vor intra în Consiliul de Miniştri român, acum desemnaţi de actualul Sfat al Ţării, iar pe viitor luaţi din sânul reprezentanţilor Basarabiei în parlamentul român. 8. Basarabia va trimite în parlamentul român un număr de reprezentanţi proporţional cu populaţia, aleşi pe baza votului universal, egal, direct şi secret. 9. Toate alegerile din Basarabia pentru voloste şi sate, oraşe, zemstve şi parlament se vor face pe baza votului universal, secret şi direct. 10. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinţei, a adunărilor şi toate libertăţile obşteşti vor fi garantate prin

Constituţie. 11. Toate călcările de lege, făcute din motive politice în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă, sunt amnistiate.

Basarabia, unindu-se ca o fiică cu mama sa România, parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituantei, în care vor intra proporţional cu populaţia şi reprezentanţif Basarabiei, aleşi prin vot universal, egal, direct şi secret, spre a hotărî împreună cu toţii înscrierea în Constituţie a principiilor garanţiilor de mai sus.

(„Sfatul Tării", Chişinău, din 30 martie 1918)

DECRETUL-REGAL CU PRIVIRE LA HOTARAREA SFATULUI ŢĂRII

Sfatul Ţării din Basarabia, în şedinţa de la 27 martie (9 aprilie) 1918, votând prin 86 voturi pentru, contra 3, fiind şi 36 abţineri, următoarea rezoluţiune:

„în numele poporului Basarabiei Sfatul Ţării declară:

Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră şi vechile graniţe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută şi mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric şi dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-şi hotărască soarta lor, de azi înainte şi pentru totdeauna se uneşte cu mama sa România".

Şi prezidentul Consiliului nostru declarând că:

„în numele poporului român şi al regelui, M.S. Ferdinand I al României, ia act de acest vot quasi unanim şi declară la rândul lui Basarabia unită cu România de veci şi indivizibilă".

Promulgăm acest vot şi această declaraţie şi ordonăm să fie învestit cu sigiliul statului şi publicat în monitorul oficial.

„Monitorul oficial", din 10(23) aprilie 1918.

DECLARAŢIA PRIVIND UNIREA BUCOVINEI CU ROMÂNIA (15/28 NOIEMBRIE 1918)

Congresul general al Bucovinei, întrunit azi, joi, în 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din Cernăuţi, considerând:

că, de la fundarea principatelor române, Bucovina, care cuprinde vechile ţinuturi ale Sucevei şi Cernăuţilor, a făcut pururea parte din Moldova, care în jurul ei s-a închegat ca stat;

că în cuprinsul hotarelor acestei ţări se găsesc vechiul scaun de domnie de la Suceava, gropniţele domneşti de la Rădăuţi, Putna şi Sucevița, precum şi multe alte urme şi amintiri scumpe din trecutul Moldovei;

că fiii acestei ţări, umăr la umăr cu fraţii lor din Moldova şi sub conducerea aceloraţi domnitori, au apărat de-a lungul veacurilor fiinţa neamului lor împotriva tuturor încălcărilor din afară şi a cotropirii păgâne;

că în 1774 prin vicleşug Bucovina a fqst smulsă din trupul Moldovei şi cu de-a sila alipită coroanei Habsburgilor;

că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferinţele unei ocârmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naţionale şi care prin strâmbătăţi şi persecuţii căuta să-i înstrăineze firea şi să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voieşte să trăiască ca fraţii;

că în scurgerea de 144 de ani, bucovinenii au luptat ca nişte mucenici pe toate câmpiile de bătălie în Europa sub steag străin pentru menţinerea, slava şi mărirea asupritotilor lor, şi că ei drept răsplată aveau să îndure micşorarea drepturilor moştenite, izgonirea limbii lor din viaţa publică, din şcoală şi chiar din biserică;

că, în acelaşi timp, poporul băştinaş a fost împiedicat sistematic de a se folosi de bogăţiile izvoarelor de câştig ale acestei ţări şi despuiat în mare parte de vechea sa moştenire;

că, cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mântuirii, aşteptat cu atâta dor şi suferinţă, va sosi şi că moştenirea lor străbună, tăiată prin graniţe neleguite, se va reîntregi prin alipirea Bucovinei la Moldova lui Ştefan, şi că au nutrit vecinie credinţa că marele vis al neamului se va înfăptui, când se vor uni toate ţările române de la Nistru şi Tisa într-un stat naţional unitar;

constată că ceasul acesta mare a sunat!

Astăzi, când, după sforţări şi jertfe uriaşe din partea României şi a puternicilor şi nobililor ei aliaţi, s-au întronat în lume principiile de drept şi umanitate pentru toate neamurile, şi când în urma loviturilor zdrobitoare monarhia austro-ungară s-a zguduit în temeliile ei şi s-a prăbuşit, şi toate neamurile încătuşate în cuprinsul ei şi-au câştigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei dezrobite se îndreaptă către Regatul României, de care întotdeauna am legat nădejdea dezrobirii noastre.

Drept aceea Noi,

Congresul general al Bucovinei,

întrupând suprema putere a ţării şi fiind-investiţi singuri cu puterea

legiuitoare,

în numele suveranităţii naţionale,

hotărâm:

Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare până la Ceremuş, Colacin şi Nistru, cu Regatul României.

(“Glasul Bucovinei”, Cernăuţi, din 29 noiembrie 1918).

REZOLUŢIA PRIVIND UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA, ADOPTATĂ DE ADUNAREA NAŢIONALĂ DE LA ALBA-IULIA (18 NOIEMBRIE/1 DECEMBRIE 1918)

I. Adunarea Naţională a tuturor românilor din Transilvnaia, Banat şi Tara Ungurească, adunaţi prin reprezentanţii lor îndreptăţiţi la Alba-lulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români şi a tuturor teritoriilor locuite de dânşii cu România. Adunarea Naţională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al naţiunii române la întreg Banatul, cuprins între Mureş, Tisa şi Dunăre.

II. Adunarea Naţională rezervă teritoriilor sus-indicate autonomie provizorie până la întrunirea Constituantei, aleasă pe baza votului universal.

III. în legătură cu acesta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Naţională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate naţională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra şi judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său şi fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare şi la guvernarea ţării în proporţie cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egala îndreptăţire şi deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. înfăptuirea desăvârşită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieţii publice. Votul obştesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporţional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, reprezentarea în comune, judeţ ori parlament.

ş. Desăvârşita libertate de presă, asociere şi întrunire; libera propagandă a tuturor gândurilor omeneşti.

5. Reforma agrară radicală. Se va face coînscrierera tuturor proprietăţilor, în special a proprietăţilor mari. în baza acestei conscrieri, desfiinţând fidei- comisele, şi în temeiul dreptului de a micşora după

trebuinţă latifundiile, i se va face posibil ţăranului să-şi creeze o proprietate (arătură, păşune, pădure) cel puţin atât cât o să poată munci el şi familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potenţarea producţiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleaşi drepturi şi avantaje, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus.

IV. Adunarea Naţională dă expresiune dorinţei sale ca Congresul de Pace să înfăptuiască comuniunea naţiunilor libere în aşa chip ca dreptatea şi libertatea să fie asigurate pentru toate naţiunile mari şi mici deopotrivă, iar în viitor să elimine războiul ca mijloc pentru regularea raporturilor internaţionale.

V. Românii adunaţi în această Adunare Naţională salută pe fraţii lor din Bucovina scăpaţi din jurul monarhiei Austro-Ungare şi uniţi cu ţara mamă România.

VI. Adunarea Naţională salută cu iubire şi entuziasm libertatea naţiunilor subjugate până azi în monarhia Austro-Ungară şi anume naţiunile cehoslovacă austro-germană, iugoslavă, polonă şi ruteană, şi hotărăşte ca acest salut al său să se aducă la cunoştinţa tuturor acelor naţiuni.

VII. Adunarea Naţională cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români cari în acest război şi-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea şi unitatea naţiunii române.

VIII. Adunarea Naţională dă expresiune mulţumitei şi admiraţiunei sale tuturor Puterilor Aliate cari, prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui duşman pregătit de multe decenii pentru război, au scăpat civilizaţiunea din ghearele barbariei.

- IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor naţiunii române din Transilvania, Banat şi Tara ungurească, Adunarea Naţională hotărăşte instituirea unui Mare Sfat Naţional Român, care va avea toată îndreptăţirea să reprezinte naţiunea română oricând şi pretutindeni faţă de toate naţiunile lumii şi să ia toate dispoziţiunile pe cari leva afla necesare în interesul naţiunii.

(“Românul”, Arad, din 20 noimebrie/3 decembrie 1918)